

В. П. ШУЛЬГАЧ

БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ
ОНОМАСТИКИ

В. П. ШУЛЬГАЧ

Нариси з праслов'янської антропонімії

Частина

III

Нариси
з праслов'янської
антропонімії

БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ
ОНОМАСТИКИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В.П. ШУЛЬГАЧ

Нариси з праслов'янської антропонімії

Частина III

Київ 2016

УДК 81'373.231

ББК 81.2—3

Ш95

Книгу присвячено реконструкції праслов'янського антропонімного фонду. На основі фактичного матеріалу слов'янських мов відновлено фрагменти генетичних лексико-словотвірних мікросистем.

Для лінгвістів, фахівців у галузі ономастики та етимології.

Затверджено до друку вченою радою
Інституту української мови НАН України

Рецензенти:

академік НАНУ *Г.П. Півторак*

член.-кор. НАНУ *В.В. Німчук*

Шульгач В. П.

Ш95 Нариси з праслов'янської антропонімії / В.П. Шульгач. К., 2016.
(Бібліотека української ономастики). Ч. III. 472 с. Бібліогр.:
с. 357—436.

ISBN 978-966-02-7560-7 (загальний)

ISBN 978-966-02-7870-7 (ч. III)

ББК 81.2—3

© Шульгач В.П., 2016

© Ідея та назва серії «Бібліотека української
ономастики». Шульгач В.П., 2007—2016

© Інститут української мови, 2016

ISBN 978-966-02-7560-7 (загальний)

ISBN 978-966-02-7870-7 (ч. III)

ЗМІСТ

Від автора.....	5
-----------------	---

I. ДО ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОГО АНТРОПОНІМНОГО ФОНДУ

Лексико-словотвірна мікросистема з коренем * <i>Dьlb-</i>	8
Слвц. <i>Durbák</i> і словотвірне гніздо з коренем * <i>Dьrb-</i>	18
Ст.-укр. <i>Zip</i> , <i>Zьna</i> і словотвірне гніздо з коренем * <i>Zьp-</i>	23
Лексико-словотвірна мікросистема з коренем * <i>Мѣz-</i>	28
Рефлекси псл. * <i>Moz-</i> / * <i>Maz-</i> / * <i>Mъz-</i>	32
Рефлекси псл. * <i>Pur-</i>	41
Похідні з коренем * <i>Rog-</i> у слов'янській антропонімії	48
Деривати з коренем * <i>Sir-</i> у слов'янській антропонімії	51
Похідні з коренем * <i>Sьld-</i>	56
Похідні з коренем * <i>Xud-</i> у слов'янській антропонімії	67
Деякі континуанти і.-є * <i>gel-</i> у слов'янських антропоніміконах	72

II. РЕФЛЕКСИ І.-Є. *(s)ker- У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ АНТРОПОНІМІЇ

Континуанти псл. *(S)kьrb-	117
Континуанти псл. *(S)kьrd-	137
Континуанти псл. *(S)kьrg- / *(S)kьrž-	158
Континуанти псл. *(S)kьrx- / *(S)kьrš-	170
Континуанти псл. *(S)kьrk- / *(S)kьrč-	180
Континуанти псл. *(S)kьrl-	202
Континуанти псл. *(S)kьrm-	214
Континуанти псл. *(S)kьrn-	226
Континуанти псл. *(S)kьrp-	251
Континуанти псл. *(S)kьrs-	268
Континуанти псл. *(S)kьrt-	278
Континуанти псл. *(S)kьrv-	296

Континуанти псл. *(S)kьrz-	309
----------------------------------	-----

III. АНТРОПОНІМНІ ЕТЮДИ

Укр. <i>Базар</i>	316
Укр. <i>Бердар</i> і под.	316
Ст.-рос. <i>Бруда</i>	318
Укр. <i>Деременда</i> і т. п.	318
Укр. <i>Дор</i> і под.	320
Укр. <i>Здун</i> і споріднені антропоніми	322
Ст.-рос. <i>Инъшоров</i>	324
Укр. <i>Келич</i>	325
Укр. <i>Магла</i>	326
Укр. * <i>Мнець</i>	326
Д.-руськ. <i>Моѡта</i>	327
Слвц. <i>Ниѣ</i> і споріднені найменування	329
Укр. <i>Ниць</i> і т. п.	330
Укр. <i>Онобочко</i> і под.	331
Укр. <i>Совва</i> і споріднені антропоніми	335
Укр. * <i>Соломир</i> і под.	339
Рос. <i>Суратов</i> та ін.	343
Болг. <i>Сърма̀нов</i> і т. п.	343
Ст.-рос. <i>Хаевъ</i>	345
Ст.-слвц. <i>Chlud</i> і под.	346
Укр. <i>Чвала</i> і т. п.	347
Рос. <i>Чилик</i> і споріднені найменування	348
Укр. <i>Шабрат</i>	349
Ст.-слвц. <i>Šajnoha</i> та ін.	350
Ст.-укр. <i>Шавсенко</i> та ін.	351
Ст.-укр. <i>Шарейко</i> та ін.	353
Пол. <i>Jurołowicz</i>	354
Рос. <i>Юрпалов</i>	355
Рос. <i>Юхвид</i>	356
Література та джерела	357
Скорочення	437
Індекс праантропонімів	439

ВІД АВТОРА

(замість перед- і післямови)

Відомо, що ономастика (зокрема основний її розділ — антропонімія) — це одне з вагомих джерел, «резерв для етимології та лексичної реконструкції» (Трубачев 1988: 5, 8).

Цю книгу присвячено відновленню лексико-словотвірних мікросистем пропріальної (й подекуди апелятивної) лексики з коренями **Dəlb-*, **Dərb-*, **Měz-*, **Moz-* / **Maz-* / **Məz-*, **Pur-*, **Rog-*, **Sir-*, **Sol-*, **Səld-*, **Səlv-*, **Zəp-*, **Zəd-* та ін.

Завдяки гніздовому способу вдалося, на наш погляд, успішно проетимологізувати деякі поміна ргоргія, які до сьогодні або вважалися «темними» чи інородними, або взагалі не мали пояснення. Пор., наприклад, *етноніми*: *карлуки* — назва половецького племені (II пол. XI ст.); *кармани* (лат. *Carmani*, грецьк. Καρμᾶνοι, Καρμανοί) — ім'я насельників Карманії (Південний Іран, нинішній Лурестан); *карни* (лат. *Carni*, *Carnae*, грецьк. Κάρνοι): а) одне з гірських племен Кавказу; б) одне з кельтських племен, яке мешкало на території від Карнійських Альп (південь Австрії) до р. Тальяменто (північно-східна Італія), а також на Істрійському п-ві; *карнути* (лат. *Carnutes*, *Carnutae*, *Carnuti*, варіанти *Carnuntae*, *Carnuteni*, грецьк. Καρνοῦτες) — кельтське плем'я, локалізоване між рр. Секван (сучасна Сена) і Лігером (сучасна Луара). Воно фігурує у творах Страбона (I ст. до н. е — I ст. н. е.), Плінія (I ст. н. е.), Птолемея (II ст. н. е.) та ін. У даному разі особливо показова фіксація *Carnuntae*, в якій слов'ян. *-qt-* відповідає *-unt-*; *карпи* (лат. *Carpi*, грецьк. Κάρποι, варіанти Ἀρπιοί, Καρλοδάκαι) — сусіди певкинів і бастарнів, які мешкали в басейні р. Прут (на південний схід від Буковини). В історичних джерелах їх згадують упродовж II–VI ст. н. е. Одні дослідники вважають карпів фракійцями, інші — слов'янами; локальне *курпики* (варіант *курпи*) — назва мешканців

колишньої Сувалкської губ. Висловлювалося припущення, що це переселенці з Карпатських гір; *карбони* (грецьк. Κάρβωνες) — назва одного з племен Європейської Сарматії, сусідів кареотів, згаданих Птолемеєм (II ст. н. е.); *Корконті* (грецьк. Корковтоί), II ст. н. е. (Птолемей), яких локалізують на теренах північної Богемії; *Corpili*, Κορπίλοι — одне із фракійських племен у східних Родопах. В історичних джерелах (Страбон, Пліній та ін.) вони фігурують упродовж I—VI ст. н. е.;

антропоніми: д.-руськ. *Карл* (*Карлы*), 907 р., *Инъгелдъ* (варіанти *Ингелдъ*, *Инегелдъ*), 911 р., *Карнъ*, 912 р., *Адулбъ*, 944 р., *Игелдъ*, 944 р. — імена послів князя Олега до греків; *Скурдо* (*Scurdo*) — найменування вождя прусів; д.-руськ. *Кърга*, 1140—1160 рр. — антропонім, зафіксований у берестяній грамоті № 20 із Старої Русси, для якого пропонувалося прибалтійсько-фінське першоджерело; *Куртыка*, 1103 р. (варіанти *Курток*, *Куртка*) з половецького ономастикону; *Пуреш*, згаданий у Лаврентіївському літописі під 1229 р. у контексті міжусобної боротьби його сина з князем Пургасом; *Дельбо* — назва царя бастарнів, згадана в 29 р. до н. е. під час військових сутичок між бастарнами та балканськими племенами мезів, гетів і дарданів; *Цирак*, кін. I ст. н. е. — назва одного з царів Малої Скіфії. Відомо, що він чинив упертий супротив Марку Ліцінію Красу, який намагався підкорити гетські племена Нижньої Мезії; *Сарія* (*Сария*), *Sarias* — найменування одного з царів Малої Скіфії (землі між Чорним морем і Дунаєм), — гої *barbare* — який правив у III—II ст. до н. е. та ін.

Центральний, другий, розділ книги присвячено реконструкції праслов'янських континуантів (праантропонімів) і.-є. **(s)ker-* 'гнути, кривити; крутити, вертити' (переважно у ступені редукції кореневого вокалізму *o*-ряду). За основу взято теоретичні висновки й узагальнення, викладені в (Козлова 1991: 8—13; Козлова 12—36), зокрема: а) на східнослов'янській території сонант *ʔ* міг реалізуватися не лише в *-or-* (домінантний тип), але й в *-ar-*, *-ur-*, *-эp-* > *-'ep-*, *-ыр-* > *-up-* (*-ip-*), що можна звести до формули: *ʔʔʔ* → *tʔʔ*, *tʔʔ* > *tʔʔ*, *tʔʔ* > *tʔʔ*, *tʔʔ* > *tʔʔ*, *tʔʔ*. Така рефлексія спостерігається в кожній з детермінативно розширених основ, тому її можна кваліфікувати як регулярну; б) стосовно вокалізму в основах типу *ʔʔʔ* східнослов'янський лінгвальний континуум (особливо діалектний) збігається з південно- і західнослов'янським; в) у процесі

функціонування детермінативно розширені кореневі структури могли певним чином модифікуватися; їм властиві: втрата задньоязикового *K-* / *κ-* в анлауті; розвиток *j*-глайда; лабіалізація задньоязикового *K-* / *κ-* > *Kʷ-* / *κʷ-*; різноманітні метатези; розвиток секундарних голосних після плавного, а також спірантизація, *K-* / *κ-* > *X-* / *x-* — одне з потенційних джерел звука *x* (*ch*) у слов'янських мовах. З урахуванням цих чинників на *апелятивному* та *різноманітному ономастичному* матеріалі дослідниця відновила 1084 архетипи. Див. (Козлова 1991: 12).

У нашій роботі реконструйовано 2245 імовірних праантропонімів — континуантів цього гнізда (із 3813-ти сукупного реєстру). Під *праантропонімом* розуміємо не чисто технічний конструкт, а потенційно живе слово, лінгвістичний прообраз сучасних чи вилучених з історичних та ін. джерел його репрезентантів. Про статус праслов'янського антропоніма можна говорити з тією ж долею ймовірності, що й про прагідронім, праойконім і т. п.

I. ДО ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОГО АНТРОПОНІМНОГО ФОНДУ

Лексико-словотвірна мікросистема з коренем **Dьlb-*

Базові, безафіксні, псл. **Dьlba*, **Dьlbo*, **Dьlbъ* можна відновити з урахуванням п'ятифонемної вокалізації -з- у бінарній сполучі «редукований + плавний», властивій кореневим структурам зразка *ъlt*. Див. (Казлова III, 318). До континуантів заголовних праформ слід віднести: ст.-укр. Степка *Долбенко*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 308), укр. *Довба* (Новикова 261), *Делба*, *Дільба* (СП 115, 122), *Дельба* (КПУ Дон. 7, 328), *Дульба* (м. Рівне), *Долба* (м. Біла Церква), *Длуб* — прізвисько (Жит.), (похідне) *Довбине* — ойконім у Запорізькій обл., ст.-рос. Трифонко *Долбинъ*, 1649 р. (Тупиков 533), (похідне) *Долбино*, 1595 р. — назва маєтку в колишньому Козельському пов. (АФЗХ 1956: 446), рос. *Долбов*, *Далбин*, *Дальбин* (ЖПТ), (похідні) *Долбино* (4) — ойконіми в колишніх Владимирській, Калузькій, Курській, Тверській губ., *Дульбово* (варіант *Дулебы*), *Дюльбы* — в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN III, 50, 143; Списки Псков. 530), *Дюлбино*, 1701 р. — на Вологодщині (ПКВМ 151), блр. *Доўба* (Бірыла 134), *Далба* (м. Гомель), *Дылбо* (ППП 1, 171), (похідні) *Дульбово*, *Дылбы*, *Дялбы*, *Дыблино* — назви поселень у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 45, 107, 113, 213), *Довбин* — ойконім у колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN III, 44), пол. *Dalba*, *Delb*, *Delba*, *Dłub*, *Dolba*, *Dołba*, *Dulba* (SN II, 340, 385, 436, 460, 465, 568), чеськ. *Dolba* (ЧП), ст.-слвц. Martin *Dloba*, 1683 р. (UFP II, 440), слов'ян. *Дылбо* (ПККГ 1887: 204), *Девбин* (Pamięć 2, 17), *Dylba*, *Dilba*, запозичені в литовський антропонімікон (LPŽ I, 497), слов'ян. (похідні) *Дульби*, *Дылбы* — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 388, 472). На правах генетично слов'янського сюди слід долучити *Дельбо* — назва царя бастарнів, згадана в 29 р.

до н. е. в контексті військових подій між бастарнами та балканськими племенами мезів, гетів і дарданів (Златковская 26). Стосовно -ъ- вокалізму заголовних архетипів пор. лит. *Dulbỹs*, лтськ. *Dulbe* – прізвища (LPŽ I, 539).

До цього списку варто долучити: а) форми з секундарними голосними після плавного на зразок укр. *Далиба* (КПУ Зап. 1/1, 188), *Дулеба*, *Дулиба* (Богдан 54, 55), *Долиба* (Новикова 262), *Дулуб* (Мик.), *Делембо* (Горпинич, Корнієнко 67) – форма з інфіксом -м-, *Долобово* – ойконім у Галичині (Vasmer RGN III, 64), *Дилибівка* – мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 200), ст.-рос. *Долобово*, 1617 р. – назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 37), рос. *Дулуб* (Лет. ЖС 2007, № 1–13, 59), блр. *Дулуб* (Бірыла 140), *Дулебо*, (похідне) *Долубово* – ойконім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN III, 64), пол. *Deleba*, *Dyliba* (SN II, 385, 603);

б) форми з переходом -л- > -м- (закономірна асиміляція плавного) та -л- > -н- (незакономірна асиміляція плавного або змішування сонорних -м- ~ -н-) на зразок укр. *Домба*, *Думба* (СП 126, 134), рос. (вторинні) *Домбинов*, *Дунбов* (ЖПТ), серб. *Дунбо* (Јањатовић 119) і под.;

в) форми з фонетичним розвитком -л- > -л'- > -й- (солодкозвучність): укр. Василь *Дуйбын*, 1732 р. (ПМП 1732: 93), ст.-рос. (похідне) *Дойбино*, 1580 р. – назва населеного пункту в колишньому Тверському пов. (ПМТ 439), рос. *Дайбов*, *Дайбин* (ЖПТ) та ін.;

г) форми з фонетичним розвитком l > u на зразок пол. *Daub*, *Deubowska* (SN II, 365, 418), чеськ. *Douba* (ЧП);

г) форми на зразок укр. *Джамба* (Богдан 58), блр. *Дземба* (БЭ 6, 103), *Дзалбы* – ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 142), пол. *Działba*, *Działba* (SN II, 619, 624), слов'ян. *Джолба* (Pamięć 2, 541), в яких після дентального розвився глайд (j), що призвело до африкатизації анлауту.

Стосовно апелятивного опертя для цих і подібних до них антропонімів пор. укр. діал. *дѣвба* 'рябий' (Грінченко 1, 401), *дулѣба* 'дурний' (Желехівський 1, 209), рос. діал. *далба́* 'лахміття' (Элиасов 98), *ды́лба* 'висока кремезна людина', *ды́бло* 'т. с.' (АОС 12, 431, 433), *долба́* 'межа на лузі' (Моисеев 41), *долб* 'отвір для стоку муки в жорнах' (Сл. Алтая II/1, 36), блр. діал. *ды́мба* 'висока незграбна людина' (СБГ 2, 113), болг. *длъб* 'долото', схв. (застаріле)

dub 'яма, отвір' та ін. (ЭССЯ 5, 206—207, стаття **dьlbъ*; SP III, 252: **dj'ba*, **dj'bz*) < **dьlba*, **dьlbъ*.

Компонент **Dьlb-* входить до складу окремих композитів:

**Dьlbodervo*: укр. (вторинне) *Довбодеревець* (м. Сарни Рв.).

**Dьlbonoъ*: рос. *Долбонос* (ЖПТ), блр. *Долбаносов* (КП Могилев.), *Довбоносы* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 37). Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *довбоніс* 'костолуз, *Soccothraustes soccothraustes*' (ЕСУМ 2, 99), рос. діал. *долбоно́сый* 'довгоносий, з гачкоподібним, загнутим донизу носом (про людину чи птаха)' (СРНГ 8, 104).

**Dьlboqъ*: укр. *Доббіус* (Новикова 158).

**Dьlbosarъ*: укр. *Думбасар* (КПУ Дон. 13, 144) < **Долбосар*.

Праантропоніми-демінітиви:

**Dьlbikъ*: ст.-укр. *Гордѣи Довбиченко*, 1649 р. (Реєстр 247), укр. *Домбик*, 1732 р. (РЧП 254), *Довбик* (СП 124), *Долбик* (КПУ Полт. 2, 645), *Домбик*, *Домбік* — сучасні прізвища (СП 126), *Дойбик* (КУ 2, 552), рос. *Долбик* (ЖПТ), блр. *Долбік*, *Доўбік* (Бірыла 134), пол. *Dalbik*, *Dłabik*, *Dołbik* (SN II, 340, 435, 465), чеськ. *Dlobík* (ЧП), ст.-слвц. *Adam Dlobik*, 1683 р. (UFP II, 432). Пор. ще слов'ян. (похідні) *Дыльбики* (2) — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 388, 473).

Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *дѡвбик* 'баран' (Мик.), рос. діал. *дѡлбик* 'дятел' (СВГ 2, 190) і под.

**Dьlbiъ*: укр. *Долбич* (Вол.), *Думбич* (Новикова 276), рос. *Долбич* (ЖПТ), серб. *Дунбић* (Јањатовић 119), хорв. *Dubić* (Leksik 144), пол. *Daubitz*, *Dołbicz* (SN II, 366, 465).

**Dьlbъka*, **Dьlbъkъ*: укр. *Долбка* (КС Од. 2, 526), ст.-рос. *Долобкино*, 1495 р. — ойконім у Новгородській землі (НПК II, 277), схв. *Дѡбек* (Речник IV, 769), пол. *Dalbek*, *Daubek*, *Dłubek*, *Doubek* (SN II, 340, 365, 436, 496), чеськ. *Doubek* (ЧП) ~ рос. діал. *долбо́к* 'лоб' (СВГ 2, 190), *долóбок* 'пагорбок', *долобо́к* 'доріжка' (СРНГ 8, 113).

**Dьlbъсь*: укр. *Долбець* (Богдан 49), рос. *долбѣц* — прізвисько (СРНГ 8, 104), блр. (похідне) *Доўбцы* — ойконім у Гомельській обл., хорв. *Dubac*, *Dubec* (Leksik 144) ~ рос. діал. *долбѣц* 'дятел' (СВГ 2, 189), 'долото' (ПОС 9, 126) та ін. Див. (SP III, 252: **dj'bъсь*).

Лексико-словотвірну мікросистему іносуфіксальних похідних з коренем **Dьlb-* можна представити так:

Деривати з -j- у суфіксі:

***Дълбайъ**: укр. *Довбай* (Вол.), *Долбайчук* (Богдан 49), *Домбай* (Новикова 264), *Донбай*, *Думбай* (КПУ Дон. 17, 58, 60), рос. *Далбаев*, *Долбаев*, *Донбаев* (Память 1, 109, 250; 2, 131), *Дамбаев* (ЖПТ), *Дулбаев* (КПУ Зап. 9, 431), *Елбаев* (САМ 76) < **Джелбаев*, хорв. *Dubaj* (Leksik 144), пол. *Dowbaj* (SN II, 497), чеськ. *Dombaj* (ЧП) ~ рос. діал. *думба́й* 'велика видовжена скирта сіна' (СРНГ 8, 255).

***Дълбѣја** / ***Дълбѣъ**: укр. *Довбей* (*Довбий*) (Чучка 201), *Довбия* (КПУ Дон. 22, 433), *Довбий* (Кравченко 156), *Долбей*, *Долбий* (Богдан 49), рос. *Далбеев*, *Долбеев* (Память 1, 109), *Дельбеева* ж. (Лет. АД 2008, № 2, 315), (похідне) *Долбеево* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN, III, 50), блр. *Долобей* (Бірыла 124), хорв. *Dubej* (Leksik 144), пол. *Dołobiej*, *Dowbejko* (SN II, 468, 497) ~ рос. діал. *дымбѣ́й* 'непутяша людина' (СРГС 1/2, 83).

***Дълбуѣъ**: рос. *Дамбуев* (Память 1, 109). Пор. ще слов'ян. (від-антропонімне похідне) *Dowbui* — назва маєтку, згадана під 1596 р. в одному з документів Віленської Археографічної комісії (АВК XXXII, 313).

На основі укр. *Долб'яга* (РІ Дон. 3, 422), *Довб'яга* (Редько Словник 1, 318) і под., співвідносних з апелятивною лексикою на зразок рос. діал. *долбѣ́га* 'тупа людина' (СОГ 3, 67), можна реконструювати псл. ***Дълбѣга** / **dълbega*.

Сучасне рос. *Долбищев* — рефлекс потенційного псл. ***Дълбишче**. Деривати з -х- / -ш- у суфіксальній морфемі:

***Дълбаха**, ***Дълбахъ**, ***Дълбашь**: укр. *Довбах* (Новикова 260), *Довбашук* (Богдан 51), (похідне) *Довбашівка* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 55), ст.-рос. Никита Матфеевич *Дулбашев*, 1686 р. (Мордвинов 134), рос. *Дайбах* (ЖПТ), (похідне) *Дойбашево* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN III, 48), блр. *Довбаш* (м. Гомель) ~ укр. діал. *дóвбаш* 'дятел' (Шило 111), рос. діал. *долба́ха* 'дерев'яна посудина' (ПОС 9, 126) та ін.

***Дълбеха**, ***Дълбехъ**: ст.-укр. Томило *Довъбѣшка*, 1578 р. (УП 268), укр. *Довбеха* (КПУ Харк. 3, 35), рос. *Долбешкін* (Новикова 262), блр. *Даўбешка* (Бірыла 120) ~ укр. діал. *довбѣ́ха* 'йолоп; довбня; калатало' (ЕСУМ 2, 99), 'голова людини' (Сагаровський 1, 89), *головá* як *довбѣ́ха* 'про велику голову' (Мацюк 264), *довбѣ́шка* 'взуття, видовбане з дерева' (Гримашевич 46), 'великий дерев'яний молот' (Аркушин 1, 136), рос. діал. *долбѣ́ха* 'дерев'яний молот' (СРНГ 8, 104), *долбѣ́шка* 'дурень' (Новгород. словарь 223), блр. діал. *даўбешка* 'калатало' (Шатэрнік 80).

***Дълбѣха, *Дълбѣхъ / *Дълбѣшь:** укр. *Довбишъ*, 1773 р. (ДІП V, 279), блр. *Дульбиш* (ИС 57), (похідне) *Дамбиши* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 132), ст.-рос. *Дойбихово*, 1539/40 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 102), пол. *Dłubisz* (SN II, 436).

***Дълбоха, *Дълбохъ / *Дълбошь:** укр. *Довбош*, 1718 р. (ПМП 1718: 38), *Длубош* (Богдан 48), макед. *Д(е)лбошинци*, 1573 р. — ойконім (ТДок. V/3, 593), хорв. *Duboš* (Leksik 144), словн. *Domboš* (ZSSP 112) ~ укр. діал. *дóвбош* 'дятел' (ЕСУМ 2, 99).

***Дълбуха / *Дълбуша, *Дълбухъ / *Дълбушь:** укр. *Дейбух* (Хм.), *Довбуш* (Богдан 51), блр. *Долбуш*, *Доўбуш* (Бобрык 228), *Долбуша* (ЖПТ), пол. *Dołbusz*, *Dowbusz* (SN II, 465, 497) ~ укр. діал. *дóвбуш* 'нерозумна людина' (СЛЖ 77), 'дятел' (Шило 111), рос. діал. *долбѹха* 'видовбаний з колоди човен' (НОС 2, 91), *дóлбуш* 'долото з залізною ручкою' (Элиасов 102), *долбѹша* 'дерев'яна тарілка' (Сл. Алтая II/1, 37) та ін.

***Дълбуха / *Дълбуша, *Дълбухъ / *Дълбушь:** ст.-укр. Матвѣй Гафтарь *Довбышовъ* зять, 1699 р. (СВ 145), укр. *Довбиш*, *Долбиш* (КПУ м. Київ 5, 235, 590), *Доубышъ*, 1833 р. (ДАВО ф. 394, оп. 1, од. зб. 33, арк. 30 зв.), (похідні) *Довбиші* — ойконім у Житомирській обл., *Довбишієвка* (2) — мікротопоніми у Чернігівській обл. (Павленко 198, 235), ст.-рос. Сенька *Долбышкин*. 1573/74 р. (Кучкин 311), (похідні) *Долбышино*, 1570/71 р. — ойконім у колишньому Пошехонському пов. (АС I, 295), *Долбышкино*, XVI ст. — назва пустища в Новгородській землі (НПК VI, 356), рос. *Долбышев* (ЖПТ), блр. *Доўбыш* (Бірыла 134), пол. *Dołbysz*, *Dowbysz* (SN II, 465, 497) ~ укр. (застаріле) *дóвбѣш* 'литаверист' (ЕСУМ 2, 99), рос. діал. *дóвбышка* 'знаряддя для обмолочування конопель' (Сл. Алтая II/1, 33).

Деривати з *-k-* / *-č-* у суфіксальній морфемі:

***Дълбака, *Дълбакъ, *Дъл'акъ / *Дълбаць:** укр. *Довбак*, *Donbak* (Чучка 200), *Довбака* (РІ Зак. 1, 316), *Дойбак* (Новикова 260), *Дзамбак*, *Долбач* (Богдан 49, 58), *Дзьомбак* (м. Дрогобич), *Домбях* (СП 126), *Йовбак* (Зак.) < **Дјовбак* — форма з *-j-* глайдом, (похідне) *Довбакове* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 29), рос. *Далбаков* (Память 1, 109), *Дальбаков* (ЖПТ), *Дыйбаков*, *Долбачев* (ЖПТ), запозичене в бурятський антропонімікон, *Долбачев* (Новикова 262), блр. *Долбак* (СБГТ 189), *Домбак* (ЖПТ), хорв. *Dubak* (Leksik 144), ст.-пол. *Dłubacz*, 1636 р. (Bubak I, 86), пол. *Dałbakowska*,

Dełbakowski, Dłubak, Dałbaczuk, Dalbiak, Dlubacz, Dłobacz, Dolbiak, Dołbiak (SN II, 340, 343, 365, 389, 435, 436, 460, 465) ~ укр. діал. *довбák, дубák, дувбák, дóвбач, дóбач, дувбáч* 'дятел' (Шило 111), рос. діал. *долбáч* 'долото' (ПОС 9, 126), *долб'як* 'кирка' (Моисеев 41), блр. діал. *даўбак* 'дурень' (Цыхун 1993: 45), *доўбáк* 'палиця з вістрям на кінці' (ТС 2, 34), болг. *дълбáч* 'інструмент для довбання' (БЕР 1, 455), серб. *дубач* 'долото', *дубачка* 'дятел' (Лавровский 115), слвц. діал. *dlbák (dlubak)* 'млява людина' (SSN I, 320) та ін. Див. (SP III, 246: *dľ'bakъ). Пор. ще литовське прізвище *Дыльбаковскій* (ЖПТ) < слов'ян.

***Дълбука**, ***Дълбукъ**: укр. *Дейбук* (СП 115), *Дейбука* (КПУ Він. 2, 592), (похідні) ст.-блр. *Довбуки*, XVII ст. — гелонім у колишньому Гомельському старостві (АВК XIII, 349), *Даўбучкі* — назва поселення у Гродненській обл.

***Дълбуць**: рос. *Долбыч* (ПОРА 477).

Похідні з опорним -l- у суфіксі:

***Дълбелъ**: хорв. *Dubelj* (Leksik 144), пол. *Deubel* (SN II, 416).

***Дълбулъ**: блр. *Доўбул* (Бірыла 126).

***Дълбыль**: блр. *Даўблі* — ойконім у Вітебській обл., можливо, похідний від географічного терміна. Пор. блр. діал. *доўбля* 'лядо чи обліг, який обробляють вручну; скопане місце' (Яшкін 60).

***Дълбыль**: рос. *Долбылев* (ЖПТ).

Деривати з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

***Дълбанъ**, ***Дълбанъ(ь)**, ***Дълбань**: ст.-укр. *Dolban*, XVI ст. (Жерела III, 308), укр. *Довбаний*, 1773 р. (ДІП V, 87), *Довбан* (Богдан 51), *Довбань* (РУС 128), *Дойбан*, *Дойбань* (ЖПТ), *Долобанько* (СП 126) — форма з другим повноголоссям, *Дойбаны* — ойконіми в колишніх Подільській та Херсонській губ. (Vasmer RGN III, 48), рос. *Дайбанов* (Новикова 236), блр. *Доўбан* — прізвище відомого вченого-агрохіміка (БЭ 6, 186), слвн. *Douban* (ZSSP 114), схв. *Дѹбаѡиѡ* (Речник IV, 769), пол. *Dolban, Dołban, Dołbań, Dowban, Dowbań, Dulban* (SN II, 460, 465, 497, 568) ~ укр. діал. *дóвбань* 'молоток' (Глуховцева 67), 'довбаний човен' (Шевченко НД 60), *дóвбáнка* 'предмет, видовбаний із суцільного шматка дерева' (ЕСУМ 2, 99), *длубáн* 'буряк чи картоплина, в яких середину виїли миші' (Аркушин 1, 135), *дóвбани штані* 'штани без пояса, стягнені очкурор' (Головацький 517), рос. діал. *дулбáн* 'дурень' (СВГ 2, 64), блр. діал. *далбáнка* 'вулик із колоди дуплистого дерева' (СВГ 2, 17).

***Дълбень**: укр. *Довбенюк* (Рв.), ст.-рос. *Фроль Дюбленевъ*, 1608 р. (Авдеев 346) < **Дюлбенево*, (похідне) *Дулбенево*, 1627–1630 рр. — назва пустища на р. Кихті (Сторожев II, 15), рос. (похідні) *Долбенкино*, *Долбеники* — ойконіми в колишніх Орловській та Новгородській губ. (Vasmer RGN III, 50), блр. *Даўбёні* — ойконім у Мінській обл., кваліфікований як литуанізм (Бірила, Ванагас 90), пол. *Dołbień*, *Dołbeń* (SN II, 340, 465) ~ рос. діал. *долбень* 'дурень' (Новгород. словарь 223), блр. діал. *доўбень* 'т. с.' (ТС 2, 34), *даўбенька* 'товкач' (Янкова 98).

**dълbina*: блр. діал. *даўбіна* 'висока, худа людина' (СГЦРБ I, 112).

***Дълбопъ**: пол. *Dołboń* (SN II, 465).

***Дълбунъ** / ***Сдълбунъ**: укр. *Довбун* (РУС 128), (похідне) *Здолбунів* — ойконім у Ровенській обл., рос. *Долбунов* (ЖПТ), блр. *Даўбун* (Бірыла 126), *Долбун* (ТС Мозырь 98) ~ укр. діал. *довбу́н* 'нетямуша, пришелепкувата людина' (Матіїв 129), 'дятел' (ЕСУМ 2, 99), рос. діал. *долбу́н* 'дятел' (СВГ 2, 190).

***Дълбунъ**: ст.-укр. *Шюлга Долбыничъ*, 1504 р. (АЮЗР VIII/4, 173), укр. *Довбыня* (ЖПТ).

***Дълбъпъ**, ***Дълбъпъ**: ст.-укр. Семен Кременчукъ *Долбня*, 1630 р. (Тупиков 130), *Иванъ Довъбня*, 1649 р. (Реєстр 149), укр. *Довбня* (Богдан 51), (похідні) *Довбні*, *Довбнівка* — ойконіми в Чернігівській та Полтавській обл., рос. *Долбня*, 1707 р. (БВ 388), *Долбня*, *Довбня* (САМ 70, 71), *Долбнев*, *Далбнин* (ЖПТ), ст.-блр. *Наумъ Долбничъ*, 1552 р. (Тупиков 533), *Долбнево*, 1602 р. — назва маєтку, згадана в актах Брестського міського суду (ОДВ X, 185), блр. *Даўбня*, *Доўбня* (Бірыла 134), (похідні) *Долбнево*, *Долбневичи* — ойконіми в колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN III, 50), *Доўбнева* — в Брестській обл., пол. *Dołbnia*, *Dowbnia* (SN II, 465, 497) ~ укр. діал. *дѡвбня* 'великий дерев'яний молот' (Аркушин I, 136), 'зневажлива назва для голови людини' (Євтушок 60), *дѡбня* 'довбня, колода, на якій рубають дрова' (Шило 111), *дѡвбень*, *-бня* 'нетямуша людина' (Глуховцева 68), рос. діал. *дѡлбень*, *-бня* 'дятел', 'дурень' (СРНГ 8, 104), *дѡлбня* (лайливе) 'голова' (СДГВ 145), блр. *даўбня* 'палиця; незграбна дівчина' (Киркор 195), *доўбня* 'дурень' (Шатэрнік 86), 'молот' та ін., зведені під гасло **dълbъna* (ЭССЯ 5, 207), **dл'ьbъn'a* (SP III, 253).

3-поміж дериватів, мотивованих віддієслівними апелятивами, слід назвати:

***Дълbadlo**: пол. *Dłóbałów* (SN II, 436) ~ укр. діал. *дѡбалo*, *дѡвбалo* 'дятел' (Шило 111), блр. діал. *дзѣўбала* 'дурепа' (Юрчанка СНС 117),

ёўба́ла 'нерозумний, дурень' (Сцяцко 1970: 56) < *дзёўба́ла, доўба́ло 'тупа людина' (Лучыц-Федарэц 1977: 227), рос. діал. ды́лбало, ды́мбало 'висока незграбна людина' (СГРС 3, 294, 296), долы́бало 'високоросла людина' (СРГК 1, 479) — форма з секундарним голосним. Див. ще лексику, зібрану під гаслом **dj'badlo* (SP III, 246).

***Дълbidlo**: укр. *Довбило* (Рв.), блр. *Долбилов* (м. Мінськ), ст.-рос. *Иванко Офонасьевъ с. Долбиловъ*, 1495 р. (Тупиков 533), *Миленя Долбилов*, 1590 р. (Веселовский 98), *Ивашко Долбило*, 1626 р. (Выпись 70), *Клементий Афанасьевичъ Долбиловъ*, 1651 р. (ОДДИ 3, 37), *Микишка Иванов сын Долбило*, 1695 р. (Мосин 116), (похідне) *Дейбилово*, XVI ст. — назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 109), рос. *Долбилко*, 1702 р. (ПКМВ 184), *Долбилов* (ЖПТ), *Долбилин* (РДв. IV/1, 659). Антропонім відобразився у складі географічних назв, пор., наприклад, ст.-рос. *Дойбилово*, 1539/40 р. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 102), рос. *Долбилова* (2), *Долбиловка* (2), *Долбилово*, *Домбилово* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN III, 50, 69), *Долби́лы* — назва поселення в Пермській обл.

Щодо мотивації пор. укр. діал. *довбі́ло* 'інструмент для довбання, зубило' (ЕСУМ 2, 99), рос. діал. *долбі́ло* 'висока незграбна людина' (СВГ 2, 38), 'дятел' (СРНГ 8, 104), *долбі́лы* мн. 'неоковирне взуття, видовбане зі шматка дерева' (ПОС 9, 126), блр. діал. *doŭbiłka* 'про недолугу людину' (Vaŭŭha 35), серб. *дубило* 'корито, видовбане з колоди' (Лавровский 115). Див. ще (SP III, 246: **dj'bidlo*).

Деривати з *-r-* у суфіксальній морфемі:

***Дълbarъ**: укр. *Довбар* (Чучка 201), блр. *Доўбар* (Бірыла 134), *Даўбарова* (2) — ойконіми в Мінській обл., пол. *Dejbar*, *Delbar*, *Dłubar* (SN II, 381, 385, 436) ~ укр. діал. *довба́р* 'дятел' (Шило 111), *до́вбар* 'майстер, що видовбує з дерева різні предмети' (ЕСУМ 2, 99), рос. діал. *долба́рь* 'робітник, який довбає лід на озері [...] ' (СРНГ 8, 103).

***Дълbigъ**, ***Дълbugъ**, ***Дълbuga**, ***Дълbugъ**: укр. *Долбир* (СП 125), ст.-рос. *Жданъ Петровъ сынъ Долбырь*, 1594 р. (Сторожев Десятни 347), рос. *Домби́ров* (Память 1, 32), *Дамбыра* (Лет. ЖС 2002, № 14–22, 54) — форми з лабіалізацією плавного.

***Дълborъ**: укр. *Довбор* (Од.), пол. *Doubór*, *Dowbor* (SN II, 496, 497), чеськ. *Dambor* (ЧП), а також слов'ян. *Янь Довборъ*, 1596 р. (ОДВ VII, 312), (похідне) *Дауборова* / *Довборо́во* — назва поселення в колишній Віленській губ. (Vasmer RGN III, 45).

***Дълбугъ**: укр. *Думбур* (РУС 136), (похідні) *Довбури* (2) — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 93) ~ укр. діал. *дóвбур* 'розумово обмежений' (Мик.), блр. *доўбуры* 'сінокоси між полями', віднесене до балтизмів (Лаучюте 66).

Деривати з *-s-* у суфіксальній морфемі:

***Дълбасъ**: укр. *Довбас* (Богдан 51), рос. *Долбасов* (ЖПТ), пол. *Delbas, Dulbas, Dylbas* (SN II, 385, 568, 602) ~ укр. діал. *дóвбас* 'дятел' (Шило 111), блр. діал. *даўбас* 'дурень' (Прышчэпчык 1978: 106).

***Дълбеса**: укр. *Долбеса* (КПУ Дн. 1, 694).

***Дълбосъ**: пол. *Dulbos* (SN II, 568).

***Дълбуса**, ***Дълбусъ**: рос. *Долбусова* ж. (Дн.), *Домбус* (м. Калуга), *Долбусин* (Луг.) ~ укр. діал. *дóвбусь* 'дятел' (Шило 111).

Деривати з *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Дълбатъ(ь)**: рос. *Долбатово* — ойконім у Брянській обл., пол. *Dlubata* (SN II, 435) ~ блр. діал. *даўбаты* 'дурень' (СБГ 2, 27) і т. п.

***Дълбета**: укр. *Довбета* (Богдан 51).

***Дълбитъ**: ст.-укр. Аньдрей *Долбит*, 1638 р. (Сел. рух 303), рос. *Долбитиков, Домбит* (ЖПТ).

***Дълботъ**: укр. *Долботов* — ойконім у колишньому Мглинському пов., зафіксований в "Описі Новгород-Сіверського намісництва" 1779—1781 рр.

Активний дієприкметник теперішнього часу (до йотації) ***Дълботъ** можна відновлювати на основі ст.-блр. (похідного, литuanізованого за допомогою суфікса *-ишки*) *Долбутишки*, 1592 р. — назва маєтку в колишньому Мінському пов. (АВК XXXI, 114).

***Дълбизна**: пол. *Dołbizna, Dołobizna* (SN II, 465, 468). Праслов'янська хронологія цього архетипу (як і деяких іншиж) непевна з огляду на ареал.

***Дълбузь**: укр. *Долбуз* (Новикова 260), рос. *Долбузов* (ЖПТ).

Псл. ***Дълбежь** можна реконструювати на основі укр. *Долбежи* — ойконім у колишній Чернігівській губ. (Vasmer RGN III, 45), рос. *Долбежесев, Долбежов* (ЖПТ) ~ рос. діал. *долбёжь* 'про високу жінку' (СРНГ 8, 103). Імовірно, що назва поселення *Долбежи* могла мати й топографічну мотивацію. Пор. рос. діал. *долбежі* мн. 'твердий ґрунт; суглинок' (СРНГ 8, 103).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність праантропонімів, мотивованих апелятивами з непродуктивними (або малопродуктивними) на сьогодні префіксальними морфемами. Пор.:

***Aduľbъ.** Відновлено на основі д.-руськ. *Адулбъ* — ім'я одного із членів руського посольства 944 р., який підписав договір Русі з греками (Козлова Проблемы 64—65). Кореневе -у- < -о- — під впливом лабіального детермінатива. Стосовно словотвірної моделі див. ще (Шульгач 2008: 7—17, з літературою). З огляду на розлогість словотвірного гнізда з коренем **dъlb-* відпадають версії іншомовного (кельтського, германського і т. п.) походження антропоніма *Адулб*, див. ([Кузьмин] 1986: 651; Барац 64).

***Boduľba (*Poduľba):** рос. *Будолбино* — ойконім відантропонімного походження в Болховському р-ні Орловської обл. (префіксальне -у- < -о- під впливом губного Б-).

***Ĉeduľba:** рос. *Чадамба* (Лет. ЖС 2001, № 14—26, 210) < **Чадалба* (лабіалізація плавного).

***Kaduľba, *Kaduľbъ:** ст.-укр. *Iwan Kadlub*, XVI ст. (Жерела II, 264), укр. *Кадовб* (Зак.), *Кадолба* (КПУ Дн. 8, 537), *Кадуба* (Новикова 345), блр. *Кадоўба, Кадлубовіч* (Бірыла 167), (похідне) *Кадолбино* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 273), пол. *Kadłub* (SN IV, 428), слвц. *Kadlub* (TZ Trnava 106) ~ укр. діал. *кадівб, кадуб* 'бочка для капусти' (Шило 111), *кадолб* 'видовбана з дерева посудина', *кадоб* 'частина колоди; стара бочка для попелу', *кадлуба* 'пень, вулик' (Шевченко НД 79), рос. діал. *кадолба* 'лінива жінка' (ССГ 5, 7) та ін., подані під гаслами **kaduľba, *kaduľbъ* (ЭССЯ 9, 113—114).

***Kaduľbajъ:** пол. *Kadłubaj* (SN IV, 428).

***Kaduľbъkъ:** пол. *Kadłubek* (SN IV, 429).

***Kaduľbica:** пол. *Kadłubica* (SN IV, 429).

***Kaduľbъсь:** пол. *Kadłubies* (SN IV, 429) ~ укр. діал. *кадобець* 'видовбана дерев'яна сільниця', *калдубець* 'зовнішня частина ручного млина, виготовлена з пня' (Шевченко НД 79, 80).

***Koduľba, *Koduľbъ:** укр. *Кодолба* (КПУ Дн. 7, 419), (вторинне) *Кудовбенко* — сучасне прізвище, (похідне) *Кундилбова Гора* — мікротопонім у Вінницькій обл. (Павликівська 72) — форма з інфіксом -н-.

***Naduľba:** пол. *Nadołba* (SN VI, 523) ~ рос. діал. *надолба* 'лежень' (НОС 5, 139), 'дурень', *надолба* 'повія' (СРНГ 19, 243), 'стара дівка' (СРНГ Морд. 1, 587), 'засватана дівчина' (Моисеев 101), 'базіка' (ПОС 19, 374), блр. діал. *надоўб* 'остолоп, нерозумний' (ТС 3, 124), *надаўба* 'дівчина, яка довго не виходить заміж', яке орієнтували на

псл. **nadoba* (ЭСБМ 7, 193), та ін. Див. (ЭССЯ 29, 11–12: **nadolba*, **nadolbъ* / **nadylba*, **nadylbъ*).

**nadylbina*: блр. діал. *на́дубіна* ‘гульвіса’ (ЭСБМ 7, 201).

**nadylbъny*: укр. діал. *на́довбень* ‘йолоп’ (ЕСУМ 2, 99), *на́долобень* ‘роззява’ (Чабаненко Словник 2, 314), *на́довбня* ‘пристосування, в яке закріплюють жердку для тесання [...]’ (Аркушин 2, 331), рос. діал. *на́долбень* ‘уперта людина’ (ЯОС 6, 92), ‘про дівчину на виданні’ (ПОС 19, 374), блр. діал. *на́доу́бень* ‘дурень’ (ТС 3, 124), *на́далбень* ‘т. с.’ (СГЦРБ 1, 274).

**Nedylba*: укр. *Недовба* (СКТ 552), блр. *Недовба* (м. Гомель).

**Obdylba*: ст.-рос. Петръ Нѣмово *Одолба*, 1495 р. (Тупиков 286), *Одолба*, 1560 р. (Веселовский 22) ~ рос. діал. *одо́лбить* ‘обклювати (про пташку)’ (СРНГ 23, 57) і под.

**podylba*: рос. діал. *подо́лба* ‘дерев'яний молот’ (СРНГ 28, 116).

**pridybъ*: укр. діал. *при́долоб* ‘дишель плуга, гряділь’ (Горбач МГ 308).

**Prodybadlo*: рос. *Продубайло* (ЖПТ).

**Vydybъ*: укр. *Видолоб* (Літ. АД 2007, № 4, 171) — форма з другим повноголоссям ~ (вторинне) рос. діал. *вы́долбок* ‘позашлюбне дитя’, ‘дурепа’ (ТСГТО 4, 42, 102), блр. діал. *выды́ўбаць* ‘видовбати’ (Бялькевіч 117).

Слвц. *Durbák* і словотвірне гніздо з коренем **Dъrb-*

Словацьке *Durbák* (TZ Bratislava 68) має паралелі: укр. *Дурбак* (Богдан 55), *Дирбак* — прізвисько (Горбач Романів 16), рос. *Дарбаков* (ЖПТ), макед. *Дурбаковски* (Речник ПКМ I, 395), чеськ. *Durbák* (ЧП). Ці факти зводяться до псл. **Dъrbakъ* відапелятивного походження. Пор. укр. діал. *ду́рбак* ‘тупа, нездібна людина’ (Пиртей 2004: 85), ‘дурень’ (Онишкевич 1, 239), *дирба́к* ‘розбитий горщик’ (Горбач Романів 42), пол. діал. *durbak* ‘камінь для гостріння коси’ (Bubak Słownik 1, 152), слвц. діал. *durbak* ‘дурень’ (Buffa 2004: 66) < **dъrbakъ*.

Словотвірно з **Dъrbakъ* пов'язане псл. **Dъrbacъ*, яке континуують рос. *Дурбач* (ЖПТ), *Дурыбачев* (КП Алтай 2, 369), пол. *Darbacz*, *Durbacz* (SN II, 358, 578).

Стосовно *-ur-* вокалізму словацького антропоніма можна навести чимало аналогічних прикладів з інших гнізд (кореневі структури *tъrt*, *tъlt*). Пор.: *Burza* ~ *Brzá*, *Durdíková* ~ *Drda*, *Kurpel*, *Kurta* ~

Křta, Kurbatová ~ Krbařova, Purdeř, Purř ~ Prřová, Sulčan, Surkoř, Škurla, řurda, Turtev, Turza, Vulgan ~ Vulgonov rybník — назва ставка (Závodný 133) та чимало ін. (див. телефонні довідники Братислави і Трнави). Сказане властиве й окремим говіркам словацької мови. Пор. діал. *durdiť sa, gurbatý ~ hrbatý, Hurbanovo* — ойконім на півдні Словаччини ~ *hrban, kuřbaka ~ klbavý, kurbeľ ~ krbeľ, kurdeľ ~ křdeľ, kurtak, kurva* (SSN I, 411, 524, 619, 620, 775, 869, 871, 906, 911, 913, 914), *kurč* (ASJ I/2), *kurtaví* 'заокруглений, тупий (про ніс)' (Ripka 93) ~ (літерат.) *kurtavý kohút* 'без хвоста', *řurgota* 'бруд у хаті' (Ripka 155) < **řurgota*, *purda* 'лінива жінка' (Kálal 558) < **prřda* і т. п., в яких утрата складотворчої функції плавного призвела до появи голосного перед ним (Селищев 86—87).

Антропонімний матеріал, почерпнутий з різних джерел, дає можливість окреслити контури лексико-словотвірної мікросистеми з коренем **Đьrb-*. При цьому нами послідовно враховувався ефект п'ятифонемної вокалізації -*ъ*- у бінарній сполуці «редукований + плавний». Див. про це (Козлова 22).

Імовірність першопочаткових, суфіксально не ускладнених, псл. **Đьrba*, **Đьrbъ* підтверджують укр. *Дорба* (КПУ Дон. 19, 528), *Дирба* (СП 121), рос. *Дырба* (КПУ Ник. 3, 48), макед. *Дарбино* — ойконім (Веркович 296), хорв. *Durbinci* — ойконім (Im. m. 156), пол. *Darba, Dorba, Dyrba* (SN II, 358, 487, 612), слвц. *Dirba / Dyrba* (TP 94). Зі слов'янських мов запозичено латиське прізвище *Дырбо* (ЖПТ).

Пор. також пропріальну лексику інших ономастичних класів: *Дурбы* — назва маєтку в Курляндії (ОДВ V, 27), варіанти — *Dorba, Durba, Durbe* (SG II, 228), *Дарба* — назва сінокошу в документі XVI ст. у Жемайтії (Спрогис 90).

Стосовно антропонімної мотивації зішлемося на: укр. діал. *дырба* 'вайло, недієздатний' (Алмашій 33), 'повільна (людина)' (Поп 5), блр. діал. *дырба* 'тонка, висока, як жердка, людина' (Чыгрын 1977: 50), 'високий, цибатий' (Крыўко 1979: 286), чеськ. діал. *durba* 'грубіян, непоступливий' (Hruška 24) < **ďьrba* < **ďr-b-ā*, і.-є. **der-*. Див. ще (Шульгач 1998а: 44).

Можна реконструювати також рідкісне префіксальне **Ходьrba* > укр. *Худорба* (КПУ Сум. 13, 334) ~ укр. діал. *худорба́* 'дуже худя людина' (Паламарчук 33), рос. діал. *худорба́* 'виснажена, худя людина' (Зеленин Отчет 173). **Ходьrba* може бути стадіальним до **Кодьrba* (фрикатизація К- > Х-).

Є підстави для відновлення праантропонімів із *-k-* / *-č-* у суфіксальній морфемі:

***Дърбікь** / ***Дърбіць**: серб. *Дурбић* (Јањатовић 119), пол. *Darbik* (SN II, 358), словц. *Dirbik* (TP 21).

***Дърбѣкъ**: хорв. *Dorbek, Durbek* (Leksik 137, 148), ст.-пол. *Dorbeke*, 1416 р. (SSNO I, 512). Пор. ще пол. *Dyrbek* — гідронім у басейні Вісли.

***Дърбѣка**: рос. *Дарбека* (Лет. ЖС 2006, № 1–13, 55), *Дорбека* (ЖПТ).

Похідні з консонантом *-j-* у суфіксальній морфемі:

***Дърбайъ**: укр. *Дорбай* (Богдан 50), рос. *Дурбаев* (КПУ Од. 2, 63), (похідне) *Дурбаева* — назва балки в басейні Кальміусу (СГУ 188). Щодо мотивації пор. рос. діал. *дурба́й* ‘дурень’ (СРНГ 8, 265).

***Дърбѣйъ**: ст.-укр. Васка *Дурбѣй*, 1666 р. (ПК 1666р.: 339), укр. *Дурбей* (Богдан 55), *Дурбій* (КПУ Хм. 3, 376) — за умови переходу *-ě-* > *-i-*. Щодо апелятивного підгрунтя пор. укр. діал. *дурбѣ́й* ‘дурень’ (Чабаненко Словник I, 303), рос. діал. *дурбѣ́й* ‘т. с.’, ‘бешкетник, шибеник’ (СРНГ 8, 265).

Похідні з консонантом *-x-* / *-š-* у суфіксальній морфемі:

***Дърбахъ** / ***Дърбашь**: (похідні) укр. *Дурбахывка* — оронім (Петров 94), рос. *Дурбашева* ж. (ЖПТ), *Дорбаши* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN III, 77), пол. *Dyrbach* (SN II, 612).

***Дърбешь**: хорв. (вторинне) *Durbešić* (Leksik 148).

***Дърбошь**: серб. *Дарбош* (Пешикан 497).

***Дърбушь**: пол. *Dyrbusz* (SN II, 612).

***Дърбушь**: рос. *Дарбышев* (Терн.), *Дорбышев* (ЖПТ), блр. *Дорбыши* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 379).

Укр. *Дурбава* (КПУ Харк. 18, 86) — рефлекс псл. ***Дърбавъ**(*йъ*), ад’єктива на *-av-* відапелятивного походження. Пор. укр. діал. *дырбавый* ‘вайлуватий, недієздатний’ (Алмашій 33).

Похідні з консонантом *-l-* у суфіксальній морфемі:

***Дърбалъ**: укр. *Дорбалюк* (Новикова 265), *Дирбаль* (Чучка 196), пол. *Dyrbala* (SN II, 612).

**dъrbelъ*: укр. (говіркове) *дурбѣ́лик* ‘дурень’.

***Дърбола**: хорв. *Dorbola* (Leksik 137).

***Дърбуль**: укр. (похідне) *Дурби́лівка* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 200), рос. *Дорбыльѡво* — ойконім відантропонімного походження в колишній Московській губ. (Vasmer RGN III, 77).

***Дърbadlo**: укр. *Дорбало* (ЖПТ), *Дурбало* (Богдан 50), *Дурбайло* (КС Од. 2, 460), *Дурбайли* — назва поселення в Одеській обл., рос. *Дурбалов* (КПУ Од. 6, 476), пол. *Durbajło, Durbało* (SN II, 578).

Ці й подібні до них антропоніми мотивовані апелюванням лексикою на зразок укр. діал. *дурбáло* 'дурень' (Євтушок 61), блр. діал. *дурбáло* 'т. с.' (Клімчук 1977: 124), *дурбáйло* 'брехун' (ТС 2, 461), *дурбалко* 'простакувата, нерозумна людина' (НС 52), чеськ. діал. *drbala* 'млява, некваплива людина' (Gregor 46) < **dърbadlo* ~ укр. діал. *подирбати* 'поторгати, потрясти' (ЕСУМ 4, 476), блр. діал. *дурбаць* 'ходити і потроху скубти траву' (СБГ 2, 107), 'приводити до тями, будити' (ТС 2, 46), чеськ. діал. *d'urbať sa* 'поправлятися, очунювати' (Bartoš 70), кваліфіковане як неясне (Machek 135).

***Дърbidlo**: пол. *Durbyło* (SN II, 578) ~ укр. діал. *дурбіло* 'велика, але нетямуща людина' (Чабаненко Словник 1, 304), 'дурень' (ЕСУМ 2, 147) ~ блр. діал. (вторинне) *зды'рбіца* 'померти' (СРГр. 50).

Похідні з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

***Дърbanъ**: укр. *Дурбанишин* (Фаріон 191), рос. *Дорбан* (ЖПТ), *Дарбанов* (Горпинич 266), *Дурбанов* (ЖПТ), болг. *Дорбанов* (Илчев 173), макед. (вторинне) *Дурбаноски* (Речник ПКМ I, 395) < *Дурбанов-ски*, пол. *Durban* (SN II, 578) ~ укр. діал. *дирбáн* 'старий посуд, дірявий горщик' (Піпаш, Галас 48), *дирбáнь* 'торба, в якій рибалки беруть обід на роботу' (Ліпкевич 65), блр. діал. *дурбáн* 'дурень' (Прышчэпчык 1976: 150), рос. діал. *дурбáн* 'бур'ян' (СРГС 1/2, 73).

***Дърbень**: ст.-рос. *Меньшой Дурбеневь*, 1610 р. (Сторожев II, 85), *Дурбенево*, 1670 р. — ойконім у Вологодській землі (ПКВМ 124) ~ рос. діал. *дурбéнь*, -я 'дурень' (СРНГ 8, 256), *дурбень* 'бур'ян' (СРГС 1/2, 77), 'болотяна рослинність' (СРГСУ 1, 147).

***Дърbinъ**: рос. *Дырбин* (Лет. АД 2008, № 2, 316) < *Дырбин* (метатеза), *Дюрбин* (ЖПТ) ~ блр. діал. *ды'рбіна* 'висока, цибата особа' (Крыўко 1979: 158).

***Дърbунъ**: рос. (похідне) *Дорбуни* — назва поселення в колишній Рязанській губ. (Vasmer RGN III, 77).

***Дърbьнь**: пол. *Dorbniuk* (SN II, 487) < укр. В основі заголовної праформи — субстантивований ад'єктив **dърbьнь*(ь).

Похідні з консонантом -s- у суфіксальній морфемі:

***Дърbasъ**: укр. *Дурбас* (Горпинич 251), рос. *Дарбасов* — сучасне прізвище, хорв. *Durbas* (Leksik 148), пол. *Durbas* (Bubak Słownik 1, 151) ~ укр. *дурбас* 'дурень' (Грінченко 1, 457), рос. діал. *дырбáсы* мн. 'дірки' (СРНГ 8, 297).

**d̥rbesъ*: рос. діал. *дурбѣс* 'дурень' (СРНГ 8, 266).

***Дърбосъ**, ***Дърбосъ**: укр. *Дорбосюк* (Новикова 265), пол. *Darbos* (SN II, 258).

***Дърбусъ**: пол. *Dyrbus* (SN II, 612).

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Дърбатъ(ь)**: пол. *Dorbat* (SN II, 487).

***Дърботъ**: укр. *Дурбот* (Новикова 278).

Укр. діал. *дурбър* 'дурень' (ЕСУМ 2, 147) < **d̥rbarъ* опосередковано свідчить про потенційність відповідного прізвища чи прізвища.

На основі якісного аблауту (ъ : ъ) корінь **D̥rb-* пов'язаний з **D̥rb-*. Про його реалізацію у сфері пропріальної лексики див. (Шульгач 2010: 101–107). На основі кількісного аблауту (ъ : о) — з **Dorb-*. Пор.:

***Dorba**, ***Dorbъ**: ст.-укр. Нгічко *Dorob*, 1615 р. (ОО 195), укр. *Дороба* (Богдан 50), (похідні) ст.-рос. *Доробина Дубрава*, 1698 р. — топонім у колишній Тульській губ. (Курдюмов III, 412), рос. *Доробино*, *Даробино*, *Доробинка*, *Доробин Колодезь*, *Доробин Колодец* — ойконіми відантропонімного походження в колишніх Орловській і Тульській губ. (Vasmer RGN II, 656; III, 79), пол. *Dorob*, *Doroba* (SN II, 489) < укр. ~ рос. діал. (похідні) *удороба* 'незграба' (ЯОС 10, 9), *удоробъ* 'лахмітник, нікчема' (Чайкина 45).

***Dorbъко**, ***Dorbъкъ**: укр. *Доронко* (Богдан 50), рос. *Доробков* (Рамієць 2, 190), пол. *Dorobek* (SN II, 489). Стосовно мотивації пор. (префіксальні) блр. діал. *адаробак* 'великий, незграбний жіночий головний убір' (Расторгуєв 34), рос. діал. *удоробок* 'недоумок' (ЯОС 10, 9), *неудоробок* 'малоросла людина' (ЯОС 6, 143). На основі останнього реконструюють псл. **neudorbъкъ* (ЭССЯ 25, 52).

***Dorbějъ**: пол. *Dorobij* (SN II, 489) < укр.

***Dorbadlo**: укр. *Доробало* (КПУ Він. 5, 997), рос. *Доробалов* (Горпинич 365) ~ укр. діал. *доробало* 'немічна людина' (ГГ 61), 'ледар' (Матіїв 131).

***Dorbanъ**: укр. *Доробан* (КПУ Зак. 1, 167), *Дарабан* (СКТ 212), *Дарабани* — ойконім у Чернівецькій обл.

***Dorbišъ** / ***Dorbyšъ**: пол. *Dorobisz*, *Dorobysz* (SN II, 489) < укр. Щодо мотивації пор., наприклад, блр. діал. *даробыш* 'немічний глиняний посуд' (Юрчанка НМ 224).

***Dorbęta**: рос. (похідне) *Доробятин Починок* — ойконім у колишній Костромській губ. (Vasmer RGN III, 79).

***Dorbotъ**: пол. *Dorobot* (SN II, 489) < укр.

Ст.-укр. *Zip*, *Зѣпа* і словотвірне гніздо з коренем **Зѣр-*

Для ст.-укр. *Iwaniecz Zip*, XVI ст. (Жерела II, 103), Өеско *Зѣпа*, 1649 р. (Реєстр 83) є відповідники: укр. *Зін*, *Зип* (Богдан 344, 347), *Зіпа*, *Зупа* (КПУ Полт. 3, 425; 12, 217), слвн. *Zep* (ZSSP 709), пол. *Ziep*, *Zip*, *Zipa* (SN X, 505, 517). Вони мають апелятивне підґрунтя: укр. діал. *зіпа* 'крикуха' (ЕСУМ 2, 265), рос. діал. *зѣпа*, *зѣ'па* 'горлопан' (ПОС 13, 6), *зеп* 'кишеня', *зѣны* мн. 'очі' (СРНГ 11, 265), *зя'па* 'рот', 'криклива людина' (СРНГ 12, 50), блр. діал. *зя'па* 'пашека, рот' (ТС 2, 171), схв. *зjân* 'отвір, паща' (Речник VII, 47), пол. діал. *ziapa* 'розкритий рот', *zipa* 'зябра, якими дихає риба' (Kałowicz 6, 379, 385), *zip* 'дихання, подих' (SJP VIII, 509) і зводяться до псл. **Зѣра*, **Зѣръ* < **зѣра*, **зѣръ*. Пор. ще гідронім *Зеп* у басейні Ками в Пермській обл. Росії (Vasmer II, 87). Наведений фактичний матеріал об'єднано на основі різноманітної рефлексії **ѣ* у слов'янських мовах (діалектах), яка яскраво проілюстрована на картах "Общеславянского лингвистического атласа" (ОЛА 1988). Включення сюди (як і далі) антропонімів інколи сумнівне, бо подекуди це можуть бути розмовні варіанти канонічних імен, що перейшли до розряду прізвищ. Пор., наприклад, слвн. діал. *Zép*, *Zèpek* < *Jožef* (Rajh 279).

Апелятивний матеріал свідчить про потенційність основи на *-ї-, яка реалізувалася в ст.-рос. *зепь* 'кишеня', 1600 р. (Сл. РЯ XI—XVII вв. 5, 383), 'пазуха', 1691 р. (Христосенко 134), рос. діал. *зепь* 'горло, глотка', 'пазуха', 'кишеня', 'живіт' (СРНГ 11, 265), *зянь* 'кишеня', 'гучний крик' (СРНГ 12, 50), блр. діал. *зя'па* 'пашека' (Бялькевіч 213), *зя'па* 'рот' (Клундук 64), *я'па* 'т. с.' (Крывіцкі 1975: 130) < **зя'па*. Зауважимо, що М. Фасмер свого часу кваліфікував рос. *зепь* як запозичення з тюрксько-татарського першоджерела (Фасмер II, 95).

Судячи з семантики рефлексів, **зѣра*, **зѣръ*, **зѣръ* віддієслівного походження. Пор., наприклад, укр. *зіпати* 'кричати; позіхати, спускати дух; часто дихати, хапаючи дух' (ЕСУМ 2, 265), діал. *зіпати* 'косо поглядати' (Піпаш, Галас 69), *зіпате* 'ледве дихати' (Кор-

зонюк 129), *zínáti* 'ганити, лаяти, кричати' (СБук. Г 166), *z'ínáti* 'нарікати' (Горбач МГ 342), *дзя'нати* 'пашекувати' (Сабадош 65), рос. діал. *зэпaть* 'пити' (ОСВГ 4, 192), *зэ'нaть*, *зeпaть*, *зипaть*, *зя'нaть* 'горлопанити; плакати' (СРНГ 11, 265, 283; 12, 50), *зэпaть-ся* 'позіхати' (Новгород. словарь 334), блр. діал. *зэпaтэ* 'задохатися' (Лучыц-Федарэц 1979: 146), *зeпaць* 'розкривати рот' (ТС 2, 151), 'дивитися' (МДСГ 4, 178), *зипaць* 'плакати, ревіти' (Касьярович 132), 'голосно кричати' (Валодзіна 26), болг. (розмовне) *зя'нам* 'позіхати; витріщатися; тинятися без діла' (БРС 248), макед. *зјапа* 'заяти; розкривати рот' (Гавриш 229), серб. діал. *зјапа* 'бути відкритим, зіяти' (Златковић 1, 311), пол. діал. *ziapać* 'заздрити' (Kusała 171), 'плакати, безперервно кричати (про дітей)', *ziepać* 'важко дихати', *ziपाć* 'ледве дихати', *ziopać się* 'сваритися' (Kałowicz 6, 379, 382, 385), кашуб. *zэpас* '(про гусей) розкривати дзьоб' (Syhta VI, 223), *ziapać* 'дихати, хватати повітря' (Ramułt 269), чеськ. діал. *zípat* 'хрипіти, харчати, сипіти' (Svěrák 1957: 145), *sípat* 'важко дихати' (Machek 711), слвц. *ziapat* 'кричати на когось', діал. *ziépat* 'голосно кричати' (Ripka 104), *ziapać* 'плакати' (Orlovský 411) та ін., див. (ЕСУМ 2, 265; Boryś 741) < **zěpati* (se).

Із заголовним **zěpati* (se) безпосередньо пов'язані **zěpadlo* / ***Zěpadlo**, які реалізувалися в укр. *Зяпало* (КПУ Ник. 3, 169), ст.-рос. Данилка Иванов сын *Зепалов*, 1629 р. (Чайкина 1995: 38), Григорей *Зепалов*, 1634 р. (ТК Вологда 1, 28), рос. *Зепалов*, *Зипалов* (ЖПТ). Ці й подібні до них антропоніми мотивовані апеллятивною лексикою на зразок рос. діал. *зэпaло* 'рот людини' (ПОС 13, 6), 'горлопан', *зeпaла*, *зэ'нала*, *зипaла* 'т. с.' (СРНГ 11, 264, 283), *зэ'нала*, *зэ'нало* 'крикун' (СРНГ 11, 265), *зипaла* 'горлопан' (СРНГ 11, 283), *зя'нала* 'горлопан' (Даль 1, 699), *зя'нала* 'рот' (СДГВ 213), 'рева, плакса, рюма', *зя'нало* 'горлопан', *зяпaло* 'рот' (СРНГ 12, 50), болг. *зeпaло* 'око' (БЕР 1, 671). Стосовно структури пор. укр. діал. *зівaйло* 'зівака' (ЕСУМ 2, 263) і под. < **zěvadlo* < **zěvati*.

Є підстави для відновлення інших субстантивів, серед яких:

***Зєрька**, ***Зєрько**, ***Зєрькъ** — демінутиви з суфіксом -*єк*:- укр. *Зіпко*, *Зипко* (Богдан 344, 347), ст.-рос. Антошка Васильев сын *Зяпкин*, 1646 р. (ПКВ 70), болг. *Зя'пков*, *Зя'пката* (БЕР 1, 671), макед. *Зепков* (Речник ПКМ I, 455), *Ziapek* (SN X, 492), ст.-слвц. Mikuláš *Zepko*, 1359 р. (DPB 53), співвідносні з укр. діал. *дзя'нка* 'розріз, дірка для ремня у постолах' (Онишкевич 1, 213), болг. діал. *зя'нка*

‘рослина *Orobanchе*’ (БЕР 1, 671), пол. діал. *ziarka* ‘клинок у со-рочці вище плеча біля коміра’ (Karłowicz 6, 379).

Іносуфіксальні деривати:

***Зѣрајь**: ст.-рос. Нечайка *Зѣнаев*, 1556 р. (Антонов 1999: 34), рос. *Зяпаев*, *Япаев* (ЖПТ).

***Зѣракъ** / ***зѣраць** > рос. *Япаков* (ЖПТ), із **Зяпаков* ~ болг. діал. *зяпѧк*, *зяпѧч* ‘рослина *Anthirrhinum majus*’ (БЕР 1, 671), макед. *зјапач* ‘хто позіхає’ (Гавриш 229).

***Зѣріць**: словн. *Zepiř* (ZSSP 709), хорв. *Jarić* (Leksik 257) < **Zjarić* — патроніми.

***зѣрушь** > рос. діал. *зѣныши* мн. ‘очі’ (СРНГ 11, 265). Щодо словотвірної моделі пор. рос. діал. *зѣныши* ‘т. с.’ (СРГК 2, 250) < **зѣнуші*.

***Зѣрапъ**: словн. *Zerap* (ZSSP 709) ~ (вторинні) рос. діал. *зепані́к* ‘крикун’ (СРНГ 1, 264), *ѣ́панец* ‘погано одягнута людина’ (СРНГ 8, 362) < **зѣ́панец*.

***Зѣрупъ**: ст.-рос. Савко *Зипунов*, 1686 р. (Тупиков 556), рос. *Зипунов* (ЖПТ), укр. *Зепун* (Новикова 325), співвідносні з апелятивами на зразок рос. діал. *зяпун* ‘горлопан; рева, плакса’ (СРНГ 12, 50) і под.

***Зѣрло**: укр. (похідне) *Зиплик* (Богдан 347) ~ рос. діал. *зепло́* ‘горло, глотка; рот; горлопан’ (СРНГ 11, 265), *зипло́* ‘горло, глотка’ (СРНГ 11, 284), *зя́пла* ‘крикун, плакса, рюмса’, *зяплó* ‘крик немовляти’ (СРНГ 12, 50), *зебло* ‘крикун’ (Сл. МУ), блр. діал. *зя́пла* ‘роззява’ (СБГ 2, 336), ‘широко розкритий рот’ (Касьпярович 139), *зяплó* ‘горлопан’ (МАСМ 1, 38), болг. діал. *зя́пла* ‘рослина *Anthirrhinum majus*’ (БЕР 1, 671), співвідносні з лит. *žiópla* ‘роззява’. Щодо структури пор., наприклад, рос. діал. *зехло́* ‘горло, глотка’, *зѣхло́* ‘вікно’ (СРНГ 11, 270), *зѣ́хлы* мн. ‘очі’, (похідні) *зі́хлать* ‘голосно кричати’, *зихлать* ‘голосно плакати’ (СРНГ 11, 270, 285) < **зѣхло*.

Можна відновити деякі ад’єктивні праформи — мотиватори потенційних антропонімів, зокрема:

***зѣранъѣ** > укр. діал. *зіпáвий* ‘гнівливий, крикливий’ (ЕСУМ 2, 265).

***зѣрливъѣ** > рос. діал. *зеплі́вый* ‘про людину, здатну зурочити’ (ЯОС 4, 120), схв. *зіпáлив* ‘широко розкритий’ (Речник VII, 48).

***Зѣрьпъѣ** > укр. *Зіпник* — прізвище, утворене семантичним способом від незасвідченого апелятива **зіпник* [= *зіпáка* ‘крикун, посіпака’ (Редько Словник 1, 402)] < ***зіпний* + -ик-, ст.-рос. *зепный*,

1672 р. — прикм. до *зепъ, зепь* (Сл. РЯ XI—XVII вв. 5, 383), рос. діал. *зѣпный* 'кишеньковий' (Даль 1, 680).

Є підстави для реконструкції інфінітивів, зокрема:

**zěpěti* > блр. діал. *зіпєць* 'бути розчиненим (про двері, ворота, вікна)' (Янкова 137) і под.

**zěpiti* (se) > блр. діал. *зяпіцца* 'кричати' (Юрчанка 1, 260), схв. *žárpiti* 'бути відкритим' (Skok III, 656) і т. п.

**zěpŋoti* > укр. діал. *зіпнути* 'зітхнути' (Аркушин 1, 191), рос. діал. *зѣпнуть* 'крикнути' (СРНГ 11, 265), блр. діал. *зіпнуць* 'вдихнути' (Цыхун 1993: 61), *зяпнуты* 'відкрити рот, зітхнути' (Міхайлаў 119), болг. діал. *зя'нна* 'бути з відкритим ротом' (БЕР 1, 671), пол. *zıpnać* 'позіхнути' (SJP VIII, 509), діал. 'зітхнути' (Kałłowicz 6, 379).

**obzěpati* > рос. діал. *азѣпать* 'зурочити' (СРНГ 1, 214), *озепать* 'позіхати, широко розкриваючи рот', *озя'пать* 'зурочити' (повір'я) (СРНГ 23, 103) та ін., див. (ЭССЯ 31, 181).

**obzěpiti* > рос. діал. *озѣпнуть* 'зурочити' (повір'я) (ЯОС 7, 38) та ін.

Словотвірно з ними пов'язані псл. **Obzěpъ* > ст.-чеськ. *Ozěp*, 1391 р. (PKR 5), ст.-слвц. *Ozuer*, 1426 р. (Ryšánek 403) ~ рос. діал. *озѣп, озѣ'п* 'за народними уявленнями — зурочення' (СРНГ 23, 89) та демінутив **Obzěpъko* > укр. *Ozínko* (Богдан 212), пол. *Ozípko* (SN VII, 136) ~ рос. діал. *озѣпка* 'рослина *Viola hirta* L.' (СРНГ 23, 90).

**orzěpati* (se): рос. діал. *роззѣпаться* 'розкритися' (Новгород. словарь 998), *раззяпаться* 'т. с.' (СРГ Морд. 2, 1042), *хайло раззѣпаться* 'почати репетувати' (СРГС 5, 199).

**orzěpiti* (se): укр. *роззя'нити* 'роззявити', діал. *роздзя'нити, роздзя'нити* 'т. с.', рос. діал. *раззя'нить* 'прогавити, недогледіти', *раззя'ниться* 'бути неуважним, ловити гави' (СДГВ 502), блр. діал. *разя'ніць* 'роззявити пашу (про звіра)' (ЛАБНГ I, 53), *рызя'ніць, рызья'ніць* 'роззявити' (Бялькевіч 388, 394), схв. *žapiti* 'бути відкритим, зяти (про двері, рану)' < *raz-žapiti* < *raz-žapiti* (депрефіксація) (Skok III, 656). В ЭССЯ 6, 50 останнє вміщено в словникову статтю **ѣра*.

Пор. також віддієслівні деривати **Orzzěpa*, **Orzzěpъ*, які континують ст.-рос. Іванъ Костантиновъ, сынъ *Розѣповъ*, 1617 р. (Сенигов 112), рос. *Розѣпинъ*, 1721 р. (Кунгур 15), *Разепин, Розепин, Разепов, Разяпов, Розепов* (ЖПТ), *Разяпов* — сучасне прізвище (Лет. ЖС 2008, № 27—39, 284), (похідне) *Розепина* — ойконім у колишній

Пермський губ. (Vasmer RGN VII, 630). Стосовно мотивації пор. рос. діал. *раззя́на* 'роззява' (СРНГ 33, 347), блр. діал. *разёна* = *разёва* 'розсіяний, неуважний' (СБГ 4, 256), *разя́на* 'роззява' (МАСМ 1, 80), *різя́на*, *рызя́на* 'т. с.' (Бялькевіч 388, 394). Щодо словотвірної моделі пор., наприклад, рос. *Розехина* — назва поселення в колишній Тверській губ. (Vasmer RGN VII, 512), мотивована антропонімом **Розеха* < **Orzzěxa*.

**orzžěpajь*: рос. діал. *разенáй* 'гава', *раззенáй* 'криклива людина' (ТСГТО 4, 83).

**otъžepiti*: укр. *відзя́нути* 'відчинити, відкрити двері чи вікно' (ЕСУМ 1, 392), діал. *одзя́нути* 'т. с.' (Мик.), блр. діал. *отзя́ніць*, *отдзя́ніць* 'розчинити навістіж' (ТС 3, 279), схв. *odjapiti* 'відкрити' < **odzjapiti* (Skok III, 656).

**rozžepati*: укр. діал. *позіпа́ти* 'погорлати, посварити' (СБук. Г 440), блр. діал. *позяпа́ць* 'задихатися' (ТС 4, 126).

**zazěpati* (se): укр. діал. *зая́пати* 'розладнати чужі наміри; вректи' (Мовна 49), рос. діал. *зазéпaть* 'закричати' (Новгород. словарь 285), 'почати позіхати', 'закукурікати' (ПОС 11, 207), блр. діал. *зazé-пaцця* 'задихатися' (Шур 173) та ін.

Псл. **zєpati* і под. генетично пов'язані з **žě(ja)ti* > д.-руськ. *зѣати* 'розкривати рот', XII ст. (Срезневский I, 981), укр. *зя́яти*, *зія́ти*, діал. *зя́ти* 'зіяти' (ЕСУМ 2, 285), рос. *зия́ть*, діал. *зеть* 'співати' (СРНГ 11, 270), (префіксальні) *позéть*, *позéять* 'подивитися, повитріщатися' (СРНГ 28, 333), *раззéть* 'розкрити (рот)' (СРНГ 33, 345), схв. *zųjати*, діал. *zjati* 'кричати' (Gusić 566), слвн. *zījāti*, діал. *zjat* 'кричати' (Когенjak 187), *žējati* 'позіхати' (Novak 178), пол. *ziać*, ст.-чеськ. *zieti*, чеськ. *záti*, діал. *zat*?, *zoć*, які споріднені з лит. *žióti* 'розкривати, роззявляти', латин. *hiāre* 'позіхати, бути відкритим', д.-ісланд. *geipa* 'теревенити', норв. *geipa* 'широко розкривати' та ін., і.-є. **g'hēi-* 'зіяти, бути порожнім' (ЕСУМ 2, 285; Фасмер II, 94–95; Gluchak 697; Boryś 739; Machek 711).

Структурно кореневе **žě-p-* співвідносне з **žě-x-* (: укр. діал. *зіха́ти* 'позіхати', *зехáть*, *зіхáт*, *зіхáть* 'блискати, мигати (про блискавку без грому)', рос. діал. *зéха* 'роззява; пісня', слвн. *žéhati* 'позіхати' і под.), **žě-n-* (: укр. діал. *зінька* 'зіниця', рос. діал. *зénки* 'очі', *зénко*, *зенók* 'зіниця' та ін.), **žě-v-* (укр. діал. *зі́ва* 'паша', рос. *зевáть* 'позіхати' і т. п.), які заслуговують спеціального опису.

Лексико-словотвірна мікросистема з коренем **Měz-*

Слов'янська антропонімія з коренем **Měz-*, дібрана з доступних джерел і подана нижче під відповідними праслов'янськими гаслами, утворює компактну лексико-словотвірну мікросистему. Всі реконструйовані архетипи (за винятком патронімів та демінутивів) відапелятивного походження. Це означає, що вони постали на ґрунті незафіксованих або втрачених загальних назв. А відтак можна розширити реєстр пралексем, поданих укладачами ЕССЯ, вип. 18 (**mězinica*, **mězinǫjь*, **mězunъ*, **mězulь*, **mězinьka*, **mězinьkъ*, **mězinьсь*, **mězinьnǫjь*).

Безафіксні псл. **Měza*, **Mězъ*, **Měзь* відновлюються з огляду на: ст.-укр. Яцько *Мезъ*, 1496 р. (ССУМ II, 584), *Мез*, 1544 р. (АЮЗР VIII/4, 331), Нгуско *Miz*, 1604 р. (ОО 97), Стефанъ *Mѣзь*, 1692 р. (ДГМ 1019), (похідне) *Mѣзевъ* млинъ, 1672 р. (УУГ 662), укр. *Mѣзь*, 1721 р. (ДІП II, 61), *Миз*, 1784 р. (ИСК 69), *Миза* (ЖПТ), *Мизь* (НКП Черніг. 32), *Мизь* (Новикова 541), *Меза* (КПУ Ник. 13, 294), рос. *Мезев* (Новикова 535), *Мизев* (ЖПТ) — патроніми на -ев від **Мезъ*, **Мизь*, болг. *Мѣзо* (Заимов 149), хорв. *Mez*, *Miza* (Leksik 419, 439). Пор. також відантропонімні назви населених пунктів: укр. *Мизове*, *Miziowa*, рос. *Мезина*, *Мезинка*, *Мизино*, *Мязово* — в різних регіонах (Vasmer RGN V, 505, 546, 547; VI, 35), *Мизинова*, XVIII ст. — в колишній Московській губ. (Кусов II, 360) та ін. Окремі з наведених ойконімів засвідчено досить рано, наприклад, *Мизин* (Черніг.) уперше згадується в 1551 р. (Волерт 59), *Мизове* (Вол.) відоме як *Mѣзово*, 1502 р. (Шульгач 2001: 86). Зауважимо, що корінь **Měz-* фіксується й у складі інших класів онімів, наприклад, р. *Меза*, л. прит. Костроми, *Mezowskie Jezioro* — в басейні Вісли тощо.

Мікросистему суфіксальних дериватів із коренем **Měz-* попередньо можна представити так:

Похідні з консонантом -j- у суфіксальній морфемі:

**Mězajь*, **Měz'ajь*: укр. *Мизай* (КБСК 463), рос. *Мезаев* (КП Алтай 2, 216), *Мезяев*, *Мизяев* (ЖПТ).

**Měžějь*: рос. *Мезеев* (КПУ Херс. 9, 108), *Мизеев* (ЖПТ).

Похідні з консонантом -k- у суфіксальній морфемі:

**Mězakъ*, **Měz'aka*, **Měz'акъ*: укр. *Мизак* (Редько Словник 2, 696), *Мизак* (Богдан 196), *Мизяк* (КПУ Дон. 5, 548), *Мизяк* (РУС

270), (похідне) *Мізяків* — ойконім у Вінницькій обл., історично — *Мезяково*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 608), рос. *Мезак* (АОЛ 2, 610), *Мизак*, *Мизякин* (ЖПТ), хорв. *Mezak* (Leksik 419).

**Měžeka*: рос. *Мизекин* (АОЛ 2, 618).

**Mězika*, **Mězikъ*: укр. *Мезик* (Holutiak 279), *Музик* / *Mizik* (Красовський 107), *Музика* (Новикова 541), *Мізик* (Панцьо 112), *Мізік* (Льв.), (похідне) *Мезиків* — мікротопонім у Волинській обл. (Сл. ММ 2, 80), рос. *Мезик*, *Музик*, *Музикин* (ЖПТ), *Музиков* (КПУ Полт. 1, 264), чеськ. *Mežík* (ЧП), словц. *Мізик* / *Mizik* (Дуйчак 178).

**Měžičъ*: укр. *Мізич* (Янко 230), хорв. *Mizić* (Leksik 439).

**Mězokъ*. Праантропонім можна відновити на основі назв населених пунктів *Мезочъ Великий* та *Мезочъ Малий*, відомих із 1322 р. (АЮЗР I/6, 2—3). Щодо його структури (суфіксальне -ок) пор., наприклад, **širokъ*, **glōbokъ*, **vysoкъ* та ін. Можливо, сюди ж укр. *Мизокъ* (Кравченко 188) за умови, що кореневе -u- < -i- < -ъ- аналогічно до *Миняйло* (там само) ~ укр. *міняйло* < **měn'alo* (ЕССЯ 18, 175). Хоча (теоретично) *Мизокъ* може континувати й первісне **Mězookъ*(jъ).

**Měž'ukъ*: укр. *Мизюк* (Новикова 531), рос. *Мизюков* (ЖПТ). 3-поміж апелятивних похідних пор., наприклад, блр. діал. *мезю'к*, *мізю'к* 'мізинець' (ТС 3, 72).

**Měžьkъjъ*: ст.-рос. Леонтий *Мезкой*, 1691 р. (Тупиков 249).

**Měžьka*, **Měžьkъ*, **Měžьko*, **Měžьko*: укр. *Мезько* (Новикова 535), *Мизка* (КПУ Київ. 6, 332), *Мизко* (Панцьо 111), *Мизько* (КПУ Дон. 16, 59), *Мізько* (КПУ Полт. 12, 137), словн. *Mezek* (ZSSP 375), пол. *Miezek* (SN VI, 345), чеськ. *Mezek* (ЧП).

Похідні з консонантом -l- у суфіксальній морфемі:

**Mězelъ*: рос. *Мизелев* (КПУ Луг. 5, 394).

**Mězila*, **Mězilъ*: ст.-укр. *Wassil Mezilko*, XVI ст. (Жерела II, 122), рос. *Мезила* (АУЛ 2, 610), *Мизилин* (ЖПТ), болг. *Мезил* (Займов 149). В основі праантропоніма — активний дієприкметник минулого часу на -l- від дієслова **měziti* (словотвірний тип **gnilъ* < **gniti*, **spělъ* < **spěti* і под.).

**Mězula*, **Mězulъ*: рос. *Мизуля*, *Мизуленков* (МИ СССР 5, 150, 174). Пор ще (похідне) *Mizulicze* — ойконім у колишній Віленській губ. (Vasmer RGN V, 547) ~ **mězulъ* (ЕССЯ 18, 231).

Пол. *Miezuğa* (SN VI, 345) — свідчення потенційності псл.

**Mězuga*.

Укр. *Мезема* (КПУ Ник. 13, 294) < **Мезима* — підгрунтя для реконструкції псл. **Mězima* — дієприкметника пасивного стану на *-i-m-.

Похідні з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

**Мѣзанъ*: укр. *Мѣзаненко*, 1721 р. (ДІП II, 44), *Мізан* (Богдан 186).

**Mězinъ* / **Mězinъjъ*: ст.-укр. Васко *Мизинъ*, Іванъ *Мѣзинъ*, 1649 р. (Реєстр 86, 317), *Мѣзинъ*, 1670 р. (АКП 1, 73), Іванъ *Мѣзиной*, 1691 р. (Тупиков 263), укр. *Мѣзинъ*, 1756 р. (АК 5, 158), ст.-рос. *Мизин* Соломеин, 1499 р. (Веселовский 198), *Мезинов*, 1624 р. (Парфенова 258), Прохорко Афанасьев сын *Мизин*, 1647 р. (Полякова 146), рос. *Мезин*, *Мязин* (ЖПТ), хорв. *Mezin* (Leksik 420), пол. *Miezin* (SN VI, 344). Пор. також ойконіми відантропонімного походження *Мезинов* (2), *Мезинова* (2), *Мезиновка* (2), *Мезиново* — на східнослов'янських землях (Vasmer RGN V, 505, 547). Окремі з наведених фактів сягають псл. **mězinъjъ* (ЕССЯ 18, 227), деякі — патроніми на -ин-, мотивовані первісним **Мѣза*. Пор. ще д.-руськ. *люди мѣзиниши*, згадане в Лаврентіївському літописі під 1176 р. (ПСРЛ I, 378), яке семантизують як 'люди меньшие' (Кочин 181), укр. діал. *мізіна* 'бідність' у виразі *зійти на мізіну* 'утратити все; розоритися' (Ступінська 103, 284).

**Мѣзіньсь*: ст.-укр. *Мызинець* (*Myziniecъ*) Дрончычъ, 1565 р. (Тупиков 262), Хвеско *Мѣзинець*, 1669 р. (АКП 1, 49), укр. *Мѣзинъ*, 1773 р. (ДІП V, 25), *Мізинець* (Новикова 546), ст.-рос. *Мизинцев* Степан Михайлович, 1495 р. (Веселовский 198), рос. (похідні) *Мизинцево* — ойконіми в колишніх Вологодській та Костромській (3) губ. (Vasmer RGN V, 547), слвн. *Mezinec* (ZSSP 375).

Псл. **mězinъjъ*, відновлене в (ЕССЯ 18, 230–231), на думку білоруських етимологів, постало на ґрунті словосполучення **mězinъ pьrstъ* (*pальсь*), див. (ЭСБМ 7, 8). Багатий ілюстративний матеріал із східно- та південнослов'янських мов та діалектів зібрала І. Янишкова. На її думку, псл. **mězinъjъ* синонімічне псл. **malъ* (Japušková 132). Сюди слід додати окремі факти з писемних пам'яток: ст.-рос. *мѣзинець* 'молодший син', XIV ст., *мизинець* 'палець', 1603 р. (Сл. РЯ XI–XVII вв. 9, 149), слвн. *meřinz* 'малий палець', XVI ст. (Bezlej I, 182).

**Мѣзьпъ*(*jъ*): укр. *Мезник* (Зайцева, Ковальчук 102), рос. *Мезнев* (СК 364), *Мезников* (Новикова 535).

***Мѣзенъ**: ст.-укр. *Mizien*, 1615 р. (ОО 169), рос. *Мезенов* (Новикова 535), (похідні) *Мезенцева*, *Мезенцево*, *Мезенцов*, *Мезенцы* (3), *Мизеневка* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN V, 507, 546), блр. *Мезен* (ТС Мозырь 138), (похідне) *Мезенава* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 260), болг. *Мезин* (Заимов 149) < **Мезен* (Илчев 327), пол. *Miezien* (SN VI, 345).

***Мѣзень**: рос. *Мезень*, *Мезенев* (ЖПТ), (похідні) *Мезени* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN V, 504), *Мезенькино* — мікротопонім (Чагин 86), пол. *Miezień* (SN VI, 345). Пор. ще рос. *Мезень* — назва населеного пункту в Архангельській обл. на р. *Мезень*, віднесена до неясних (Никонов 1966: 263) ~ рос. діал. *мезеня* 'здорова, товста дитина, бутуз' (СПГ 1, 512).

***Мѣзопъ**, ***Мѣзопъ**: укр. *Мизон* (КПУ Дон. 17, 371), ст.-рос. Ермачко *Мизонов*, 1671 р. (РРаз. 38), рос. *Мизонов* (Новикова 546), (похідне) *Мизонины* — назва поселення в колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN V, 547) ~ рос. діал. *мѣзонька* 'пестунчик' (Ефименко 265), 'розумник' (ОСВГ 6, 39).

***Мѣзупъ**, ***Мѣзупъ**: укр. *Мізун* (Редько Словник 1, 697 < *мізун* 'плакса'), *Мізунь* (Богдан 186), (похідні) *Старий Мізунь*, *Новий Мізунь* — ойконіми в Івано-Франківській обл., рос. *Мизунов* (ЖПТ), чеськ. *Mizun* (ЧП), *Mezún* > топонім *Mezouň* (Profous III, 67) ~ **tězupъ* (ЭССЯ 18, 231–232).

***Мѣзупъ**: ст.-укр. *Шлекса Мизыненко*, Данило *Мизынь*, 1649 р. (Реєстр 164, 165), рос. *Мизынюк* (АУЛ 2, 618). Пор. ще ст.-рос. (похідне) *Мезынь*, 1328 р., пізніше *Мезыня* — ойконім у колишньому Московському пов. (Барсов 1865: 131), у басейні р. *Мезынь* (Смолицкая 111) — як ілюстративний матеріал для відновлення прайконімної / прагидронімної бази.

Похідні з консонантом *-r-* у суфіксальній морфемі:

***Мѣзуга**, ***Мѣзургъ**, ***Мѣз'уга**, ***Мѣз'ургъ**: укр. *Мізюра* (РУС 270), *Мізюрко* (Пура СПР V, 105), *Мизура* (Богдан 196), *Мизуренко* (Holutiak 281), (похідне) *Мізюринці* — ойконім на Тернопільщині, рос. *Мизуров* (ЖПТ), чеськ. *Mizur* (ЧП).

Деривати з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Мѣзеть**: рос. *Мизеткин* (КПУ Зап. 19, 315).

***Мѣзитъ**: укр. *Мезит* (КПУ Ув. Дон. 2, 638), рос. *Мезит* (ЖПТ), (похідне) *Мязитова* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN VI, 35), блр. *Мезит* (м. Могильов), хорв. *Mežit* (Leksik

420). Щодо словотвірної моделі пор. псл. **Xvalitŕ*, **Krivitŕ*, **L'ubitŕ* та ін. Див. (Шульгач 2008: 152–162).

**Měze*: д.-руськ. *М(и)зата*, XI–XIII ст. (Медынцева 163), укр. *Мизя* (Зайцева, Ковальчук 104), ст.-рос. Ларка Ильин сын *Мязя*, 1646 р. (ПКВ 157), рос. *Мизяткин* (АУЛ 2, 618), слвн. *Meze* (ZSSP 375), хорв. *Meze*, *Mezetić* (Leksik 419, 420), чеськ. *Mizia* (ЧП). Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *мезя* ‘міфологічна істота у старечій подобі, якою лякають дітей’ (СПГ 1, 512).

**Mězota*, **Mězotŕ*: блр. *Мизута* (Бірыла 186), рос. *Мезантов* (ЖПТ) – форма з розщепленим назальним.

На основі рос. *Мезавцев* (СКТ 508) можна реконструювати ад'єктив **Mězavъ* (jъ).

Укр. *Мизевич* (КПУ Дон. 3, 301), *Мізевич*, *Мізовець* (Новикова 546), рос. (похідне) *Мизевская* – ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN V, 546), блр. (похідне) *Мязовічы* – назва поселення в Могильовській обл. (Рап. Маг. 122), болг. *Мезов* (Илчев 328), пол. *Mieżewski* (SN VI, 345) – реальне підгрунття для відновлення патронімів **Mězevъ* / **Mězovъ*, мотивованих псл. **Mězъ* / **Mězъ*.

3-поміж рідкісних композитних похідних з основою **Měz-* відзначимо рос. *Мизаушев* (Лет. ЖС № 40–52, 222) < **Mězoušъ* (jъ).

Рефлекси псл. **Moz-* / **Maz-* / **Mъz-*

Похідні з коренем *Moz-* у слов'янських антропоніміконах утворюють розгалужене гніздо дериватів, пор.:

**Moza*, **Moзь*, **Mozo*, **Moзь*: укр. *Мозенко* – сучасне прізвище, *Муза* (Новикова 565) < **Моза*, *Музь* (Літ. ЖС 2010, № 18, 72) < **Мозъ*, ст.-рос. *Моза* / *Маза* Иван, 1584 р. (Веселовский 191), рос. *Моз* (АУЛ 2, 636), *Мозин* (КПУ Дон. 4, 390), *Мозо* (ЖПТ), *Мозов* (КПУ Ник. 3, 522), *Музовъ* (Нистрем 100), болг. *Мозев*, *Музев* (Илчев 342, 346), пол. *Moz*, *Moza*, *Muz*, *Muza* (SN VI, 466, 501), чеськ. *Móza* (ЧП), слвц. *Moza* (TZ Bratislava 247). Кореневе -у- / -и- < -о- стабілізувалося під впливом губного М-.

Пор. також лімнонім *Муз-озеро* в Карелії (КОРК 252) < **Моз-озеро*, *Муза*, *Большая Муза*, *Малая Муза* – назви населених пунктів у колишніх Новгородській та Костромській губ. (Vasmer RGN V, 716) – як реальне підгрунття для реконструкції прагідронімної та проайконімної бази **Moza*, **Moзь*. Хронологія праслов'янських

архетипів підтверджується на основі гідроніма *Мога* в басейні Рейну.

Стосовно мотивації слов'янських онімів пор., наприклад, блр. діал. *муза* 'осад' (Данілович 26), 'мул' (СБГ 3, 814), 'м'якість у гарбузі' (Аляксейчык 69), 'вариво' (Чыгрын 1979: 36) < **моза*. Див. ще (Казлова 2006: 166).

Префіксальні архетипи відапелятивного походження:

**Намозь*: рос. *Намозов* (м. Рівне Рв.).

**Ромозь*: укр. *Помоз* (Новикова 667), ст.-рос. (вторинне) *Помозово*, 1583 р. — назва пустища в історичній Новгородській землі (Греков 1914: 21), рос. *Помозов* (Новикова 668).

**Замозь*: укр. *Замоз* (СП 150).

Суфіксальні деривати:

**Мозоха* / **Мозоша*: д.-руськ. *Мозоша* Мозотиничь, 1268 р. (Тупиков 647), укр. *Мозоха* (РУС 277), ст.-блр. *Мозохинь*, 1631 р. — назва маєтку (ОДВ X, 272).

**Мозай*: укр. *Мозай* (РУС 277), ст.-рос. Ларька *Мозаевъ*, 1648 р. (Новомбергский 236), Стенка *Мозаев*, 1668 р. (ОАРПр. 549), рос. *Мозаев* (КПУ Ник. 6, 65), *Музаев* (ЖПТ) < **Мозаев*, болг. *Мозайков* (Илчев 342), пол. *Mozajko*, *Muzaj* (SN VI, 466, 501).

**Мозѣја*, **Мозѣй*: укр. *Музейко* (КПУ Ник. 11, 152), ст.-рос. *Мозейкино*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 217).

**Мозык*: рос. *Мозыгин* (КПУ Дон. 20, 364).

**Мозакъ*, **Моз'акъ*: укр. *Музяк* (Богдан 193), рос. *Мозяков* (Глуховцева 2, 34), болг. *Мозак*, *Музак* (Илчев 342, 346), хорв. *Možak* (Leksik 445), пол. (вторинне) *Mozakowski* (SN VI, 466), луж. *Možak* (Wenzel II/2, 30). Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, рос. діал. *музак* 'риба *Coregonus lavaretus lavaretoides*; онезький сиг' (СРНГ 18, 336) < **мозак*.

**Мозикъ*: ст.-укр. Савка *Мозик*, 1652 р. (HBB 630), рос. *Мозиков* (ТХ), *Музиков* (КПУ Полт. 1, 277), слвн. *Muzik* (ZSSP 396), пол. *Możik* (SN VI, 467), чеськ. *Možik* (ЧП), луж. *Mozik* (Wenzel II/2, 30).

**Мозькь*: укр. (похідне) *Мўзки* — мікротопонім у Волинській обл. (Сл. ММ 2, 107) < **Мўзки*, слвн. *Možek*, *Muzek* (ZSSP 390, 396), пол. *Możek* (SN VI, 466).

**Мозиць*: укр. (похідне) *Музичі* — ойконім у Київській обл., слвн. *Muzič* (ZSSP 396).

***Moz'ukъ**: рос. *Музюков* (КПУ Харк. 5, 365).

***Mozyъ**: рос. *Мозычев* (КПУ Ув. Дон. 16, 380).

Укр. *Мозило* (ЖПТ), блр. *Мозайло* (ЖПТ) — континуанти потенційних ***Mozidlo**, ***Mozadlo**.

***Mozalъ** / ***Mozela**, ***Mozelъ**: укр. *Мозеленко*, 1718 р. (ПМП 1718: 137), *Музела* / *Muzeľa* (Красовський 110), рос. *Музалеv* (РДв. I/1, 654) < **Мозалев*.

***Mozanъ**: укр. *Мозан* (Пура СПР V, 108), рос. *Мозанов* (Ряз. КП 1, 34), пол. *Mozan* (SN VI, 466) ~ рос. діал. *мóзань* 'неохайна жінка' [цит. за (Казлова 2006: 166)].

***Mozepъ**: ст.-рос. Фролка Михайлов сын *Мозенок*, 1668 р. (ОАРПр. 573), рос. *Мозеноv* (Памяць Лоеўск. 289), *Музенцев* (КПУ Полт. 12, 300), слвн. *Mozeníc* (LP).

***Mozonъ**, ***Mozonъ**: укр. *Мозоненко* (КПУ Дон. 17, 373), пол. *Mozon* (SN VI, 468).

***Mozunъ**: укр. *Музун* (КПУ Зап. 8, 206) < **Мозун*, рос. (відантропонімне похідне) *Мозуновка* — гідронім у середній течії лівобережної Оки (Смолицкая 97).

***Mozunъ**: ст.-рос. Инька *Мозынин*, 1557–1558 pp. (АСС 229).

***Mozyпъ**: рос. (похідне) *Мознево*, 1746 р. — назва пустища в колишньому Луховському пов. (ПКВЗ 202).

***Mozetъ**: рос. *Мозетов* (ИС 34), хорв. *Mozetić* (Leksik 445), слвн. *Mozet* (LP), *Mozetić*, *Muzetić* (ZSSP 390, 396), якщо це не рефлексії псл. **Mozetъ*.

***Mozeъ**: блр. *Мозята*, пол. *Мозя* (ЖПТ).

***Mozota**: д.-руськ. Мозоша *Мозотиничъ*, 1268 р. (Тупиков 647).

***Mozara**, ***Mozaгъ**, ***Moz'agъ**: укр. *Мозяр* (Богдан 191), *Мозарчук* (РУС 277), ст.-рос. *Мозяр* Дементьев, 1579 р. (Полякова СПП 6, 168), хорв. *Mozara*, *Muzar* (Leksik 445, 451), пол. *Mozar* (SN VI, 466).

***Mozogъ**: пол. *Mozor* (SN VI, 468).

***Mozugъ**: ст.-укр. Петро *Музѹренко*, 1659 р. (Крикун 79), укр. *Мозур*, 1726 р. (ДІП III, 287), *Мозур* (Богдан 191), *Мозуренко* (ГЖ 196), рос. *Мозур* (ЖПТ), *Музуров* (КП Твер.) < **Мозуров*, *Музуры* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 557), пол. *Mozurowo* — ойконім, ст.-слвц. Petrus *Mozwr*, 1569 р. (UFP I, 242).

***Мозуга**, ***Мозуг'а**, ***Мозугъ**: д.-руськ. Левъ *Мозыревъ*, 1380 р. (Тупиков 647), ст.-укр. Лукашъ *Мозырь*, 1649 р. (Тупиков 253),

Дмитрій Мозыра, XVII ст. (ДГМ 272), укр. Мозир (РІ Жит. 4, 645), Музиренко, 1732 р. (ПМП 1732: 89), Музира — сучасне прізвище (Новикова 565), Музиря (Горпинич, Корнієнко 156), ст.-рос. Федор Степанов сын Мозыринов, 1615 р. (Готье 79), (похідне) Мозырино, 1566/67 р. — ойконім (АСС 285), рос. Мозырь (АУЛ 2, 636), (похідне) Мозырево — назва поселення в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN V, 638), ст.-блр. Семен Мозырь, 1590 р. (АВК XXXI, 62), пол. Mózur (SN VI, 468) ~ *mózur'ь (ЭССЯ 20, 101).

*Mozogrkъ (jъ) > рос. Музруков (ГТН 229) < *Музуруков < *Мозо-руков.

На основі аблауту *o* : *ъ* корінь *Моз- пов'язаний із *Мъз-. Рефлексі останнього нечисленні:

*Мъза: рос. Мзін (Горпинич Болг. 13). Пор. ще відантропонімний гідронім Мзовка п. Пахри в Підмосков'ї, який відносили до можливих балтизмів (Топоров 1972: 247). Найімовірніше, це дериват на -ов-ка- від антропоніма *Мъз < *Мъзь. Пор. також гідроніми Мозовка в гідросистемі лівобережної Оки (Смолицкая 106) < Моз-ов-ка- (на думку В.М. Топорова, теж балтизм; там само, 240), Мза, 1539/40 р. — у колишньому Тверському пов. (ПМТ 65).

*Мъзокъ: рос. Мзоков (АУЛ 2, 617).

*Мъзукъ: рос. Мзык (АУЛ 2, 617), пол. Mzyk (SN VI, 515), чеськ. Mzyk (ЧП).

*Мъзугъ: пол. Mzur (SN VI, 515).

На основі аблауту *o* : *ō* (> *a*) кореневе Моз- пов'язане з Маз-. Фактичний матеріал слов'янських мов свідчить про потенційність таких праантропонімів:

*Маза, *Мазо, *Мазъ, *Мазь: укр. Мазѣнко, 1765—1769 рр. (МПР 370) — патронім на -енко, Маз (Новикова 506), Маза (РУС 252), Мазо, Мазь (Вол.), (похідні) Мазів, Мазівка — назви поселень у Львівській та Сумській обл., рос. Маз (ЖПТ), (похідні) Мaziно, 1723 р. — назва поселення в колишньому Ростовському пов. (ВНР 42), Мазина, Мазово (3 фіксації) — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN V, 324, 325), ст.-блр. Мазь, 1581 р. (АВК XIV, 230), блр. Маз, Маза (Бірыла 267), Мазы — назва поселення в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN V, 327), хорв. Маза (Leksik 413), пол. Маз, Маза, Мазо (SN VI, 263, 267), Маž (SN VI, 270).

Щодо мотивації пор. рос. діал. ма́за 'неакуратна, неохайна людина' (Новгород. словарь 539), блр. діал. ма́за 'капризуля' (ТС 3, 59) та ін., зібрані під гаслами *тазь, *тазь (ЭССЯ 18, 33, 34).

Праантропоніми-композиції:

***Bělomazъ**: рос. *Беломаз* (КП Алтай 2, 388).

***Krivomazъ**: укр. *Кривомаз* (КПУ Київ. 7, 192), рос. *Кривомаз* (Рязан. КП 1, 572).

***Saromazъ**: рос. *Шаромазов* (м. Санкт-Петербург).

***Vylgomazъ**: пол. *Wielgomaz* (SN X, 200).

На основі пол. *Мазу* (SN VI, 264) можна відновлювати ад'єктив

***Мазъжь**.

Суфіксальні деривати:

***Mazeба**: укр. *Мазена* (Льв.) ~ укр. діал. *мазѐна* 'розманіжене дитя; розпещена людина' (Аркушин 1, 300), блр. діал. *мазѐна* 'плакса' (Леванцєвич 11).

***Mazaga** / ***Mazuga** / ***Mazyga**: рос. *Мазыгин* (ЖПТ), хорв. *Mazaga* (Leksik 413), пол. *Mazuga* (SN VI, 268).

***Mazajъ** / ***Maz'ajъ**: ст.-укр. *Iwan Mazayko*, 1620 р. (ОО 248), укр. *Мазай* (Новикова 506), ст.-рос. *Петръ Мазай*, 1629 р. (Тупиков 239), *Мазай* Иван Дмитриев, 1660 р. (Веселовский 191), рос. *Мазеев* (РУС 252), *Мазяев* (Луг.), блр. *Мазай* (Памяць Петр. 344), слвн. *Mazaj* (ZSSP 367), болг. *Мазеев* (Илчев 314), пол. *Mazaj* (SN VI, 263) ~ укр. діал. *мазай* 'писака, віршомаз' (ЕСУМ 3, 358), рос. діал. *мазай* 'неакуратний чоловік, замазура' (СРГ Морд. 1, 512) та ін. (ЭССЯ 18, 25).

***Mazěja**, ***Mazějъ**: укр. *Мазѣи*, 1726 р. (ДІП III, 73), *Мазей*, 1785 р. (ИСК 49), *Мазій* (Богдан 182), ст.-рос. *Нечайко Мазея*, 1562 р. (Тупиков 239), (похідне) *Мазеино*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 57), рос. *Мазеев* (ЖПТ), блр. *Мазей* (Бірыла 267), слвн. *Mazej* (ZSSP 367), пол. *Maziej* (SN VI, 266) ~ укр. *мазій* 'поганий художник, мазун' (ЕСУМ 3, 358), рос. діал. *мазѣй* 'вайло, тюхтій' (Сл. Алтая III/1, 51) та ін. (ЭССЯ 18, 25–26).

***Mazuъ**: рос. (похідне) *Мазуевка*, 1707 р. — ойконім у колишньому Кунгурському пов. (Курдюмов II, 21).

***Mazixa**: ст.-рос. *Васка Мазиха*, 1580 р. (ПМТ 439), рос. (похідні) *Мазихино*, *Мазихина Гора* — ойконіми в колишніх Псковській та Новгородській губ. (Vasmer RGN V, 324).

***Mazoxa**, ***Mazoxъ**: укр. *Мазоха* (Глуховцева 2, 34), *Мазох* (Новикова 507), пол. *Mazoch* (SN VI 267), чеськ. *Mazoch* (Moldavová 115).

***Mazuxъ**: укр. *Мазух* (КПУ Київ. 5, 87), пол. *Mazuch* (SN VI, 286), чеськ. *Mazúch* (ЧП), словц. *Mazúch* (TZ Bratislava 230) ~ блр. діал. *мазю́ха* 'капризуля' (ТС 3, 59) та ін. Див. (ЭССЯ 18, 32: **mazuxa*).

***Mazaka**, ***Mazakъ** / ***Mazačъ**: ст.-укр. Игнатъ *Мазаченко*, 1649 р. (Реєстр 47), укр. *Мазак* (Богдан 182), рос. *Мазиков* (ЖПТ), *Мазакин* (КП Твер.), болг. *Мазáков* (Илчев 314), пол. *Mazak*, *Mazacz* (SN VI, 263), чеськ. *Mazák*, *Mazáč* (ЧП), ст.-словц. Martinus *Mazak*, 1552 р. (UFP I, 59), словц. *Mazák*, 1725 р. (Krištof 270), *Mazáč* (TZ Bratislava 230), луж. *Mazak* (Wenzel II/2, 14) ~ укр. діал. *мазák* 'поганий маляр' (ЕСУМ 3, 358).

***Maz'акъ**: укр. *Мазяк* (Чучка 355), рос. *Мазяков* (Глуховцева 2, 34), пол. *Maziak* (SN VI, 266).

***Mazěka**, ***Mazěkъ**: блр. *Мазекин* (ЖПТ), *Мазеки* — ойконім відантропонімного походження у Вітебській обл. (Реп. Віц. 241), пол. *Mazek* (SN VI, 264).

***Mazika**, ***Mazikъ** / ***Mazičъ**: укр. *Мазик*, *Мазік* (Вол.), ст.-рос. *Мазик*, XVI ст. (Веселовский 191), Алексей *Мазикин*, 1665 р. (ЗЧС 53), рос. *Мазик* (КП Твер.), *Мазиков* (ЖПТ), (похідні) *Мазики*, *Мазиково* (2) — назви поселень у колишніх Костромській та Казанській губ. (Vasmer RGN V, 324), *Старое Мазиково* — на території Чувашії, блр. *Мáзікаў* (Бірыла 267), (похідне) *Мазичи* — ойконім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN V, 324), хорв. *Mazić* (Leksik 413), пол. *Mazik* (SN VI, 266), чеськ. *Mázik* (ЧП), словц. *Mázik* (TZ Bratislava 230).

***Mazuka**, ***Mazukъ**: рос. *Мазукин* (Память 2, 157), пол. *Mazuk* (SN VI, 267) ~ блр. діал. *мазю́ка* 'капризуля' (ТС 3, 60).

***Мазька**, ***Мазько**, ***Мазькъ**, ***Мазько**: укр. *Мазка*, 1718 р. (ПЧП 217), *Мазка* — сучасне прізвище (Новикова 507), *Мазко*, *Мазько* (Глуховцева 2, 34, 35), (похідне) *Мазьки* — мікротопонім у Волинській обл. (Сл. ММ 2, 53), рос. *Мазко* (ЖПТ), *Мазков* (КП Твер.), *мазók* — прізвисько чорнявого чоловіка (ПОС 17, 322), блр. *Мазко*, *Мазько* (Бірыла 267), хорв. *Mazek* (Leksik 413), словн. *Mazek* (ZSSP 367), пол. *Mazek*, *Mažko* (SN VI, 264, 270) ~ укр. діал. *маска* (*мазка*) 'кров' (Новицький 2, 456) та ін. Див. (ЭССЯ 18, 33: **mazьka*, **mazьkъ*).

***Мазька**, ***Мазько**: ст.-укр. Яцко *Мазыченко*, 1649 р. (Реєстр 307), рос. *Мазыков*, 1762 р. (Енин 120), *Мазыкин* (ЖПТ), *мазы́ка* — прізвисько чоловіка (ПОС 17, 327), пол. *Mazyk* (SN VI, 268).

На основі пол. *Mazec* (SN VI, 264) можна реконструювати де-мінутив **Мазьсь*.

**Mazoľ*: ст.-рос. Офанасей Васильев сын *Мазолов*, 1578 р. (Шумаков 30), Анисим *Мазолов*, 1665 р. (ЗЧС 60), блр. *Мазолово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 12).

**Mazula*, **Mazulь*, **Mazulь*: укр. *Мазуленко* (КПУ Зап. 3, 219), (похідне) *Мазулев* — ойконім у колишній Харківській губ. (Vasmer RGN V, 325), рос. *Мазулев* (КП Саратов. 3, 490), *Мазул* (АУЛ 2, 577), *Мазулов* (КП Твер.), (похідні) *Мазулова*, 1782 р. — ойконім у колишньому Томському пов. (Беликов 117), блр. *Мазулино* — назва поселення в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN V, 325), хорв. *Mazul* (Leksik 413), пол. *Mazuł*, *Mazul* (SN VI, 268), луж. *Mazula* (Wenzel II/2, 14).

Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *мазуля* 'неакуратна людина' (НОС 5, 65) та ін. (ЭССЯ 18, 32).

**Mazyľ*: укр. *Мазиліюк* (Вол.).

**Mazlo*: ст.-рос. Беляи Григорев снъ *Мазлов*, 1598 р. (СКК 165), рос. *Мазлов* (КП Саратов. 3, 490), *Мазлово* (2) — ойконіми від-антропонімного походження в колишній Псковській губ. (Василев 2, 154).

Віддієслівні деривати на *-a-dlo*, *-i-dlo*:

**Mazadlo*: укр. *Мазало* (Новикова 506), ст.-рос. Федка Якушовъ *Мазалковъ*, 1495 р. (Тупиков 634), Митька *Мазалов*, 1648 р. (ГВМ 145), (похідні) *Мазалово*, 1519 р. — ойконім у колишньому Переяславському пов. (АФЗХ 44), *Мазалово*, XVI ст. — у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 137), рос. *Мазалов* (ЖПТ), (похідні) *Мазалово* (8 фіксацій), *Мазалы* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN V, 323), блр. *Мазала* (Бірыла 267), *Мазайло* (СБГТ 269), (похідні) *Мазалов Старый*, *Мазалов Новый* — ойконіми в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN V, 323), *Мазалово* — у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 13), пол. *Mazało*, *Mazajło* (SN VI, 263).

**Mazidlo*: укр. *Мазило* (СП 221), ст.-рос. Степанко *Мазилковъ* Сытникъ, 1495 р. (Тупиков 635), Иванъ *Мазило*, 1564 р. (Веселовский 191), Ондрюшка *Мазилков*, 1629 р. (КВ 18), рос. *Мазилковъ*, 1707 р. (Парфенова 249), *Мазилков* (ЖПТ), (похідні) *Мазилино*, *Мазильцево* — ойконіми в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 551), блр. *Мазіла* (Бірыла 267), *Мазилово* — назва поселення в

колишній Вітебський губ. (Список Вит. 383), слвн. *Mazilo* (ZSSP 367), пол. *Maziło* (SN VI, 267) ~ **mazidlo* (ЭССЯ 18, 26–27).

**Mazimъ*: рос. *Мазимов* (Pamięć 2, 529), хорв. *Mazimović* (Leksik 413), пол. *Mazimek* (SN VI, 267) ~ **maziti* (ЭССЯ 18, 27).

**Мазанъ*(й), **Маз'анъ*: укр. *Мазань*, 1759 р. (АЮЗР I/2, 10), *Мазан* (Новикова 506), *Мазаний* (Рв.), *Мазани* (2) — ойконіми у Львівській обл., ст.-рос. (похідне) *Мазяново Поле*, 1646 р. — назва починка (ЯП 17), рос. *Мазан* (ЖПТ), *Мазанов* (КП Твер.), блр. *Mázan* (Бірыла 267), *Мазаново* — ойконім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN V, 323), хорв. *Mazan* (Leksik 413), пол. *Mazan* (SN VI, 263), *Mazian* (SN VI, 266), чеськ. *Mazán* (ЧП), ст.-слвц. *Jano Mazán*, 1683 р. (UFP II, 384), слвц. *Mazán* (TZ Bratislava 230) ~ рос. діал. *мазán* 'дуже брудний' (СРГ Морд. 1, 512).

**Mazina*, **Mazinъ*: рос. *Мазин* (РУС 252), хорв. *Mazina* (Leksik 413), чеськ. *Mazín* (ЧП) ~ **mazina* (ЭССЯ 18, 27).

**Mazenъ*: укр. *Мазенівка* — ойконім відантропонімного походження в Тернопільській обл., ст.-рос. *Мазень*, XV ст. (Шахматов 82), пол. *Mazień* (SN VI, 266) ~ рос. діал. *мазень* 'равлик' (ТСВГ 52).

**Mazonъ*: укр. *Мазон* (РУС 252), хорв. *Mazon* (Leksik 413), пол. *Mazon* (SN VI, 267).

**Mazuna*, **Mazunъ*: укр. *Мазун* (Глуховцева 2, 35), *Мазуново* — ойконім у колишній Київській губ. (Vasmer RGN V, 325), рос. *Мазун* (ЖПТ), *Мазунов*, *Мазунин* (АУЛ 2, 577), (похідні) *Мазунина*, *Мазунино* — ойконіми в Пермській обл., блр. *Мазун* (Бірыла 267), пол. *Mazun* (SN VI, 268) ~ **mazunъ* (ЭССЯ 18, 32).

**Mazunъ*: укр. *Мазиня* (КПУ Ник. 2, 516).

**Мазьніца*: ст.-укр. Іванъ *Мазница*, 1666 р. (Лазаревский 19), укр. *Мазница* (Богдан 182), рос. *Мазница* (АУЛ 2, 577), пол. *Maznica*, *Maźnica* (SN VI, 267, 270) ~ укр. діал. *мазніця* 'товста, лінива, незграбна жінка' (СУГО 124) та ін. Див. (ЭССЯ 18, 35–36: **mazьnica*).

**Мазьнікъ*: ст.-укр. Міхно *Maznik*, XVI ст. (Жерела II, 248), укр. *Мазник* (Богдан 182), (похідні) *Мазники* — ойконім у Хмельницькій обл., блр. *Мазники* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 98), хорв. *Maznik* (Leksik 413), пол. *Maznik*, *Maźnik* (SN VI, 267, 272) ~ укр. *мазнік* 'продавець дьогтю' (ЕСУМ 3, 358) та ін. (ЭССЯ 18, 36).

**Мазьпъйъ*: ст.-укр. Семєнь *Мазный*, 1649 р. (Реестр 117), Іванъ *Мазной*, 1666 р. (Лазаревский 18), укр. *Мазний* (Глуховцева 2, 34),

Мазненко (КПУ Дон. 13, 579), ст.-рос. (похідне) *Мазнево*, XVI ст. — ойконім у колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 117), рос. *Мазнев* (РУС 253), *Мазнов* (ЗЧ 341), *Мазной* (АУЛ 2, 577), (похідні) *Мазнева*, *Мазнево* — назви поселень у колишніх Орловській та Костромській губ. (Vasmer RGN V, 324), пол. *Mażny* (SN VI, 270), чеськ. *Mazný* (ЧП) ~ **mažnъjъ* (ЭССЯ 18, 36—37).

Можна реконструювати патроніми на -*ov-*, -*ev-* — **Mazovъ*, **Mazeвъ* > рос. *Мазов* (РУС 253), блр. *Мазов* (СБГТ 269), болг. *Мазев*, *Мазов* (Илчев 314), пол. *Mazew*, *Maziewicz* (SN VI, 264, 266) і под.

Похідні з консонантом -*r-* у суфіксальній морфемі:

**Mazaгъ*, **Mazaгъ* / **Maz'агъ*, **Maz'агъ*: ст.-укр. Миронъ *Мазаровъ*, 1673 р. (Тупиков 635), укр. *Мазар* (Чучка 354), *Мазяр* (РУС 253), ст.-рос. Калинка *Мазяров*, 1579 р. (Полякова 141), *Мазар* Зовик, 1679 р. (Полякова СПП 6, 166), рос. *Мазарев* (КП Твер.), (похідні) *Мазарова*, *Мазары* — ойконіми в колишніх Пермській та В'ятській губ. (Vasmer RGN V, 325), болг. *Мазаров* (Илчев 314), хорв. *Mazar* (Leksik 413), слвн. *Mazar* (ZSSP 367), пол. *Mazar*, *Mazarz*, *Maziar*, *Maziarz* (SN VI, 264, 266), чеськ. *Mazár* (ЧП), луж. *Mazař* (Wenzel II/2, 14) ~ укр. діал. *мазя'р* 'продавець дьогтю' (ЕСУМ 3, 358).

**Mazirъ*: укр. *Мазірко* — сучасне прізвище, пол. *Mazir* (SN VI, 267).

**Mazorъ*: укр. *Мазор* (Богдан 182), хорв. *Mazor* (Leksik 413), чеськ. *Mázor* (ЧП), слвц. *Mázor* (TZ Bratislava 230).

**Mazura*, **Mazurъ*: ст.-укр. Иванъ *Мазура*, 1618 р. (Тупиков 239), укр. *Мазур* (СП 221), ст.-рос. Елизарко *Мазур*, 1626 р., Мит(ъ)ка Дружинин *Мазурин*, 1689 р. (Парфенова 249), рос. *Мазура*, 1710 р. (Переславль-Залесский 35), (похідне) *Мазуры* — назва поселення в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 551), блр. *Mázur*, *Мазу́ра* (Бірыла 267), хорв. *Mazur* (Leksik 413), чеськ. *Mazúr* (ЧП), слвц. *Mazúr* (TZ Bratislava 230).

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, рос. діал. *мазу́ра* 'бешкетниця (про жінку)', *мазу́ры* мн. 'шибеники (про дітей)' (НОС 5, 65) та ін. Див. (ЭССЯ 18, 32—33: **mazura*, **mazurъ*).

**Мазура*, **Мазуръ*: укр. *Мазирчук* (Вол.), ст.-рос. Степан *Мазырин*, 1609 р. (АСЗ III, 195), рос. *Мазырин* (ЖПТ), пол. *Mazyr* (SN VI, 268).

***Mazatъ**(jъ): пол. *Mażat* (SN VI, 264).

***Mazeta**, ***Mazetъ**: рос. *Мазеткин* (КПУ Зап. 11/2, 55), *Мазетов* (Рязан. КП 1, 170).

***Mazitъ**: рос. *Мазит* (АУЛ 2, 577), блр. *Мазитова ж.* (м. Мінськ).

***Maze**: укр. *Мазя* (Богдан 182), рос. (похідне) *Мазята* — ойконім у колишній Владимирській губ. (Vasmer RGN V, 328), хорв. *Maze* (Leksik 413), слвн. *Maze* (ZSSP 367) ~ укр. діал. *мазя* 'брудна дитина' (ЕСУМ 3, 358).

***Mazota**, ***Mazotъ**: укр. *Мазутенко* (Pamięć 2, 552), хорв. *Mažit* (Leksik 413), пол. *Mažit* (SN VI, 268), слов'ян. *Мазутка* (Магницький 55);

~ **mazota*, **mazotъ* (ЭССЯ 18, 28).

***Mazavъ**(jъ): рос. *Мазава* (ЖПТ), пол. *Mażawka* (SN VI, 264) ~ рос. діал. *мазава* 'неакуратний чоловік, замазура' (СРГ Морд. 1, 512).

Префіксальні деривати:

**obmaza*: рос. діал. *обмаза* 'замазура' (ПОС 22, 225).

***Podъmazъ**: рос. *Подмазов* (ЖПТ).

***Pomaza**, ***Pomazъ**: укр. *Помазъ*, 1718 р. (ПЧП 217), *Помаз*, *Помаза* (Редько Словник 2, 846), рос. *Помазин* (ЖПТ), *Помазов* (РУС 334), пол. *Pomaz* (SN VIII, 475).

***Pomazajъ**: рос. *Помазаев* (РУС 334).

***Pomazuъ**: рос. *Помазуев* (ЖПТ).

***Pomazanъ**(jъ): укр. *Помазан* (Черк.), рос. *Помазан* (ЖПТ), хорв. *Pomazan* (Leksik 521), пол. *Pomazan*, *Pomazanu* (SN VIII, 475).

***Pomazunъ**: укр. *Помазун*, рос. *Помазунов* (ЖПТ).

***Pomazъka**, ***Pomazъkъ**: ст.-рос. Алешка Иванов сын *Помазкинъ*, 1691 р. (Парфенова 315), рос. *Помазков* (РУС 334), блр. *Памазкоў* (Бірыла 312).

***Pomazъnъ**(jъ): укр. *Помазний*, рос. *Помазнев* (ЖПТ).

**zamaz*: рос. діал. *замаз* 'замазура' (ТСГТО 4, 8).

Слвц. *Pomazalová ж.* (TZ Trnava 150) — один із рефлексів псл.

***Pomazadlo**.

Рефлекси псл. **Pur-*

U-вокалізм в основах на зразок **dur-*, **xur-*, **tur-* і под. належить до складних питань порівняльної фонетики. Його кваліфі-

кують як додатковий ступінь стосовно вокалізму *o/ъ*-ряду (Шустер-Шевц 477–479) чи як результат змішування аблаутних рядів (Шпрингер 27). Пор., наприклад, псл. **nuriti* (se), яке виникло на основі гнізда **nerti* як вторинного каузатива (ЭССЯ 26, 45). Див. ще (Козлова IV, 215: **sur*).

Зібраний та систематизований пропріальний матеріал із коренем **Pur-*, поданий нижче під відповідними гаслами, свідчить про потенційність таких праантропонімів:

**Pura*, **Purgъ*, **Pugo*, **Purgъ*: укр. *Пур*, 1732 р. (ПМП 1732: 82), *Пу́ра* (Богдан 238), *Пу́рів* — назва яру в басейні Сіверського Дінця (СГУ 453), *Пу́рова* — оронім на Чернігівщині (Павленко 9), ст.-рос. *Пуров*, XVII ст. — назва починка в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 348), рос. *Пур*, *Пура*, *Пу́ро* (ЖПТ), *Пурино*, *Пу́рова* — ойконіми в колишніх Псковській та Петербурзькій губ. (Vasmer RGN VII, 445, 446), блр. *Пу́ра* (Бірыла 938), болг. *Пу́ро*, *Пу́ров* (Илчев 411), *Пу́рова могила* (Петкова 333), *Пу́ргови скали* / *Пу́рвовото* (Константинова 686) — мікротопоніми, макед. *Пура* (Речник ПКМ II, 333 — «неясно»), серб. *Пу́ро* (Морошкин 160), *Пу́ра* (Елезовић 2, 149), *Пурина Падина* — мікротопонім (Николић 186), словн. *Pur* (ZSSP 495), ст.-пол. *Pura*, 1560 р. (Rymut II, 322), пол. *Pur*, *Pura*, *Purz* (SN VII, 619, 622), чеськ. *Pur* (Kotík 58).

До цього списку слід долучити поміна *prorgia*, в яких *П-* / *Р-* > *Ф-* / *Р-*, тобто відбулася заміна анлаутного зімкненого проривного на зімкнений щілинний (асибіляція) на зразок укр. діал. *ф́овзати* — «повзати» (Грінченко 4, 378), пор.: укр. *Фур* (СП 292), блр. *Фура*, *Фу́ро* (Бірыла 425), ст.-рос. (похідне) *Фу́рово*, 1644–1647 рр. — назва поселення в колишньому Владимирському пов. (ПКВЗ 74), рос. *Фур*, *Фу́ров* (САМ 240), *Фу́рова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IX, 441), пол. *Fur*, *Fura* (SN III, 202), чеськ. *Fur*, *Fůra*, *Furo* (ЧП), словц. *Furo*, XVIII ст. (Bernát 84), *Fúr* — сучасне прізвище (TZ Bratislava 85) і т. п. Детальніше про це фонетичне явище див. (Козлова 2010: 124–128; Козлова 2012: 60).

Компонент *пур-* входить до складу українських прізвищ *Малапура* (Новикова 512), *Малопура* (КПУ Дон. 12, 108) < **Malopura*, *Запуренко* (КПУ Харк. 7, 106) ~ рос. діал. *запу́рить* «збовтати, перемішати» (ПОС 12, 74), *зафу́рить* «швидко потекти, политися» (НОС 3, 85) < **Заругъ*, ст.-рос. Прокофеи Михайлов снъ *Лихопу́рова*, 1591 р. (Дерягин 254) < **Ліхоригъ*, *Лягопуренко* (КПУ Полт. 5, 352)

< ***Legorurъ**. Пор. ще ст.-рос. Михаил *Опурин*, 1685–1686 рр. (ПМК Тверь 61), (вторинне) *Опуринское*, 1534 р. — ойконім у колишньому Галицькому пов. (Антонов 1997: 151), рос. *Апурин* (ПК Костр. 1851: 32) < ***Obpura** ~ блр. діал. *ану́рыць* ‘облити водою’ (Купрыенка, Шур 11).

У слов'янських антропоніміконах зафіксовано чимало фактів із початковим *C-* / *S-*, які можуть тлумачитися як форми з *S-mobile* чи як префіксальні деривати: укр. *Спур*, *Шпур* (Богдан 268, 285), рос. *Шпуров* (ЖПТ), *Спуровская* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (SN VIII, 500), блр. *Шпур* (Бірыла 480), *Шпуры* — назва поселення на Вітебщині (Рап. Віц. 418), хорв. *Špur* (Leksik 657), пол. *Spur*, *Spura* (SN VIII, 605), *Szpur*, *Szpura* (SN IX, 335), чеськ. *Spura*, *Špůr*, *Špůra* (ЧП) і т. п. < ***S(ъ)pira**, ***S(ъ)purъ**.

Стосовно мотивації цих антропонімів зішлемося на укр. діал. *фур* ‘вітрогін’ (Онишкевич 2, 336), рос. діал. *пурá* ‘сильна снігова заметіль, буря’ (СРНГ 33, 135), *фур* ‘сильна злива’ (НОС 12, 4), ‘пронос’ (Дуров 424), *фурь* ‘непотріб’ (Доп. 287), ‘туман’ (Бадигин 384), блр. діал. *шпур* ‘різне сміття’ (СБГ 5, 497), ст.-чеськ. *púra* ‘норовливість, затятість’ [цит. за (Шустер-Шевц 479)] < **pura*, **purъ*, **purъ*, **s(ъ)purъ*. Семантика наведеної апеллятивної лексики свідчить про її віддієслівну похідність, пор. рос. діал. *фурну́ть* ‘кинути’, ‘вдарити’ (СРГСУ 6, 143), *фурнуть* ‘раптово политися’ (НОС 12, 5), блр. діал. *фурну́ць*, *фурну́ць* ‘кинути, вдарити’ (Кры́жо 1976: 126), пол. *furnąć* ‘полетіти; швидко побігти, утекти’ (SJP I, 776) < **purnoti*; укр. діал. *шпурите* ‘жбурляти’ (Корзонюк 263), *фурити*, *фуріти* ‘кидати, кинути щось з усієї сили’ (Бандрівський 6), рос. діал. *пурить* ‘працювати, трудитися’, *пурить* ‘носити, тягати’ (СРГ Морд. 2, 1014), *спурить* ‘змусити піти, прогнати’ (Новгород. словарь 1132), *фурить* ‘сильно дуети (про вітер)’ (СВГ 11, 173), ‘кидати, жбурляти’, ‘мочитися під себе’ (СРГС 5, 197), ‘гніватися, сердитися, вередувати’ (Грандилевский 291), ‘прясти’ (ИОС 3, 96), ‘страждати від сильного проносу чи блювоти’ (Дуров 424), *фурить* ‘бурхливо текти, бігти’, *фуриться* ‘падати, котитися, сердитися, буркотіти’ (СРГК 6, 693), *фуриться* ‘кричати зі злості, лаятися’ (ИОС 3, 96), блр. діал. *пурыць* ‘гнати’ (Бірыла 1976: 421), ‘жбурнути’ (СБГ 5, 190), *шпурыць* ‘пхати, штовхати’ (СБГ 5, 498), *напурыць* ‘нагнати, прогнати’ (Сцяцко 2005: 79), чеськ. *zpuřit se* ‘протівитися, опиратися’ [цит. за (Шустер-Шевц 479)] < **puriti* (*sę*), *(*sъ*)*puriti* (*sę*). Пор. ще слвн. діал. *razpuriti* ‘сильно розгніватися’ (Gregorič 373)

Ці й подібні до них апелятиви спростовують тезу про те, що збереженість псл. **puriti* у незв'язаному вигляді вкрай проблематична (ЕССЯ 29, 36 — стаття **obpuriti*).

Факти пропріальної лексики свідчать про потенційність географічного терміна **nur* (**пура*), який мотивував ст.-рос. *Запурье*, 1684—86 рр. — ойконім у колишньому Ростовському пов. (ПКВЗ 271), рос. *Пур-наволоок* — підвищений берег в околицях м. Архангельськ (Огородников 1871: 107), *Пуростров*, *Пургуба* — мікротопоніми в Заонежжі (СТЗ 93, 128), *Пура* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN VII, 443), *Пур* — гідронім в Омській обл., блр. *Кунга-Пура*, *Пур-Виндаво*, *Роганпура* — ойконіми, *Пур* — лімнонім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 110; Vasmer RGN VII, 444; Vasmer III, 815) і т. п.

Із дієсловом **puriti* (сє) пов'язане псл. **puridlo* > укр. діал. *фури́ла* 'заметіль' (ЕСУМ 6, 140 — «не зовсім ясне») ~ укр. *Фуриленко* (КПУ Зап. 2, 157), рос. *Пурилов* (КПУ Дон. 9, 462) < **Puridlo*.

До континуантів part. passiv. праes. **puritъ*, мотивованого псл. **puriti* (сє), слід віднести укр. *Пурим* (УВБ 102), рос. *Пурим* (ЖПТ), блр. *Пуримова ж.* (м. Гомель) < **Puritъ* ~ блр. діал. *пуры́м* 'гаряча пора, жнива' (Волкаў 16), (вторинне) *пуры́мэц* 'невелика булочка' (ДСБр. 186).

Псл. **purati* (сє), з якими пов'язані рос. діал. *фурáть* 'кидати, жбурляти' (Даль 4, 539), блр. діал. *пурáць* 'кидати' (МДСГ 6, 221), схв. *фурáти* 'кидати, совати' (Фасмер IV, 210), пол. *furać* 'полетіти; швидко побігти, утекти' (SJP I, 776), мотивувало псл. **puradlo* > **Puradlo* > укр. *Пураленко* (СП 292).

Є підстави для реконструкції потенційних праантропонімів-демінітивів **Purikъ* / **S(ъ)purikъ*. Пор. ст.-укр. Іван *Puryk*, 1649 р. (Жерела IV, 320), укр. *Пурик*, 1723 р. (ДІП III, 44), *Пурик*, *Фурик* — сучасні прізвища (РУС 345, 440), *Шпурик* (СКТ 928), (похідне) *Пурикова* — назва дороги на Чернігівщині (Павленко 51), рос. *Пурик*, *Пуриков*, *Фурик* (ЖПТ), *Пурики*, *Пуриково* — ойконіми на Псковщині (Василев 1, 271), блр. *Фурык*, *Шнурык* (Бірыла 424, 480), чеськ. *Furík* (ЧП), ст.-слвц. Juro *Furik*, 1625 р. (UFP II, 224), слвц. *Fúrik* (TZ Trnava 83).

Стосовно їхньої мотивації пор., наприклад, укр. діал. *пу́рик* 'малий на зріст чоловік (хлопець)' (Чабаненко Словник 3, 302), слвц. діал. *púrik* 'хлопчина' (Orlovský 275).

***Рурічъ**: ст.-укр. *Furicz*, XVI ст. (Жерела II, 117), укр. *Пуричъ*, 1726 р. (ДІП III, 423), *Пурич* (СП 292), *Фуричук* (ГЖ 315), макед. *Пуриќ* (Речник ПКМ II, 333), слвн. *Purič* (ZSSP 495), *Purić* (Malnar 115). Зі слов'янських мов запозичено молдавське прізвище *Пурич* (ЖПТ).

Щодо апелятивних відповідників пор., наприклад, серб. діал. *пурић* 'порей' (Петровић, Ђелић, Капустина 344).

***Рурґка**, ***Рурґко**, ***Рурґкъ** / ***S(ъ)руґко**, ***S(ъ)руґкъ**: укр. *Шнурко* (Богдан 268), рос. *Пуркин* (ЖПТ), блр. *Пурко* (ЖПТ), слвн. *Furek* (ZSSP 149), серб. *Пурко* (Морошкин 160), пол. *Purek*, *Spurek*, *Szpurek*, *Szpurko* (SN VII, 620; VIII, 605; IX, 335), *Furek*, *Furka* (SN III, 203), чеськ. *Purek* (Kotík 58), *Špůrek* (ЧП), ст.-слвц. *Georgius Furko*, 1592 р. (UFP I, 565), слвц. *Furka*, *Furko* (TZ Bratislava 85), *Purek* (TP 174) ~ слвн. діал. *fůrek* 'недорозвинутий кукурузний качан' (Novak 43).

***Рурґса**, ***Рурґсь**: слвн. *Furec* (ZSSP 149), пол. *Furca*, *Furc*, *Purc* (SN III, 202; VII, 620) ~ укр. діал. *нурец* 'зарозумілець' (Горбач Бродина 208).

Окремі архетипи можна об'єднати за опорними консонантами суфіксальних морфем, наприклад:

похідні з *-j-* у суфіксі:

***Рурґајъ**, ***Рурґ'ајъ**: рос. *Фурай*, *Фураев* (САЛ 657), *Пуряев*, *Фуряев* (ЖПТ).

***Рурґејъ**: укр. *Пурій* (Панчук 133), рос. *Фуреев* (ЖПТ), пол. *Purej*, *Purij* (SN VII, 620, 621).

На основі укр. *Фурега* (Редько Словник 2, 1110), ст.-рос. *Пуригино*, 1645 р. — ойконім на Вологодщині (ПКВМ 276), рос. *Пурыга*, *Пурыгин* (РУС 345), *Пуригин*, *Пурыгин* (КПУ Луг. 2, 153), *Пурыгино* (2) — ойконіми в колишніх Псковській та Смоленській губ. (Vasmer RGN VII, 447), блр. *Пурышка* < **Пурыжка*, *Пурыжонак* (Бірыла 338), пол. *Puryga* (Rymut II, 322) можна реконструювати псл. ***Purega** і пов'язані суфіксальною варіантністю ***Puriga**, ***Puryga**.

Похідні з консонантом *-x-* / *-š-* у суфіксальній морфемі:

***Рурґаха** / ***Рурґашь**, ***Рурґ'ашь**: укр. *Фурашкевич*, *Фурашкович* (КПУ Ник. 1, 241; 4, 352), ст.-рос. (похідне) *Пурашево*, 1648 р. — ойконім в історичній Новгородській землі (Греков 1914: 68), рос. *Пурашев* (СКТ 658), *Фурашев*, *Фурашов* (ЖПТ), *Пурахин* (ЖПТ), (похідні) *Пурашево*, XVIII ст. — назва пустища в Бронницькому пов. колиш-

ньої Московської губ. (Кусов II, 373), *Пурашево* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN VII, 444), блр. *Фураш* (ТС Мозырь 180), пол. *Puracha* (SN VII, 619), слвц. *Puraš* (TP 174).

***Purešь**: рос. *Пурешов* (КПУ Дон. 17, 389), болг. *Пүреш*, *Пүрешев*, *Пүрешов* (Илчев 411), серб. *Пуреш* (Морошкин 160).

На наш погляд, до цього списку логічно долучити антропонім *Пуреш*, згаданий у Лаврентіївському літописі під 1229 р. у контексті міжусобної боротьби його сина з князем Пургасом. У науковій літературі імена *Пургас* і *Пуреш* кваліфікують як мордовські (огляд літератури див.: Шульгач 2008: 245). Однак, як зауважив П. Степанов, у жодному з історичних документів не йдеться про зв'язок Пуреша з мордвою; мордовський фольклор також не дає підстав вважати Пуреша народним героєм, тим більше, що в пам'яті мордви взагалі не збереглося нічого про Пургаса і Пуреша (Степанов 39, 43).

***Purošь**: болг. *Пүрош*, *Пүрошев* (Илчев 411).

***Purušь**: (похідне) *Puruši* — ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m. 361).

***Puryxa**, ***Puryšь**, ***Purišь**: укр. *Пуриш* (Мельник 2, 640), (похідне) *Пуришин Горбок* — мікротопонім у Волинській обл. (Сл. ММ 2, 274), ст.-рос. *Пурьш* Иван Иванович Татищев, XV ст. (Веселовский 262), Олеша *Пурьшев*, 1580 р. (ПМТ 430), Алексѣй *Пурьшкин*, 1588 р. (ГАВ 9), (похідне) *Пурьшево*, 1625 р. — назва поселення в колишньому Вологодському пов. (Сторожев I, 23), рос. *Пуришев*, *Пурьшев* (ЖПТ), *Пурьхин* (ИС 15), *Пурьшево* — ойконім у колишній Тверській губ. (Списки Твер. 437), *Пурьшево*, *Пурьшевская*, *Пурьшкино* — назви поселень у колишніх Псковській та Архангельській губ. (Vasmer RGN VII, 447), *Puriševo* — ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m. 361), чеськ. *Furiš* (ЧП), слвц. *Furiš* (TZ Bratislava 85) — сучасне прізвище.

У російських діалектах зафіксовано відповідну апелятивну лексику. Пор., наприклад, *пүрьш* 'немовля', 'немічна особа' (СРГСУ 5, 43), 'яйце без шкаралупи', 'м'яч' (СВГ 8, 109), 'горобець' (СРНГ 33, 139), 'порхавка' (ОСВГ 9, 866), *пурь'ш* 'малоросла квота людини' (СРГ Морд. 2, 1015), 'індик' (Даль 3, 539).

Похідні з -k- у суфіксі:

***Puraka**, ***Purakь**, ***Pur'akь** / ***Purašь**: укр. *Пурак*, 1732 р. (РЧП 296), *Фурак* (Панцьо 122), *Фурака* (Пура Край 3, 265), *Пурач* (Вол.), ст.-рос. *Пуракова*, 1551–54 рр. — ойконім у колишній Тверській губ.

(ПМТ 222), рос. *Пураков* (ЖПТ), *Фурак* (ЖПТ), *Пурачев* (КПУ Луг. 2, 153), болг. *Пўряков* ~ діал. *пўряк* 'дебелый чоловік, грубіян' (Илчев 411), *пўрак* 'образлива назва дитини' (БЕР 5, 857 — «неясно»), (похідні) *Пўрячки лаг*, *Пўрячки рид*, *Пўрячки поя'ти* — мікротопоніми (Велев 240), словн. *Purač* (ZSSP 495), *Purači* — ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m. 361), пол. *Furak*, *Purak*, *Purzak* (SN III, 202; VII, 619, 622), чеськ. *Furák*, *Furiak* (ЧП), словц. *Purák* (SBS IV, 555), *Furák* (TZ Bratislava 85).

***S(ъ)purakъ**, ***S(ъ)purǫjакъ**: пол. *Spurak*, *Spurjak* (SN VIII, 605, 606).

***Puryka**: рос. *Пурыкин* (ЖПТ).

Похідні з -*l-* у суфіксальній морфемі:

***Puralъ**: пол. *Fural*, *Pural* (SN III, 202; VII, 619).

***Purelъ**, ***Purelъ**: укр. *Пурель* (Новикова 688), болг. *Пурел* (Илчев 411), пол. *Purel* (SN VII, 620), слов'ян. Петръ Григ. *Пурель*, 1595 р. (ОДВ III, 124).

***Puroľъ**, ***Purulъ**, ***Puryľъ**: рос. *Пурылева ж.* (ЖПТ), пол. *Purol*, *Purul* (SN VII, 621).

Похідні з консонантом -*n-* у суфіксальній морфемі:

***Puranъ**, ***Purǫjanъ**: рос. *Фуранов* (ЖПТ), *Пурьянов* (КП Твер.), блр. *Пуранок* (Бірыла 338), пол. *Furan*, *Furjan* (SN III, 202, 203), *Puranik* (SN VII, 619), слов'ян. (похідне) *Пураны* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 145).

Щодо мотиваційних засад пор. рос. діал. *пурán* 'завірюха, хуртовина' (СРНГ 33, 135).

***Pureňъ**, ***Purǫňъ** / ***S(ъ)purǫňъ(jъ)**: укр. (похідне) *Пуренів Потік* — мікрогідронім у Сколівському р-ні Львівської обл. (Сокіл 196), ст.-рос. Игнашъ Игнатевь сынъ *Пурень*; Игнашку *Пурню*, 1588 р. (Гурлянд 62, 63), рос. *Пуренин* (ЖПТ), ст.-чеськ. *Zpurný*, 1488 р. (Moldanová 173), словц. *Spurný* (TP 185).

***Puronъ**: пол. *Furoń*, *Puroń* (SN III, 205; VII, 621).

***Purunъ**: рос. *Пурунков* (КП Алтай 2, 194).

***Puryňъ**: укр. (похідне) *Пуринівка-Піски* — ойконім на Полтавщині, рос. *Пурынь*, *Пурыничев* (ЖПТ), пол. *Puryń* (Rymut II, 322) ~ рос. діал. *пуры'нь* 'попіл, зола', 'пил, бруд' (СРГ Морд. 2, 1015).

Похідні з консонантом -*s-* у суфіксальній морфемі:

***Purasъ**, ***Purasъ**: укр. *Пурас* (Новикова 688), *Фурасенко* (ЖПТ), рос. *Пурас*, *Пурасов* (ЖПТ), *Фурасев* (КПУ Зап. 14, 433), блр.

Пурась (Бірыла 238), ст.-пол. *Furas*, 1548 р. (Rymut I, 207), чеськ. *Furas* (ЧП).

**Puresa*, **Puresь*: рос. *Пуресев*, *Пуресин* (ЖПТ).

**Purošь*: рос. *Пурос*, *Пуросов* (ЖПТ).

**Purusь*: укр. *Пурус* (КПУ Зап. 11/2, 219), рос. *Пурусов* (ЖПТ).

**Purišь*, **Puryšь*: ст.-укр. Андрей *Пуриш*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 300), укр. *Пуриш*, 1756 р. (АК 5, 99), *Пуріс* (Глуховцева 2, 159), рос. *Пурисов*, *Пурыскин* (ЖПТ), пол. *Puryś* (Rymut II, 322) ~ укр. діал. *пуриш* 'зарозумілий' (Доброльожа 158).

На основі укр. *Пурат* (РУС 345), рос. *Пурат* (ЖПТ), *Фуратов* (РІ Дон. 8, 121), слвн. *Purat* (ZSSP 495), пол. *Purat* (SN VII, 620) можна реконструювати псл. **Puratyь*).

Похідні від інших апелятивів-ад'єктивів:

**Purinyь* / **Sь*(*ъ*)*purinyь*: укр. *Фуринець* (Редько Словник 2, 1110), рос. *Пурин*, *Пуринов*, *Фурин* (ЖПТ), *Спури* (Глуховцева 2, 228), серб. *Пѹрин* (Елезовић 2, 149), хорв. *Spurin* (Leksik 607), слвц. *Furin* (TZ Bratislava 85).

**Puryь*: рос. *Пурный* (КПУ Дон. 15, 65) ~ рос. діал. *пурной* 'шибайголова; людина, яка не володіє собою' (ССГ 9, 75), ст.-слвц. *spurný* (про людину) 'упертий', *zurný* 'дуже зарозумілий, пихатий', XVIII ст. (HSSJ V, 421), чеськ. *purňý*, *spurný* 'гордий, упертий', н.-луж. *spurne* 'злочинний', *hu(j)špurnu* 'красивий (про зовнішність)', 'пишний, чепурний' (Шустер-Шевц 479).

**Puryь*: пол. *Puryj* (Rymut II, 322), слвц. *Púry* (TZ Bratislava 85).

**purьь* (-ja): рос. діал. *фурья* 'чванлива, дурна жінка' (Доп. 287).

**Puravyь*: укр. *Пуравець* (Редько Словник 2, 871), пол. *Purawiec* (Rymut II, 322) ~ укр. діал. *пуравый* 'злий, непослушний' (Горбач Бродина 208).

**puristyь*: укр. діал. *пуристий* 'дикий' (Горбач Бродина 208).

**Puryьskьь*: укр. *Пурський* (Редько Словник 2, 871).

Похідні з коренем **Rog-* у слов'янській антропонімії

Базові, суфіксально не ускладнені, псл. **Roga*, **Rogь* можна відновити на основі: ст.-укр. Стецко *Ругъ*, 1649 р. (Реєстр 89), укр. *Ругъ*, 1718 р. (ПЧП 172), *Руга* (КПУ Луг. 2, 180), ст.-рос. (похідне) *Ругово*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 109), рос. *Руг* (РІ Крым 6, 79), *Руга* (САЛ 591), макед. (похідне) *Ругинце* — ойконім, відомий з XIV ст. (Станковска 259),

ст.-серб. *Рѣгъ*, 1219–1220 рр. (Зборник I, 92), хорв. *Ruga* (Leksik 569), пол. *Rag* (SN VIII, 59).

Стосовно мотивації пор., наприклад, д.-руськ. *рѣгъ* 'наруга, глум', укр. діал. *руг* 'образа, лайка, кривда, сварка', *ругá* 'наруга' (ЕСУМ 5, 133), рос. діал. *ру́га* 'дрантя (про одяг)' (СРГС 4, 188), *ругá* 'одяг з льону' (Бурнашев II, 178), 'зерно жита' (ОСВГ 9, 209), серб. діал. *руга* 'погана людина' (Поповић, Петровић 144), схв. *рѣг*, *ру́га* 'насмішка, знущання, глузування, наруга' (РСКЖ 5, 570) та ін.

**baba roga* ? (ЕССЯ 1, 108).

Префіксальні похідні:

**ъзъroga*: блр. діал. *зру́га* 'знущання' (Бялькевіч 196).

**naroga*: блр. діал. *нару́га* у виразі *на нару́гу* 'наперекір' (Ксяндзова 84) та ін. Див. (ЕССЯ 23, 17).

**Neroga*: рос. *Неруга* (ЮСМ 219).

**obroga* (ЕССЯ 29, 121–122).

**perroga*: блр. діал. *пераруга* 'знущання' (Барадулін 451).

**poroga*: рос. діал. *поругá* 'тріщина або проталина в льоду весною, перед початком льодоходу' (Мосеев 63).

**Zarogъ*: слов'ян. Даніиль *Заруговичъ*, 1700 р. (Тупиков 553).

Суфіксальні деривати:

**Rogadlo*: укр. *Ругало* (Горпинич 335), *Ругала* (Панцьо 117), ст.-рос. Семен Иванов сын *Ругайло*, 1686 р. (Мосин 343), рос. (похідне) *Ругаловщина* — мікротопонім у Новгородській обл. (НОС 9, 155) ~ рос. діал. *ругáла* 'кривдник' (Даль 4, 108), кашуб. *rogadło* 'лайка' (Boryś, Popowska-Taborska IV, 211).

**Rogačъ*: ст.-укр. Педор *Ругаченко*, 1649 р. (Реєстр 228), укр. *Ренгач* (КПУ Він. 4, 479), *Ругачук* (Богдан 248), рос. *Ругачов* (Сикслъ 650), *Рынгач* (КПУ Ник. 10, 282), *Ругачев* (ЗВ 758), (похідне) *Ругачева* — ойконім на території Карелії, хорв. *Rugačić* (Leksik 569).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *ругáч* 'сорокопуд, *Lanius minor*' (ЕСУМ 5, 133), рос. діал. *ругáч* 'кривдник' (Даль 4, 108), (похідне) *ругáчка* 'лайливе слово, лайка, сварка' (ОСВГ 9, 210), кашуб. *rogáč* 'насмішник' (Boryś, Popowska-Taborska IV, 211).

**Rogajъ*: рос. *Ругаев* (РУС 360), блр. *Ругай* (Бірыла 369), *Ругаи* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 221) ~ рос. діал. *ругáйка* 'памолодь шуки; невелика шука' (Кошкарева 180).

**Roguъjъ*: ст.-рос. Трофимъ *Ругуевъ*, 1652 р. (Тупиков 728). Пор. ще *Ругуй* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN VII, 672).

***Rogalь**: укр. *Ругаль* (Новикова 716), рос. *Ругаль* (Лет. ЖС 2007, № 1–13, 227), блр. *Ругаль* (Бірыла 353).

***roglivъjь**: рос. діал. *ругли́вый* 'схильний до лайки' (Сл. Сред. Прииртышья 3, 98), 'сварливий' (ОСВГ 9, 210).

***Rogolь**, ***Rogъlь**: укр. *Руголь*, 1767 р. (Кривошея УКС 3/1, 130), (вторинне) *Ругляк* (Мик.), рос. *Руголев*, 1787 р. (Тригуб 23), блр. *Руголь* (ТС Мозырь 161), болг. *Рѣглев* (Илчев 434), хорв. *Rugel* (Leksik 569), слвн. *Rugelj* (ZSSP 527), пол. *Rugiel*, *Rugol* (SN VIII, 185).

***Roganь**: рос. *Руганов* (КП Твер.), хорв. *Rugan* (Leksik 569).

***Rogon'a**: ст.-серб. *Rugona filius Striani*, 1144 р. (Šimundić 1982: 144 – *Rugonja*).

***Rogъno**, ***Rogъnь**: укр. *Ругоно* (РУС 360), болг. *Рѣгньов* (Илчев 434), пол. *Rugień* (SN VIII, 185).

***Rogunь**: макед. (похідне) *Ругуновец* – ойконім (Станковска 261).

***rogarь**: кашуб. *rogâr* 'чорт' (Boryś, Porowska-Taborska IV, 211).

***rogastъjь**: рос. діал. *руга́стый* 'сварливий; буркотун' (СПГ 2, 303).

***Rogata**, ***Rogota**: ст.-рос. Олексей Афонасьев сын *Руготина*, 1543/44 р. (Антонов 1999: 22), Заня *Руготинъ*, 1532 р. (АГР I, 39), Федор Пантелѣевъ сынъ *Руготин*, 1578 р. (ДМУ 7), рос. (похідні) *Ругатино*, *Руготино* (2) – ойконіми в колишніх Смоленській та Тверській губ. (Vasmer RGN VII, 682) ~ рос. діал. *руга́тка* 'лайливе слово, лайка' (СРГК 5, 575).

***Rogašь**: хорв. *Rugaš* (Leksik 569).

***rogiša**: рос. діал. *ругу́ша* 'буркотлива (про стару жінку)' (СРГК 5, 576).

***rogavъjь**: ст.-блр. *ругавый* 'лайливий' (ГСБМ 30, 464).

***Rogodejь**: ст.-рос. (похідне) *Ругодево*, 1658 р. – назва пустища (Кусов 2007: 234) < **Ругодеево*, рос. (похідне) *Ругодево* – ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN VII, 672).

***Roža**: ст.-серб. *Роџа*, 1347–1348 рр. (Душанова грамота).

***Rožinь**: ст.-рос. Яков *Ругин*, 1697 р. (ОКПК) – форма без ефекту першої палаталізації, рос. *Ронжин* (Мик.) – форма з розкладеним назальним, *Ругин* (КП Твер.).

На основі регулярного аблауту корінь ***Rog-** пов'язаний із ***Reg-**. Останнє реалізувалося в:

***Rega, *Regъ:** укр. *Ряга* (УВБ 378), рос. *Рягина* ж. (м. Біла Церква), (похідні) *Рягово*, *Ряговский Погост*, 1555 р. — назва поселення в колишній Олонецькій губ. (ПК Карг. 260), *Ряговицина* — мікротопонім у Заонежжі (СТЗ 51), ст.-блр. *Szymko Rega*, 1558 р. (ПКГЭ I, 407).

***Regulъ:** слвн. *Regulj* (ZSSP 509).

***Reganъ:** рос. *Ряганов* (КПУ Харк. 7, 313).

***Regota:** укр. *Рагута* (Горпинич 132) < **Рягута*.

***Reguzъ ?, *Regogozъ ?:** ст.-рос. *Рягузов*, 1617 р. (Симсон 30), рос. *Рягузов* (КПУ Ув. Дон. 12, 363).

***Porega:** рос. *Порягин* (ЖПТ).

***vyregati se < *regti** (тематизація) (Варбот 2003: 24).

Деривати з коренем **Sir-* у слов'янській антропонімії

В основі антропонімного гнізда з коренем **Sir-* — субстантиви **Sira* ж., **Sirъ* ч., **Siro* сер. та похідний від них ад'єктив **Sirъ(jь)*. Континуанти цих праформ у даному разі об'єднано, оскільки структурно вони збігаються: ст.-укр. Гришка *Cupoj*, 1666 р. (Лазаревський 90), укр. *Siry*, 1734 р. (АЮЗР VI/1, прил. 376), рос. *Сиров* (ЖПТ), блр. *Cipy* (Бірыла 375), хорв. *Sir* (Leksik 592), *Siro* (Šimundić 1987: 397), ст.-пол. *Sira*, 1065 р., *Siro*, 1198 р. (Rymut II, 420), пол. *Sir*, *Sira*, *Siryj* (SN VIII, 427—428), чеськ. *Sirý* (ЧП), слвц. *Siro*, *Sirý* (TZ Bratislava 317, 318). Ці й подібні до них власні назви відапелятивного походження. Рефлекси псл. **sirъ* 'осиротілий, самотній', який мотивував заголовні праантропоніми, збереглися в ц.-слов'ян. *сиръ*, д.-руськ. *сырын* 'сирота, осиротілий' (Срезневський III, 360), рос. діал. *сир* 'сирота' (СВГ 10, 11), *сирый*, чеськ. *sirý*, і.-є. **k'ej-* (Snoj 2003: 658). Слов'ян. **sirъ* спорідене з лит. *šeirys* 'удівець', вони продовжують первісне *keiros* (Трубачев 2006: 189).

На основі доступного фактичного матеріалу слов'янських мов можна реконструювати фрагмент праслов'янської антропонімної мікросистеми з коренем **Sir-*.

Демінутиви:

***Sirica:** рос. *Сирица* (ЖПТ), хорв. *Sirica* (Leksik 592).

***Sirъсь:** рос. *Сирицев* (ЖПТ), слвн. *Sirec* (ZSSP 551).

***Sirikъ:** ст.-укр. Тимошъ *Сурикъ*, 1649 р. (Реєстр 416), рос. *Сурик* (ЖПТ), слвц. *Sirik* (TZ Bratislava 317).

***Sirьko**, ***Sirьkъ**: хорв. *Sirchouich-Joanes*, 1583 р. (Šimundić 1987: 398), ст.-пол. *Sirek*, 1427 р. (Rymut II, 420), пол. *Sirek*, *Sirko* (SN VIII, 427), *Zirko* (SN X, 517), словц. *Sirko* (TZ Bratislava 317).

Псл. ***Siričъ** > ст.-рос. Сидоръ *Суричъ*, 1612 р. (Тупиков 356), блр. *Сірыч* (Бірыла 375), хорв. *Sirić*, *Zirić* (Leksik 592, 750) може бути потенційним дериватом від **Sirikъ* (**Sirikъjъ*) або від патроніма **Siritjōs*.

***Siroba**, ***Sirobъ**: укр. *Сироба* (Редько Словник 2, 963), пол. *Zirubek* (SN X, 518) < **Sirob-ek* ~ словц. *siroba* 'стан дитини після смерті батьків; стан особи після смерті кого-небудь із найближчих родичів; сирітство' (HSSJ V, 256).

***Siraga**, ***Siragъ**: словн. *Sirag* (LP), пол. *Siraga* (SN VIII, 427).

***Siręga**: пол. *Siręga* (SN VIII, 427).

***Siruga**: пол. *Siruga* (SN VIII, 428).

***Siraxъ** / ***Sirašъ**: ст.-пол. *Sirach*, 1265 р. (Rymut II, 420), пол. *Sirasz* (SN VIII, 427).

***Siroxa**, ***Siroxъ** / ***Sirošъ**: укр. *Сирош* (ЖПТ), *Сирош* (КПУ Зв'язці Київ. 3, 744), рос. *Сирош* (Лет. Р 2007, № 9, 55), *Сирохин* (Лет. ЖС 2005, № 27—39, 209), ст.-блр. *Сирошъ*, 1552 р. (Тупиков 356), блр. *Сирош* (м. Мозир) (похідне) *Сироши* — ойконім у колишній Мінській губ. (Vasmer RGN VIII, 291), ст.-пол. *Siroch*, 1136 р., *Sirosz*, 1228—1235 pp. (Rymut II, 420).

***Siroma**, ***Siromъ** — дієприкметники пасивного стану — можна відновити на основі д.-руськ. *Сиром*, XI ст. — антропонім у берестяній грамоті № 526 (Подольская 234), рос. *Сиромля* (Лет. ЖС 2005, № 27—39, 209), хорв. *Siroma* (Leksik 592), словн. *Siromić* (ZSSP 552), слов'ян. *Сиромович* (Памяць Лоеўск. 377). Ці факти свідчать про потенційність дієслова **sirti*.

Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. *сірómá* 'бідняк; бідолаха', 'біднота', *сиромá* 'т. с.' (ЕСУМ 5, 257), рос. діал. *сирóма* 'бідна, небагата людина' (СРНГ 37, 348), болг. *сиромá*, *сирòма* (БЕР 6, 698), *сурумá* 'бідняк' (БЕР 7, 606) < **сиромá*, серб. діал. *сиром'а* 'бідняк' (Петровић, Ђелић, Капустина 370), словц. (похідне) *siromák* 'бідняк, убогий' (HSSJ V, 256) тощо. По-іншому див. (Станков 308—313).

Похідні з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

***Siraniъ**, ***Siraniъ**: хорв. *Siranić*, *Ziranović* (Leksik 592, 750), словн. *Siranić* (ZSSP 551), пол. *Ziraneł* (SN X, 517) < **Siraneł*, чеськ. *Siran*, *Siraň* (ЧП), словц. *Siraň* (TZ Bratislava 317).

***Sirinъ**: рос. *Сирин* (ЖПТ), хорв. *Sirinich* Francischina, 1584 р. (Šimundić 1987: 398).

***Sironъ**, ***Sironъ**: пол. *Siron*, *Siron* (SN VIII, 427), чеськ. *Siron* (Beneš 266), словц. *Siron* (TZ Bratislava 317).

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Siritъ**: блр. *Сирит* (м. Мінськ). Словотвірно співвідносно з псл. ***Čьrmitъ**, ***Gьrbitъ**, ***Krivitъ** і под.

***Siręta**: хорв. *Sireta* (Leksik 592), словн. *Sireta* (ZSSP 551). Щодо моделі пор. псл. ***Boręta**, ***L'ubęta**, ***L'utęta**, ***Mileta** і т. п.

Псл. ***Sirętъ** можна реконструювати з огляду на: укр. *Сірант* (м. Кам'янець-Подільський Хм.), *Шірант* (НКП Жит. 633) — форми з розщепленим назальним, хорв. *Sirutka* (Leksik 593), пол. *Sirant*, *Siront* (SN VIII, 427). Пор. ще слов'ян. Юрій *Сиротович*, 1530 р. (ЛМ № 25, 103), Щасний *Сиротовичъ*, 1563 р. (Тупиков 746) — без конкретної етнічної атрибуції.

***Sirota**, ***Sirotyъ**: ст.-укр. *Sirota*, 1615 р. (ОО 170), Пилипъ *Сирота*, 1649 р. (Реєстр 66), укр. *Сирота* — сучасне прізвище, ст.-рос. *Сирота* Матвей Константинович Левашев, XV ст. (Веселовский 287), Богданъ Даниловъ с. *Сиротинъ*, 1612 р. (Тупиков 746), Тарась *Сиротовъ*, XVII ст. (Железнов 49), рос. *Сирот* (Лет. ЖС 2005, № 14—26, 235), *Сирота* (ЖПТ), ст.-блр. Хотьакъ *Сиротъ*, 1552 р., Андрей *Сирота*, 1552 р. (Тупиков 356), блр. *Сірата*, *Сіратаў* (Бірыла 375), словн. *Sirota* (ZSSP 552), хорв. *Sirota* (Leksik 593), пол. *Sirota* (SN VIII, 428), чеськ. *Sirota* (ЧП), *Sirotek* (Beneš 146), словц. *Sirota* (TZ Trnava 159). Заголовні праантропоніми відобразилися в назвах населених пунктів, зокрема: укр. *Сиротенки*, *Сиротин*, *Сиротине*, рос. *Сиротин* (6), *Сиротино* (6), *Сироткино* (2), *Сиротовка*, *Сиротово* — в різних регіонах (Vasmer RGN VIII, 290—291), блр. *Сіроціна* — в Могильовській обл. (Пап. Маг. 160), хорв. *Sirotići* (Im. m. 392), а також угорськ. *Szirto* — топонім (= словц. **Siroto-*) (Stanislav II, 414).

Одна з найдавніших фіксацій особового імені *Сирота* датується 996 р. — Σηρωτᾱς μετξότερο(ς) ἀλο τ(ὸ) αὐτὸ χω(ρίον) Βατονεΐ(ας) (Actes d'Ivion I, 169). Див. про це (Петков 506).

Abstractum **sirota* > **Sirota* континують д.-руськ. *сирота* 'без батька і матері, безродний', 'бідняк', 'слуга, холоп', 'селянин' (Срезневский III, 358—359), ст.-укр., укр. *сирота*, рос. діал. *сиротец* 'дитина, яка залишилася без одного з батьків, сирота' (СРНГ 37,

349), блр. *сіра́та*, болг. *сі́рота*, макед. *сірота*, серб. *сірота*, хорв. *sirota*, словн. *sirôta*, ст.-пол. *sirota*, пол. *sierota*, чеськ. *sirota*, словц. *sirota* 'дитина після смерті матері, батька чи обох батьків', в.-луж., н.-луж. *syrota* (БЕР 6, 700; ЕСУМ 5, 243; Bezlej I, 237; Boryś 546–547; Gluchak 548; HSSJ 257; Snoj 2003: 658). Із білоруської мови запозичено лит. *siratà* (Трубачев 2006: 189).

У давньоруських літописах та інших історичних джерелах *сірота*, *сіротина*, *сіроты* — це категорія залежного населення, часто — селяни. Відтак існували *сіроты боярски*, *сіроты меньшие*, *сіроты монастырские*. Див. (Кочин 325).

***Sіrovъjъ**: пол. *Sirowy* (SN VIII, 428), чеськ. *Sіrový* (ЧП).

На основі хорв. *Sіroglavić* (Leksik 592) можна реконструювати псл. ***Sіrogolvъjъ**).

Похідні з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

***Sіrukъ**: укр. *Сірук* — сучасне прізвище, пол. *Sіruk* (SN VIII, 428), чеськ. *Sіruk* (ЧП).

***Sіraka**, ***Sіrakъ**, ***Sіr'akъ**: укр. *Сірак* (СП 323), рос. *Сірак* (ЖПТ), (похідні) *Сіряки* (2), *Сіряково* — ойконіми в колишніх Пермській, Псковській, Вологодській губ. (Vasmer RGN VIII, 291), болг. Герге *сірак*, 1515–1516 рр. (Ковачев 2001: 158), *Сірак*, *Сіраков* (Илчев 451), (похідне) *Сіраковото* (Ковачев 2009: 358), *Сіраков баир*, *Сіраков геран* — мікротопоніми (Ангелова-Атанасова 376), макед. *Сірак*, *Сіраков* (Речник ПКМ II, 421), словн. *Sіrak* (ZSSP 551), хорв. *Sіrak* (Leksik 592), серб. (похідне) *Sіrakovo* — ойконім (Im. m. 392), ст.-пол. *Sіrak*, 1136 р., *Sіraka*, 1490 р. (Rymut II, 420), пол. *Sіrak* (SN VIII, 427), чеськ. *Sіrák* (ЧП), словц. *Sіrakov* (TZ Трнава 159), співвідносні з укр. діал. *сірак* 'свита', рос. діал. *сіря́к* 'сірота', болг. *сіра́к* 'сірота', макед. *сірак* 'дитя без батьків або без одного з них', схв. (застаріле) *сіра́к* 'т. с.' (ЕСУМ 5, 180; СРНГ 37, 349).

Із антропонімом ***Sіrakъ** чи апелятивом ***sіrakъ** можна пов'язувати генезис назви сарматського (савроматського)¹ племені *сіраки* (лат. *Siraci*, *Syraces*, грецьк. Σираκί, Σίρακες. Їх локалізують між Кавказом і Каспійським морем, у басейні Кубані (Шукин 61), куди вони перекочували у II ст. до н. е. (ЭК 392), мирним шляхом вклини-

¹Про слов'янську генезу етноніма *сармати* (*савромати*) < **sъrmati* див. (Козлова IV, 35–36).

лися в середовище меотів, перейнявши їх осідлий спосіб життя (ИНСК 80–81). Із середини I ст. н. е. частина сіраків опинилася в Дністерсько-Бузькому межиріччі і басейні Нижнього Дніпра (поблизу Ольвії), де їх присутність фіксується археологами (Буданова 354). Це був союз споріднених племен, які поступово зазнали етнічної анігіляції в сармато-аланському середовищі (Лысенко 287). У науковій літературі сіраки згадуються в надмогильній стелі I ст. н. е. (ἔν Σιρακοῖς) (КБН 140); слово *сірак* фігурує в назвах населених пунктів Середньої Азії: *Кара-сірак* (6), *Сірак*, *Катта-сірак* (2), *Джуван-сірак*; пор. ще *кара-сірак* — назва роду у складі каракалпацьких племен мангит та ашамайли (Толстова 9–10), а з III ст. н. е. цей осколок західних савроматів Геродота (Лысенко 287) зникає зі сторінок історичних хронік (ЭС 392); останній раз *сіраків* фіксують у Tabula Peutingeriana IV ст. н. е. (Буданова 374)².

Сказане дозволяє віднести до генетично слов'янських антропонім *Цірак*, кін. I ст. н. е. — назву одного з царів Малої Скіфії. Відомо, що він чинив упертий супротив Марку Ліцінію Красу, який намагався підкорити гетські племена Нижньої Мезії (Подосинов 33; Златковская 28).

У степових районах водозбору Манича, за 75 км на південь від Дону, знаходилася столиця сіраків — місто *Усна*. За повідомленнями Корнелія Тацита, воно було розташоване на узвишші, укріплене ровами і захисними стінами. Правда, ці стіни були не з каменю, а зі сплетеної лози, пруття, *обсипаних піском* (Тацит I, XII, 16. Курсив наш. — В.Ш.). Зважаючи на цей опис, топонім *Усна* можна розцінювати як рефлекс псл. **u-supti*, **u-sъpо* (**Usъpa*) і вводити до словотвірного ряду віддієслівних дериватів на зразок: **Jьzъpa*, **Nasъpa*, **Obsъpa*, **Orzъpa*, **Persъpa*, **Posъpa*, **Prisъpa*, **Vysъpa*, **Zasъpa*. Див. (Казлова II, 99–106; Шульгач 2008: 206–209). Щодо апелятивних відповідників пор. ст.-рос. *усна* ‘?’: *на усны*, по замолоту ... семь мирь ржы, да семь мирь овса, да жыта мира [...], 1586 р. (СТ 34). Стосов-

²Зауважимо, що стосовно походження назви *сіраки* існують й інші версії. Так, О.М. Трубачов, заперечуючи іранську етимологію В.І. Абаєва, вбачав тут похідне з суфіксом *-aka-* від місцевого відповідника д.-інд. *sirā* ‘ріка, вода’ (Трубачев 1992: 72, 276). Г.М. Казакевич безаргументовано допускає кельтське походження сіраків (Казакевич 183).

но безпрефіксних аналогів пор., наприклад, топоніми *Sap, Ser* у Словенії, які пов'язують з апелятивом **sъrbъ* 'насип' (Snoj 2009: 366–367).

В описі військових подій 49 р. н. е. за Боспорський престол згадується ім'я царя сіраків *Zorcin (Zorsines)*. Р.М. Козлова вбачає тут продовження псл. **Sъrsinъ* (Козлова IV, 106). До рефлексів цієї праформи слід додати рос. *Сырсин* (ЖПТ) — прізвище з реалізацією -*ъr-* > -*ыр-*, притаманною кореневим структурам зразка тьгт.

Отже, етнонім *сіраки*, а також назви їхнього царя та столиці задовільно тлумачаться на слов'янському мовному ґрунті.

Проаналізований матеріал укотре засвідчує важливість поміна ргортія для лінгво- та етногенетичних студій.

Похідні з коренем **Sъld-*

Псл. **Sъld-* < **sъld-* належить до корневих структур зразка тьт, в яких, як відомо (Козлова 1999: 60–61; Шульгач 1998: 268–269), бінарна група -*ъl-* могла реалізуватися в східнослов'янському лінгвальному континуумі як -*ол-*, -*ал-*, -*ел-*, -*ул-*, -*ил-* (-*ыл-*), тобто псл. **Sъld-* > *Солд-*, *Салд-*, *Селд-*, *Сулд-*, *Силд-*. На основі цього фонетичного явища відібрано й організовано під відповідними гаслами фактичний матеріал, поданий нижче. Крім цього, до уваги бралися й інші фонетичні зміни (див. далі). Дібрані з доступних антропоніміконів та інших джерел ілюстрації свідчать про потенційність таких архетипів:

**Sъlda*, **Sъldъ*, **Sъldo*: укр. *Залдя* (Мик.) < **Салдя*, ст.-рос. *Сулда* Олексеев, 1588 р. (Никонов 1993: 124), рос. *Залда* (ЖПТ) < **Салда*, пол. *Sołda*, *Sald*, *Sold*, *Solda* (SN VIII, 267, 564, 567), чеськ. *Sold* (Beneš 237), ст.-слвц. *Caspar Salda*, XVI ст. (UFP I, 175).

3-поміж апелятивних відповідників пор., наприклад, рос. діал. *сальда* 'мотузка, якою тягнуть човна проти течії' (СРНГ 36, 61), кашуб. *sajda* 'нога', 'кульгава людина' (Sychta V, 11) та ін.

Сюди слід долучити форми з так званим солодкозвуччям, тобто переходом -*л-* > -*л'-* > -*й-*: укр. *Сайд* (КПУ Херс. 9, 167), *Зейда* (Пура СПР IV, 44), рос. *Сайда* (АУИФ 385), ст.-блр. Ян *Сайда*, XVI ст. (ПКГЭ II, 264), блр. *Сойда*, *Сойдо* (м. Вітебськ), *Сайдо* (НПЗ Псков II, 284), *Зейдзіна поляна* — мікротопонім, який пов'язують із прізвиськом *Зейда* (Іванова 84), рос. (похідне) *Сайдашев Луг* —

ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN VIII, 62), хорв. *Sajda* (Leksik 576), пол. *Sajda, Sejda, Sojda, Syjda* (SN VIII, 260, 345, 560; IX, 188).

Укр. *Севда* (КПУ Дон. 17, 115), *Субда* (ОМ 1, 508) < **Сувда, Завда* (ЖПТ) < **Савда*, рос. (похідне) *Сувдово* — назва поселення на Вологодщині (Vasmer RGN VIII, 624) — форми з лабіалізованим плавним.

Цей список можна розширити за рахунок форм із денталізацією плавного (-л- > -н-): укр. *Синда*, 1784 р. (ИСК 90), *Санда* (КПУ Переможці Жит. 1, 109), *Зунда* (Новикова 333) < **Сунда*, ст.-блр. Войтех *Сундъ*, 1586 р. (ОДВ I, 194), варіант Войтехъ *Сунда* (ОДВ III, 82), блр. *Зунда* (Бірыла 161), *Зунды* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 329), ст.-рос. *Занда*, XIV–XV ст. (Чернєва 31), (похідні) *Зондино*, 1560 р. — назва поселення в колишній Костромській губ. (АСЗ III, 411), *Сандово*, 1687 р. — ойконім у колишній Тверській губ. (ГКН 55), рос. *Синдов* (КП Твер.). Пор. також слов'ян. *Сондо* (ПККГ 1907: 166).

Вони співвідносні з апелятивною лексикою на зразок рос. діал. *санда* 'ості з 2-4 зубців' (СРНГ 36, 116–117) < **салда*.

У слов'янських ономастикомах фіксується чимало фактів із переходом анлаутного С- > Ш-. У науковій літературі це явище пояснюють як появу другого фокуса — языкового — у фонемі [с], тобто шиплячого елемента артикуляції, чи як результат зближення артикуляції с' > ш' (Козлова IV, 6). Пор., наприклад, укр. *Шолда* (РУС 960), *Шалда* (КПУ Сум. 13, 230), *Шулд* (КПУ Од. 1, 322), *Шунда* (Стасюк 2, 238), ст.-рос. Олешка *Шалдов*, 1483–1485 рр. (Каштанов 1970: 462), Пантюх *Шалда*, 1610 р. (ПОСм. 71), Мартинко Яковлевъ сынъ *Шалда*, 1647 р. (РИБ XXVI, 354), *Шалдов*, 1671 р. (Маркевич ОАТ 8), (похідне) *Шалдово*, 1498–1499 рр. — ойконім у колишньому Владимирському пов. (АФЗХ 151), рос. *Шалда*, *Шульда* (Память 1, 170, 171), (похідні) *Шолдино*, *Шалдова*, *Шалдово*, *Шалдовка* — ойконіми в колишніх Костромській і Псковській губ. (СГСО 258; Рагозин 1, 387; Vasmer RGN X, 210), блр. *Шалдо* (м. Полоцьк), *Шейдово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 65), хорв. *Šeld* (Leksik 636), словн. *Šalda* (ZSSP 592), пол. *Szałda, Szulda* (SN IX, 217, 361), чеськ. *Šalda, Šulda, Šeyd, Šild* (ЧП), *Šolda* (Kotík 96).

Укр. *Шольдь* (КПУ м. Київ 3, 673), болг. (похідне) *Шундьева крѹша* — мікротопонім (Първанова-Грьошел 245), слов'ян. Абрамъ

Венцл. *Шондзь*, 1593 р. (ОДВ III, 69) — потенційні репрезентанти основи на -ї-: **Sъldъ*.

Щодо мотиваційних засад для наведених вище антропонімів пор. укр. діал. *шалда́* ‘базіка, пустомолот; нісенітниця’ (ЕСУМ 6, 370), блр. діал. *шалда́* ‘базіка, пустомеля’, співвідносно з *шалдиты* ‘пести нісенітниці’ (Климчук 76). Аналогічні фонетичні зміни, тобто солодкозвуччя, лабіалізація плавного, абсорбція плавного, денталізація плавного тощо притаманні й для антропонімів із шиплячим *Ш-* в анлауті. Пор., зокрема:

Форми з переходом -л- > -j-: ст.-укр. Офонасей *Шайда*, 1618 р. (ДРА 1, 195), укр. *Шайда* (КПУ Хм. 6, 192), *Шейда* (КС Черніг. 2, 384), *Шойда* (КПУ Терн. 1, 756), *Шайдо* (КПУ м. Київ 3, 594), *Шуйда* (РІ Хм. 4, 1138), рос. *Шайд*, *Шайда* (ЖПТ), (похідне) *Шайдино* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN X, 204), ст.-блр. Мартинь *Шайда* (ПКГЭ II, 268), блр. *Шайдо* (м. Могильов), *Шейд*, *Шейда* (СБП 399), *Шейдово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 65), хорв. *Šajda*, *Šujdović* (Leksik 629, 664), пол. *Szejd*, *Szejda*, *Szojda*, *Szyjda* (SN IX, 261, 317, 394), чеськ. *Šejd*, *Šejda* (Beneš 20), *Šajda*, *Šeyd* (ЧП). Вони мотивовані апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *шáйда* ‘деталь ткацького верстата’ (Мик.), рос. діал. *шóйда* ‘полотняна рукавиця’ (СВГ 12, 99), ‘той, хто все плутає, робить не так, як годиться’ (СРГК 6, 899), *шóйда* ‘поперечна переклада в плоту, в санях’ (Куликовский 138), ‘дерев'яна латка, яка з'єднує зламані частини полоза’ (Зотов 529), *шойды* мн. ‘зшиті рукавиці з одним пальцем’ (ДАРЯ III, 131), *шойда́ть* ‘латати верхній одяг’ (Элиасов 465), блр. діал. *шэ́йда* ‘неохайна жінка’ (ДСБр. 267), чеськ. діал. *šajda* ‘людина, яка волочить ноги’ (Bartoš 416).

Форми з переходом -л- > -в-: укр. *Шовда* — прізвище (с. Прилісне Маневицьк. р-ну Вол.), пол. *Szewd*, *Szewed*, *Szewda*, *Szewdo* (SN IX, 280, 281).

Форми з переходом -л- > -н-: укр. *Шанда* (Богдан 260), *Шиндо* (КПУ Київ. 8, 802), *Шунда* (Вол.), ст.-рос. *Шанда* (ПСРЛ XIV, 121), рос. (похідні) *Шановичи* (2) — назви поселень у колишніх Новгородській та Олонецькій губ. (Vasmer RGN X, 217), блр. *Шандо* (Бобрык 239), пол. *Schanda* (SN VIII, 315) та ін.

Вторинні в дериваційному відношенні форми, наведені далі, згруповано залежно від консонантного елемента суфіксальних морфем.

Похідні з консонантом *-b-* у суфіксі:

**Syldeba*: ст.-рос. Гришка *Салдябинъ*, 1628 р. (Голышов 108). Сто-совно словотвірної моделі пор., наприклад, укр. *Туряб* (м. Дрого-бич) < **Turębъ*, рос. (похідне) *Дерябинка* — ойконім у Рязанській обл. < **Dereba*, пол. *Koręba*, *Koręba* (SN V, 150, 154) < **Kęrdęba*, **Koręba* та ін. Див. ще (SP 1, 62).

**Syldoba*: укр. *Шандыбин*, 1732 р. (ПМП 1732: 47), *Шандиба* (Горпинич 20), рос. *Шалдыбин* (РУС 468), *Шандыба* (РИ Крым 7, 118), *Шандыбин*, яке тлумачать як похідне з експресивним пре-фіксом *Ша-* та інфіксом *-н-* від *дыбать* (Петлева 50);

~ рос. діал. *шалды'ба* 'про vysokorослу людину' (СРГ Морд. 2, 1496), *шайдѣбик* 'у забобонах — нечиста сила, чорт' (ССГ 11, 121).

Похідні з консонантом *-v-* у суфіксі (головно патроніми):

**Syldevъ* / **Syldovъ* (jъ): укр. *Шайдевич* (Рівне 534), *Шайдович* (КПУ Ник. 4, 566), *Сондовенко* (КПУ Черк. 1, 811), *Сундовий* (КПУ Черк. 5, 444), ст.-рос. Олешко *Шалдов*, 1483 р. (Каштанов 1970: 462), рос. *Сайдов*, *Собдев* (Ратиєч 2, 166, 518) < **Совдев*, *Сандов* (ЖПТ), ст.-блр. Василь *Шулдевичъ* (*Шундевичъ*), 1592 р. (АВК XIV, 439), хорв. *Šujdović* (Leksik 665). Пор. також лтськ. *Зондов* (ЖПТ) < **Сол-дов*, запозичене зі слов'янського антропонімікону.

Похідні з консонантом *-g-* у суфіксі:

**Syldega*, **Syldegъ*: укр. *Сендега* (КПУ Льв. 2, 194), рос. *Шуде-гов* (Никонов 1993: 176) < **Сулдегов*.

**Syldega*: рос. *Шевдягін* (УВБ 167).

**Sylduga*: укр. *Шалдуга* (КПУ Полт. 4, 898), *Сандуга* (Вол.), *Шелдуга* (КПУ Полт. 1, 417), *Шолдуга* (КПУ Од. 10, 493), рос. *Шал-дуга* (Книги РФ IX, 788).

**Syldyga*: ст.-укр. Матвій *Шендыга*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 28), *Сандига* (СП 313), *Шандига* (ТДУ 158), ст.-рос. Васька Максимовъ, прозвище *Шулдыга*, 1624 р. (САШ 43), (похідне) *Шалдыгина* — на-зва пустища в колишній Владимирській губ. (Кусов 198), пол. *Sałydyga*, *Sołydyga* (SN VIII, 273, 568), для яких є апелятиви-мотива-тори: укр. діал. *санди́га* 'неповоротка, ледача людина', 'ледар' (Онишкевич 2, 203), рос. діал. *шалдыга* 'прізвисько метушливої і безглуздої людини' (Добровольский 994), блр. *шалды'га* 'волоцю-га' (Носович 704), діал. *сулды'жка* 'частина руки від плеча до ліктя' (МАСМ 1, 93) < **sъldyga*.

Похідні з консонантом *-х-* / *-š-* у суфіксі:

***Sыldaшъ**: ст.-рос. Еська Сеудашевъ, 1615 р. (Чухлома I, 62), < *Селдашевъ, рос. (похідне) Сайдашев Луг — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 426).

***Sылдешъ**: ст.-рос. Сулдеш Елизаров, 1569 р., Постник Сулдешев, 1580 р. (Веселовский 305), Григорий Дмитриев Сундешев, 1613 р. (ПМЦ 191), Никита Сульдешовъ, 1629 р. (АМГ I, 271), Алексей Солдешов, 1657 р. (Раздорский 545), рос. Шельдешов (КПУ Харк. 10, 709), Шульдешов (КПУ Дон. 18, 305).

***Sылдоха** / ***Sылдоша**: рос. Шавдошин (КПУ Дон. 3, 493), пол. Sałdocha (SN VIII, 273) ~ рос. діал. (похідне) просандохать 'порвати, прорвати' (СОГ 11, 99) < *просалдохать.

***Sылдуха**, ***Sылдухъ** / ***Sылдушъ**: рос. Солдухин (КПУ Зап. 12, 303), макед. Салдушев (Речник ПКМ II, 385), пол. Sołduszkiewicz (SN VIII, 568), словц. Šejdúch, XVIII ст. (Bernát 102) ~ кашуб. sajduch 'людина, яка сайдає (скаче)' (Sychta V, 12).

***Sылдыха** / ***Sылдышъ**: укр. Субдыха (НКП Сум. 826) < *Сувдыха (змішування губних), рос. Шалдышев (КПУ Луг. 2, 423), Шолдышев (ЖПТ), Шондыш (КП Твер.), (похідні) Сандышево — ойконім у колишній Владимирській губ. (ААЭ I, 111), відомий під 1504 р. (АСБА I, 111), Шандыши — назва поселення в Пермській обл. (ПО 501), блр. Салдышев (с-ще Тербуні).

Похідні з консонантом -j- у суфіксі:

***Sылдажъ**, ***Sылд'ажъ**: укр. Солдаенко (Рамієс 2, 83), Шадлай (Голодомор 1932—1933: 496) < *Шалдай (метатеза), ст.-рос. Шелдяевъ Борисъ, 1681 р. (МИСТ I, 93), рос. Салдаев (АУИФ 385), Солдаев (КП Алтай 2, 521), Сондай (ПК Петр. 166), Шалдаев (ЖПТ), Шильдяев (КПУ Дон. 1, 375), Шандаев (Рязан. КП I, 785), ст.-блр. Стась Шабдай (АВК XVII, 166), Миколай Шебдаевичъ (ЛМ 1915: 686) < *Шавдай, *Шевдаевичъ (наслідок змішування звуків близької артикуляції), (похідне) Шандаевичи — ойконім (РКЭ 81), пол. Sołdaj, Sałdaj (SN VIII, 273, 567), слов'ян. Шалдай, запозичене чувашами (Магницкий 94) ~ рос. діал. шалдай-балдай 'ледар' (СРДГ 3, 198).

***Sылдѣжъ**: укр. Шавдей (КПУ Полт. 1, 412), Сандей (РУС 731), Шундѣев (МИСО III, 147), ст.-рос. Василеи Говрилов снъ Синдѣев, 1636 р. (ПЮН ОК 198), рос. Андрей Ивановъ с. Шундѣевъ, 1702 р. (Кунгур II), Салдеев (КПУ Дон. 12, 427), Солдеев (РУС 779), Синдеев (ХГКП 225).

***Sъldujь**: укр. *Савдуй* (КПУ Харк. 13, 250), рос. *Сулдуйев* (КП Севастополь 7, 168) ~ рос. діал. *сундуй* 'неповоротка людина, тютхій' (СРНГ 42, 244).

На основі ст.-укр. Мишка *Шондалъ*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 349), ст.-рос. (похідне) *Сандалово*, 1615 р. — ойконім у колишній Костромській губ. (Чухлома I, 31), рос. *Сандалов*, *Шандалов* (ЖПТ), *Шундалов* (ВО I, 642), *Сандалов*, *Сандалово* (3), *Сондалы*, *Шандалово* — ойконіми відантропонімного походження в різних регіонах (Vasmer RGN VIII, 91, 448; X, 217) можна відновлювати праформу ***Sъldadlo** < ***sъldadlo** [~ рос. діал. *шбйдало* 'високий на зріст' (Куликовський 138), блр. діал. *шандалы* 'тільки мн. 'стовпи (для зруба будівлі)' (МДСГ 10, 130)], мотивовану дієсловом ***sъldati**. Потенційність останнього підтверджують укр. діал. *сбвдати* 'ліниво поводити йти, важко ступати ногами' (Грінченко 4, 164), яке кваліфікують як афективне утворення, пов'язане з *совати*, *совгати* (ЕСУМ 5, 342), рос. діал. *шбйдать* 'багато ходити, волочитись' (Меркурьев 180), 'латати верхній одяг, зашивати дірки' (Дилакторский 571).

Похідні з консонантом -k- / -č- у суфіксі:

***Sъldakъ** / ***Sъldačь**: ст.-укр. *Syndak*, XVI ст. (Жерела III, 393), укр. Магія *Saldaczowa*, XVIII ст. (АЮЗР I/4, 556), *Солдак* (СКТ 756), *Салдак* (Богдан 252), *Савдак* (Редько 7, 1748), *Сайдак* (Богдан 256), *Сандак* (КПУ Терн. 1, 562), *Сондак*, *Сундак* (Рівне 501, 507), *Шалдак* (СП 389), *Шолдак* (Богдан 267), *Шулдак* (Горпинич 254), *Шудлак* (РІ Терн. 3, 154) — форма з метатезою -ld- > -dl-, *Шандак*, *Шиндак* (Богдан 260, 272), *Золдак*, 1718 р. (ПМП 1718: 201) < ***Солдак**, рос. *Солдаков* (КПУ Од. 11, 302), *Салдаков* (РУС 367), *Сондак* (САМ 215), *Сандаков* (РУС 367), *Сайдаков* (СП 310), *Шайдаков* (ЖПТ), *Шулдаков* (ЖПТ), блр. *Солдак* (м. Мінськ), *Сондак* (Бірыла 387), хорв. *Sandak* (Leksik 579), пол. *Sałdak*, *Sołdak*, *Szołdak*, *Szyldak* (SN VIII, 273, 567; IX, 318, 395), чеськ. *Sajdák*, *Šajdák* (ЧП). Слов'ян. ***Солдак** > *Золдак* (ЖПТ) відобразилося в антропоніміці латишів.

Псл. ***Sъldakъ** реалізувалася також у назвах поселень, пор. *Сандаки* (2 фіксації), *Шайдаковка* — в колишніх В'ятській, Орловській, Пензенській губ. (Vasmer RGN VIII, 91; X, 204).

Наведені факти постали в результаті пропріалізації апелативної лексики, актуальної у сфері номінації особи. Пор., наприклад, рос. діал. *шалдак* 'безпринципна, вперта людина' (Элиасов 459), *сайдаки* мн. 'сідниці', *сайдаки наставлять* 'опиратися руками в

боки' (СРНГ 36, 45), кашуб. *sajdāk* 'про людину, яка робить високі кроки, скаче' (Sychta V, 11).

***Syld'акъ**: укр. *Солдяк* (КПУ Полт. 7, 400), *Сандяк* (Богдан 254), ст.-рос. Офонасей *Шейдяков*, 1588 р. (ВХК 80–90 гг.: I, 57), Данилко *Шайдяковъ*, 1629 р. (КВ 202), Дмитрий Сатыевичъ *Шейдяковъ*, 1679 р. (Столбцы 58), *Шандяковъ* (Миклашевский 17), рос. *Шульдьяков* (КПУ Сум. 5, 255), *Шулдяков* (РУС 967), (похідне) *Сайдяковшина* / *Сайдаковшина* — топонім у колишній Олонецькій губ. (Vasmer RGN VIII, 63), пол. *Szewdziak* (SN IX, 281).

***Syldikъ** / ***Syldičъ**: ст.-укр. *Zondicz*, 1648 р. (Жерела IV, 118), укр. *Савдик* (Богдан 155), *Шилдик* (НКП Кіров. 811), *Шулдик* (Вол.), *Шайдик* (КПУ Ув. Дон. 2, 550), *Шандик*, *Шундик* (РІ Київ. 2, 334, 337), *Зандик* (НКП Сум. 689) < **Салдик*, *Зельдич* (КПУ Херс. 9, 206), рос. *Сунди́ков* (КП Алтай 2, 429), *Шалди́ков* (Рязан. КП 1, 262), *Шулди́ков* (ТЕ 531), *Шульди́ков* (КПУ Зап. 1/2, 315), *Шундик* (Рязан. КП 1, 581), блр. *Шодзик*, 1764 р. (Бірыла 1966: 275) < **Солдзик*, *Шульдзік* (Бірыла 482), слвн. *Sevdič* (ZSSP 548), хорв. *Sejdić* (Leksik 584), пол. *Szewdzik* (SN IX, 281), чеськ. *Šajdík* (ЧП), слвц. *Sajdik*, 1715 р. (Krištof 270).

***Syldyka**, ***Syldykъ**: укр. *Сандик* (Горпинич 180), *Шулдика* (РУС 967), *Шундыка* (КПУ Ув. Дон. 5, 508), блр. (похідне) *Сандыкоўшчына* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 216), ст.-рос. Якушка *Шандыкинъ*, 1623 р. (Пясецкий 1895: 23), рос. *Сондыков* (КЛ 2005, № 1–13, 184), *Шалдыкин* (КПУ Дон. 3, 494), *Сульдык* (Память 2, 308) ~ рос. діал. (похідне) *присалды'чить* 'вдарити' (Краснояр. 308), пол. *Saḷdyk*, *Saḷdyka*, *Soḷdyk*, *Soḷdyka*, *Sajdyk* (SN VIII, 261, 273, 568).

***Sylduka**, ***Syldukъ**, ***Syld'ukъ**: укр. *Сандук* (Богдан 254), *Сандюк* (СП 312), *Шайдук* (КПУ Полт. 6, 254), *Шайдука* (КПУ Ув. Дон. 11, 232), *Цундук* (Богдан 41) < **Сундук*, рос. *Сандукъ*, 1711 р. (Сиб. города 21), *Шандуков* (КС Зап. 113), *Шелдуков* (ППП 1, 564), *Сундуков* (ЖПТ), хорв. *Šunduković* (Leksik 665), пол. *Salduk*, *Saḷduk*, *Szajduk*, *Szejduk*, *Szyjduk*, *Szajdziuk*, *Szewduk* (SN VIII, 266, 273; IX, 210, 280). Пор. ще *Сундуков* (2), *Сундуково* — ойконіми в колишніх В'ятській, Пермській, Вітебській губ. (Vasmer RGN VIII, 642).

Щодо апелятивного опертя для цього фрагмента лексикословотвірного гнізда пор. укр. діал. *сундѹк* 'тупа людина, телепень' (Чабаненко Словник 4, 115), рос. діал. *сайдѹк* 'велика, здорова людина' (СРНГ 36, 45), блр. діал. *сундѹк* 'мовчазна людина' (МДСГ 8, 177) < **сулдѹк* і под.

Псл. ***Sьldьkь** — демінутив на -ьkь- — можна відновити на основі фактичного матеріалу польської та чеської мов: *Sajdek, Szatdek, Szajdek, Sołdek, Szewdek* (SN VIII, 260, 273, 567; IX, 280), *Saudek* (ЧП).

***Sьldalь**: рос. *Шендалев* (ППП 564).

***Sьldelь**: укр. *Шендель* (КПУ Ув. Дон. 5, 491), *Шундель* (КПУ Ник. 3, 151), рос. *Шенделев* (КПУ Дон. 18, 273), блр. *Сайдзель* (Пам'яць Петр. 196).

***Sьldula**, ***Sьldulь**: укр. *Шандула* (КПУ Харк. 13, 306), *Сайдула* (КПУ Хм. 1, 141), рос. *Шайдулов* (КПУ Дон. 18, 242), *Сандулов* (КПУ Дон. 17, 568).

***Sьldanь**, ***Sьldanь**: укр. *Сийдан*, 1721 р. (ДІП II, 178), *Салдан*, *Солдан* (Данилишин 51, 52), *Савдан* (Горпинич 56), *Шовдан* (ТДЧ 149), *Шулдан* (Літ. АД 2008, № 1, 142), *Шамдан* (Новикова 933), *Шанданович* (КПУ Дон. 4, 621), ст.-рос. Михайло *Шаидан*, XVI ст. (РІ 2, 100), *Шалдань*, 1682 р. (Мятлев 87), рос. *Салдан* (ЖПТ), *Сайданов* (Рамієс 2, 280), *Санданов* (КПУ Луг. 2, 637), *Шандан* (Рамієс 2, 118), *Занданов* (Пам'ять 1, 180) < **Салданов*, блр. (похідні) *Зунданы*, *Солданы* — ойконіми у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 123, 235), серб. *Золдиновић* (Пешикан 474), пол. *Saldan, Sałdan, Sałdań, Sandan, Sołdan* (SN VIII, 266, 273, 285, 567), чеськ. *Saldanová* ж. (Beneš 91), *Soldán* (ЧП). Пор. також назви поселень відантропонімного походження *Шалданово*, *Солдани* — в колишніх Вологодській та Вітебській губ. (Vasmer RGN VIII, 428; X, 210).

Стосовно мотивації цих і подібних до них назв пор. блр. діал. **салдан* у виразі *салданом жыць* 'самотньо (жити)' (Янкова 317), рос. діал. *шойдан* 'селянський сірячинний жупан, зношений і залатаний полотном' (Дилакторский 570).

Sьldenь** (Sьldьнь**): укр. *Салдень* (РУС 727), рос. *Шалденков* (СП 389), блр. *Солдзень* (Бірыла 387), (похідне) *Саўдзеневичы* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 238), пол. *Saldzień, Sałdzień, Sołdzień* (SN VIII, 266, 273, 588).

Псл. ***Sьldinь** — патронім на -inь — реалізувалося в: ст.-рос. Федка *Шалдин*, 1598 р. (СКК 159), Гаврилко *Шандинь*, 1631 р. (Тупиков 831), Керендяска *Сулдин*, 1660 р. (ДМИМ I, 301), *Шойдин*, 1664 р. (СГКЭ II, 621), рос. *Салдин* (КПУ Од. 1, 770), *Сейдин* (КПУ Ув. Дон. 5, 281), *Солдин* (ЖПТ), *Сульдин* (Пам'ять 1, 86), *Сюльдин* (КПУ Ник. 4, 329), *Шалдинов* (Рязан. КП 1, 175), *Шольдін*, *Шулдин* (ЧЧ 400),

Шульдин (КПУ Зап. 11/2, 468), *Шондин* (РДв. 1/2, 58), *Шомдін* (КПУ м. Київ 3, 673) < **Шолдін* — форма з незакономірною асиміляцією плавного або із **Шондін* (-л- > -н- у позиції перед зубним приголосним), пол. *Saldzin* (SN VIII, 266).

**Sъldona*, **Sъldonъ*, **Sъldonъ*: ст.-укр. Ігнат *Шолдоненко*, 1659 р. (Крикун 90), укр. *Савдон* (Фаріон 275), рос. *Салдонин* (КПУ Херс. 9, 491), (похідне) *Шандоново* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Титов Рукописи, 137) ~ рос. діал. *шалдѡнить* 'ворожити, гадати' (Елиасов 458).

**Sъldunъ*: укр. *Сандун* (КПУ Дон. 3, 393) < **Салдун*, *Шалдун* (КПУ Полт. 11, 770), *Шадлун* (КПУ Харк. 2, 536) < **Салдун*, *Зовдун* (Зак.) < **Совдун*, ст.-рос. (похідне) *Шалдуново*, XVI ст. (НПК VI, 1007), рос. *Шалдун* (ЖПТ), *Солдунов* (Память 2, 110) ~ рос. діал. *шалдун* 'мішок' (Добровольський 994), блр. *Салдунов* (КП Могилев.), пол. *Szałdunow* (SN IX, 217).

Деривати з консонантом -r- у суфіксальній морфемі:

**Sъldara*, **Sъldarъ*, **Sъldarъ*: укр. *Савдар* (Богдан 255), *Солдаренко* (РУС 778), *Шандара* (Рівне 488), *Шамдарук*, *Шандарук* (Глуховцева 2, 325, 326) < **Шалдарук*, ст.-рос. Богдашко *Солдаревъ*, 1615 р. (ГХ 5), рос. *Шалдаров* (ВН II), *Шабдаров* (ЭВИ) < **Шавдаров* (змішування губних) < **Шалдаров*, *Шайдаров* (САМ 252), *Шандаров* (КП Твер.), *Сондарев*, *Сундарев* (ЖПТ), *Шандарин* (Рязан. КП 1, 445), *Сандарово*, *Солдары* — відантропонімні ойконіми у колишніх Московській та В'ятській губ. (Мешалин 2, 361; Vasmer RGN VIII, 428), болг. *Солдареv* (Илчев 458), пол. *Saldar* (SN VIII, 266). Щодо апелятивної основи для цих онімів пор. укр. діал. *шовдарь* 'окіст' (Алмашій 137).

**Sъldergъ*, **Sъldergъ*: укр. *Шундер* (КС Хм. 1, 306), *Шиндеров* (РУС 477), (похідне) *Сендерево* — топонім на Ярославщині (Vasmer RGN VIII, 213), болг. *Шулдеров* (Илчев 560), пол. *Szujder* (SN IX, 358).

**Sъldora*, **Sъldorъ*: ст.-укр. Феско *Шилдора*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 233), укр. *Шиндор* (РУС 477), рос. *Шайдорова ж.*, *Шойдоров* (ЖПТ), *Шиндорикив* (Рати́єв 2, 317), (похідне) *Шондоры* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Списки Яросл. 378), блр. *Шиндорикив* (СБГТ 424), пол. *Sajdor* (SN VIII, 260), *Sundora*, *Syndor* (SN IX, 153, 192).

Наведені антропоніми постали в результаті пропріалізації відповідної апелятивної лексики, пор.: рос. діал. *сандѡра* 'базікало, говорун', *сандѡрить* 'багато говорити, точити ляси' (СРНГ 36, 118),

шандобрить 'бити байдики' (ЯОС 10, 69), блр. діал. *шандобры* мн. 'стовпці, за допомогою яких укріплюють ез на річці' (СБГ 5, 458).

**Syldura*, **Syldurgъ*: ст.-укр. Федор *Сындуренко*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 205), укр. *Шиндура*, 1723 р. (ДІП ІІІ, 61), *Шалдур* (КПУ Дн. 5, 484), *Шайдур* (КПУ Черниг. 9, 986), *Шандура* (НКП Харк. 508), *Шундурук* (м. Луцьк), ст.-рос. Васка *Шайдур*, 1625 р. (Сторожев ІІ, 11), Івашко Леонтьев сын *Шайдур*, 1646 р. (ПКВ 40), *Шандур*, XVII ст. — прізвисько (ПКРК І/2, 502), (похідне) *Шайдуриха*, 1671 р. — назва поселення в колишній Нижегородській губ. (РРаз. 248), рос. *Сандуров* (КП Керчь 1, 360), *Сундурев* (Книги РФ Х, 390), *Шайдуоров* (ЖПТ), *Шендурово* — ойконім у колишньому Ростовському пов. (ВНР 4), болг. *Шевдуров* (Илчев 553), пол. *Sajdura*, *Sandura* (SN VIII, 261, 286).

Щодо мотивації пор. рос. діал. *шанду́ра* 'нижній жіночий одяг у старих жінок, юбка' (Зеленько Чайкине 52), *сонду́ра* 'нісенітниця' (Даль 4, 270), *сунду́р* 'дурниця, нісенітниця, маячня' (Доп. 260).

**Syldъra*, **Syldъro*, **Syldъrgъ*: ст.-укр. *Soldra*, XVI ст. (Жерела І, 153), укр. *Шолдра*, *Шовдра* (Богдан 267), *Шальдро* (КПУ Ув. Дон. 12, 458), *Шайдра* (КПУ Харк. 2, 717), *Шандра* (Панчук 120), *Шендер* (Терн.), *Шендрик* (КПУ Ник. 3, 361), *Шиндро* (РІ ІФ 5, 404), *Шондра* (КПУ Хм. 9, 331), *Шундрук* (Вол.), *Зіндра* (Хм.) < **Сіндра*, рос. *Шайдра* (ЖПТ), *Шайдров* (РУС 468), (похідні) *Шондрово* — назва поселення в Тульській обл., *Шайдрово* — у колишній Московській губ. (Vasmer RGN X, 204), блр. *Шолдры* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 134), пол. *Sołdra*, *Szałdra*, *Szołdra* (SN VIII, 567; IX, 217, 567).

**Syldyга*, **Syldyгъ*, **Syldyгъ*: укр. *Сондир* (Редько Словник 2, 994), *Шиндир* (КПУ Він. 1, 812), ст.-рос. *Сундырь* Неткинъ, 1566 р. (Кучкин 299), Федор *Сандырев*, XVI ст. (РІ 2, 105), Івашко *Сандыринъ*, 1623 р. (АЮБ ІІ, 307), Григорій *Сандыревъ*, 1682 р., (похідне) *Сандырево*, 1628—1635 рр. — ойконім у колишній Костромській губ. (Чухлома І, 138), рос. *Сумдырев* (Ратиѣс 2, 147), *Зындырев* (КП Алтай 2, 398), (похідні) *Шайдырова* — ойконім у Пермській обл., *Сандыри* (2), *Сандырево* (7), *Сандырева*, *Сандыревка*, блр. *Солдыри* — назви поселень у різних регіонах (Vasmer RGN VIII, 213, 429, 448), слов'ян. *Савдыра*, запозичене чувашами (Магницький 71).

Похідні з консонантом -s- у суфіксі:

**Syldasъ*: укр. *Солдас* (КПУ Льв. 4, 321), блр. *Судас* (ТС Мозырь 172) < **Сулдас*, пол. *Soldas* (SN VIII, 564).

***Syldesъ**: рос. *Шендесов* (Рамієс 2, 37) і под.

***Syldosъ**: пол. *Soldos* (SN 200, 574) і под.

***Syldusъ**: укр. Кирило *Шейдус*, 1784 р. (ИСК 184), *Совдус* (КПУ Полт. 3, 210), рос. *Солдусова* ж. (Горпинич 385).

***Syldysъ**: укр. *Šul' dys* (Vincenz 409), пол. *Sendys* (SN VIII, 357).

Похідні з приголосним *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Syldatъ**: укр. *Савдат* (КПУ Дн. 1, 659), *Салдат* (Богдан 252), рос. *Сойдатов* (КПУ Херс. 8, 299), *Сундатов* (РДв. III/1, 279), (похідне) *Салдатовцы* — топонім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN VIII, 68), слвн. *Sovdat* (ZSSP 567).

***Sylditъ**: укр. *Салдит* (Богдан 252), *Солдит* (PI IФ 4, 168), рос. *Сандитов* (Книги РФ X, 357).

***Syldotъ**: укр. *Савдот* (Горпинич 267), *Савдотенко* (КПУ Полт. 5, 480).

Псл. ***Syldotъ** — particirium на *-ot-*: укр. *Сулдут* (КПУ Харк. 17, 96), рос. *Сундутов* (м. Дубне Рв.), пол. *Sajdutka* (SN VIII, 261).

До найдавніших належать композити, прослідки яких збереглися головню в ономастиконах східних слов'ян:

***Syldobajъ**: укр. (похідне) *Салдабаєва* — оронім у Чернігівській обл. (Павленко 201), рос. *Шандубаєв* (Рамієс 2, 296) ~ рос. діал. *шалдобайка* 'балакуча жінка' (ССГ 11, 123).

***Syldobokъ**: рос. *Солдабоков* (РУС 778).

***Syldobyl'da**: ст.-рос. Федька Микитинъ сынъ *Шалдыбалда*, 1677 р. (BCб. 173).

***Syldolējъ**: ст.-укр. Карпушка Тищенко *Шандалѣв*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 350).

***Syldometъ**: рос. *Сейдометов* (Новикова 741).

***Syldomirъ**: рос. *Сельдомиров* (КП Алтай 2, 49) < **Сълдомиров*.

Пасивні дієприкметники на **-i-t-*, **-o-t-*:

***Syldimъ**: рос. *Суйдимов* (ЖПТ), *Шульдимов* (КПУ Зап. 10, 538). Праформа мотивована дієсловом **sylditi* > укр. діал. *шалдіти* 'молоти, верзти' (ЕСУМ 6, 370), рос. діал. (вторинне) *замусандиться* 'замаратися' (СРНГ 10, 265) і т. п.

***Syldoma**, ***Syldomъ**: укр. *Шайдаменко* (КПУ Київ. 1, 594) — патронім на *-енко*, ст.-рос. Ілья Захаров *Шандамов*, 1500 р. (Веселовский 360), Михайло *Шандамъ* — ростовський князь, XVI ст. (ПСРЛ XXIV, 228) < **Салдомовъ*, **Салдомъ*, (похідне) *Салдаманов* *Майдан* — ойконім у Лукоянському пов. колишньої Нижегородської губ.

(Докучаев ІІ, 2), рос. *Шайдумов* (Лет. ЖС 2008, № 15, 250), *Суйдумов*, *Сундомин* (ЖПТ), в яких виразніший лабіальний -у- виник із -о- під впливом лабіального -м-, (похідне) *Салдамов* *Майдан* – ойконім у Нижегородській обл. (Русинов 172). Пор. ще слов'ян. *Suldam*, 1766 р. (АВК XXXV, 145) < **Suldom*. Про потенційність відповідних апелютивів-мотиваторів свідчить архаїчне укр. діал. *совдті* ‘повільно й безперестанно йти чи щось робити’ (Сизько 81), яке континує псл. (нетематизоване) **sɔldti*.

Про розмаїття праслов'янських дериватів етимологічного гнізда з коренем **Sɔld-* / **sɔld-* свідчать також деякі префіксальні похідні:

**Asɔlda*: укр. *Яселда*, 1718 р. (ПЧП 174).

**Kasɔlda* / **Kosɔldъ*, **Kosɔlda*, **Kosɔldъ*: укр. *Кишейда* (КПУ Черк. 3, 147), *Косандяк* (СП 188), ст.-рос. Андрюшка *Казандин*, 1683 р. (Полякова 95) < **Касалдин* (-с- > -з-; асиміляція -л-), блр. *Козынды* – ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 115) < **Косынды*, хорв. *Kasanda* (Leksik 284) < **Kasalda*, слвн. *Kusold* (ZSSP 317).

**Kosɔldajъ*: ст.-рос. Федоръ *Косундаевъ*, XVII ст. (Сиб. города 56).

**Masɔldъ* / **Mosɔlda*, **Mosɔldъ*, **Mosɔldъ*: укр. *Мосюйда* (КПУ Переможці Він. 1, 119), *Масонд* (Богдан 180) < **Масолд*, *Мусондъ* (КПУ Ник. 3, 671), рос. *Мясолдов* (КПУ Сум. 5, 219) < **Масолдов*, *Мусалдин* (ЖПТ) < **Мосалдин*, пол. *Musold* (SN VI, 498) < **Mosold* (під впливом лабіального М-).

**Obsɔlda*: укр. *Осейда* (Богдан 210).

**Orzɔlda*: рос. *Разсольдин* (ЖПТ) – патронім на -ин.

**Posɔlda*, **Posɔldъ*: укр. *Посайда* (Горпинич, Бабій 98), *Пошайда* (РУС 339), *Босинда*, *Бошинда*, *Бушинда* (Чучка 85, 103), рос. *Пусыльд* (ИС 18) ~ укр. діал. *башолда* ‘розпусниця’ (Бевка 33) < **пашолда*.

Похідні з коренем **Xud-* у слов'янській антропонімії

Лексико-словотвірна мікросистема з коренем **Xud-* досить розлога. Попередньо її можна окреслити так:

**Xudъ* (jъ): ст.-укр. Wasko *Chudy*, 1649 р. (Жерела IV, 247), укр. *Худий*, 1773 р. (ДІП V, 306), *Худ* (Богдан I 18), *Худий* – сучасне прізвище (СП 374), ст.-рос. Гаврило *Худъ*, 1503 р. (Горчаков 8), *Худой*, 1506 р. (Тупиков 418), рос. *Худой* (ЖПТ), *Худов* (РУС 449), блр. *Худы*

(Бірыла 435), (похідне) *Худово* — ойконім у Мінській обл., болг. *Худов* (Илчев 524), хорв. *Chudy* (Leksik 94), слвн. *Hudi* (ZSSP 214), пол. *Chud*, *Chudy* (SN II, 132, 134), чеськ. *Chudý* (ЧП), ст.-слвц. *Chud*, 1228 р. (DPB 41), слвц. *Chudý* (ТР 21), луж. *Chud* (Wenzel II/1, 164) ~ **xudъ*(jъ) (ЭССЯ 7, 111–113).

Афіксальні деривати відапелятивного походження:

**Xudakъ*, **Xud'akъ* / **Xudačъ*: укр. *Худак*, *Худяк* (Новикова 895, 896), *Худяки* — ойконім відантропонімного походження в Черкаській обл., ст.-рос. *Худяк*, 1544/45 рр. (Маштафаров 2000: 78), Фомка *Худяк*, 1623 р. (Полякова 239), рос. *Худаков*, *Худяков* (ЖПТ), блр. *Худзякоў* (Бірыла 435), слвн. *Hudak* (ZSSP 213), пол. *Chudacz*, *Chudiak*, *Chudziak* (SN II, 132, 133, 134), чеськ. *Chudáčik*, *Chudiak* (ЧП), слвц. *Chudják* (TZ Trnava 99), *Chudáček* (TZ Bratislava 133).

Щодо мотивації пор., наприклад, укр. *худák* 'бідняк', *худя'к* 'виснажена тварина' (ЕСУМ 6, 220), діал. *худаки́* мн. 'старе, зношене взуття' (Вишневецька 173).

**Xudъ*: пол. *Chudź*, *Chudźko* (SN II, 135) ~ **xudъ* (ЭССЯ 7, 113).

**Xudjъjъ*: укр. *Хужий* (СКТ 865).

**Xudeba*: пол. *Chudeba* (SN II, 132).

**Xudoba*: укр. *Худоба* (Новикова 895), ст.-рос. Афонка Павлов сын *Худоба*, 1596 р. (Полякова 239), Івашко Яковлевъ сынъ *Худоба*, 1645 р. (Акты МАМЮ 107), рос. (вторинні) *Худобин* (СП 374), *Худыбин* (КПУ Херс. 9, 81), блр. *Худоба* (Бірыла 435), хорв. *Chudoba* (Leksik 94), слвн. *Hudoba* (ZSSP 214), пол. *Chudoba* (SN II, 133), чеськ. *Chudoba* (ЧП), луж. *Chudoba* (Wenzel II/1, 164) ~ укр. діал. *худоба́* 'убозтво' (ЕСУМ 6, 220), блр. діал. *худоба́* 'дуже худа, виснажена людина' (Зайка 241) та ін. (ЭССЯ 7, 110–111).

**Xudъba*: пол. *Chudba* (SN II, 132).

**Xudyga*: пол. *Chudyga* (SN II, 134).

**Xudašъ*, **Xud'ašъ*: укр. *Худаш* (Пура СПР V, 171), рос. *Худяшев*, 1726 р. (Парфенова 400), *Худяшев* — сучасне прізвище (РУС 449), *Худяшов* (ЖПТ), пол. *Chudasъ* (SN II, 132).

**Xudešъ*: пол. *Chudesъ* (SN II, 133).

**Xudoša*, **Xudošъ*: ст.-рос. Митя *Худоша*, 1591 р. (Тупиков 418), рос. *Худоша* (ЖПТ), пол. *Chudoszek* (SN II, 133).

**Xudyšъ*: рос. *Худышева* ж. (ЖПТ), пол. *Chudyszъ* (SN II, 134), луж. *Chudyšъ* (Wenzel II/1, 164).

***Xudajъ**, ***Xud'ajъ**: ст.-рос. Олешка Евдокимов сын Худяев, 1623 р. (Полякова 239), рос. Худяев (ЖПТ), пол. *Chudaj* (SN II, 132) ~ укр. діал. *худай* 'худий чоловік (хлопець)' (ЕСУМ 6, 220).

***Xudějъ**: укр. Худзей (м. Дрогобич), Худзії (Панцьо 123), ст.-рос. Елка Худеев, 1682 р. (Полякова 239), рос. Худеев (ЖПТ), блр. Худзеєў (Бірыла 435), слвн. *Hudej* (ZSSP 214), пол. *Chudej*, *Chudziej* (SN II, 133, 135), чеськ. *Chuděj* (ЧП), слвц. *Chudei* (TP 21).

***Xuděкъ**: ст.-рос. Евсевий Григорьев сын Худеков, XVII ст. (Плешанова 1978: 154).

***Xudikъ**: ст.-укр. Iwaszko *Chudyk*, 1649 р. (Жерела IV, 288), укр. Худик (Богдан 119), Худік (Новикова 895), рос. Худик (САЛ 662), блр. Худзік (Бірыла 435), Худиков (ЖПТ), пол. *Chudik*, *Chudzik* (SN II, 133, 135), чеськ. *Chudík* (ЧП), слвц. *Chudík* (TZ Trnava 99), луж. *Chudik* (Wenzel II/1, 164).

***Xudičъ**: укр. Худич (Панцьо 123), слвн. *Hudič* (ZSSP 214), пол. *Chudic* (SN II, 134), чеськ. *Chudiček* (ЧП).

***Xudica**: пол. *Chudzica* (SN II, 134) ~ **xudica* (ЭССЯ 7, 109).

***Xудьсь**: ст.-рос. Тихонко Худецов, 1683 р. (Полякова 239), пол. *Chudziej* (SN II, 135), луж. *Chudc* (Wenzel II/1, 164) ~ **xудьсь* (ЭССЯ 7, 113).

***Xudyka**, ***Xudyкъ** / ***Xudyчъ**: ст.-рос. Кузма Худыка Даниловъ с. Внукова, 1506 р. (Тупиков 419), рос. Худыкин (САЛ 662), пол. *Chudycz*, *Chudyk*, *Chudyka* (SN II, 134).

***Xудъкъ(ъ)**: рос. Худков (САЛ 662), пол. *Chudek*, *Chudka*, *Chudko* (SN II, 133), чеськ. *Chudek* (ЧП), луж. *Chudk*, *Chudka*, *Chudki* (Wenzel II/1, 164).

***Xудько**: укр. Худько (Горпинич, Тимченко 292), блр. Худзько (Бірыла 435).

***Xudima**, ***Xudimъ**: рос. Худимов (РУС 449), пол. *Chudym*, *Chudyma* (SN II, 174) < укр. Заголовні праформи віддієслівного походження, мотивовані псл. **xuditi* (ЭССЯ 8, 110).

***Xudoma**, ***Xudomъ**: укр. (вторинні) Худомака (РУС 449), Худоман (м. Ковель) ~ рос. діал. *худомый* 'розумово відсталий' (СПГ 2, 515), *худомая* 'квола, хвора тварина (кішка)' (Соликамск. 672).

***Xуданъ**, ***Xud'анъ**, ***Xуданъ**: укр. Худан (ЖПТ), ст.-рос. Олексій Худянь, 1495 р. (Тупиков 419), рос. (вторинні) Худанов (ЖПТ), Худянов (РУС 449), пол. *Chudan*, *Chudzian* (SN II, 132, 134), чеськ. *Chudan* (ЧП), луж. *Chudańc* (Wenzel II/1, 164).

***Xudeny**: рос. Худенев (ЖПТ).

***Xudina**, ***Xudinъ**: укр. Худина (м. Луцьк), рос. Худинин (ЖПТ), слвн. *Hudin* (ZSSP 214), чеськ. *Chudina* (ЧП), слвц. *Chudina* (TZ Bratislava 133) ~ укр. худина́ 'худорба; худа тварина' (ЕСУМ 6, 220) та ін. (ЕССЯ 7, 109–110).

***Xudony**: пол. *Chudoń* (SN II, 133).

***Xudunъ**: укр. Худун (Вол.).

***Xudynъ**: укр. Худыня, 1767 р. (УЛИ XVIII), ст.-рос. (похідні) Худынино, 1614 р. — ойконім у Суздальському пов. колишньої Владимирської губ. (ПСЭИ I, 244), Худынево, 1678 р. — назва пустища в історичній Новгородській землі (Курдюмов IV, 91), рос. Худына, Худынцев (ЖПТ), Худынцев (ИИРК 152) ~ рос. діал. худы́'ня 'худий, виснажений' (СРГСУ 6, 157) та ін. (ЕССЯ 7, 113: **xidyni*).

***Xudyňъ**(**ь**): (вторинні) укр. Худняк (СП 374), рос. Худнев (ЖПТ), слвн. *Hudnik* (ZSSP 214), пол. *Chudnik* (SN II, 133), луж. *Chudnik* (Wenzel II/1, 164).

***Xudara**, ***Xudary**, ***Xud'ary**: пол. *Chudziarek* (SN II, 134), чеськ. *Chudara*, *Chudáryk* (ЧП), слвц. *Chudárek* (TZ Bratislava 133).

***Xudora**, ***Xudory**: пол. *Chudor*, *Chudora* (SN II, 134).

***Xudura**: пол. *Chudura* (SN II, 133).

***Xudyry**: пол. *Chudryk* (SN II, 134).

***Xudasъ**: рос. Худасов (ЖПТ), пол. *Chudas* (SN II, 132).

***Xudosъ**: чеськ. *Chudosek* (ЧП).

***Xudysъ**: укр. Худис (Вол.).

***Xudaty**(**ь**): рос. Худатов (ЖПТ).

***Xudežъ**: слвн. *Hudež* (ZSSP 214) ~ **xudežъ* (ЕССЯ 8, 109).

***Xudizna**: ст.-блр. Федько Худизна, 1592 р. (Бірыла 1966: 268) ~ д.-руськ. худизна́ 'бідняк' (Срезневский III, 1414).

Компонент **Xud-* досить продуктивно реалізувався у складі композитів. Пор.:

***Xudobordъ**(**ь**): рос. Худобородов (Лет. ЖС 2004, № 38, 148).

***Xudojary**(**ь**): укр. Худояр (Горпинич 301), ст.-рос. Семен Худеяров, 1655 р. (Давидссон 344), рос. Худояров, 1860 р. (ИИУ 161).

***Xudojědja**: ст.-рос. Сава Художинъ, 1495 р. (Тупиков 821), Федка Худоежинъ, 1681 р. (АЮБ II, 801), рос. Худоешкин (ЖПТ), (похідне) Художки — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 591).

**xudojezykъ*(*jb*): рос. діал. *худоязыкий* 'недорікуватий' (Новосиб. словарь 574).

**Xudoxudъ*(*jb*): рос. *Худохудовъ*, 1872 р. (СМАР I, 147).

**Xudoxulъ*(*jb*): рос. (похідне) *Худохулово* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 591).

**Xudokonъ*: укр. *Худоконь* (Новикова 896).

**Xudokujъ*: ст.-рос. Левка Козминъ *Худокуи*, 1684 р. (СГКЭ II, 158), рос. *Худокуев* (ПКАГ 1912: 146).

**Xudokъgmъ*: ст.-рос. Дорофей *Худокормов*, 1672 р. (Раздорский 594), рос. *Худокормов* (ЖПТ).

**xudolazъ* (ЭССЯ 7, 111).

**Xudolęjъ*: ст.-укр. Иванъ *Худолѣи*, 1649 р. (ДІП I, 416), Ярема *Худолѣенко*, 1670 р. (АКП I, 190), укр. *Худолій* (Новикова 896), ст.-блр. Федоръ *Худолѣевъ*, 1654 р. (Тупиков 811), блр. *Худалей* (Бірыла 434), рос. *Худолеев* (РУС 449), пол. *Chudolej* (SN II, 133).

**Xudol'ubъ*(*jb*): луж. *Chudoŕuba* (Wenzel II/1, 164).

**Xudomelъ*: чеськ. *Chudomel* (ЧП), слвц. *Chudomelka* (TZ Bratislava 133).

**Xudomeъsъ*(*jb*): укр. *Худом'яс* (м. Ковель), рос. *Худомясов* (ЖПТ).

**Xudomeъtъ*(*jb*): пол. *Chudomięt* (SN II, 133).

**xudomyslivъjъ*: рос. діал. *худомысливый* 'недоброзичливий, злий' (Добровольский 968).

**Xudonogъ*: ст.-рос. Спиридонъ *Худоноговъ*, 1677 р. (Тупиков 811), рос. *Худоногов* (Память 2, 114), *Худаногов* (ЖПТ).

**Xudonosъ*: ст.-рос. Ивашко *Худонос*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 196), рос. (похідне) *Худоносowo* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 591).

**Xudoorba*?: укр. *Худроба*, 1779 р. (ОНСН 5).

**Xudoperъ*(*jb*): ст.-рос. Ивашко *Худоперъ*, 1609 р. (АС II, 168).

**xudorodъ*: рос. діал. *худород* 'неврожай' (Красноярск. 5, 76).

**Xudorogъ*: ст.-рос. Филька Иванов сын *Худорошков*, 1647 р. (Полякова 293), рос. *Худорошков*, *Худорошков* (ЖПТ).

**Xudosъrstъ*: рос. *Худошерсть* (ЖПТ).

**xidouitъnъjъ*: рос. діал. *худоумный* 'дурень' (Красноярск. 5, 76).

**Xudožilъ*: ст.-рос. *Художилов* Игнатей, XVII ст. (ТК II, 683), рос. *Художилов* (РУС 449), чеськ. *Chudožilov* (ЧП).

**Xudožitъ*: рос. *Художитков* (ЖПТ).

Деякі континуанти і.-є *gel- у слов'янських антропоніміконах

У слов'янській апелятивній і пропріальній лексиці досить продуктивно реалізувалося і.-є. *gel- 'стискати' з різними детермінативами. На сьогодні найповніше описано лексичні мікросистеми похідних у ступені редукції кореневого вокалізму *o*-ряду з *d*- та *ǵ*-детермінативами (Казлова І, 114–118; Казлова ІІ, 117–121). Нижче подано фрагменти дериватів з іншими розширювачами цього кореня.

І. Укр *Голба* (КПУ м. Київ 1, 437) можна зіставляти з укр. *Галба* (КПУ Жит. 9, 61), *Гальба* (Панцьо 100), *Гельба* (Богдан 70), *Гольба* (СП 96), *Гульба* (КПУ Од. 6, 194), ст.-рос. *Голбин*, 1577 р. — ойконім відантропонімного походження (Баранов 46), рос. *Галба* (Лет. ЖС 2005, № 14–26, 56), *Гильбо* (САЛ 389), (похідні) *Голбино*, *Голбово* — ойконіми в колишніх Ярославській і Тверській губ. (Vasmer RGN ІІ, 396), *Голбин*, 1558 р. — місто в Лівонії, сучасна територія Латвії (ПСРЛ ХХІХ, 270), ст.-блр. *Гелба* (ОАПП 1, 269), *Гильбо* (м. Вітебськ), (похідне) *Голбава плёса* — гелонім (Багамольнікова 158), серб. *Голбовски* (Пешикан 520), пол. *Galba*, *Gelb*, *Gelba*, *Gielb*, *Gielba*, *Giełba*, *Gilba*, *Golb*, *Golba*, *Gołba*, *Gułba*, *Halba*, *Helba* (SN ІІІ, 232, 300, 331, 332, 349, 413, 424, 583, 585; ІV, 26, 188), *Holba*, 1678 р. (Lipowski 70), чеськ. *Galba*, *Holba* (ЧП), ст.-слвц. *Paul Galba*, 1543 р. (UFP І, 126), слвц. *Galba* (TZ Nitra 17), луж. *Hołba* (Zběrka 42), враховуючи ефект п'ятифонемної вокалізації плавного у сполуці «редукований + плавний».

Цей список можна розширити за рахунок форм із:

а) переходом *-л-* > *-л'-* > *-й-*: укр. *Гайба* (КПУ Киров. 1, 441), *Гайбо* (СП 84), *Гейб* (Горпинич 6), *Гейба* (КПУ Ув. Дон. 7, 104), *Гейбо* (РІ Полт. 5, 84), блр. *Гэйбавічы* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 118), *Гейбы* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 108), пол. *Gajb*, *Gejb*, *Gejbo*, *Giejba*, *Giejbo*, *Hejbo* (SN ІІІ, 223, 299, 330; ІV, 84);

б) асиміляцією плавного: укр. *Гомба* (ТДУ 42), *Гимба* (Горпинич 169) < **Голба*, **Гилба*, ст.-рос. (похідні) *Гунбин*, 1629 р. — назва починка в колишній В'ятській губ. (КВ 171), *Гунбино*, ХVІІ ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 63), рос. *Гунбін* (КПУ Харк. 6, 274) < **Гумбино*, **Гумбін*, блр. *Говба* (м. Мінськ);

в) реалізацією *-л-* > *-и-*: пол. *Geuba* (SN ІІІ, 318) і под.

Це дозволяє відновлювати псл. ***Гѣлба**, ***Гѣлбо**, ***Гѣлѣ** як пра-антропоніми.

В основу наведених фактів покладено відповідну апелятивну лексику, пор. рос. діал. *гѣлба* 'відстань між пагорбами' (Мосеев 42), схв. *гѣб* 'лебідь *Sygnus*', 'риба в'юн', яке має відповідники в литовській і пруській мовах (ЕССЯ 7, 190).

Префіксальні деривати відапелятивного походження:

***Агѣлба**: укр. *Агільба* (НКП Дн. 431).

***Агѣлбикъ**: пол. *Jagietlbik* (SN IV, 249).

***Догѣлѣ**: ст.-рос. Дмитрий *Дигильбов*, 1679 р. (Доп. АИ IX, 343) < *Догольбов* (голосний префіксальної морфемі модифікувався під впливом кореневого -и-).

***Обгѣлба**: рос. *Огильба* (ЖПТ).

***Щегѣлбичъ**: рос. **Щеголбич* > ойконім *Щеголбичи*, 1610 р. — у колишній Смоленській губ. (АЗР IV, 339), варіант *Шиголбичи* (ПОСм. 248).

Є підстави для реконструкції низки суфіксальних похідних, зокрема:

***Гѣлбага**: пол. *Giełbaga* (SN III, 332).

***Гѣлбахъ** / ***Гѣлбашь**: укр. *Гойбах* (Богдан 93) < **Гольбах*, *Гомбаш* (ТСЕ 131), рос. *Гумбашов* (Горпинич 97), пол. *Galbasz* (SN III, 232).

***Гѣлбешь**, ***Гѣлбошь**, ***Гѣлбушь**: укр. *Гомбош* (ТДУ 42), рос. *Голбешов*, XVIII ст. (Кусов II, 282), *Гамбушева ж.* (ТСК 268).

***Гѣлбухъ**: укр. *Гельбух* (РИ Крым 6, 133).

***Гѣлбайъ**: укр. *Галбай*, *Голбай* (Новикова 178, 203), *Гельбай* (Богдан 70), пол. *Hulbaj* (SN IV, 185).

***Гѣлбуїъ**: пол. *Hulbuj* (SN IV, 185).

***Гѣлбѣйъ**: укр. *Гайбей*, *Гойбей* (НКП Дн. 482).

***Гѣлбакъ**: укр. *Гойбак* (Богдан 93), *Гульбак* (Горпинич, Тимченко 72), рос. *Гельбак* (САЛ 387) ~ укр. діал. *гилбаки́* мн. 'очі' (Бевка 53), рос. діал. *голба́к* 'ківш' (Войтенко 1, 132), чеськ. діал. *gałbák* 'лівша' (Bartoš 81).

***Гѣлбаць**: укр. *Гейбач* (КПУ Полт. 6, 331), ст.-рос. Онуфрей Васильєв *Галбач*, 1538 р. (МИК 1, 133), (похідне) *Голбачевская*, 1563 р. — ойконім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 138—139), рос. *Гольбачев* (Ратиєв 2, 54), *Генбачов* (КПУ Він. 1, 57), болг. *Гѣлба́чев* (Илчев 147).

***Гѣлбикъ**: укр. *Гуйбик* (РУС 114), пол. *Galbik*, *Golbik*, *Halbik*, *Helbik*, *Hołbik* (SN III, 232, 413; IV, 26, 88, 143), чеськ. *Holbík* (ЧП),

луж. *Hołbik* (Zbǝgka 42) ~ рос. діал. *голбик* 'гак для посуду біля печі' (СРГК I, 352), *гольбик* 'жердина' (СГРС 3, 88).

Із псл. **Gьlbikъ* пов'язане **Gьlbičь*, яке континуують укр. *Гельбич*, *Гильбич* (РІ Зак. 1, 258, 266), ст.-блр. Шепань *Галбичь*, 1584 р. (АСД X, 218), блр. *Гейбичь* (Спрогис ПАУ 30), пол. *Galbicz*, *Hulbicz* (SN III, 232; IV, 185), чеськ. *Gelbič* (ЧП).

**Gьlbъkъ*: пол. *Gołbek*, *Haubek* (SN III, 424; IV, 69).

**Gьlbukъ*: укр. *Гайбук* (КПУ Ник. 4, 420), рос. *Гайбуков* (КПУ Луг. 9, 305).

**Gьlbьсь*: рос. *Голбцева* (*Голбцова*) — ойконім відантропонімного походження в колишній В'ятській губ. (Списки Вят. 852; Vasmer RGN II, 396), пол. *Hałbies*, *Haubies* (SN IV, 33, 69) ~ рос. діал. *голбец*, *говбец*, *гобец* 'погріб' (ЯОС 2, 88, 89), *голобёць*, *голбёць* 'намогильний хрест із дашком' (Мосеев 37).

**Gьlbapъ*: укр. *Говбан* (Зак.), *Голбан* (Горпинич 249), *Гуйбан* (КПУ Луг. 8, 64), *Гелебан* (КПУ Зак. 1, 328), блр. *Голбан* (м. Полоцьк), пол. *Gołban* (SN III, 424). Пор. ще *Гейбаны* — назва поселення в колишній Віленській губ. (Vasmer RGN II, 333) ~ укр. діал. *гилбані* мн. 'очі' (Бевка 53), рос. діал. *голбáн* 'нездара, дурень' (Войтенко 1, 132), чеськ. діал. *gałban'a* 'ліва рука' (Bartoš 81).

**Gьlbinъ*: ст.-рос. Захар *Гульбин*, 1564 р. (Веселовский 91), Васи́лий Иванович *Голбин*, 1586 р. (Веселовский 81), Микитка Степановъ с. *Гулбинъ*, 1647 р. (ПЗН 10), Івашко *Голбин*, 1677 р. (АПД 181), рос. *Голбин* (Рамієс 2, 554), *Гельбин* (Новикова 189), пол. *Gulbin* (SN III, 583), *Halbin*, *Helbin*, *Hełbin* (SN IV, 26, 88, 93), чеськ. *Golbinec* (ЧП). Найімовірніше, **Gьlbinъ* — це патронім на -in-.

**Gьlbonъ*: укр. *Гайбонюк* (КПУ Рв. 4, 11).

**Gьlbunъ*: укр. *Гайбун* (КПУ Вол. 3, 58), рос. *Гайбунов* (ЖПТ), пол. *Gajbun* (SN III, 223).

**Gьlbara*, **Gьlbargъ*, **Gьlbargъ*: ст.-укр. Лучка *Говбаръ*, 1649 р. (АЮЗР III/4, 122), укр. *Гімбара*, *Гомбарик* (Панцьо 102, 119), рос. *Гамбаров* (м. Дрогобич), пол. *Galbarz* (SN III, 232) ~ укр. діал. *гамба́рь* 'дерев'яна посуди́на [...] ' (Бевка 46) < **галба́рь*.

**Gьlborgъ*: пол. *Galborz* (SN III, 232).

**Gьlbura*, **Gьlburgъ*: укр. *Гайбур* (КПУ Од. 9, 253), *Гайбура* (ТСКД 94), *Галбур* (Горпинич 335), рос. *Галбур* (АУИФ 87), пол. *Hajbura* (SN IV, 18) ~ укр. *говбу́р* 'вир' (Грінченко 1, 296), блр. діал. *га́мбур* 'ручка в подовжній пилці' (Крыўко 1992: 67) < *га́лбур*.

***Gьlbasъ**: рос. *Гулбасов* (КПУ Дон. 4, 164), *Гульбасов* (КПУ Дон. 5, 106), пол. *Galbas, Galbas, Giełbas, Golbas, Gołbas, Gulbas* (SN III, 232, 240, 332, 413, 424, 583) ~ пол. *gilbas* 'високий незграбний підліток', діал. *gilbas* 'прізвисько високого кремезного незграбно-го чоловіка', які Ю.Л. Лаучюте віднесла до балтизмів (Лаучюте 103).

**gьlbessъ*: блр. діал. *гульбэс* 'гультяй' (Рамановіч, Чабярук 159).

***Gьlbosъ**: пол. *Galbos* (SN III, 232).

***Gьlbysъ**: укр. *Гульбис* (КПУ Ник. 1, 81), пол. *Gejbys* (SN III, 299).

***Gьlbatъ**: укр. *Гольбат* (КПУ Дон. 11, 294), рос. *Гайбатов* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 43), *Голебатово* – ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN II, 397) < **Гольбатово*, пол. *Giejbatoŭ* (SN III, 330).

***Gьlbity**: укр. *Гульбит* (ТСЕ 111), блр. *Гульбит* (м. Гомель), (похідне) *Гальбитова* – ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 65), пол. *Gulbitowicz* (SN III, 583).

***Gьlboty**: пол. *Gajbot, Giełbotowicz* (SN III, 223, 332).

***Gьlbota**, ***Gьlboty**: ст.-блр. Юр'яи *Кголбута*, 1528 р., Адамъ *Кгинбутъ*, 1567 р. (ЛМ 1915: 90, 783), блр. *Гайбут* (Бірыла 94), (похідне) *Гайбуты* – ойконім у колишній Мінській губ. (Vasmer RGN II, 296), пол. *Giełbut, Giełbunt, Gilbutowicz, Hajbutowicz* (SN III, 332, 349; IV, 18). Пор. також слов'ян. Криштофъ *Гелбутъ*, 1649 р. (ОДВ VII, 306), *Гимбут*, 1697 р. (ИЮМ XI, 83) < **Гьлбут*. В основі реконструйованих архетипів – відповідні дієприкметники пасивного стану, мотивовані дієсловом **gьlbti*, пор. тематизовані рос. діал. *гдѣбать* 'повільно, важко пливати' (СГРС 3, 7), (вторинні) *сгѣлбать* 'зчинити безлад' (СРНГ 37, 47), *пригѣлбать* 'здобути що-небудь' (ОСВГ 8, 216).

***Gьlboza**: рос. *Голбозін* (КС Дн. 4, 39).

***Gьlbavъ(jь)**: ст.-слвц. Michael *Galbavy*, 1552 р. (UFP I, 59), Ondrej *Galbavy*, 1683 р. (UFP II, 414), слвц. *Galbavý* (TP 103), *Halbavy*, 1769 р., *Geľbavý* (Krištof 165, 219) ~ діал. *galbavý* (*gaľbaví, gelbaví*) 'лівша' (SSN I, 475).

Пол. *Golby, Hilby* (SN III, 413; IV, 117) – потенційні континуанти ад'єктива ***Gьlbъ(jь)**.

Праантропоніми типу *composita*:

***Gьlbolisica**: ст.-рос. Петр *Голболисицын*, 1609 р. (ПОСм. 150).

***Gьlbonosъ**: укр. *Голбонос* (КПУ Од. 3, 646).

На основі якісного чергування корінь ***Gьlb-** пов'язаний із ***Žьlb-**. Останній реалізувався в:

***Žylba**, ***Žylbъ**: укр. *Жалба* (м. Черкаси), *Жолба* (ЖПТ), *Жовба* (РІ Черніг. 5, 69), *Жамба* (Новикова 295) — форма з асимілятивною заміною -л- > -м- перед губним приголосним, *Желеба* (КПУ Дон. 7, 189), *Жилиба* (НКП Дн. 483) — форми з другим повноголоссям, ст.-рос. *Желыба*, 1586 р. (Гурлянд 206), рос. *Жамбов* (ЖПТ) < **Жалбов*, ст.-блр. Мац Немерович *Жовъба*, 1522 р. (ЛМ № 12, 151), Юрій Маркович *Жойба*, 1596 р. (АВК XXII, 219), пол. (вторинні) *Żelbowska*, *Żołbiński* (SN X, 582, 583).

***Žylbuxa**: рос. *Желбухин* (КПУ Дон. 1, 417).

***Žylbajъ**: ст.-рос. Иван *Желыбай*, 1631 р. (КМР 3, 2) — форма з секундарним -ы-, рос. *Живбаев* (КПУ Киров. 1, 690).

***žylbakъ**: рос. діал. *желбак* ‘пухлина’ (СРНГ 9, 102), ‘мішок, клуночок’ (Селигер 2, 76).

***Žylboka**: ст.-рос. (похідне) *Жалбокино*, XV ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК II, 526).

***Žylbičъ**: блр. *Жолбич* (м. Гомель).

***Žylbanъ**: рос. *Желбанова* ж. (Лет. ЖС 2007, № 36, 136).

***Žylbinъ**: рос. *Жамбинов* (ЖПТ) < **Жалбинов*.

***Žylbunъ**: рос. *Желбунов* (КП Саратов. 3, 412).

3-поміж рідкісних відапелятивних префіксальних дериватів пор. псл. ***Kožylba** > укр. *Кожемба* (КПУ Льв. 3, 383) < **Кожелба* (асиміляція -л- > -м- перед губним), блр. *Кожемба* (м. Мінськ).

2. Серед детермінативно ускладнених основ і.-є **gel-* найпродуктивніше представлений ступінь редукції кореневого вокалізму о-ряду з розширювачем -d. На сьогодні найповніше (на апелятивному та різноманітному пропріальному матеріалі) лексико-словотвірна система слов'янських дериватів з коренем **gьld-* / **Gьld-* описана Р.М. Козловою (Казлова I, 114–121). Зібраний нами антропонімний матеріал підтверджує потенційність архетипів, відновлених дослідницею, і дозволяє реконструювати деякі інші.

Базові, суфіксально не ускладнені, псл. **Gьlda*, **Gьldo*, **Gьldъ* можна відновити з урахуванням фонетичних явищ, притаманних і для інших структур зразка тьт: п'ятифонемної вокалізації редукованого а; асиміляції плавного; солодкозвуччя. Це явища фронтального характеру, вони притаманні кожному з детермінативних варіантів. Пор.:

***Gьlda**, ***Gьldo**, ***Gьldъ**: ст.-укр. *Dorosz Golda*, XVI ст. (Жерела III, 288), Марко *Кгайда*, Тиронь *Гилда*, 1649 р. (Реєстр 259), Мись-

ко *Гойда*, 1649 р. (НВВ 439), укр. *Кголда*, 1732 р. (РЧП 255), *Гевда* (СП 89), *Говда* (КПУ Терн. 2, 65), *Гайда* (Панцьо 99), *Гайдо* (КПУ Харк. 12, 144), *Гейда* (КПСВ 5, 35), *Гийденко* (ЖПТ), *Гуйда* (Київ.), *Галда* (РУС 88), *Гельда* (ТСК 85), *Гильда* (КПУ Харк. 12, 155), *Голд* (СП 96), *Гольд* (КПУ Полт. 7, 366), *Гуліда* КПУ Харк 15, 40) — форма з секундарним *-i-*, *Гульда* (КПУ Терн. 2, 546), *Генда* (СП 89), *Ганда*, *Гінда* (Пура СПР V, 25, 30), *Гинда* (Льв.), *Гонда* (Горпинич 365), *Гунда* (ЖПТ), *Говда*, *Гойда*, *Гайда*, *Гинда* (Богдан 70, 74, 78), рос. *Гайда*, *Гойда*, *Голдов*, *Гуйда*, *Гальда* (ЖПТ), *Гойдо* (Лет. ЖС 2008, № 32, 211), *Гольда* (КПУ Зап. 1/1, 162), *Гонда* (КПУ Лут. 15, 346), рос. похідні *Голдина*, *Голдино*, *Голдины* — назви поселень у колишніх Санкт-Петербурзькій і Саратовській губ. (Vasmer RGN II, 337), ст.-блр. Станиславъ *Гилдовичъ*, 1589 р. (ОДВ VIII, 144), Миколай *Кгелда*, 1655 р. (АВК XXXIV, 56), Лаврин *Гелда*, 1622 р. (Инв. Сморгонь 36), блр. *Голда* (Бобрык 227), *Гайда*, *Гуйда*, *Голдаў*, *Галдовіч* (Бірыла 95, 106), *Гуйдо* (м. Докшиці), (похідні) *Гейды* — ойконім у колишній Гродненській губ., *Гуйды* — в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN II, 333, 421), *Гайдов* — назва острова на Західній Двіні, зафіксована під 1266 р. (ПСРЛ X, 145), слвн. *Gulda* (ZSSP 186), ст.-пол. *Hajda*, 1664 р. (Bubak I, 132), пол. *Gajda*, *Gajdo*, *Galda*, *Gałd*, *Gałda*, *Gamda*, *Ganda*, *Gauda*, *Gawda*, *Gawdo*, *Giejda*, *Gield*, *Gielda*, *Giełda*, *Giełdo*, *Gienda*, *Gojda*, *Gołd*, *Gołda*, *Gołdo*, *Gond*, *Gonda*, *Gowda*, *Gouda*, *Gujda*, *Gulda*, *Gunda*, *Hajd*, *Hajda*, *Hajdo*, *Hałda*, *Hamda*, *Hejd*, *Hejda*, *Hełda*, *Heyda*, *Hojda*, *Hojdo*, *Hołda*, *Hołdo*, *Homda*, *Honda*, *Hondo*, *Howda*, *Houda*, *Hujda*, *Hulda* (SN III, 224, 225, 240, 245, 249, 274, 276, 330, 331, 333, 334, 411, 424, 425, 435, 463, 581, 583, 588; IV, 18, 19, 33, 37, 76, 81, 93, 113, 135, 136, 143, 149, 151, 167, 184, 185), чеськ. *Gajda*, *Galda*, *Gojda*, *Gold*, *Golda*, *Gonda*, *Gujda*, *Gulda*, *Gunda*, *Hajda*, *Halda*, *Hejda*, *Helda*, *Hojda*, *Holda*, *Houda*, *Hujda* (ЧП), ст.-слвц. Maczko *Goyda*, 1618 р. (UFP II, 75), слвц. *Halda*, *Gajda* (TZ Bratislava 87, 103), *Gonda* (Krištof 205), *Gondovo* — ойконім, луж. *Hejda* (Wenzel II/1, 140). Пор. ще слов'ян. *Gwięłda*, 1778 р. (АВК XXXV, 528) — форма з лабіалізованим задньоязиковим.

На основі укр. *Говдь* (ПСС 2, 465), блр. *Гойдзь* (Бірыла 133), пол. *Gojdź* (SN III, 411) можна відновлювати дериват на **-ĩ* — **Gьĩдь*.

Базові праантропоніми мають надійну опору в апелювативній лексичі. Пор., наприклад, укр. *гѣйда* 'повія', *гѣйда* 'висока, швидка, тонка' (Яворницький I, 138, 147), діал. 'легковажна, неохайна

жінка' (Вашенко 26), *gaŭd'a* 'дурна голова' (Горбач МГ 286), *гелда* 'роззява, дурнувата чи неповоротка людина' (Москаленко 27), *гільда* 'незграбна людина' (Дроздовський 39), *гойда* 'висока худа людина' (СУГО 64), *голда* 'тупа, розумово обмежена жінка' (Корзонюк 99), 'висока незграбна ледача коняка' (СУГО 64), рос. діал. *галда* 'шум, гомін' (СРГ Морд. 1, 129), *гавда* 'мис, виступ в озері' (СРГК 1, 321), блр. діал. *гальда* 'гультий' (МСМ 1977: 33), *гелда* 'дурень, недоумок' (Крыўко 1975: 287), *голда* 'висока худа жінка' (ТС 1, 211), *гойда* 'гультий' (МАСМ 1, 25), *гільда* 'різновид зачіски' (Сцяцко 2005: 37), *гільда* 'дилда' (СГЦРБ 1, 84), *гелда* 'неврожайна земля, яку важко обробляти' (Яшкін 49), слвн. діал. *gajd* 'силач' (Kutin 43), кашуб. *gajda* 'довга нога', 'товста гілка' (Boryś, Popowska-Taborska II, 150 — «неясне»), *gulda* 'вайло', *halda* 'зла жінка' (Bartoš 86, 89), слвц. діал. (застаріле) *golda* 'м'яч', 'кулястий предмет для гри' (Ripka 291).

***Gyldoba**, ***Gyldobъ**: укр. *Гайдоба* (Новикова 177), *Голдобенко* (КПУ Харк. 2, 103), ст.-рос. Пронька Игнатъев сын *Голдобин*, 1623 р. (Полякова 61), Федор *Голдоба* 1646 р., Яков *Гундобин*, XVII ст. (Веселовский 91), рос. *Галдобин*, *Голдабин*, *Голдобин*, *Голдобов*, *Гундобин*, *Гиндыбин* (ЖПТ), *Голдыбин* (КПУ Дон. 11, 285), (похідне) *Голдобиха* — ойконім у колишній Архангельській губ. (Vasmer RGN II, 397).

Щодо апелятивного опертя пор., наприклад, укр. діал. *галд'еба*, *галд'еба* 'високий підліток' (Богдан Назви 136), *голдба* 'бідняк' (СРГСУ Доп. 109), *голдба* 'біднота' (СВГ 1, 117), *ганды'ба* 'тюхтій' (СГС 96), *гиндба* 'лайливе слово' (СРНГ 6, 173), блр. діал. *гальдба* 'висока худа жінка' (Малажай 195), *галдэ'ба* 'висока худа людина' (ДСБр. 44), 'що-небудь надмірно велике' (СРГр. 29) < **gyldoba*.

Суфіксальною варіантністю пов'язані псл. ***Gyldoga** / ***Gylduga**, ***Gyldugъ** / ***Gyldyga** > ст.-укр. Jurek *Hayduha*, XVI ст. (Жерела II, 112), Іванъ *Гаудожинъ* зят, 1649 р. (Реєстр 237), укр. *Гавдига* (КПУ Переможці Він. 2, 574), рос. *Гайдуга* (ЖПТ), *Голдугин* (КПУ Луг. 5, 251), *Гендугов* (Книги РФ 2008, X, 98), блр. (похідне) *Голдыжино* — ойконім у колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN II, 297), пол. *Gałdyga*, *Gołdyga*, *Hałduga* (SN III, 240, 425; IV, 33) ~ рос. діал. *голды'жина* 'грудка' (СРНГ 6, 289).

Деривати з -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Gyldašъ**: укр. *Гайдаш* (ЖПТ), *Гуйдаш* (КПУ ІФ 3, 274), *Гелдаш* (КПУ Зап. 3, 83), *Гельдаш* (КПУ Полт. 1, 106), рос. *Гайдашов* (ЖПТ),

Голдашев (РУС 100), блр. Гайдаш (Бірыла 95), пол. *Gajdasz, Geudasz, Giejdasz, Gołdasz, Hajdasz, Hałdasz, Haydasz, Hojdasz, Hołdasz, Hujdasz* (SN III, 224, 318, 330, 425; IV, 19, 33, 75, 135, 143, 184), чеськ. *Gondáš* (ЧП), слов'ян. (похідне) *Гавдашево* — ойконім у Тельшевському пов. колишньої Ковенської губ. (Список Ковен. 466) ~ укр. діал. *гайда́ш* 'ловець собак' (Жегуц, Піпаш 43), блр. діал. *гайда́ш* 'пастух' (ТС 1, 190).

***Гьldоха** / ***Гьldошъ**: укр. *Гайдошка*, 1753 р. (Пивовар 232), *Ган-доха* (Радіон 34) < **Галдоха*, *Говдош* (ТДХ 51), *Гайдош* (Панцьо 99), слвн. *Gajdoš* (ZSSP 152), пол. *Gajdosz, Gałdosz, Gojdosz, Hajdosz* (SN III, 225, 240, 411; IV, 19), чеськ. *Gajdoš, Gejdoš* (Beneš 220), ст.-слвц. *Stefan Gaidos*, 1618 р. (UFP II, 87), слвц. *Gejdoš* (TP 105), *Hojdosz, Gajdoš* (TZ Bratislava 87, 115) ~ слвц. діал. *holdoš* 'марнотрат' (Ripka 126).

***Гьldишъ**, ***Гьldухъ** / ***Гьldышъ**: ст.-укр. *Lan Holdisz*, XVI ст. (Жерела II, 266), укр. *Гандишъ*, 1732 р. (РЧП 258), *Гелдишъ*, 1773 р. (ДІП V, 36), *Гавдиш* (ІФ), *Гайдиш*, *Говдиш* — сучасні прізвища (Льв.), *Гейдиш* (Новикова 188), *Гойдиш* (РІ Терн. 2, 163), *Гандиш* (РІ Черніг. 4, 264), *Гельдиш* (КПУ Полт. 4, 70), *Голдиш* (РІ ІФ 3, 97), ст.-рос. Ярофейко *Гундышевъ*, 1678 р. (Тупиков 528), він же Ярофейко *Гулдышевъ*, 1681 р. (Сиб. города 84), рос. *Гельдиш* (РІ Дон. 5, 56), *Гендыш* (КПУ Ув. Дон. 3, 488), *Гайдышев*, *Гойдышев* (ЖПТ), *Гандышевская* — ойконім у колишній Архангельській губ. (Vasmer RGN II, 302), блр. *Гундыш* (Бірыла 121), *Галдышево* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN II, 302), пол. *Gajdzisz, Gałdych, Gałdysz, Gandysz, Gołdysz, Gaudysz, Gawdzisz, Hajdisz, Hałdysz, Hejdysz, Heydysz, Hojdysz, Hołdysz* (SN III, 225, 226, 240, 241, 249, 425, 274, 277; IV, 33, 81, 113, 136, 143), чеськ. *Goldiš* (ЧП), луж. *Hejdyš* (Wenzel II/1, 141).

***Гьldухъ** / ***Гьldуша**, ***Гьldушъ**: укр. *Гайдух* (КПУ Дн. 3/1, 134), *Гавдуш* (Редько Словник 1, 175), рос. *Голдухович* (Память 2, 35), *Галдушин* (Рамієц 2, 540), *Гильдушин* (КПУ Дон. 3, 116), чеськ. *Gajdušek* (ЧП), слвц. *Hajdušek, Gajdušek* (TZ Bratislava 87, 102), луж. *Hejduš* (Wenzel II/1, 140).

Деривати з консонантом -j- у суфіксі:

***Гьldайъ**, ***Гьld'айъ**: укр. *Гандай*, 1711 р. (Лазаревский ОКС 9), *Голдай* (КПУ Терн. 2, 388), *Гайдай*, *Гойдай*, *Гандай* (КПУ Луг. 4, 507, 508; 15, 164), *Гайдай* (Богдан 70), *Габдай* (Горпинич 24) < **Гавдай*,

ст.-рос. *Голдаевъ*, XVII ст. (Пясецкий 1893: 74), (похідне) *Голдаева*, 1594 р. — ойконім у колишньому Орловському пов. (Смирнов 1910: 300), рос. *Голдаев*, *Гайдаев*, *Голедаев*, *Гандай*, *Гундяев* (ЖПТ), *Гундаев* (Рязан. КП 1, 195), *Галдаевка* — назва поселення відантропонімного походження в колишній Воронежській губ. (Vasmer RGN II, 302), пол. *Gajdaj*, *Gandaj*, *Hajdaj*, *Hołdaj* (SN III, 224, 248; IV, 18, 143), чеськ. *Hajdaj* (ЧП).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *голда́й* 'хлопець, чоловік із великими очима' (Піпаш, Галас 37), *гайда́й* 'той, хто поганяє волів' (Чабаненко Словник 1, 214), блр. діал. *гайда́й* 'поганяч волів' (Кучук, Малюк 24), 'пастух' (ТС 1, 190).

***Gьldějъ**: укр. *Гавдей* (РІ ІФ 5, 61), *Гайдей* (РІ ІФ 2, 105), *Гейдей* (Пура Край 4, 176), *Говдей* (ЖПТ), *Гевдій* (РІ Зак. 1, 156), *Говдій* (КПУ Дн. 7, 401), *Голдій* (Льв.), (похідне) *Гейдеїв* — назва колодязя (с. Мала Мочулка Теплицьк. р-ну Він.), рос. *Галдеев* (ЖПТ), пол. *Gandziej*, *Gondej*, *Gawdejko*, *Gowdziej*, *Howdziej* (SN III, 249, 276, 435, 463; IV, 167).

***Gьldujъ**: ст.-рос. Терешка *Гундуевъ*, 1674 р. (АЮБ II, 113), рос. *Голдуев* (Тамбовськ. обл.), *Гайдуев* (ЖПТ).

Пол. *Gajdzica* (SN III, 225), чеськ. *Gajdica* (ЧП) — рефлексі псл. ***Gьldica**.

Деривати з консонантом -k- / -č- у суфіксі:

***Gьldakъ**, ***Gьld'akъ** / ***Gьldačъ**: укр. *Гайдак*, 1718 р. (ПМП 1718: 49), *Гайдак* (ЖПТ), *Гайдак* (Богдан 70), *Гандак* (КПУ Зап. 2, 47), *Голдак* (м. Кам'янець-Подільський Хм.), *Гавдяк* (Льв.), *Говдяк* (ЖПТ), *Гайдач* (Панцьо 99), рос. *Гайдак* (ЖПТ), *Голдак* (Рязан. КП 1, 652), *Голдяков*, *Гондаков*, *Гундаков* (ЖПТ), *Гундяк* (ЖПТ), *Годлач* (КП Севастополь 7, 243) < **Голдач*, пол. *Gajdacz*, *Gajdak*, *Gaudiak*, *Gaudyak*, *Goj dak*, *Goł dak*, *Goł dziak*, *Gondak*, *Gundak*, *Gowdiak*, *Gaudziak*, *Hajdak*, *Hej dak*, *Heldak*, *Heł dak*, *Hey dak*, *Hojdak*, *Hoł dak* (SN III, 224, 274, 276, 411, 424, 425, 435, 463, 588; IV, 18, 81, 88, 93, 113, 135, 143), чеськ. *Gajdác*, *Hajdák*, *Heldák*, *Hundák* (ЧП), словц. *Gajdác*, *Hajdák* (TZ Bratislava 87, 101) ~ блр. діал. *гайда́к* 'розбійник' (ТС 1, 190).

***Gьldikъ** / ***Gьldičъ**: ст.-укр. *Hawdik*, *Stepan Holdicz*, XVI ст. (Жерела II, 253, 261), укр. *Говдик* (РІ Рв. 4, 136), *Гайдик* (Вол.), *Гейдик* (КПУ Ник. 4, 638), *Гойдик* (Льв.), *Гондик* (РІ ІФ 1, 150), *Гайдич* (РІ ІФ 5, 62), *Гойдич* (Панцьо 101), *Гавдич* (Богдан 70), *Гендич* (ТДЧ 79),

Гиндич (СКТ 160), *Гіндич* (РІ Дон. 5, 105), *Гундич* (Редько Словник 1, 265), *Гаудич* (РУС 92) < **Галдич*, *Голдич* (ТД Тур. 25), рос. *Гандиков* (ЖПТ), *Гендиков* (Память 2, 149), *Гондиков* (КПУ Черниг. 1, 330), *Гундиков* (КП Твер.), *Гандич* (ЖПТ), (похідні) *Гольдиково* — назва пустища в колишній Псковській губ. (Василев 1, 67), *Гомдикова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 391) — форма з лабіалізованим плавним, блр. (похідне) *Гендики* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 297), *Гейдич* (СБГТ 166), пол. *Gajdzik*, *Galdik*, *Gandzik*, *Gaudzik*, *Gawdzik*, *Giełdzik*, *Gojdzik*, *Gołdzik*, *Gomdzik* (SN III, 255, 232, 249, 276, 285, 333, 411, 425, 431), чеськ. *Gojdič*, *Hujdič*, *Gajdík*, *Gojdiík*, *Handík*, *Hojdík* (ЧП).

**Gьldukъ* / **Gьld'ukъ*: укр. *Гавдюк* (СП 83), *Гайдук* (Льв.), *Голдукович* (КПУ Черк. 8, 435), рос. *Гейдуковъ* (м. Вязьма), *Гандуков* (Память 1, 26), блр. *Гильдюк* (ЖПТ), пол. *Gajduk*, *Halduk*, *Hejduk*, *Heyduk*, *Hojduk*, *Hujduk* (SN III, 225; IV, 26, 81; IV, 113, 135, 184), чеськ. *Gajdúk*, *Hejduk* (ЧП), словц. *Hajdúk* (TZ Bratislava 102).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *гайдук* 'високий на зріст чоловік' (Мик.), 'присядка в танцях' (Негрич 47), рос. діал. *галдук* 'сутижник' (СРНГ 6, 108), *гайдук* 'силач, здоровань' (ССГ 2, 134), 'про норовисту тварину' (СРГК 1, 323), блр. діал. *гай-дук* 'танець, подібний до козачка' (ТС 1, 190).

**Gьldьka*, **Gьldьko*, **Gьldьkъ*: пол. *Gajdek*, *Gajdka*, *Gajdko*, *Gałdek*, *Gandek*, *Gaudek*, *Giendek*, *Gojdek*, *Gojdka*, *Gołdek*, *Gomdek*, *Gondek*, *Gondka*, *Goudek*, *Gowdek*, *Hajdek*, *Hajdka*, *Hałdek*, *Hołdek*, *Houdek* (SN III, 224, 240, 248, 274, 334, 411, 425, 431, 435, 463; IV, 19, 33, 136, 143, 167), чеськ. *Haldek*, *Gondek*, *Goudek*, *Houdek* (ЧП).

**Gьldykъ* / **Gьldyъ*: ст.-укр. Ярема *Гайдычъ*, 1649 р. (Реєстр 76), пол. *Gajduycz*, *Gołduycz*, *Gunducz*, *Gajdyk*, *Gałdyk*, *Gandyk*, *Gaudyk*, *Hałdyk*, *Heyduk*, *Hojducz*, *Hołdyk* (SN III, 225, 240, 249, 274, 425, 588; IV, 113, 143).

Деривати з консонантом *-l-* у суфіксі:

**Gьldalъ*: укр. *Говдалюк* (Київ.), рос. *Гондалев* (ЖПТ), пол. *Gajdal* (SN III, 224).

**Gьldelъ*: блр. *Гаўдзель* (Бірыла 106), пол. *Gajdel*, *Gajdziel*, *Gandzel*, *Gawdziel* (SN III, 224, 225, 249, 276).

**Gьldola*: укр. *Гандола* (КПУ Київ. 3, 29).

**Gьldula*, **Gьldulъ*, **Gьldulъ*: укр. *Гайдула* (Новикова 177), *Гандула* (Панцьо 100), рос. *Гайдулин* (КПУ Зап. 11/1, 184), пол. *Gajdul*,

Gondul (SN III, 225, 435), чеськ. *Gajdula* (ЧП), словц. *Gajdulová* ж. (TZ Bratislava 87).

***Gыдыль**: рос. *Гандыль* (РУС 90), *Гондылев* (КПУ Луг. 9, 312).

***Gыdadlo**: укр. *Гайдала* (ЖПТ), *Гиндало* (КПУ Льв. 2, 127), ст.-рос. Нечай *Гундало*, 1578 р. (МИК 1, 261), рос. *Гайдалин*, *Гайдалов* (ЖПТ), пол. *Gajdało* (SN III, 224).

***Gыdidlo**: ст.-рос. *Ивашко Гундило*, 1679 р. (Тупиков 123), рос. *Галдили* (РУС 88), *Голдилов*, *Гундилов* (ЖПТ), *Гондилов* (КП Саратов. 3, 269), словц. *Hajdyla* (TZ Bratislava 102).

На основі укр. *Гайдим* (Пура СПР V, 28) < **Галдим*, *Гайдимове* — лімнонім (с. Кирилівка Сарненськ. р-ну Рв.; Анк.), рос. *Гайдым* (ЖПТ), блр. *Гайдым* (м. Мінськ), пол. *Gołdym*, *Hajdyma* (SN III, 425; IV, 20) можна відновлювати дієприкметники пасивного стану ***Gыdima**, ***Gыdimъ**. Стосовно мотивації потенційних апелятивів пор. рос. діал. *гилдѣть* 'повторювати одне й те ж' (СРНГ 6, 170), *гульдѣть* 'ходити, пересуватися' (НОС 13, 24).

Укр. *Гайдамович* (КУ 1, 340) < **Гайдомович*, пол. *Hajdam* (SN IV, 18) < **Hajdom*, *Hajdomowicz* (АВК IV, 19), слов'ян. *Гойдомович* Григорій Станиславович, 1596 р., (похідне) *Гойдомово*, 1596 р. — назва маєтку (АВК XXXII, 421, 426) — рефлексії псл. ***Gыdomъ**. Стосовно їх мотивації пор., наприклад, укр. діал. *гуйдума* 'великан, моцак' (Бевка 51) < **гълдома*, *гайдама* 'волокита' (Горбач МГ 284).

Деривати з консонантом *-n-* у суфіксі:

***Gыdanъ**: ст.-укр. Процик *Гайданов* пасынок, 1638 р. (Фотинский 47), укр. *Гавдан* (Льв.), *Говдан* (Панчук 142), *Гайдан* (Новикова 176), (похідне) *Гайданів* — назва яру в Чернігівській обл. (Павленко 282), *Гавдан* (Богдан 69), *Гойдан* (Панцьо 101), рос. *Галданов* (Лет. ЖС 2009, № 49, 143), *Голдан* (КПУ Луг. 11, 411), *Гайданово* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN II, 297), блр. *Гейдан* (ЖПТ), (похідне) *Гейданы* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 165), пол. *Gajdan*, *Gołdan*, *Gawdan*, *Gojdan*, *Gołdan*, *Guldan* (SN III, 224, 232, 276, 411, 424, 583), *Hajdan*, *Hajdan*, *Hamdan*, *Hojdan*, *Hołdan* (SN IV, 18, 19, 37, 135, 143), чеськ. *Gujdan*, *Guldán*, *Hojdan* (ЧП), словц. *Guldán* (Krištof 275), луж. *Hejdan* (Wenzel II/1, 140).

***Gыdinъ**: ст.-рос. Патракей Агеев сын *Голдин*, 1685 р. (Полякова 61), рос. *Галдин*, *Гильдин*, *Голдин*, *Гольдин* (РУС 88, 96, 100, 102), *Гойдин*, *Гундин* (ЖПТ).

***Gьldonъ**, ***Gьldonъ**: ст.-укр. *Haydon*, 1648 р. (Жерела IV, 115), укр. *Гавдонюк* (PI I Ф 5, 269), пол. *Gałdon*, *Gaudon*, *Gawdon*, *Giełdon*, *Giełdoń*, *Gołdon*, *Giodoń*, *Hajdon*, *Hałdoń*, *Haydon*, *Houdon* (SN III, 224, 274, 276, 333, 425; IV, 19, 33, 76, 167).

***Gьldunъ**, ***Gьldunъ**: укр. *Гавдун* (СП 83), *Гайдун* (Рв.), *Гайдун* (РУС 88), *Гайдун* (Богдан 70), *Гейдун* (РУС 93), *Говдун* (Терн.), *Голдун* (РУС 100), ст.-рос. Федор *Гильдун*, XVII ст. (Копанев 195), рос. *Гавдунов* (ЖПТ), *Гайдунов* (РУС 88), *Голдунов* (ЖПТ), болг. *Голдѹнов* (Илчев 136), пол. *Gawdun*, *Gołdun*, *Hałdun*, *Hałduń*, *Hejdun*, *Hołdun* (SN III, 276, 424; IV, 33, 81, 143), чеськ. *Galdun* (ЧП) ~ рос. діал. *галдун* 'сутяжник' (СРНГ 6, 108).

***Gьldunъ**: укр. *Гайдиня* (Пура СПР I, 34), пол. *Gałduń*, *Gandyń*, *Gaudyń*, *Gołduń*, *Hołduń* (SN III, 241, 249, 274, 425; IV, 143).

***Gьldьnъ(ь)**: укр. *Говдня* (КПУ Черк. 7, 60).

Деривати з консонантом -r- у суфіксі:

***Gьldara**, ***Gьldarъ**, ***Gьldarъ**: укр. (вторинне) *Гейдаренко* (КПУ Зап. 11/1, 192), *Гойдар* (КПУ Черниг. 2, 677), *Гайдара* (КПУ Зап. 8, 67), *Гандар* (КПУ Зап. 9, 408), *Гандарь* (ЖПТ), *Гондар* (Новикова 208), *Гундар* (Вол.), *Гундарь* (РУС 103), *Габдар* (КПУ Дн. 3/2, 174) < **Гавдар* (змішування губних), рос. *Гондарь*, *Гундарь*, *Гундаров* (ЖПТ), *Гайдарово Большое*, *Гайдарово Малое* — назви населених пунктів у колишній Костромській губ., *Гундарево* — в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN II, 297, 611), блр. *Гундар* (ЖПТ), (похідне) *Гейдарино* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 184), болг. *Гандаров* (Илчев 126), слвн. *Gajdar* (ZSSP 152), пол. *Gajdar*, *Gajdarz*, *Gołdarz*, *Gondarz* (SN III, 224, 424, 435), чеськ. *Hojdar* (ЧП), слвц. *Gajdár* (TZ Bratislava 87) ~ укр. діал. *гайдáр* 'пастух, вівчар' (Чабаненко Словник I, 214), *гайдáрь* 'молодий хлопець, козак' (Глуховцева 49).

***Gьldora**, ***Gьldorъ**, ***Gьldorъ**: укр. *Гейдор* (ТБР 68), ст.-рос. *Ивань Гундоръ*, 1496 р. (Тупиков 123), *Иван Васильевич Гундоров*, 1564 р. (АСМ 1479—1571 гг.: 182), *Ивань Гундоръ*, 1658 р. (Мятлев 76), рос. *Гундорин*, *Гундоров* (ЖПТ), *Гундорова* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN II, 611), пол. *Gajdor*, *Gandor*, *Gawdor*, *Hajdor* (SN III, 225, 248, 276; IV, 19), чеськ. *Hondor* (ЧП) ~ рос. діал. *гундóра* 'вайло' (Иванова Словарь 562).

***Gьldurъ**, ***Gьldurъ**: укр. *Гайдур* (ТДХ 48), *Гейдур* (КПУ Київ. 6, 258), *Гандура* (КПУ Харк. 18, 295), *Гондурак* (Новикова 208),

ст.-рос. (похідне) *Гайдурова*, 1478 р. — назва пустища на р. Сясі (Греков 1914: 6), рос. *Гандуров* (Пура СПР V, 30), *Гондуров* (ЖПТ), блр. *Гавдур* (ЖПТ), *Гайдуров* (СБГТ 163), пол. *Gajdur*, *Gajdura*, *Gandura*, *Gondur*, (SN III, 225, 249, 435) ~ укр. діал. *гайдур* 'коноплина, що росте окремо' (Доброльожа 2003: 156), *га́йдур* 'висока ростом людина' (Корзонюк 93), *га́йдур* 'дурень, простак, недоумець' (Бевка 51), *гайдур*, *гайдúra* 'здоровило, незграба' (Головацький 470), *гобдур* мн. 'пустощі, розваги; розпуста, оргії' (Сабадош 49) < **гѡвдур*у, рос. діал. *ганду́ра* 'довгий міцний кілок, який використовують при ловлі неводом' (Мызников Беломорье 68).

***Гьлдѣра**, ***Гьлдѣръ**: укр. *Гандра*, *Гиндра*, *Гойдра* (Богдан 81, 93, 100), *Гондра* (РУС 103), рос. *Гундрова* ж. (ТСЕ 111), ст.-блр. *Янь Говдра*, 1593 р. (ОДВ I, 144), пол. *Gondra* (SN III, 435) ~ укр. діал. *га́ндра* 'стара сорочка', 'ганчірка', 'повія', *га́ндри* мн. 'дуже довгі ноги' (Негрич 48), *га́ндра* 'порвана, зношена сорочка' (Піпаш, Галас 34), *га́ндри* тільки мн. 'дурниці' (ГГ 43), *го́ндра* 'кість, гомілка' (Бевка 49), блр. діал. *га́ндра* 'хто безцільно бігає, метушиться' (ТС 1, 199).

***Гьлдыра**, ***Гьлдыръ**, ***Гьлдырь**: укр. *Гундир* (КПУ Хм. 9, 92), ст.-рос. Володимиръ *Гундыревъ*, 1665 р. (Тупиков 528), (похідне) *Говдыревъ*, 1494 р. (варіанти — *Акдыревъ*, *Окдырев*, *Огдырев*) — нелокалізований ойконім зі списку таруських (Гиршевич 29), рос. *Гандырев*, *Голдырев*, *Гундырев*, *Гундырин* (ЖПТ), (похідні) *Гундыревы*, *Гундыревская* — назви поселень у колишніх В'ятській та Архангельській губ. (Vasmer RGN II, 611), пол. *Gamdyla*, *Gandyra*, *Gandyrz*, *Gaudyr*, *Gołdyla*, *Gołdyrz*, (SN III, 245, 249, 274, 425).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *га́ндир* 'неповоротка, незграбна людина' (Головацький 496), *говди́ря* 'потовщене місце на нитці' (Глуховцева 54), рос. діал. *гунды́рь* 'кілок у рибальському заклі' (Мызников Беломорье 82).

***Гьлдасъ**: укр. *Гульдас* (Горпинич 326), рос. *Гундасов* (КПУ Дон. 17, 336), блр. *Голдасы* — відантропонімний ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 86), пол. *Gajdas*, *Giejdas*, *Gojdas*, *Gołdas*, *Gołdas*, *Hajdas*, *Hołdas* (SN III, 224, 240, 330, 411, 425; IV, 19), слвц. *Goldasová* ж. (TZ Bratislava 94).

***Гьлдесъ**: укр. *Гайдес* (КПУ Льв. 3, 77).

***Гьлдосъ**: пол. *Gajdos*, *Hajdos* (SN III, 225, IV, 19) ~ рос. діал. *гундо́с* 'скиглий' (ССГ 3, 95).

***Гьлдусъ**, ***Гьлдусъ**: укр. *Гавдус* (Панчук 150), *Гайдус* (РУС 88), *Гайдусь* (Рв.), *Гальдус* (РІ Черніг. 4, 261), *Гондус* (ТДП 153), рос. *Гол-*

дусов (Память 1, 177), Гандусов (КПУ Харк. 15, 433), пол. *Gajdus*, *Gaydus*, *Hałdus*, *Hojdus*, *Hujdus* (SN III, 225, 285; IV, 33, 136, 184), чеськ. *Hejdus*, *Hujdus* (ЧП).

***Gьldysъ**, ***Gьldysь**: укр. *Голдис* (КПУ Хм. 9, 72), рос. *Голдысов* (Рамієц 2, 412), пол. *Gajdys*, *Gałdys*, *Gałdyś*, *Gołdys*, *Hałdys*, *Hejdys*, *Hojdys*, *Hołdys*, *Hojdys* (SN III, 225, 241, 425; IV, 34, 81, 136, 143).

**gьldistьbъ*: рос. діал. *гулдістый* 'безтолковий' (Элиасов 96).

Деривати з консонантом *-t-* у суфіксі:

***Gьldatъ**, ***Gьldotъ**: рос. *Гайдатов* (Новикова 177), *Гайдотин* (КП Алтай 2, 50).

***Gьldetъ**: слов'ян. Юрій Пацович *Говдятовичъ*, 1598 р. (ОДВ V, 6).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність праантропонімів-комполітів, пор.:

***Gьldьgьldъ**: ст.-блр. *Гедговдъ* Николай, 1528 р. [(ABK XXIV, 71), у тексті — *Giedgowt Nisołay*]), *Гедговдович* Мартин Янович, 1596 р. (ABK XXXII, 305), *Giedgowd Stanisław*, 1698 р. (ABK XIII, 133), рос. *Гедговд* (Лет. ЖС 2009, № 39, 140), пол. *Giedgowd* (SN III, 328), слов'ян. *Gedegaude*, *Gedegawde*, 1400 р. (Trautmann AP 30). Пор. ще (похідні) *Гедгавдзе*, *Гедговдишки*, *Гедговдишкя*, XVI ст. — мікротопоніми в Жемайтії, пізніше — Ковенській губ. (Спрогис 68).

***Gьldoboъ**: укр. *Гайдобой* (КС Од. 2, 49).

***Gьldobьlda**: укр. *Гайдабайда* (КПУ Ник. 1, 530).

***Gьldoděъ**: укр. *Гайдыдей* (КПУ Луг. 14, 448).

***Gьldьgьldъ**: слов'ян. Янъ Станисл. *Гольдгольд*, 1598 р. (ОДВ V, 32).

Слов'ян. *Дедиголд* / *Dedigołd* (ПСРЛ XXXV, 34, 57, 67), *Dedyhołd*, 1420 р. (AS I, 26) — віленський воевода — рефлекс потенційного псл. ***Dědogьldъ**. Пор. також блр. *Видогольд* (м. Мінськ) < ***Vidogьldъ**.

Префіксальні деривати відапелятивного походження:

***Agьlda**, ***Agьldъ**. Архетипи уперше відновлено в (Козлова Проблемы 65). Пор. ще рос. *Яговдик* (САЛ 690), *Ягельдін* (ПІ Дн. 4, 471), (похідне) *Агельдино* — лімнонім відантропонімного походження в колишній В'ятській губ. (Vasmer I, 6) < **Агэльдино* < **Агьлда* + *-ин-*, блр. *Аговдин* (КС Дон. 2, 613), *Яголда* (м. Постава), *Ягоўдзік* (БЭ 18, 231), пол. *Jagiełd*, *Jagołda*, *Jagowdzik* (SN IV, 250, 252, 253), а також *Jagawde*, 1386 р. — антропонім у прибалтійських слов'ян (Trautmann AP 38). Пор. ще литовське прізвище *Jāgoldas*, запози-

чене зі слов'янського антропонімікону. Спроба вивести його з лит. *Jōgaudas, Jāgaudas* (LPŽ I, 784) неприйнятна з фонетичних міркувань. Детальніше див. (Казлова І, 117–118).

***Agьldajь.** До списку континуантів цієї праформи (Козлова Проблемы 65) слід ще долучити: слов'ян. *Яголѣдай*, 1486 р. — князь (ЛМ № 4, 33), *Яголдаевичь* Романъ, 1497 р. (АЛМ I/1, 131), рос. (похідні) *Еголдаево, Еголдаево Старое* — ойконіми в колишній Рязанській губ. (Vasmer RGN III, 177) < **Яголдаево* (Е- < Я- в ненаголошеному складі).

***Agьldějь:** рос. (похідне) *Агиндеев* (КПУ Од. 10, 118) < **Агьлдеев* (денталізація плавного в позиції перед дентальним та реалізація *ʒl > ыл > ил*).

***Agьldikь:** рос. *Яговдик* (САЛ 690).

***Bagьlda, *Bagьldь / *Bogьlda:** укр. *Бегейда* (СП 39), *Бугайда* (Новицький 2, 355), рос. *Багольдин* (ЖПТ), *Багандов* (Лет. ЖС 2006, № 14–26, 17) < **Багалдов*, (похідне) *Богилдино* — ойконім у колишній Рязанській губ. (Vasmer RGN I, 427), слов'ян. *Бигалда* (Рамієс 2, 528) ~ укр. діал. *барóвда* 'дурна жінка' (Жегуц, Піпаш 16). Префіксальні **Ва-*, **Во-* могли еволюціонувати з **Ра-*, **Ро-*.

***Bagьldarь:** укр. *Багайдар* (ПСС 1, 119) < **Багалдар* (-й- < -л'- < -л-).

***Čegьlda:** укр. *Чагайда* (СП 378), *Чугайда* (Богдан 38).

***Dogьlda:** ст.-укр. *Игнат Догойда*, 1649 р. (Реєстр 262), укр. *Догойда* (КПУ Вол. 2, 12) ~ укр. діал. *дугб́йда* 'висока ростом дівчина, жінка' (Корзюк 112).

***Jьgьlda, *Jьgьldь:** д.-руськ. *Игелѣдъ*, 944 р. — ім'я одного з послів, який підписував договір із греками (ПСРЛ I, 118), ст.-рос. *Игандов*, XVI ст. (НПК III, 514) < **Игалдов, Игандово*, 1500 р. — відантропонімний ойконім у колишньому Ореховському пов. (Сергий 60), рос. (похідні) *Иголдино, Игольдино* — ойконіми у Псковській обл., слов'ян. *Игилда* (Магницький 40) < **Игылда* < **Игьлда*. Див. ще (Казлова І, 118).

***Jьgьldujь:** ст.-рос. *Ондрейко Игандуев*, 1500 р. (НПК III, 514) < **Игалдуев*.

***Jьпъgьlda, *Jьпъgьldь:** д.-руськ. *Инъгелдъ* (варіанти *Ингелдъ, Инегелдъ*), 911 р. — ім'я одного з послів великого князя Олега, який підписував договір із греками, рос. *Инголд* (Лет. ЖС 2008, № 40–52, 138), слов'ян. *Ингилда* (Магницький 45), запозичене чувашами,

ймовірно, від волзьких болгар. Праформу вперше реконструйовано в (Казлова І, 118). Пор. ще *Ингийлд*, 718 р. — в антропоніміконі англів (Беда Достопочтенний 235), *Ингіальдъ* Злой — один із шведських королів (Гиппинг 20), які поглиблюють хронологію реконструйованого архетипу.

**Kagylđa* / **Kogylđa*: ст.-укр. Демко *K[y]говѣда*, 1649 р. (Реєстр 79), блр. *Кугайда́* (Бірыла 225), чеськ. *Kahulda* (Beneš 84).

**Magylđa* / **Mogylđa*: укр. *Моги́льда* (Горпинич 313) < **Могылда*, *Маги́льда* (м. Дрогобич), пол. *Magiełda* (SN VI, 120) ~ рос. діал. *мугай́даты* 'тихо сміятися, посміхатися', *мугайдун* 'тиха, сором'язлива людина' (-й- < -л'-), *муга́ндаты* 'займатися чим-небудь неохоче, ліниво' (СРНГ 18, 329) (-н- < -л-).

**Mogylďanъ*: рос. *Могылдан* (МиП 439).

**Nagylđa*: укр. *Наганда* (Редько Словник 2, 722) < **Нагалда* ~ рос. діал. *нагайда́ты* 'накласти багато чого-небудь' (СРНГ 19, 193).

**negylđa*: блр. діал. *не́галда* 'товста, незграбна жінка або дівчина' (Расторгуєв 173), *не́галда*, *не́гелда* 'неохайна людина' (СБГ 3, 203), *не́галда* 'недолуга особа' (РСВ 2, 58), 'хворобливий', віднесене до балтизмів (Лаучюте 146).

**Obgylđa*: пол. *Ogiełda*, *Ogiotłda* (SN VII, 32, 33) ~ укр. діал. *обга́йда* 'повія' (Janów 143), *обго́вдаты* 'повністю обстригти, обгризти' (ЕСУМ 4, 127 — «неясне»), рос. діал. *ого́лда* 'обманщик' (ТСВГ 109).

**Pagylđa*: рос. *Пагольдин* (ЖПТ).

**Pogylđa*: укр. *Погайда* (Редько Словник 2, 836), рос. *Погольдин* (ЖПТ).

**Pogylďakъ*: укр. *Пагайдак* (КПУ Він. 7, 498), *Погайдак* (м. Тернопіль).

**Progyldъ*: рос. *Проголдов* (КПУ Харк. 2, 510).

**Sogylđa*, **Sogylďъ*, **Sogylďъ*: укр. *Шугайда* (КПУ Зак. І, 147) < **Суголда*, (похідне) *Шугайдівський потік* (с. Сіль Великоберезнянськ. р-ну Зак.), ст.-рос. (похідні) *Сугойдино*, 1509 р. — мікротопонім (АС І, 137), *Суголдово*, 1551/54 р. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 180), слвц. *Šuhajda* (TZ Bratislava 355), а також слов'ян. *Суговдъ* Томашъ, 1599 р. (ОДВ І, 135), *Суговдзь*, 1897 р. (ПККГ 1897: 170), (похідне) *Суговды* — топонім у Грустенській волості Жемайтії (Спрогис 302), *Sangawde*, 1388 р. — антропонім прибалтійських слов'ян (Trautmann AP 87).

***Šegŷlda**: укр. *Шагайда* (КПУ Терн. 3, 671) < **Шагалда*, *Шегельда* (КПУ Полт. 8, 367), *Шугайда* (РІ Зак. 2, 763), рос. *Шагайда* (ЖПТ), *Шагандин* (КПУ Херс. 7, 502) < **Шагалдин*, пол. *Szygienda* (SN IX, 393) < **Szygiełda*.

Стосовно мотивації пор., наприклад, (похідні) рос. діал. *шигалдун* 'неповороткий' (Барсов 1, XXI), *шигайдун* 'т. с.' (Рыбников 1864: 24), *шигандун* 'т. с.' (Куликовский 137).

***Šegŷldějъ**: укр. *Шагандій* (КПУ Сум. 4, 155) < **Шагалдій*.

***ŠČegŷldъ**: ст.-рос. (похідне) *Гондонка*, *Щеголдево тож*, XVII ст. — назва пустища в Серпуховському пов. колишньої Московської губ. (ОПКМ 331) ~ рос. діал. (вторинне) *прощегѡлда* 'хитрун' (ОСВГ 9, 68).

***Tugŷldъ**: блр. (похідне) *Тугальдава* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 175), варіанти *Тухолдово*, 1654 р. (Акты ЮЗР XIV, 312), *Tuchołdów*, *Tucholdowo* (Vasmer RGN X, 204).

***Vyugŷldъ**: (похідні) ст.-рос. *Выгумдово Большое*, *Выгумдово Малое* — назви пустищ у колишньому Звенигородському пов. (Кусов 343) < **Выгулдово*, рос. *Выгондино* — ойконім у колишній Псковській губ. (ОПKN 190) < **Выголдино* — форми з асимілятивною заміною плавного, мотивовані дієсловом **vyuglditi*.

***zagŷlda**: блр. діал. *загілда* 'незграбна, неакуратна жінка' (СРГр. 43).

Ступінь редукції кореневого вокалізму *e*-ряду ілюструють:

***Žylda**, ***Žyldъ**, ***Žyldь**: укр. *Жейда*, 1768 р. (Лучицкий 206), *Жейда* (КПУ Черк. 2, 165), *Жийда* (СБП 248), *Жульда* (КПУ Луг. 5, 291), *Жунда* (КПУ Черк. 6, 462) < **Жулда*, *Жеведь* (КС Черніг. 2, 109) < **Жевдь* < **Желдь*, ст.-рос. Иосиф *Желда*, 1550 р. (ВКТСМ 163), блр. *Жолдь* (м. Мінськ), *Жойдь* (м. Полоцьк), (похідне) *Жандовая Вулька* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 92) — форма з асиміляцією плавного, пол. *Żajda*, *Żałdowska*, *Żeyda*, *Żojdź*, *Żołd*, *Żołda*, *Żunda* (SN X, 567, 569, 587, 592, 593, 604), чеськ. *Žalda*, *Žolda* (ЧП).

Щодо мотиваційних засад пор., наприклад, укр. діал. *жуйдати* 'нарікати, скаржитися' (Сірка 27), рос. діал. *жа́лда* 'нечепура' (Элиасов 110), *жёлды* мн. 'залози' (СРНГ 9, 103), *жилда́* 'сперечальник' (СРНГ 9, 173), *жолдь* 'рослина *Ilex aquifolium* L.' (Анненков 50).

***Žyldoba**: ст.-укр. *Иванъ Жолдаба*, 1603 р. (ОО 97), укр. (вторинне) *Желдубовський* (КПУ Сум. 14, 261), ст.-рос. Истома *Желдыба*, 1544 р. (Кистерев 2000: 103), Якуш *Желдыба*, 1638 р. (Веселовский

112), рос. *Жулдыбин* (м. Калуга), *Жульдыбина* ж. (м. Ніжин Черніг.), (похідні) *Желдобино*, XVIII ст. — назва пустища в колишній Московській губ. (Кусов II, 342), *Жалдыбы*, *Желдыбино*, *Жулдыбинская* — ойконіми в колишніх Смоленській, Тверській, В'ятській губ. (Vasmer RGN III, 259, 273, 315), *Желдыбино*, *Желдыпино* — у Владимирській обл. ~ рос. діал. *жалды́ба* 'незграба, вайло' (ССГ 4, 12), блр. (похідне) *жалдббак* 'грудка' (Каспярович 105).

**žyldeba*: рос. діал. *жульдебá* 'журавель' (СРНГ 9, 225).

**Žyldyga*: блр. (похідне) *Жалдыги* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN III, 259).

**Žyldašy*: рос. *Желдашов*, *Желдашев* (Горпинич 146, 150).

**Žyldajy*: укр. *Жудлай* (Лазаревский 1908: 102) < **Жулдай*, рос. (похідне) *Желдаевка* — ойконім у Воронежській обл.

**Žyldějy*: укр. *Жовдйі* (ОКІУМ).

**Kožyldějy*: рос. (похідне) *Кужендѣево* — ойконім в Ардатовському пов. колишньої Нижегородської губ. (Мёллер 194) — форма з денталізацією -л- > -н- перед зубним.

Стосовно мотивації наведених антропонімів пор. рос. діал. *жа́лда* 'нечепура' (СРГС 1/2, 105).

**Žyldakъ*: укр. *Жалдакъ*, *Жолдакъ*, 1711 р. (Лазаревский ОКС 18), *Жалдак*, *Желдак* — сучасні прізвища (Новикова 295, 297), *Жандак* (КС Дн. 1, 211) < **Жалдак*, *Жолдак* (КПУ м. Київ 1, 672), ст.-рос. Ермошка *Жулдаковъ*, 1648 р. (АМГ II, 201), рос. *Желдаков*, *Жолдак* (ЖПТ), *Жейдаков*, 1728 р. (Томсинский 54), (похідне) *Желдаков* — ойконім у колишній Воронежській губ. (Vasmer RGN III, 273), ст.-блр. *Жолдакъ* Валка, 1580 р. (ABK XXVIII, 20), блр. *Жалдак*, *Жолдак* (Бірыла 144), пол. *Żajdak*, *Żetdak*, *Żołdak*, *Żułdak* (SN X, 567, 582, 593, 403), чеськ. *Žoldák* (ЧП), словц. *Žoldák* (TZ Bratislava 408) ~ укр. діал. *жа́лдак* 'хлопчик 7—12 років' (Чабаненко Словник 1, 303), 'глумлива назва хлопців-підлітків поганої поведінки' (Сизько 30).

**Žyldiky*: укр. *Жейдик* (КПУ м. Київ 1, 662), *Жолдик* (ЖПТ), ст.-рос. Карп *Жулди́ков*, 1627 р. (Куц 56), блр. *Жойдик* (ЖПТ), *Жоудзік* (Бірыла 147), (похідне) *Жойдзікі* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 142), пол. *Żojdzik* (SN X, 592).

**Žyldykъ*: укр. *Желдок* (Новикова 297), рос. *Желдоков* (КП Алтай 2, 162), *Жулдков* (КПУ Рв. 2, 193), пол. *Żołdek* (SN X, 593).

**Žyldanъ*: укр. *Жалдан* (Горпинич, Корнієнко 79), *Желдан* (Новикова 295), *Жолдан* (Горпинич 336), пол. *Żołdan* (SN X, 593), чеськ. *Žoldán* (ЧП) ~ рос. діал. *желда́н* 'пухлина, гуля' (НОС 2, 125).

***Žyldinъ**: рос. *Жилдин* (Память 3, 37), *Жульдинов* (ЖПТ), хорв. *Žoldin* (Leksik 762).

***Žyldunъ**: укр. *Жалдун* (КПУ Зап. 11/1, 279), *Жадлун* (м. Кіровоград) < **Жалдун*.

***Žyldarъ**: укр. *Желдар* (КПУ Дон. 13, 156), рос. *Жондаров* (КПУ Дн. 3/1, 220) — форма з денталізацією плавного.

***Žyldasъ**: рос. *Жолдасов* (Лет. ЖС 2004, № 27–39, 71).

***Žyldatъ (jъ)**: укр. *Жалдат*, 1732 р. (ПВЗ 73).

3. Ст.-укр. *Гуринъ Голга* Пултавський фіксується під 1649 р. (Реєстр 429). Це ідеальний прообраз псл. ***Gъlga**, до континуантів якого можна долучити також укр. *Голега* (ОКІУМ) < **Голга* — форма з секундарним -е-, *Гульга* (КУ 1, 468), *Гинга* (Богдан 78), *Гонга* (РІ Він. 2, 492) — форми з асиміляцією плавного, рос. *Галга* (СВП І, 290), пол. *Gałga*, *Gajga*, *Gujga*, *Gitga* (SN II, 227, 242, 351, 581), які ілюструють -ал-, -іл- та -ул- рефлексацию кореневої сполуки -ъl-. Первісне ***Gъlga**- відбилося також у похідних: рос. *Гимгин*, 1719 р. (Парфенова 110) < **Гилгин* ~ рос. діал. *гимгá* 'рибальська верша з тонкого коріння хвойних дерев' (Фасмер І, 406), *Галегов* (Лет. ЖС 2005, № 14–26, 56) < **Гальгов*, *Гангов* (Рамієс 2, 336) < **Галгов*, *Голгин*, *Гангин* (ЖПТ), *Гальгин* (Рамієс 2, 446, 488), *Гольгин* (КПУ Дон. 22, 253) — патроніми на -ов-, -ин-.

Укр. *Галго* (КС Крым 400), ст.-рос. Овдоким *Галго* Говруев, 1592 р. (МИК І, 327), рос. *Гейго* (СЛС 145), блр. *Гульго* (ЖПТ), пол. *Gojg*, *Gujgo* (SN II, 411, 581) < ***Golg**, ***Gulgo** — ймовірні продовження псл. ***Gъlga**, ***Gъlgo**.

Ст.-укр. *Грыцко Гойжа*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 63), укр. *Гайжа* (КПУ Дон. 14, 317), *Гейжа* (КПУ Зап. 10, 51), *Генжа* (КПУ Київ. 8, 22) < **Гелжа*, *Гонжа* (ЖПТ), *Гульж* (КПУ Од. 6, 194), рос. *Гайжєв* (ЖПТ), *Гойжа* (САЛ 392), *Гомжєв* (ЖПТ), ст.-блр. Некраш *Гойжєвич*, 1528 р. (Перапіс 225), блр. *Гейжа* — сучасне прізвище (м. Мінськ), *Гойжа* (ЖПТ), (похідне) *Гойжєво*, 1599 р. (ОДВ V, 113), воно ж *Гойжєво* / *Goużewo*, 1779 р. — ойконім у колишній Мінській губ. (Ярмолівч 38; АВК XII, 396), нині *Гойжава* (Рап. Мін. 73), пол. *Giełżew* — ойконім відантропонімного походження (SMP 286), чеськ. *Halža* (ЧП) свідчать про потенційність псл. ***Gъlъ** < ***Gъlgъ**, ***Gъlъa** < ***Gъlgja**.

Лексична мікросистема праслов'янських дериватів із коренем ***gъlga**- в ЕССЯ відсутня. Фактичний матеріал, який є в нашому розпорядженні, дозволяє представити її так:

***Gьlgadlo**: укр. *Говгаленко* (СКТ 166) — патронім на -енко, *Гонгало* (Горпинич 55), *Гангала* (Редько Словник 1, 190), *Гангало* (СКТ 149) — форми з асиміляцією плавного, рос. *Гонгало* (Лет. ЖС 2007, № 44, 138), блр. *Гайгалович* (СБГТ 163), пол. *Giejgało, Giejgałto* (SN II, 330).

***Gьlgajъ**: укр. (похідне) *Габгаї* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 281) < **Гавгаї* (змішування губних), рос. *Галгаев*, 1719 р. (СВП II, 85), *Гангаев* (ЖПТ).

***Gьlžejъ**: рос. *Гавжеев / Говжеев* (КПУ Дон. 5, 85, 92).

***Gьlgujъ** / ***Gьlžujъ**: ст.-рос. Савка Максимовъ сынъ *Гавгуи*, 1691 р. (СГКЭ II, 319), (похідні) *Гавгуево в Фомине конце*, 1500 р. — ойконім у Новгородській землі (Сергий 56), *Гайжуева сторона* — топонім, зафіксований в актах Соловецького монастиря (АСМ 1479—1571 гг.: 254).

На основі ст.-блр. Харко *Гомжичъ*, 1592 р. (ABK XIV, 443), чеськ. *Halžík* (ЧП) імовірна реконструкція потенційних праантропонімів ***Gьlžikъ**, ***Gьlžičъ**.

***Gьlgola**, ***Gьlgьlъ**: укр. *Гонгола* (КПУ м. Київ 1, 457), *Гайгель* (Редько Словник 1, 181), блр. *Гойгель* (Бірыла 113).

***Gьlganъ**, ***Gьlganь** / ***Gьlžanъ**: ст.-укр. *Павель Гейганько*, 1649 р. (Реєстр 247), укр. *Галган* (Панцьо 99), *Ганган* (ЖПТ), *Глуган* (Од.) < **Гулган* (метатеза), рос. *Галганов* (ЖПТ), блр. *Галган*, *Гейжан* (Бірыла 98, 107), пол. *Galgan, Gałgan, Gawgan* (SN II, 233, 243, 278), чеськ. *Galgánek* (ЧП), словц. *Gulgán* (Křištof 280), слов'ян. *Гавжанко* (Pamięć 2, 485).

Щодо мотивації пор. укр. діал. *галган* 'розбишака' (Матвіяс 76), 'ледар, голодранець' (УНПЛ 384), блр. діал. *галгán* 'негідник' (НЛГ 34), *галгán* 'дурень, остолоп' (СБГ 1, 410), болг. діал. *гòлган* 'стегнова кістка' (Шклифов 222), пол. діал. *gałgan* 'гультяй, обідранець' (Kałowicz 3, 51), 'лежень, негідник' (Steffen 38), чеськ. діал. *galgan* 'пройдисвіт, негідник, мерзотник' (Gregor 54).

***Gьlgonъ** / ***Gьlgonь**: рос. (похідне) *Голгоновская* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN II, 396), пол. *Galgon, Golgon, Gaógonek, Gałgoń, Giełgoń* (SN II, 233, 242, 333, 417) ~ чеськ. діал. *gełhoj* 'здоровило, дилда' (Bartoš 82).

***Gьlgunъ** / ***Gьlžunъ**: укр. *Гульгун* (Вол.), *Гавгун* (Горбаль 6, 855), рос. *Говжунов* (ЖПТ), пол. *Gałgun, Gawgun, Giełżun* (SN II, 242, 278, 333).

***Gьlgasъ**: укр. *Галгас, Голгас* (КПУ ІФ 1, 769; 3, 151), пол. *Gałgas* (SN II, 242).

***Gьlgusъ**: рос. *Гангус* (КП Твер.), пол. *Gałgus* (SN II, 242).

***Gьlgašъ**: укр. *Гавгаш* (КПУ Од. 3, 39), *Галгаш* (Літ. АД 2008, № 1, 136), рос. *Галгашов* (Лет. ЖС 2005, № 14–26, 56), чеськ. *Halgaš* (Blanár, Matejčík 1, 199).

***Gьlgušъ**: укр. *Гангуш* (КПУ Зак. 1, 117), слов'ян. *Голгушъ* (Спрогис ПАУ 33).

***Gьlgarъ**, ***Gьlgarъ**: укр. *Гонгар* (Горпинич, Корнієнко 56) < **Голгар, Генгар* (ЖПТ), рос. *Гельгар* (ЖПТ), *Гонгаров* (м. Костопіль Рв.), пол. *Gałgarz, Gejgar* (SN II, 242, 300).

***Gьlgorъ**: укр. *Гонгор* (КПУ Харк. 4, 625), рос. *Гайгоров* (КПУ Зап. 11/1, 184).

***Gьlgurъ** / ***Gьlžurъ**, ***Gьlgъrъ**: укр. *Гангур* (КПУ Зак. 1, 623) < **Галгур, Говгеринець* (Редько Словник 1, 219), рос. *Гильгуrow* (Рамієць 2, 456), блр. *Ганжуров* (КПУ Дон. 11, 264) < **Галжуров*.

***Gьlžatъ(jъ)**: укр. *Гонжат* (КУ 1, 163) < **Голжат*.

***Gьlgota**: укр. *Гейготенко*, 1723 р. (Швидько 113), *Гейгота* (РІ ІФ 1, 146), *Гайгота* (Горпинич 132).

***Gьlgota**, ***Gьlgotъ**: укр. *Галгута* (ОКІУМ), пол. *Giełgud*, 1775 р. (ABK XXXV, 283), він же *Giełgut*, 1790 р. (АЮЗР V/1, 501), *Giełgut* (SN II, 333).

Окремі факти засвідчують потенційність аблауту ь : ъ (***Gьlg-** : ***Žьlg-** / ***Žьlž-**):

***Žьlga**, ***Žьlgъ** / ***Žьlža**, ***Žьlžъ**: ст.-укр. Рашко Жулжєнко, 1649 р. (Реєстр 293) — патронім на -єнко, укр. *Жемга* (Новикова 298) < **Желга*, ст.-рос. (похідне) *Жолгово*, XVII ст. — назва пустища (ОПКН 37), рос. *Жамговцев* (КУ 2, 614) < **Жалговцев*, пол. *Żełga* (SN X, 580) ~ блр. діал. *жэўж* 'горовець' (Кучук, Малюк 41).

***Žьlgadlo**: рос. *Жингалов* (ЖПТ) < *Жилгалов*, пол. *Żejgało* (SN X, 577) ~ блр. діал. *жэвгало* 'зануда' (ДСБр. 65).

***Žьlžikъ** / ***Žьlžičъ**: ст.-укр. Федоръ *Жевжиковичъ*, 1545 р. (Тупиков 546), укр. *Жевжичъ*, 1718 р. (ДІП 194), *Жевжик* (Горпинич 13), *Жульжик* (КС Рв. 4, 64), рос. *Жинжиков* (КПУ Ув. Дон. 8, 402). Пор. також блр. *Жэўжык* — назва поселення в Могильовській обл. (Рап. Маг. 68).

Стосовно мотивації пор. укр. *жéвжик* 'горовець', 'вітрогон, вертихвіст' (Грінченко 1, 478), блр. діал. *жэ'ўжык* 'молодий хло-

пець' (Янкова 118), 'рухлива людина, дитя', 'вертляве, непосидюче, надмірно рухливе дитя' (Расторгуев 102), рос. діал. *жéвжик* 'маленька непоказна людина' (СРГСУ Доп. 152), *жéвжик*, *жéйжик* 'малоросле дитя', 'прищ' (Даль 2, 529), *жéвжик* 'підліток' (СРГО 1, 193).

**Žylžipъ* — патронім на *-ipъ*: рос. *Жевжин* (КПУ Дн. 10, 273).

**Žylgara*, **Žylgarъ* / **Žylzarъ*: рос. *Желгарин* (ЖПТ), *Жавжаров* (КПУ Зап. 9, 112), слвн. *Žolgar* (ZSSP 721).

**Žylžega*, **Žylžegъ*: укр. *Жовжеренко* (КПУ Ник. 3, 168), *Женжеренко* (КПУ Черк. 6, 542) < **Жемжеренко* < **Желжеренко*, *Женжора* (КПУ Зап. 4, 87) < **Желжора*.

**Žylžigъ*: укр. *Живжир* (КПУ Черк. 7, 70).

**Žylguga*, **Žylgurъ*: укр. *Женгура* (Панчук 120), блр. *Жейгур* (ИС 30).

4. Лексико-словотвірну парадигму з коренем **Gьlk-* / **Gьlč-* можна проілюструвати такими прикладами:

**Gьlka*, **Gьlko*, **Gьlkъ*: ст.-укр. *Голко* Залґський, 1371 р. (Грамоти XIV ст. 44), укр. *Гелка*, *Голка* (СП 89, 95), *Гайк* (Горпинич 282) < **Гальк*, ст.-рос. (похідне) *Голково* — мікротопонім у Радонежі (Черкасова 19), рос. *Голков*, *Гельков* (ЖПТ), пол. *Gielka*, *Giełka*, *Golk*, *Golka*, *Gołka*, *Gołko*, *Hielkiewicz* (SN II, 331, 333, 419, 427; IV, 115), чеськ. *Holk*, *Holka*, *Holko* (ЧП).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *гéлка* 'гуля, пухлина' (Грінченко 1, 348), рос. діал. *гок*, *голк* 'звук від удару' (Даль 2, 366), а також лексику, зібрану під гаслами **gьlka*, **gьlkъ* (ЭССЯ 7, 191).

Суфіксальні деривати:

**Gьlkadlo*: укр. *Гейкало* (ЖПТ), рос. *Гойкалов* (ЖПТ) ~ **gьlkatі* (ЭССЯ 7, 191).

**Gьlkaпъ*: рос. *Галканов* (Книги РФ X, 94).

**Gьlkupъ*: рос. *Гайкунов* (ЖПТ).

**Gьlča*, **Gьlčъ*: ст.-укр. *Holcz*, 1526 р. (Крип'якевич 170), *Saczko Holcza*, XVI ст. (Жерела III, 223), укр. *Гоч* (м. Костопіль Рв.) < **Голч*, ст.-рос. *Голча* Сидоров, 1539 р. (Тупиков 112), рос. *Гауч* (Лет. АД 2009, № 12, 405) < **Галч*, *Голчев* (Рязан. КП 1, 334), *Гавчев* (КПУ Херс. 9, 163), ст.-блр. Янь Мат. *Говчъ*, XVI ст. (ОДВ V, 123), блр. *Гойч* (м. Мінськ), (похідні) *Гейчино* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 264), *Говчово* — в колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN II, 391), хорв. *Guč* (Leksik 209), пол. *Giełczewski*, *Golcz*

(SN III, 333, 414), (похідні) *Giełczew* (3 фіксації), *Giełczow* — ойконіми (SMP 286), *Giełczew* — гідронім у басейні Вісли, чеськ. *Golč*, *Holča* (ЧП).

***Гыѣѣъ**: ст.-рос. Всполох *Голчеев*, 1573 р. (Альшиц 45).

***Гыѣугъ** / ***Žыѣугъ**: рос. *Гончугов* (КП Твер.) < **Голчугов* (асиміляція плавного), *Желчугов* (Новикова 298), *Жемчугово* — ойконім у колишній Костромській губ. (Списки Костр. 193) < **Желчугово*.

***Гыѣакъ**: пол. *Gielczak*, *Hoiczak* (SN III, 331; IV, 135) ~ чеськ. діал. *htčák* 'ковбана в річці, менша, ніж *zhlán*' (Bartoš 95).

***Гыѣікъ** / ***Žыѣікъ**, ***Гыѣічь**: рос. *Гайчик*, блр. *Гойчик* (ЖПТ), хорв. *Gučić* (Leksik 209), пол. *Gielczyk*, *Giełczyk*, *Gołczyk*, *Hoiczuk* (SN III, 331, 333, 414; IV, 135), словц. *Žolčik* (TZ Bratislava 408) ~ укр. діал. *гау́чик* 'невеличкий легкий каючок' (Москаленко 24).

***Гыѣікуъ**: рос. *Гайчуков* (ЖПТ), пол. *Gielczuk* (SN III, 333).

***Гыѣькъ**: хорв. *Guček* (Leksik 209), пол. *Golczek* (SN III, 414), чеськ. *Holček* (ЧП).

***Гыѣьсь**: хорв. *Gučec* (Leksik 209).

***Гыѣапа**, ***Гыѣапъ**: ст.-рос. (похідне) *Голчаново*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 117), рос. *Голчанов* (м. Тула), *Голчаново* (2 фіксації), *Голчаны*, *Голчанино* (2 фіксації) — назви поселень у колишніх Владимирській, Костромській, Тверській губ. (Vasmer RGN II, 418—419), болг. *Гьлчѧнов* (Илчев 147).

***Гыѣіпъ**: ст.-рос. Баим *Голчин*, 1615 р. (Веселовский 83), Осипъ *Голчинъ*, 1656 р. (АМГ II, 546), рос. *Голчин* (ЖПТ).

***Гыѣугъ**: рос. *Ганчуровъ*, 1703 р. (Тула 118) < **Галчуровъ*.

Поодинокі факти свідчать про потенційність ступеня редукції е-ряду. Пор.:

***Žылка**, ***Žылкъ**: укр. *Жолка* (УВБ 282), ст.-рос. *Жулковъ*, 1657 р. (МИК I, 30), рос. *Желков* (КПУ Луг. I, 348), пол. *Żelk*, *Żyłka* (SN X, 581, 597).

***Žылкапъ**: укр. *Желканич* (м. Київ).

***Žылкупъ**, ***Žылкупъ**: укр. *Жовкун* (РІ Київ. 3, 806), ст.-рос. (похідне) *Жолкуни*, XVI ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК V, 291).

***Žыкупъ**: укр. *Жалкиня* (КПУ Харк. 20, 169).

***Žылку**, -ъве: укр. *Жолква* (Вол.), *Жовква* (СКТ 261), рос. *Жулква* (РІ Зап. I, 395), пол. *Żółkwa* (SN X, 597) ~ укр. *жолкв́а* 'болотяна рослинність жовтого кольору на воді' (Яворницький I, 227), блр. діал. *жолква* 'жовтий пісок' (Яшкін 65).

Укр. *Жолковер* (СКТ 262) — рефлекс потенційного псл. **Žьlkoŭęь*.

5. Словотвірне гніздо з коренем **Gьlm-*, судячи з доступного матеріалу, досить зруйноване. Частково відновити його все ж вдається, зважаючи на ті фонетичні процеси, які властиві кореневим структурам зразка *tylt*:

а) п'ятифонемна вокалізація -ь-, тобто: -ьl- > -ал-, -ел-, -ил-, -ол-, -ул-;

б) явище солодкозвучності, тобто перехід плавного л > й (через стадію л') у кожному з вокалізованих варіантів: **Gьlm-* > *Гайм-*, *Гейм-*, *Гийм-*, *Гойм-*, *Гуйм-*;

в) абсорбція плавного;

г) розвиток другого повноголосся.

Базові псл. **Gьlma*, **Gьlmъ* можна реконструювати на основі: укр. *Гальма* (РУС 89), *Гайм* (ЖПТ), *Гейма* — сучасне прізвище, *Гелм* (ТДУ 58), *Гама* (Горпинич 340) < **Галма*, *Голома* (КПУ Дон. 15, 164), рос. *Галм* (ЖПТ), *Гольм* (ПСП 15), *Гульм* (Лет. ЖС 2008, № 9, 181), *Гамов* (КПУ Зап. 2, 46) < **Галмов*, блр. *Гальмович* (ЖПТ) — патронім на -ов-ич, *Гильмово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 9), пол. *Galm*, *Galma* (SN III, 236), *Gajm*, *Geim*, *Gejma* (SN III, 227, 299, 300).

До цього списку слід долучити укр. *Гомма* (Новикова 207), а також *Гамма* (Переможці Жит. 3, 465), *Гумма* (КП Севастополь 7, 251), *Гемма* (КПУ Зап. 9, 409), рос. *Гемма* (ЖПТ), *Гаммов* (Новикова 181) — фонетично вторинні форми, які постали з **Галма*, **Голма*, **Гулма*, **Гелма* внаслідок позиційної асиміляції (лабіалізації) плавного. Це не поодинокі явища в східнослов'янській антропонімії. Пор., наприклад, ст.-укр. Васко *Бовъванъ*, 1649 р. (Реєстр 448), укр. *Доббіус*, *Тумма*, *Чеппель* (Новикова 258, 843, 915), *Совва*, *Соппа* (СП 330, 332), *Гавва*, *Куппа* (РУС 86, 225) та ін., які продовжують первісні *Болван*, *Долбіус*, *Тулма*, *Челпель*, *Солва*, *Солпа*, *Галва*, *Кулпа*.

Стосовно апелятивного опертя пор., наприклад, укр. діал. *гільма* 'великий казан' (Мик.), блр. діал. *гайма* 'велика кількість' (Крывіцкі 1976: 93), *гальма* 'осиковий кийок' (РСВ I, 140), рос. діал. *гильмо* 'натовп' (ЯОС 3, 74), схв. діал. *гўма* 'пухир' (Речник III, 751) та ін.

Враховуючи сказане, можна розцінювати як префіксальні деривати прізвища блр. *Багайма* < **Ба-гайма* < **Ба-голма* та укр.

Бегейма (м. Сміла Черк.) < **Бе-гейма* < **Бо-гелма* (префіксальне -е- — результат уподібнення до кореневого голосного) < **Bagьlma*, **Вогьlma* (Шульгач 2008: 20).

Важливо, що названі вище фонетичні зрушення фронтального характеру, тобто вони притаманні й суфіксальним похідним. Пор.:

**Гьlмахъ* / **Гьlмашь*: укр. *Гоймаш* (КПУ Од. 8, 563), *Гельмах* (Вол.), пол. *Galmach* (SN III, 236).

**гьlмошь*: укр. діал. *гьlмош* 'крикун' (Сабадош 54).

**Гьlмајъ*: укр. *Галамай* (Пура СПР V, 20, 29) < *Галмай* (форма з другим повноголоссям), *Гемай* (Горпинич, Корнієнко 50) < **Гелмай*, рос. *Галмаев* (Ратієс 2, 248).

**Гьlмѣјъ*: укр. *Голомей* (Рв.) < **Голмей*.

**Гьlмојъ*: ст.-рос. Васюк *Геимоев*, 1653 р. (ПКОП 162).

**Гьlмујъ*: ст.-рос. (похідне) *Гаймуев*, 1563 р. — назва острова в Обонезькій п'ятині (ПКОП 218), рос. *Гальмуев* (КПУ Зап. 1/1, 143).

**Гьlмака*, **Гьlмакъ* / **Гьlмашь*: укр. *Гальмак* (Глуховцева 1, 182), *Гельмак* (Вол.), блр. *Гальмак* (Бірыла 100), *Гольмак* (м. Мінськ), ст.-рос. Прошка *Галмаковъ*, 1664 р. (Карелия 179), рос. *Гаймаков*, *Гальмаков* (ЖПТ), *Галмачинское* — лімнонім у Псковській обл., мотивований антропонімом **Галмака*, пол. *Galmaczyk* (SN III, 236) ~ укр. діал. *гельмак* бот. 'бересток' (Мик.).

**Гьlмикъ* / **Гьlмісь*: укр. *Гельмич* (СП 89), пол. *Gielmik* (SN III, 332).

**Гьlмукъ*: рос. *Гальмук*, *Гальмуков* (ЖПТ), блр. *Гальмуков* (СБГТ 164).

**Гьlманъ*: укр. *Гайманъ*, 1718 р. (ПЧП 193), *Гойман* (РУС 100), *Гейманюк* (СП 89), *Гольман* (СДП 4), *Гельманенко* (КПУ Ник. 1, 287), *Гильман* (Новикова 188), *Гільман* (Горпинич 341), *Гульман* (СП 108), *Геман*, *Гиман* (Редько Словник 1, 204, 207) < **Гелман*, **Гилман*, *Гуман* (Панчук 142) < **Гулман*, (похідне) *Гайманова Могила* — біля с. Балки Василівського р-ну Запорізької обл., де знаходиться скіфський царський курган IV ст. до н. е., ст.-рос. (похідне) *Гаиманово*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 67), рос. *Гайманов*, *Гильманов* (Новикова 177, 194), *Гольман* (КП Твер.), блр. (похідне) *Гэйманава дарога* — мікротопонім у Гродненській обл. (Ламака 1, 101), пол. *Galman*, *Gielman*, *Golman*, *Gejman* (SN III, 243, 300, 322, 420).

Щодо мотивації пор., наприклад, блр. діал. *гбйман* 'високоросла людина' (ДСБр. 47), рос. *гáлман* 'дуреп' (Малеча 1, 325), 'криклива, неспокійна людина' (ССГ 3, 14), 'шибеник' (Моисеєнко 25).

**Gьlminъ*: рос. *Гальмин* (ЖПТ), ст.-блр. Андрей *Голминъ*, XVII ст. (ОДВ II, 48), *Гойминович*, 1595 р. (ОДВ III, 118). Пор. ще слов'ян. Петръ Мат. *Гольминъ*, 1599 р. (ОДВ V, 180).

**Gьlmaгъ*, **Gьlmuгъ*: укр. *Геймур*, 1726 р. (ДІП III, 261), *Геймур* – сучасне прізвище (РУС 93), *Гильмур*, *Гаймур* (Новикова 177, 194), рос. *Геймур* (ЖПТ), *Гоймарово* – ойконім у Калінінській обл.

**Gьlmasъ*: укр. *Гельмас* (Редько Словник 1, 204).

**Gьlmuсъ*: пол. *Galmus*, *Gelmus* (SN III, 236, 302).

**Gьlmatъ(jъ)*: рос. *Гельматов* (Память 2, 256).

**Gьlmoгъ*: блр. (похідне) *Гбьлманты* – топонім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 72) < **Голмжты*, пол. *Golmąt* (SN III, 420).

**Gьlmezъ*, **Gьlmezъ* / **Gьlmozъ*: укр. *Глем'язь* (КПУ Київ. 4, 606) < **Гелм'язь* (метатеза), (похідне) *Гельмязів* – ойконім у Черкаській обл., відомий під 1661 р. як *Гелмязов* (Акты ЮЗР V, 50), рос. *Голмозик* (КПУ Дон. 4, 142).

Насамкінець зазначимо, що етимологізація багатьох із розглянутих онімів поза межами генетичної мікросистеми, без урахування притаманних їй фонетичних модифікацій, малоуспішна.

На основі якісного чергування *з* : *ь* корінь **Gьlm-* пов'язаний із **Žьlm-*. Пор.:

**Žьlma*, **Žьlmo*, **Žьlмъ*: укр. *Жума* (РІ Черніг. 5, 76) – форма з абсорбованим плавним, рос. *Жейма* (Катынь 643), *Жеймо* (Лет. ГС 2009, № 27, 46), *Желмино*, *Желомино* – ойконіми в колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 466), пол. *Żejma*, *Żejmo*, *Żelma*, *Żelmo*, *Żetem*, *Żołtowski*, *Żulma*, *Żołta* (SN X, 577, 581, 583, 593, 597, 603) ~ рос. діал. *жалáма* 'плетена корзинка, з якої сіють вручну' (СРГС 1/2, 106) < **жалъма*.

**Žьlмъка*, **Žьlмъко*: укр. *Желомко* (РІ Він. 2, 712), *Жоломка* (ПСС 3, 120) – форми з секундарним *-о-*.

**Žьlmanъ*: укр. *Жельман* (Горпинич 259), *Жолман* (Мельник 2, 577), рос. *Желманов* (м. Тула).

На основі слов'ян. Андрей *Жолмонтъ*, XVI ст. (ОДВ V, 53) – форми з розщепленим назальним – можна реконструювати активний дієприкметник теперішнього часу до йотації **Žьlmoгъ*.

6. Лексична мікросистема з коренем **Gьln-*, за нашими матеріалами, практично зруйнована і майже не піддається реконструкції. Пор., однак:

**Гьлнъ*, **Гьлнь*: ст.-рос. *Гулнево*, 1568 р. — ойконім у колишньому Дмитровському пов. (ПСРЛ ХХІХ, 349) — дериват від антропоніма **Гьлнь*, пол. *Gieln* (SN III, 332). Для них є апелятивна опора в західнослов'янських (ст.-пол., пол. діал., н.-луж.) мовах. Див. (ЭССЯ 7, 192; SP 8, 322).

**Гьлназь*: блр. *Гойнаш* (СБГТ 169).

**Гьлн'акъ*: пол. *Gelniak*, *Gielniak* (SN III, 302, 332).

**Гьлникъ*: пол. *Gelnik*, *Gielnik* (SN III, 302, 332).

Дещо повніше збереглися деривати у ступені редукції кореневого вокалізму *е*-ряду:

**Žьlna*, **Žьlno*, **Žьлнъ*, **Žьлнь*: ст.-укр. Борисъ *Жолна*, 1561 р. (АЮЗР VI/1, 37), Яцко *Жолна*, 1649 р. (ДІП I, 39), (похідне) *Жовнин*, 1637 р. — назва поселення в Золотоноському пов. колишньої Полтавської губ. (Сб. лет. 96), нині с. *Жовнине* Черкаської обл., укр. *Жовна*, 1773 р. (ДІП V, 161), *Жевна* (ЖПТ), *Жевно* (Новикова 296), *Жовно* (НКП Дон. 2, 410), *Жолнович* (Редько Словник 1, 366), *Жолонович* (Вол.) — форма з другим повноголоссям, *Жувна* (ПК Под. 137), ст.-рос. Федор *Жолна*, 1498 р. (Веселовский 116), Ілейка *Жолна*, 1629 р. (КВ 283), (похідне) *Жолнино*, 1496 р. — ойконім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 52), рос. *Жевнов*, *Желно*, *Желнов*, *Жавнин*, *Желнин*, *Жолнин* (ЖПТ), *Жейнов* (Глуховцева 1, 258), *Желонин* (Лет. ЖС 2009, № 52, 137) — форма з секундарним -о-, (похідні) *Жалны*, *Жевнево*, *Желнин*, *Желнино* (5 фіксацій), *Жолны*, *Жулнино* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN III, 259, 275, 276), ст.-блр. Петръ *Желнь*, 1592 р. (АВК ХХХ, 116), блр. *Жевно*, *Жовно* (ЖПТ), *Жаўноў*, *Жаўнін*, *Жалноў*, *Жалнін* (Бірыла 145), (похідне) *Жовнино* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN III, 303), ст.-серб. *жънь чрєвникъ*, 1253 р. (СС 1, 22), серб. (похідне) *Žunjeviće* — ойконім (Im. m. 496), хорв. *Žun*, *Žuna* (Leksik 763), слвн. *Žun* (ZSSP 717), пол. *Żejno*, *Żejnoski*, *Żelno*, *Żelnowska*, *Żyłna*, *Żułnowski* (SN X, 577, 582, 597, 603), чеськ. *Žolna* (ЧП), для яких є апелятивні відповідники: укр. *жовно* 'хвороблива пухлина на тілі' (ЕСУМ 2, 202), діал. *жовна́* 'дятел' (с. Кисоричі Рокитнівськ. р-ну Рв.), *жонва́* 'т. с.' (Астаф'єва, Воронич 1, 504), *жб́нови*, *жбо́нови* мн. 'пухлина залоз на тілі' (ЕСУМ 2, 203), рос. діал.

желна 'людина, яка багато працює' (Меркурьев 45), 'скупа людина' (СРНГ 9, 108), *жёлн*, *жёлон* 'велике корито для корму худоби' (СРНГ 9, 108), *жилна* 'довготелеса людина, худорба' (СРГС 1/2, 126), *жолна* 'надокучлива особа' (Моисеев 45), блр. діал. *жаўна* 'крикливе дитя' (МДСГ 4, 139), 'жінка, яка часто свариться' (МАСМ 1, 31), 'чиряк' (СБГ 2, 144), слвн. діал. *žolna*, *župa* 'назва птаха' (Gregorič 540, 541).

**Žylnica* / **Žylnьсь*: ст.-рос. (похідне) *Желуницыно*, *Желницыно тож*, 1627 р. — назва пустища в колишньому Вологодському пов. (Сторожев II, 58), хорв. *Župac*, *Župac* (Leksik 763, 764), *Žunci* — ойконім (Im. m. 496). Пор. ще *Желница* — назва поселення в колишній Тверській губ. (Vasmer RGN III, 276).

**Žylnьka*, **Žylnьko*, **Žylnькъ*: рос. *Желонкин* (ЖПТ), (похідні) *Желонки*, *Желонкин* — назви поселень у колишніх Псковській і Калузькій губ. (Vasmer RGN III, 277), хорв. *Žunek*, *Žunko* (Leksik 764), чеськ. *Žolanka* (ЧП), слвц. *Želonka*, *Žlnka* (TZ Bratislava 407, 408) ~ укр. діал. *жёлонка*, *жолонка*, *джолонка* 'іволга, Oriolis' (ЕСУМ 2, 202) — форми з секундарними голосними після -л-.

**Žylnikъ* / **Žylniць*: укр. *Жовниченко*, 1718 р. (ДІП I, 176), *Жовнич* (Редько Словник 1, 365), хорв. *Žunić*, *Žunjić* (Leksik 764), *Žúnić* — сучасне прізвище в Герцеговині (Nosić 244), слвн. *Želnik* (ZSSP 722), (похідні) *Žunići* — ойконіми в Словенії, Боснії та Герцеговині (Im. m. 496).

**Žylnakъ*, **Žyln'akъ* / **Žylnaсь*: укр. *Жовнач* (Пура СПР IV, 41), рос. *Желнаков* (Новикова 297), блр. *Жаўняк* (Бірыла 145), *Жаўнякі* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 95), пол. *Żewniak* (SN X, 568) ~ укр. діал. *жовна́к* 'золотушна пухлина' (ЕСУМ 2, 203).

**Žylnagъ*, **Žylnagъ* / **Žylnуга*, **Žylnугъ*: ст.-рос. Назарей *Желныринъ*, 1610 р. (Тупиков 546), Лука *Желнырев*, 1642/43 р. (ДМИИ I/2, 18), рос. *Желнарчук* (Память 2, 12), *Жолнарёв* (Смоленськ. обл.), хорв. *Žunar* (Leksik 764).

**žylnatъ(jь)*: блр. діал. *жаўна́ты* 'хто має воло під бородою' (Зайка 79).

**Žylnitъ*: рос. *Жульнитов* (ЖПТ).

Є підстави для відновлення праантропонімів- композитів:

**Žylnobobъ*: рос. *Желнобобов* (АУИФ 146).

**Žylnoboъjъ*: блр. (похідне) *Желнобоево* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 279).

***Žьlnobokъ**(jь): укр. *Женнобак* (КПУ Дон. 1, 128) < **Желнобок* (асиміляція плавного).

***Žьlnodějъ**: укр. *Жовнодій* (КПУ Київ. 2, 389), рос. *Живнодеев* (ЖПТ).

***Žьlnorokъ**: рос. *Желнорук* (ЖПТ).

***Žьlnovodъ**: укр. *Жевноводенко* (ТДЗг. 63).

7. Укр. *Halpa*, яке фіксується в історичних джерелах XVIII ст. (Фаріон 165), можна зіставляти з укр. *Гальпо* (СП 86), *Гельпа* (м. Ужгород), *Гульна* (КПУ Од. 6, 42), ст.-рос. Васюк княж. Константинов сын *Гольпин*, 1550 р. (ТК 1550 г.: 285), (похідні) рос. *Гальни* — ойконім у колишній Архангельській губ. (Списки Арх.), *Гольнево* — назва пустища в басейні р. Істри (Кусов 273), пол. *Galpa*, *Golpa*, *Helpa*, *Hełpa* (SN III, 237, 421; IV, 92, 93).

Як генетично споріднені суди можна долучити факти на зразок укр. *Галена* (Горпинич, Тимченко 53), *Гулин* (КПУ Київ. 8, 218), блр. *Гилеп*, рос. *Голупов* (ЖПТ), в яких після плавного розвинулися секундарні голосні -е-, -и-, -у-, пол. *Gulip* (SN III, 584) < **Gulp*, а також укр. *Генпа* (РУС 94) < **Гелпа*, *Гонпа* (Новикова 209) < **Голпа*, *Гона* (Новикова 103) < **Голпа*, рос. *Гонпа* (ЖПТ), пол. *Gemra* (SN III, 304) < **Gełpa* (асиміляція плавного). Усе це дозволяє відновити базові псл. ***Гьлра**, ***Гьлро**, ***Гьлрь**, ***Гьлрь**. Цінність пропріального матеріалу безсумнівна, оскільки відповідні апелјативи-мотиватори в доступних для нас джерелах відсутні.

На основі якісного аблауту ***Гьлра**, ***Гьлрь** пов'язані з ***Žьлра**, ***Žьлрь** > укр. *Жульна* (СКТ 263), ст.-блр. Юшко Юревич *Жолнев*, 1542 р. (ЛМ № 6, 230), пол. *Żolpa*, *Żulpa* (SN X, 595, 603). Пор. ще топоніми *Жолны* / *Жольны*, *Жолпины*, XVI ст., згадані в документах Віленського центрального архіву (ОДВ III, 10, 25; V, 43; XIV, 484).

Стосовно їх мотивації пор., наприклад, рос. діал. *жольнать* 'низько кланятися під час молитви' (Барсов 2, 320).

Є підстави для реконструкції деяких суфіксальних праантропонімів:

***Гьлpadlo**: укр. *Гонпало* (КПУ м. Київ I, 458) і под. — свідчення потенційності дієслова **gьlpati*.

***Гьлрихъ**: укр. *Голпих* (ЖПТ).

***Гьлракъ** / ***Гьлраць**: укр. *Голопач*, рос. *Галапач* (ЖПТ) < **Голпач*, **Галпач*, *Гульпач* (АПС 140) ~ укр. діал. *говпач* 'зимовий чоловічий головний убір' (Гвоздьов 179), якщо це не фонетичний варіант до *ковпач*.

***Гырѣка**: рос. *Гапека* (ЖПТ) < **Галпека*.

***Гырікъ**: укр. *Гемник* (ЖПТ) < **Гелник*, рос. *Гипик* (ЖПТ) < **Гилник* (абсорбція плавного) ~ рос. діал. *гольники* мн. 'вовняні рукавиці' (НОС 2, 91).

***Гырѣко**: укр. *Гелінчук* (Горпинич 361).

**гыранъ*: рос. діал. *голпán* 'різновид взуття' (НОС 2, 30).

***Гыріпа**: ст.-блр. Іван *Голпина*, 1552 р. (ПР 24).

***Гырагъ**: слов'ян. *Гольпаров* (Рамієс 2, 477).

***Гырасъ**: пол. *Gatras* (SN III, 243).

5. Аналогічні фонетичні модифікації (різноманітна вокалізація плавного; асиміляція плавного; абсорбція плавного; розвиток секундарних голосних; солодкозвучність; метатеза) характерні і для дериватів з коренем **Gьls-*. Пор.: ст.-укр. *Micha Hojsa*, 1608 р. (Чучка 148), укр. *Гейса*, 1718 р. (ПЧП 113), *Гойса*, 1718 р. (ПЧП 78), *Гойс* (ГЖ 76), *Гойса* (Радіон 40), *Гильс* (КПУ Зап. 16, 141), *Гас* (м. Дрогобич) < **Галс*, *Гесь* (Новикова 192) < **Гелсь*, *Гасленко* (Горпинич, Тимченко 55) < **Галсенко* — патронім на -енко, *Галеса* (Новикова 179) < **Гальса*, *Гевусь* (ЖПТ) < **Гевсь*, (похідне) *Гайсин* — ойконім у Вінницькій обл., рос. *Говс*, *Говса*, *Говсевич* (ЖПТ), *Галосов* (Новикова 180) < **Гальсов*, блр. *Говс*, *Говсь* (ЖПТ), пол. *Gatś*, *Giels*, *Gielsa*, *Gols* (SN III, 243, 332, 421), чеськ. *Hojsa*, *Hujša* (ЧП).

Ці факти — реальне підґрунтя для реконструкції праантропонімів ***Гьlsa**, ***Гьlsъ**, ***Гьlsь**.

Для наведених вище антропонімів є опора в апелятивній лексичі. Пор.: укр. діал. *гáйса* 'висока та міцна дівка' (Бевка 45), *гóйса* 'висока людина' (СУГО 55), 'висока жінка', 'непосидюча, метушлива жінка' (ЕСУМ 1, 547), блр. діал. *гаўс* у виразі *гуляць у гаўса* (Цыхун 1979: 265).

Суфіксальні деривати:

***Гьlsovъ**: ст.-укр. Волкъ *Гавсовичъ*, XIV ст. (Тупиков 513), рос. *Гамсов* (Память 1, 282). Імовірно, заголовний архетип — патронім на -овъ.

На основі рос. *Гасухин* (РУС 92) < **Галсухин* ~ укр. діал. *гайсúха* 'непосида' (Мик.), *гасúха* 'непосидюча жінка' (ЕСУМ 1, 479) можна реконструювати псл. ***Гьlsuxa**.

***Гьlsějъ**: рос. *Говсеев* (СКТ 167).

***Gьlsikъ** / ***Gьlsičъ**: укр. *Гайсик* (Фаріон 162), *Гасик* (СП 88) < **Галсик*, блр. *Гэйсік* (Бірыла 123), *Гейсич* (ЖПТ), словц. *Hojsík* (TZ Bratislava 115).

***Gьlsъko**: укр. *Галеско* (м. Дрогобич) < **Галско* — форма з секундарним *-e-*.

***Gьlsakъ**, ***Gьls'akъ**: ст.-укр. *Kazma Hojsak*, 1596 р. (Чучка 148), *Hoysak*, *Haysak* (Красовський 54), укр. *Гайсак* (РУС 88), *Гейсак* (м. Дрогобич), *Гойсак*, *Гойсяк* (СП 95), блр. *Гайсак* (м. Мінськ), пол. *Gajsakow*, *Gojsiak* (SN III, 229, 411), чеськ. *Hojsák* (ЧП).

***Gьlsukъ**, ***Gьls'ukъ**: укр. *Говсюк* (СКТ 167), *Гойсюк* (КПУ Хм. 5, 244), *Гасюк* (РУС 92) < **Галсюк*, словн. *Golsuk* (ZSSP 168).

Пол. *Hojsym* (SN IV, 137) — рефлекс псл. ***Gьlsimъ**.

***Gьlsanъ**: укр. *Hoysan*, *Goysan*, 1787 р. (Чучка 148), *Гойсан* — сучасне прізвище (Новикова 202), *Гайсан* (СП 85), *Гасан*, *Гассан* (РУС 92) < **Галсан*, *Гойсан* (Редько Словник 1, 221), *Госсан* (Новикова 215), рос. *Гасанов* (РУС 92) < **Галсанов* ~ рос. діал. *голсáный* 'лисий, голомозий' (СРНГ 6, 330). Пор. ще *Гайсан* — назва струмка в Рокитнянському р-ні Київської обл. (СГУ 126).

***Gьlsenъ**: укр. *Гайсенюк* (Новикова 177), *Говсеня* (КПУ Дон. 16, 222).

***Gьlsinъ**: рос. *Гайсин* (Новикова 177) ~ укр. діал. *гéйсинка* 'вид баржі, якою транспортували хліб по Дністру' (ЕСУМ 1, 491).

***Gьlsonъ**: укр. *Гайсонович* (Новикова 177).

***Gьlsunъ**: укр. *Гейсун* (РУС 93).

**gьlsara*: укр. діал. *гойсáра* 'жвавий, непосидючий чоловік' (ЕСУМ 1, 547).

На основі рос. *Гасалов*, *Госалов* (РУС 92, 107), *Гасило*, *Гасилов* (РУС 92) — форм з абсорбованим плавним — можна відновлювати потенційні псл. ***Gьlsadlo** ~ блр. діал. *гайсáлка* 'деталь коловороту' (Крыўко 2005: 62), ***Gьlsidlo** віддієслівного походження. Пор., наприклад, укр. *гасáти* 'бігати, стрибати, метатися, завзято танцювати', *гайсáти* 'т. с.', *погáйсати* 'побігти шкутильгаючи' (Бандрівський 7), блр. діал. *гáйсaць* 'рухатися, ходити, бігати (туди-сюди, швидко, метушливо)' (НЛГ 38), 'танцювати' (РСВ 1, 155), *сгайсáць* 'збігати' (СБГ 4, 406), рос. *гасáть* 'скакати, гарцювати' з паралелями в польській, чеській, словацькій мовах (ЕСУМ 1, 479).

Потенційність ступеня редукції кореневого вокалізму *e*-ряду підтверджують укр. *Желс*, рос. *Жолос* (КПУ Луг. 1, 348, 353) < **Жолс*

« *Žylsъ, укр. Жолсун (м. Сміла Черк.), рос. Живсунов (КПУ Херс. 9, 46) « *Žylsunъ.

8. Первинні, безафіксні, псл. *Gьlša, *Gьlшъ відновлюються з урахуванням різноманітної вокалізації -ъ-: ст.-укр. Иванъ Гулша, 1649 р. (Реєстр 236), укр. Гальш (КПУ Полт. 7, 369), Гольша (Вол.), Гулша (КПУ Ник. 8, 109), рос. Гольшев (Рamięс 2, 263), Гульшев (КП Керч 1, 706), Гошов — гідронім у басейні Оки (Смолицкая 23), історично — Гошов колодезь, 1627 р. (КБЧ 115), пол. Gałsza, Gołsz, Golsz (SN III, 42, 243, 429). Пор. ще хорв. Guša (Leksik 211) із реалізацією / > u, а також Гоша, XVI ст. — третій син литовського князя Романа (ПСРЛ XVII, 236), румун. Gușă (Constantinescu 290), запозичені зі слов'янських мов. Сюди слід долучити:

а) форми з лабіалізацією плавного в кожному з вокалізованих варіантів (l > в / ŷ / w): ст.-рос. Гавша Андреевич Кобылин, XIV ст. (Веселовский 76), Гаврило Гавша, XVI ст. (РИ 2, 45), рос. Гавша (ЖПТ), Говшин (Мельник 2, 290), Гавшинка — гідронім відантропонімного походження в басейні Оки (Смолицкая 98), блр. Гавша, Говша (ЖПТ), Гоўш, Гоўша (Бірыла 115), пол. Gowsz, Howsza (SN III, 464; IV, 168), (похідне) Gawszice — ойконім, який фіксується з 1442 р. К. Римут справедливо пов'язував його з антропонімом Gawsza (NMP III, 101), похідним, на його думку, від Gawel або нім. Gause, що не переконує зі структурно-фонетичних та ареальних міркувань.

У сучасних джерелах і середньовічних історичних документах фіксується велика кількість топонімів, мотивованих первинними Гавша, Говш, Говша. Ср.: Говшин двор, 1368 р. (ПСРЛ XXIV, 125), Говшово Кавгуевское, 1500 р. — назва поселення в колишньому Ореховському пов. (Сергий 57), Говшино, 1558 р. — назва села (МИЗК I, 52), Говшинов починок, 1559 р. (Шумаков Сотницы, 17), Говшино (5 фіксацій), Говшинская — ойконіми в різних регіонах Росії (Vasmer RGN II, 291). Щоправда, окремі з них могли мотивуватися особовим іменем Гавша, похідним від Гаврило, Гавриил;

б) факти пропріальної лексики, що ілюструють фонетичний перехід -л- > -л'- > -й- (так зване солодкозвуччя): ст.-укр. Роман Гайша, 1649 р. (Реєстр 33), укр. Гайш (Падалка 180), Гайша, 1773 р. (ДІП V, 171), Гайша — сучасне прізвище (Горпинич, Бабій 28), Гейша (МиП 365), рос. Гайшев (ЖПТ), блр. Гойша (Бірыла 113), (похідні) Гейшин, Гойшино — ойконіми в колишніх Могильовській

та Вітебській губ. (Vasmer RGN II, 334, 395), пол. *Hajsz, Hejsz, Gojszewski* (SN III, 411; IV, 23, 84). Пор. також укр. *Ґишин* – ойконім у Волинській обл., відомий з документів як *Гошин*, 1543 р., *Го(й)-шино*, 1583 р., *Го(й)шинъ*, 1590 р., *Hoyszyn*, 1658 р. (Шульгач 2001: 32), слов'ян. Янъ Ленартовичъ *Гейша*, 1593 р. (ОДВ III, 68), топонім *Гейши*, XVI ст. – в Жемайтії (Спрогис ПАУ 28). Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *гейша* ‘лозяна корзина з двома ручками’ (Чабаненко Словник 1, 224) < *‘що-небудь опукле, кулясте’;

в) приклади з абсорбцією плавного: укр. *Гоша* (НКП Жит. 409) < **Голша*, *Гашевський* (Новикова 187) < **Галш-ев-ський*, *Гошів* – ойконіми в Житомирській та Івано-Франківській обл., рос. *Гашева*, *Гошево*, *Гушево* – назви населених пунктів відантропонімного походження в колишніх Архангельській і Владимирській губ. (Vasmer RGN II, 328, 526, 632) < **Галш-ев-а*, **Голш-ев-о*, **Гулш-ев-о*, *Гашина*, *Гошинская* – ойконіми в колишніх Смоленській і Архангельській губ. (Vasmer RGN II, 328, 526), *Гошевской* – гідронім у басейні Оки (Смолицкая 132), пов'язані з антропонімами **Голш*, **Голша* та ін.;

г) форми з незакономірною асиміляцією плавного -л-: укр. *Гонша* (ЖПТ) < **Гомша* < **Голша*, рос. *Ганишино* – ойконім у колишній Владимирській губ. (Vasmer RGN II, 315), пол. *Humsza* (SN IV, 188), слов'ян. *Гамша* (Спрогис ПАУ 28);

г) форми з реалізацією -л- > -у-: укр. *Гауш* (ГУП 196), рос. *Геушев* (РУС 96), *Гаушин* (КПУ Зап. 1/1, 147) і под. < **Галш*, **Гелшев*, **Голшин*.

Щодо мотивації наведеної пропріальної лексики пор.: укр. діал. *го́вші* ‘груба колода, неповоротка, огрядна жінка’ (Негрич 57), *гуш*, *гуша* ‘гуля; воло’, *гуші* мн. ‘гулі, жовна; дифтерит’, макед. *гуша* ‘горло’, ‘шия’, ‘зоб’ (Гавриш 109), схв. *гъша* ‘зоб, глотка’ (ЕСУМ 1, 630), серб. діал. *гъша* ‘горло’ (Ристий 75), словн. *gúša* ‘зоб’ (Pleteršnik 1, 260) та ін. В українських діалектах фіксуються також *гуш’и*, *-ші* ‘зоб, *Struma endemisa*’, *гуші*, *-шів* ‘зоб, воло, гланди’ (Піпаш, Галас 42, 45), *гуші* мн. ‘набряк горла людини, хвороби на завушниці’ (Негрич 59), ‘хвороба: свинка, ангіна, зоб’ (ГГ 55), *гуша*, *-і* ‘велике воло’ (Горбач МГ 287), ‘моток ниток’ (ГГ 55), *гúша* ‘насмішливо про уїдлих жінок’ (Бевка 55), *гушма* ‘купою, грудю, юрбою’ (ЕСУМ 1, 630 – як можливе запозичення з крим.-тат. *хуш* ‘разом, в один ряд’ + суф. *-ма* за зразком прислівника *дарма*, що видається штуч-

ним), семантично співвідносні з *гѡвша* 'брила' (Онишкевич 1, 177), словн. *gôlša* 'зоб' (Pleteršnik 1, 229), словц. *gólša* 'зоб', 'пухлина' (цит. за: Онишкевич 1, 177), а також укр. діал. *гейша* 'кошик, виплетений з лози або рогозу', 'накидка без рукавів', *гейші* мн. 'буклі' (Мик.), рос. діал. *гѡвша* 'нетямуща людина, дурень' (СРНГ 6, 85), 'про нетямущу та немудру людину' (ССГ 3, 9) < **галша*, яке засвідчує вторинну семантику ('гуля', 'брила' та ін. > 'дурень'), *гавшід* 'дітвора', 'дріб'язок' (СРГ Морд. 1, 127), болг. діал. *гуша* 'передня частина шиї; хвороба' (БЕР 1, 297), 'м'ясиста частина підборіддя', 'розширена частина стравоходу', 'патологічна опухлість нижньої частини шиї внаслідок збільшення щитовидної залози' (Стойков 63). Неврахування саме цих варіантів і абсолютизація фонетично пізнього *гуша*, запозиченого в такій формі з південнослов'янських мов у румунську та албанську, а не навпаки, спричинилося до того, що слово *гуша* майже одноголосно зарахували до неслов'янської лексики. Див. (БЕР 1, 297 < румун. *gușă* < лат. *geusiae* 'глотка, горло'; Gluhak 254–255; Skok I, 637–638 — балканське слово, з народної латини; Spoj 181 — очевидно, з італійської мови; ЕСУМ 1, 630 — із румунської мови). На це доречно вказала Р.М. Козлова. Саме вона вперше зіставила апелятивну й пропріальну лексику на зразок *гуша*, *говша*, *Гейшинка* та ін., запропонувавши реконструкцію псл. **gъlša* й обґрунтувавши п'ятифонемну реалізацію *ъ* у бінарній групі *ъl*, тобто *l > ѡl > -ал-, -ол-, -ул-, -ил- (-іл-), -ел-*. Див. (Казлова II, 114–122; Казлова III, 317–318). Завдяки цьому було заповнено одну з лакун праслов'янського словника. [Зауважимо, до речі, що ані в румунській, ані в албанській мовах аналізована лексика не має переконливого пояснення. Див., наприклад, (Pușcariu 64; Orel 128 — з і.-є. **gursjā*)].

Завдяки тому, що семи 'пухлина', 'зоб' та ін. були актуальними й продуктивними у сфері антропонімної номінації, відповідна лексика збереглася найповніше саме в *слов'янських* ономастико-нах. Словотвірне гніздо похідних із коренем **Gъlš-* на матеріалі антропонімії можна представити так:

Деривати з консонантом *-j-* у суфіксальній морфемі:

**Gъlšajъ*: укр. *Гешай* (Горпинич, Корнієнко 51) < **Гелшай* < **Гълшай*.

**Gъlšějъ*: укр. *Гашій* (Вол.) < **Галшій*, ст.-блр. *Гомшей*, XVI ст. (АВК XXII, 279), (похідне) *Гомшеевская каменица* — у Вільно

(Спрогис ПАУ 213) — форми з асиміляцією плавного (*Гомшей* < **Голшей*).

Деривати з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

***Гьлшакъ**: укр. *Гошак* (Панцьо 101) < **Голшак*, рос. (похідне) *Гавшакова* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Список Оло-нец. 304), блр. *Гойшак* (Бірыла 113), слвн. *Govšak* (ZSSP 173), пол. *Hajszak* (SN IV, 23), чеськ. *Hušák* (ЧП).

***Гьлшукъ**: укр. *Гайшук* (ЖПТ), *Гашук* — сучасне прізвище у Волинській обл., ст.-рос. (похідне) *Гашуково*, 1682 р. — назва пустища в колишньому Московському пов. (Доп. АИ IX, 211), рос. *Гавишук* *Гора*, *Гашуково* (2) — ойконіми в колишніх Костромській, Олонецькій, Ярославській губ. (Vasmer RGN II, 291, 328), мотивовані антропонімом **Гавшук* < **Галшук*.

Демінутиви на *-ik-*, *-ьk-*:

***Гьлшикъ**: рос. *Гойшик*, *Гавшиков* (ЖПТ), *Гошиково* — ойконім у колишній Костромській губ. (Vasmer RGN II, 526), блр. *Гойшык* (Бірыла 113), пол. *Gojszyk*, *Hojszyk* (SN III, 411; IV, 137).

***Гьлшъка**, ***Гьлшъкъ**, ***Гьлшъко**: укр. *Гаушко* (РУС 92) < **Галишко*, *Гашок*, *Гушко* (РУС 93, 117) < **Галшок*, **Гулишко*, рос. *Гашков* (Новикова 187) — вторинні форми зі зміною групи *-лшк-* > *-шк-* після занепаду *-ь-*, (похідні) *Гашки*, *Гашкина*, *Гашкова* (4), *Гашково* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN II, 328), блр. *Гошко* (ЖПТ), макед. *Гушков* (Речник ПКМ I, 304), слвн. *Govšek*, *Gaušek*, *Gamšek*, *Gajšek*, *Gojšek*, *Gušek* (ZSSP 152, 154, 156, 166, 173, 187), пол. *Gołszkiewicz* (SN III, 429), чеськ. *Hušek*, *Huška* (ЧП) ~ укр. діал. *гушка* 'дівчина, молодичка' (Бевка 55), 'намотуваний на пальцях руки невеликий моток ниток, яким тчуть килим, ліжник' (Астаф'єва, Воронич I, 421).

Можлива реконструкція патроніма на *-евъ* — ***Гьлшевъ**, — мотивованого початковим **Гьлшъ*. Вона ґрунтується на: укр. *Голішівцева* — гідронім у басейні Тиси (СГУ 152) < **Голш-ев-ьц-ев-а*, блр. *Гальшэвіч* (Бірыла 100), рос. *Гавшов* (ЖПТ), а також *Гашев* (РУС 93), *Гешев* (Новикова 193), *Гошев*, *Гушев* (ЖПТ) — усі з абсорбцією плавного, *Геушев* (РУС 96) < **Гелшев*, болг. *Гушев* (Илчев 146), макед. *Гушев*, *Гушов* (Речник ПКМ I, 304, 305), хорв. *Gušev*, *Gojšević* (Leksik 193, 211), *Guševac* — назва двох населених пунктів у Сербії (Im. m. 195).

На ґрунті укр. *Гайшичъ*, 1726 р. (ДІП III, 90), рос. *Гашичев* (Новикова 187) < **Галишичев*, хорв. *Gušić*, *Galšić*, *Gojšić* (Leksik 182, 193,

211), *Gušić* — сучасне прізвище в західній Герцеговині (Nosić 197), словн. *Govšič, Gušič* (ZSSP 173, 187) можлива реконструкція патроніма **Gьlšičь*.

Схв. *Гушавац* (Речник III, 786), хорв. *Gojšavič* (Leksik 193) — рефлекс псл. **Gьlšavъ(ь)* < **gьlšavъ(ь)*, яке реалізувалося в болг. *гушав* 'той, хто має зоб', *гушавец* 'людина з великим зобом', макед. *гушав* 'із зобом' (Гавриш 109), схв. *гушав* 'той, хто має гушу' (Речник III, 786), словн. *gušav* 'із зобом' та ін., див. (БЕР 1, 297; Pleteršnik 1, 260).

Можлива реконструкція дериватів із консонантом -п- у суфіксальній морфемі:

**Gьlšanъ*: укр. *Гушан* (Новикова 235) < **Гулшан*, ст.-блр. *Павель Гольшанъ*, 1580 р. (АВК XIV, 206), схв. *Гушанац* (Речник III, 786), пол. *Hajszan* (SN IV, 23), чеськ. *Holšán* (ЧП) ~ укр. діал. *гайшан* 'лихий чоловік, розбишака, забіяка' (ЕСУМ 1, 454 — як можливе запозичення з турецької мови), схв. *gušan* 'голуб із волом' (Skok I, 638).

**Gьlšepъ*: рос. *Гашенева* — назва поселення в колишній Пермській губ. (Vasmer RGN II, 328), мотивована антропонімом **Галшень*.

**Gьlšipъ*: д.-руськ. Борисъ *Гавшиничъ*, 1262 р. (Тупиков 513), ст.-рос. Микифорко Васильевъ сынъ *Гулшинъ*, 1649—1652 гг. (Симсон 304), Івашка *Галшин*, 1666 р. (Куц 135), рос. *Голишинов* (Рамієс 2, 356), *Гульшин* (ЖПТ), *Гайшин* (КС Крым 8, 311), *Гейшин* (Новикова 188), *Гавшин* (КПУ Харк. 10, 74), *Гушин* (РУС 117) < **Гулшин*, блр. *Гаўшын* (Бірыла 106), хорв. *Gušin* (Leksik 211). Найімовірніше, **Gьlšipъ* — це патронім на -ipъ.

**Kogьlšipъ*: слов'ян. Крестьян *Гуголшинъ*, 1665 р. — форма з одзвінченням анлауту (Акты ЮЗР V, 159).

**Gьlšupъ*: рос. *Гавшунов* (ЖПТ), блр. *Гайшун* (Бірыла 97).

**Gьlšьpъ(ь)*: рос. (вторинне) *Голишинов* (КДП 49), (похідні) *Гашнево* (2), *Гашниково* — ойконіми в колишніх Новгородській і Псковській губ. (Vasmer RGN II, 328) < **Галшнево*, **Галшниково*. Стосовно мотивації пор. укр. діал. *гушник* 'водопериця, *Myriophyllum spicatum* L.', яке справедливо пов'язують із діал. *гуша* 'гуля' і мотивують тим, що восени на стеблах водяної рослини з'являються продовгуваті *бруньки*' (ЕСУМ 1, 631), словн. *gôlšepъ, -šna* у словосполученні *golšni žlezi* 'дві опухлі залози' (Pleteršnik 1, 229).

Дієприкметник пасивного стану на **-i-m-* (**gьlšimъ*) відобразився в укр. *Гашим* (Падалка 181), рос. *Гашимов* (РУС 93) < **Галшимов* < **Gьlšimъ*. Про рефлекси дієслова-мотиватора **gьlšiti* свідчать схв. *gúšiti* 'тиснути, душити' (Skok I, 638), слвн. *gušiti* 'тиснути' та ін. (БЕР 1, 297) з генетичною семантикою і.-е. **gel-* 'тиснути, стискати'.

Із псл. **gьlšiti* пов'язане псл. **gьlšidlo* — дериват на *-dlo*. Пор. деякі його рефлекси: укр. *Гашило* (ЖПТ), *Гушило* (Новикова 234), рос. *Гашиловская* — відантропонімний ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN II, 328) — усі формально модифіковані (абсорбція плавного) < **Gьlšidlo*.

**Gьlšadlo*: укр. *Гейшало* (КПУ Київ. 5, 46) ~ блр. діал. *гбйшаць* 'не берегти, марнувати' (СРГр. 33).

Укр. *Гоншар* (Пура СПР 1, 35) < **Гомшар* < **Голшар*, слвн. *Golšar* (ZSSP 168) — рефлекси первісних **Gьlšarъ*, **Gьlšarъ*.

Зі слов'янських мов, найімовірніше з української, запозичено румун. *Gușat* (Constantinescu 290). Його можна зіставити з укр. діал. *гушáтий* 'той, хто має зоб' (ГГ 55), 'з великою гушею' (СБук. Г 89), 'який має хворобливо потовщену шию (про людей)' (Негрич 59), схв. *gъшат* 'т. с.' (Речник III, 787).

Є підстави для реконструкції деяких префіксальних похідних, а саме:

**Agьlša*: рос. *Ваговшина* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN I, 626).

**Obgьlša*: рос. *Огульшин* (КПУ Дн. 11, 167) та ін.

**Pogьlša*, **Pogьlъ*: укр. *Погольша* (КПУ Ник. 13, 440), *Боговиш* (НКП Зап. 461) < **Поговиш* (одзвінчення початкових глухих приголосних — часте явище в діалектах східнослов'янських мов, пор., наприклад, рос. діал. *бакорукой* 'однорукий' ~ *накорукий* 'із понівченою рукою' та ін.), слвн. (вторинне) *Poglšek* (ZSSP 466).

Префіксальні утворення, а також наявність окремих фактів композитного зразка: укр. *Велігоша* — сучасне прізвище в Чернігівській обл., із **Velegьlša*, болг. *гушòглав* 'гологоловий' (БЕР 1, 297), схв. *gušobolja* (Сербія), *bjeloguš* 'птаха cinclus' (Лика) (Skok I, 638) — додаткові аргументи на користь потенційності лексико-словотвірного гнізда з коренем **gьlš-* у слов'янських мовах.

Щодо походження **gьlš-* > **Gьlš-* мотивоване базовим **gьlx-* > **Gьlx-* (**gьlš-* < **gьlx-j-*), континуантів якого збереглося порівняно

мало. Ось деякі з них: рос. *Гулхова* ж. (ЖПТ), *Гульхов* (КУ 1, 468) — форми з -ул-рефлексцією групи «редукований + плавний», а також укр. *Гайх* (Хм.), рос. *Гейх* (ЖПТ), пол. *Gajch* (SN III, 223) < **Гельх*, **Galch* (-ь/- > -эл- > -ел-, -al-; солодкозвуччя). Найімовірніше, до них варто долучити й укр. *Геліх* (Новикова 189), *Гелих* (КПУ Ув. Дон. 9, 274), пол. *Gielich* (SN III, 331), у структурах яких розвинулися секундарні голосні після плавного (< **Gelx*, **Gielch*), а також формально вторинні укр. *Гах* (Новикова 86), *Гох* (НКП Полт. 77), *Гух* (РУС 117), ст.-рос. Ондрѣй *Гоховъ*, 1623 р. (Арсеньев 1903: 354), рос. *Гахов* (РУС 29), пол. *Gach*, *Goch*, *Guch* (SN III, 215, 401, 577) і под. — усі з абсорбцією плавного -л- / -l-, притаманною структурам тьлт. Пор. ще укр. *Глех* (м. Дрогобич) < **Гелх* (метатеза).

Таким чином, є всі підстави для реконструкції псл. **Гьлхъ* як праантропоніма.

Проаналізований матеріал дав змогу реконструювати низку архетипів, відапелятивного (за винятком **Gьlševъ*, **Gьlšičь*, **Gьlšinъ*) походження. Більшість із них відсутні в лексикографічних джерелах. Відновлюючи їх, ми заповнюємо прогалини в праслов'янських етимологічних словниках (наприклад, ЭССЯ, SP), в яких лексико-словотвірну мікросистему з коренем **gьlš-* не представлено.

9. Фактичний (антропонімний) матеріал свідчить про потенційність таких праантропонімів із коренем **Гьлт-*:

**Гьлта*, **Гьлтъ*, **Гьлтъ*: укр. *Нуті*, 1713 р. (АЮЗР I/4, 362), *Говт*, *Говта* (Новикова 201), *Говть* (НКП Дон. 2, 443), *Галт* (КПУ Хм. 9, 393), *Гільта* (Богдан 71), *Гульт* (Вол.), *Гелета* (СП 89) — форма з другим повноголоссям, *Гетта* (РУС 96) < **Гелта* (асиміляція плавного), *Ганта* (ЖПТ), *Гунт* (Рв.), *Гехта* (КПУ Київ. 7, 29) < **Гелта*, (-х- < -ф- < -в- < -л-), *Гонта* (КПУ Харк. 14, 109) < **Голта* (-н- < -в- < -л-), (похідне) *Гонтівка* — ойконім у Харківській обл., ст.-рос. Василей *Гунт*, 1687 р. (Селифонтов 62), *Гуйтова* — відантропонімний ойконім в історичній Новгородсько-Псковській землі (ОПКН 192), рос. *Голтов* (КПУ Дон. 19, 105), *Гольтов* (КПУ Харк. 10, 81), *Гайт* (м. Тула), *Гайтов* (КПУ Дн. 11, 65), *Гантов* (КПУ Київ. 8, 278), (похідні) *Гойтово*, *Голтова* — ойконіми в колишніх Псковській і Петербурзькій губ. (Vasmer RGN II, 394, 414), ст.-блр. *Gołtowicze* — ойконім у колишній Гродненській губ. (ПКГЭ II, 107), блр. *Геум*, *Гоум*, *Гонта* (Бірыла 108, 115), серб. *Gutović* (Kilibarda 99), хорв. *Gut*,

Guta (Leksik 211), пол. *Giełtowski, Gojt, Gołta, Gołtowski, Hejt, Hojt, Hojto, Holt, Hołta, Hult* (SN III, 332, 411, 429; IV, 114, 137, 141, 147, 186), чеськ. *Gult* (ЧП).

Укр. *Говтва* (ЖПТ), рос. *Галутвин, Голотвин, Голутвин* (ЖПТ) — рефлексі потенційного псл. **Gьlty*, -ъve.

**Gьlteba*: ст.-рос. Івашко *Голтепа*, 1681 р. (Сиб. города 84) < **Голтеба* (через забуття етимологічних зв'язків).

**Gьлташь*: укр. *Галташ* (КС Од. 2, 525), *Гонташ* (КПУ ІФ 1, 809) ~ рос. діал. *гантáшик* 'петелька в фєрязі — різновиді стародавнього верхнього одягу' (СРНГ 6, 135).

**Gьlteшь*: ст.-рос. *Гунтешов*, кін. XVI — поч. XVII ст. (Анпилов 220).

**Gьltoša*, **Gьltoшь*: укр. *Гайтоша* (КПУ Зап. 16, 130), *Гентош* (КПУ Дон. 17, 176), пол. *Gientosz, Hojtosz* (SN III, 335; IV, 137).

**Gьltuxa* / **Gьltuxъ*: укр. *Гантух* (СКТ 150), ст.-рос. Істомка Мартыновъ сынъ *Гонтуха*, 1586 р. (Гурлянд 60), рос. *Гантух* (ЖПТ) < **Галтух* (денталізація плавного).

**Gьltuxa* / **Gьltyшь*: укр. *Гентиш* (Редько Словник 1, 204), рос. *Галтыхина ж.* (ЖПТ).

**Gьлтајь*, **Gьлт'ајь*: укр. *Гельтай* (Редько Словник 1, 204), *Гультай* (СП 108), *Ильтай* (РУС 166), ст.-рос. Ондрей Федоровичъ *Голтяевъ*, 1434 р. (УЛС 79), Михайло Васильевъ сынъ *Гольтяевъ*, 1597 р. (Сторожев Десятни 365), Федор, прозвище *Голтяй*, XVII ст. (РИ 2, 46), (похідні) *Голтяево*, поч. XVII ст. — назва пустища в колишньому Ярославському пов. (ИАЯ II, 23), *Гольтяево*, XVII ст. — ойконім у колишньому Верейському пов. (Кусов 273), рос. *Галтаев, Голтаев, Гультай, Гультаев* (ЖПТ), пол. *Gultaj* (SN III, 584) ~ укр. *гульта'й*, діал. *гільт'яй, гольта́й, гульта́й* 'ледар, нероба' (ЕСУМ 1, 618), *гільта́й, гінтя'й* 'гульвіса; розпутна особа; негідник' (Головацький 477, 495), рос. діал. *гульта́й* 'ледар' (ССГ 3, 92), *ганта́й* 'високорослий, довгов'язий парубок' (НОС 2, 7) < **галта́й*, блр. діал. *гультай* 'нероба' (СГЦРБ 1, 105), 'трутень' (МСМ 1970: 42), *ульта́й* 'т. с.' (СБГ 5, 205) < **гульта́й*, ст.-пол. *holtaj*, пол., слвц. *hultaj* 'ледар, нероба' (ЕСУМ 1, 618), введені (як форми з епентезою) до словникової статті **gul'ajь* (ЕССЯ 7, 171).

**Gьltějь*: рос. *Гантеева ж., Гултеев* (ЖПТ).

**Gьлтакъ*: укр. *Говтак* (КПУ Херс. 9, 184) ~ рос. діал. *гульта́к* 'ледар' (ССГ 3, 92).

Демінутиви:

***Гыѣѣѣ** / ***Гыѣѣѣ**: укр. *Гунтик* (РІ Рв. 4, 249) — форма з асимілюваним плавним, рос. *Гультиков* (КП Твер.) ~ рос. діал. *гультик* 'ледар' (ССГ 3, 93), 'ремінець, за допомогою якого прив'язували чобіт з оленячої шкіри до пояса' (СРГК 1, 413), серб. *Gutić* (Kilibarda 99), хорв. *Gutić* (Leksik 211), чеськ. *Hejtík* (ЧП).

***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**: укр. *Гайтко* (Панцьо 99), *Гелетко* (СП 89) < **Гелтко* — форма з секундарним -е-, (вторинне) *Гафткович* (КПУ ІФ 3, 88) < **Гавткович*, пол. *Gientka*, *Gientek*, *Gojtka*, *Gojtko* (SN III, 335, 411), чеськ. *Gojtka* (ЧП).

***Гыѣѣѣ**: укр. (вторинне) *Гонтчук* (Рамієць 2, 143).

***Гыѣѣѣ**: ст.-рос. (похідне) *Голтятино*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Юр'єв-Польському пов.

Іносуфіксальні праантропоніми:

***Гыѣѣѣ**: хорв. *Gutalj* (Leksik 211).

***Гыѣѣѣ**: укр. *Гайтан* (КПУ Дон. 3, 110), *Гатлан* (Панчук 142) < **Галтан* (метатеза), *Гітлан* (КПУ Переможці Він. 8, 686) < **Гілан*, ст.-рос. *Гойтан*, 1345 р. (Веселовский 81), рос. *Галтанов* (Рязан. КП 1, 284), *Гайтанов*, *Гонтанов* (ЖПТ), (похідне) *Гойтаново* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN II, 394), блр. *Гуйтан* (м. Дзержинськ), пол. *Gultanek*, *Hultan* (SN III, 422; IV 186) ~ рос. діал. *гайтáн*, *гойтáн* 'мотузка для черевиків' (СРНГ 5, 101).

***Гыѣѣѣ**: рос. *Голтинъ*, 1741 р. (Парфенова 118), *Гейтин* (КПУ Зап. 11/1, 192), *Гуйтин*, *Гуйтинов* (ЖПТ).

***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**: укр. *Гавтуняк* (КПУ ІФ 1, 403), хорв. *Gutunić* (Leksik 211), пол. *Hołtun*, *Hołtuń* (SN IV, 147).

***Гыѣѣѣ**: пол. *Hołtyni* (SN IV, 147).

Деривати з консонантом -г- у суфіксі:

***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**: ст.-укр. Степан *Голтареѣ*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 88), рос. *Голтареѣ* (Лет. ЖС 2007, № 8, 116), пол. *Gultar* (SN III, 582).

***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**, ***Гыѣѣѣ**: ст.-укр. Пофом *Гайтуров*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 222), укр. *Гавтуренко* (КПУ Дон. 14, 76), *Голтуренко* (Горпинич, Тимченко 61), *Гонтурак* (СП 97), ст.-рос. Михаил *Гойтуровъ*, 1492 р. (ОАПК 293), Гаврило Степанович *Гайтуров*, 1556 р. (Веселовский 77), рос. *Гуйтор* (СП 108), *Гайтров* (Вол.), (похідне) *Гайтурово* — ойконім у колишній Тульській губ. (Списки Тул. 173), пол. *Hołtra* (SN IV, 147).

**гыѣѣѣ*: рос. діал. *галты'рь* 'заглибина у формі жолобка для прикраси віконних рам, дверей' (Подвысоцкий 29).

***Gьltasъ**, ***Gьltosъ**, ***Gьltyсъ**: пол. *Goltas, Holtas, Holtos, Holtys* (SN III, 429; IV, 141, 147).

***Gьltota**: укр. *Гайтота* (КПУ Полт. 10, 710), *Гейтота* (Редько Словник 1, 203).

Префіксальні деривати відапелятивного походження:

***Agьltъ**: (похідні) ст.-рос. *Ваголтово*, 1568–1569 pp. (ПМЯ II, 48), рос. *Агинтово* (2) — ойконіми у колишніх Ярославській та Владимирській губ. (Vasmer RGN I, 22) < **Агьлтово*.

***Јьгьltъ**: ст.-рос. *Игантов*, XVI ст. (НПК III, 916) < **Игалтов* (денталізація).

***Јьгьltasъ**: ст.-рос. *Игалтасов*, XVI ст. (НПК III, 891).

**negьltъjъ*: укр. діал. *негьлтий* 'неповороткий, повільний, незграбний у рухах' (Пиртей 2004: 196).

**obgьltanъjъ*: укр. діал. *обгьвтаний* 'приручений; втихомирений', 'зношений (про взуття)' (ГГ 134).

***Sigьltъ**: рос. (похідне) *Сигонтино* — ойконім у колишній Костромській губ. (Самарянов 58) — форма з денталізованим плавним.

**szgьltanъjъ*: укр. діал. *згьвтани л'он* 'пом'ятий, спутаний льон' (Никончук 284). Дієприкметник пасивного стану, мотивований дієсловом **szgьltati* > блр. діал. *згьвтаты* 'одурманити' (Кулік 2005: 89) та ін.

***Šegьltasъ**: ст.-укр. Офонка *Шеголтасной*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 192).

10. Є підстави для реконструкції низки праантропонімів із коренем **Gьlv-*, зокрема:

***Gьlva**, ***Gьlvo**, ***Gьlvъ**: укр. *Гавва* (РУС 86) < **Галва*, *Галва* (СКТ 146), *Гевла* (НКП Дн. 482) < **Гелва* (метатеза), *Говво* (НКП Од. 1, 773), *Гайва* — сучасне прізвище, із **Гьльва*, *Гуйва* (Рв.), рос. (похідне) *Гулвин Яр* — гідронім у колишній Воронежській губ. (Vasmer I, 545), пол. *Gałwa, Golwa, Hałwa, Hojwa, Holwa* (SN III, 144, 423; IV, 35, 137, 142), чеськ. *Halva, Hulva* (ЧП).

***Gьlvaga**: укр. *Гавага* (РІ Київ. 2, 755) < **Гаввага* < **Галвага*, ст.-рос. (похідне) *Голважиновъ* Иванъ, XVI ст. (НПК V, 682).

***Gьlvějъ**: пол. *Gielwiej, Gołwiej* (SN IV, 332, 423).

***Gьlvaxъ** / ***Gьlvaxъ**: укр. *Гейвах* (ТДЗ 102), рос. *Гайвашов* (Памяць 2, 458), пол. *Hejwasz* (SN IV, 87), ст.-слвц. Jurek *Galvaš*, 1658 р. (UFP II, 303).

***Gьlvīшъ**: рос. *Гейвиш* (ЖПТ).

***Gьlvnošь**: пол. *Hejwosz, Hojwosz* (SN IV, 87, 137).

***Gьlvakъ**, ***Gьlv'akъ** / ***Gьlvacъ**: укр. *Гальвак* (КПУ Жит. 9, 410), рос. *Голвачов* (КПУ Черниг. 1, 67), пол. *Helwak, Helwiak* (SN IV, 92), чеськ. *Hulvák* (ЧП), слов'ян. (похідне) *Гальваки* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 290).

***Gьlvikъ** / ***Gьlvicъ**: укр. *Гальвік* (РІ Рв. 4, 85), *Гуйвик* (КПУ Дон. 22, 117), *Гевлич* (КПУ Харк. 7, 65) < **Гелвич*, рос. *Голвич* (ЖПТ), блр. (вторинне) *Гульвиченко* (ТС Мозырь 94), пол. *Gałowiczek, Helwicz, Helwik* (SN III, 244; IV, 92).

***Gьlvъkъ**: пол. *Holwek* (SN IV, 142), чеськ. *Holvek* (ЧП).

***Gьlvukъ**: укр. *Гайвук* (ТДС 133), блр. *Гайвук* (СБГТ 163).

***Gьlvapъ**: укр. *Гайван, Гейван* (Горпинич 185, 229), *Гойван* (КПУ Дон. 4, 142), *Гуйван* (Новикова 229) — усі з переходом л' > й (солодкозвуччя), *Гульван* (Редько Словник 1, 262), рос. *Голванов* (ЖПТ), блр. *Галваны* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 102), пол. *Gałwan, Gielwanowicz, Giełwanowski, Hujwan* (SN III, 144, 332, 333; IV 184) ~ рос. діал. *голв́ан* 'риба головень' (СРНГ 6, 288), якщо це не вторинна форма із **головáн*.

***Gьlvipъ**: рос. (вторинне) *Голвинова ж.* (КПУ Ув. Дон. 4, 155), пол. *Gielwin* (SN IV, 423), чеськ. *Helvín* (ЧП).

***Gьlvacъ**: укр. *Гайвасъ*, 1756 р. (АК 5, 211), пол. *Gielwas* (SN III, 423).

***Gьlvatъjъ**: укр. *Гульватый* (ЖПТ).

***Gьlvotъ**: укр. *Гойвот* (ЖПТ).

***Gьlvotъ**: укр. *Гайвутенко*, 1753 р. (Пивовар 228).

На основі якісного чергування корінь ***Gьlv-** пов'язаний із ***Žьlv-**, який реалізувався в:

***Žьlvъ**: укр. *Жев* (Новикова 296) < **Желъ*, пол. *Żółw, Żółw* (SN X, 598), слов'ян. *Желвы* (3) — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 97).

***Žьlvaga**: укр. *Жевага* (ЖПТ), *Жеваженко* (КПУ Черниг. 7, 58) < **Жевваженко* < **Желваженко*, рос. *Жевагин* (ЖПТ).

***Žьlvakъ** / ***Žьlvacъ**: укр. *Жоввакъ*, 1732 р. (РЧП 344), *Жувак* (Редько Словник 1, 366) < **Жуввак* < **Жулвак*, ст.-рос. (похідне) *Желваково*, 1539/40 р. — назва населеного пункту в колишньому Тверському пов. (ПМТ 33), рос. *Желваков, Жевлаков* (м. Тула), (похідні) *Жевлаки, Жевлаково, Желваки, Желваков, Желвакова, Желвачева* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN III, 270, 272,

273), блр. *Жаўлакоў*, *Жалавачык* (Бірыла 144, 145), *Жевлаки*, *Жевлачево* — ойконіми в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN III, 270), пол. *Żelwak*, *Żewłak* (SN X, 581, 586) ~ рос. діал. *жобувак* 'здуття від удару' (Пономарев № 59, 2) та ін.

**Žyvik* / **Žyvičь*: укр. *Жевик* (РІ Льв. 2, 479) < **Жевик*, хорв. *Žuvić* (Leksik 765).

**Žylvanъ* / **Žylvunъ*: укр. *Жуйван* (Редько Словник 1, 367), *Жованик* (ЖПТ), ст.-рос. Івашко *Желвунов*, 1668 р. (Кункин 2, 6), рос. *Желвуновъ*, 1715 р. (Зарайск 57), *Желванов*, *Жуванов* (ЖПТ), блр. *Жолванъ*, 1797 р. (ВС 1, 405), *Жульванов* (ЖПТ), хорв. *Živanić* (Leksik 765).

**Žylvatъ(jь)*: рос. *Желватых* (ЖПТ), *Жевлатов* (Новикова 296) < **Желватов* (метатеза), *Желватовка*, *Жевлатово* — ойконіми від-антропонімного походження в колишніх В'ятській і Смоленській губ. (Vasmer RGN III, 270, 273).

11. Для пол. *Gaŭza*, *Gielza*, *Gielzy*, *Giełza* (SN III, 244, 332, 333) можна навести ряд генетично споріднених інослов'янських відповідників з урахуванням:

а) різноманітної вокалізації -ъ- (-ъ/- > -ал-, -ел-, -ил- / -іл-, -ол-, -ул-) і асиміляції плавного в усіх лексикалізованих варіантах (-л- > -в-, -л- > -м-, -л- > -н-): укр. *Гевза* (Глуховцева 1, 188), *Гобза* (Горпинич Болг. 262) < **Говза* (змішування губних), *Гамза* (Новикова 181), *Ганза* (Новикова 182), *Гонза* (СП 97), *Гомзино* — мікротопонім (Піпаш, Галас 235), ст.-рос. *Говза* Левинъ, 1498 р., *Говзо* Глазанов, 1539 р. (Тупиков 108), Гридка *Говза*, 1500 р. (НПК III, 199), Сапрон *Говзовский*, 1670/71 р. (ТКВЛ 75), Андрей *Гамзовъ*, XVI ст. (НПК IV, 342), Геннадий *Гонзов*, 1617 р. (ОР 3/2, 27), рос. *Гавзов* (КПУ Харк. 19, 120), *Гамзов* (СП 86), (похідні) *Гавзово*, варіант *Говзово* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 520; Василев 2, 64), *Гамзы*, *Гамзово*, *Гамзино* (2) — назви поселень у колишніх Псковській та Новгородській губ. (Vasmer RGN II, 310), блр. *Гамза*, *Гемза* (Бірыла 100, 107), пол. *Gamza*, *Gawza*, *Giemza*, *Giemzo*, *Gietzy*, *Gumz*, *Gumza*, *Gymza* (SN III, 246, 334, 284, 588, 611), (похідні) *Giełzów* (2) — ойконіми (SMP 286), *Giełzówka* — гідронім у басейні Вісли. Пор. ще *Говзевичи* — назва поселення в колишній Віленській губ. (Vasmer RGN II, 390);

б) явища солодкозвучання: укр. *Гайза* (КПУ Зап. 3, 79), *Гейза* (м. Кам'янець-Подільський Хм.), *Гойза* (Радіон 40), рос. *Гейзов*

(КПУ Зап. 10, 51), пол. *Gajza, Gajzy, Giejza* (SN III, 229, 330), чеськ. *Hejza* (Kotík 55), слвц. *Gejza*, яке відносять до запозичень з угорської мови (Одран 50);

в) явища метатези і другого повноголосся: укр. *Глез* (Новикова 197) < **Гелз*, ст.-рос. Бориско *Голозов*, XVI ст. (ГРМ 97) і под.

На основі цих фактів можна реконструювати праантропоніми **Gьlza*, **Gьlzo*, **Gьlзь*, **Gьlзь(ь)*, **Gьlзь*.

Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *гульза* 'гуля, пухир' (ПОС 8, 81), слвц. діал. *hojza* 'легковажна дівчина, жінка' (SSN I, 595).

Афіксальні деривати:

**Gьlzikъ*: укр. *Гонзик* (Богдан 73), ст.-рос. Сенька Трофимов сын Пономарь, *Гомзигов* он же, 1678 р. (ОГС 59), рос. *Гензик* (ТЕ 179), *Ганзигов* (КПУ Ув. Дон. 1, 203), пол. *Giemzik, Hełzik* (SN III, 334; IV, 93).

**Gьlziць*: блр. *Гоўзіч* (м. Мінськ).

**Gьlзькъ*: чеськ. *Hejzek* (ЧП).

**Gьlzajъ*: рос. *Гамзаев* (РУС 90).

**Gьlžęja*, **Gьlžęjъ*: ст.-рос. *Говзѣя*, 1638 р. (РСп. 8), *Ганзеев* (КПУ Ув. Дон. 8, 41).

**Gьlzuјъ*: ст.-рос. Савва *Габзуев*, 1570 р. (Веселовский 76) < **Гавзуев* (змішування губних).

**Gьlzakъ*, **Gьlз'акъ*: укр. *Глезак* (Панцьо 100) < **Гелзак* (метатеза), *Ганзак* (СП 87), *Гонзак* (КПУ Дон. 13, 110), ст.-рос. *Гонзяковъ* Григ. Вас., 1632 р. (Изюмов 218), (похідне) *Гомзяково*, 1637 р. — ойконім у колишньому Коломенському пов. (АМГ II, 45), рос. *Галзяков* (Вол.), (похідне) *Голзаково* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Списки Яросл. 340), пол. *Giejzak, Gielzak, Giełzak* (SN III, 330, 332, 333), чеськ. *Hejzák* (ЧП), слвц. *Hojzák* (TZ Bratislava 115).

На основі чергування *з* : *ь* **Gьlzakъ* пов'язане з **Žьlzakъ* > рос. *Желзаков* (КПУ Луг. 6, 447).

**Gьlзукъ*: пол. *Gielzuk* (SN III, 332).

**Gьlzelъ*: укр. *Ганзелько* (СП 87), *Гензель* (Новикова 189) — форми з денталізацією плавного, пол. *Gajzel, Gamzel* (SN III, 229, 246).

**Gьlzul'a*, **Gьlzulъ*, **Gьlzulъ*: укр. *Гамзуль*, 1767 р. (УЛИ III), *Гайзуля* (КПУ Дон. 15, 155), *Ганзуля* (КПУ Зап. 2, 47), *Гонзул* (Горпинич 24).

***Gьlzanь**: укр. *Говзан* (Богдан 93), *Гойзан* (Редько Словник 1, 220).

***Gьlzinь**: рос. *Гельзин* (Новикова 189), *Галезин* (РУС 88) — форма з секундарним *-е-*, *Гамзин*, *Голзин* (РУС 90, 100), *Ганзин* (Рамієс, 493), *Гензин* (КПУ Зап. 1/1, 148), блр. *Гельзін* (Бобрык 227).

***Gьlzunь**: рос. *Гильзунов* (ИС 68), пол. *Gałzunów* (SN III, 245) ~ рос. діал. *галзун* 'двірна заціпка', *галзунók* 'невправно зав'язаний вузлик' (СРГК 1, 324—325).

***Gьlzadlo**: рос. *Газалов* (РУС 87) < **Галзалов* (абсорбція плавного). Заголовна праформа мотивована апелятивом **gьlzadlo* > блр. діал. *гóмзала* 'говорун' (МДСГ 3, 235) та ін., пов'язаним із дієсловом **gьlzati*. Пор., наприклад, укр. *гáвзати* 'гніватися, нарікати на кого' (Кміт 200), рос. діал. *гíлзать*, *гóлзать* 'ковзатися; повзати' (СРНГ 6, 171, 292), *гóузать* 'повзати' (Пономарев № 58, 2), *гь'лзать* 'ковзатися', кваліфіковане як неясне (Фасмер I, 473), *вь'голзать* 'виполоти' (СРГК 1, 256), *загóвзать*, *загóлзать* 'забруднити' (СРГК 2, 106), блр. діал. *гойзаць* 'топкати бешкетуючи' (Юрчанка СНС 33).

**gьlzidlo*: блр. діал. *гамзіла* 'скнара' (РСВ 1, 143) — форма з лабіалізованим плавним.

Суфіксальною варіантністю пов'язані ***Gьlzagь**, ***Gьlzugь**, ***Gьlzugь** > укр. *Гавзир* (СП 83), *Гонзар* (Панцьо 101), *Ганзур* (Зап.), *Гонзур* (РУС 103), *Гозаренко* (Горпинич, Корнієнко 54) < **Голзаренко*, (похідне) *Ганзаровщина* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 285), рос. *Гонзаров* (ИС 64).

II. РЕФЛЕКСИ І.-Є. *(s)ker- У СЛОВ'ЯНСЬКІЙ АНТРОПОНІМІЇ

Континуанти псл. *(S)kьrb-

Базові псл. *Кьrба, *Кьrбо, *Кьrbъ / *Скьrба, *Скьrбо, *Скьrbъ відновлюються на багатому матеріалі слов'янських мов. При відборі фактичного матеріалу бралися до уваги:

а) форми з -ьr- > -ap- у кореневій морфемі: укр. *Карба* (РІ Дон. 9, 547), *Кареба* (ЖПТ) — форма з секундарним -е-, *Кабро*, 1756 р. (АК 5, 99), *Кабро* — сучасне прізвище (РУС 169) < *Карбо, *Скарб* (Панцьо 118), *Скарбо* (КПУ Дн. 6, 112), *Шкарба* (Богдан 165), *Харб* (Вол.) < *Карб, рос. *Кабро* (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 90), *Кабров* (РУС 169), *Кабрин* (ЖПТ) — форми з метатезою -рб- > -бр-, *Харбин* (КПУ Зап. 4, 564) < *Карбин, *Скарбо* (Лет. ЖС 2006, № 27–39, 172), *Шкабров* (ЖПТ), блр. *Карыба*, *Карэба* (Бірыла 189, 190) — форми з секундарними голосними після плавного, болг. *Шка̀рбов* (Илчев 558), макед. *Karbinci* — відантропонімний ойконім (Im. m. 222), хорв. *Karba* (Leksik 282), слвн. *Karba* (ZSSP 252), ст.-пол. *Vysz Karb de Hochow*, 1453 р. (SSNO II, 534), пол. *Karb*, *Karba* (SN IV, 493), *Skarb*, *Skarba* (SN VIII, 441), чеськ. *Karba* (ЧП), *Škarba* (Beneš 105), слвц. *Skarba*, *Škarba* (TZ Bratislava 318, 347).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *шкарб* 'східець', *шкарбі* мн. 'східи на крутому березі річки' (ЕСУМ 6, 428), рос. діал. *карба́* 'пилка з кількома виламаними зубами' (СГРС 2, 37), *ка́бра* 'кисть руки' (Погодин 24 — як запозичення з фін.), *ка́бры* мн. 'брудні руки', *ка́бры* мн. 'кисті рук' (Мызников Беломорье 133, 155), *скаб-ро́* 'дуже схудла людина' (СРНГ 37, 362), *шка́рба* 'стара, виснажена людина' (СРГО 2, 283), серб. *карба* 'лайка' (Лавровский 231);

б) форми з -ьr- > -ep- у кореневій морфемі: укр. *Керб* (СКТ 330), *Керба* (Богдан 112), *Кebro* (КПУ Полт. 8, 292), *Кереб* (КПУ Вол. 1,

340) — форма з другим повноголоссям, рос. *Кебров* (КП Алтай 2, 181) < **Кербов*, *Шкербин* (КП Твер.), *Шкербов* (ЖПТ), (похідні) *Кербино* — назва поселення в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 539), *Горка-Керебово* — в колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 135) — форма з другим повноголоссям, блр. *Шкерба* (Памяць Лоеўск. 507), *Шкербы* — відантропонімний ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN X, 323), слвн. *Skerb*, *Škerbina* (LP), слов'ян. (похідне) *Скербы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 595);

в) форми з *-ъr-* > *-ur-* / *-ir-* у кореневій морфемі: укр. *Кирба* (КПУ Черк. 6, 557), *Шкриба* (Богдан 266) < **Шкирба*, рос. *Кырбин* (Сикслъ 421), *Кирино* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 472), пол. *Kiryb* (SN IV, 625) < **Kirb*, (вторинне) *Skibrowski* (SN VIII, 447) ~ укр. діал. *скі́рба* 'сварка, непорозуміння, неспокій' (Бевка 118), рос. діал. *кирб* 'пучок, в'язка' (СРНГ 13, 218), *кі́рба* 'стіжок' (СВГ 3, 57), *кі́бра* 'капризуля' (СРНГ 13, 195), *скі́рба* 'стіжок' (СВГ 10, 20);

г) форми з *-ъr-* > *-or-* у кореневій морфемі: укр. *Корба* (Панцьо 107), *Кобрин* (Льв.), *Хорба* (КПУ Полт. 12, 195) < **Корба*, *Скорб* (КПУ Ник. 4, 622), *Скорба* (ТСЕ 238), *Шкорба* (ЕТ 4, 609), (похідне) *Кобринова Гребля* — ойконім на Черкащині, ст.-рос. Кондратикъ *Скорбовъ*, 1495 р. (Тупиков 748), (похідні) *Скорбово*, XV ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК I, 505), *Скорбово*, XVI ст. — назва пустища у Псковській землі (ПКП 204), рос. *Кобрин* (ЖПТ), *Корб* (Лет. ЖС 2008, № 1—13, 132), запозичене в естонський антропонімікон (Лен. М 11, 240), *Скорб* (Лет. ЖС 2008, № 24, 224), *Скорбов* (Новикова 765), *Корбова*, *Корбово* — відантропонімні ойконіми в колишніх Смоленській та Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 398), *Скорбино* — у колишній Тверській губ. (Списки Твер. 442), блр. *Корба* (Бірыла 213), *Скорб* (м. Мінськ), *Скорба* (Бірыла 379), *Скорбо* (м. Мінськ), болг. *Хѡрба*, *Хѡрбо* (Илчев 521) — форми із спірантизацією (*К-* > *Х-*), слвн. *Korb* (ZSSP 285), серб. *Корбово* — старожитний ойконім (Милићевіћ 954), хорв. *Korb*, *Korba* (Leksik 314), пол. *Korb*, *Korba* (SN V, 145), *Chorba* (SN II, 107) < **Korba*, *Skorb*, *Skorba* (SN VIII, 460), чеськ. *Korb*, *Korba* (ЧП), слвц. *Korba* (TZ Bratislava 172), а також (похідні) *Scarbowe*, 1230 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 69), *Скворбы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 153) < **Скорбы* (лабіалізація

задньоязикового) ~ укр. діал. *корб* 'глибокий кошик, сплетений з лози' (Матіїв 233), *кóрба* 'стара жінка' (СУГО 106), *шкóрба* 'худа, виснажена жінка' (СБук. Г 666), 'тріска' (Матвіяс 85), *шкорба-шкорбом* 'стара жінка' (Брилінський 105), рос. діал. *кóбра* 'пригоршня' (СРНГ 14, 16) < **кóрба*, *кóрба* 'головний убір, капелюх' (СРГ Прик. 335), 'про неповоротку людину' (СРНГ 14, 311), 'пила з кількома виламаними зубами' (Элиасов 151), *скóрба* 'хвороба' (СРНГ 38, 84), *скорóба* 'сум, смуток' (Ткаченко 190) — форма з другим повноголоссям, *скорбь* 'хвороба людини, тварини' (Моисеев 157), слвц. діал. *korba* 'клюка' (Buffa 1955: 166) та ін.;

г) форми з -*ъr*- > -*ур*- у кореневій морфемі: ст.-укр. Јас. *Skubra*, 1572 р. (Чучка 521), *Ѡлекъса Скуръба*, 1649 р. (Реєстр 330), укр. *Курба* (НКП Черк. 2, 270), *Шкурба*, 1721 р. (ДІП II, 31), ст.-рос. *Курба* Ивановъ сынъ Кривоно, 1519 р. (Тупиков 219), рос. *Кубер*, *Кубрин* (ЖПТ), (похідне) *Закурбинская Дуброва* — назва поселення в колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN III, 394), макед. *Kurbinovo* — ойконім (Im. m. 252), *Кърбина* — мікротопонім (Миовски 122), слвн. *Kurb* (ZSSP 316), пол. *Kurba*, *Churba* (SN II, 136; V, 432), *Kubr* (SN V, 368) ~ рос. діал. *курба́* 'бешкетник' (СРГ Прик. 366), *ку́бра* 'дерев'яна затичка в бочці' (ОСВГ 5, 138), 'бешкетник' (Новгород. словарь 475) < **кърба*;

д) форми з невокалізованим плавним: серб. *Škrba* (Milićević 674), *Шкрбо* (Јањатовић 398), хорв. *Krb*, *Skrbin*, *Škrba* (Leksik 332, 596, 647), слвн. *Skrbin*, *Škrba*, *Škrbo* (LP), чеськ. *Krb*, *Krba*, *Škrba* (ЧП), слвц. *Krba* (TZ Bratislava 186) ~ серб. *шкрб* 'турбота' (Лавровський 789).

Можна реконструювати низку праантропонімів, похідних від апелятивів префіксального походження:

**Їскърбо*: серб. *Чкрбо* (Јаћимовић, Петровић 169) < **Чекрбо* (алегрова форма?).

**Кокърба*: укр. *Кукурба* (Богдан 149), пол. *Kukurba* (SN V, 399).

**Обскърба*, **Обскърбъ*: укр. *Оскориб* (Панцьо 113) — форма з секундарним -и-, ст.-рос. Бажка *Оскарба*, 1654 р. (Переславль-Залесский 3) ~ укр. діал. *оскарб* 'сапа' (Матвіяс 119), *оскорб* 'кривда, неправда', *оскóрба* 'гризота' (Онишкевич 2, 26).

**Рокърба*: укр. *Покорба* (Чучка 459).

**Роскърбъ*: пол. *Poskorb* (SN VII, 500).

**Сокърба*: укр. *Сокирба* (КПУ Він. 6, 30) < **Сукирба* (послаблення лабіалізації) < **Сукърба*.

***Zakъrba:** рос. *Закубра* (ЖПТ) < **Закурба* (метатеза).

Деривати з консонантом -j- у суфіксальній морфемі:

***Kъrbajъ:** укр. *Карбай* (Глуховцева 1, 310), *Курбай* (Вол.), рос. *Карбаев* (ЖПТ), *Кирбай* (САМ 103), *Курбаев* (КПУ Дон. 11, 701), блр. *Карбаеў*, *Кірбай* (Бірыла 184, 202), словн. *Karbij* (LP), хорв. *Korbij* (Leksik 314), пол. *Kierbij* (SN IV, 594).

***Kъrbějъ / *Skъrbějъ:** ст.-укр. *Өедка Курбѣй*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 359), укр. *Курбей*, *Курбій* (Богдан 151), ст.-рос. *Скорбѣевъ* Василий, 1614 р. (АМГ I, 91), Карп *Скорбеев*, 1636 р. (Парфенова 350), Худякъ *Скорбиевъ* сынъ, 1651 р. (Сб. Щукина IV, 21), *Корбеев*, *Скорбеев*, 1699 р. (Водарский 281, 291) ~ укр. діал. *шкорбѣй* 'скупий' (СБук. Г 666), рос. діал. *кирбей* 'гірський хребет' (СРНГ 13, 218).

***Kъrbujъ:** блр. *Корбуй* (м. Солігорськ).

Укр. *Курбага* (РІ Полт. 3, 174), *Курбега* — сучасне прізвище континують псл. ***Kъrbaga**, ***Kъrbega**.

Похідні з -k- / -č- у суфіксальній морфемі:

***Kъrbaка, *Kъrbaкъ, *Kъrb'акъ / *Kъrbaсъ:** ст.-укр. *Иванъ Кубракъ*, 1649 р. (Реєстр 118) < **Курбакъ* (метатеза), Гришка Тихонов сынъ *Курбака*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 389), *Карбачъ*, 1675 р. (Тупиков 174), укр. *Карбак* (Богдан 108), *Корбак* (Панцьо 107), *Курбак* (КПУ Київ. 8, 364), *Кубрак* (КПУ Харк. 9, 451), *Карбач*, 1756 р. (ДСС 139), *Карбач* — сучасне прізвище (Новикова 359), *Корбач* (СКТ 375), *Курбаченко* (РІ Крым 6, 46), *Кубраченко* (ЖПТ), *Кибряк* (КПУ Зап. 9, 138), *Кубраково* — ойконім у Сумській обл., ст.-рос. *Курбакъ*, XVI ст. (НПК VI, 855), *Никита Карбаковъ*, XVII ст. (Сиб. города 65), (похідні) *Курбаково*, 1539/40 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 78), *Кербаково* — власність Переславль-Залеського Никитського монастиря (ПЗН 6), рос. *Карбаков* (ЖПТ), *Корбаков* (КП Вологда), *Курбаков* (СП 199), *Кобраков*, *Кубрак*, *Кубряк* (ЖПТ), *Курбачев* (РУС 226), *Карбачин* (РУС 178), (похідні) *Кербакова*, *Кербякова*, *Курбаки*, *Курбакино*, *Курбаков*, — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 135, 693), ст.-блр. *Андрей Корбака*, 1691 р. (Бірыла 1966: 225), блр. *Кубрак*, *Курбака*, *Курбач* (Бірыла 225, 233), *Кубрачков* (ЖПТ), (похідне) *Корбачевка* — назва поселення в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN IV, 398), болг. *Корбаков*, *Кубраков*, *Курбаков* (Илчев 269, 281, 285), *Корбово* — ойконім у Сербії, хорв. *Krbačić*, *Kerbačić* (Leksik 230, 332), пол. *Korbak*, *Kubrak* (SN IV, 145; V, 368), *Karbacz*, *Korbacz*, *Kubracz*

(SN IV, 493; V, 145, 368), *Karbiak*, *Korbiak* (SN IV, 494; V, 145), чеськ. *Karbáč*, *Korbačka* ЧП). Сюди слід долучити форми із фонетичним рухом *K- > X-* на зразок ст.-укр. Василь *Хорбака*, 1649 р. (Реєстр 119), хорв. *Hrbak*, *Hrbaka* (Leksik 233), пол. *Chorbacz* (SN II, 107) і т. п.

Наведені факти співвідносні з апелятивами на зразок укр. діал. *кобрáк* 'стара безрукавка' (Шило 144), *карбач* 'виплетена з ременів нагайка' (Пиртей 2001: 112), *кербáч* 'батіг', яке помилково виводять із нім. *kerbig* 'у зарубках, надрізах' (Лопушанський, Пиц 82), *корбáч* 'довга полонинська дорога' (Бевка 76), 'батіг' (УНК 20, 378), 'кийок' (ЕСУМ 2, 388 – як запозичення з турецьк.), рос. діал. *карбáч* 'батіг' (СРНГ 13, 81), *корбачи́* мн. 'берестяні постолі' (СРНГ 14, 311), серб. *крбач* 'бич' (Лавровский 259), слвн. діал. *krbač* 'батіг' (Gregorič 157), слвц. діал. *korbač* 'сплетений з лози батіг' (Ripka 294) і под.

На основі укр. *Скорбач* (Радіон 118), *Шкорбач* (КПУ Черниг. 5, 919), рос. *Скарбаков* (Ратиєв 2, 186), *Скербаков* (Сикслєв 707), *Скирбачев* (ГОО 212), *Скорбач* – сучасне прізвище, *Скорбачев* (КПУ Луг. 7, 370), пол. *Skibrak* (SN VIII, 447), *Skorbacz* (SN VIII, 480) можна реконструювати псл. **Skъrbakъ* / **Skъrbačъ* – форми з *S-mobile*.

**Kъrbikъ* / **Kъrbičъ*: укр. *Хабрикъ*, 1756 р. (АК 5, 180) < **Кабрикъ*, *Корбик*, *Корбич* (Панцьо 107), *Кобрик* (КПУ Переможці Жит. 2, 298) < **Корбик*, *Кубрик* (РІ Дон. 5, 12), *Корбич* (Богдан 132), рос. *Керби-ков* (Лет. ЖС 2007, № 27–39, 85), *Кибрик* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 88), *Кобрик*, *Кубрик* (ЖПТ), (похідні) *Корбикова*, *Кербици* – ойконіми в колишніх Олонецькій і Тверській губ. (Vasmer RGN IV, 135, 398), блр. *Кірбіц* (Бірыла 202), хорв. *Karbić* (Leksik 282), слвн. *Karbič*, *Korbič* (ZSSP 252, 286), пол. *Karbiak*, *Korbik*, *Kurbik*, *Kierbicz*, *Korbicz* (SN IV, 494, 594; V, 145, 146, 432), чеськ. *Krbík* (Kotík 43), слвц. *Krbík* (Krištof 287), луж. *Korbik* (Wenzel II/1, 210), в основу яких покладено апелятиви на зразок рос. діал. *ке́брик* 'берестяний поплавок' (Мызников Беломорье 146), *ку́брик* 'картопляний млинець' (ССГ 5, 29) – форми з метатезою *-рб- > -бр-*, *ку́рбик* 'сироїжка смердюча' (СРГСУ 2, 75) і т. п.

Укр. *Скорбик* (м. Кам'янець-Подільський Хм.), *Скорбич* (Горпинич 332), блр. *Скорбичи* – відантропонімний ойконім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN VIII, 313), серб. *Шкрбић* (Пешикан 488), хорв. *Skrbić*, *Skerbić*, *Škrbić* (Leksik 594, 596, 647), слвн. *Škrbič*, *Škerbič* (LP) ~ діал. *skrbíč* 'дбайлива, працювита людина' (Rajh 213) – рефлекси потенційних псл. **Skъrbikъ*, **Skъrbičъ*.

***Къrbukъ / *Скъrbukъ:** рос. *Карбуков, Корбуков* (Память 1, 255, 257), (похідні) *Кербуково* — ойконім у колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 135), *Кербуковская* — назва пустища в колишній Владимирській губ. (МИВГ 4, № 485), пол. *Skorbuk* (SN VIII, 460) ~ укр. діал. *шкорбу́к* 'перша відрізана від паляниці скибка' (Аркушин 2, 268), рос. діал. *карбу́к* 'п'яний чоловік' (СРГО 1, 254).

***Къrbъko, *Къrbъkъ / *Скъrbъka, *Скъrbъko, *Скъrbъkъ:** укр. *Керебко* (КПУ Терн. 2, 440), слвн. *Korbek, Skrbek* (ZSSP 286, 555), хорв. *Korbek* (Leksik 314), пол. *Kubrek* (SN V, 369), *Skarbek, Skarbka, Skorbek, Szkarbko* (SN VIII, 441, 443, 460; IX, 285), чеськ. *Krbek, Skrbek* (ЧП), слвц. *Škarbka* (Krištof 195), *Skrbek* (SBS V, 274), слов'ян. *Скарбек* Игнатий, 1794 р. (АЦП 1, 76).

***скъrbъkъjъ:** рос. діал. *скарбко́й* 'заклопотаний, метушливий, неспокійний', *ско́рбкий* 'старанний; запальний; неспокійний, сердитий' (СРНГ 37, 390; 38, 85).

***Къrbukъ / *Къrbуъcъ:** пол. *Kabryk, Kubryk* (SN IV, 417; V, 369) — форми з метатезою, *Korbycz, Kubrycz* (SN V, 146, 369).

***Къrbъcъ / *Скъrbъcъ:** укр. *Кербець* (КПУ Рв. 3, 208), хорв. *Korbas, Škrbas, Škrbec* (Leksik 314, 697), (похідне) *Skrbčiči* — ойконім (Im. m. 394), слвн. *Krbec, Skrbec, Škrbec, Škerbec* (ZSSP 301, 555, 603, 605), пол. *Kierbiec* (SN IV, 594), чеськ. *Krbec* (ЧП), *Skrbec* (Kotík 59).

***Къrbica:** пол. *Korbica* (SN V, 145), чеськ. *Krbica* (ЧП) ~ рос. діал. *ко́брица* 'маленька пригоршня' (СРНГ 14, 16), *ко́рбица* 'маленька річкова риба' (СРГК 2, 421), болг. діал. *скърбица* 'рослина *Myagrum perfoliatum*' (БЕР 6, 818).

***Къrbę / *Скъrbę:** укр. *Кобря* (КПУ Дон. 17, 493) < **Корбя*, рос. *Кирбятцев* (Вол.), слвн. *Karbe* (LP), *Skrbe, Škrbenta* (ZSSP 605), слов'ян. (відантропонімне похідне) *Корбятин*, XVI ст — назва урочища в актах Віленської Археографічної комісії (АВК XXII, 223).

На основі рос. *Кербедзь* (РДв. I/2, 577), ст.-блр. Лавринъ Щефан. *Кербедъ*, 1594 р. (ОДВ III, 91), Балтазаръ *Кербедъ*, 1597 р. (ОДВ IV, 261) можна відновлювати потенційне псл. ***Къrbędъ** відапелятивного походження.

Похідні з -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Къrbаха, *Къrbахъ, *Къrbашь:** ст.-укр. Григоре[й] *Корбаш*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 169), укр. *Харбаш* (ТДУ 106) < **Карбаш*, *Кубрах* (Новикова 443) < **Курбах*, *Курбаш* — прізвисько (Чабаненко ПНН 1, 238), рос. *Карбаш* (м. Калуга), *Карбашев* (ЖПТ), *Кирбашов* (Дон.),

Корбашкин (КП Твер.), *Курбашев* (КПУ Херс. 10, 224), *Курбаши* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 693), болг. *Кърбашев* (Илчев 289), макед. *Карбашов* (Речник ПКМ I, 594), слвн. *Karbaš*, *Kurbašič* (ZSSP 252, 316), пол. *Karbasz*, *Kurbach* (SN IV, 494; V, 432), чеськ. *Karbaš*, *Korbáš* (ЧП), пов'язані з апелятивами на зразок рос. діал. *ка́рба́ш* 'великий окунь' (СРНГ 13, 81), *ко́рбаиш* 'невеликий козуб' (СГРС 6, 21), *курба́ш* 'кулак' (ПОС 16, 382), *корба́х*, *корба́ха* 'шматок бересту, згорнутий конусоподібно' (СГРС 6, 21, 22).

***Кърбе́ха, *Кърбе́шь:** укр. *Курбе́ха* (КПУ Жит. 6, 83), *Карбеш* (Богдан 108).

***Кърби́ха, *Кърби́хъ, *Кърби́шь, *Кърбу́шь / *Скърби́ха, *Скърби́хъ, *Скърби́шь:** укр. *Кирби́х* (КПУ Зап. 12, 147), *Курби́ш* (Київ.), *Кубри́ш* (ЖПТ), ст.-рос. Семейка *Карбышев*, 1573 р. (Альшиц 27), Андр. Ал. *Карбышевъ*, 1629 р. (Изюмов 228), рос. *Карбышев* (ЖПТ), *Курбышев* (КП Вологда), *Кубрыш* (КПУ Дон. 13, 237), (похідні) *Кабришово*, *Карбышево* (2) — ойконіми в колишніх Новгородській, Владимирській, Ярославській губ. (Vasmer RGN III, 677; IV, 64), *Карбышева*, 1782 р. — в колишньому Томському пов. (Беликов 117), блр. *Корбыш* (Бірыла 213), хорв. *Krbiš*, *Kirbiš*, *Skrbiš*, *Skerbiš* (Leksik 294, 332, 594, 596), слвн. *Kerbiš*, *Kirbiš*, *Skrbiš*, *Skerbiš* (ZSSP 259, 263, 554, 556), пол. *Skarbicha*, *Skorbich*, *Skarbisz*, *Skierbiszewski*, *Skirbiszewski*, *Skorbisz* (SN VIII, 440, 442, 447, 449, 460), (похідне) *Skarbissewo*, 1423 р., сучасне *Skarboszewo* — ойконім (Zierhoffer 334), а також *Scarbisowe*, 1229 р. — топонім у полабських слов'ян, для якого реконструюють антропонім **skŕbišь* (Jeżowa II, 72) ~ рос. діал. *карбы́ш* 'низькоросла людина' (Мордов. словарь 3, 22), 'кулак' (ПОС 15, 228), *кебришки* 'маленькі поплавки' (Шульц 90), *ку́рбыш* 'малорослий' (СРНГ 16, 113) і под.

***Кърбо́ха, *Кърбо́ша, *Кърбо́шь / *Скърбо́шь:** ст.-рос. Михайло *Кербошинъ*, 1544 р. (РАР 107), слвн. *Kirboš* (ZSSP 263), пол. *Skorbosz*, *Skobrosz* (SN VIII, 454, 460), а також *Zscarbvz*, 1230 р. — топонім у полабських слов'ян, на основі якого відновлюють антропонім **skŕbošь* (Jeżowa II, 74) ~ рос. діал. *ко́рбох* 'корзина, виготовлена з бересту' (НОС 4, 110), *кобро́ха* 'різновид широкої жіночої сукні' (НОС 4, 62) < **корбо́ха*.

***Кърбу́ха, *Кърбу́хъ, *Кърбу́шь / *Скърбу́ха, *Скърбу́шь:** укр. *Кубру́шка* (КПУ Зап. 8, 163), рос. *Корбу́х* (м. Москва), *Карбу́хин* (КП

Сарат. 3, 97), *Карбушев* (КПЖЗ 1, 99), *Кербушов*, *Кубрушка* (ЖПТ), *Корбухино*, *Корбуши* — відантропонімні назви поселень у колишніх Псковській та Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 399), ст.-пол. *Andreas Karbusch de Opol*, 1476 р. (SSNO III, 535), пол. *Korbuch*, *Skarbucha*, *Skobrucha*, *Skorbuszewska* (SN V, 146; VIII, 442, 454, 460), чеськ. *Krbušek* (ЧП), слов'ян. *Карбух* (Рамієс 2, 420).

Стосовно мотиваційних засад пор., наприклад, рос. діал. *карбу́ха* 'край спеченого хліба; товстий шмат хліба', *ка́рбуш* 'хом'як', *карбушо́к* 'прізвисько низькорослого чоловіка' (СРНГ 13, 82), *кирбу́ша* 'пузо' (СРНГ 13, 218), *корбу́шки* мн. 'запліччя, плечі' (ССГ 5, 80), *ко́рбухи* 'зазубрини, щербини на лезі коси' (НОС 4, 111), *ко́брушка* 'маленька пригоршня' (СРНГ 14, 16) < **ко́рбушка*, *корбу́ш* 'кулак' (ПОС 15, 228), *корбу́ша* 'велика корзина, короб' (СГРС 6, 23), *скорбу́ха* 'худа жінка' (СРНГ 38, 86) і т. п. зі сильною семантичною ознакою **'випуклість; нерівність'*.

Похідні з *-l-* у суфіксальній морфемі:

**Kъrbala* / **Skъrbala*, **Kъrbaľ* / **Skъrbaľ*, **Kъrbaly*: ст.-укр. Іасцко *Karbaľ*, XVI ст. (Жерела II, 145), Павло *Курбала*, 1649 р. (Реєстр 277), укр. *Курбала*, 1721 р. (ДІП II, 75), *Курбала* — сучасне прізвисько (Новикова 453), *Кабраль* (Глуховцева 1, 297) < **Кабраль*, *Курбаль* (РУС 186), *Курбаль* (ТДІ 144), *Скарбала* / *Skarbaľa*, XVIII ст. (Красовський 139), рос. *Кобраль* (Лет. ЖС 2007, № 14—26, 92) < **Корбаль*, блр. *Карбалевіч* (Бірыла 184), *Кірбаль* (Памяць Петр. 271), пол. *Karbal*, *Korbal*, *Korbaľ*, *Kurbaľ* (SN IV, 493; V, 145, 369), чеськ. *Krbal* (ЧП), (похідне) *Škarbalov* — мікротопонім (Kott DP 327), словц. *Škarbala* (TZ Bratislava 347);

~ серб. діал. *шкрѣбъ* 'беззубий' (Гаговић 307), чеськ. діал. *karbal* 'стара, виснажена людина', *škarbaľ* 'старе взуття' (Bartoš 162, 423), *krbál* у виразі *natřepat krbálama* 'померти' (Zaorálek 157), *krbaу*, мн. *krbale* 'порохнявий пенёк' (Svěrák 1966: 124), словц. діал. *karbal* 'корзина' (SSN I, 751), *škarbala*, частіше *škarbale* мн. 'старе зношене взуття' (Ripka 190), *škarbaui* 'т. с.' (Štefeková 152).

**Kъrbela*, **Kъrbely*, **Kъrbelъ* / **Skъrbelъ*, **Skъrbely*: укр. *Кербель* (СП 174), *Корбель* (Хм.), *Курбела* (РУС 226), *Курбель* (СП 174), *Кабрель* (РУС 169) < **Карбель*, (вторинне) *Скурблюк* (Горпинич, Тимченко 255), ст.-рос. *Скорблево*, XVI ст. — назва пустища відантропонімного походження в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 152), рос. *Шкербель* (ЖПТ), ст.-блр. Матей *Кербель*, 1567 р. (Бірыла 1966:

219), хорв. *Korbelj*, *Kurbel* (Leksik 314, 349), слвн. *Kerbel* (ZSSP 259), *Korbelj* (LP), ст.-пол. *Yan Korbel de Kalisch*, 1486 р. (SSNO III, 81), пол. *Karbel*, *Korbiel*, *Skorblewicz* (SN IV, 494; V, 145; VIII, 460), чеськ. *Korbel*, *Skrbel*, *Škrbel* (ЧП), ст.-слвц. *Korbel*, 1571 р. (Křištof 183), *Martinus Korbel*, 1625 р. (UFP II, 125), слвц. *Korbel'* (TZ Bratislava 173), співвідносні з укр. *ку́рбєль* 'заметіль' (Ніковський 383), рос. діал. *кѣребель* 'про неохайну людину' (ПОС 14, 98), слвн. діал. *kerbelj* 'плетена посудина' (Gregorič 138), слвц. діал. *kerbel'* 'плетена ко- лиска', *korbel* 'різновид колиски, схожої на коритце' (SSN I, 765, 826). На наш погляд, до цього списку слід долучити апелативну лек- сику південнослов'янських мов на зразок болг. *хѣрбел* 'щербатий, пошкоджений горщик', діал. 'щербина' і т. п. (к- > х-), зібрану під гаслом **хѣрбелъ/ь* (ЭССЯ 8, 145).

**Кѣrbola*, **Кѣrbolъ* / **Скѣrbolъ*, **Скѣrbolъ*: ст.-укр. Дмитреї *Кар- боленокъ*, 1666 р. (Лазаревский 95), укр. *Карбола* (PI Харк. 1/1, 534), рос. *Карболин* (ЖПТ), макед. *Карболов* (Речник ПКМ I, 594), пол. *Karbol*, *Korbol* (SN IV, 494; V, 146), *Skorbol*, *Skorbołowicz*, *Szkorbol* (SN VIII, 460; IX, 290) ~ рос. діал. *ка́рбола* 'про стару, незугарну люди- ну' (ПОС 13, 496), чеськ. діал. *škarboľu* 'старе зношене взуття' (Sochova 246).

**Кѣrbula*, **Кѣrbulъ*, **Кѣrbulь* / **Скѣrbula*, **Скѣrbulь*: ст.-укр. *Korbulik*, 1649 р. (Жерела IV, 235), укр. *Карбула* (Новикова 359), *Корбул* — прізвисько (Негрич 199), *Карбуль* (Богдан 108), *Корбуль* (КПУ Жит. 6, 249), *Шкарбуль*, *Скарбуль*, 1756 р. (AK 5, 65, 203), *Скарбуля* (Панцьо 118), *Шкарбуль* (КПУ Дон. 12/1, 256), рос. *Шкар- буль* (САМ 680), серб. *Карбулово* — ойконім, слвн. *Krbuljić* (LP), пол. *Karbul*, *Korbul*, *Skarbuła* (SN IV, 495; V, 146; VIII, 442), чеськ. *Karbula* (ЧП), слвц. *Karbula* (TZ Trnava 107) ~ укр. діал. (похідні) *карбу- ля́ти* 'кидати палку так, щоб вона скакала по землі, перевертаю- чись з одного кінця на другий', *скарбулитися* 'згорнутися в кільце, трубку' (ЕСУМ 5, 265), серб. *крбуља* 'корзинка з сирію кори моло- дого дерева' (Лавровский 259), слвн. діал. *krbulja* 'рослина з по- рожнім стеблом [...] ' (Kutin 57).

**Кѣrbyla*: ст.-рос. Глебов Кирюша Григорьев, прозвище *Кирбы- ла*, 1638 р. (ПССГ 84).

**skѣrbulь*: рос. діал. *скорбы́ль* 'грудка землі' (ССГ 10, 32).

Праантропоніми, мотивовані віддієслівними дериватами на *-a-dlo*, *-i-dlo*:

***Kъrbadlo:** укр. *Корбайло* (Богдан 132), *Курбалю* (КПУ Лут. 1, 554), рос. *Курбалюв* (Лет. ЖС 2006, № 27–33, 103), пол. *Kurbało* (SN V, 432) ~ укр. діал. *ку́рбалю* 'глибоке місце в річці; криниця' (ЕСУМ 3, 151).

***Kъrbidlo / *Skъrbidlo:** укр. *Корбило* (Радіон 55), *Курбила* (КПУ Полт. 4, 271), (похідне) *Корбилівка* — мікротопонім (с. Криве Козівськ. р-ну Терн.), ст.-рос. Олексій *Кобрिला*, 1491 р. (Тупиков 182) < **Корбила* (метатеза), ст.-рос. Федор *Скорбилов*, 1625 р. (Веселовский 288), Васка *Скорбила*, 1610 р. (ПОСм. 80), рос. *Карбилов* (ПКТГ 26), *Скорбилин* (СКТ 740).

На основі рос. *Кобраров*, 1770 р. (Голобуцький 244) < **Корбаров*, макед. *Карбаров*, *Корбаров* (Речник ПКМ I, 594, 660), слов. *Karbar*, *Kerbar*, *Korbar* (ZSSP 252, 259, 286), хорв. *Korbar* (Leksik 314), ст.-пол. Nicolaus dictus *Karbarz*, 1398 р. (SSNO III, 534), пол. *Karbarz* (SN IV, 493), чеськ. *Korbář* (ЧП) можна відновлювати псл. ***Kъrbargъ** < **kъrbargъ* з агентивним значенням.

Слов. *Korbum* (ZSSP 286) — рефлекс потенційного псл. ***Kъrbomъ**.

Похідні з *-n-* у суфіксальній морфемі:

***Kъrbanъ, *Kъrbanъ / *Skъrbanъ, *Skъrbanъ:** ст.-укр. Misko *Korbanowicz*, 1620 р. (ОО 265), Борис *Курбаненко*, 1649 р. (Реєстр 446), укр. *Карбанъ*, 1729 р. (Ділова НРМ 211), *Карбан*, *Карбань*, *Курбан* (Новикова 359, 453), *Кубран* (РУС 220) < **Курбан*, *Кирбан* (Богдан 156), *Харбан* (КПУ Харк. 17, 533) < **Карбан*, *Корбан*, *Корбань* (РУС 204), *Шкарбанъ*, 1756 р. (АК 5, 77), *Шкарбан* (КПУ Полт. 3, 579), *Скарбан* (Горпинич 225), *Скорбан* (КС Дн. 4, 126), (похідне) *Шкарбанове болото* — на Чернігівщині (Череп. Микротоп. 308), рос. *Карбанов*, 1725 р. (МИКП 43), *Карбанев* (КП Амур.), *Корбан* (КП Брян.), *Карбан* (КП Вологда), *Курбан* (м. Оренбург), *Кабранов*, (КПУ Харк. 2, 138), *Кобранов*, *Кубранов* (ЖПТ) — форми з метатезою *-рб-* > *-бр-*, *Карбань*, *Шкарбан* (САЛ 452, 680), *Шкарбанов* (СП 397), блр. *Карбан*, *Курбан* (Бірыла 184, 233), (похідні) *Карбаново* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 312), *Корбаны* — в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IV, 398), болг. *Корба́нов* (Илчев 269), *Карбандво дере* — мікротопонім у Панагюрско (Заимов Панагюрско 112), хорв. *Karban*, *Krban*, *Korban* (Leksik 282, 314, 332), слов. *Karban*, *Korban*, *Škrban* (ZSSP 252, 286, 605), пол. *Chorban*, *Karban*, *Korban*, *Korbań*, *Kurban*, *Kubran* (SN II, 107; IV, 493;

V, 145, 369, 432), *Skarbania*, *Skorban*, *Szkarban* (SN VIII, 441, 460; IX, 285), (похідне) *Karbanów* — ойконім (SMP 442), чеськ. *Karbán*, *Krbaň*, *Škarban* (ЧП), словц. *Karban* (Krištof 272).

Щодо мотивації пор., наприклад, укр. діал. *корб́ан* 'людина похилого віку (яка має погане здоров'я)' (Матіїв 233), 'назва танцю' (СБук. Г 223), 'постіл, ходак', *карбані* мн. 'вид грибів' (Шило 149), *курбани* 'постоли' (ЕСУМ 3, 12), *шкарб́ан* 'стара людина' (Дейниченко 105), *шкарбані* мн. 'старе взуття' (Шило 279), рос. діал. *карб́ан* 'карапуз' (ПОС 13, 495), 'велика, міцна, здорова людина' (СПГ 1, 379), 'хто-небудь з великим, товстим черевом' (СРНГ 13, 80), *күрбан* 'кишеня' (СРГК 3, 62), *курб́ан* 'невисока, але товста людина' (Моисеев 79), 'гличик' (СРНГ 16, 113), чеськ. діал. *krbaň* 'старий горщик' (Bartoš 162), *krbaň* 'голова' (Svěrák 1957: 120) та ін. (ЭССЯ 13, 206).

*Рокърбанъ: укр. *Pokurban*, 1819 р. (Чучка 459), (вторинне) *Покурбанич* (ТД Тур. 48) ~ укр. діал. *покурб́ан* 'вид гриба' (Онишкевич 2, 103).

*Кърбень / *Скърбень: (похідні) рос. *Корбеничи* — ойконім у колишній Новгородській губ., блр. *Шкербеники* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 398; X, 323), пол. *Korbeń* (SN V, 145) ~ рос. діал. *скорб́ень* 'печаль' (СРГ Морд. 2, 1162).

*Кърбонъ, *Кърбонъ / *Скърбонъ, *Скърбонъ: укр. *Корбоник* (Богдан 132), рос. *Курбонов* (РУС 226), *Шкорбон* (ЖПТ), хорв. *Škrbonja* (Leksik 647), пол. *Karbon*, *Karboń*, *Korbon*, *Kurbon*, *Kabroń*, *Skarbon*, *Skarboń* (SN IV, 417, 494; V, 146, 432; VIII, 442) ~ укр. діал. *шкорбані* мн. 'зношене взуття' (Жегуц, Піпаш 165).

Із заголовними праформами логічно співвіднести етронім *карбони* (Κάρβωνες) — назву одного з племен Європейської Сарматії, сусідів кареотів, згаданих Птолемеем (II ст. н. е.). Див. (Буданова 240).

*Кърбунъ / *Скърбунъ, *Скърбунъ: укр. *Кабрун* (РУС 169) < **Карбун*, *Шкарбун*, 1771 р. (МКДП 65), *Скорбун*, *Шкорбунь* (Новикова 765, 955), *Шкорбун* (Горпинич, Корнієнко 261), *Шкарбун* — прізвисько (Чабаненко ПНН 2, 476), рос. *Карбун* (ЖПТ), *Кербунов*, *Кирбунов* (КП Твер.), *Скорбунов* (ЖПТ), блр. (похідне) *Скорбуново* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN VIII, 313), хорв. *Korbin* (Leksik 314), словн. *Karbin*, *Korbin* (ZSSP 252, 286), пол. *Kabrun*, *Korbunek*, *Kubrun*, *Skorbuń* (SN IV, 417; V, 146, 368; VIII, 460)

~ укр. діал. *шкурбун* 'стара, нікчемна людина' (Чабаненко Словник 4, 241), рос. діал. *карбун* 'пояс із китицями' (СРГС 2, 38), *шкарбун* 'шибайголова' (СРГС 5, 351), блр. діал. (вторинне) *карбунка* 'нечиста сила, чорт' (Панюціч 126).

**Šekъbunъ*: укр. (вторинне) *Шакарбуненко* (Ратієць 2, 286) – патронім на -енко.

**Къrbunъ*: укр. *Кобринь* (Вол.) < **Корбинь*, пол. *Kubryń* (SN V, 369) < **Kurbyń*.

Хорв. (вторинне) *Skrbnik* (Leksik 596) – рефлекс псл. **Skъrbъnъ*(jъ) ~ рос. діал. *скѳрбный* 'хворий' (СРГО 2, 173), серб. *скрбан*, *шкрбан* 'старанний, турботливий' (Лавровский 641, 789).

Похідні з -s- у суфіксальній морфемі:

**Къrbasъ* / **Skъrbasъ*: укр. *Кубрасенко*, 1752 р. (Лучицкий 258), *Корбас* (КПУ м. Київ 1, 202), ст.-рос. *Ивашко Ивановъ с. Курбасъ*, 1677 р. (ПЗН 14), (похідне) *Курбасово* 1496 р. – ойконім у колишній Обонежській п'ятині (ПКОП 53), рос. *Карбасов* (ЖПТ), *Кербасовъ* (Тихомиров 7), *Кирбасов* (КП Твер.), *Кирбасъ* – прізвище (Герасимов 51), *Курбасов* (Память 1, 287), *Кырбасов* (ЖПТ), (похідні) *Карбасов*, *Карбасова* – ойконіми в колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 64), *Карбасово* – назва поселення в Заонежжі (СТЗ 137), *Карбасовка* – потамонім, *Карбасовское* – лімнонім відантропонімого походження, віднесені до прибалтійсько-фінських запозичень (Киришева 2003: 112), пол. *Chorbas*, *Karbas*, *Korbas*, *Kurbas*, *Skarbas*, *Skorbas* (SN II, 107; IV, 494; V, 145, 432; VIII, 441, 460), чеськ. *Karbas*, *Korbas* (ЧП), ст.-слвц. *Stephan Karbas*, 1649 р. (UFP II, 263), слвц. *Korbas*, *Korbaš* (TZ Bratislava 172).

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, рос. діал. *кѳрбас* 'пила' (СРНГ 13, 183), *кѳрбас* 'довга жердина, на якій розвішують в'ялену рибу' (Зотов 227), яке орієнтують на прибалтійсько-фінське першоджерело (Аникин 1997: 314), 'тонка тичка' (Чикачев 31).

**Къrbesъ*: слвн. *Korbes* (ZSSP 286).

**Къrbisъ*, **Къrbysa*, **Къrbysъ*, **Къrbysъ*: укр. *Кабрис* (РУС 169) < **Карбис*, рос. *Кабрисов* (КПУ Ув. Дон. 3, 78), *Кобрисов*, *Кобрысев* (ЖПТ), *Курбисов* (КПУ Зап. 2, 90), пол. *Korbis*, *Korbysa* (SN V, 146).

**Къrbosъ*, **Къrbosъ*: слвн. *Karbos* (LP), *Kirbos*, *Kurbos* (ZSSP 263, 316), пол. *Charbos*, *Karbos*, *Korbos* (SN II, 55; IV, 494; V, 146).

**Къrbusъ*, **Къrbusъ*: укр. *Карбус* (м. Луцьк), рос. *Кабрусев*, *Кобрус*, *Кобрусев* (ЖПТ), ст.-блр. *Mikołaj Korbus*, 1695 р. (ABK III, 114),

хорв. *Korbus* (Leksik 314), слвн. *Korbus* (LP), *Kurbus* (ZSSP 316), пол. *Kierbus*, *Korbus* (SN IV, 595; V, 146) ~ рос. діал. *ка́рбус* 'великий плоскодонний човен' (СРНГ 13, 82), *ко́рбус* 'плетена пастка на рибу' (СГРС 6, 22), *кя́'рбус* 'сукуватий кілок, жердина, на яких тримається сніп' (СРНГ 16, 210).

Похідні з -t- у суфіксальній морфемі:

***Къrbatъ(jь)** / ***Skъrbatъ(jь)**: ст.-укр. *Iarosz Skabrath*, XVI ст. (Жерела II, 279–280) < **Skarbath* (метатеза), *Kurbathka*, 1615 р. (ОВ 168), укр. *Корбат* (КПУ Хм. 8, 547), *Курбат* (КПУ Полт. 4, 224), *Скорбатюк* (м. Луцьк), ст.-рос. *Курбатъ*, 1498 р. (Тупиков 219), *Кирбат* Дедюлин, 1565–1568 рр. (МИТА 26), Русинь *Кирбатовъ*, XVI ст. (ПКМГ I/2, 961), *Курбатко* Устиновъ, 1575 р. (ВХК 1978: 2, 211), Стенька *Курбат*, 1663 р. (ОРЗ 454), рос. *Кербатов* (ПК Костр. 1851: 32), *Корбатов* (КП Твер.), *Курбатов* (Новикова 453), *Хурбатов* (Лет. ЖС 2006, № 1–13, 201), *Шкарбатов* (КПУ Дон. 16, 432), *Шкорбатов* (ЖПТ), (похідні) *Кербатово Большое*, *Кербатово Малое*, *Курбатов*, *Курбатова* (12 фіксацій), *Курбатовка* (6), *Курбатово* (15), *Курбаты* (2) — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 135, 693), *Курбатово* — назва поселення на терені Республіки Марій Ел, *Кебраты* — назва поселення в Пермській обл., із **Кербаты*, *Скурбатова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 428), блр. *Курбат*, *Хурбатов* (Бірыла 232, 435), (похідне) *Курбатово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 66), болг. *Курба̀т* (Илчев 281), макед. *Карбатов* (Речник ПКМ I, 594), хорв. *Kurbat* (Leksik 349), слвн. *Krbat* (ZSSP 301), пол. *Charbat*, *Karbat*, *Korbat*, *Kubrat*, *Kurbat* (SN II, 55; IV, 494; V, 145, 369, 432), *Skabrat*, *Skarbat*, *Szkabrat* (SN VIII, 438, 441; IX, 285), слвц. *Kurbatová* ж. (TZ Bratislava 197).

Щодо апеллятивної лексики пор. рос. діал. *курба́тый* 'товстий і низькорослий' (СРГС 2, 175), серб. діал. *крба̀т* 'пеньок' (Петровић, Ђелић, Капустина 193), чеськ. діал. *krbať* 'вищерблений горщик' (Bartoš 162) та ін. (ЭССЯ 13, 206–207).

***Къrbeta**, ***Къrbetъ** / ***Skъrbeta**: д.-руськ. *Кербетъ* (варіант *Ербетъ*), 1242, 1245 рр. — новгородський воєвода (Тупиков 177), укр. *Курбет* (ТДП 206), *Хербет* (Панцьо 122), *Шкарбета*, XVIII ст. (МПР 371), рос. *Курбет* (Лет. ЖС 2006, № 14–26, 116), болг. *Курбе́тов* (Илчев 285), слвн. *Skrbeta*, *Škrbeta* (LP), хорв. *Skrbeta* (Leksik

596) ~ рос. діал. *курбет* '?': Но жизнь выделяет порою такие *курбеты*, что нам остается лишь следовать их велению (Ионов 75).

***Кърбитъ / *Skъrbītъ:** укр. *Корбит* (Богдан 132), *Курбіт* (Панчук 150), рос. *Кербитов* (ИС 7), *Кирбитов* (КПУ Зап. 3, 481), *Шкарбиткин* (КПУ Луг. 10, 268), (похідні) *Корбиты* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 398), *Кирбитов Хутор* — у Ростовському краї (Vasmer RGN IV, 455), *Кирбитова Балка* — гідронім у басейні Дону, в Новочеркаському краї (Vasmer II, 326), блр. *Корбит* (м. Гомель), слов'ян. *Скирбитки*, XVI ст. — мікротопонім (ОДВ III, 131) ~ рос. діал. *кірбит* 'незграбно одягнений, надміру закутаний' (ОСВГ 5, 43), (вторинні) *кирбітник* 'неякісний пиріг' (ЯОС 5, 31), *скирбітивний* 'сугулий' (СРНГ 38, 7).

***Кърботъ / *Skъrbota, *Skъrbotъ:** ст.-укр. Михайло *Карбот*, 1630 р. (Яковенко 337), укр. *Шкарбота* (НКП Дн. 62), *Шкорбот* (РУС 479), ст.-блр. Семен *Скарбота*, 1641 р. (Бірыла 1966: 256), хорв. *Krbot* (Leksik 332), слвн. *Skerbot, Škerbot* (ZSSP 554, 606), пол. *Charbot, Chorbot, Korbot* (SN II, 55, 107; V, 146) ~ укр. діал. *скорбота* 'біда, сум, нещастя, неспокій, сварка' (Бевка 118), *шкарботына* 'старе, зношене взуття' (Ткаченко 222), рос. діал. *шкурботка* 'шматок шкіри' (ССГ II, 147), *оскорботка* 'обірванець' (СРНГ 24, 16), *скорботь* 'повія' (СРГК 6, 124).

***Кърбота, *Кърботъ / *Skъrbota, *Skъrbotъ:** ст.-укр. Петро *Кербут*, 1686 р. (ДСБ 27), укр. *Кербут* (КПУ Сум. 4, 612), *Хорбут* (Чернів.) < **Корбут, Скарбут* (Holutiak 370), *Шкорбут* (КПУ м. Київ 3, 661), *Шкарбута* (Вол.), *Шкарбут* (РУС 479), *Шкорбута*, 1755 р. (Лучицкий 103), (похідне) *Корбутовка* — назва поселення в колишній Волинській губ. (Vasmer RGN IV, 399), ст.-рос. (похідне) *Карбутово*, 1550—1560 рр. — ойконім у Деревській п'ятині (ПКНЗ V, 231), рос. *Карбута* (КПН), *Кербут* (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 98), *Корбут* (м. Москва), *Шкарбутов* (ЕТ 830), (похідні) *Карбутина* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 399), *Шкарбутов* — топонім у Північно-Кавказькому краї (Список СК 632), блр. (похідні) *Корбутаў прыдзёр* (Іванова 99), *Корбутава гара* (МБ 121) — мікротопоніми, *Korbutowo* — топонім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN IV, 399), макед. (вторинне) *Корбутовски* (Речник ПКМ I, 661), хорв. *Hrbut* (Leksik 233), слвн. *Škrbut* (ZSSP 606), пол. *Charbut, Karbut, Kirbut, Korbut, Kurbut* (SN II, 55; IV, 495, 621; V, 146, 432), *Skarbut, Skorbut, Szkorbut* (SN VIII, 442, 460; IX,

290), чеськ. *Korbut* (ЧП), а також слов'ян. (похідні) *Skorbucianu*, 1750 р. — топонім у колишньому Троцькому воєводстві (ABK XII, 10), *Скорбутишки* — назва поселення в колишній Ковенській губ. (Энгель 729). Зі слов'янських мов (після реалізації -*q*- > -*y*-) запозичено литовське прізвище *Kōrbutas* (LPŽ I, 1050).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *шкорбут* 'гнилець, цинга' (Пиртей 2001: 441), *скорбут* 'т. с.' (Вікторіна 358), (похідне) *скорбутатися* 'перекотитися через голову' (УНК 5, 459).

**kъrbežь*: рос. діал. *корбё́ж* 'судомо' (СРГСУ Доп. 248), блр. діал. *карбяжы́* 'мн. 'зазубрини на рогах корови' (Сідаровіч 143).

З огляду на рос. *Скорбежево* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN VIII, 312), історично — маєток *Скорбежева*, XVII ст. (Водарский 356), *Скорбежево* — назва поселення в колишньому Ростовському пов. (ВНР 9), блр. *Скарбеж*, *Скорбеж* (Бірыла 377, 379) можна реконструювати праантропонім **Skъrbežь*.

Хорв. Vid *Krbavac*, 1555 р. (MHS 327), *Krbavac* — сучасне прізвище (Leksik 332), *Krbavčiči* — ойконім (Im. m. 243) ~ схв. діал. *kъbav* 'щербатий' (Skok III, 402), слвн. *Krbavec*, *Kerbavac* (ZSSP 259, 301), пол. *Kubraw* (SN V, 369) — реальне підґрунтя для псл. **Къrbavъ*(*ъ*).

На основі блр. *Карбадеевщина* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 64), пол. *Skarbimier* (SN VIII, 442), а також *Скорбославка* — гідронім, зафіксований в актах Віленської Археографічної комісії (ABK III, 321), можна відновлювати потенційні псл. **Къrbodějь*, **Skъrbiměgь*, **Skъrboslavъ* композитного зразка.

На основі аблаута *ъ* : *о* корінь **Къrb-* пов'язаний із **Korb-*. Повний ступінь кореневого вокалізму *о*-ряду реалізовано в:

**Korba*, **Korbo*, **Korбъ*: укр. *Короб* (РУС 206), *Короба* (КПУ Київ. 2, 116), *Коробенко* (Новикова 415) — патронім на -*енко*, ст.-рос. *Яковъ Коробъ*, *Казимировъ братъ*, 1476 р. (Тупиков 198), *Ивань Борисовъ сынъ Коробинъ*, 1621 р. (ПКА 2), *Ерофейко Яковлев сын Коробов*, 1623 р. (Полякова 115) — патроніми на -*ов*-, -*ин*-, (похідне) *Коробово*, 1588 р. — назва пустища в колишньому Тверському пов. (ПМТ 508), рос. *Короб*, *Короба* (ЖПТ), (похідні) *Коробино* (2), *Коробова* (11 фіксацій), *Коробово* (27 фіксацій) — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 415—416), які свідчать про значну продуктивність антропонімооснови, блр. *Карабъ*, 1797 р. (ВС I, 403), *Коробов* (СБГТ 237), (похідні) *Карабова*, *Карабы* (2) — ойконіми на Вітебщині (Рап. Віц. 187), *Карабы* — у Гродненській обл. (Рап. Гр.

113), хорв. *Korob* (Leksik 316) < східнослов'ян., ст.-пол. *Michaeli, filio Krobe de Nagorky*, 1456 р. (SSNO III, 143), пол. *Korob, Koroba* (SN V, 161) < укр., чеськ. *Krob* (ЧП) < пол. ~ **korba, *korbъ* (ЭССЯ 11, 53).

Варіанти з *S-mobile*:

**Skorba, *Skorbo, *Skorbъ*: ст.-укр. *Скоруба* Глушенинъ, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 590) < **Скороба*, рос. *Скоробов*, 1773 р. (ДСП 266), *Скороб* (КПУ Луг. 13, 310), *Скоробовка* — ойконім у колишній Калужській губ. (Vasmer RGN VIII, 314), ст.-блр. *Занько Скоруба*, 1540 р. (Гильтебрандт 34) < **Скороба, Скоробово*, XVI ст. — ойконім у колишньому Полоцькому пов. (Оглоблин 25), блр. *Скарабова* — ойконім відантропонімного походження у Вітебській обл. (Рап. Віц. 352), хорв. *Škrab, Škraba, Škrabo* (Leksik 647), слвн. *Škrab, Škraba* (ZSSP 605), пол. *Skrob, Skroba, Szkroba* (SN VIII, 470; IX, 290), чеськ. *Škrob* (ЧП) < пол., *Škrába* (ЧП).

Імовірна реконструкція праантропонімів-демінітивів:

**Korbъka, *Korbъkъ / *Skorbъka, *Skorbъko, *Skorbъkъ*: ст.-укр. *Иван Коробка*, 1578 р. (УП 267), *Хведор Коробка*, 1649 р. (Реєстр 28), укр. *Коробка, Коробко* (Редько Словник 1, 513), *Коробок* (РУС 206), *Коробков* — назва хутора в Чернігівській обл. (Павленко 360), ст.-рос. *Калинка Коробка*, 1495 р. (Тупиков 197), *Давыдко Коробковъ*, 1665 р. (Углич 3), рос. *Коробка, Коробко* (ЖПТ), *Коробков* (Новикова 415), (похідні) *Коробкина, Коробкино* (2 фіксації), *Коробков* — ойконіми в колишніх Орловській, Костромській, Курській, Саратовській губ. (Vasmer RGN IV, 415), ст.-блр. *Коробка* Маркович, 1540 р. (Бірыла 1966: 225), блр. *Карабок* (Бірыла 182), (похідні) *Каробкі* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 115), *Каробчына градка* — мікротопонім у Брестській обл. (МБ 112), ст.-пол. *Crobka*, 1393 р. (SSNO III, 143), пол. *Skrobek, Skrobko, Szkrobka* (SN VIII, 470; IX, 290), *Korobka* (SN V, 162) < укр., чеськ. *Krábek, Škrábek, Škrabka, Škrabko* (ЧП) ~ укр. діал. *коробка* 'згин у мошні', блр. діал. *скарубок* 'пагорбок' (СБГ 4, 441) < **скоробок* *'нерівність' та ін. Див. (ЕСУМ 3, 33; ЭССЯ 11, 54–55).

**Korbikъ / *Skorbikъ*: пол. *Korobik* (SN V, 162), *Skrobik* (SN VIII, 471), слвц. *Škrábik* (TZ Bratislava 348).

**Korbъсь / *Skorbъсь*: укр. *Коробець* (РУС 206), рос. *Коробец* (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 109), *Коробцев* (КПУ Киров. 1, 506), *Коробцов* (ЖПТ), *Коробцево, Коробицы* — відантропонімні назви поселень у колишніх Ярославській і Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 416),

блр. *Карабец* (Бірыла 182), *Скоробец* (ЖПТ), (похідне) *Каробча* – ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 128), хорв. *Škrabec* (Leksik 647), слвн. *Skrabec* (ZSSP 555), пол. *Korobiec* (SN V, 161) < укр., *Skrobiec* (SN VIII, 471), чеськ. *Krabec* (ЧП).

**Korbica* / **Skorbica*: ст.-рос. *Коробица* Некрасовъ, 1614 р. (АХУ 2, 236), рос. *Коробицын*, 1782 р. (Парфенова 214), *Коробицын* (ЖПТ), (похідне) *Коробицино* – ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN IV, 415), хорв. *Krabica*, *Škrabica* (Leksik 321, 647), ст.-пол. *Czerpan Krobicza von Goleaw*, 1408 р. (SSNO III, 143), чеськ. *Krabica* (ЧП) ~ рос. діал. *коробица* ‘корзина для сіна’ (НОС 4, 114) та ін. (ЭССЯ 11, 51–52).

**Korbičь* / **Skorbičь*: рос. (похідне) *Коробичи* – ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 415), хорв. *Korobić*, *Škrabić* (Leksik 316, 647).

**Korbe*: рос. (відантропонімії деривати) *Коробята*, *Коробяты* – ойконіми в колишніх Пермській і Рязанській губ. (Vasmer RGN IV, 417).

Похідні з -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

**Korbaxa* / **Korbaša*, **Korbašь*: укр. *Карабашъ*, 1773 р. (ДІП V, 252), *Карабаш* – сучасне прізвище (Вол.), *Коробаш* (КПУ Полт. 1, 446), рос. *Карабашев*, *Коробашин* (ЖПТ), (похідні) *Карабашева* (2), *Каробаши* – назви поселень у колишніх Оренбурзькій, Уфимській, Казанській губ. (Vasmer RGN IV, 50), пол. *Karabasz* (SN IV, 488) < укр.

**Korbexa* / **Korbešь*: рос. *Коробешко* (ЖПТ).

**Korbixa* / **Korbišь*, **Skorbišь*: ст.-рос. (похідне) *Коробихино*, 1539/40 р. – ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 92), пол. *Krobiš*, *Szkrobisz* (SN V, 291; IX, 290), чеськ. *Škrabiš* (ЧП).

**Korboxa* / **Korboša*, **Korbošь*: ст.-рос. (похідне) *Коробохино*, 1540 р. – ойконім у колишньому Торопецькому пов. (Тороп. книга 340), хорв. *Koroboš*, *Koroboša* (Leksik 316) < східнослов'ян.

**Korbuxa* / **Korbuša*: ст.-рос. (похідне) *Карабушкино*, 1551–54 рр. – ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 219), рос. *Карабухин* (ЖПТ), *Коробушин* (Новикова 416), пол. *Krabucha* (SN V, 253) < чеськ. ~ укр. діал. *карабуш* ‘хруш’ (СБук. Г 190).

Похідні з -j- у суфіксальній морфемі:

**Korbajь*: укр. *Коробай* (КПУ Київ. 8, 212), *Карабай* (Вол.) < **Коробай*, ст.-рос. *Коробай*, 1605 р. (Мосин 200), рос. *Карабаев*, *Коро-*

баев (ЖПТ), (похідні) *Карабаева, Карабаевка, Карабаевская, Карабаевский* — ойконіми в колишніх Уфимській, Самарській, В'ятській, Симбірській губ. (Vasmer RGN IV, 49), блр. *Карабай* (Бірыла 182), пол. *Korobajko* (SN IV, 488; V, 161) < укр.

**Korběja, *Korbějъ*: ст.-укр. Радко *Коробейко*, 1664 р. (Тупиков 197), укр. *Коробей* (Рв.), *Коробій* (Новикова 415), ст.-рос. (похідні) *Коробеина Большая, Коробеина Меньшая, Коробеина Третья*, 1539/40 р. — назви поселень у колишньому Тверському пов. (ПМТ 28), рос. (похідні) *Карабеева* — ойконім у колишній Казанській губ., *Коробейки, Коробейкино* — в колишніх Смоленській і Костромській губ. (Vasmer RGN IV, 50, 414), блр. *Коробейко* (ЖПТ), пол. *Korobiej* (SN V, 161) < укр.

**Korbuъ*: ст.-рос. (похідне) *Карабуево*, XVI ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК IV, 253).

Похідні з -k- / -č- у суфіксальній морфемі:

**Korbakъ* / **Korbačъ*, **Skorbakъ* / **Skorbačъ*: ст.-укр. Яковъ *Коробачъ*, 1671 р. (Тупиков 197), укр. *Карабак* (Пура СПР V, 63), *Карабач* (ЖПТ), *Коробач* (Глуховцева 1, 351), *Скоробач* (КПУ Полт. 2, 653), (похідні) *Карабачів* — назва яру, *Скоробачовка* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 343, 477), рос. *Карабак* (ЖПТ), *Коробач* (КП Новгород.), ст.-блр. Яковъ *Карабачевичъ*, 1648 р. (Тупиков 565), блр. *Карабач* (Бірыла 182), хорв. *Krabač, Škrabak* (Leksik 321, 647), ст.-пол. *Petrus Crobak*, 1379 р., *Nicolai Scrobak*, 1458 р. (SSNO III, 143; V, 99), пол. *Karabacz, Korobacz* (SN IV, 488; V, 161) < укр., *Skrobak, Skrobač, Szkrobač* (SN VIII, 470; IX, 290), чеськ. *Krabáč, Škrabák* (ЧП), *Škrobák* (ЧП) < пол., слвц. *Škrabák* (TZ Trnava 169).

**Korbukъ*: пол. *Korobuk* (SN VIII, 461) < укр.

Похідні з консонантом -l- у суфіксальній морфемі:

**Korbalъ* / **Skorbalъ*: пол. *Krabal* (SN V, 252) < чеськ., чеськ. *Škrobal* (ЧП) < пол.

**Korbelъ* / **Skorbelъ*: слвн. *Škrabelj, Skrabelj* (ZSSP 555, 605), пол. *Krabel* (SN V, 252).

**Korbolъ* / **Skorbola*: хорв. *Korobol* (Leksik 316) < східнослов'ян., чеськ. *Škrabola* (ЧП).

**Korbula, *Korbulъ*: укр. *Керебулька* — прізвище (с. Гута Камінська Камінь-Каширського р-ку Вол.; Анк.) < **Коробулька*, рос. *Карабулин* (Вол.), пол. *Karabuła* (SN IV, 488) ~ **korbul'a* (ЭССЯ 11, 52).

На основі укр. *Карабило* (КПУ Киров. 1, 489), пол. *Karabiło* (SN IV, 488) можна відновлювати регіональне псл. ***Korbidlo**.

Укр. *Скоробáла* (Богдан 275) — рефлекс потенційного псл. ***Skorbadlo**.

Похідні з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

***Korbanъ**, ***Korbanь** / ***Skorbanъ**, ***Skorbanь**: ст.-укр. Миско *Карабанъ*, 1649 р. (Реєстр 181), укр. *Коробань* (Горпинич Болг. 278), *Коробан* (Глуховцева 1, 351), *Карабан*, *Карабань* (Вол.), *Скарабан* (Богдан 274), *Шкарабан* (Льв.), *Шкарабанки* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 524), ст.-рос. Григорій Іванович *Коробанов*, XVI ст. (Веселовский 156), (похідні) *Коробовское*, а *Коробаново* тожъ, XVI ст. — назва поселення в колишньому В'яземському пов. (ПКМГ I/2, 600), *Коробанцово*, 1632 р. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (УА 47), рос. *Карабанов*, *Карабань* (ЖПТ), *Коробанов* (Новикова 415), *Шкарабанов* (ЖПТ), (похідні) *Карабаново* (8 фіксацій), *Коробанова*, *Коробановка*, *Коробаново* (2) — назви поселень у різних регіонах (Vasmer RGN IV, 49–50, 414), ст.-блр. Яков *Коробан*, 1593 р. (Бірыла 1966: 225), блр. *Коробанка*, 1705 р. (Тупиков 173), *Карабан*, *Карабань* (Бірыла 182), *Коробан* (ЖПТ), *Коробань* (ТС Мозырь 121), (похідні) *Коробановка*, *Коробаново* — назви поселень у колишніх Могильовській та Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 414), *Карабанавічы* — ойконім у Вітебській обл. (Пап. Віц. 186), хорв. *Škraban* (Leksik 647), словн. *Skraban*, *Škraban* (ZSSP 555, 605), ст.-пол. *Krobanowski*, 1412 р. (SSNO III, 143), пол. *Kroban*, *Krobań*, *Skroban*, *Skrobań* (SN V, 290; VIII, 470, 471), *Karaban*, *Karabań* (SN IV, 488), *Skoroban* (SN VIII, 461) < укр., чеськ. *Škraban* (ЧП), словц. *Škraban* (TZ Tnava 169).

Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *карабан* 'гладун' (Сиб № 9, 60), *шкараба́н* 'стара людина (яка ще може трохи працювати)' (Матіїв 520), блр. діал. *караба́н* 'складка, зморшка' (Крамко 90).

***Korbon'a**, ***Korbonъ**, ***Korbonь** / ***Skorbon'a**: хорв. *Korobon*, *Krabonja*, *Škrabonja* (Leksik 316, 321, 647), словн. *Krabonja* (ZSSP 296), пол. *Karabon* (SN IV, 488), *Kraboń* (SN V, 253).

***Korbuńъ** / ***Skorbuńъ**: укр. *Коробун* (Новикова 415), блр. *Коробун* (ТС Мозырь 121), пол. *Skrobuń* (SN VIII, 472).

Похідні з консонантом -r- у суфіксальній морфемі:

***Korbara**, ***Korbarъ** / ***Skorbarъ**: укр. *Карабара*, рос. *Карабарин* (ЖПТ), хорв. *Krabar* (Leksik 321), словн. *Skrabar*, *Škrabar* (ZSSP 555,

605), ст.-пол. *Hannuss Crobar*, 1394 р. (SSNO III, 143), пол. *Karabarz* (SN IV, 488) < укр., *Krabarz* (SN V, 252) < чеськ.

**Skorbura*, **Skorbugъ*: укр. *Шкарабура* (ЖПТ), хорв. *Škrabur* (Leksik 647).

Похідні з консонантом *-s-* у суфіксальній морфемі:

**Korbasъ* / **Skorbasъ*: укр. *Карабас* (Вол.), рос. *Коробасов* (ЖПТ), *Карабасов* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 115), пол. *Skrobas* (SN VIII, 471), *Karabas* (SN IV, 488) < укр.

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

**Korbatъ* (jъ) / **Skorbatъ* (jъ): укр. *Карабат* (КПУ ІФ 2, 611) < *Коробат*, рос. *Карабатов*, *Коробатов* (ЖПТ), (похідне) *Карабатова*, *Карабатово* – ойконіми в колишніх Пермській і Нижегородській губ. (Vasmer RGN IV, 50), слвн. *Krбат* (ZSSP 296), пол. *Skrobat* (SN VIII, 471), *Karabat* (SN IV, 488) ~ рос. діал. *кырыбáта* ‘крива, перекошена’ (СЭС 3, 670) < **коробáта* та ін., зібрані під гаслом **korbatъjъ* (ЭССЯ 11, 51).

**Korbetъ*: рос. *Карабетов* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 85).

**Korbita*, **Korbitъ*: рос. (похідні) *Карабитово*, *Карабитова Гора* – ойконіми в колишній Ярославській губ. (Списки Яросл. 348), ст.-пол. *Korabita* (SSNO III, 80) < східнослов'ян.

**Korbotъ* / **Skorbotъ*: ст.-рос. *Скороботово*, XVI ст. – ойконім в історичній Новгородській землі (НПК VI, 861), слвн. *Skrabot* (ZSSP 605), ст.-пол. *Skrobot*, 1368 р. (SSNO V, 99), пол. *Krobot* (SN V, 291), чеськ. *Krobot* (ЧП) < пол.

**Korbota*, **Korbotaъ* / **Skorbota*, **Skorbotaъ*: укр. *Карабута*, 1723 р. (Швидько 101), *Карабут* (Горпинич 35), *Карабута* (КПУ Харк. 9, 416) < **Коробут*, **Коробута*, *Шкарабута* (КПУ Черк. 8, 811), (похідні) *Карабутів*, *Карабутове* – ойконіми в Сумській обл., ст.-рос. (похідне) *Карбутово*, XV ст. – мікротопонім в історичній Новгородській землі (НПК I, 508), рос. *Карабут*, *Карабутин* (ЖПТ), блр. *Карабута* (м. Гомель), хорв. *Škrabut* (Leksik 647), пол. *Skrobot*, *Szkrobot* (SN VIII, 472; IX, 290).

**Korbъza*: (похідні) укр. *Карабзинка* – мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 344), рос. *Карабзино* – ойконім у колишній Московській губ. (Vasmer RGN IV, 50).

**skorbovatъjъ*: укр. діал. *шкоробуватий* ‘дуплавий’ (Горбач Бродина 99).

Континуанти псл. **(S)kǫrd-*

Базові, афіксально не ускладнені, псл. **Kǫrda*, **Kǫrdъ*, **Kǫrdъ(jь)*, **Kǫrdo* / **Skǫrda*, **Skǫrdъ*, **Skǫrdo*, **Skǫrdъ* континують:

а) похідні з рефлексациєю *ǣ > -ǣr- > -ar-*: укр. *Карда* (Панчук 117), рос. *Кард* (ЖПТ), *Кардов* (Память 2, 42), *Кадров* (ЖПТ) < **Кардов*, *Карды* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 67), *Шкарды* (2) — ойконіми на Кубані та в колишній Псковській губ. (Фелицын № 2610; Списки Псков. 594), блр. *Карда* (Бірыла 184), макед. *Кардов* (Речник ПКМ I, 595), хорв. *Karda*, *Kardo*, *Skarda*, *Škarda* (Leksik 282, 594, 645), пол. *Kard*, *Karda*, *Kardy* (SN IV, 497, 498), *Skarda*, *Skardow*, *Szkarda* (SN VIII, 442; IX, 285), чеськ. *Karda*, *Škarda* (ЧП), *Kvarda* (Beneš 247) — форма з лабіалізованим задньо-язиковим, слвц. *Škarda* (TZ Bratislava 347), лит. *Kardis* (LPŽ I, 924) < слов'ян. ~ укр. діал. *шкарда* 'дитяча гра' (ЕСУМ 6, 428), рос. діал. *ка́рда* 'огорожене місце для денного утримання худоби' (СРНГ 13, 84), 'будівля для домашньої худоби', кваліфіковане як тюркізм (Аникин 2005а: 32), та ін.;

б) похідні з рефлексациєю *ǣ > -ǣr- > -er-*: укр. *Керда* (Панчук 117), *Кердо* (Львів.; Анк.), рос. *Скердо* (Любавский 68), болг. *Kǫrda* (Илчев 251), слвн. *Керда* (ZSSP 259), пол. *Kierda* (SN IV, 595), *Skerda*, *Skierda* (SN VIII, 445, 447), чеськ. *Kerda* (ЧП), *Kerdo* (Beneš 82) ~ укр. діал. *керда* 'некастрований самець свині' (Корзонюк 137), *керд* 'отара овець' (СБук. Г 199), *керда* 'кнур' (ЕСУМ 2, 424), *скерда*, *скередá* 'бот. *Sterpis L.*' з аналогічними відповідниками в російській, білоруській, чеській мовах (ЕСУМ 5, 270 — «неясне»), рос. діал. *скердъ*, *скердзь* 'старший пастух', *шкерда* 'рослина *Sterpis sibirica*' (Даль 4, 638), ст.-блр. *кердъ*, 1610 р. 'т. с.', помилково віднесене до балтизмів (Лаучюте 33), *шкерда* 'істівна рослина (?)' (Моисеенко 152), кашуб. *kerda* 'кнур' (Sychna SK II, 66), *skierdź* 'сільський пас-тук' (Kałowicz 5, 143);

в) похідні з рефлексациєю *ǣ > -ǣr- > -ir-* (> -ip-): укр. *Кирда*, 1766 р. (Лучицкий 213), *Кирда* (Льв.), *Кирдо* (СКТ 363), *Кірда* (Красовський 80), *Скирда* (Богдан 277), *Скірда* (Новикова 764), ст.-рос. *Кир-дево*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Дмитровському пов. (ПКМГ I/1, 782), рос. *Скирда*, *Скирдо*, *Шкирдин* (ЖПТ), *Шкирдов* (КПУ Зап. 1/2, 307), *Кирды* — ойконім у колишній Пермській губ.

(Списки Перм. 401), *Шкирдов бугор* — назва поселення відантропонімного походження в колишній Астраханській губ. (Списки Астрахан. 51), блр. *Кір́д* (Бірыла 202), *Скір́дзеў выжар* — мікротопонім (Ламака 286), *Шкір́дзь* (Бірыла 474), хорв. *Kirda* (Leksik 294), пол. *Kirda, Kyrda* (SN IV, 622; V, 496) ~ укр. діал. *кирд* 'отара овець' (СБук. Г 199), рос. діал. *кирдá* 'загорожа навколо поля' (СРНГ 13, 219), *скі́рда* 'робота внайми' (Сл. Алтая 4, 83), *скі́рда, скы́рда* 'купа дров' (СРНГ 38, 7, 203), *скирд* 'т. с.' (СРГС 4 314), *скирдъ, скирдо* 'стіжок сіна' (СРНГ 38, 7, 8), *шикирд* 'скирта' (Доп. 307), *шкы́рда* 'глиба' (Молотилів 218), 'великий шматок чого-небудь' (СРГС 5, 353), пол. діал. *kirda* 'розкудлана дівчина' (Kałowicz 2, 348);

г) похідні з рефлексациєю *г > -ѣр- > -ор-*: ст.-укр. *Кордъ*, 1649 р. (Реєстр 336), укр. *Корда* (Панчук 117), *Скорда* (КПУ Сум. 10, 169), *Шквордюк* (Горпинич, Тимченко 310) — форма з лабіалізацією задньогоязикового, ст.-рос. (похідне) *Скордино*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 93), рос. *Корд* (КПУ Зап. 3, 489), *Корда* (Лет. ЖС 2006, № 27—39, 93), *Скорды* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 579), ст.-блр. Кузьма *Корда*, XVII ст. (Инв. Сморгонь 59), (похідне) *Кордово*, XVI ст. — ойконім у Полоцькому пов. (Оглоблин 24), блр. *Корда, Кордо* (ЖПТ), болг. *Кòрда, Кòрдо* (Илчев 269), макед. *Кордов* (Речник ПКМ I, 661), хорв. *Korda* (Leksik 314), серб. *Корда* (Јањатовић 190), *Kòrда* — в Герцеговині (Nosić 207), словн. *Korda* (LP), пол. *Kord, Korda, Kordy, Skorda* (SN V, 148, 151; VIII, 460), чеськ. *Kord* (Beneš 85), *Korda* (ЧП), ст.-слвц. *Kord*, 1542 р. (SLL I, 239), слвц. *Korda* (Krištof 272) ~ укр. діал. *кòрда* 'невеличкий стовбур, що йде від кореня винограду' (СУГО 106), 'виноградна лоза' (Дзензелівський 45), рос. діал. *кордá* 'очищена від кори жердина' (НОС 4, 110), *скорда* у виразі *как скорда* 'що-небудь тверде, жорстке' (СПГ 2, 345), болг. діал. *кòрда* 'кошара' (БЕР 2, 630). З ними співвідносне лит. *skurdùs* 'убогий, бідний', яке укладачі ЕССЯ (7, 112) помилково зіставляють із псл. **xudъ(jь)*;

г) похідні з рефлексациєю *г > -ѣр- > -ур-*: укр. *Курда*, 1732 р. (РЧП 260), *Курда* — сучасне прізвище (Вол.), *Шкурда* (Чучка 629), ст.-рос. *Курдово*, 1539/40 рр. — відантропонімний ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 64), рос. *Курдов* (ПК Твер.), *Скурда* (Лет. ГС 2003, № 48, 34), *Скурдо* (ЖПТ), *Скурдино* (2), *Шкурдинская* — ойконіми в колишніх Псковській та В'ятській губ. (Vasmer RGN

VIII, 328; X, 326), блр. *Курда*, *Курдо* (Бірыла 233), *Шкурдо* (ЖПТ), *Шкурдь* (м. Мінськ), *Курдзінэ* — мікротопонім на Туровщині (ТС 5, 378), болг. *Курдо* (Илчев 285), пол. *Kurd*, *Kurda*, *Kurdo* (SN V, 435), *Skurdo*, *Szkurda* (SN VIII, 684; IX, 292), чеськ. *Kurda* (Beneš 82), луж. *Kurdo* (Wenzel II/1, 234);

~ рос. діал. *курда* 'сідниці' (ССГ 5, 135), блр. діал. *курда́* 'низькоросла людина' (Янкова 172), 'малоросла жінка' (СРГр. 63), 'спина' (Зайка 119), *загнуць курду* 'притиснути ноги до грудей кому-небудь, хто лежить на спині' (Гайдукевич 69), рос. діал. *шкурда́* 'рослина скерда сибірська, *Strepis sibirica* L.' (СРГС 5, 351).

Пор. також *Скурдо* (*Scurdo*) — найменування вождя прусів (ПД 137; Trautmann AP 95) — слов'янське за походженням, а також чеськ. *Škrda* (ЧП) — форма з невокалізованим плавним.

Цей список можна розширити за рахунок фонетично вторинних форм:

а) із метатезою «редукований + плавний» > «плавний + редукований»: укр. *Скред* (Жит.), *Скрид* (Ономастікон 255) < **Скирд*, *Шкрад* (Горпинич 46) < **Скард*, *Шкред* (Вол.) < **Скерд*, *Шкредь* (Редько Словник 2, 1209), *Шкрудь* (м. Миколаїв), рос. *Кред* (КП Амур.), *Крудо* (КП Твер.), *Скредов* (КП Алтай 2, 229), *Шкрадов* (Горпинич, Корнієнко 261), *Шкредов*, *Шкрудін* (Новикова 954, 956), *Шкрид* (ЖПТ) блр. *Шкред*, *Шкреда* (ЖПТ), *Шкрэд*, *Шкрэда* (Бірыла 475), пол. *Kred*, *Kreda*, *Kroda*, *Kruda*, *Kryda*, *Skrydka* (SN V, 275, 292, 306, 318; VIII, 674), чеськ. *Kryda* (ЧП), словц. *Шкрада* (Дуйчак 255) ~ рос. діал. *скры́ды* мн. 'скирти' (СРНГ 38, 161), блр. діал. *шкрэд* 'підліток, який своїми вчинками копіює дорослих' (Касьпярович 351—352), *шкры́да* 'неохайна людина' (Бялькевич 498), 'вередливе дівчисько' (Ксяндзова 87), пол. діал. *kryda* 'копиця з 6—10 снопів вівса на полі' (SJP II, 583);

б) із метатезою та інфіксацією: укр. *Кронда* (ЧЧ 2, 422) < **Крода* < **Корда*, *Кринда* (НКП Мик. 389), рос. *Крындин*, помилково віднесене до балтизмів (Лекомцева 93), блр. *Кронда*, *Скрунда*, *Скрундзь* (Бірыла 218, 379), *Скрунды* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 353);

в) із секундарними голосними після плавного (інколи з інфіксацією): укр. *Керод* (КПУ Льв. 3, 104) < **Керд*, *Коруд* (Богдан 135), *Куред* (КПУ Зап. 9, 171), *Шкареда* (СКТ 919), *Шкеред* (КПУ Київ. 7, 242), (похідне) *Шкаредівка* — мікротопонім на Сумщині (Череп.

Микртоп. 308), рос. *Коруд* (КП Коми 368), *Шкареда* (ЖПТ), *Скиридов* (КП Алтай 2, 212), блр. *Курад* (Бірыла 232), пол. *Kierod*, *Kieroda*, *Kureda* (SN IV, 598; V, 436), чеськ. *Koreda*, *Škareda*, *Škarýd* (ЧП);

~ укр. діал. *шкиринда* 'стара карга' (Чабаненко Словник 4, 237), блр. діал. *шкарэд* 'мерзотник' (Носович 711), рос. діал. *куры'нда* 'лінивий робітник' (СРНГ 16, 150), 'низькорослий' (СПГ 1, 455), *курунда* 'низькоросла товста людина' (СРГК 3, 71), *кы'род*, *кы'ред* 'мотузок, який стягує сарафан під грудьми' (Сл. Печоры 1, 371), *шкарэда* 'задирака' (ССГ 11, 144), *скиредá* 'стіжок сіна' (СРНГ 38, 8);

г) із переходом анлаутного *K-* > *X-*: укр. *Хурда* (РУС 451), *Хридъ*, 1723 р. (Ділова ДГ 178) < **Хирдъ*, рос. *Хурда* (ЖПТ), *Харда* — прізвисько (Герасимов 93), (похідне) *Хордово* — ойконім у Калузькій обл., пол. *Cherda* (SN II, 69) ~ укр. діал. *хурда* 'біднота; миршава вівця' (Чабаненко Словник 4, 201), рос. діал. *хурда* 'старість, хвороба, нужда' (Миртов 349);

г) із відпадінням початкових *K-* / *X-*: укр. *Орда*, 1855 р. (Список КР 22), *Орда* — сучасне прізвисько (Новикова 607) < **Корда* / **Хорда*, рос. *Орд* (Михайлов 432), *Ордин*, *Урдин* (ЖПТ) — патроніми на *-ин*, пол. *Orda*, *Ordo*, *Urda* (SN VII, 87; X, 26), чеськ. *Orda*, *Urda* (ЧП) та ін. Сказане дає підстави переглянути версію Н.А. Баскакова про те, що рос. *Ордин* генетично пов'язане з тюрк. *орда*. Про вторинність тюркського слова < слов'ян. **корда* [~ рос. діал. *арда* 'натовп, група дітей' (Соликамск. 25), *орда* 'земля, країна, народ', *орд* 'привид' (Былины 2, 251) і под.] та його зв'язки з гніздом апелятивної лексики, об'єднаної навколо псл. **kъrda* (**kъrdъ*), див. (Казлова 1992: 132–134);

д) із відпадінням початкового *K-* (*X-*) та розвитком вторинних голосних після плавного: рос. *Аридов*, *Арудов* (ЖПТ) і под. < **Кари-дов*, **Карудов* < **Кардов*;

е) із метатезою «плавний + детермінатив» → «детермінатив + плавний»: укр. *Кедра* (КПУ Дон. 11, 544), *Кодра* (КПУ Він. 1, 252), *Кудро*, 1718 р. (ПЧП 193), рос. *Кидров* (КП Новгород.) < **Кирдов*, *Скудра* (Лет. ЖС 2006, № 40–52, 169) < **Скурда*, *Скудро* (Лет. ЖС 2008, № 40–52, 312), блр. *Шкудроў* (Бірыла 475), слов'ян. *Кадра* (Магницький 49) ~ укр. діал. *кідра* 'підощва з лубу' (ЕСУМ 2, 430), 'смушка твердої шкіри між підощвою і пришвою' (Шило 140),

< **kǫrda*, рос. діал. *скидрá* 'скирта' (СРНГ 37, 412) < **скірда*, *шкáдры* мн. 'знаряддя для чесання шерсті' (НОС 12, 98) < **шкáрды*;

є) із огубленням (лабіалізацією) анлаутного *K*- > *Kʰ*-: хорв. *Kvarda* (Leksik 353), чеськ. *Kvarda* (ЧП), словц. *Kvarda* (TZ Trnava 121) < **Karda*.

Ст.-рос. Івашко *Курдь*, 1671 р. (РІ 2, 49), рос. *Кордев* (Рамієс 2, 64), *Кадрев* (ЖПТ) < **Кардев* (метатеза), болг. *Кòрдев* (Илчев 269), пол. *Kardziejew*, *Kordz* (SN IV, 499; V, 152), словц. *Kordev* (TZ Bratislava 172) свідчать про потенційність псл. **Кърдъ* — основи на -ї.

Лексико-словотвірну мікросистему суфіксальних дериватів із коренем **Къrd-* / **Skъrd-* можна представити так:

**Къrdeba*, **Къrdoba*, **Къrdobъ* / **Skъrdoba*: ст.-укр. Процик *Кордобяченко*, 1649 р. (Реєстр 432), укр. *Кордоба* (Льв.), *Кардоба*, *Курдоба* (Горбаль 5, 292), (вторинне) *Курдебан* (КПУ Терн. 2, 22), ст.-рос. Андрейко *Скердаба* (СПС 48) < **Скердоба*, рос. *Кордоба* (Лет. ЖС 2007, № 46, 152), *Кордобово* — ойконім у колишній Костромській губ. (Vasmer RGN IV, 400). Сюди слід долучити формально вторинні варіанти: *Хурдена* (КПУ Київ. 2, 162) < **Курдеба*, *Курдина* (Панчук 119) < **Курдоба*, рос. *Скирденков* (АУИФ 406) < **Скирдебков*, а також ті, в яких суфіксальне -оба > -уба, -иба: ст.-укр. Дмитро *Курдыбаненко*, 1649 р. (Реєстр 418), укр. *Кардубан* (ТСЕ 139), *Кордиба*, *Курдиба* (Богдан 133, 151), *Кордубан* (м. Чернівці), *Курдуба* (КПУ Терн. 1, 35), рос. *Курдыба* (ПОРА 453), блр. *Курдуба* (м. Мінськ), пол. *Kurdub* (SN V, 435). Стосовно їхньої мотивації пор. (похідні) укр. діал. *кордубán* 'старий міцний дуб' (Чабаненко Словник 2, 200), *шкурдібати* 'шкутильгати' (Жегуц, Піпаш 166), мотивоване іменником **шкурдиба* < **шкурдоба*, рос. діал. *курдѣ́ба* 'кирпата жінка' (СРНГ 16, 116), *курдóбина* 'короткий, кирпатий ніс' (СРГО 1, 274), *курдю́бый* 'кривий, викривлений' (СРНГ 16, 177), *фордыбáчить* 'задаватися' (Старцева 24) < **хордыбачить* < **кордыбачить* < **kъrdobačiti* (дериват від іменника **kъrdob-aka*).

**Къrdeba*, **Къrdeбъ*: укр. *Курдяба* (Вол.), *Курдяба* — прізвисько (Вол.), ст.-рос. *Курдяпъ*, XVI ст. (Чечулин 83) < **Курдябъ*, пол. *Korđeба* (SN V, 150).

Псл. **Къrdoda* / **Skъrdoda* — похідні з непродуктивним суфіксом -od- — відновлюються на основі укр. *Кирдода* (СКТ 333), *Курдидик* (РІ ІФ 4, 104) < **Курдодик*, *Курдода* (КПУ Од. 1, 171), *Скурдо-*

да (КПУ Луг. 9, 549), *Шкурдода* (КПУ Сум. 5, 697), пол. *Kirdoda* (SN IV, 622). Щодо структури пор. псл. **agoda*, **olboda* та ін.

***Кърdadlo** / ***Skъrdadlo**: укр. *Хурдало*, 1760 р. (АК 4, 252) < **Курдало*, *Хурдайло* (КПУ Черк. 2, 268), рос. *Кордалов* (КП Вологда), *Курдалов* (м. Черкаси), *Шкурдалов* (ЖПТ), болг. *Курда̀лов* (Илчев 285).

***Кърdidlo** / ***Skъrdidlo**: укр. *Курдило* (Панцьо 108), *Хурдило* (КПУ Сум. 12, 649), рос. *Скордилов*, 1810 р. (ДІПУ 8, 344), ст.-чеськ. *Skerdzidlo*, 1387 р. (Beneš 6).

***Кърдаѣ**: укр. *Кардаж* (Вол.).

**кърдеѣ*: укр. діал. *курде́ж* ‘частина ткацького станка’ (СУГО 112).

***Кърдега**: пол. *Kordegą* (SN IV, 498) ~ рос. діал. *кёрдега*, *кёрдяга* ‘рибальська сітка’, ‘великі чоботи’ (СРНГ 13, 184).

**кърдуга*: укр. діал. *курду́гунка* ‘свита, пальто’ (Шевченко 138).

***Кърdyга**: ст.-рос. *Кырдыга*, 1663 р. (КПЯ 187), пол. *Karduga*, *Kurduga* (SN IV, 498; V, 435) ~ рос. діал. *кърдыга* ‘прізвисько людини з покаліченим носом’ (Мызников Беломорье 188).

Похідні з консонантом -х- / -š- у суфіксі:

***Кърdаха**, ***Кърdахъ** / ***Кърdаšъ**, ***Кърd’аšъ**: ст.-укр. *Misiecz Kardasz*, *Sienko Kierdasz*, XVI ст. (Жерела III, 223, 255), *Кардаш*, 1621 р. (ВУР 1, 22), укр. *Кардаш*, помилково віднесене до тюркізмів (Гриценко 71), *Кордаш* (Вол.), *Ордаш* (Богдан 209), рос. *Кардахов* (КПУ Ник. 4, 230), *Кардаш* — сучасне прізвисько, *Курдашев*, *Ардашев*, *Ордашев*, *Урдашов* (ЖПТ), *Кердяшов* (Лет. ЖС 2006, № 27—39, 84), *Кирдяшев* (м. Оренбург), (похідне) *Кирдяшево* — ойконім у колишній Пензенській губ. (Vasmer RGN IV, 156), блр. *Кардаш* (Бірыла 185), болг. *Карда̀шев*, *Арда̀шев* (Илчев 52, 243), хорв. *Kardaš*, *Kordaš*, *Ardaš* (Leksik 11, 282, 314), слвн. *Kardaš* (LP), *Kordaš* (ZSSP 286), пол. *Kardach*, *Kordach*, *Kordacha*, *Kurdach* (SN IV, 497; V, 148, 435), *Kardasz*, *Kordasz*, *Kierdasz*, *Ordasz* (SN IV, 497, 595; V, 149; VII, 87), чеськ. *Kardaš* (ЧП), а також ойконіми укр. *Кардаши* (3), *Кардашівка* (3), рос. *Кардаши* (колишня В’ятська губ.), чеськ. *Kardašova Řečice* (Lutterer, Šrámek 121) і под.

Стосовно мотивації пор. рос. діал. *кардаш* ‘брат’ (СРНГ 13, 85), *ка́рдаш* ‘хлопчик — помічник рибалки’ (СРГО 1, 254), болг. (застаріле) *карда̀ш* ‘брат; побратим’ (Речник РОД 193), макед. діал. *кардаш* ‘приятель, товариш, брат’ (РМНП 3, 286), схв. *кърда̀ш* ‘пастух’

(Речник Х, 473), пол. *kardasz, kierdasz* 'кровний брат, побратим, одноплемінник' (SJP II, 328), чеськ. *kardaš* 'т. с.'.

***Кърдеха, *Кърдехъ / *Кърдеša, *Кърдеšъ:** укр. *Кердеш* (м. Сміла Черк.), *Курдеша* (СКТ 423), *Курдешів* — мікротопонім (Сокіл 184), рос. *Кардешов* (ЖПТ), хорв. *Kerdeš, Kordeš* (Leksik 290, 314), слвн. *Kordeš* (ZSSP 286), пол. *Kardesz, Kordesz* (SN IV, 498; V, 150) ~ рос. діал. (похідне) *закордѣха* 'про згрубілу від виснажливої праці людину' (СРГК 2, 137).

***Кърдиха, *Кърдихъ / *Кърдиša, *Кърдиšъ:** рос. *Кредишев* (Глуховцева 1, 364) < *Кердишев, Курдиш* (Лет. ЖС 2007, № 27—39, 104), хорв. *Kordiš* (Leksik 314), слвн. *Kordiš* (ZSSP 286), пол. *Kardzisz, Kordisz, Kurdisz* (SN V, 150, 435), ст.-слвц. *Stano Kordiš*, 1658 р. (UFP II, 296), *Kordišov potok* — гідронім (Krško, Velička 79).

***Кърдошъ:** укр. *Кардош* (КПУ Зак. 1, 177), *Кордош, Ордош* (ТДХ 71, 89), рос. *Кардош* (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 95), *Кардошов* (ЖПТ), хорв. *Kardoš* (Leksik 283), слвн. *Kardoš, Kordoš* (ZSSP 252, 286), ст.-пол. *Nicolaus Kordosz*, 1439 р. (SSNO III, 85), пол. *Kardosz, Kordosz* (SN IV, 499; V, 150), чеськ. *Kardoš, Kordoš* (ЧП), ст.-слвц. *Martinus Kordoš, Michael Kardoš*, 1625 р. (UFP II, 130, 133), слвц. *Kardoš* (TZ Trnava 107), *Kordoš* (TZ Bratislava 173), *Ордош* (Дуйчак 147).

***Кърдухъ, *Кърд'ухъ / *Кърдуša, *Кърдуšъ:** укр. (похідне) *Курдюхи* — мікротопонім у Вінницькій обл. (Павликівська 73), рос. *Кордухов* — сучасне прізвище, *Курдушов* (КПУ Ув. Дон. 3, 246), *Kòrdušić* — антропонім у Герцеговині (Nosić 207), хорв. *Korduševci* — ойконім (Im. m. 234).

***Кърдухъ / *Кърдуšъ:** ст.-укр. *Кордышъ* Филонъ, XVI ст. (Любавский 810), (похідне) *Кордыши* — топонім, згаданий у Кременецьких замкових книгах під 1560 р. (Поліщук 64), укр. *Кардиш, Кордиш* (Вол.), *Курдиш* (КПУ Жит. 7, 120), ст.-рос. Ондрюшка Никитин сын *Кордыш*, 1561—1562 рр. (Васильев 315), Кикшинъ *Курдышевъ*, 1579 р. (Докучаев-Басков 38), рос. *Кардышев, Кордыш, Курдыш* (СКТ 320, 375, 423), *Ардышев* (ЖПТ), *Крундышев*, 1911 р. (СК 296), *Хордышево* — назва поселення у Псковській обл., блр. *Хардышово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 394), пол. *Kardysz, Kierdysz, Krudysz, Krydysz, Kurdych, Kurdysz* (SN IV, 499, 595; V, 306, 318, 435, 436), чеськ. *Kardyš* (Beneš 66), а також (похідні) укр. *Кордишів, Кордишівка* (2), пол. *Kordyszewo* — ойконіми, мотивовані відповідними антропонімами.

Щодо апелятивних відповідників пор. рос. діал. *на кордышках* 'на плечах, на верхній частині спини' (Мордов. словарь 3, 67), *квардыхать* 'невміло шити' (СРГ Морд. 1, 357) — форма з лабіалізованим задньоязиковим.

Праантропоніми з консонантом *-j-* у суфіксальній морфемі:

***Кърдајь, *Кърд'ајь / *Скърдајь, *Скърд'ајь:** ст.-укр. Семень *Шкурдајь*, 1689 р. (Лучицкий 250), укр. *Szkurday*, 1769 р. (АЮЗР VI/1, прил. 614), *Курдай* (КПУ Сум. 12, 92), блр. *Шкурдай* (СБГТ 402), ст.-рос. Иванко *Кордаевъ*, 1565–1567 рр. (СПМК 42), Андрюшка Осиповъ сынъ, прозвище *Курдяевъ*, 1628 р. (Бел. В 2, 117), рос. *Кардай* (ЖПТ), *Хардаев* (СКТ 851), *Курдаев* (КПУ Зап. 1/2, 404), *Курдяев* (СКТ 423), *Курдяевка* — ойконім у колишній Тульський губ. (Списки Тул. 180), хорв. *Kordaj* (Leksik 314), ст.-пол. *Nicolaus Korday*, 1473 р. (SSNO III, 85), пол. *Kierdaj* (SN IV, 595) ~ рос. діал. *курдаі* 'різновид риби' (СРНГ 16, 116).

***Кrivокърдајь:** укр. *Кривокардай* (КПУ Дн. 12/1, 193).

***Кърдѣјь / *Скърдѣјь:** ст.-укр. Грицко *Курдѣвичь*, 1442 р. (AS I, 38), Петръ *Киръдей*, 1554 р. (АЮЗР VIII/3, 32), *Wasili Kurdej*, 1594 р. (АЮЗР I/10, 499), укр. *Кардей*, *Кірдей* (СП 170, 176), *Кердей* (Богдан 112), *Кирдей*, *Кирдіи* (Рв.), *Хурдей* (КПУ Харк. 9, 274) < **Курдей*, рос. *Кардеев* (Ряз. КП 1, 185), *Кирдеев* (м. Луцьк), *Шкурдей* (ЖПТ), *Курдеево*, *Курдеевка* — назви поселень у колишніх Ярославській та Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 696), блр. *Кірдзејка* (Бірыла 202), *Кардеево* — ойконім у колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IV, 67), хорв. *Kordej* (Leksik 314), слвн. *Kordej* (LP), ст.-пол. *Kyerdey*, 1442 р. (SSNO VII, 104), *Jan Kierdej*, 1563 р. (Registr 70), пол. *Kirdziej*, *Kordziej*, *Kurdziej* (SN IV, 622; V, 152, 436), чеськ. *Kurdejov* — ойконім у Моравії, відомий під 1605–1606 рр. (HA IV, 99);

~ укр. діал. *шкурдѣй* 'шкандиба' (Жеруц, Піпаш 166), рос. діал. (вторинне) *закардѣя* 'нечепура' (СРНГ 10, 118), ст.-пол. *kurdziei* (XV ст.), ст.-чеськ. *kurděj* (Gebauer II, 180).

***Кърдујь / *Скърдујь:** ст.-рос. (похідні) *Курдуево*, 1539/40 рр. — назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПМТ 138), *Курдуева гора*, 1563 р. — ойконім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 198).

***Скърдѣјь:** ст.-рос. *Скурды*, 1397–1427 рр. (АСЭИ II, 28).

Праантропоніми з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

***Кърдакъ, *Кърд'ака, *Кърд'акъ, *Кърдаць / *Скърдакъ, *Скърд'акъ:** ст.-укр. Иван *Криндач*, 1649 р. (Реєстр 58), укр. *Кордак*

(Панчук 133), *Кердяк* (РІ ІФ 4, 87), *Кірдяк* (Богдан 120), *Кордяк*, 1721 р. (ДІП II, 177), *Кардач* (КПУ Рв. 2, 77), *Криндач* (Полт.), *Ордак* (Хм.), *Скирдак* (НКП Херс. 297), *Скирдач* (ЖПТ), ст.-рос. Поташко *Кордякин*, 1540 р. (Тороп. книга 322), Стеня Федоров сын *Кирдаков*, 1566 р. (Кучкин 302), Гриша *Кордаковъ*, XVI ст. (ПКМГ I/2, 1088), Янка *Кордяковъ*, 1629 р. (ПКК 2), Богданъ *Кардаковъ*, 1682 р. (ГАВА 184), (похідне) *Курдаки*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тульському пов. (ПКМГ I/2, 1125), рос. *Кардаков*, 1721 р. (Устюг Великий 171), *Квардаков* (ЖПТ), *Кордак* (Лет. ЖС 2008, № 33, 53), *Курдаков* (КПУ Харк. 17, 439), *Ардаков*, *Аредаков* (ЖПТ), *Хардаков* (ЖПТ) < **Кардаков*, **Скердаков* (ЖПТ), *Кирдякино* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 156), блр. *Кордзяк*, 1728 р. (Бірыла 1966: 225), *Кардак* (СБГТ 216), *Кордак* (Бірыла 213), болг. *Кердаков бурун* — відантропонімний мікротопонім (Балкански 177), макед. *Кардаков* (Речник ПКМ I, 594), пол. *Cherdak*, *Kardak*, *Kierdak*, *Kordak*, *Kordiak*, *Kordziak*, *Krudak*, *Kurdak*, *Skurdak*, *Ordak* (SN II, 69; IV, 497, 595; V, 148, 150, 152, 306, 435; VII, 87; VIII, 684), *Kardacz*, *Kordacz* (SN IV, 497; V, 118), чеськ. *Kordač* (Beneš 76), слвц. *Kordiak* (Krištof 188), *Skerdák* (TZ Bratislava 347).

Щодо мотивації пор. укр. діал. *корда́к* у виразі *брати на корда́ки* (-і) 'брати, саджати на плечі' (СБук. Г 223), *кирда́ч* (застаріле) 'пастух овець, отарник' (Дроздовський II, 70), *корда́ч* 'мотузок для оперізування' (ЕСУМ 3, 14), 'плетений шнурок' (ГГ 101), рос. діал. *карда́ч* 'чагарник' (СРГСУ Доп. 227), серб. діал. *крнда́к* 'великий пеньок від зрубаного дерева' (Стојановић 397) — форма з епентезою, пол. діал. *kierdak* 'веприк' (SGP II, 378).

**Къrděka* / **Къrděča*: ст.-укр. Андрєи *Курдєча* (*Кордеча*), 1649 р. (Реєстр 109), рос. *Курдекин* (ППП I, 288), блр. *Кардзекі*, *Курдзекі* — ойконіми у Вітебській обл. (Рап. Віц. 189, 216).

**Къrdькъ*, **Къrdька*, **Къrdько* / **Skьrdька*, **Skьrdько*: укр. *Шкрєдко* (ЖПТ) < **Скердко*, *Шкрєдка* (Богдан 265), *Шкиридко* (САЛ 680), рос. *Кардоков* (КПУ Київ. 4, 462) — форма з секундарним -о-, ст.-блр. Andrzej *Krydka*, 1660 р. (АВК III, 352) — форма з метатезою -ур- > -ry-, хорв. *Kordek* (Leksik 314), ст.-пол. *Cordek dictum de Szlupy*, 1477 р., Johannes *Curdek*, 1481 р. (SSNO III, 85, 204), пол. *Kardek*, *Kordek*, *Kredek*, *Krydka*, *Krydko*, *Skrydka* (SN IV, 498; V, 149, 275, 318; VIII, 474), чеськ. *Kordek* (ЧП) ~ укр. діал. *шкурдєк* 'худий

і кволий (про вівцю, теля)' (СБук. Г 667), рос. діал. *скирѡдка* 'невеличка скирта' (ССГ 10, 23).

***Кърдікъ / *Skъrdikъ:** ст.-укр. Демко *Кордик*, 1649 р. (Реєстр 222), укр. *Курдикъ*, 1726 р. (ДІП III, 217), *Кордикъ*, 1732 р. (РЧП 103), *Кордик* — сучасне прізвище (Вол.), *Кордік* (Новикова 412), *Хардик* (КПУ Дон. 20, 194), *Хордик* (КПУ Ник. 1, 498) < **Кордик*, *Хурдик* (Горпинич 234), *Кодрик* (Горпинич 392) — форма з метатезою -рд- > -др-, (похідні) *Курдикове*, *Кордикова* — мікротопоніми на Чернігівщині (Павленко 143, 193), *Курдиківка* — мікротопонім на Сумщині (Череп. Микротоп. 161), ст.-рос. Алексей Родионов с. *Курди-ков*, 1672 р. (КМР 3, 243), (похідне) *Хардиково*, 1644 р. — назва пустища (ЗВК 269), рос. *Кадрик* (ЖПТ) < **Кардик*, *Кордилов* (СКТ 375), *Кодриков* (ЖПТ), *Хардилов* (СКТ 375), *Хордилов* (Новикова 891), *Курдилова* ж. (м. Оренбург), *Куриндилов* (Рязан. КП 1, 179) — форма з секундарним голосним та інфіксацією, блр. *Кардзік*, *Кірдізік*, *Кордзік* (Бірыла 184, 202, 213), *Кордзіки* — ойконім на Гродненщині (Vasmer RGN IV, 400), слвн. *Kordik* (LP), пол. *Kierdzik*, *Kirdzik*, *Kordzik*, *Kurdzik*, *Cherdzik*, *Ordzik* (SN II, 69; IV, 595, 622; V, 152, 436; VII, 88), чеськ. *Kordík*, *Kurdík* (ЧП), слвц. *Kordík*, *Kerdík* (TZ Bratislava 158, 173), *Kordíky* — ойконім відантропонімного походження (Majtán 1972: 199), *Škrdík* (Křištof 233), в основу яких покладено апеллятивну лексику на зразок укр. діал. *кѡрдік* 'пристосування з держакон для згортання жару' (Піпаш, Галас 83), 'частина терлиці' (Лизанець 282), *кѡрдік* 'людина невелика на зріст, товста, сутулувата; карлик', *кѡрдічка* 'мала на зріст жінка, людина' (ЕСУМ 3, 152), *кѡрдік* 'невелика отара овець' (Грінченко 2, 239), рос. діал. *кѡрдік* 'дерев'яний ніж' (СРНГ 14, 313) і т. п.

***Кърдічь:** ст.-укр. Іванъ *Урдиць*, 1649 р. (Реєстр 236), укр. *Кордичук* (КПУ Од. 7, 621), *Ордиц*, 1718 р. (ПМП 1718: 107) < **Кордич*, *Курдич*, 1721 р. (ДІП II, 177), *Кодрич* (Рв.) < **Кордич*, рос. *Кордичев* (КП Ярослав.), ст.-блр. Семен *Ордиць*, 1528 р. (ПА 46), макед. *Кардиќ*, *Курдиќ* (Речник ПКМ I, 595, 723), серб. *Кордић* (Пешикан 523), *Крндић* (Јањатовић 195) — форма з епентезою, хорв. *Kerdić*, *Kordić*, *Krdić* (Leksik 290, 314, 333), *Kôrdić* — в Герцеговині (Nosić 207), пол. *Kardicz* (SN IV, 498). Пор. також слов'ян. *Кардичъ* Васько, XVI ст. (Волович 190) ~ схв. *кѣдић* 'кнур' (Речник X, 474).

***Кърдьсь / *Skъrdьсь:** блр. *Шкадрацоў* (Бірыла 473), пол. *Kurdzies* (SN V, 436) ~ укр. діал. *кордѣць* 'валок на ткацькому верстаті, на який намотується виткане полотно' (ЕСУМ 3, 14).

***Кърдукъ, *Кърд'укъ:** укр. *Кедрук* (Рв.) < **Кердук, Кидрук* (Вол.), *Кордук* (Богдан 133), ст.-рос. *Курдюк* Усовъ, 1585 р. (Тупиков 218), *Курдюково*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 131), рос. *Кордюковъ*, 1714 р. (Сиб. города 22), *Кордюков* (СП 185), *Крындюков* (КП Брян.) — форма з метатезою -*ыр-* > -*ры-* та епентезою, *Кордюки* — назва поселення в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 543), блр. *Курдук* (Бірыла 233), пол. *Korduk* (SN V, 150) ~ укр. діал. *кирдюк* 'некастрований самець свині' (Корзонюк 138), *кордю'к* 'наріст, жировий відклад на потилиці' (Мовна 61), *корд'юк, курд'юк* 'хвороба язика у худоби' (ЕСУМ 3, 14), рос. діал. *кардю'к* 'живіт, пузо' (СГРС 5, 75), *кордю'к* 'великий живіт, черево' (СГРС 6, 25), *курд'юк* 'низькорослий' (ПОС 16, 384), блр. діал. *курд'юк* 'нечиста сила, чорт' (Панюціч 131).

***Кърдыкъ, *Кърдыць / *Skърдыкъ:** рос. *Кардыков* (ЖПТ), пол. *Kordyk, Krodyk, Kurdycz, Kurdyk, Skurdyk, Ordyk, Cherdyk* (SN II, 69; V, 151, 275, 435, 436, 684; VII, 88; VIII, 484), (похідне) *Скердыки* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 53).

***Кърдаль, *Кърдаль:** болг. *Кардәлев* (Илчев 243), макед. *Кардәлев, Кордалов* (Речник ПКМ I, 594, 661), хорв. *Kurdalj* (Leksik 349), пол. *Kardal, Kerdal, Kierdal, Kordal, Kordał, Kurdal* (SN IV, 497, 595; V, 148, 435) ~ укр. діал. *кърдаль* 'кнур' (ЕСУМ 2, 424), болг. діал. *кордаль* 'стара, слабка, немічна людина' (БЕР 2, 630).

***Кърдель:** ст.-укр. *Лука Kurdel*, XVI ст. (Жерела I, 40), укр. *Кардель* (РУС 178), *Кердель* (Редько Словник I, 454), *Кордель* (РУС 204), (похідне) *Корделівка* — ойконім у Вінницькій обл., *Курдель* (Вол.), *Кредель* (НКП Дон. 2, 219), рос. *Кардель* (ЖПТ), *Карделево* — відантропонімний ойконім у колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 67), блр. *Кардэль* (Бірыла 185), хорв. *Kordelj* (Leksik 314), слвн. *Kardelj, Kordel* (ZSSP 252, 286), ст.-пол. Арманно *Cordelitz*, 1373 р. (SSNO III, 85), *Kurdzziel*, 1652 р. (Bubak I, 197), пол. *Kardel, Kerdelewicz, Kierdel, Kordel, Kordziel, Kurdel, Kurdziel* (SN IV, 498, 568, 595; V, 149, 152, 435, 436), чеськ. *Kardel* (Beneš 101), *Kurdel* (ЧП), слвц. *Kurdel* (TZ Bratislava 197), лит. *Kòrdelis* (LPŽ I, 1050) < слов'ян. ~ укр. діал. *курдєля* 'сильний снігопад' (ЕСУМ 3, 152), серб. діал. *кордель* 'стебло кукурудзи' (Динић 351), чеськ. діал. *krđel* 'стадо, згряя, натовп' (Bartoš 162), слвц. діал. *krđ'el, kerdieľ, kerdieľ* 'стадо' (Orlovský 147) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 213).

***Кърдолъ**: ст.-блр. Матей *Кордоликъ*, 1567 р. (JIM 1915: 905), блр. *Кердолъ* (Бірыла 200), пол. *Kardol* (SN IV, 498) ~ слвц. *křdol* 'стадо', 'зграя птахів' (Kálal 270) та ін.

***Кърдѹла**, ***Кърдѹлъ**, ***Кърдѹль** / ***Skърдѹль**: ст.-укр. Нгіско *Kordulia*, XVI ст. (Жерела I, 165), укр. (похідне) *Кордулівка* — мікротопонім (с. Коцюбинці Гусятинськ. р-ну Терн.), рос. *Скордуля*, 1863 р. (ДМБ 2, 508), ст.-блр. Миколай Павловичъ *Курдуличъ*, 1528 р. (JIM 1915: 176), болг. *Кърдул* (Илчев 269), макед. *Кардула* (Речник ПКМ I, 595), ст.-пол. *Cordula*, 1468 р. (SSNO III, 85), пол. *Kardul*, *Kordul*, *Kurdul* (SN IV, 498; V, 151, 435), чеськ. *Kardule*, *Kordula* (Beneš 104, 132), ст.-слвц. *Korduliak*, 1658 р. (UFP II, 299), *Kordula* (TZ Bratislava 173), слвц. *Korduliak* (TP 134), луж. (вторинне) *Korduleńc* (Wenzel II/1, 211), слов'ян. *Курдул* (Рамієч 2, 62) ~ укр. діал. *курду́ля* 'заплетена і закручена на голові жіноча коса' (Мик.), чеськ. діал. *korduľa*, *kordulka* 'чоловічий або жіночий корсет' (Svěrák 1957: 119).

***Кърдыла**, ***Кърдылъ**, ***Кърдыль**: укр. *Курдиль* (Вол.), блр. *Курдылюк* (Бірыла 233), пол. *Kardyl*, *Kurdył*, *Kurdyła* (SN IV, 498; V, 436).

***Кърдыль**: рос. *Курдлев* (КП Твер.).

***Кърдимъ** / ***Skърдимъ**: укр. *Курдым* (КПУ Дон. 17, 224), (вторинні) *Кардиман* (Вол.; Анк.) < *Кардим-ан*, рос. *Курдимов* (Ряз. КП 1, 96), (похідні) *Кырдымова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN V, 23), *Кардымово* — назви поселень у Пермській та Смоленській обл., блр. *Кардыман* (м. Могильов), хорв. *Kardim* (Leksik 282), а також слов'ян. *Кардымок* (Рамієч 2, 420), *Schardim*, 1300 р. — антропоніми (Trautmann AP 93), (похідне) *Skierdzimy* (*Скердимы*), 1640 р. — топонім у Троцькому пов. колишньої Віленської губ. (ABK XI, 127). Стосовно мотивації пор. набір значень у рефлексів псл. **kъrditi* (ЭССЯ 13, 213), з яким безпосередньо пов'язане part. passiv. praes. **kъrdimъ*.

***Кърдома**, ***Кърдомъ**: укр. *Курдума* (НКП Харк. 184), (похідне) *Кардамичове* — ойконім в Одеській обл., ст.-рос. Тимофеи Огдокимов снъ *Курдумова*, 1499 р. (Мейчик 123) < **Кордомов*, рос. *Кардамов* (ЖПТ), *Кардамич*, 1812 р. (НООВ 442), *Кордумов* (КП Арх.), *Курдумово* — ойконім у колишній Костромській губ. (Vasmer RGN IV, 697), блр. *Кардамов* (ЖПТ), болг. *Кардам*, 778—802 рр., хан (Андреев 27), яке виводять із праболгарського *Каръ-дамъ* (Симеонов 2008: 170—171), макед. *Кардум* (Речник ПКМ I, 595), серб. *Kardum* (Miličević 409), хорв. *Kardum* (Leksik 283), пол. *Kordomeszko* (SN V, 150). Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *шкыр-*

дѣмник 'грудка замерзлої або засохлої землі' (СРГСУ Доп. 575) < **skъrdom-yn-ikъ*.

***Кърданъ, *Кърд'анъ, *Кърданъ / *Skъrdanъ:** ст.-укр. Степанъ Кирданъ, 1649 р. (Реєстр 220), укр. Кардан (СП 170), Кердан (Н КП Київ. 775), Кырданъ, Кирданъ, 1773 р. (ДІП V, 82, 142), Кирдан — сучасне прізвище (Вол.), Кірдан (Новикова 377), Кордан (Вол.), Керданъ (КПУ Черк. 6, 764), Кирданъ (Горпинич 131), Ардан (Богдан 3), Ордан (КПУ Ник. 13, 390), Шкирдан (СП 397), ст.-рос. Стеня Кирданов, 1572—74 рр. (Кучкин 313), рос. Керданов (СКТ 330), Кирдан (САЛ 456), Кирданъ (КПУ Зап. 8, 130), Кварданов (КПН), Карданов, Курданов, Скурданов, Арданов, Орданов, Шкердан (ЖПТ), блр. Кордан (Бірыла 214), болг. Курдѣн (Илчев 285), макед. (вторинне) Кардановски (Речник ПКМ I, 595), хорв. Kordan, Ordan (Leksik 283, 469), слвн. Kordan (ZSSP 286), пол. Kardan, Kierdan, Kordan, Kordian, Kurdanowicz, Ordan (SN IV, 497, 596; V, 149, 150, 435; VII, 87), чеськ. Kardan (Beneš 91), Kordan (ЧП), ст.-слвц. Franciscus Kordan, XVI ст. (UFPI, 339), слвц. Kordáňov (Krištof 170), луж. Kordan (Wenzel II/1, 211). Пор. також Кирдани — назви поселень у Житомирській та Київській обл. України, Керданы — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 307) ~ рос. діал. курдѣн 'яма на дні ріки або ручая' (СРНГ 16, 116).

***Кърденъ, *Кърдънь / *Skъrdenъ, *Skъrdънь:** ст.-рос. Скурденево, 1529 р. — ойконім у колишній Новгородській губ. (АЮ 278), рос. Кверденев (Ряз. КП I, 25) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, Шкурденев (ЖПТ) < **Шкурденев*, пол. Kordeń (SN V, 150).

***Кърдинъ / *Skъrdinъ** — патроніми на *-inъ*: ст.-рос. Курдинко Ширяевъ, 1618 р. (Бел. В 2, 185), рос. Кордин, Курдин, Кидрин (ЖПТ) < **Курдин, Курдин, Ордин, Урдин, Скардин, Скирдин, Шкердин, Шкырдин, Хардин* (ЖПТ), Скордин (Новикова 765), Скурыдин (Лет. ЖС 2006, № 1—13, 173) < **Скурдин, Кырдинская, Скурдино* — ойконіми в колишніх Пермській та Псковській губ. (Vasmer RGN V, 23; VIII, 328), болг. Хардѣн (Илчев 518), хорв. Kordin (Leksik 314), слвн. Kordin (ZSSP 286), пол. Kardin, Kurdin, Kurdzin (SN IV, 498; V, 435, 436), Kwardina (SN V, 484) < **Kardina*. Зі слов'янських мов запозичено литовське прізвище Ūrdinas (LPŽ II, 350).

***Кърдонъ / *Skъrdonъ, *Кърдонъ:** укр. Кордон (Н КП Жит. 378), Кардон (СП 170), Курдон (Горпинич, Тимченко 120), Киридон (м. Київ) — форма з другим повноголоссям, Шкадрон (СКТ 919) < **Шкардон*, (похідне) Кердонове — гелонім у Чернігівській обл.

(Череп. Микротоп. 131), рос. *Кардонов* (ЖПТ), *Скирдонов* (КПУ Луг. 2, 243), хорв. *Krdonja* (Leksik 333), слвн. *Kordon* (ZSSP 286), пол. *Kardon*, *Kierdoni*, *Kordon*, *Kurdonowicz*, *Kurdoni*, *Ordon* (SN IV, 498, 595; V, 150, 435; VII, 87), чеськ. *Kordon* (Beneš 92).

***Кърдунъ**: укр. *Кедрун* (Стасюк 2, 403), *Кредун* (КПУ Харк. 7, 409) < **Кердун*, *Кірдун* (РІ Черніг. 5, 310), *Кордун* (СКТ 375), *Шкардун* (Радіон 130), рос. *Кордунов* (м. Луцьк), *Хардунов* (Рамієс 2, 186), *Ардунов* (ЖПТ), блр. *Кердун* (ЖПТ), *Кірдун*, *Курдун* (Бірыла 202, 233), *Курдуны* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 147), хорв. *Kardun*, *Kordun* (Leksik 283, 314), слвн. *Kardun* (LP), пол. *Kordun*, *Kurdun* (SN V, 151, 435) ~ укр. діал. *кордун*, *курдун* 'цвіркун' (Онишкевич 1, 396), рос. діал. *кордун* 'той, хто пірнає або занурюється в воду' (СРНГ 14, 314), серб. діал. *kordun* 'мотузка' (Gusić 177).

***Кърдунь**: укр. *Крудинь* (КПУ Київ. 8, 169) < **Курдинь*, ст.-рос. Афонасей *Кордынцовъ*, 1667 р. (АЮБ II, 816), пол. *Kardunia* (SN IV, 499), *Korduni*, *Kurduni* (SN V, 152, 436) ~ рос. діал. *орды'нка* 'про неохайну жінку' (СРГК 4, 234) < **корды'нка*.

***Кърдагъ**: рос. *Кердари* — ойконім у колишній Астраханській губ. (Vasmer RGN IV, 135) ~ серб. *крдар* 'свинопас' (Лавровский 260).

***Кърдасъ**, ***Кърдасъ**: укр. *Кирдас* (КПУ Зап. 1/1, 298), *Кордас* (КПУ Хм. 10, 136), *Курдас* (СКТ 423), *Кордасевич* (РІ Хм. 3, 910), (похідне) *Кидрасівка* — ойконім у Вінницькій обл., ст.-рос. *Курдас*, XVI ст. — заволзький цар (Прозоровский 68), рос. *Кардас* (ЖПТ), *Кордасевич* — сучасне прізвище, *Курдасов* (КПУ Дон. 11, 702), *Кырдасова* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN V, 23), ст.-блр. Филонъ *Кирдасъ*, 1618 р. (BC 1, 346), блр. *Кардас* (Бірыла 185), *Кардасёў* (Бобрык 230), хорв. *Kardas* (Leksik 282), пол. *Kardas*, *Kordas*, *Kurdas* (SN IV, 497; V, 149, 435), чеськ. *Kordas*, *Kardas* (Beneš 61), луж. *Kordas* (Wenzel II/1, 211). Зі слов'янських мов запозичено литовське прізвище *Kardas* (LPŽ I, 923).

Щодо мотивації пор. рос. діал. *курда́с* 'ровесник, одноліток' (Малеча 2, 321).

***Кърдесъ**: укр. *Кордес* (РІ Він. 3, 275), *Курдес* (КПУ Сум. 1, 149), блр. *Курдзесаў* (Памяць Лоеўск. 495), слвн. *Kordes* (LP), пол. *Kardes*, *Kordes* (SN IV, 498; V, 150).

***Кърдишъ** / ***Кърдусъ**: укр. *Кордис* (КПУ Хм. 2, 519), рос. *Курдисов* (Ряз. КП 1, 30), ст.-пол. Krzysztoph *Kordys*, 1670 р. (АЮЗР I/10, 687), пол. *Kardis*, *Kordis*, *Chardys*, *Kardys*, *Kordys*, *Krudos*, *Kurdys* (SN

II, 56; IV, 498, 499; V, 150, 154, 306, 436), чеськ. *Kordis* (Beneš 60), *Kardys* (Moldanová 81).

***Kъrdosъ / *Skъrdosъ:** укр. *Кордос* (PI IФ 2, 529), ст.-рос. (похідне) *Скордосово*, 1577 р. — назва пустища в колишньому Пошехонському пов. (АСЗ I, 297), слвн. *Kardos* (ZSSP 252), пол. *Kardos*, *Kordos*, *Kurdos* (SN IV, 498; V, 150, 435), чеськ. *Kardos* (ЧП), ст.-слвц. *Klemens Kardos*, XVI ст. (UFP I, 175) ~ рос. діал. *курдус*: *курдѳс на нос* 'що-небудь погане, потворне' (Расторгуев 145), (вторинне) *накурдѳсить* 'зробити що-небудь абияк' (СРНГ 19, 357), пол. діал. *kierdos* 'кнур' (Kałowicz 5, 143).

***Kъrdusъ:** укр. *Курдус* (КПУ Черк. 3, 182), рос. *Кардусов* (м. Дрогобич Льв.), пол. *Kardus*, *Kerdus*, *Kordus* (SN IV, 498, 568; V, 151).

***Kъrdatъ(ь):** укр. *Курдатий*, 1752 р. (Пивовар 49), *Кардат* (Панчук 150), рос. *Кордатов* (ССС 52), *Кудратов* (КПУ Зап. 8, 164) < **Курдатов*, пол. *Kardat* (SN II, 498) ~ укр. діал. *кирдáтий* 'курносий' (ЕСУМ 2, 445), блр. діал. *курдáты* 'малорослий, куций' (ТС 2, 252).

***Kъrdetъ(ь):** ст.-пол. *Martinus Cordethko*, 1492 р. (SSNO III, 85), пол. *Kardeta* (SN IV, 498).

***Kъrditъ:** укр. *Кордит* (КПУ Київ. 8, 347), ст.-рос. Емельян *Кардит*, 1678 р. (КПЯ 129), слов'ян. (вторинне) *Кордитный* (Ратієс 2, 311).

***Kъrdęta / *Skъrdęta:** д.-руськ. Ставко *Скордятичь*, 1096 р. (ПСРЛ I, 247), укр. *Кордятенко* (Ратієс 2, 500).

***Kъrdęta, *Kъrdętъ:** укр. *Кордута* (КПУ Сум. 3, 367), *Курдута* (Редько Словник 1, 562), слов'ян. *Ордутичи* XV ст. — ойконім (ДМА I, 55) < **Кордутичи*.

***Kъrdežъ:** слвн. *Kordež* (ZSSP 286). Пор. ще ст.-рос. *Кердежь-губа*, 1563 р. — топонім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 170).

***Kъrdavъ(ь):** укр. *Кардава* (РУС 178), рос. *Кардава* (м. Калуга), *Курдава* (КПУ Луг. 1, 421) ~ серб. діал. *крдав* 'зашкарублий' (Златкович 1, 392).

***Kъrdivъ(ь):** укр. *Курдива ж.* (м. Дрогобич Льв.).

***kъrdovъjъ:** укр. діал. *кирдовий* 'старший чабан' (СУГО 97).

Праантропоніми, мотивовані префіксальними апелятивами:

***Акъrda, *Акъrdъ:** ст.-рос. *Акурдовъ* Дмитръ, XV ст. (Лебедев 10), рос. *Якурдов* (КПУ Харк. 16, 388), пол. *Akord* (SN I, 22), слов'ян. *Акирда* (Магницький 24).

***Акъrdajъ:** рос. *Вакурдаев* (КПУ Луг. 12, 167).

Baskъrda** (Paskъrda**) / ***Boskъrda** (***Poskъrda**): ст.-рос. (похідні) *Баскордино*, 1547 р. — ойконім у колишній Московській губ. (Калайдович 111), *Бошкордово*, 1614 р. — назва пустища поблизу Боровська (Боровск 200), рос. *Башкардин* (САЛ 343). Стосовно анлаутних *Б-* / *П-* пор. укр. *Паскорда*, *Пушкарда* (Панцьо 114, 116).

***Bokъrda**: ст.-рос. *Букардинъ*, 1597 р. (ПКРК I/2, 484).

***Bokъrdičъ**: (похідне) *Bokordiči* — топонім у Хорватії (Im. т. 87) ~ схв. *Кордић* (Пешикан 523) ~ *кóрдић* 'кнур' (Речник X, 474).

***Čekъrda**, ***Čekъrdъ**: ст.-укр. *Iwasko Czikirda*, XVI ст. (Жерела III, 239), укр. *Чекарда* (КР 139), *Чекерда* (Рв.), *Чекирда* (КПУ Хм. 8, 728), *Чекорда* (Богдан 33), *Чекурда* (Він.), *Чикурда* — прізвисько (Аркушин СГ 47), *Чикерда* (Редько Словник 2, 1167), *Чокирда* (Чучка 608), *Чехорда* (Хм.), *Чукурда* (ЕТ 4, 779), ст.-рос. *Чукардин*, 1592 р. (Анпилогов 354), рос. *Чикирдов*, *Чикардов* (Рамієч 2, 549), блр. *Ча-кірда* (Бірыла 445), хорв. *Čakardić*, *Čakordić*, *Čikrdić* (Leksik 105, 111), пол. *Czekerda*, *Czekierda*, *Czekirda* (SN II, 268), чеськ. *Čakrda*, *Čakurda* (ЧП), словц. *Čekirda* (TZ Bratislava 51), мотивовані апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *чагáрда* 'вид хлопчачої гри' (ЕСУМ 6, 275), рос. діал. *чекардá* 'група дітей, підлітків' (ССГ 11, 98), *чекі́рда* 'про некрасиву, незграбну людину' (Краснояр. 417), *чикордá* 'про дітей: коли було багато дітей — називали *чикордою*' (Приам. 325), блр. діал. *чыкі́рда* 'кульгава людина', 'дитяча гра чакхарда' (ТС 5, 305), болг. діал. *чикардá* 'дитяча іграшка' (Стойчев 1965: 301) та ін. (ЭССЯ 4, 37—38).

***Čekъrdajъ**: ст.-укр. *Панка Чюкурдаі*, 1666 р. (Лазаревский 46).

***Čekъrdesъ**: укр. *Чекердес* (КПУ Зап. 7, 411).

***Хакъrda**: рос. *Хахордин* (КПУ Луг. 2, 371). Теоретично ймовірно, що це рефлекс псл. ***Kakъrda**.

***Kakъrda** / ***Kokъrda**: чеськ. *Kakrda*, *Kokrda* (ЧП), словц. *Kukurda*, 1769 р. (Krištof 214) ~ рос. діал. *кокáрда* 'дошка для розбирання м'яса' (СГРС 5, 221).

***Kokъrd'akъ**: укр. *Кокордяк* (КСР 173).

***kokъrdušъ**: рос. діал. *на кукуы' рдышках* 'зігнувши в колінах ноги і тримаючись на носках' (Мордов. словарь 3, 99).

***Макъrdъ**, ***Макъrdo**: укр. *Макердó* — прізвисько (с. Зміїнець Луцьк. р-ну Вол.; Анк.), пол. *Makard* (SN VI, 136).

***Maskъrda** / ***Moskъrda**: хорв. *Maskardin*, *Moškarda*, *Muškarda*, *Muskardin* (Leksik 405, 445, 451) ~ *Skarda*, *Škarda* (Leksik 594, 645).

***Макъrdějъ**: укр. *Макордей* (КПУ Од. 8, 333).

*Nakъrda: укр. *Накурда* (Новикова 575), рос. *Накурда* (ЖПТ).

*Nekъrda: укр. *Никурда* (Вол.), чеськ. *Nekarda* (ЧП).

*Nekъrdakъ: укр. *Некордак* (РІ ІФ 2, 564).

*Obkъrdъ: макед. *Окардов* (Речник ПКМ II, 202 – «неясно»).

*Obkъrdimъ: укр. *Окордимъ*, 1767 р. (АЮЗР I/3, 359).

*Obskъrda, *Obskъrdъ, *Obskъrdъ: ст.-рос. Васюк Остафьев *Оскордев*, 1533 р. (Сироткин 2002: 155), Васка *Оскординъ*, 1615 р. (Веселовский 1908: 150), рос. (похідне) *Оскордино* – ойконім у колишній Нижегородській губ. (Vasmer RGN VI, 469), ст.-чеськ. Petro dicto *Oskrd de Chlum*, 1379 р. (Петріца 129), ст.-слвц. Matej *Oškerda*, 1625 р. (UFP II, 164), слвц. *Oškerda* (TZ Bratislava 266) ~ укр. діал. *оскарт*, *ошкóрд* 'молоток для насічки млинових каменів' (СБук. Г 369, 374), рос. діал. *оска́рд* 'гострий молоток для насікання жорен', *оско́рда* 'скупий' (СРНГ 24, 12, 16), *ошкóрда* 'про товсту жінку', 'обух сокири' (СРНГ 25, 89).

*orzъrdakъ: рос. діал. *раскарда́к* 'безлад' (СОГ 12, 82).

*Rakъrda: рос. *Пахурдин* (ЖПТ) < *Пакурдин.

*Poskъrda, *Poskъrdъ: укр. *Пушкарда* (Панцьо 116), рос. (похідне) *Пошкарды* – ойконім у колишній Казанській губ. (Vasmer RGN VII, 350), пол. *Poskard* (SN VII, 500).

*Prokъrda / *Proskъrda: укр. *Прохорда* (РУС 343) < *Прокорда, ст.-рос. Пашко Ивановъ *Прокурдинъ*, 1696 р. (Тобольск 54), рос. *Проскурдин* (ЖПТ).

*Sekъrda: *Сикирда́* (Горпинич 158) < *Секерда, пол. *Siekierda*, *Siekirda* (SN VIII, 392, 393).

*Sikъrda: рос. *Сикардин* (Памяць Лоеўск. 279).

*Sokъrda: ст.-рос. Івашко *Шухардинъ*, 1678 р. (Вятка 38), (похідне) *Шухардино* – ойконім у колишній Владимирській губ. (Списки Влад. 282), ст.-блр. Янь *Сухарда*, 1567 р. (ЛМ 1915: 998), пол. *Sucharda* (SN IX, 137), чеськ. *Sucharda* (ЧП) ~ укр. діал. *сухарда* 'сухоребрий кінь' (АУМ 1, 841).

*Sykъrda: ст.-рос. Мартемьянка *Шокурдинъ*, 1655 р. (Тобольск 42).

*Sykъrdějъ: укр. *Секердей* (КПУ ІФ 2, 629).

*Šekъrda, *Šekъrdo, *Šekъrdъ: укр. *Шикард* (СП 395), ст.-рос. *Шохурдин* Алексей Матвеев, 1652 р. (ТК II, 279) < *Шокурдин, Алешка *Шехурдинъ*, 1688 р. (Шляпин 1, 223), рос. *Шекурдин* (Памяць Петр. 368), *Жехердов* (КПУ Луг. 10, 107), (похідні) *Шехурдины*, *Шахордино* – ойконіми в колишніх В'ятській та Московській

губ. (Vasmer RGN X, 240, 283), *Шухурдино* — в колишній Владимирській губ. (Списки Влад. 282), блр. *Шекордо* (м. Могильов), болг. *Шокордов* (Илчев 558).

Стосовно мотивації пор. рос. діал. (вторинне) *шехордиться* 'чванитися, бути пихатим, хорохоритися' (Дилакторский 568), блр. діал. *шикірда* 'хто нерозбірливо говорить' (ТС 5, 349).

**Šekъrdanъ*: рос. (похідне) *Шухарданы* — ойконім у колишній Симбірській губ. (Волости IV, 245).

**Tukъrda*: ст.-рос. (похідне) *Тухардина*, 1615 р. — назва поселення в колишній В'ятській губ. (Спицын 20).

**vykъrdyшъ*: укр. діал. *вікірдиш* 'дуже погана людина' (СЛЖ 45).

**Zakъrdъ*: рос. *Закурдев* (ЖПТ).

**Zakъrdajъ*, **Zakъrd'ajъ*: ст.-рос. Івашка Яковлев сын *Закурдай*, 1678 р. (ОГС 45), Лонгинка *Закурдаевъ*, 1685 р. (Никольский Выпись 55), рос. *Закурдай*, 1711 р. (Сиб. города 26), *Закурдаев* (СКТ 273), *Закурдаев* (Новикова 314), *закурда́й* 'жартівливе прізвисько коханого' (СРНГ 10, 177), (похідне) *Закурдаева*, 1782 р. — ойконім у колишньому Барнаульському пов. (Беликов 129), блр. *Закурдаеў* (Бірыла 155).

**Zakъrdasъ*: ст.-рос. Васька *Закурдасъ*, 1638 р. (РСП. 51).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність праантропонімів-комполітів:

**Xorokъrda*: ст.-рос. Микита Ларинъ сынъ *Харахординъ*, 1596 р. (ДН 171).

**Kъrdobajъ*: укр. (вторинне) *Курдибаєвський* (КПУ Полт. 6, 147).

**Kъrdolъbъjъ*: ст.-рос. (похідне) *Курдолобово*, 1570 р. — ойконім («сельцо») в Переславль-Залеському краї (Смирнов 1924: 32).

**Kъrdonogъjъ*: рос. *Краданогов* (КПУ Харк. 20, 177) < **Карданогов*.

**Kъrdopalъjъ*: рос. *Кардопалов* (ИС 37).

**Kъrdopolъjъ*: ст.-рос. (похідне) *Кордополово*, 1589—1590 рр. — ойконім у колишньому Вологодському пов. (Федышин 59), рос. *Кардополов*, *Кардополов* (м. Калуга), (похідні) *Кардополова*, *Кардополовский* — ойконіми в колишніх Оренбурзькій та В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 67).

**Kъrdopolъcъ*: рос. *Кардопольцев* (Лет. ЖС 2005, № 14—26, 111).

**Kъrdorokъjъ*: ст.-рос. Василей *Кордорукович* Черкаской, 1604 р. (АЮБ II, 281).

***Кърдовагъ:** укр. *Кардывар* (КПУ Ник. 13, 50), *Кердиваренко* (Стехна 29).

***Кърдовѣгъ:** укр. *Курдовер*, *Кордовер* (РУС 204, 226), *Кардавір* (РІ Херс. 258), рос. *Курдовер* (САМ 124), *Курдоверов* (САЛ 490).

***Skъrdibъrda:** укр. *Скардиборда* (ТДЧ 88), *Шкардыбарда* (РП 468).

Праантропоніми у ступені редукції кореневого вокалізму е-ряду:

***Сърда, *Сърдо, *Сърдъ:** укр. *Церда* (Панцьо 122) < **Черда*, рос. *Цердов* (ПСС 3, 795), болг. *Чърдов* (Илчев 546), серб. *Ђорда* (Пешикан 509), хорв. *Čurda, Čurdo* (Leksik 117), словн. *Čurda* (ZSSP 97), пол. *Czerda* (SN II, 276), чеськ. *Čurda*, 1613 р. (Beneš 6), *Čarda* (ЧП), словц. *Čurda* (TZ Bratislava 56).

***Коѣрда:** укр. *Куцерда* (Горпинич 302).

***Неѣрда:** укр. *Нечерда* (КПУ Киров. 1, 555).

У слов'янських ономастикомах фіксується реліктова лексика з рухомим *ṣ-*, на основі якої ймовірно реконструювати псл. ***Šърда, *Šърдо, *Šърдъ:** укр. *Шудро* (Новикова 975) < **Шурдо* (метатеза), ст.-рос. Івашко *Щарда*, 1672/73 рр. (ППСР 371), Федька Афанасьєв, син *Щерда*, 1678 р. (ОГС 18), рос. *Шурдов* (РУС 489). Пор. також блр. *Нещерда* — гідронім у басейні Західної Двіни, який континує псл. **Nešърда*.

Афіксальні деривати:

***Сърдоба:** пол. *Czardybow* (SN II, 255) < **Czardobow* ~ діал. (вторинне) *czardyban* 'чорт' (SGP IV/3, 637).

***Šърдѣѣ:** ст.-рос. Демешка *Шардеев*, 1620 р. (СМИК 50).

***Сърдакъ / *Šърдакъ:** укр. *Чардакъ*, 1756 р. (АК 5, 42), *Чардак* (КПУ Черк. 8, 775), *Чердак* (Новикова 916), ст.-рос. Максим *Чурдак*, 1673 р. (Прозоровский 97), рос. *Чердаков* (ЖПТ), *Чурдаков* (КПУ Херс. 10, 316), *Щердаков* (ЖПТ), *Чердаки* — ойконім відантропонічного походження на території Чувашії, блр. *Шчардакоў* (Бірыла 487), пол. *Czardak* (SN II, 276), *Szczordak* (SN IX, 249), словц. *Čordák* (BLS 2, 172).

Стосовно мотиваційних засад пор., наприклад, укр. діал. *черда́к* 'голова людини' (Чабаненко Словник 4, 213), 'лікарська рослина' (Глуховцева 222), *чарда́к* = *черда́к* 'місце для сидіння в передньому носку човна' (Дзензелівський 53), рос. діал. *черда́к* 'голова' (СРГП 322), 'човен', 'корма човна' (СРГО 2, 275), *чирда́к* 'маленька біла чайка' (Куликовский 133), блр. діал. *чэрдáк* 'ніс човна' (ТС 5, 311) < **čъrдакъ*.

*Коѣrd'акъ: ст.-рос. (похідне) *Кочердяково*, 1589 р. — ойконім у колишньому Вологодському пов. (ПДК 59).

*Їrdъкъ: хорв. *Čardek* (Leksik 106).

*Їrdikъ / *Šĭrdikъ: рос. (похідне) *Чердиково* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN X, 77), чеськ. *Šturdík* (ЧП).

*Šĭrduкъ: укр. *Щурдук* (КПУ Дн. 3/2, 96).

*Šĭrduкъ: пол. *Szczordukowski* (SN IX, 249).

*Їrdiчь: хорв. *Čerdić, Čordić, Ćurdić* (Leksik 109, 114, 117). Заголовна праформа може розцінюватися як -j-овий дериват від демінутива *Їrdikъ чи як патронім на -iчь (< *Їrditъ).

*Їrdalъ: рос. *Чурдалев* (ЖПТ).

*Їrdimъ: рос. *Чердымов* (ЖПТ), *Чардымов* (ТДП 297).

*Їrdanъ: ст.-рос. (похідне) *Черданово*, 1563 р. — ойконім у колишньому Ярославському пов. (Антонов 1999: 38), рос. *Черданцев* (Новикова 916), *Чарданцев* (ЖПТ), *Чадранцева* ж. (ЖПТ) < *Чарданцева (метатеза).

*Їrdinъ / *Šĭrdinъ — патроніми на -inъ: рос. *Чадрин* (РУС 455)

< *Чардин, блр. *Щардин* (м. Мінськ).

*Їrdonъ: рос. *Чердонов* (ЖПТ).

*Їrdunъ: укр. *Чурдун* (КПУ Ник. 1, 250).

*Їrdasъ: словц. *Čordás* (BLS II, 173).

*Їrdysъ: пол. *Czerdys* (SN II, 276).

*Їrdašъ: укр. *Чердаш* (КС Черніг. 2, 381), *Чардаш* (КП Крым 8, 246), серб. *Чордаш* (Пешикан 509), хорв. *Čordašev* (Leksik 114), пол. *Czardasz* (SN II, 255), чеськ. *Čordáš* (ЧП), словц. *Čordáš* (TZ Trnava 76), *Čardášová* ж. (TZ Bratislava 55).

*Їrdošъ / *Їrdušъ: ст.-пол. *Czurdosz*, 1446 р. (SSNO I, 435), пол. *Czerdysz* (SN II, 276).

Можна відновити деякі праантропоніми композитного зразка:

*Їrdobajъ: рос. *Чердобаєв* (Літ. ГС 2003, № 19, 53).

*Їrdokъlějъ: рос. *Чердаклеєв* (Новикова 916).

Повний ступінь кореневого вокалізму о-ряду ілюструють:

*Korda, *Kordъ / *Skorda, *Skordo, *Skordъ: ст.-укр. *Харко Куранда*, 1644 р. (МБор. 38) < *Корода, укр. *Коронда*, 1732 р. (РЧП 405), *Каранда* (КПУ Черніг. 9, 220), *Куранда* (СКТ 423), *Куринда* (Рв.), *Курунда* (КПУ Київ. 7, 304) — форми з -н- епентезою, *Шкаранда* (КПУ Льв. 1, 187), *Шкаранд*, *Шкаранда* (СКТ 919), *Шкоронда* (КПУ Полт. 7, 409), *Скород* (КПУ м. Київ 3, 210), *Скурида* (КПУ Луг. 7, 372) < *Скорода, ст.-рос. Посникъ *Курандинъ*, 1605 р.

(Снежневский 55), рос. *Скородин* (РУС 386), *Скуридин* (КПУ Луг. 2, 248) < **Скородин*, блр. *Скародзенка* (Бірыла 379), хорв. (похідне) *Skradin* — ойконім (Im. m. 393), ст.-пол. *Skierdo de Rekouiecz*, 1470 р. (SSNO V, 90), пол. *Kroda* (SN V, 292), *Karanda* (SN IV, 491), *Skoroda* (SN VIII, 461), *Szkarada*, *Szkaranda* (SN IX, 285), чеськ. *Škrada* (ЧП), слвц. *Škrada* (TZ Bratislava 348).

Щодо мотивації пор., наприклад, укр. діал. *кóрода* ‘велика купа дров [...]’ (Горбач Бродина 176), ‘дрова, складені в клітку’ (Піпаш, Галас 54), ‘дуже сукувате дерево’ (ЕСУМ 3, 37), *скарада́* ‘осінні сходи озимини’ (Зеленько ССП 33), *шкаранда́* ‘*Agus major* L., синиця велика’ (Дейниченко 105) < **шкарада́*, *шкирида́* ‘стара сварлива жінка’ (ЕСУМ 6, 431) < **шкорода́*, *скóрода* ‘лісова трава. Підмереник запашний (*Galium odoratum* L.)’ (СБук. Г 496), *скóродь* ‘різновид комишу’ (Гоцкий 131), *скурудá* ‘пролісок’; *Scilla*’ (Аркушин 2016: 509), рос. діал. *скорода́* ‘задирака’ (Моисеев 157), ‘дикий часник’ (Доп. 244), ‘борона’ (ОСВГ 10, 116), блр. діал. *скарóда* ‘осока пальчаста, *Carex digitata*’ (Касьпярович 282), *шкарада́* ‘видовбаний човен, старий дірявий човен’ (ТС 5, 325) та ін. із паралелями в сербохорватській, словенській, польській мовах див. (ЕСУМ 3, 268; Козлова 147). Див. ще (ЭССЯ 11, 58–60, а також 29, 184: **obskorditi(se)*). Пор. також праантропоніми **Skorba*, **Skorga*, **Skorxa*, **Skorma*, **Skorpa* та ін., які різняться лише детермінативами. Тому репліку «невозможна реконструкція праслав. топонима **skorda* ... ожидалось бы **xorda*» (? — В.Ш.) слід віднести до безпідставних. Див. (Шапошников 379–380).

Деривати з консонантом -š- у суфіксі:

**Kordašъ* / **Kordyšъ*: укр. *Караш* (ЖПТ), ст.-рос. Іванъ Ондреевъ сын *Карандышевъ*, 1524 р. (Тупиков 565), варіант Іван *Корандышов* (АФЗХ 1956: 87), *Карандышъ*, 1530 р. (АС I, 202), Наумъ *Карандышевъ*, 1679 р. (Курдюмов III, 287), (похідні) *Корандышево*, 1539/40 р., *Карандышево*, 1551–54 рр. — ойконіми в колишньому Тверському пов. (ПМТ 51, 269), пол. *Karandysz* (SN IV, 491) < укр.

**kordyšъ*: блр. діал. *караду́шка* ‘добра, ласкава жінка’ (Груца 43).

Деривати з консонантом -j- у суфіксі:

**Kordajъ*: укр. *Korodaj* (Фаріон 212), *Корода́й* — сучасне прізвище (Льв.), рос. (похідне) *Карадаево* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 52), пол. *Korodaj* (SN V, 162) < укр.

***Kordějъ:** ст.-рос. Серешка Степановъ сынъ *Корандѣвъ*, XVI ст. (Зерцалов 1897: 27), Неустрой Васильевъ сынъ *Карандѣвъ*, 1616 р. (Тупиков 565), Петръ *Корондѣвъ*, XVII ст. (ОДСМ 79), рос. *Короде-ево* — відантропонімний ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 422), пол. *Karadziejko* (SN IV, 489), *Korodziejewski* (SN V, 162) < укр.

Деривати з консонантом *-k-* у суфіксі:

***Kordakъ:** рос. *Карандаков* (СКТ 318), (похідне) *Карандаково* (*Корандаково*) — ойконім у Щигровському пов. колишньої Курської губ. (Семенов-Тяньшанский 2, 499) — форми з епентезою.

***Skordikъ:** пол. *Skrodzik* (SN VIII, 472).

***Kordъka, *Kordъko, *Kordъkъ / *Skordъka, *Skordъko, *Skordъkъ, *Skordъko:** ст.-укр. *Скородкевичъ*, 1602 р. (Тупиков 748), Опанасъ *Скородко*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 247), ст.-рос. *Кородка*, XVII ст. (Титов Син. 45), рос. *Скородкин* (РУС 386), блр. *Скородъко* (ЖПТ), пол. *Korodko* (SN V, 162), *Szkaradek* (SN IX, 285) < укр.

***Kordъkъ(ъ):** ст.-рос. Санька *Кородкои*, 1540 р. (Тороп. книга 279) ~ укр. діал. *кородкій* 'хворий, слабий, кволий' (ЕСУМ 3, 37).

***Kordyka:** рос. *Кадыкин* (Саитов 59).

Деривати з консонантом *-l-* у суфіксі:

***Kordelъ:** пол. *Karadziel* (SN IV, 489).

***Kordulъ / *Skordul'а:** рос. *Скородулин* (ЖПТ), (похідне) *Карадули* — ойконім у колишній Казанській губ. (Толмачев 66), блр. *Скарадуля* (Бірыла 376).

Рос. *Скородилко* (ЖПТ), пол. *Skorodziłto* (SN VIII, 461) < укр. — континуанти псл. ***Skordidlo**.

На основі укр. *Карадым* (ИС 67) < **Кородым, Карадыма* (КПУ Киров. 1, 489), пол. *Korodym* (SN V, 162) < укр. ~ **korditi se* (ЭССЯ 11, 60) можна відновлювати діеприкетники пасивного стану ***Kordima, *Kordimъ**.

Деривати з консонантом *-n-* у суфіксі:

***Kordonъ:** укр. *Кордон* (КПУ Зап. 15, 248).

***Kordъnъ(ъ):** ст.-рос. Иван *Корodneв*, 1550 р. (ТК 1550 г.: 329), *Корodneвъ*, XVII ст. (Титов Синодики 23).

Континуанти псл. ***(S)kǫrg-** / ***(S)kǫrǝ-**

Про потенційність первісних ***Къrgа, *Къrgо, *Къrgъ** свідчать: укр. *Карга* (СКТ 319), *Керг* (Льв.), *Корг* (КПУ Од. 10, 84), *Кург* (КПУ

Ник. 8, 325), *Куруг* (м. Миколаїв) — форма з другим повноголоссям, ст.-рос. Неупокій *Карга*, 1614 р. (Тупиков 174), Федор *Карга*, 1638 р. (Веселовский 135), (похідні) *Каргово*, 1496 р. — назва поселення в колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 17), *Кургино*, 1566 р. — назва пустища в Новгородській землі (Греков 1914: 41), рос. *Карг* (САМ 99), *Карга* (м. Оренбург), *Карго*, *Курга* (КП Твер.), *Кург* (ЖПТ), *Курга* (КП Саратов. 3, 440), *Корг* (Лет. ЖС 2008, № 34, 250), (похідні) *Каргина* (3), *Каргино* (2), *Коргово*, *Кургово*, *Курегово* (2), *Кяргино* (2) — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 66, 399, 696, 697; V, 26), *Кургино* — в колишньому Ростовському пов. (ВНР 2), *Кургово* — мікротопонім у Заонежжі, віднесений до прибалтійсько-фінських запозичень (Муллонен 150), блр. *Карга* (Бірыла 184), болг. *Кѣргов* — гайдук, воевода (1789–1883 рр.) (Балкански, Парзулова 132), макед. *Каргов* (Речник ПКМ I, 594), хорв. *Krga* (Leksik 334), слвн. *Krga* (LP), пол. *Karg*, *Karga*, *Kargo*, *Kierga*, *Korg*, *Korga* (SN IV, 500, 596; V, 154), чеськ. *Karha* (Beneš 81), (похідні) *Krhov*, 1605–1606 рр. (НА IV, 102), *Krhovice* (Profous II, 395) — ойконіми, слвц. *Korgo* (Krištof 272), луж. *Korg* (Wenzel II/1, 211), слов'ян. *Керги* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 215).

У цей контекст логічно вписується д.-руськ. *Кѣрга*, 1140–1160 рр. — антропонім, зафіксований у берестяній грамоті № 20 із Старої Руси, для якого пропонувалося прибалтійсько-фінське першоджерело (Шилов 2002: 147; Шилов 2010: 43).

Стосовно апелятивного опертя для наведеної антропонімної лексики пор., наприклад, укр. діал. *каргá* 'про стару жінку' (ЕСУМ 2, 389 — як запозичення з тюркських мов), порівняння як *каргá* 'про невродливу дівчину (жінку)' (Мацюк 244), *коргá* 'хлібна скоринка' (ЕСУМ 3, 13), *кургá* 'віхола' (Мик.), рос. діал. *ка́рга* 'новонароджене немовля' (СРГСУ Доп. 227), *каргá* 'твердий наріст на березі' (СРГСУ 2, 17), *кѣрга* 'крутий вигин ріки' (СГРС 5, 119), *корг*, *ка́ргá* 'загнутий передній чи задній край човна, ніс або корма' (СРГК 2, 421), *коргá* 'про старих людей' (Грандильевский 175), *киргá* 'кирка', *коргá* 'криве дерево', *корѣг* 'кривостовбурний ліс' (СВГ 3, 57, 102), *кургá* 'заметіль', *кы́рга* 'відлюдок' (СРНГ 16, 14), макед. діал. *карго* 'яструб' (РМНП 3, 286), серб. діал. *кѣрга* 'товста людина' (Поповић, Петровић 117), *кѣрга* 'пеньок' (Петровић, Ђелић, Капустина 193) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 214).

Ст.-укр. Панас *Скарга*, 1652 р. (НВВ 694), укр. *Скарга* (Вол.), *Шкурга* (Богдан 266), *Скурга* (м. Черкаси) < **Скурга*, (похідне) *Скаргівка* — ойконім у Луганській обл., рос. *Скарга* (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 199), (похідне) *Скургы* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 579) < **Скургы*, ст.-блр. Дашко *Скарга*, 1578 р. (Бірыла 1966: 256), блр. *Скарга* (Бірыла 377), слвн. *Škrga* (LP), пол. *Skarga*, *Skargo* (SN VIII, 442), чеськ. *Skrha* (Beneš 81), *Škrha* (ЧП), ст.-слвц. Југо *Škyhra*, 1625 р. (UFP II, 191), слвц. *Škrha* (TZ Bratislava 348), *Škvargová* ж. (TZ Трнава 169) — форма з огубленим задньоязиковим — свідчення потенційності псл. **Skьrga*, **Skьrgo*, **Skьrgь*.

Щодо апелятивної лексики пор. укр. діал. *скáрга* 'молоток, яким наковують, насікають камінь у млині' (Лисенко 195), 'дере-в'яне коліно під кошиком воза' (СБук. Г 492), рос. діал. *скарг* 'скна-ра' (СРНГ 37, 390), *скýргы* мн. 'горбкувата місцевість' (СРНГ 38, 174) < **скýргы* (метатеза), блр. діал. *скаргá* 'в'їдлива особа' (ЭСБМ 12, 119), 'коцюба' (Сцяшковіч 451), *скіргá* 'скупа, задерикувата людина' (ТС 5, 39), серб. *шкрге* мн. 'зябра (у риби)' (Лавровский 789), слвн. *škrga*, *škрге*, *skрге* мн. 'зябра' (Bezljaj IV, 67—68).

**Кьrgaga*: рос. *Каргагин* (Глуховцева 1, 311).

**Кьrgoda*: рос. (похідне) *Кургоды* — ойконім у колишній Новгородській губ. (МИЧ 130). Стосовно словотвірної моделі пор., наприклад, псл. **тьrgoda* (ЭССЯ 20, 239).

На основі рос. *Кергуды* — ойконім у Лукоянському пов. колишньої Нижегородської губ. (Докучаев 7), нині — на терені Республіки Мордовія можна відновлювати праантропонім **Кьrgodь* — дериват із малопродуктивним суфіксом *-od-*. Щодо словотворення пор., наприклад, псл. **běloda*, **xolodь*, **šelodь*, **želodь* і под.

**Кьrgajь*: рос. *Каргаев* (КП Вологда), *Кургаев* (ЖПТ), (похідне) *Каргаево* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 65), ст.-слвц. Martin *Kurhajec*, 1699 р. (UFP II, 491), слвц. *Kurhajec* (TZ Bratislava 197) ~ рос. діал. *карга́й* 'низькоросла соснина' (СРНГ 13, 83), *хурга́й* 'про коростяву, пориту віспою людину' (Элиасов 447) < **курга́й*.

**Кьrgojь*: ст.-рос. Василей Козмин сын *Кургоева*, 1565 р. (АСМ 1479—1571 гг.: 185).

**Кьrgujь*: ст.-рос. Юрий *Кургуев*, XVI ст. (МИК 1, 121), (похідні) *Кургуево*, 1500 р. — ойконім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 26), *Кургуева гора*, 1568 р. — назва поселення, згадана в актах Ре-

вельського міського архіву (РАР 217), рос. *Киргуев* (Лет. ЖС 2006, № 14–26, 94), *Коргуев* (ЖПТ) ~ макед. діал. *ка̀ргуј* ‘птаха’ (Пеев 2, 354).

***Къргаха / *Къргаša, *Къргашь:** д.-руськ. *Каргаша* Михайлович, 1380 р. (ПСРЛ XXXVII, 77), укр. *Каргаш* (КПУ Дон. 4, 251), ст.-рос. Бориско Истоминъ сынъ *Каргашевъ*, 1579 р. (Сторожев Десятни 246), Петръ Артемьевъ *Коргашинъ*, 1596 р. (ДН 120), *Кургашка* Борисовъ, 1619 р. (Ростов 2), Ивашка Афонасьевъ сынъ *Коргашъ*, 1635 р. (РДШ 4, 276), (похідні) *Коргашино*, 1551–54 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 276), *Каргашино*, 1616–1617 рр. — ойконім у колишньому Мещерському пов. (Черменский 51), рос. *Каргашев*, *Каргашин*, *Кургашев* (ЖПТ), *Киргашкин* (КП Твер.), *Коргахина* ж. (Мик.), *Каргашево*, *Каргашино* (4), *Киргашино* — назви поселень відантропонімного походження в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 65, 66, 155), *Кургашево* — ойконім на території Башкортостану.

***Къргоша:** ст.-рос. Суринъ Ивановъ сынъ *Коргошинъ*, XVI ст. (ПКМГ I/2, 1231), рос. *Киргошин* (Вол.), ст.-пол. *Cargosza*, 1494 р. (SSNO VII, 101).

***Къргушь:** рос. *Каргушова* ж. (м. Тула), *Коргушев*, *Когрушев* (ЖПТ) ~ укр. діал. *кригушка* (орн.) ‘рінник, *Cinclus cinclus* (aquaticus)’ (ЕСУМ 3, 89) < **киргушка*, рос. діал. *каргуш* ‘дбайливий господар’ (Мордов. словарь 3, 22).

***Къргушь:** рос. *Кургышев* (ЖПТ) < **Кургышев*.

Деривати з консонантом *-k-* / *-č-* у суфіксальній морфемі:

***Къргака, *Къргакъ / *Skъргакъ, *Къргаць / *Skъргаць:** ст.-укр. Максимъ *Кургаченко*, 1649 р. (Реєстр 35), укр. *Киргач* (Харк.), *Коргака* (КПУ Ник. 1, 431), *Кургак* (НКП Черніг. 380), *Хургак* (Новикова 896) < **Кургак*, ст.-рос. Гаврилко Федоров *Каргач*, 1563 р. (ПКОП 167), Аким *Кургач*, 1564 р. (Веселовский 172), Безсонъ Ивановъ сынъ *Коргаковъ*, 1585 р. (АМГ I, 54), Мишка Ивановъ *Коргачовъ*, 1691 р. (СГКЭ II, 312), рос. *Каргаков* (КП Твер.), *Каргачев*, *Кургачев* (ЖПТ), *Кергачев* (КПН), (похідні) *Коргачи*, *Кургакова* — ойконіми в колишніх В'ятській та Уфимській губ., *Каргачево* — в колишній Костромській губ. (Vasmer RGN IV, 65, 694), *Каргачево* — в Заонежжі, яке тлумачать (без урахування сукупного ономастичного контексту) як прибалтійсько-фінське запозичення (Муллонен 148–149), хорв. *Kargačin*, *Skrgačić* (Leksik 283, 596),

чеськ. *Škrhák* (ЧП) ~ укр. діал. *каргач* ' (зневажливо) про старого чоловіка' (Мик.), рос. діал. *кóргач* 'сучкувате дерево' (СГРС 6, 24).

***Skьrgyka:** укр. *Скиргика* (НКП Луг. 431).

Деривати з консонантом *-l-* у суфіксальній морфемі:

***Kьrgala, *Kьrgalь, *Kьrgalь / *Skьrgala:** укр. *Кургалюк* (Вол.), *Хургал* (КПУ Полт. 3, 120) < **Кургал*, ст.-рос. Васюк *Кургалева*, 1563 р. (ПКОП 223), рос. *Каргалов, Кургалева* (ЖПТ), *Кургалин* (Лет. ЖС 2007, № 27–39, 104), *Кургалов* (КП Ярослав.), *Хоргалов* (МСИМ 2/1, 159) < **Коргалов, Кургалово* — назва поселення відантропонічного походження в колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 694), пол. *Киргалов* (ЖПТ), *Kargał, Korgał* (SN IV 500; V, 154), ст.-слвц. *Kuban Skargala*, 1552 р. (UFP I, 52) ~ рос. діал. *каргал* 'різновид риби' (СРНГ 13, 83; Аникин 1997: 278 — «неясно»).

***Kьrgola, *Kьrgolь, *Kьrgolь:** ст.-укр. Івашка *Корголенков*, 1659 р. (Крикун 2006: 88), укр. *Карголь* (Вол.), *Киргольчук* (НКП Дн. 324), ст.-рос. *Курголин* Епифан Осипов, 1655 р. (ТК II, 875), рос. *Карголь* (КП Вологда), *Карголин* (ЖПТ), пол. *Kargał* (SN IV, 500), слов'ян. *Кирголоу* (Рамієс 2, 173).

***Kьrgula, *Kьrgulь, *Kьrgulь:** укр. *Крегул* (Горпинич 302) < **Кергул*, рос. *Каргулев* (Лен. М 10, 189), *Коргулев* (ЖПТ), *Каргулино* — ойконім у Білозер'ї, пол. *Kargul, Kargula, Korgul* (SN IV, 500, 501; V, 155), слов'ян. Амброжей Андр. *Кургуль*, 1593 р. (ОДВ III, 81), (похідне) *Кургулы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 311) ~ рос. діал. *кургуль* 'різновид жіночої зачіски' (БТСДК 252), *гнуть каргулы* 'жартувати, висміювати кого-н.' (Мордов. словарь 3, 22).

***Kьrgulь, *Skьrgulь:** слвн. *Škergel* (ZSSP 603), пол. *Kargel, Kargiel, Kergel, Kergiel, Korgiel* (SN IV, 500, 568; V, 155) ~ укр. діал. *скергеля* 'про хворобливу людину' (Грінченко 4, 133), *кóргель* 'шульга, лівша' (Пиртей 2004: 145), 'безладний, неохайний, розпусний парубок' (ЕСУМ 3, 13), 'залицяльник' (Сірка 32), *скріглі* мн. 'нарізані скибочки (сушених яблук), нарізане скибками м'ясо, нарізана великими шматками картопля' (ЕСУМ 5, 285), рос. (похідне) *кригля'-стий* 'звивистий (про річку)' (СРНГ 15, 253) < **киргля'-стий*, пол., чеськ. діал. *korhel* 'п'яниця' (ЕСУМ 3, 13).

***Kьrgulь:** рос. (похідне) *Кургилово* — топонім у Заонежжі, який помилково орієнтують на карельське першоджерело (Мулло-нен 185).

***Къrgoma:** рос. (похідні) *Кургоминский погост* — у колишній Вологодській губ. (Челищев 143), *Коргомино* — ойконім у колишній Московській губ. (Vasmer RGN IV, 399).

Деривати з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

***Къrganъ:** ст.-укр. *Ивань Курганъ*, 1596 р. (АЮЗР I/1, 517), *Жаданъ Курганъ*, 1649 р. (Реєстр 408), укр. *Курганъ*, 1738 р. (Ділова ДГ 115), *Кірган*, *Кирган* (КПУ Він. 7, 807, 865), *Криган* (Од.) < **Кирган*, *Корган* (Чучка 284), *Курган* (КПУ Жит. 9, 536), *Хурган* (Новикова 896), ст.-рос. Максим *Курганъ*, 1500 р. (Тупиков 218), *Труфанъ Харгановъ*, XV ст. (ГВНП 191) < **Каргановъ*, *Иван Карганов*, 1648 р. (МИФХ 1, 20), *Ивань Ивановъ с. Коргановъ*, 1678 р. (Углич 50), рос. *Карганов* (ГС 399), яке виводять із тюркського першоджерела (Баскаков 251; Ибрагимова 51), *Кирганов* (КПН), *Корганов* (Рязан. КП 1, 713), *Коруганов* (ПОРА 429) < **Корганов* (секундарне -у-), *Курган* (ЖПТ), *Кырганов* (м. Томськ), *Хурганов* (КПУ Харк. 12, 689), *Карганово* (2) — відантропонімні ойконіми в колишніх Тверській та Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 65), блр. *Карган* (м. Мінськ), *Корган* (м. Бобруйськ), *Курган* (Бірыла 233), *Курганово* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 202), пол. *Kargan*, *Kurpan* (SN IV, 500; V, 437), чеськ. *Karhan* (ЧП), *Kerhanová* ж. (Beneš 91), *Krhánek* (Moldanová 95), словц. *Karhan* (Krištof 206).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *каргán* 'кажан', *киргán* 'великий очеретяний курінь [...] ' (ЕСУМ 2, 389, 435), *кургán* 'буря' (Дроздовський II, 82), *хургán* 'хмара' (Лисенко 226) < **кургán*, рос. діал. *каргán* 'старий чоловік' (СРГС 2, 38), *киргán* 'повітка з дошок для зберігання риби' (СРГО 1, 259), *коргán* 'віз; край воза' (ССГ 11, 232), *кургán* 'вітер', 'глиняний горщик з ручкою і вузьким горлом' (Новгород. словарь 483), 'глибока яма' (СВГ 4, 20—21), блр. діал. *кургán* 'низькорослий, малорослий' (Крыўко 1975: 287), 'купа' (Шаталава 91), болг. діал. *карганъ* а мн. 'дітлахи, малеча' (Стойчев 1983: 310) та ін. Див. (Козлова 255—258).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність праантропоніма **Скъrganъ* — форми з *S-mobile*: укр. *Шкурган* (ІФ), *Шкруган* (КПУ Київ. 1, 412) < **Шкурган*, блр. *Скриганов* (СБГТ 349) < **Скирганов*.

***Къrgonъ, *Къrgonъ:** укр. *Киргоник* (КС Дн. 3, 144), рос. *Карганов* (КПУ Од. 2, 509), пол. *Kurgon* (SN V, 437), чеськ. *Karhoň* (Beneš 95) ~ чеськ. діал. *korhoň* 'пустотливе дитя, підліток [...] ' (Bartoš155).

***Къргунь**, ***Къргунь** / ***Skъrgunь**: ст.-укр. *Кургунь*, 1621 р. (ВУР 1, 23), укр. *Курґунь*, 1769 р. (МІР 449), *Коргун* (РУС 204), *Кургун* (КПУ Кіров. 8, 510), рос. *Коргунов* (СКТ 375), *Кургунцев* (ЖПТ), *Шкоргунов* (ЖПТ), чеськ. *Krhoun* (Moldanová 95) ~ рос. діал. *курґун* 'пагорб, курган' (СРНГ 16, 116).

***Къргунь**: рос. *Кыргынцова*, 1782 р. — ойконім відантропонімічного походження в Томському краї (Беликов 124).

***Къргагъ**, ***Къргагъ**: хорв. *Krgar* (Leksik 334), пол. *Kurgarz* (SN V, 437).

Деривати з консонантом -s- у суфіксальній морфемі:

***Къргасъ**: рос. *Кургасов* (Сиксль 328), *Каргасы* — ойконім відантропонімічного походження в колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 65), блр. *Кургасов* (м. Мінськ), пол. *Kargas* (SN IV, 500).

***Къргошь**: ст.-рос. (похідне) *Кургосово*, 1551—54 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 146), рос. *Кургосов* (САЛ 490).

***Къргусъ**: пол. *Kargus*, *Korgus*, *Kurgus* (SN IV, 501; V, 155, 437).

***Къргусъ**: рос. *Кыргыс* (Лет. ЖС 2006, № 40—52, 103).

Деривати з консонантом -t- у суфіксальній морфемі:

***Къргата**, ***Къргать** / ***Skъргать**: укр. *Скаргат* (КПУ Луг. 7, 369), рос. *Каргатов* (НКП Дон. 2, 653), *Хоргатин* (Рамієц 2, 475) < **Коргатин*, хорв. *Skrgat*, *Skergat* (Leksik 594, 596), слвн. *Škrgat* (ZSSP 603), *Škergat* (LP).

***Къргота**, ***Кърготь** / ***Skъргота**: укр. *Курґот* (КПУ Полт. 3, 626), *Корґота* (КПУ м. Київ 3, 862), хорв. *Kargotić*, *Škrgotić* (Leksik 283, 647) ~ рос. діал. *скорґоток* 'маленька, худа від старості людина' (СВГ 10, 27).

***Кърготь** / ***Skъргота**, ***Skърготь**: укр. *Корґут* (Богдан 350), *Курґут* (КПУ Черк. 1, 434), *Шкорґута* (КПУ Жит. 6, 368), пол. *Kargut*, *Korgut*, *Skerrhut*, *Skorrhut* (SN IV, 501; V, 155; VIII, 445, 460), чеськ. *Krhut* (Beneš 293), ст.-слвц. *Iwan Skirhut*, 1618 р. (UFP II, 97), слвц. *Karhútová* ж. (TZ Bratislava 155) ~ укр. діал. *ка́ргут* 'зв'язаний пліт соснових колод' (Аркушин ГП 526).

***Къргуть**: рос. *Каргитов*, XVIII ст. (РСД 274) ~ укр. діал. *корґіта* 'вирубане з коренем дерево, що йде на будівництво суден' (ЕСУМ 3, 13).

Іносуфіксальні праантропоніми:

***Къргавъ**: укр. *Каргавий* (Вол.), ст.-рос. *Курґавой*, 1688 р. (Іонин 177) ~ блр. діал. *кз'ргавый* 'з плямами (про вишні)' (Міхайлаў 120).

***Kъrguza, *Kъrguzъ:** укр. *Кургуз* (КПУ Ник. 3, 507), (похідне) *Кургузова Гора* — мікротопонім у Сумській обл. (Череп. Микротоп. 161), рос. *Кургуз, Кургуза* (ЖПТ), *Киргуз* (м. Воронеж) ~ укр. діал. *кургу́зий* 'куций' (ЕСУМ 3, 152), рос. діал. *кургузый* 'німичний' (Ванюшечкин 200), блр. діал. *кургузік* 'низькорослий' (Юрчанка СНС 171).

***Kъrguzъ:** ст.-рос. Петръ *Киргизъ*, 1699 р. (Тупиков 178), рос. *Киргизова* — ойконіми в колишніх Новгородській та Уфимській губ. (Vasmer RGN IV, 156) ~ рос. діал. *каргы'зый* 'низькорослий' (Сл. Алтая II/2, 19), (похідне) *кыргы'зина* 'соснові зарості на болоті' (СРНГ 16, 202), *каргы'з* 'т. с.' (Сл. Оби 2, 71).

Праантропоніми відапелятивного походження з архаїчними префіксами:

***Їекъrga, *Їекъrgъ:** укр. *Чекрига* (КС Сум. 2, 359) < **Чекирга, Цокург* (Горпинич, Корнієнко 248) < **Чокург*.

***Kokъrga:** чеськ. *Kokrha* (Beneš 287).

***Kokъrgaщ:** чеськ. *Kokrhaщ* (Beneš 290).

***Kokъrgaпъ:** чеськ. *Kokrhánek* (ЧП).

Композити:

***Kъrgopaлъ:** рос. *Каргапалов* (Память 1, 153).

***Kъrgopоль, *Kъrgopоль:** ст.-рос. Семень *Каргополь*, 1684 р. (Доп. АИ X, 247), Івашко Тимофеевъ с. *Каргополь*, 1698 р. (Тобольск 90), рос. *Каргаполов* (Память 1, 41), *Каргополов* (КЛ 2003, № 1—13, 93), *Каргапулов* (КПУ Київ. 4, 204), *Коргополов* (КП Севастополь 7, 302), *Кургополов* (ПС Карелія), (похідне) *Каргополова*, 1709 р. — назва поселення в Сибіру (Пам. СИ I, 396).

***Kъrgošidlo:** рос. *Каргашилов* (ЧТ 250).

Деривати з коренем **Kъrgъ-* < **Kъrgj-*:

***Kъrgъa, *Kъrgъъ:** ст.-укр. Панко *Корж*, 1592 р. (УП 495), *Korъ*, 1615 р. (ОВ 182), Михайло *Коржъ*, 1649 р. (Реєстр 261), Васка *Киржа*, 1659 р. (Крикун 2006: 87), укр. *Korъ*, 1769 р. (АЮЗР VI/1, прил. 614), *Карж* (КП Сарат. 3, 97), *Кержа* (КПУ Він. 1, 358), *Киржа* (Кривошея 400), *Кирж*, *Корж* (СКТ 333, 376), *Кіржа* (Вол.), *Курж* (КПУ Дон. 17, 224), *Куржа* (КПУ Черниг. 1, 130), *Коржі* (2), *Коржів*, *Коржівка* (5), *Коржова* (2) — ойконіми відантропонічного походження в різних областях, ст.-рос. Афонка *Каржа*, 1628—1635 р. (Чухлома I, 125), рос. *Карж* (КМ 48), *Корж* (ЖПТ), блр. *Кіржа*, *Корж* (Бірыла 202, 214), *Каржы* — мікротопонім (Іванова 91), болг. *Кѣржа*

(Илчев 289), *Кѣржова пол'яна* — мікротопонім (Заимов Панагюрско 125), серб. *Кѣржа* (Ђирић 314), пол. *Karż* (SN IV, 519), чеськ. *Krž* (ЧП).

Стосовно мотивації цих і подібних до них антропонімів пор. укр. діал. *киржа́* 'палиця пастуха', 'нога' (СБук. Г 199), рос. діал. *каржа́* 'різновид корзини' (Селигер 3, 16), *керѣжа* 'санки' (СРНГ 13, 186), *ку́ржа*, *куржа́* 'іній, паморозь' (СРНГ 16, 123), яке відносять до прибалтійсько-фінських запозичень (Аникин 1997: 341; Варбот 2012: 249), *кя'ржа* 'яма, вимита водою' (СГРС 6, 339), серб. *кржа́* 'різновид дикої качки' (Лавровский 261), діал. *крѣжа* 'різновид гіркокого перцю з короткими стручками' (Златковић 1, 392), слвн. діал. *kèrž* 'кукурудзяний качан' (Škrlep 30) та ін.

Пол. *Skorża*, *Skurża*, *Skarzewski*, *Skierzewski*, *Skirzewska* (SN VIII, 463, 485; VIII, 448, 450) свідчать про потенційність праформ з мобільним *S-* — **Skьrža*, **Skьržь* ~ серб. *скрѣж* 'альпійська фіалка, цикламен' (Толстой 877).

**Кьržeba*: рос. *Коржобин* (КП Вологда).

**Кьržaga* / **Кьržega*: ст.-рос. Івашко *Куржега*, Алексій Івановъ с. *Куржага*, 1681 р. (Сиб. города 83, 98), Івашко *Куржага*, 1684 р. (Тупиков 219).

**Кьržexa*: рос. *Каржохин* (КПУ Херс. 10, 340) ~ рос. діал. *куржохá* 'іній на деревах' (Мызников Беломорье 188).

**Кьržajь* / **Кьržějь* / **Кьržujь*: укр. *Коржай* (КПУ Київ. 8, 347), рос. *Каржаев* (м. Оренбург), *Коржаев* (КП Белгород.), *Коржеев* (КП Ярослав.), *Киржаев*, *Коржуев* (ЖПТ), (похідне) *Коржаево* — ойконім у Заонежжі (СТЗ 52), віднесений до прибалтійсько-фінських запозичень (Муллонен 149), блр. *Каржуеў* (Бірыла 185), слвн. (похідне) *Kržajeva Dolina* — топонім (Bezljaj SVI I, 316) ~ рос. діал. *куржа́й* 'віхола' (Сл. Алтая II/2, 124).

**Кьržьсь*: рос. *Коржец* (ЖПТ).

**Кьržакь*: ст.-укр. Хвесько *Коржак*, 1654 р. (НВВ 751), укр. *Коржак* (Богдан 135), рос. (похідні) *Кержаки*, *Кержакова*, *Кержаки* — ойконіми в колишніх Пермській та В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 136), ст.-рос. *Коржакъ* Федотовъ, 1500 р. (Тупиков 196), рос. *Каржаков* (ЖПТ), *Киржаков* (КПН), *Куржаков* (КПУ Дон. 11, 703), блр. *Каржак* (Бірыла 185), хорв. *Kržak* (Leksik 342);

~ укр. діал. *кіржа́к* 'шолудивий' (ЕСУМ 2, 449), рос. діал. *каржа́к* 'скупий' (СГС 212), *кержа́к* 'т. с.' (СРГС 2, 57), 'старовір'

(СРГСУ 2, 24), 'про відлюдкувату людину' (Элиасов 154), *киржа́к* 'т. с.' (Магницкий Особенности 27), 'черствий хліб' (НОС 4, 42), *кережа́к* 'скупий' (СРНГ 13, 185), *коржа́к* 'т. с.', 'про низькорослу незграбну людину' (ССГ 5, 79), *куржа́к* 'заметіль під час сильного морозу' (ВОС 74), *куржа́к* 'іній, паморозь' (СРНГ 16, 124), віднесене до прибалтійсько-фінських запозичень (Аникин 1997: 341).

***Кърѣѣкъ** / ***Skърѣѣкъ**: ст.-укр. Демян *Коржикъ*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 298), укр. *Коржик*, 1718 р. (ПМП 1718: 63), *Коржик* – сучасне прізвище (Вол.), *Коржик* – прізвисько (Чабаненко ПНН 1, 215), *Кержик*, *Куржик* (Богдан 113, 152), рос. *Каржиков*, *Коржик* (ЖПТ), *Куржиков* (КП Твер.), блр. *Коржык* (Бірыла 214), пол. *Skirzyk* (SN VIII, 450).

***Кърѣѣъ**: ст.-укр. Игнатъ *Коргичъ*, 1649 р. (Реєстр 282), блр. *Коржич* (м. Мінськ), серб. *Kržić* (Milićević 439), хорв. *Keržić*, *Kirgić*, *Kržić* (Leksik 291, 342), слвн. *Keržić* (ZSSP 261).

***Кърѣѣкъ**: укр. *Коржук* (ІФ), рос. *Коржуков* (Глуховцева 1, 349), блр. *Коржук* (Бірыла 214) ~ рос. діал. *коржук* 'багата жадібна людина' (СПГ 1, 417).

***Кърѣѣко**, ***Кърѣѣкъ**: укр. *Курижко* (Вол.) < **Куржко*, рос. *Кережков* (КПУ Дон. 11, 545), хорв. *Kržek* (Leksik 342) ~ рос. діал. *кержѡк* 'малюк' (СРНГ 13, 187).

***Кърѣѣлъ**, ***Кърѣѣлъ**: рос. *Коржалов* (КП Твер.), блр. *Каржалев* – назва поселення в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 312), болг. *Кържалов* (Илчев 289), схв. (вторинне) *Kr̥žaliŋ* (Речник X, 517).

***Кърѣѣлъ**: укр. *Коржель* (Новикова 413), рос. *Каржель* (м. Оренбург), ст.-блр. Нарукъ *Коржель*, 1580 р. (АВК XIV, 217), блр. *Коржель* (ЖПТ), *Kr̥želj* – антропонім у Герцеговині (Nosić 209), пол. *Karzel* (SN IV, 519).

***Кърѣѣтъ**: ст.-укр. Chwedina *Korhimiecz*, XVI ст. (Жерела III, 161), рос. *Каргимов* (Рамієс 2, 236), *Коржиманов* (АКН 290) < *Коржим-ан-ов* ~ рос. діал. *киржѣм* 'плоскодонний човен на р. Курі' (Клыков 43).

***Кърѣѣтъ** / ***Skърѣѣтъ**: укр. *Киржан* (Ономастikon 151), *Кіржан-ко* (Богдан 121), *Коржан* (КПУ Вол. 3, 210), *Хоржан* (СКТ 861) < **Коржан*, *Кражан* (НКП Дн. 497) < **Каржан*, (вторинне) *Скаржановский* (СКТ 737), рос. *Кержанов*, *Киржанов* (ЖПТ), *Коржанов*

(Новикова 413), блр. *Каржан* (ЖПТ), болг. *Кържан* (Илчев 289), хорв. *Kržan* (Leksik 342), слвн. *Keržan*, *Kržan* (ZSSP 261, 310) ~ рос. діал. *кержѧн* 'старовір', 'скупий' (СРНГ 13, 187), *куржѧн* 'заметіль' (Моисеев 79), блр. діал. *коржѧн* 'стриж' (Кучук, Малюк 58).

***Кърѣпъ / *Skърѣпъ:** ст.-укр. Лука *Куржиневиць*, 1697 р. (АЮЗР V/1, 170), ст.-рос. Федка *Кържинъ*, 1575–1584 рр. (АСБА 1, 337), рос. *Коржин*, *Киржинов* (ЖПТ), хорв. *Kržin* (Leksik 342), слвн. *Keržin* (ZSSP 261), а також ст.-рос. Ионка *Кяргин*, 1563 р. (ПКОП 74), Іванъ *Кургин*, 1682 р. (Холмогоров 33), рос. *Коргин*, *Кяргин* (ЖПТ), *Кургин* (КПУ Киров. 1, 520), *Хургин* (СКТ 865) < **Кургин*, *Киргин* (ГЕ 313) — усі без ефекту першої палаталізації.

Реконструйовані архетипи можна кваліфікувати як патроніми на *-in-* чи як відапелятивні деривати. Пор., наприклад, рос. діал. *каржѣна* 'старий чоловік' (НОС 4, 23).

***Кърѣпъ:** рос. *Коржунов* (КПУ Зап. 11/1, 405), *Коржуново*, *Коржуны* — ойконіми в Смоленській обл. ~ рос. діал. *коржѣн* 'рульовий на човні' (СГРС 6, 37).

***Кърѣпъ, *Кърѣпъ:** ст.-укр. Іванъ *Коржень*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 217), ст.-рос. (похідні) *Корженево*, 1628 р. — ойконім у колишньому Шуйському пов. (Семевский 22), *Корженев стан*, 1660 р. — у колишньому Московському пов. (Тихонравов 55), рос. *Каржень* (ЖПТ), *Карженев* (Память 2, 42), *Керженев* (ГСС 1, 645), *Кирженев* (КПУ Од. 2, 312), *Корженев* (Сиксль 367), блр. *Каржень*, *Коржень* (ЖПТ) ~ рос. діал. *коржѣн* 'сухар' (ССГ 5, 80).

***Кърѣдло:** рос. *Коржилов* (ЖПТ), *Киржила* (АУИФ 200), *Кургилово* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Список Олонец. 311), болг. *Кържилов* (Илчев 289).

***Кърѣагъ:** слвн. *Keržar* (ZSSP 261).

***Кърѣагъ(ь):** рос. *Коржатов* (КП Алтай 2, 184).

На основі слвн. *Karže*, *Korže*, *Krže* (ZSSP 258, 259, 310), співвідносних із *kržě*, - *ęta* 'рябий бичок, віл' (Pleteršnik I, 479), можна реконструювати потенційний праантропонім ***Кърѣ**.

***Кърѣава, *Кърѣавъ(ь):** ст.-укр. Логвин *Коржавый*, 1670 р. (ЗЧС 24), укр. *Харжава* (КПУ Дон. 17, 297) < **Каржава*, ст.-рос. Олексей *Коржава*, 1555 р. (Антонов 2000: 165), *Коржава*, 1564 р. (ПКНЗ II, 132), Шестачко Екимовъ сынъ *Коржавой*, 1628 р. (Зерцалов 1897: 55), Савинко *Коржавинъ*, 1646 р. (Ростов 11), Тимошка *Коржавинъ*, 1667 р. (ДТП 1, 1371), (похідне) *Коржавино*, 1679 р. — ойконім у

колишньому Ярославському пов. (ВНР 48), рос. *Каржавый* (ЖПТ), *Каржавин* (ГС 512), *Коржавин*, яке правомірно пов'язували з рос. діал. *коржа́ва* 'кривоногий, горбатий' (Никонов 1980: 145), блр. *Каржавы* (Бірыла 185). Стосовно апелятиного підгрунтя пор. ще (ЭССЯ 13, 244–245, стаття **kъrǫavъ(jь)*; 11, 120–121, стаття **kъrdjavъjь / *kъrdjаvа*).

***Кържевъ(јь):** укр. *Коржовник* (Рв.), *Куржевич* (Вол.), ст.-рос. Тимошка *Коржевинъ*, 1667 р. (ДТП 3, 859), рос. *Каржев*, *Коржев*, *Коржов* (ЖПТ), *Куржев* (Новикова 454), *Коржевой* (КП Белгород.), блр. *Каржоўнік* (Бірыла 185), пол. *Karżow* (SN IV, 518).

***Кърживъјь:** ст.-рос. Еремей *Корживый*, XVII ст. (РП 121).

Ст.-рос. Василій *Коржбокъ*, 1629 р. (Тупиков 196) – континуант псл. ***Кържебокъ**. Укр. *Коржоїд*, *Скорокиржа* – сучасні прізвиська в Чернівецькій обл. (СП 186, 325) – рефлекси псл. ***Кържеједъ**, ***Skorokъrža**.

На основі чергування *ъ* : *о* корінь ***(S)kъrg-** / ***(S)kъrǫ-** пов'язаний зі ***(S)korg-** / ***(S)korǫ-**. Пор.:

***Korga**, ***Korgъ**, ***Korǫa** / ***Skorga**, ***Skorǫa**: укр. *Корога* (НКП Дн. 936), ст.-рос. (вторинне) Дмитрій *Скорожинский*, XVI ст. (РП 128), рос. *Корогин* (КПУ Зап. 11/1, 409), *Скорыгинъ* (ВКНП 6) < ***Скорогинъ**, *Шкурыгин* (ИС 16), хорв. *Kragović* (Leksik 328), слвн. *Krag* (ZSSP 296), пол. *Krog*, *Kroh* (SN V, 292), чеськ. *Krága* (ЧП), луж. *Króža* (Wenzel II/1, 222) ~ рос. діал. *каро́г* 'дерев'яний ківш з ручкою, який використовують при варінні пива' (Новгород. словарь 370–371), *коро́г* 'великі дерев'яні ночви' (Селигер 3, 101), *скоро́га* 'свавільна, норовлива жінка' (Сл. Печоры 2, 279).

Хорв. *Kražić* (Leksik 332) – підстава для реконструкції патроніма ***Korǫžićь**.

На основі укр. *Корогод* (КС Черніг 4, 65), *Корогода* (КПУ Хм. 5, 361), *Карагода* (Вол.), ст.-рос. Іван *Корогодов*, 1576/7 р. (ПРПР 117), рос. *Карагодов* (ЖПТ), (похідні) *Карагодина*, *Карагодово* – ойконіми в колишніх Орловській і Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 52), ст.-блр. Андрей *Корогод*, 1614 р. (Бірыла 1966: 226), блр. *Карагода* (Бірыла 183) можна відновлювати праантропоніми ***Korgoda**, ***Korgodъ**.

***Korgaщь:** рос. *Карагачев* (ЖПТ), (похідні) *Корогачева Большая*, *Корогачева Малая* – ойконіми в колишній Вологодській губ., *Карагачево* – в колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 52).

Деривати з приголосним *-j-* суфіксальної морфеми:

***Korgajь:** рос. *Карагаев* (ЖПТ), (похідні) *Карагаева* – ойконіми в колишніх Оренбурзькій та Уфимській губ. (Vasmer RGN IV, 52), блр. *Карагай* (Бірыла 183).

***Korgojь:** хорв. *Kragojević* (Leksik 328).

***Korgujь:** болг. *Krazujь* (Илчев 274), макед. *Krazujevik* (Речник ПКМ I, 691), хорв. *Kragujac* (Leksik 328).

Щодо мотивації пор. апелятивну лексику, наведену під гаслом **korgujь* (ЭССЯ 11, 68).

Деривати з приголосним *-l-* у суфіксі:

***Skorgaljь:** хорв. *Škragalj* (Leksik 647).

***Korgula, *Korgulь:** укр. *Карагуль* – прізвисько (с. Добре Камінь-Каширськ. р-ну Вол.; Анк.), хорв. *Kragujac* (Leksik 328), слвн. *Kragulj* (ZSSP 296) ~ слвн. діал. *kragulj* 'яструб' (Gregorič 155), ст.-пол. *Crogulecz*, 1470 р. (SSNO III, 144), пол. *Krogul* (SN V, 292), чеськ. *Krahula* (ЧП), слвц. *Krahulec* (TZ Trnava 115).

***Korgolь, *Korgъль, *Korgъль:** хорв. *Kragel, Kragl, Kragol* (Leksik 328), слвн. *Krogelj, Krogel, Krogol* (ZSSP 296), пол. *Krogel, Kroglik* (SN V, 292).

Деривати з приголосним *-n-* у суфіксі:

***Korganь / *Koržanь, *Korgunь:** укр. *Карагун* (Панчук 144), ст.-рос. Микитка Ивановъ *Карагань*, 1614 р. (АИ III, 29), рос. *Карагань* (ВКНП 41), *Карагань* – прізвисько (Герасимов 50), *Караганов* (ЖПТ), блр. *Каражан* (м. Мінськ), пол. *Karahan, Korožan* (SN IV, 489; V, 165) < укр.

***Koržьпъь:** рос. *Корожнев* (ЖПТ).

Слвн. *Kragar* (ZSSP 296) – рефлекс псл. ***Korgagь.**

Континуанти псл. **(S)kьrx-* / **(S)kьrѣ-*

***Къгха, *Къгхо, *Къгхь / *Skъгха:** укр. *Курех*, 1721 р. (ДІП 2, 130) < **Курх, Керх* (КПУ Харк. 9, 419), *Карих* (КПУ Дон. 13, 185), *Каріх* (Падалка 205), *Кірух* (КПУ Переможці Жит. 1, 477) – форми з секундарними *-и-*, *-і-*, *-у-*, *Корх* (Вол.), *Кірха* (Богдан 120), ст.-рос. Тимошко *Корхъ*, 1495 р. (Тупиков 200), *Корех* Михайлов, 1572 р. (Веселовский 155), рос. *Кирих* (Лет. ЖС 2008, № 45, 216) < **Кирх, Кархин* (ЖПТ), *Скурхин* (Рамієс 2, 281), блр. *Корх*, 1726 р. (Бірыла 1966: 226), макед. *Крхин* (Речник ПКМ I, 710), ст.-пол. *Petro Karch*

de Bochna, 1410 р. (SSNO II, 535), пол. *Karch*, *Karich*, *Karoch*, *Kirch*, *Kiryčh*, *Korch*, *Kurch*, *Kurcha* (SN IV, 495, 501, 507, 621, 625; V, 147, 433), (похідне) *Karchów* — ойконім на Шльонську, відомий з 1223 р. (Rospond 145), ст.-чеськ. *Krch*, 1454 р. (Beneš 254), чеськ. *Karch* (ЧП), (ойконіми) *Krchov*, який виводять із антропоніма *Krch*, відомого з 1383 р., *Kršín* < *Krcha* (Profous II, 397, 419), ст.-слвц. Paulus, filius *Karcho*, 1214 р. (CDES I, 149), Michal *Karch*, 1618 р. (UFP II, 78), слвц. *Kercho*, 1715 р. (Krištof 291), *Krcho* (TZ Bratislava 187), *Korch* (TZ Trnava 112), луж. *Karch*, *Korch* (Wenzel II/1, 189, 211).

Наведений пропріальний матеріал має надійну опору в апелювативній лексиці. Пор., наприклад, укр. діал. *кірх*, *корх* 'грудка' (ЕСУМ 3, 45), *карұх*, *кірух* 'шлунок тварини', *корұх* 'нижній товстіший кінець віника', *коріх* 'нижня частина снопа' (Аркушин 1, 213, 223, 243) — форми з секундарними голосними після плавного, рос. діал. *ка́реха* 'плетена з гілля підстилка [...] ' (СГРС 5, 79) < **каръ-ха*, *ко́рех* 'риба корюшка, яка водиться в Білому морі' (Дуров 74) < **коръх*, *ке́реха* 'риба *Osmerus eperlanus* L.' (СРНГ 13, 186), *крех*, *крѣх* 'некастрований веприк' (СРДГ 255) — форми з метатезою, чеськ. діал. *krcha ruка* 'ліва рука' (Bartoš 163) і под.

Апофонічними відношеннями **Кърх*- пов'язане з **Сърх*-. Пор.:

**Съгха*, **Съгхъ*: укр. *Чурх* (Богдан 39), ст.-пол. *Czerch*, 1694 р., *Czurchów* (Lipowski 46, 47), пол. *Czerch*, *Czarchowska* (SN II, 276), чеськ. *Čerch*, *Čurcha* (ЧП), луж. *Čerx* (Zbětka 42) ~ блр. діал. *чухра* 'неохайна, неприбрана жінка' (Ляшкевич 32) < **чурха*, рос. діал. *чер-ха*, чеськ. *črcha* 'лінія' та ін. Див. (Меркулова 1986: 148—149).

Суфіксальні деривати:

**Къгхајь*: ст.-укр. *Курхай*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 248), рос. *Коры-хаев* (ИС 33) — форма з секундарним -ы-, *Хархаев* (КПУ Харк. 9, 443) < **Кархаев*.

**Къгхаѣь*: укр. *Хурхач* (КПУ Льв. 3, 230) < **Курхач*, рос. *Кархаче-ва* ж. (ЖПТ), хорв. *Kerhač*, *Krhač* (Leksik 291, 334).

**Къгхиуь*: слвн. *Krhuč* (ZSSP 304).

**Къгхаľь*, **Къгхаľь*: ст.-рос. Івашко Никифоровъ сынъ *Коры-халовъ*, 1677 р. (БПК 17) < **Корхаловъ*, рос. *Кархалев*, *Корхалев* (ЖПТ), *корхал* — прізвисько (СРНГ 15, 28), блр. *Хархалев* (м. Бобруйськ) < **Кархалев*.

**Къгхоľь*, **Къгхоľь* / **Съгхоľь*: укр. *Хархолук* (Льв.) < **Кархолук*, *Хорхоль* (РІ ІФ 2, 327), рос. *Корхоленков* (ЖПТ), пол. *Karchoľ*,

Charchol, Chyrchol (SN II, 55, 148; IV, 495), луж. *Čerchol* (Wenzel II/1, 79).

***Къгхула**, ***Къгхуль**, ***Къгхуль**: укр. *Хорхула* (Новикова 891) < **Корхула*, рос. *Кархула* (ЖПТ), запозичене в саамський антропонімікон (Лен. М 10, 191), *Кархулов* (КПУ Дон. 13, 558), *Хорхулов* (Новикова 891), пол. *Charchul, Charchuł* (SN II, 55).

***Къгхъль** / ***Съгхъла**: укр. *Херхель* (СКТ 854), пол. *Karchel* (SN IV, 495), чеськ. *Chyrchel* (Beneš 227), *Čerchla* (ЧП).

***Къгхадло**: рос. *Корхалов, Корыхалов* (КП Вологда), *Курхало* (ЖПТ) ~ рос. діал. *скѡрхать* 'шкребти, очищати від чого-н.' (СРГК 6, 127).

На основі рос. *Кахраманов* (Мик.) < **Кархаманов* < **Кархом-анов*, пол. *Charcham* (SN II, 55) < **Karchom* можна відновлювати псл. ***Къгхомъ** — пасивний дієприкметник теперішнього часу на *-о-т-.

Ад'єктиви:

***Къгхавъ(йъ)** / ***Съгхавъ(йъ)**: рос. *Харкавкин* (КПУ Харк. 20, 451) < **Кархавкин*, пол. *Czerchawu* (SN II, 276).

***Къгхонъ(йъ)** / ***Съгхонъ(йъ)**: укр. *Корховъ*, 1718 р. (ПЧП 100), *Корховий* (Горпинич 27), рос. *Корхов* (ЖПТ), *Корховой* (Новикова 418), *Керехов* (КПУ Киров. 1, 492) — форма з другим повноголоссям, *Хорхов* (КПУ Харк. 11, 435) < **Корхов*, пол. *Czerchowy* (SN II, 276), *Kierchow* (SN IV, 595), (похідне) *Karchowice* — ойконім на Шльонську, відомий з 1210 р. (Rospond 144—145).

Похідні з консонантом -n- у суфіксі:

***Къгхана**, ***Къгхапъ**, ***Къгхапъ** / ***Скъгхапъ** // ***Съгхапъ**: укр. *Хархан* (КПУ Дн. 6, 319) < **Кархан*, *Скурхан* (Панцьо 118), *Чархан* (Панчук 142), *Чірхан* (Пура Край 4, 265), ст.-рос. Яков *Корханин*, 1684 р. (АПД 315), Максим Попов *Корыханов*, XVII ст. (ТК II, 823) < **Корханов*, рос. *Карханин* (КП Белгород.), *Курхан* (Рязан. КП 1, 613), хорв. *Krhan* (Leksik 334), пол. *Charchan, Karchan, Korchan, Kurchan* (SN II, 55; IV, 495; V, 147, 433), *Czorchan* (SN II, 300), ст.-слвц. *Martin Korchan*, 1658 р. (UFP II, 301), слвц. *Korchan* (TZ Тпанава 112), *Korchán* (ТР 134).

***Къгхипъ**, ***Къгхипъ**: ст.-укр. Карпо *Корхун*, 1570 р. (ВГС 101), Кирия *Хорхунек*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 340) < **Корхунек*, укр. *Хархун* (СКТ 852) < **Кархун*.

Слов'ян. *Черхаров* (Pamięć 2, 118) — рефлекс потенційного псл. ***Съгхагъ**.

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксі:

***Къ҃хата**, ***Къ҃хатъ**: укр. *Хархата* (КПУ Дн. 2, 657) < **Кархата*, ст.-рос. Гришка *Кархатовъ*, 1696 р. (Тобольск 54).

***Къ҃хота**, ***Къ҃хотъ**: укр. *Корхот* (Вол.), *Хархота* (Новикова 880) < **Кархота*, *Хорхота* (Льв.), *Хорхот* (СКТ 862), рос. *Кархоткин* (ЖПТ), пол. *Charchot*, *Korchot* (SN II, 55; V, 147).

***Къ҃хота**, ***Къ҃хотъ**: укр. *Корхут* (МиП 411), *Кархут* (РІ ІФ 1, 196), *Хархута* (м. Жмеринка Він.), рос. *Хорхутов* (Память 1, 190), ст.-пол. *Pauli Karchut*, 1429 р. (SSNO II, 535), пол. *Charchut*, *Charchuta*, *Karchut*, *Korchut* (SN II, 56; IV, 495; V, 147), чеськ. *Karchut*, *Karchuta* (Beneš 86, 89).

На основі рос. *Курхополев* (Рамієс 2, 272) можна відновлювати потенційне псл. ***Къ҃хороль**.

Основа ***Къ҃х-** пов'язана з ***Къ҃рѣ-** < ***Къ҃рхј-**, редукований *-ѣ-* в якому реалізувався як *-а-*, *-е-*, *-и-* / *-і-*, *-о-*, *-у-*. Пор.:

а) форми з *-ѣр-* > *-ар-* у кореневій морфемі: укр. *Каура* (Горпинич 136) < **Карша* (метатеза), *Кареш* (РУС 178) < **Карш*, (вторинне) *Скаршевський* (Вол.), ст.-рос. (похідні) *Павлика Савина*, а *Каршева тожъ*, 1628 р. — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Шайжин 306), *Кваршина*, 1680 р. — назва поселення в Тагильській слободі колишньої Пермської губ. (ПС 7, 203) < **Каршина* (лабіалізація задньоязикового), рос. *Каршин* (КПУ Херс. 8, 355), *Каршево*, *Каршино* — ойконіми в колишніх Тамбовській і Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 91), пол. *Karsz* (SN IV, 513), *Karzsów*, *Karszyn* — ойконіми відантропонімного походження (Rospond 153), чеськ. *Karša* (ЧП), луж. *Karš* (Zběrka 43) ~ рос. діал. *ка́рша* 'коряга' (Миртов 131);

б) форми з *-ѣр-* > *ер-* у кореневій морфемі: укр. *Керш* (ЧЧ 2, 724), *Креш* (Красовський 90) < **Керш* (метатеза), *Керуш* (Горпинич 320) — форма з секундарним *-у-*, рос. *Керш*, *Керша* (ЖПТ), (похідні) *Кершино* (2), *Кершево*, *Борки Кершинские* — назви поселень у колишніх Псковській, Ярославській і Тамбовській губ. (Списки Псков. 539; Списки Ярослав. 348; Vasmer RGN I, 489), ст.-серб. *Kersinus* *Radijeuicg*, 1386 р. (Šimundić 1983: 179), пол. *Keresz*, *Kersz*, *Kieresz*, *Kiersz*, *Kiersza* (SN IV, 568, 569, 596, 599), луж. *Kerš* (Zběrka 43);

в) форми з *-ѣр-* > *-ип-* / *-іп-* у кореневій морфемі: ст.-укр. Ярема *Кириша*, 1649 р. (Реєстр 171), укр. *Кириш*, *Кириша* (РУС 187), *Кіриш* (Горпинич 67), *Кіриша* (Новикова 379), *Криш* (РІ Терн. 2, 288) < **Кириш*

(метатеза), ст.-рос. Илейка *Кишин*, 1563 р. (ПКОП 82), рос. *Кири* (САМ 103), *Кишин* (КП Твер.), (похідні) *Кирино* – ойконім у Псковській об., *Кири* (2), *Кишин*, *Кирина*, *Кишин Конец*, *Кирино* (2) – в колишніх В'ятській, Новгородській, Пермській, Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 165), хорв. *Kirš* (Leksik 291), пол. *Kirsz*, *Kirsza*, *Kyrsz* (SN IV, 624, 625; V, 496), чеськ. *Kirš* (ЧП), словц. *Kirš* (TZ Bratislava 160), луж. *Kirš* (Wenzel II/1, 193), (похідне) *Кири* – ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 478), слов'ян. *Киреш*, запозичене чувашами (Магницкий 51) ~ рос. діал. *кириш* мн. 'кучері' (СРГС 2, 62), *кы'риша* 'хто постійно кашляє' (ПОС 16, 448), 'хвороблива людина' (СРНГ 16, 204);

г) форми з *-ьr-* > *-or-* у кореневій морфемі: ст.-укр. *Iiasz Korsz*, 1620 р. (ОО 201), укр. *Корша*, 1726 р. (ДІП 3, 264), *Корша* (НКП Київ. 747), *Корш* (Богдан 134), (фонетично вторинне) *Хорша* (НКП Кіров. 202), ст.-рос. Иванко *Корша*, 1593 р. (Амосов 223), Иванъ *Корша*, 1611–1612 рр. (ПИНД 317), рос. *Корш* (ЖПТ), хорв. *Korša* (Leksik 316), словн. *Korša* (LP), пол. *Korsz* (SN V, 168) ~ рос. діал. *корш* 'коршун' (СГРС 2, 124), 'пастка на птахів' (СГРС 6, 66);

г) форми з *-ьr-* > *ur-* / *-ur-* у кореневій морфемі: укр. *Круш* (ЄР 763) < **Курш* (метатеза), *Куреша* (Вол.) < **Курша*, ст.-рос. *Курша*, XV ст. (НПК II, 389), яке орієнтують на литовське першоджерело (Аникин 2005: 179), рос. *Куршин* (Оленев), ст.-блр. Иванъ *Курша*, 1630 р. (ОДВ II, 45), хорв. *Kurš* (Leksik 349), ст.-пол. Albertus *Cursz*, 1389 р. (SSNO III, 208), пол. *Kursz* (SN V, 446), чеськ. *Kurš*, *Kurša* (Kotík 82, 89), луж. *Kurš* (Wenzel II/1, 235).

Пор. також форми з невокалізованим плавним: серб. *Krš* (Šimundić 1983: 179), хорв. *Krš* (Leksik 340), словн. *Krš* (ZSSP 309), чеськ. *Krš*, *Krša* (ЧП), а також (похідні) *Krševo* (Чорногорія), *Kršići* (Боснія і Герцеговина) – назви поселень (Ім. т. 247) ~ серб. *криш* 'скеля' (Лавровський 268), діал. *кѣш* 'камінь' (Башановић-Чечовић 234).

На основі цих фактів можна реконструювати праантропоніми **Кърša*, **Къгъшъ*, для яких потенційно можливі відповідники з *S-mobile* – **Skъrša*, **Skъгъшъ*. Їх континують: ст.-рос. *Скурша*, XVII ст. (Соколов 8), рос. *Скоршево* – ойконім відантропонічного походження в колишній Ярославській губ. (Списки Яросл. 370), ст.-пол. Stanislaus *Skyersza*, 1484 р. (SSNO V, 105), пол. *Skarszewski*, *Skiersz*, *Skorsz*, *Skurszewicz* (SN VIII, 443, 448, 462, 484).

На основі чергування *ъ* : *ь* **Kъrša*, **Kъršъ* пов'язані з **Šьrša*, **Šьršъ* > укр. *Черш* (Богдан 35), ст.-рос. *под Чюриным*, 1629 р. — топонім у колишній В'ятській губ. (КВ 27), пізніше — *Чуришинская* — мікротопонім (МСВГуб. XI/1, 138), рос. *Чершин* (КПУ Сум. 3, 391), *Чишева* ж. (Лет. ЖС 2004, № 40—52, 262), *Цирша* (КП Твер.) < **Чирша*, (похідне) *Чурино* — назва поселення в Пермській обл.

**Kъršibъ*: ст.-рос. (похідне) *Каршибова*, 1600—1601 рр. — назва поселення в колишньому Московському пов. (Лихачев I, 67).

**kъršaga*: рос. діал. *карша́га* 'потилиця' (ПОС 14, 28).

**Kъršajъ*: укр. *Каршай* (ТДУ 133), рос. *Каршаев* (КП Саратов. 3, 98), *Коршаев* (КП Твер.), *Куршаев* (Pamięć 2, 350), слвц. *Karšay* (Krištof 249).

Імовірна реконструкція ад'єктивів, зокрема:

**Kъršavъjъ*: рос. *Куришавкин* (КП Твер.) ~ укр. *кіршава* 'волосся?' (Грінченко 2, 239), діал. *курша́вий* 'миршавий, худий, кволий (про худобу)' (СБук. Г 243).

На основі аблауту *ъ* : *ь* **Kъršavъjъ* пов'язане з **Šьršavъ(jъ)*, яке реалізувалося в ст.-рос. *Щершавино*, 1615 р. — ойконім відантропонічного походження (АЮ 310).

**Kъrševъ*: ст.-рос. Іванъ *Корышовъ*, XVI ст. (НПК V, 311) — форма з секундарним -ы-, рос. *Каршев* (ЖПТ), *Кершев* (КП Вологда), *Кершов* (Память 1, 154), *Кишов* (КПУ Ник. 8, 163), *Кишев*, *Коршев*, *Куршев* (ЖПТ), *Кюршев* (КП Вологда), *Хоршов* (КПУ Київ. 4, 472) < **Коршов*, болг. *Кършев*, *Кършов*, *Хършев* (Илчев 286, 291, 524) < **Кършев*, макед. *Каршов*, *Коршов* (Речник ПКМ I, 600, 665), пол. *Karszow* (SN IV, 513) ~ рос. діал. *кірше́вый* 'слабкий, немічний' (СРГО 1, 259), *кы'ршевина* 'потилиця, загривок' (СРНГ 16, 205), болг. діал. *карше́вец* 'овеча чи бараняча кістка ноги' (Стойчев 1965: 182).

**kъršivъjъ*: укр. діал. *куршивий* 'паршивий' (УНК 4, 370).

Деривати з консонантом -k- у суфіксальній морфемі:

**Kъršakъ*: ст.-укр. Васил *Коршакъ*, 1580 р. (УП 322), укр. *Коршакъ*, 1718 р. (ПП 205), *Коршак* — сучасне прізвище (Горпинич 45), *Кіршак* (Богдан 121), *Хоршак* (КПУ Од. 8, 356), (похідне) *Коршаки* — ойконім у Чернігівській обл., ст.-рос. *Коршакъ* Онтушковъ, 1495 р. (Тупиков 200), Федоръ *Коршаковъ*, XVI ст. (НПК VI, 841), Климка Яковлевъ *Куршаковъ*, 1678 р. (ПК Котельнич 3), (похідне) *Кершаково*, 1551/54 рр. — назва поселення в колишньому Тверському пов.

(ПМТ 189), рос. *Коршак* (ЖПТ), *Кершаков* (КП Твер.), *Каршаков*, *Куршаков* (ЖПТ), *Харшак* (м. Санкт-Петербург) < **Каршак*, *Куршаков* (ЖПТ), *Куршак* — сват Скурли-царя, *Куршак* — племінник Скурли-царя в печорських билинах (ПБ 27, 66—67), (похідні) *Коршаки*, *Куршаков*, *Куршакова*, *Куршаково* — ойконіми в колишніх В'ятській, Новгородській, Олонецькій, Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 713, 714; Списки Псков. 543), *Куршаки* — в Кіровській обл., блр. *Каршак*, *Коршак* (Бірыла 189, 214), болг. *Кършăков* (Илчев 291), серб. *Kršak* (Šimundić 1983: 179), хорв. *Kršak* (Leksik 340), пол. *Kerszak*, *Kierszak*, *Kirszak*, *Korszak* (SN IV, 569, 599, 625; V, 168), чеськ. *Kršák* (ЧП), ст.-слвц. *Jacobus Krssak*, 1592 р., *Jura Kršak*, 1665 р. (UFP I, 464; II, 332), слвц. *Kršák*, XVIII ст. (Bernát 91).

Географія рефлексів псл. **Kъršakъ*, різноманітність фонетичної реалізації голосного в бінарній групі *-ъr-* спростовують тезу М.О. Баскакова про запозичення російського прізвища *Куршаков* із тюркських мов (Баскаков 258) і прізвиська *Каршак* із балтійських (Лекомцева 94).

Стосовно мотиваційних засад пор. укр. *кóршак* 'коршун' (Ніковський 368), діал. *куршák* 'хвороблива, худя тварина' (СБук. Г 243), рос. діал. *каршák* 'хто постійно спотикається при ходьбі' (СГРС 5, 89), 'сова' (ПОС 14, 28), *каршаки* 'жіночі черевики' (Барсов 1, VIII), *коршák* 'велика гола кістка' (Сл. Печоры 1, 337), блр. діал. *каршák* 'силач' (СРГр. 56), *каршák*, *коршák* 'яструб' (цит. за: ЕСУМ 3, 46), серб. *кршак* 'втомлений' (Лавровський 268), слвц. діал. *kršiak* 'яструб' (Maříčová 88), а також апеллятивну лексику, зібрану під гаслом **kъršakъ* (ЭССЯ 13, 240—241; Козлова 271).

Апофонічними відношеннями **Kъršakъ* пов'язане з **Čъršakъ* > ст.-рос. *Чершачко* Потреблеев, 1690 р. (Мосин 463).

**Kъršukъ*: укр. *Коршук* (ЖПТ), *Курушук* (Мик.), рос. *Кершуков* (КП Вологда), *Коршуков* (ЖПТ), блр. *Каршук*, *Коршук* (Бірыла 189, 214), *Каршукі* — назва поселення в Могильовській обл. (Рап. Маг. 88), пол. *Kurszuk* (SN V, 446) ~ укр. діал. *курушук* 'недорозвинений качан кукурудзи' (Мик.), рос. діал. *коршук* 'стерновий' (СРНГ 15, 34).

На основі чергування *ъ* : *ь* **Kъršukъ* пов'язане з **Čъršukъ* > рос. *Чершуков* (ЖПТ), *Чуруков* (КПУ Черниг. 8, 970).

Демінутиви:

**Kъršьka*, **Kъršьko*, **Kъršьkъ* / **Skъršьka*: укр. *Коршок*, *Коршко* (Глуховцева 1, 354), *Коршек* (КС Зап. 72), *Кершко* (Горбач Терєб.

175), *Скирка* — сучасне прізвище, рос. *Кершков* (СКТ 331), *Коршков* (Новикова 419), макед. *Кршков* (Речник ПКМ I, 74), серб. *Krško*, *Kršek* (Šimundić 1983: 179), хорв. *Keršek*, *Kiršek*, *Koršek*, *Kršek* (Leksik 291, 295, 316, 340), словн. *Koršek* (LP), пол. *Kerszk*, *Kerszka*, *Kierszek*, *Kierszka*, *Kierszko*, *Kirszek*, *Kirszk*, *Kirszka*, *Kirszko*, *Korszka*, *Korszek*, *Kurszek* (SN IV, 569, 599, 600, 625; V, 168, 446), чеськ. *Kršek*, *Krška*, *Krško* (Moldanová 96), словц. *Krško* (Krištof 179), *Kršek*, *Krška* (TZ Bratislava 190), луж. *Kuršk* (Wenzel II/1, 235) ~ рос. діал. *коршóк* 'кулачок' (Добровольский 348), словц. діал. *skršok*, *-ška* 'мале хворобливе дитя' (Orlovský 301).

На основі аблауту *ъ* : *ь* праформи **Къръько*, **Къръькъ* пов'язані з **Їъръько*, **Їъръькъ* > укр. *Чершок* (КПУ м. Київ 3, 572), пол. *Czerszko* (SN II, 286).

**Къръьикъ*: укр. *Коршик* (РІ Луг. 2, 319), ст.-рос. Осип *Коршиков*, 1629 р. (ПЮН ЧР 54), Оетка *Куршиковъ*, 1672 р. (ДАВ 310), Самсонъ *Коршиковъ*, 1688 р. (МИВ 6, 368), (похідне) *Коршиково*, 1539/40 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 85), рос. *Кершиков* (КПУ Дон. 11, 545), *Кириш* — персонаж печорських билин (ПБ 133), *Коршик* (ЖПТ), (похідні) *Коршикова* (4 фіксації) — ойконіми відантропонімного походження в колишніх Новгородській, Орловській, Смоленській, Тверській губ. (Vasmer RGN IV, 441), блр. *Коршыкаў* (Бірыла 214), (похідні) *Коршыкава* — ойконім (Рап. Віц. 202), *Коршыкаў лог* — мікротопонім у Могильовській обл. (СММ 103), болг. *Кършиков* (Илчев 291), хорв. *Kiršik* (Leksik 295), пол. *Karszik*, *Korszik*, *Korszyk* (SN IV, 513; V, 168, 169), чеськ. *Kršík* (Beneš 259), луж. *Kuršik* (Wenzel II/1, 235) ~ рос. діал. *кóршик* 'дерев'яний ківш' (СРНГ 15, 33), блр. діал. *кóршык* 'шуліка' (Бялькевіч 231).

**Къръьиць*: серб. *Кршић* (Јањатовић 197), хорв. *Keršić*, *Kiršić*, *Koršić*, *Kršić* (Leksik 291, 295, 316, 340), словн. *Koršić* (ZSSP 288), *Kršić* (LMS 1872/1873: 74).

**Къръьица*: ст.-рос. *Коршица* Анисимов, 1596 р. (ПМДВ 262).

Деривати з консонантом *-l-* у суфіксальній морфемі:

**Къръьель*, **Къръьль*: укр. *Куршель* (КПУ Вол. 2, 116), болг. *Кършел* (Илчев 291), пол. *Korszel*, *Kurszel*, *Korszla* (SN V, 168, 446), чеськ. *Kuršel* (ЧП) ~ блр. діал. *каршэ'ль* 'потилиця' (Сцяшковіч 222), серб. діал. *кършел* 'кліш' (Поповић, Петровић 118) та ін. Див. (Козлова 272).

***Kъršulъ, *Kъršulъ:** укр. *Кишул* (СП 175), болг. *Кършѹл* (Илчев 291), хорв. *Keršulj, Kršul, Kršulj* (Leksik 291, 340), пол. *Korszul* (SN V, 169), чеськ. *Karšulín* (ЧП) ~ слвн. діал. *kršulja* 'гілка; дерев'яні носилки' (Kutin 58).

На основі укр. *Коршилів, Коршилівка* — назви населених пунктів у Тернопільській обл., ст.-рос. *Коршилово*, 1651 р. — назва пустища в колишньому Дмитровському пов. (ДЦГ 118), рос. *Каршилов* (КП Вологда), *Коршилов* (КП Твер.), *Хуршилова ж.* (Лет. ЖС 2007, № 1—13, 196) < **Куршилова, Коршилово* — ойконім відантропонімного походження у Псковській обл., слов'ян. *Кершила*, запозиченого в чуваський антропонімікон (Магницкий 50), можна відновлювати посл. ***Kъršidlo < *kъršidlo < *kъršiti.**

Деривати з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

***Kъršanъ:** ст.-укр. алекса(н)дро *ки(р)шанецъ*, 1582 р. (Курбский II, 152), укр. *Кришан* (Горпинич 295) < **Кишан* (метатеза), ст.-рос. Пронька Иванов сын *Кишанов*, 1623 р. (Полякова 102), Митя Куршановъ, 1629 р. (ПКК 27), (похідне) *Куршаново*, 1551/54 рр. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 250), рос. *Хоршанов* (КПУ Жит. 4, 278) < **Коршанов*, блр. *Кишанков* (ЖПТ), *Кіршанаў* (Бобрык 231), болг. *Кършан* (Илчев 291), серб. *Kršan* (Šimundić 1983: 179), хорв. *Kršan* (Leksik 340), пол. *Korzan* (SN V, 168), луж. *Kiršan* (Wenzel II/1, 193), слов'ян. (похідні) *Куршаны*, 1581 р. — назва маєтку в Жемайтії (АВК XIV, 238), *Кишаны* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 308) ~ серб. *кршан* 'бадьорий' (Лавровский 268).

***kъršina, *kъršinъ:** рос. діал. *коршіна* 'глиняна посудина [...]' (СОГ 5, 90), *куршін* 'гличик' (Зеленин ВС 445).

***Сършінъ:** рос. *Чершинцев* (ЖПТ).

***Kъršunъ:** укр. *Коршун* (РУС 207), *Харшун* (КПУ Дн. 2, 144) < **Кишун*, ст.-рос. *Коршунъ*, 1595—97 рр. (Рязань 5), Ермолка *Коршунъ*, 1615 р. (ГХ 9), Игнатка Тихонав сын *Коршун*, 1646 р. (ПКВ 155), (похідне) *Коршуново*, 1627—1630 рр. — ойконім у колишньому Вологодському пов. (Сторожев II, 571), рос. *Коршунов* (РУС 207), ст.-блр. Еремей *Коршун*, 1528 р. (Бірыла 1966: 226), Логвинъ *Коршунъ*, 1552 р. (ПР 20), Иванъ *Коршунъ*, 1685 р. (ИЮМ III, 179), блр. *Каршун, Коршун* (Бірыла 189), (похідні) *Коршуны, Коршуновка, Кершуновка* — ойконіми в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 378, 379), хорв. *Keršun* (Leksik 291), пол. *Korszun* (SN V, 169) ~ рос.

діал. *кóршун* 'неохайна людина' (СРГС 2, 124), *коршун* 'трудяга' (СРГС 6; 67), *коршуны* мн. 'солодкі млинці з черемухи' (СРГП 127), *гóршун* 'коршун' (Мордов. словарь 1, 125), блр. діал. *каришун* 'коршун' (СБГ 2, 428) та ін. (ЭССЯ 13, 241).

***Къръшъпъжъ**: укр. *Коршняк* (Вол.), *Кришня* (КПУ Харк. 3, 81), *Кришень* (ЕТ 322), ст.-блр. *Сташул Каршеневич*, 1609 р. (СПБ 1, 175), серб. *Kršnik* (Šimundić 1983: 179), пол. *Karszny*, *Kersznik*, *Korsznia* (SN IV, 513, 569; V, 68), чеськ. *Kršňa* (Kotík 51), словц. *Kršňák* (Moldanová 96) ~ рос. діал. *кóршень* 'потилиця' (Мосеев 47), *кíршень* 'хвора, слабка людина' (ТСГТО 4, 10), *кы'ршень*, *кры'шень* 'верхня частина спини і шия; загривок' (Селигер 3, 152), *кóршний* 'задержуватий (про півня)' (Элиасов 166), серб. діал. *кѣшан* 'високий, статний (найчастіше про дівчину)' (Башановић-Чечовић 234) та ін. (Козлова 269).

Деривати з консонантом -r- у суфіксальній морфемі:

***Къръшагъ**: макед. (вторинне) *Кршароски* (Речник ПКМ I, 711), словн. *Keršar* (LP).

***Къръшигъ**: укр. *Корширко* (КПУ Зап. 16, 267).

***Къръшита**, ***Къръшитъ**: рос. *Куришов* (КПУ Луг. 7, 230), блр. *Куришита* (м. Солігорськ).

Праантропоніми-композиції:

***Къръшевѣгъ**: укр. *Коршевер* — сучасне прізвище (м. Шепетівка Хм.), рос. *Коршевер* (Лет. ЖС 2000, № 1—13, 87).

***Къръшибордъ**: болг. *Кършибрадѣ* (Илчев 291).

***Къръшигоръ**: болг. *Кършигорѣ* (Илчев 291).

Відапелятивні похідні з малопродуктивними архаїчними префіксами:

***Вакъръша**: ст.-укр. *Савка Бакиришенъко*, 1649 р. (Реєстр 238).

***Кокъръша**: слов'ян. *Кокорша* (ДМИМ I, 212).

***такъръша**: рос. діал. *макорша* 'ядовита рослина' (Элиасов 193).

***Накъръха** / ***Накъръша**: рос. *Накаришин* (Новикова 574).

***Обкъръша**, ***Обкъръшъ**: укр. (вторинне) *Окерешко* (м. Рівне) — форма з другим повноголоссям, хорв. *Окрша* (Leksik 467) ~ серб. *окриш* 'різня, кровопролиття' (Лавровський 417).

***Ракъръшъ**: укр. *Пакриш* (РІ Харк. 1/2, 239) < **Пакириш* (метатеза).

***Родъкъръшъпъжъ**: словн. *Podkršnik* (ZSSP 468).

***Закъръшъпъжъ**: словн. *Zakršnik* (ZSSP 705).

Алофонічними відношеннями ***Кърх-** / ***Къръ-** пов'язані з **Корх-* / **Коръ-*. Останні реалізовано в:

***Когха, *Когхъ, *Когшь / *Skorxa, *Skorxъ, *Skorшь:** укр. *Корох* (КПУ Київ. 6, 361), ст.-рос. *Корех* Михайлов, 1572 р. (Веселовский 155) < **Корох*, Климко *Скурохинъ*, 1672 р. (Тупиков 751), рос. *Корохин*, 1760 р. (Парфенова 217), *Корохов* (ЖПТ), *Скорохов* (КС Дон. 2, 352), *Корошин* (КПУ Луг. 15, 402), *Карашов* (ЖПТ), хорв. *Kraš* (Leksik 332), пол. *Kroch*, *Skroch* (SN V, 290; VIII, 470), *Koroch*, *Korosz*, *Skorosz* (SN V, 162, 164; VIII, 462) < укр., чеськ. *Škrach* (ЧП), луж. *Kroš* (Wenzel II/1, 221) ~ укр. *скóрух* 'горобина' (Грінченко 4, 141) < **скóрох*, *шкóрох* 'т. с.' (СБук. Г 666), рос. діал. *караши́* 'замерзлі грудки землі на дорозі' (СРНГ 132, 75), блр. діал. *карашы́* мн. 'випічка з прісного тіста' (СБГ 2, 416).

***Когхонъѣ:** укр. *Короховий* (Горпинич, Тимченко 137).

Демінутиви:

***Koršičъ:** хорв. *Korošić* (Leksik 316) < східнослов'ян., *Krašić* (Leksik 332).

***Koršьka, *Koršьko, *Koršьkъ / *Skoršьkъ:** блр. *Карашкоу* (Бірыла 184), хорв. *Krašek*, *Kraška* (Leksik 332), чеськ. *Skrášek*, *Škrášek* (ЧП).

Іносуфіксальні деривати:

***Когхаць:** пол. *Krochacz* (SN V, 290).

***Когхапъ:** рос. *Карахан*, *Караханов* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 115).

***Koršajъ:** рос. *Карашаев* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 85).

***Koršunъ:** укр. *Корошун* (СП 188).

Континуанти псл. **(S)kark-* / **(S)kərč-*

***Къгка, *Къгко, *Къгкъ:** ст.-укр. Olizar *Kirko*, 1621 р. (ОО 325), укр. *Карк* (РУС 178), *Карко*, *Керка* (Богдан 109, 112), *Керко* (Вол.), *Керек* (РІ Зак. 1, 366) — форма з другим повноголоссям, *Кирка* (КПУ Ник. 5, 598), *Кирко* (РУС 187), *Кірко* (РІ Хм. 3, 671), *Корк* (м. Миколаїв), *Корка* (ЖПТ), *Корко* (Новикова 416), *Курко* (БКПУ 761), (похідне) *Корків* — мікротопонім у Львівській обл. (Сл. ММ 1, 364), ст.-рос. Кондрашко Володимировъ сынъ *Курковъ*, 1625 р. (ПК Торжок 39), *Керко* Ивановъ, 1670 р. (Тупиков 177), Григорей *Каркинъ*, 1693 р. (Островская 45), (похідні) *Керково*, 1498 р. — ойконім у колишній Шелонській п'ятині (Нордман 540), *Киркова гора*, 1563 р. — оронім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 194), *Коркино*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Московському пов.

(ПКМГ I/1, 42), Курково, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 97), рос. Карко (ЖПТ), Карков (КП Новгород.), Керков — сучасне прізвище, Кирко (САМ 103), Киркин (КП Вологда), Кирков (ПК Смол. 1904: 102), Корк (ЖПТ), (похідні) Коркин, Коркин Дор, Коркино (3 фіксації), Курково — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 408; Списки Псков. 546), (похідне) Коркина слобода, 1701 р. (Тобольск; ПССГ 137), ст.-блр. Мартинъ Корка, 1588 р. (ОДВ VIII, 67), блр. Карк, Кірко (Бірыла 185, 203), слвн. Krk, Krka (ZSSP 306), Kark (Malnar 68), Kerk (LP), Krkovo — ойконім (Im. m. 246), хорв. Kerka, Krka (Leksik 291, 337), ст.-пол. Iurko Kork, 1405 р. (SSNO III, 86), пол. Kark, Karko, Kierka, Kirk, Kirko, Kork, Korka, Korko (SN IV, 501, 596, 623; V, 155, 156), Chirk (SN II, 35), (похідні) Karkowo (2) — ойконіми (SMP 444), слвц. Kerk (LOM 123), Kirka (TZ Bratislava 159), луж. Kark, Kurk (Wenzel II/1, 188, 235), слов'ян. Кырка (Магницкий 54). Зі слов'янських мов запозичено прізвища фін. Корка, Коркка, ест. Коркка (Лен. М 11, 242, 243).

Щодо апелятивної лексики пор. укр. діал. карк 'в'язи' (Шило 138), керек 'пеларгонія' (Бевка 71), кирик 'мала на зріст людина' (ЕСУМ 2, 436), рос. діал. кёрка 'сапка' (СПГ I, 387), кёрки мн. 'різновид обрядового печива — жайворонки' (СРГС 2, 58), кёрка 'кирпатий' (СРГС 2, 62), кórки мн. 'запліччя, плечі' (ССГ 5, 80), 'сирники' (СРГ Прик. 337), кы'рко 'півень' (СГРС 6, 333), крык 'каптур' (СОГ 5, 124) < *кырк, чеськ. діал. krk у виразі založit krkem 'померти' (Zaorálek 160) та ін. (ЭССЯ 13, 218—219).

Є підстави для реконструкції псл. *Skьrka, *Skьrko, *Skьrkъ — форм із мобільним S-: укр. Скирко, 1732 р. (ПВЗ 39), Скорк, 1785 р. (ИСК 100), ст.-рос. Микита Федоров сын Скорьков, 1532 р. (АСМ 1479—1571 гг.: 43), рос. Шкеркин (ЖПТ), Шкорк (ИС 20), Скоркин (РУС 386), Скуркович (Память 2, 59), Шкырков (КП Твер.), ст.-блр. Федор Скорка, 1567 р. (Бірыла 1966: 257), блр. (похідне) Скіркаўшчына — мікротопонім у Гродненській обл. (Ламака 1, 287), макед. Скрков (Речник ПКМ I, 426), хорв. Škrk, Škrka, Škerk (Leksik 645, 647), слвн. Skerk, Škerk, Skrk, Škrk (ZSSP 556, 600, 603), ст.-пол. Petrus Skorkowsky, 1471 р. (SSNO V, 96), пол. Skark, Skarka, Skarko, Skerka, Skierk, Skierka, Skórk, Skórka, Skórko, Skurk, Skurka (SN VIII, 467, 484; VIII, 442, 445, 448), чеськ. Skrk (Davídek 128), слвц. Škerko (TZ Bratislava 347), Skurková (TZ Trnava 160);

~ рос. діал. *шкерок*, *-рка* 'короткий сучок на спеціальній палиці, якою дістають хліб із печі' (Зотов 529), болг. діал. *скѣрка* 'неврожайне місце', 'важкопрохідне місце в горах' (БЕР 6, 820), чеськ. *skérku* мн. 'виступи' (Kott DP 292).

***Къркобъ:** укр. *Коркобець* (Рв.) ~ укр. діал. *коркобець* 'веселка, райдуга' (ЕСУМ 3, 26), *коркубка* 'дерев'яна або керамічна посудина для солі' (Шевченко НД 98) < **коркобка* (під впливом лабіального -б).

***Кърkoda ?, *Кърkoda ?:** укр. *Корконда* (КПУ Ник. 4, 182), *Курконда* (КПУ Дн. 5, 421), *Куркуденко* (КПУ Од. 7, 491), ст.-рос. *Коркода*, XV ст. (Веселовский 155), (похідне) *Коркодиново*, XVII ст. — ойконім у колишній Ярославській губ. (ИАЯ III, 31), рос. (похідні) *Каркадиново* (2), *Коркодиново* (2) — ойконіми в колишніх Московській, Смоленській, Тульській, Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 70, 409).

Похідні з -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Къркашъ:** ст.-укр. Юрко *Киркашєнко*, 1649 р. (Реєстр 209), укр. *Каркаш*, *Кіркаш*, *Куркаш* — сучасні прізвища, рос. *Каркашев* (Сикслъ 315), *Коркашов* (КП Вологда), (похідне) *Куркашовские* — мікротопонім на Онезькому п-ві, віднесений до фінно-угорських за походженням (Киришева 2004: 14), словц. *Karkaš* (TZ Bratislava 155).

***Къркоха, *Къркохъ / *Къркоша, *Къркошь:** ст.-укр. *Hawrilo Kirkosz*, XVI ст. (Жерела I, 159), укр. *Коркошка*, 1721 р. (ДІП II, 338), *Коркоша*, 1732 р. (ПМП 1732: 64), *Коркош* (Богдан 133), *Каркоха* (КПУ Харк. 12, 282), *Керкош* (Панцьо 106), *Кіркошко* (Зайцева, Ковальчук 72), *Коркоха* (Ономастикон 163), ст.-рос. Тихно *Коркошка*, 1555 р. (АГД I, 250), рос. *Каркоха*, *Каркоша* (ЖПТ), *Куркошин* (КП Вологда), блр. *Коркош* (Бірыла 186), хорв. *Karkoška* (Leksik 283), ст.-пол. *Paulus Karkoska*, 1392 р. (SSNO II, 536), пол. *Karkoch*, *Karkocha*, *Korkocha* (SN IV, 501; V, 156), *Karkosz*, *Karkosza*, *Kierkosz*, *Korkosz* (SN IV, 502, 596; V, 156), (похідне) *Karkoszów* — ойконім (SMP 444), чеськ. *Karkoš*, *Krkoš* (ЧП), ст.-словц. *Mičo Krkoška*, 1658 р. (UFR II, 295), словц. *Krkoš* (TP 138), співвідносні з апелятивами на зразок укр. діал. *коркоші* мн. 'потилиця, плечі' (ЕСУМ 3, 26), пол. *karkosz* 'плечі' (SJP II, 270), чеськ. діал. *krkocha* 'сук', *krkoška* 'сучок на дереві' (Bartoš 165), *krkoš* 'скнара' (Svěrák 1966: 124), *krkoška* 'стара жінка' (Kott DP 129) тощо.

***Къркуха, *Къркухъ / *Къркуша, *Къркушь:** ст.-укр. Дмитро *Коркушко*, 1649 р. (Реєстр 248), укр. *Коркушка*, 1718 р. (ПМП 1718: 59),

Куркуш, 1723 р. (Швидько 311), *Каркуш* (Процюк 69), *Каркуша* (КПУ Ник. 11, 106), *Коркуш* (Богдан 133), *Хоркуш* (КПУ Хм. 2, 321) < **Коркуш*, *Куркуш*, *Куркуша* (КПУ Дон. 10, 168; 11, 704), (похідне) *Киркушева долина* — мікротопонім у Тернопільській обл. (Мартинюк 18), ст.-рос. (похідне) *Каркушево* / *Коркушево*, 1619 р. — назва пустища в Олонецькому краї (ОГ 20, 22), рос. *Каркушко* (м. Оренбург), (похідні) *Каркушевский* — ойконім у колишній Тамбовській губ. (Vasmer RGN IV, 71), *Коркушево*, *Якушево тожъ* — назва пустища в колишньому Білозерському пов. (Доп. АИ VIII, 332), блр. *Коркуш* (Бірыла 214), *Krkušič* (LP), пол. *Karkucha*, *Karkusz*, *Kierkusz*, *Korkuszko* (SN IV, 502, 597; V, 156), слвц. *Karkuš* (TZ Bratislava 155).

Стосовно апеллятивних відповідників пор. укр. діал. *курку́ш* у виразі *брати (взяти) на курку́ш* 'посадити когось на плечі так, щоб голова була між ногами' (Матіїв 41), рос. діал. *карку́ша* 'злодійка' (ПОС 13, 502), *корку́шки* мн. 'запліччя, плечі' (ССГ 5, 80), *скыр-ку́шка* 'сапка' (СРГК 6, 141), (похідне) *окорку́ша* 'лихоманка' (СРНГ 23, 154), макед. діал. *ка́ркуш* 'старий орел з ошипаною шиєю' (Пеев 2, 354), серб. *кркуша* 'різновид річкової риби' (Лавровский 264), схв. *крку́ш* 'плече' (Речник X, 602) та ін. (ЭССЯ 13, 218).

**Къркуша*, **Къркушъ*: укр. *Киркиш* (РУС 187), *Коркиш* (КПУ Харк. 15, 268), *Коркішко* (Горпинич 35), *Харкишка* (КПУ Дон. 17, 408) < **Каркишка*, рос. *Киркиш* (КП Вологда), блр. *Киркиш* (ЖПТ), (похідне) *Кіркішкі* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 119), слвн. *Kirkiš* (LP) ~ укр. діал. *коркішка* 'верхня частина дерева з відрубаним гіллям; ковінька' (ЕСУМ 3, 26).

**Къгкайъ*, **Къгкуйъ*: укр. *Куркай* (Новикова 455), ст.-рос. *Керкуево на Черемхе*, 1500 р. — ойконім у колишній Новгородській губ. (ПОКН 333), рос. *Каркаев* (ЖПТ), *Карьякаев* (ТЕ 259), *Коркаев* (КП Вологда), блр. *Куркай* (Бірыла 233), хорв. *Kerkaj* (Leksik 291) ~ укр. діал. *карка́й* 'гладка потилиця людини' (Аркушин 1, 212), рос. діал. *ке́ркуй* 'пристрій, який запобігає скручуванню ланцюга чи мотузки' (Меркурьев 65).

Праантропоніми, мотивовані віддієслівними апеллятивами:

**Къгкомъ*: укр. *Каркам* (КПУ Луг. 1, 422) < **Карком*, *Киркум* (ЖПТ), рос. *Киркум* (ИС 43) < **Кърком*.

**Къгkadlo*: укр. *Каркало* (НКП Од. 1, 195), *Керкало* (Льв.), *Киркало*, 1773 р. (ДІП V, 139), *Киркало* (КПУ Льв. 3, 271), ст.-рос. Фомка Тимофеев сын *Кыркалов*, 1664 р. (Образцов 136), рос. *Киркалов*,

Кыркалов (ЖПТ), (похідні) *Каркалово* — ойконім у Горьковській обл., *Кыркаловы* — назва поселення в колишній Архангельській губ. (Vasmer RGN V, 23), хорв. *Krkalo* (Leksik 337), пол. *Kierkało* (SN IV, 596). Континуанти цієї праформи важко відрізнити від рос. *Каркальов* (Падалка 205) ~ рос. діал. *коркалі* мн. 'замерзлі грудки грязюки' (СГРС 6, 41), макед. *Кркалев* (Речник ПКМ 697), серб. *Каркалић* (Јањатовић 172), слвн. *Krkalič* (LP), слвц. *Karkalik* (TZ Bratislava 155), які можуть продовжувати псл. ***Къркаль**.

Стосовно мотивації пор. рос. діал. *ка́ркала* 'буркотун' (ОСВГ 5, 28), *ке́ркало* 'шибеник' (СРНГ 13, 188) ~ *скы́ркать* 'працювати' (НОС 10, 83), пол. *kurkać* 'смикати за волосся, куйовдити' (SJP III, 669) < **kъrkati*. По-іншому див. (Варбот 1988а: 23).

***Къркакъ** / ***Къркакъ**: ст.-укр. Якимъ *Коркачъ*, 1660 р. (Юркевич 148), Грицко *Коркачъ*, 1649 р. (Реєстр 484), Сахно *Куркаченко*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 398), Еким *Коркач*, 1667 р. (ПКХ 29), укр. *Коркач*, 1775 р. (Заруба 227), *Каркач*, *Кіркач* — сучасні прізвища (Новикова 361), *Киркач* (КПУ Зап. 15, 216), *Хуркач* (Вол.) < **Куркач*, рос. *Куркаков* (ЖПТ), *Каркач* (ЗВ 741), *Коркач* (ПОРА 488), бездоказово віднесене до тюркізмів (Ибрагимов 57), *Куркачев* (ЖПТ), блр. *Куркач* (Бірыла 234), болг. *Къркачев* (Илчев 290), макед. *Каркачев*, *Кркачев* (Речник ПКМ I, 597, 697), хорв. *Karkač*, *Kerkač*, *Krkač* (Leksik 283, 291, 337), слвн. *Korkač*, *Krkač* (LP), пол. *Karkacz* (SN IV, 501), ст.-чеськ. *Valentinus Krkač*, 1389 р. (Петріца 123), чеськ. *Krkáč* (Beneš 290), слвц. *Karkáč* (Krištof 279) ~ рос. діал. *киркач* 'кривоносий' (Кр. СОГ 94), *коркача́* 'глиняний посуд' (СРГК 2, 430), макед. *кркач* у виразі *носи кркач* 'нести на спині' (МРС 231), серб. *кркача* 'спина' (Лавровский 263) та ін. Див. (Козлова 220).

***Къркусь**: рос. *Киркичев* (Рязан. КП 1, 168).

Похідні з консонантом *-l-* у суфіксальній морфемі:

***Къгkola**, ***Къгkolъ**, ***Къгkъla**, ***Къгkъlъ**, ***Къгkъlъ**: укр. *Куркола*, 1773 р. (Голобуцький 360), (вторинне) *Керкелиця* (РУС 184), *Коркол* (КПУ Дн. 8, 281), рос. *Карклин* (КП Твер.), *Киркель* (САМ 103), *Курклин* (КМ 226), болг. *Керкелов*, *Къркел*, *Къркелов* (Илчев 252, 290), (похідне) *Крклева маала* — мікротопонім (Велев 180), макед. (вторинні) *Крклински*, *Крколев* (Речник ПКМ I, 697, 698), *Krkolino* — ойконім (Im. m. 246), слвн. *Krklec*, *Karklanko* (ZSSP 252, 306), пол. *Karkola*, *Kerkoła* (SN IV, 501) ~ укр. діал. *скоркля* 'агресивна людина' (Сабадош 333), болг. діал. *карклѣци* 'ножниці

для стрижки овець' (Стойчев 1983: 310), *скъркъл* 'комаха *Lacerta agilis*' (БЕР 6, 730), макед. діал. *къркъл* 'Agrastemma githago, паразитична рослина куکیل' (Пеев 2, 354) та ін. (ЕССЯ 13, 217).

**Къркѹла*, **Къркѹль*, **Къркѹль*: укр. *Куркул*, *Куркула*, 1732 р. (ПВЗ 39, 58), *Куркула* — сучасне прізвище (Новикова 455), *Каркула* (КПУ Зап. 1, 285), *Куркул* (РІ Кіров. 1, 307), ст.-рос. (похідне) *Починок Керкулова*, XVII ст. — ойконім у колишній Олонецькій губ. (ОСб. 1, 71), рос. *Куркулов* (Рамієс 2, 67), (похідне) *Куркулова* — ойконім у колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 703), блр. *Куркуль* (Бірыла 234), макед. *Кркулев*, *Кркулоска* (Речник ПКМ I, 398), пол. *Korkuł*, *Korkula*, *Kurkul* (SN V, 156, 439), чеськ. *Karkula*, *Karkulík* (ЧП), мотивовані апелятивами на зразок укр. діал. *куркулá* 'жадібний, багатий відлюдько' (Чабаненко Словник 2, 233), *куркуль* 'груба суката колода дерева, грубий пеньок' (Ігнатюк 98), *каркул'ц'ї* мн. 'блочки у ткацькому верстаті' (Венжинович 112), рос. діал. *каркуль* 'багач', *коркуль* 'людина, яка не працює в колгоспі; багач' (СРГС 2, 39, 117), 'рюкзак' (СРГС 6, 297), *куркуль* 'палець' (СРГК 3, 67), 'скупа людина' (Сл. Алтая II/2, 125), схв. *крѹльа* 'дерев'яні вила [...] ' (Речник X, 602), чеськ. діал. *karkul'a* 'жіночий очіпок' (Bartoš 139), *karkula* 'очіпок заміжньої жінки' (Sochova 206) та ін. Див. (ЕССЯ 13, 217–218).

**Къркѹль*: рос. *Куркилов* (КПУ Сум. 13, 456).

**Къркѹпъ*, **Къркѹпъ* / **Скъркѹпъ*: ст.-укр. Івашко *Курканъ*, 1666 р. (Лазаревский 90), укр. *Каркан*, *Кереканич* (Чучка 25) < **Керканич*, *Коркан* (Панчук 142), *Куркан* (КПУ Од. 6, 488), *Скирканич*, *Скірканич* (Вол.), ст.-рос. Семейка Васильев сын *Корканов*, 1623 р. (Полякова 114), рос. *Карканов* (КП Твер.), *Карканец* (ЖПТ), *Кирканов* (РУС 187), *Кирканев* (КПУ Зап. 15, 215), *Куркан* (м. Петропавловськ-Камчатський), *Крыканов* (КП Твер.) < **Кырканов*, хорв. *Krkan* (Leksik 337), словн. *Kvrkanov* (LP) — форма з огубленим задньоязиковим, пол. *Karkan*, *Korkan*, *Skorkan* (SN IV, 501; V, 155; VIII, 460), чеськ. *Karkan*, *Škrkáne* (ЧП), *Skorkan* (Kotík 59), словц. *Krkan* (Krištof 167) ~ рос. діал. *скы'ркәнец* 'огризок' (Дуров 379).

**Къркѹпъ*, **Къркѹпъ* / **Скъркѹпъ*: ст.-укр. Ефимка *Кирконовъ*, 1666 р. (Лазаревский 45), укр. *Киркон* (м. Миколаїв), рос. *Корконов* (КП Твер.), пол. *Kyrkonew* (SN V, 496), чеськ. *Škrkoň* (ЧП) ~ чеськ. діал. *krkoň* 'скнара' (Svěrák 1966: 124).

**Къркѹпъ*: ст.-укр. Антон *Каркун*, 1649 р. (Реєстр 297), укр. *Коркунець* (Богдан 133), ст.-рос. Алешка *Коркун*, 1645 р. (ОРЗ 201),

Игнашка Панкратьев *Коркун*, 1666 р. (Мосин 200), Василій *Коркуновъ*, 1699 р. (Сиб. города 8), рос. *Каркунов*, *Коркунов*, *Куркунов* (КП Твер.), *Киркунов* (ЖПТ), *Кыркунов* (КП Вологда), (похідне) *Коркуново* — ойконім у Свердловській обл., пол. *Kierkun*, *Kirkun* (SN IV, 597, 623), слов'ян. (похідне) *Киркуны* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 308) ~ рос. діал. *керку́н* 'рюмса (про дитину)' (Акчим. словарь 2, 41), *курку́н* 'багач' (СГРС 6, 297), *кырку́н* 'багата, скупа людина' (СВГ 4, 28), слвц. діал. *karkúň* 'скупий' (SSN I, 752).

***Къркунь**: ст.-рос. (похідні) *Киркиничи*, 1566 р. (Греков 1914: 38), *Большие Киркиничи*, *Другие Киркиничи*, *Третьи Киркиничи*, 1620 р. — ойконіми в історичній Новгородській землі (Греков 1924: 139, 140).

Суфіксальною варіантністю пов'язані:

***Къркага** / ***Skъркагъ**: рос. *Каркарин* (ЖПТ), серб. *Шкркар* (Књига 98).

***Къркога**, ***Къркогъ**, ***Къркогъ**: ст.-укр. *Киркоръ*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 115), укр. *Киркора* (Кіров.), ст.-рос. (похідне) *Коркорово поле*, XV ст. (ГВНП 178), рос. *Киркор* (ЖПТ), *Крикоров* (КПКВ 234) < **Киркоров*, ст.-блр. *Alexander Kirkor*, 1670 р. (АВК IX, 217), блр. (похідні) *Киркоровка*, *Киркоры* — ойконіми в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IV, 162), болг. *Киркѡров* (Илчев 256), слвн. (вторинне) *Krkorašič* (ZSSP 306), пол. *Karkorz*, *Kirkor*, *Kierkorz*, *Kurkor* (SN IV, 501, 596, 623; V, 439).

***Къркуга**, ***Къркугъ**: рос. *Киркурин* (КПУ Ник. 3, 716), *Куркурин* (КПУ Дон. 10, 168), *Куркуров* (Память 2, 315).

***Къркасъ**: укр. *Каркас* (КПУ Херс. 8, 230), *Керкас* (КПУ Черк. 7, 79), рос. *Каркасов* (КП Вологда), *Керкасов* (ЖПТ), пол. *Karkas* (SN IV, 501).

***Къркоса**, ***Къркосъ**: ст.-укр. *Куркос*, 1585 р. (Ворончук 528), укр. *Каркос*, 1750 р. (ГРУ 148), *Коркосъ*, 1756 р. (АК 5, 61), *Каркос* (КПУ Ник. 13, 132), рос. *Каркос* (ЖПТ), *Куркосов* (Рязан. КП 1, 313), пол. *Karkos*, *Karkosa*, *Kirkos*, *Korkos* (SN IV, 501, 623; V, 156), слов'ян. (похідне) *Керкосы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 549) ~ рос. діал. *коркѡс* 'неширокий виступ над чолом печі' (СВГ 3, 105).

***Къркусъ**, ***Къркусъ**: укр. *Коркусъ*, 1855 р. (Список КР 16), *Каркус* (Літ. ЖС 2001, № 1, 50), *Киркус* (КПУ Дон. 16, 273), *Коркус* (КПУ

Вол. 1, 26), рос. *Коркус* (ЖПТ), *Куркус* (ИС 20), блр. *Коркус* (Бірыла 214), пол. *Karkus, Kierkus, Kirkus, Korkus, Kurkus* (SN IV, 502, 597, 623; V, 156, 439).

***Къркусъ:** укр. *Керкус* (РІ Дон. 4 261).

***Къркатъ(ь):** рос. *Куркатов* (КПУ Дон. 11, 704), (похідні) *Каркатова* — ойконім у колишній Казанській губ. (Vasmer RGN IV, 70), *Коркатово* — назва поселення на терені Республіки Марій Ел, слвн. *Krkai* (ZSSP 306) ~ укр. діал. *карка́тий* 'товстоший' (СБук. Г 191), рос. діал. *корка́та* 'великий глиняний горщик' (СРГС 2, 116), блр. діал. *карка́ты* 'сучкуватий' (СБГ 2, 418), серб. діал. *кр̑кат* 'наповнений до верху' (Динић 362).

***Кърkota, *Къркотъ:** укр. *Коркот, Коркота* (СП 186), ст.-рос. (похідне) *Коркотино*, 1644—1648 гг. — назва пустища в колишньому Владимирському пов. (ПКВЗ 65), рос. *Куркотов* (ЖПТ), блр. *Каркота* (Бірыла 185), схв. *Кѣкота* — особове ім'я (Речник X, 601), серб. *Кркота* — чоловіче прізвисько (Лавровский 264), пол. *Karkot, Karkota* (SN II, 502).

З-поміж апелятивних відповідників пор. рос. діал. *корко́та* 'лайливе прізвисько старих буркотливих жінок' (Дуров 181), 'судом' (СГРС 6, 41), *старая коркота* 'стара жінка' (Барсов 2, 331), *керко́та* 'хвороба' (СРНГ 13, 188), слвн. діал. *skrkòt* 'засохле стебло, зів'яла зелень' (Pleteršnik II, 494) та ін. (ЭССЯ 13, 217).

***Кърkqta, *Кърkqтъ, *Кърkqтъ:** укр. *Каркут, Каркута* (Вол.), *Кіркута* (НКП Дн. 448), *Харкут* (Панчук 150) < **Каркут, Харкута* (ТДП 291), рос. *Коркутов* (Память 1, 52), *Куркутов* (Путеводитель 231), *Коркотино* — ойконім у Нижегородській обл., макед. *Каркут* (Станковска 97), (вторинні) *Каркутоски, Коркутоски, Куркутов* (Речник ПКМ I, 597, 622, 724), серб. *Korkut* (Milićević 427), хорв. *Krkut, Kurkut* (Leksik 337, 349), слвн. *Krkuta* (ZSSP 306), *Korkut, Kurkutović* (LP), ст.-пол. *Czwuschen Pael Karkut*, 1424 р. (SSNO II, 535), слов'ян. (похідне) *Киркуци* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 106).

Зважаючи на ареал, до генетично слов'янських можна віднести перший компонент антропонімоформули *Каркут-Ата* 'батько Коркут' огузького героїчного епосу: «серед огузів він був першою людиною, він знав усе; все, що він говорив, збувалося» (КМД II).

Як питомий слов'янізм може тлумачитися також етронім *Корканти* (грецьк. *Κορκοντοί*), II ст. н. е. (Птолемей), який локалізу-

ють на теренах північної Богемії (Буданова 258 — германське плем'я). Формально це історична фіксація з розщепленим назальним. Див. ще (Козлова 232).

***Къркуть:** рос. *Куркитов* (Рамієс 2, 370).

***Къркавъѣ:** ст.-рос. Осташко *Коркавцовъ*, 1669 р. (Тупиков 588), рос. *Коркавин*, 1729 р. (Пензин 183), *Каркавин*, *Каркавцев* (ЖПТ), чеськ. *Krkavec* (ЧП) ~ болг. діал. *скръѣкаф* 'дуже скупа, жадібна людина' (Стойчев 1970: 208), серб. діал. *крѣав* 'слабкий, крихкий' (Динић 362) та ін.

***кърковатѣѣ:** укр. діал. *корковатий* 'кульгавий' (Аркушин 1, 212).

***Кърковъ(ѣ):** ст.-укр. *Sydog Kerkowicz*, XVI ст. (Жерела III, 284), ст.-рос. Ермола Володимировъ сынъ *Курковъ*, 1622 р. (АНВМ 6), Петъръ *Куръковъ*, кін. XVII — поч. XVIII ст. (Грамотки 86), рос. *Карков* (Новикова 361), *Кирков* (ЖПТ), *Курков* (КП Твер.), блр. *Кирков* (ТС Мозырь 115), болг. *Кѣрков* (Илчев 290), макед. *Карков*, *Кирков*, *Крков* (Речник ПКМ I, 597, 620, 698), серб. *Карковић* (Пешикан 522), *Кирковић* (СБР 5, 63), слвн. *Kerkovc* (LP) ~ *каркувій* у виразі *каркувѣго даѣте* 'вдарити по потилиці' (Корзонюк 136).

До цього списку логічно віднести на правах генетично слов'янського ойконім відантропонімного походження *Корковичи*, згаданий під 1256 р. як ятвязьке поселення (ПСРЛ II, 834).

***Къркоза, *Къркозъ:** укр. *Керекоза* (Горпинич, Тимченко 119) < **Керкоза, Коркоза* (РІ ІФ 4, 95), рос. *Каркоза* (ЖПТ), *Каркозов* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 116), ст.-блр. *Коркозовичъ*, 1584 р. (ОДВ I, 121), блр. *Каркоз* (Бірыла 185), *Каркоза* (ЖПТ), слов'ян. Юрий Станисл. *Каркозъ*, 1614 р. (ОДВ VIII, 433), *Коркозы* (2) — назви поселень у колишній Сувалкській губ. (Вольтер 268).

Фактичний матеріал дозволяє реконструювати композити:

***Кърkodѣлъ:** рос. *Коркодел* (Луг.).

***Кърkodivъѣ:** ст.-рос. двор Івана *Коркодивого*, XVII ст. (МИВ 2, 31).

***Кърkodola, *Кърkodolъ:** укр. *Коркодола*, 1773 р. (ДІП V, 277), *Коркодола* (КПУ Дн. 7, 220), рос. *Каркадолов* (м. Оренбург).

***Кърkolubъ:** пол. *Kierkołub* (SN IV, 596).

***Кърkomaza:** ст.-рос. (похідне) *Каркамазино* — ойконім у межах документів XVII ст. (Кусов 286).

***Кърkomельсь:** ст.-рос. Дмитрей *Коркомельцовъ*, 1696 р. (Тобольск 61).

***Кърконосъ:** ст.-укр. Процик *Корконіс*, 1620 р. (ВКО 249), Иванъ *Корконос*, 1649 р. (Реестр 67), укр. *Корконос* (Зайцева, Ковальчук 79), *Кирконос* (МиП 401), *Кіркїнос* (РІ Сум. 1, 515), ст.-рос. Васька *Корконосъ*, 1597 р. (ДТП 4, 139), Тимоха *Кирконос*, XVII ст. (Копанев 196), рос. *Корконосов* — прізвисько (Рв.), пол. *Karkonoska* (SN IV, 501) ~ ст.-рос. *корконосъ*, 1591 р. 'коротконосий' (Сл. РЯ XI–XVII вв. 7, 315).

***Къркоуѡсъ:** укр. *Каркауус* (КПУ Сум. 4, 436), ст.-рос. Федко *Киркоус*, 1565/66 рр. (ГРМ 394).

***Къркоуѡкъ:** рос. *Каркаукова ж.* (ЖПТ).

***Къркоуѡтъ:** ст.-рос. Болда *Керкоумов*, 1626 р. (Мосин 59).

Потенційно можливі праантропоніми, мотивовані префіксальними апелятивами, зокрема:

***Їекърка, *Їекъркъ:** рос. *Чекваркин* (ЖПТ) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, *Чекурков* (м. Рівне), слов'ян. *Чикирька*, 1528 р. (ЛМ 1915: 92) ~ серб. діал. *čekrk* 'гончарний круг' (Gusić 61), *чекрък* 'мотовило' (Стојановић 1020).

***Кокърка:** хорв. *Kukrka* (Leksik 346).

***токъркъ:** словц. діал. *tokrk* 'що-небудь недорозвинуте, карлик' (ЭССЯ 19, 149). Початкове *то-* могло еволюціонувати з *ро-* (змішування губних).

***Обкъркъ:** рос. *Окорков* (ЖПТ).

***Obskърка, *Obskърko:** укр. *Оскерко* (СКТ 584), пол. *Oskierka*, 1765 р. (АЮЗР I/4, 589).

***Obskърканъѣ:** словн. *Oškrkanu* (ZSSP 417).

***Ракърка:** рос. *Пакаркин* (ЖПТ).

***Рокърка:** ст.-рос. Игнашка *Поқыркин*, 1579 р. (Полякова 178) ~ рос. діал. *покъркнутъ* 'загинуту' (НОС 8, 80).

***Рокъркъль:** хорв. *Pokrklić* (Leksik 519).

***Ѕокърка:** рос. (вторинне) *Сукоркина ж.* (ТЕ 466).

***Zакърка, *Zакърko:** укр. *Закорко* (КУ 2, 648), ст.-рос. Мартин *Закоркин*, 1630 р. (Веселовский 119).

Повний ступінь кореневого вокалізму *о-*ряду представлено в:

***Когка, *Korko, *Korkъ, *Korčъ / *Skorkъ, *Skorčъ:** ст.-укр. Єрон *Корокъ*, 1571 р. (ОО 59), укр. *Корока* (СКТ 379), ст.-рос. (похідне) *Корокино*, XVII ст. — назва пустища в Новгородсько-Псковській землі (ОПН), рос. *Скорокров* (ЖПТ), *Короковка* — ойконім у колишній Воронежській губ. (Vasmer RGN IV, 427), блр. *Каракобу*

(Бірыла 183), (похідне) *Короки* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 427), болг. *Kpako*, 1648 р. (Илчев 275), хорв. *Krak*, *Skračić*, *Škrak* (Leksik 329, 596, 647), ст.-пол. *Krocъ*, 1634 р. (SSNO III, 143), пол. *Krocъ*, *Skorok* (SN V, 291; VIII, 461), чеськ. *Krák*, *Kraka* (ЧП), словц. *Škrak* (TZ Bratislava 348) ~ **korka*, **korkъ* (ЭССЯ 11, 77–78); **(s)korka*, **(s)korkъ* / **(s)korča*, **(s)korčъ* (Козлова 1985: 48).

Демінутиви:

**Korčьka*, **Korčькъ* / **Skorčьko*, **Skorčькъ*: укр. *Карачок* (Редько Словник 1, 439), болг. *Kpачко*, *Kpачков* (Илчев 276), пол. *Krocъek*, *Krocъka* (SN V, 291), *Skrocъek*, *Skrocъko* (SN V, 291; VIII, 472), чеськ. *Kraček*, *Škráček* (ЧП) ~ укр. діал. (похідне) *карачкун* 'невисока кривонога людина' (Аркушин 1, 211).

**Korkoda*: укр. *Каракуда* (КПУ Льв. 1, 138).

Деривати з *-š-* у суфіксальній морфемі:

**Korkašъ*: укр. *Каракаш* (КПУ Харк. 1, 282), рос. *Каракаш* (ЖПТ), (похідне) *Каракашево* — ойконім у колишній Московській губ. (Vasmer RGN IV, 54).

**Korkoša*, **Korkošъ*: укр. *Каракоша* (Редько Словник 1, 437), чеськ. *Krakoš* (ЧП).

Деривати з *-j-* у суфіксальній морфемі:

**korčajъ*: укр. діал. *карачай* 'невисока кривонога людина', *корочай* 'малого росту чоловік' (Аркушин 1, 211, 244).

**Korčejъ*: рос. *Карачеев* (ЖПТ).

**Korkajъ*: укр. *Каракай* (КПУ Полт. 5, 426), рос. *Каракай* (ЖПТ).

**Korkъjъ*: ст.-рос. Тараско *Корокоев*, 1563 р. (ПКОП 60), Оска Ивановъ *Корокой*, 1681 р. (ПСИ 15).

Деривати з *-l-* у суфіксальній морфемі:

**Korkula*, **Korkulъ*, **Korkulъ* / **Korčulъ*: укр. *Корокуль* (КПУ Черк. 7, 216), *Каракуля* (Редько Словник 1, 437), ст.-рос. *Каракулин* Митрофан сын Семенов, 1626 р. (Раздорский 450), рос. *Каракулин*, *Каракулов* (КПУ Киров. 1, 171), болг. *Крачулов* (Илчев 276), пол. *Karakuła* (SN IV, 490) < укр. ~ укр. діал. *корокуля* 'наріст на дереві' (ЕСУМ 3, 39) та ін. Див. (Козлова 1985: 49).

**Korkъlъ*: макед. *Краков* (Речник ПКМ I, 692) ~ блр. діал. *караколь* 'сучок' та ін. (Козлова 1985: 50–51).

**Korkapъ* / **Korčapъ*: укр. *Каракан* (КПУ Зак. 2, 93), *Карачан* (ЖПТ), болг. *Крачанов* (Илчев 276), хорв. *Krakan* (Leksik 329).

***Korkunъ / *Kogčunъ:** укр. *Карачун* (Вол.), ст.-рос. (похідне) *Карачуново*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 606), блр. *Карачун* (Бірыла 184), болг. *Крачун* (Илчев 277) ~ укр. діал. *керецун* 'житній хліб, який випікають на Різдво' (Матіїв 209), *киричун* 'різдвяний калач (білий хліб)' (Алмашій 49), рос. діал. *корочун* 'важка хвороба' (НОС 4, 117), (похідне) *скарачуниться* 'померти' (СРГ Морд. 2, 1151), блр. діал. *карачун* 'малорослий' (Зайка 104), 'людина з вигнутими всередину ногами' (Никончук, Мойсієнко 23), *корачун*, *карачун* 'березовий віник', 'корч, щонебудь криве' (ДСБр. 88—89) та ін. Див. (Козлова 1985: 49—50; ЭССЯ 11, 56).

Рос. *Карачаров* (ЖПТ), хорв *Krakar* (Leksik 329), чеськ. *Krákora* (ЧП) — рефлекси псл. ***Kogčagъ / *Korkagъ, *Korkoga.**

Деривати з *-t-* у суфіксальній морфемі:

***korkatъ(jъ):** укр. діал. *карака́ти* мн. 'черевики' (СБук. Г 190), *карака́тий* 'з великою стопою (про людину)' (ГГ 91), 'крислатий, розлогий і високий' (СУГО 93) та ін. (Козлова 1985: 48; ЭССЯ 11, 77).

***Korkotъ(jъ):** укр. *Каракута* (КПУ Він. 6, 13), макед. *Кракутов* (Речник ПКМ I, 692), пол. *Karakuta* (SN IV, 490) < укр.

Укр. *Каракоз*, *Корокоза* (СКТ 318, 379), (похідне) *Каракозине* — назва балки в Чернігівській обл. (Павленко 344), рос. *Каракозов* (Вол.) — рефлекси потенційних псл. ***Korkoza, *Korkozъ.**

На основі якісного чергування ***Kъrk-** пов'язане з ***Šъrk-**. Останнє реалізовано в таких архетипах:

***Šъrka, *Šъrko, *Šъrkъ / *Ščъrka, *Ščъrko, *Ščъrkъ:** ст.-рос. Митко *Чиркинъ*, 1477 р. (Тупиков 825), Івашко *Щорко*, 1500 р. (Тупиков 455), Лука *Щорковъ*, XVI ст. (НПК III, 642), Олексій *Чирковъ*, 1627 р. (Тупиков 825), Назар *Чирков*, 1643 р. (Парфенова 409), Богданъ *Черковъ*, 1649 р. (Тупиков 821), Івашко *Щерка*, 1679 р. (Тупиков 454), (похідні) *Щеркова*, 1496 р. — урбанонім у Новгороді (ПСРЛ XI, 163), *Щоркова Горка*, 1498 р. — ойконім у Новгородській землі (ПKNЗ III, 246), *Черкина*, XVI ст. — найменування поселення в колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 194), рос. *Чуркин*, 1710 р. (Парфенова 414), *Черк* (ЖПТ), *Черков*, *Чирков* (СП 382, 385), *Щеркин* (ЖПТ), (відантропонімії похідні) *Черково* (2) — ойконіми в колишніх Тверській і Ярославській губ. (Vasmer RGN X, 91), хорв. *Čerko, Čorko, Črk, Črko, Čurković* (Leksik 109, 114, 115),

слвн. *Čerk, Čurk, ŠČurk* (ZSSP 89, 97, 595), пол. *Czark, Czarko, Czerko, Czorka, Czyrk, Czyrka, Czyrko, Szczorka, Szczyrk, Szczyrko* (SN II, 255, 280, 300, 320; IX, 249, 257), слов'ян. *Чорка* (Магницький 93) ~ блр. діал. *шчорк* 'селекція, вибір чистого насіння' (Бялькевіч 503), (вторинне) *ушчорк* 'вдосталь' (Янкова 386).

***Коѣгкъ:** укр. *Кочеркевич* (КПУ Льв. 2, 477).

Праантропоніми ***Čьrkadlo / *ŠČьrkadlo**, мотивовані віддієслівними апелятивами на *-a-dlo*, континують: укр. *Чуркало*, 1732 р. (РЧП 230), ст.-рос. Андрей *Щеркаловъ*, 1653 р. (МИСТ 42), рос. *Черкалов* (ЖПТ), блр. *Черкалов* (СБГТ 391), хорв. *Čerkalić, Čorkalo* (Leksik 109, 114).

Рос. *Черкава ж.* (ЖПТ) — рефлекс потенційного псл. ***Čьrkavъ(жъ)**.

***Čьrkajъ:** укр. *Черкай* (Новикова 918), рос. *Черкай, Черкаев* (ЖПТ).

***Čьrkapъ:** укр. *Чуркан* (Вол.), *Чуркан* — вуличне прізвисько (с. Острів'я Любомльськ. р-ну Вол.), *Цуркан* (Горпинич 255) < ***Чуркан**, рос. *Черканов* (Новикова 918) ~ рос. діал. *черкán* 'пастка на горностая' (СРГСУ Доп. 564), яке кваліфікували як можливе запозичення з комі (Ивашко 93).

***Čьrkupъ / *ŠČьrkupъ:** укр. *Черкун* (Новикова 918), *Чиркун* (СП 381), *Щеркун* (ІФ), рос. *Черкунов* (Новикова 918), *Чиркунов* (СП 381), *Черкуново* (2) — ойконіми в колишніх Нижегородській і Тверській губ. (Vasmer RGN X, 91), блр. *Черкун* (ЖПТ), пол. *Czerkun, Czyrkun* (SN II, 280, 320).

***Čьrkacъ:** укр. *Черкач* (СП 382), рос. (похідне) *Черкачи* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN X, 90) ~ ***čьrkacъ** (ЭССЯ 4, 197).

***Čьrkulъ:** укр. *Чиркуль* (КПУ Дон. 13, 478), *Черкулич* (РУС 459), пол. *Czarkul* (SN II, 255).

Пол. *Czerkar* (SN II, 279) — рефлекс псл. ***Čьrkagъ** < ***čьrkagъ** з агентивним значенням.

***Čьrkosъ, *Čьrkusъ:** укр. *Чоркусъ*, 1723 р. (ФАС 1, 24), рос. *Черкосов* (Новикова 918).

***Čьrkasъ:** укр. *Черкаш* (КС Дн. 1, 182), рос. *Черкашев* (КПУ Зап. 1/2, 272), *Черкашов* (СП 382), слов'ян. *Цуркаш* (Ратієч 2, 468) < ***Чуркаш**.

***Čьrkosъ:** пол. *Czerkosz* (SN II, 280).

***Čьrkuxa, *Čьrkuxъ:** рос. *Черкуш* (ЖПТ), *Черкушев* (Рязан. КП 1, 300), (похідне) *Черкухин* — назва поселення в колишній В'ятській

губ. (Vasmer RGN X, 91), слвн. *Čerkuš* (ZSSP 89) ~ рос. діал. *чер(ь)ку́ха* 'примітивна соха' (Зеленин Доп. 177), *черку́ша* 'соха' (Доп. 293).

**Čьrkota*, **Čьrkotъ* / **Šьrkotъ*: укр. *Цыркут* (ОМ 1, 570), ст.-рос. (похідні) *Черкутино*, 1676 р. — ойконім у колишньому Владимирському пов. (Виноградов 205), *Черкутино*, 1692 р. — поселення, відзначене в Саранській таможенній книзі (СТК 17), *Новочеркутино*, *Салтыково тож* — назва поселення в Усманському пов. колишньої Тамбовської губ. (Бунин 233), рос. *Шеркутов* (ЗЧ 582) < **Щеркутов*.

Праантропоніми- композити:

**Čьrkonošъ*: укр. *Черконос* (КПУ Ник. 5, 236) ~ укр. діал. *чарканобсий*, *черканобсий*, *чирканобсий* 'кирпатий' (СБук. Г 407).

**Čьrkoošъ*: укр. *Чуркаус* (КПУ Полт. 6, 559).

**Čьrkoozъbъ*: укр. *Черкозуб* (РІ Черк. 2, 338).

Корінь **Kьrk-* пов'язаний із **Kьrč-*, який також продуктивно реалізувався у слов'янській антропонімії. Пор:

**Kьгѣа*, **Kьгѣъ* / **Skьгѣа*, **Skьгѣъ*: ст.-укр. Сима *Корча*, 1457 р., Оlexa *Kurcz*, 1649 р. (Жерела IV, 215), укр. *Кирча*, 1756 р. (АК 5, 270), *Карч* (СП 171), *Карча* (СП 171), *Керч*, *Кирч*, *Кірч*, *Корч* (Льв.), *Курч* (Пура СПР I, 44), *Керча*, *Кирча* (Чучка 259, 262), *Кірча* (Новикова 379), (похідне) *Корчів бугор* — мікротопонім у Сумській обл. (Череп. Микротоп. 145), *Скирча*, *Скірча* (Панцьо 118), *Скорча* (Мельник 2, 652), *Скворча* (РУС 385) — форма з огубленим задньоязиковим, *Скурченко* (Ратиєс 2, 41), ст.-рос. Иван *Курч*, XVI ст. (РІ 2, 130), Богдан Головин сын *Курчов*, 1551/54 рр. (ПМТ 235), Сенька Ивановъ сынъ *Курчювъ*, 1579 р. (Сторожев Десятни 244), Иванъ *Курчовъ*, 1585 р. (АМГ I, 55), Левонтей *Курчевъ*, XVI ст. (ПКМГ I/1, 132), рос. *Карч*, *Карча* (ЖПТ), *Керч* (ЖПТ), *Крыча* (КПУ Дон. 1, 191) < **Кырча*, *Корчев*, *Курчев* (ЖПТ), *Кюрчев* (КПУ Ув. Дон. 2, 280), *Керчева* — назва поселення відантропонімного походження в колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 138), (вторинне) *Скарченков* (ЖПТ), ст.-блр. Семен *Корч*, 1552 р. (Бірыла 1966: 226), Стефанъ *Курчъ*, 1596 р. (АВК III, 377), блр. *Корч*, *Курч* (Бірыла 214, 234), *Крѣч* (Памяць Петр. 546) < **Кѣрч*, *Скурч* (Бірыла 381), (похідні) *Карчев*, *Карчево*, *Скарчево* — ойконіми в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN IV, 91; VIII, 301), болг. *Кірчев*, *Кюрчев* (КПУ Зап. 4, 279, 339), *Скѡрчев*, *Скѡрчев* (Илчев 453, 454),

Кирчовата нива, Кирчова чешма — мікротопоніми в Горнооряховско (Ангелова-Атанасова 255), макед. *Карчев, Кирчев, Корчев, Крчев* (Речник ПКМ I, 600, 622, 665, 710), *Скрчевски* (Речник ПКМ II, 426), *Крчево* — ойконім в Егейській Македонії (Симовски 2, 198), серб. *Крчоф* (Књига 46), хорв. *Kerčević, Krč, Krča* (Leksik 290, 332), словн. *Kerč, Krč, Krča* (ZSSP 259, 301), *Skerčević* (LP), *Skvarč, Skvarča, Skvorč, Škvarč, Škvarča* (ZSSP 557, 607), ст.-пол. *Petrus Kurcz*, 1375 р. (SSNO III, 204), ст.-пол. *Michahelis Karcz*, 1370 р., *Korcz, Jacusszii filius*, 1401 р. (SSNO III, 83, 353), *Nicolaus Skorczowski*, 1442 р. (SSNO V, 95), пол. *Karcz, Kiercz, Kircz, Korcz, Korcza, Kurcz, Kyrz, Kórcz* (SN IV, 495, 595, 621; V, 147, 252, 433, 496), *Skarcz, Skiercz, Skorcz, Skórcz, Skurcz* (SN VIII, 442, 447, 460, 467, 484), (похідні) *Karczów, Karczyn* — ойконіми (Rospond 146, 147), чеськ. *Karč, Korč, Krč, Krča* (ЧП), *Skrč* (Beneš 282), словц. *Křč* (Křištof 180), *Kyrz* (TZ Bratislava 199).

Стосовно апелятивної лексики пор., наприклад: укр. діал. *кырч* 'недоросток, малий на зріст (про людину)' (Пиртей 2001: 115), *кирч* 'викорчуваний з корінням пеньок; корч' (Лисенко 95), *корч* 'судорога; набряклі на ногах вени' (СБук. Г 226), рос. діал. *карч, кáрчá* 'глиняна або дерев'яна кружка' (БТСДК 210), *карчá* 'товста колода' (СРГСУ 2, 19), 'коцюба' (Новгород. словарь 372), *кérча* 'різновид риби в Білому морі' (Дуров 69), *кérчи* мн. 'ножиці' (Мызников Беломорье 148), *кóрча* 'корзина з лози для лову риби' (ОСВГ 5, 98), *кóрчи* мн. 'криві пальці' (Элиасов 166), *курч* 'викорчуваний пеньок', *курчá* 'гриб лисичка' (ССГ 5, 140), *кúрчи* мн. 'кучері' (ПОС 16, 407), *кы'рча* 'стара жінка' (СПГ 1, 458), ст.-блр. *курчъ* 'порода мисливських собак' (ГСБМ 16, 242), блр. діал. *курч* 'неохайна людина' (МАСМ I, 49), 'судома' (Кулік 2001: 84), серб. *крч* 'т. с.' (Лавровський 268), чеськ. діал. *krč* 'т. с.' (Sochova 210), словц. діал. *křč, korč, kurč* 'судома, корчі' (SSN I, 870) та ін. (ЭССЯ 13, 210—211).

**Къгѣба, *Къгѣвъ*: укр. *Корчаба* (КПУ Льв. 1, 163), *Курчаба, Курчеба* (Богдан 151), *Курцаба* (Панцьо 108), ст.-рос. Федоръ *Курчебинъ*, 1551 р. (Сторожев I, 24), Готовъ *Курчеба* Ивановъ, XVI ст. (НПК VI, 387), рос. *Курчевов* (КП Твер.), *Курчобов* (Рамієц 2, 516), серб. *Курчубић* (Пешикан 476), пол. *Karczab, Karczaba, Kurczeb, Kurczeba* (SN IV, 495; V, 434).

**Къгѣвъпъжъ*: укр. *Карчебна ж.* (Горпинич 133), рос. *Карчебный* (КПУ Ник. 6, 121), блр. *Карчебный* (ЖПТ).

***Кърѣвъѣ**: укр. *Карчава* (Льв.), *Корчава* (КС Дн. 3, 291), *Курчавина* (СКТ 425), рос. *Курчавый* (ЖПТ) ~ укр. діал. *курча́ви л'єс* 'косоволокнистий ліс' (Никончук 65), рос. діал. *корча́вый* 'кривий, зігнутий' (СРНГ 13, 29), серб. діал. *скрѣав* 'заощадливий', 'скупий', 'самозакоханий' (Златковић 2, 407) та ін. (ЭССЯ 13, 208).

***Кърѣвъѣ(ѣ)**: укр. *Корчовий* (Хм.), ст.-рос. *Иван Курчов*, 1567 р. (Шумаков 208), рос. *Корчев* (Вол.), *Курчев* (КП Ярослав.), ст.-пол. *Karczow*, 1402 р. (SSNO II, 536) ~ слвн. діал. *kairčov* 'слабкий, нікчемний, неприємний' (Rajh 108).

На основі укр. *Корчало* (КПУ Льв. 1, 57), рос. *Корчалова* — ойконім у колишній Тверській губ. (Списки Твер. 419), *Курчалы* — назва поселення в колишній Олонецькій губ. (Список Олонец. 311), слов'ян. *Карчало* (Рамієс 2, 269) можна реконструювати псл. ***Кърѣadlo**. Щодо мотивації пор., наприклад, серб. *крчало* 'дерев'яний брусок у плузі, за допомогою якого його піднімають і опускають' (Лавровский 268) та ін. (Bezlaј II, 85).

Ст.-рос. *Корчилово*, 1551—54 рр. — ойконім у колишній Тверській губ. (ПМТ 298), рос. *Курчилов* (КС Од. 3, 700), (похідне) *Корчилово* — назва поселення в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 543), блр. *Корчило* (м. Мінськ) — рефлекси потенційного псл. ***Кърѣidlo** < **кърѣidlo* ~ укр. діал. *карчіло* 'підборіддя' (СБук. Г 192), *карчело* збільш. до *карк* 'задня частина шиї' (Корзюк 136) і т. п.

***Кърѣaga, *Кърѣagъ**: укр. *Карчага* (Новикова 364), *Корчага* (КПУ Полт. 10, 600), ст.-рос. *Игнатий Семенович Корчагин*, 1556 р. (Веселовский 158), *Кирейка Михайлов сын Корчагин*, 1646 р. (ПКВ 44), *Тишка Максимов сын Корчага*, 1671 р. (РРаз. 53), *Костька Тимофеев сын прозвище Карчага*, 1677—1678 рр. (ПКТ 64), рос. *Корчагинъ*, 1717 р. (Углич 71), *Карчагов* (ЖПТ), *Корчага* (ЖПТ), *Корчагов* (КП Твер.), (похідне) *Карчагино* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 91), ст.-блр. *Петръ Корчага*, 1672 р. (Тупиков 200), блр. *Карчага* (Бірыла 189), слвн. *Karčagin*, 1796 р. (Malnar 73).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *корча́г*, *корча́га* 'глиняна посудина з вузькою шийкою' (ЕСУМ 3, 46), рос. діал. *корча́га* 'незграбна, лінива людина' (СРГС 2, 123), 'про людину, яка втратила слух' (СПГ 1, 421), 'коцюба' (СГРС 6, 64), *корча́гой ходит* 'згорбившись, зігнувшись' (Биркенгоф 182), *кирча́га* 'посудина'

(СРНГ 13, 224), *кырчага* 'однорічний морж' (СРНГ 16, 204), ст.-блр. *корчага*, *корчагъ* 'велика глиняна посудина; горщик' (ГСБМ 16, 36), блр. діал. *карча́га* 'куш' (СБГ 2, 425), серб. *крчаг* 'гличик, горщик' (Лавровский 268) з інослов'янськими відповідниками (ЭССЯ 13, 207–208).

***Кьґсґега, *Кьґсґегъ:** ст.-рос. Алексѣй Герасимович *Кирчегоевъ*, 1653 р. (Прозоровский 120), Ярасим *Кырчегоев*, XVII ст. (ТК I, 734), рос. *Карчегоев* (Белявский, Омельченко 191), *Кирчегин* (ЖПТ) ~ ст.-рос. *корчега* 'коцюба' (Сл. РЯ XI–XVII вв. 7, 347), схв. *krčeg* 'ківш' (Rječnik V, 494).

***Кьґсґига:** укр. *Корчига* (Новикова 419), ст.-рос. Прокша Семенов *Кирчигин*, 1563 р. (ПКОП 187), рос. *Керчигин* – сучасне прізвище, *Корчига* (КП Брян.), *Корчигин* (СКТ 383), ст.-блр. Нефед *Корчыга*, 1688 р. (Бірыла 1966: 226) ~ рос. діал. *корчі́га* 'вивернуті з корінням пеньки' (Моисеев 70), *курчі́жка* 'велика нога', 'про безсилу, нерухом людину' (ССГ 5, 141), *кы'рчига* 'однорічний морж' (СРНГ 16, 204), блр. діал. *карчы'га* 'паралізована людина' (МДСГ 4, 216), *курчы'га* 'корч' (Бялькевіч 239).

***Кьґсґуга:** укр. *Карчугин*, *Курчугин* (ЖПТ), пол. *Karczuga* (SN IV, 497) ~ укр. діал. *корчу́ги* 'підсанки' (Горбач Бродина 177), *корчу́ги*, *курчу́ги* мн. 'спаровані сани для перевезення дерева' (СБук. Г 226), рос. діал. *кырчу́г* 'сильний сухий мороз' (СГРС 6, 334) і т. п.

***Кьґсґаха / *Кьґсґашь, *Кьґсґеха, *Кьґсґиха, *Кьґсґихъ:** укр. *Корчух* (Горпинич 79), *Корчеха* (РІ Черк. 2, 147), *Корчоха* (СКТ 383), *Карчуха* – прізвище (Чабаненко ПНН 1, 183), рос. *Курчашов* (КП Твер.), ст.-слвц. Martinus *Krčach*, 1625 р. (UFP II, 125) ~ укр. діал. *корчу́ха* 'судорога' (Никончук, Мойсієнко 56), 'сорт цибулі' (ЕСУМ 3, 45).

***Кьґсґажь / *Скьґсґажь:** укр. *Курчай* (Вол.), рос. *Корчаев* (Рязан. КП 1, 684), *Курчаев* (ЖПТ), *Кирчаев* (КПУ Звितяжці Київ. 5, 780), *Скурчаев* (Рамієс 2, 551), блр. *Скурчаеў* (Бірыла 381), пол. *Skurczaj* (SN VIII, 484).

***Кьґсґеґь:** укр. *Кирчей* (Льв.), *Курчейко* (Вол.), рос. *Курчеев* (ЖПТ), (похідне) *Каркеева* – ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 70) – форма без ефекту першої палаталізації.

***Кьґсґиґь:** рос. *Корчуев* (ИИРК 211), *Курчуев* (КП Твер.).

***Кьґсґака, *Кьґсґакъ, *Кьґсґашь / *Скьґсґакъ:** укр. *Корчака*, 1756 р. (АК 5, 166), *Карчака* (КПУ Зап. 6, 218), *Корчака* – сучасне прізви-

ще (м. Луцьк), *Карчак*, *Керчак*, *Кірчак* (Богдан 108, 112, 120), *Корчак*, *Курчак* (Новикова 418, 457), (похідне) *Корчаківка* — ойконім у Сумській обл., *Карчач* (ЖПТ), *Скурчак* (Панчук 136), ст.-рос. *Ивашко Корчаковъ*, 1629 р. (ПКК 2), рос. *Карчак* (ЖПТ), *Кирчаков* (Память 3, 46), *Корчак* (Лет. ЖС 2007, № 27—39, 95), *Курчаков* (Вол.), *Кырчаков* (ЖПТ), *Карчач* (ЖПТ), (похідні) *Керчаково* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 138), *Нос Кырчакова* — назва мису в Мезенському р-ні Архангельської обл., кваліфікована як запозичення з комі (Кабинина 2005: 113), блр. *Курчакова* (СБГТ 253), болг. *Корча̀к* (Илчев 270), макед. *Кирчаков*, *Корчакоски* (Речник ПКМ I, 622, 665), хорв. *Korčak* (Leksik 314), слвн. *Karčak* (LP), ст.-пол. *Petro dicto Kortzag*, 1358 р. (SSNO.III, 82), пол. *Karczak*, *Kierczak*, *Kirczak*, *Kurczak* (SN IV, 495, 595, 621; V, 434), *Skierczak*, *Skorczak*, *Skórczak*, *Skurczak* (SN VIII, 449, 460, 467, 484), чеськ. *Karčák*, *Korčák*, *Skurčák* (ЧП), слвц. *Korčák* (TP 134), *Karčáková* (TZ Bratislava 172), *Skurčák*, *Škarčák* (TZ Bratislava 160, 169), співвідносні з апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *кирча́к* 'залишок покаліченої руки чи ноги' (Аркушин 1, 220), *корча́к* 'пеньок', *корча́ка* 'горбань' (ЕСУМ 3, 45, 46), *курчак* 'рожок для бруска' (Поп 86), рос. діал. *керча́к* 'риба бичок' (СРНГ 5, 121), блр. діал. *карча́к* 'невисока на зріст, але міцна людина' (Сцяцко 2005: 58), макед. діал. *ка́рча́к* 'зайчення' (Пеев 2, 357), кашуб. *korčak* 'велике, неоковирне взуття' (Sychta SK II, 81), чеськ. *korčák* 'довгий меч' (Kott DP 118).

**Кърѣикъ* / **Skъrčikъ*: ст.-укр. *Iwan Korczik*, 1615 р. (ОВ 211), укр. *Керчик* (Вол.), *Курчик* (СКТ 336), *Кірчик* (Терн.), *Корчик* (ГЖ 146), *Курчик* (Рв.), ст.-рос. Ортемко Иванов *Курчик*, 1563 р. (ПКОП 194), рос. *Карчик* (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 96), *Курчик* (САЛ 458), кваліфіковане як тюркізм (Ибрагимова 55), *Корчик* (ЖПТ), *Курчиков* (КП Твер.), *Кырчиков* (СКТ 431), блр. *Карчик* (ЖПТ), *Корчык*, *Курчык*, *Скурчык* (Бірыла 214, 234, 381), *Скорчик* (ЖПТ), ст.-пол. *Marco Karczyk*, 1647 р. (Bubak I, 158), пол. *Churczyk* (SN II, 136) < **Kurczyk*, *Karczyk*, *Korczyk* (SN IV, 497; V, 148), *Skarczyk*, *Skorczyk*, *Skórczyk* (SN VIII, 442, 460, 467), чеськ. *Krčík* (ЧП), слвц. *Krčík*, *Kurčík*, *Škorčik* (TZ Bratislava 186, 197, 348), луж. *Korcik*, *Kurčik* (Wenzel II/1, 210, 234) ~ укр. діал. *кірчик* 'птах дерихвіст' (Мик.), *к'ірчик* 'недоїдений кусочок хліба' (Москаленко 40), рос. діал. *кóрчик* 'ківш' (СГРС 2, 124), *кúрчиком* 'зігнувшись, навпочіпки' (ССГ 5 141), блр. діал. *кúрчык* 'судомо' (Чыгрын 53).

***Къгѣиць / *Скъгѣиць:** укр. *Карчич* (Херс.), (похідне) *Курчичи* — ойконім у колишній Чернігівській губ. (Vasmer RGN IV, 713), ст.-блр. *Иванъ Корчичъ*, 1552 р. (Тупиков 591), блр. *Курчыч* (Бобрык 232), хорв. *Korčič*, *Krčič* (Leksik 314, 333), слвн. *Karčič*, *Korčič*, *Skorčič* (ZSSP 252, 286, 555), ст.-пол. *Barthosium Skorczycz*, 1498 р. (SSNO V, 95), пол. *Kierkicz* (SN IV, 596), слвц. *Kurčič* (TZ Bratislava 197), слов'ян. *Гринь Корчичъ*, 1547 р. (ЛМ № 19, 86).

***Къгѣька, *Къгѣько, *Къгѣькъ / *Скъгѣькъ:** рос. *Корчка* (РДв. I/1, 654), *Корчков* (ЖПТ), макед. *Крчков*, *Крчка* (Речник ПКМ I, 710), хорв. *Krček* (Leksik 332), слвн. *Keček*, *Krček* (ZSSP 259, 301), ст.-пол. *Martinus Corczek*, 1384 р. (SSNO III, 84), *Micolay Kurczek*, 1413 р. (SSNO III, 204), *Karczko*, 1477 р. (SSNO II, 535), пол. *Karczек*, *Kierczek*, *Kirczka*, *Kirczek*, *Korczek*, *Korczk*, *Kurczek*, *Kyrczek* (SN IV, 496, 595, 621; V, 148, 434, 496), *Skierczek*, *Skorczek*, *Skurczek* (SN VIII, 447, 460, 484), чеськ. *Korček*, *Krček* (ЧП), *Krčka* (Moldanová 95), (похідне) *Krčkovice* — ойконім (Profous II, 377), ст.-слвц. *Johannes Korczek*, 1552 р. (UFP I, 43), *Michael Korček*, 1625 р. (UFP II, 131), слвц. *Korček* (TP 134), *Krčka* (TZ Bratislava 186), *Krček* (TZ Trnava 117) ~ рос. діал. *скарчѣк* 'коник' (СРГК 6, 106), чеськ. діал. *škrček* 'про малорослу людину' (Svěrák 1957: 135), слвц. діал. *krčka* 'вівця з короткою кучерявою шерстю' (Orlovský 147), *skurček* 'горбатий' (Buffa 2004: 251).

***Къгѣуць:** укр. *Курчук* (Вол.), рос. *Карчуков*, *Корчуков* (ЖПТ), пол. *Karczukowska*, *Kerczuk*, *Kierczuk*, *Korczuk*, *Kurczuk* (SN IV, 497, 568, 595; V 148, 434) ~ блр. діал. *курчѹк* 'судорога' (Никончук, Мойсієнко 56).

***Къгѣаль:** пол. *Korczal*, *Kurczal* (SN V, 147, 434), чеськ. *Krčál* (ЧП) ~ чеськ. діал. *krčál* 'дерево, яке перестало рости' (Bartoš 162).

***Къгѣель:** ст.-блр. Михайло *Кречель*, 1580 р. (АВК XIV, 214) < **Керчель*, слвн. *Krčelj* (LP), слов'ян. *Карчель* (Магницький 50) ~ укр. діал. (похідне) *корчолуватий* 'людина з рябим обличчям' (Вашенко 50), *корчѣли* 'сани для перевезення лісу' (Шевченко НД 99), болг. *крачел* 'ділянка землі, оточена іншими ділянками' (Ковачев 1973: 82), серб. *курѣла* 'великий ніж, гострий на кінці з обох сторін' (Лавровский 275), слвн. діал. *krčelj* 'маленька нива' (Kutin 57), ст.-чеськ. *krčel* 'кобчик' (Gebauer II, 136).

***Къгѣула, *Къгѣуль:** рос. *Карчулов* (Сиксль 318), (похідне) *Керчулы* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Список Олонец. 309),

слвн. *Krčula* (ZSSP 301), *Krčula* (TZ Bratislava 181) ~ укр. діал. *корчу́-ля* 'корчага' (ЕСУМ 3, 47), 'рід саней для великого тягара дерева' (Бевка 77), *корчулі* 'рід саней' (Чер. 185), слвн. *korčúlja* 'ополоник; дерев'яна ложка' (Pleteršnik I, 433).

***Къґѣтъ:** ст.-укр. *Wassyl Karczutowicz*, XVI ст. (Жерела III, 376), укр. *Харчим* (КПУ Ник. 5, 521) < **Карчим*, рос. *Корчим* (КП Твер.), *Киркимов* (Рязан. КП 1, 659) ~ блр. діал. *скурчыць* 'зім'яти' (МСМ 1977: 102).

***Къґѣта:** ст.-укр. *Karczta*, 1615 р. (ОВ 220), укр. *Корчма* (Новикова 419), (похідне) *Корчмин яр* — у Сумській обл. (Череп. Микротоп. 145), рос. *Корчма* (КП Твер.), хорв. *Krčta* (Leksik 333), ст.-пол. *Petrus Karczta*, 1425 р. (SSNO II, 535), чеськ. *Krčta* (ЧП), ст.-слвц. *Joannes Krčta*, 1625 р. (UFP II, 129), слвц. *Krčta* (TZ Bratislava 186), мотивовані апелятивною лексикою, зібраною під гаслом **къґѣта* в (ЭССЯ 13, 211—212). Див. ще (Козлова 223—226).

***Къґѣтагъ, *Къґѣтагъ:** *Pasko Karczmarz*, XVI ст. (Жерела II, 251), укр. *Корчмар* (Новикова 419), *Кричмар* (РІ Рв. 5, 492) < **Кирчмар, Качмар, Качьмар* (Вол.), *Кочмар* (РІ Льв. 2, 536), *Качмарі* — ойконім у Львівській обл. (форми з абсорбцією вібранта -р-), блр. *Карчмар* (Бірыла 189), ст.-макед. *Велко Крчмар*, XVI ст. (Иванова Студии 340), макед. *Крчмар* (Речник ПКМ I, 710), хорв. *Kerčtar, Krčtar* (Leksik 290, 332), слвн. *Kerčtar, Krčtar* (ZSSP 259, 301), ст.-пол. *Jan Carczmarz*, 1413 р. (SSNO II, 535), пол. *Kaczmar, Karczmar, Keczmar, Kieczmar, Koczmar* (SN IV, 424, 496, 558, 583; V, 52), чеськ. *Kačmář, Karčmář, Krčmář* (ЧП), *Krčmár* (Moldanová 95), *Krečmar* (Beneš 221), слвц. *Krčmář* (TZ Bratislava 186), луж. *Kerčmař, Korčmař* (Wenzel II/1, 191, 210), лит. *Karčmarinas* (LPŽ I, 923) < слов'ян. ~ укр. діал. *коршмáрь* 'корчмар' (Піпаш, Галас 89), ст.-блр. *корчмарь* 'шинкар' (ГСБМ 16, 39), серб. *крчмар* 'т. с.' (Лавровский 268) і под.

***Къґѣтитъ:** укр. *Карчмит* (СП 171), ст.-рос. Еско *Корчмитъ*, 1571 р. (Шумаков Сотницы, 15), рос. *Корчмит* (Книги РФ IX, 177), ст.-блр. Станкъ *Корчмитъ*, 1528 р. (ЛМ I/3, 133), Конюта *Корчмит*, 1578 р. (Бірыла 1966: 226) ~ *корчмитъ* 'шинкар' (ГСБМ 16, 42), блр. *Карчміт* (Бірыла 189).

***Къґѣапъ, *Къґѣапъ:** укр. *Кирчан*, 1726 р. (ДСБ 43), *Карчан, Корчань* (НКП Дн. 93, 94), *Корчан* (КПУ Жит. 7, 486), *Курчан* (НКП Мик. 79), *Кварчан* (Вол.), рос. *Карчанов, Кирчанов, Корчанов, Курчанов* (ЖПТ), *Кырчанов* (ГСС 1, 835), *Кырчанов* — ойконім у ко-

лишній В'ятський губ. (Vasmer RGN V, 24), болг. *Корчан*, *Кърчан* (Илчев 270, 291), (похідні) *Карчанов чарк*, *Карчановото* (Балкански 176), *Кърчаново дерє* (Иванов 149) — мікротопоніми, макед. *Кирчанов* (Речник ПКМ I, 622), хорв. *Krčan* (Leksik 332), пол. *Karczan*, *Korczan*, *Kurczan* (SN IV, 495; V, 148, 434), луж. *Korčan* (Wenzel II/1, 210) ~ рос. діал. *курчан* 'кучерявий (про людину)' (НОС 16, 407).

Ст.-пол. Catharinam *Skorczańka*, 1498 р. (SSNO V, 95) — рефлекс потенційного псл. **Скърѣаъ* ~ серб. діал. *скрчан* 'заощадливий', 'скупий', 'самолюбивий' (Златковић 2, 407).

• **Кърѣиъ*: ст.-рос. Івашко *Керкин*, 1496 р. (ПКОП 2), Трофим *Коркин*, 1635 р. (ВКТСМ 248), *Киркинъ* Іванъ, 1638 р. (РСп. 41), рос. *Карчин* (ПС Карелія), *Керчина* ж. (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 98), *Керкин* (РДв. III/2, 447), *Киркин* (м. Оренбург), *Корчин* (ГС 200), *Курчин* (КП Твер.), ст.-пол. Heunrich *Karczin*, 1381 р. (SSNO II, 536), пол. *Korczin* (SN V, 148), чеськ. *Krčín* (ЧП), луж. *Kerčín* (Wenzel II/1, 191). Заголовна праформа, найімовірніше, — патронім на *-in-*, хоча пор. рос. діал. *корчіна* 'холод, мороз' (СРГО I, 265), блр. діал. *курчіна* 'тичка коло печі' (МАСМ I, 49) та ін. Див. (Козлова 234).

**Скърѣина*: ст.-пол. *Skorczaína*, 1399 р. (SSNO V, 95).

**Кърѣиъ*: укр. *Кирчун* (РІ Жит. 3, 450), *Корчун* (Вол.), *Курчун* (СРД 307), рос. *Корчунов*, *Курчунов* (ЖПТ), ст.-блр. Нефедъ *Корчунъ*, 1688 р. (ІЮМ V, 120), блр. *Карчун*, 1746 р. (Бірыла 1966: 226), пол. *Karczun*, *Korczunow* (SN IV, 497; V, 148) ~ укр. діал. *курчун* 'судорога' (Никончук, Мойсієнко 56), 'місце, де викорчувано ліс' (Шило 156).

**Кърѣиъ*: рос. *Корчной*, *Корчный* (СКТ 383), *Корчев* (КП Вологда), блр. *Карчны* (Бірыла 189), слвн. (вторинне) *Karčnik* (ZSSP 252), ст.-слвц. Југо *Krčnik*, 1625 р. (UFP II, 167), мотивовані відповідною апелятивною лексикою. Див. (Козлова 212).

**скърѣиъ*: блр. діал. *скорчні* 'головки полозів' (ДСБр. 206), *скорчні* 'т. с.' (СБГ 4, 456).

**Кърѣаъ*: рос. *Корчаров* (КП Твер.), макед. *Крчаров* (Речник ПКМ I, 710), серб. *Крчар* (Књига 46), хорв. *Kerčar*, *Krčar* (Leksik 290, 392), слвн. *Krčar* (ZSSP 301), пол. (вторинне) *Korczarowski* (SN V, 148) ~ схв. *крѣар* істор., за звичай у мн. 'переселенець із Боснії, який промишляє корчуванням, розчищенням землі' (Речник X, 721).

***Кърґаѣѣ(ѣ)**: укр. *Кирчатий* (КПУ Полт. 9, 59), *Керчатый* (ЖПТ), рос. *Корчатов*, *Курчатов* (СКТ 382, 425) ~ рос. діал. *курча́-тый* 'кучерявий' (Элиасов 177).

***Кърґеѣѣ**: рос. *Керчетов* (КП Твер.), *Кирчет* (КПУ Дон. 9, 385), *Кирчетов* (Глуховцева 1, 322).

***Кърґеѣѣ**: укр. (вторинне) *Кирчитовский* (КПУ Дон. 1, 159).

Праантропоніми типу *composita*:

***Кърґевокъ(ѣ)**: рос. *Корчебоков* (САМ 114).

***Кърґеѣѣ**: (похідне) *Veliki Krčimir* — ойконім у Сербії (Im. m. 455).

***Кърґеѣѣ**: ст.-укр. *Янъ Корчиусъ*, 1539 р. (АЗР II, 351).

***Кърґеѣѣ**: слвн. *Krčivoj* (ZSSP 301).

Відапелятивні деривати з архаїчними префіксами:

***Акърґа**, ***Акърґа**: рос. *Акарчев* (Рязан. КП 1, 169), *Акорчев* (АКО 1, 240), чеськ. *Vakřka* (ЧП).

***Кокърґа**: укр. *Кокерч* (РІ Зак. 1, 393), *Кокирч* (Чучка 276), *Кокірч* (КПУ Зак. 1, 416), рос. *Кокарчев* (КПУ Ув. Дон. 20, 101).

***Обкърґа**: пол. *Okarczyk* (SN VII, 39) ~ рос. діал. *окорча́* 'передня частина санок' (СРНГ 23, 156).

***Ракърґа**, ***Рокърґа**: рос. *Бокарчева* ж. (РПЭ 1, 136) < **Покарчева* (одзвінчення анлауту), хорв. *Pakrčić* (Leksik 477).

***Рокърґа**: укр. *Прокорченко* (ЖПТ).

***Сокърґа**: рос. (похідне) *Сукорчина* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN VIII, 634).

На основі якісного чергування ***Кърґа**- пов'язане з ***Їърґа**- / ***Їърґа**-, які реалізувалися в:

***Їърґа**, ***Їърґа** / ***Їърґа**: укр. (вторинні) *Черчович* (Новикова 920), *Черченко* (СП 383), *Чурч* (Богдан 38), рос. *Черч* (Лет. ЖС 2006, № 48, 141), *Чорч* (РДв. I/1, 215), *Чурчин* (КПУ м. Київ 3, 591), *Чурчево* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN X, 188), блр. (похідне) *Шчарчо́ва* — ойконім у Брестській обл., історично — *Щерчево*, 1401 р. (АВК III, 3), макед. *Чрчев* — сучасне прізвище, хорв. *Čurčin* (Leksik 117), слвн. *Čurč* (ZSSP 97), пол. (вторинне) *Szczerczowski* (SN IX, 245) ~ укр. діал. *чирч* 'гірський дрізд, *Turdus torquata* L.' (ЕСУМ 6, 325), 'вид дятла (*Turdus viscivorus* L.)' (Пиртей 2001: 321).

***Їърґаѣѣ**: укр. *Чорчай* (КПУ Ник. 1, 250).

***Їърґаѣѣ** / ***Їърґаѣѣ**: укр. *Чарчак* (ЖПТ), *Черчак* (Панцьо 123), *Чурчак* (Богдан 348), хорв. *Črčak* Dumjan, 1419 р. (MHS 49),

другим повноголоссям, *Керелі* — мікротопонім на Чернігівщині (Павленко 152) < **Керлі*, *Херло* (Вол.), *Хорло* (КПУ Черниг. 2, 941) < **Керло*, **Корло*, *Скарла*, *Скварла* (Панцьо 118), *Скирло* (СКТ 738), *Шкарло* (РУС 479), *Скурла* / *Skurła* (Красовський 140), *Шкурла* (Богдан 266), ст.-рос. *Ивашко Скурло*, 1495 р. (Тупиков 361), *Михайло Шкурлов*, 1555 р. (Антонов 2000: 164), *Карло*, 1556 р. (Тупиков 175), *Филипко Федоров Курлов*, 1563 р. (ПКОП 132), *Степанко Карл*, 1577/78 рр. (ГРМ 45), *Васька Карла*, 1602–1603 рр. (ПККУ 208), *Прокопка Скурловъ*, 1625 р. (ПК Торжок 71), (похідні) *Скурлово*, XVI ст. — назва починка в колишньому Коломенському пов. (ПКМГ I/1, 518), погост *Корлы*, відомий з XVI ст. (Псков 141; Василев 1, 141), рос. *Карл* (КП Твер.), *Керлов* (КП Твер.), *Корлев* (Рамієс 2, 64), *Корлов* (ГЖ 144), *Курлев* (КП Ярослав.), *Курло* — прізвище (Герасимов 50), *Курлов* (Горпинич 72), *Скурла-царь* — персонаж печорських билин (ПБ 27), *Скорлов* (ЖПТ), *Скурлов* (КП Твер.), (похідні) *Корлы* — ойконім у Псковській обл., *Кирлы*, *Курлова*, *Кюрлево* — назви поселень у колишніх Казанській, Рязанській, Симбірській губ. (Vasmer RGN IV, 162, 704; V, 25), *Херлово* — в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 590), *Скурлово* — в колишніх Псковській і Тверській губ. (Vasmer RGN VIII, 329), *Шкурлы* — в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 594), блр. *Курловіч* (Бірыла 112), болг. *Кѣрло* (Илчев 290), (похідні) *Скѣрлюв герѧн*, *Скѣрлювата махлѧ* — мікротопоніми в Харманлійсько (Кокаличева 571), макед. (похідне) *Скрлинци* (історично — *Скрълинци*, 1381 р.) — ойконім (Станковска 268), серб. *Крловић* (Пешикан 476), хорв. *Karl*, *Skerl*, *Skerlj*, *Skrlj*, *Skurla*, *Škerl*, *Škerlj*, *Škrl*, *Škrlj* (Leksik 283, 594, 596, 645, 647, 648), словн. *Karl*, *Skarl* (ZSSP 252, 553), *Skerl* (LP), *Skerlj*, *Skrl*, *Skrlj*, *Škerl*, *Škerlj*, *Škrl*, *Škrla*, *Škrlj* (ZSSP 554, 556, 603, 606), (похідне) *Škrlovica* — ойконім (Im. m. 428), ст.-пол. *Skyerlouicz*, 1449 р. (SSNO V, 90), пол. *Karl*, *Karla*, *Karło*, *Kerl*, *Kierło*, *Korl*, *Korla*, *Kórl*, *Korła* (SN IV, 503, 568, 597; V, 156, 252), *Skarła*, *Skirło*, *Skierto*, *Skórło*, *Szkarłowski* (SN VIII, 442, 448, 450, 467; IX 285), *Szkwarta* (SN IX, 292) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, чеськ. *Skerl*, *Škrla* (ЧП), *Skrla* (Beneš 103), ст.-слвц. *Kubo Škrla*, 1625 р., *Ondrej Škrla*, 1658 р. (UFP II, 216, 301), слвц. *Škurla* (TZ Trnava 169), *Škurlo* (TZ Bratislava 348), луж. *Karla*, *Korla*, *Škorla*, *Škurla* (Wenzel II/1, 188, 211; II/2, 126), слов'ян. (похідне) *Карлы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 214).

У цьому контексті можна тлумачити як питомо слов'янський антропонім *Карл* (*Карлы*) — посол князя Олега до греків 907 р. (ПСРЛ XXV, 343). Пор. також *Курла* (*Скурла*) — билинний цар, супротивник князя Володимира (Былины 2, 652–653).

Щодо потенційних мотиваторів пор., наприклад, укр. діал. *ка́рло* 'людина надзвичайно малого росту' (ЕСУМ 2, 393), *шко́рла* 'корова' (Горбач Бродина 235), *шка́рлі* мн. 'кочети' (Мик.), *шкі́рлі* мн. 'шматки сирої картоплі, печені на кухонній плиті' (Матіїв 521), рос. діал. *ка́рло* 'палиця, до якої прив'язують рибальську сіть' (СРГСУ 2, 17–18), серб. *кѣља* 'залишок зрубаного дерева' (Баша-новић-Чечовић 232), словн. діал. *krlja* 'зла людина' (Kutin 58), *krlj* 'пень, колода' (наводиться за: ЕСУМ 2, 392).

Субстантиви-демінітиви:

**Кѣрліка*, **Кѣрлікъ* / **Skѣrлікъ*: укр. *Корлик*, 1732 р. (РЧП 300), *Карлик* (Льв.), *Карлика* (Глуховцева 1, 311), *Карлік* (Новикова 361), *Керлик* (Зайцева, Ковальчук 71), *Кирлик*, *Кірлик* (Чучка 262, 265), *Корлик* (Богдан 133), *Курлик* (СП 200), (похідне) *Курликів ліс* — мікротопонім у Сумській обл. (Череп. Микротоп. 161), рос. *Карлик* (ЖПТ), *Керлик* (ВЕР 1850, № 16, 173), *Корликов* (Херс.), *Хорликов* (РУС 447), *Курликов* (СП 200), (похідні) *Корликово* — назва поселення в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 409), *Курликово* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 479), болг. *Кърлікѡв* (Илчев 290), хорв. *Karlik* (Leksik 283), пол. *Charlik*, *Cherlik* (SN II, 57, 69), *Karlik*, *Kierlik*, *Korlik*, *Kurlik* (SN IV, 503, 597; V, 156, 440), *Skarlik*, *Skerlik*, *Skierlik* (SN VIII, 442, 445, 449), чеськ. *Karlík*, *Kerlík* (ЧП), *Škrlík* (ЧП), *Kerlik* (TZ Bratislava 158), луж. *Kurlik* (Wenzel II/1, 235).

Стосовно потенційних мотиваторів пор., наприклад, укр. діал. *ка́рлик* 'людина надзвичайно малого росту' (ЕСУМ 2, 393), *ке́рлик* 'карлик, недоросляк' (Бевка 71), *к'і́рлік* 'криничний журавель; розсоха журавля' (Горбач Негостин 433), *ко́рлик* 'мечик бительні' (Мик.), *курлик* 'мотуз, вірьовка' (УНК I, 373), рос. діал. *ку́рлика* 'дерев'яний молоток' (НОС 4, 183), болг. діал. *кирлік* 'про довготелесу людину' (Ковачев 1970: 23), *кѣрлік* 'тичка з гаком для обскубування сіна чи соломи' (Попов 159), словн. діал. *karlík* 'малий двоколісний ручний візок' (SSN I, 752).

**Кѣрліць* / **Skѣrліць*: ст.-укр. Гришко *Керлич*, 1649 р. (НВВ 536), Ісаи *Карличъ*, 1649 р. (Реєстр 35), укр. *Карлич* (Горпинич, Тимчен-

ко 116), *Кирлич* (Глуховцева 1, 322), блр. *Кырлич* (СБГТ 255), макед. *Карличев* (Речник ПКМ I, 597), серб. *Крљић* (Књига 45), хорв. *Karlič*, *Kerlič*, *Krlič*, *Krljić*, *Kurlič* (Leksik 283, 291, 337, 349), *Skarlič*, *Skarlič*, *Skerlič*, *Skorlič*, *Škrlič* (Leksik 594, 595, 648), словн. *Karlič*, *Korlič* (ZSSP 252, 287), *Škerlič*, *Škrlič*, *Skrlič* (LP).

***Кърлъкъ**: укр. *Корлок* (ПСС 2, 604), пол. *Kierłek*, *Korłek* (SN IV, 623; V, 156).

***Кърлъсь** / ***Скърлъсь**: хорв. *Skerlac*, *Škrlac*, 1581 р. (MHS 284), *Skrlec*, *Škrlec* (Leksik 596, 647), словн. *Kerlec* (LP), *Kerlc*, *Skrlec*, *Škrlec*, *Škerlec* (ZSSP 259, 556, 603, 606), чеськ. *Karlec* (ЧП) ~ словн. діал. *škrlec* 'жайворонок' (Rajh 230), *kerlc* 'силач, здоровань' (Kutin 53).

***Кърлица**: укр. *Кирлиця*, *Кірлиця* (НКП Черніг. 53, 58), рос. *Кирлица* (КП Алтай 2, 51), *Кырлицын* (ЖПТ), серб. *Карлица* (Пешикан 500), словн. *Karlica* (LP) ~ укр. діал. *ка́рлиця* 'низькорослий (про рослину)' (ЕСУМ 2, 393), рос. діал. *карлица* 'найменший різновид миші' (Малеча 2, 170).

***Кърлє** / ***Скърлє**: укр. *Корля* (КПУ Зап. 11/1, 406), *Корлятович* (Льв.), ст.-рос. Іван Васильевич *Шкурля*, 1506 р., Нил *Курлятевъ*, 1575 р. (Тупиков 448, 611), Іван *Курля*, XVI ст. (РИ 2, 20), Борис *Шкурлятевъ*, 1641–1642 рр. (Зерцалов 1897: 16), рос. *Шкурлятевъ*, 1717 р. (Углич 52), *Скорлятино* — назва поселення відантропонімного походження в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 579), хорв. *Korle*, *Škrle* (Leksik 315, 647), слов'ян. *Карлята* (Рамієч 2, 160).

Лексико-словотвірну мікросистему інших праантропонімів з коренем **Кърl-* / **Скърl-* можна представити так:

***Кърлєба** / ***Кърлєба**: укр. *Карлеба* (Новикова 361), рос. *Карлеба* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 116), словн. (вторинні) *Karlubik* (ZSSP 253), чеськ. *Karlubík* (ЧП) ~ укр. діал. *керлиба* 'сироватка' (ЕСУМ 2, 424) < **керлоба*.

На основі пол. *Kurleđa* (SN V, 440) можна реконструювати потенційне псл. ***Кърлєдь**. Щодо апелятивних відповідників пор. серб. *крљад* 'пеньок' (Лавровский 264). Пор. ще рос. діал. (похідне) *курля́дка* 'частина села' (Сл. Алтая II/2, 125).

***Кърлєга**, ***Кърl'ага**, ***Кърl'агь**: рос. *Карлагин* (ЖПТ), макед. *Карлаган* (Речник ПКМ I, 597), пол. *Korlag*, *Korlaga* (SN V, 156).

***Кърлєжа**, ***Кърлєжь** / ***Скърлєга**: укр. *Шкурлега* (Полт.), рос. *Кырлежев* (Лет. ГС 2003, № 42, 41), болг. *Кърлежев* (Илчев 290), хорв. *Krleža* (LP) ~ схв. діал. *крљеж* 'кліш *Ixodes ricinus*' (Речник X, 606) та ін. (ЭССЯ 13, 219–220).

***Кърліга, *Кърлыга / *Skърлыга:** укр. (вторинне) *Курліженко* (Дяченко 257), ст.-рос. *Федька Скарлыгинъ, Куземка Скорлыгинъ*, 1678 р. (Торопец 15), рос. *Карлыгин* (ЖПТ), *Курлыгина ж.* (Лет. Р 2008, № 8, 49), *Скарлыгин* (ЖПТ), *Скорлыгин* (Лет. ЖС 2008, № 40, 231), *Скурлыгин* (ЖПТ) ~ укр. діал. *кирліг* 'гачок' (СБук. Г 200), *корліга* 'неволя, ярмо' (ЕСУМ 3, 29), рос. діал. *карлы'га, кирлы'га, курлы'га* 'довга палиця з гаком на кінці [...] (СРДГ 2, 224, 245, 269), *скорлы'га* 'жадібна людина' (СРНГ 38, 91), *скарлы'га* 'т. с.' (ТСВГ 125), болг. діал. *крліга* 'багор (для лову овець)' (Швецова 90).

***Кърлуга:** укр. *Курлюга*, 1738 р. (Швидько 2009: 100), *Корлюга* (СКТ 377), рос. *Карлюга* (ЖПТ) ~ укр. діал. *курлю'га* 'стара нужденна селянська хата' (Матіїв 247), серб. діал. *крљу'га* 'небезпечна людина' (Стојановић 397).

Похідні з консонантом -х- / -š- у суфіксі:

***Кърлахъ, *Кърлахъ, *Кърлашъ, *Кърлашъ / *Skърлашъ:** укр. *Карлаш*, 1752 р. (Пивовар 91), *Karłasz*, 1771 р. (ГССП 18), *Карлаш* – сучасне прізвище (Новикова 361), *Керлаш* (НКП Дн. 448), *Кирлаш* (РУС 187), *Кірлаш* (Мельник 2, 339), *Кролаш* (КПУ Киров. 1, 515) < **Корлаш* (метатеза), *Кірілах* (НКП Дн. 484) < **Кірлах, Харлаш* (РУС 442) < **Карлаш, Скарлаш* (Терн.), рос. *Карлаш* (КП Белгород.), *Харлаши* – відантропонімний ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IX, 462), блр. *Харлашево* – назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IX, 462), макед. *Кирлашев* (Речник ПКМ I, 621), серб. *Карлаш, Крлаш* (Јањатовић 172, 195), слвн. *Karlaš* (LP), пол. *Karlach, Karłasz, Kierłasz* (SN IV, 503, 597), чеськ. *Karlach* (ЧП) ~ рос. діал. *харлаша* 'про неохайну людину' (ТСВГ 100) < **карлаша*.

***Кърлешъ:** укр. *Карлеш* (КПУ Ник. 3, 61), болг. *Кърлешев* (Илчев 290).

***Кърлоха, *Кърлошъ / *Skърлохъ, *Skърлошъ:** укр. *Корлош* (КПУ Хм. 10, 477), *Скарлош* (РУС 385), слвн. *Korloš* (LP), пол. *Karłocha, Skarłosz* (SN IV, 504; V, 442), чеськ. *Škrloch* (Kotík 88) ~ серб. діал. *ка̀рлоша* 'коза з кривими рогами' (Динић 326).

***Кърлуха, *Кърлуша, *Кърлушъ / *Skърлушъ:** ст.-рос. *Климуша Харлушинъ*, 1611 р. (Тупиков 803) < **Карлушинъ*, *Варламко Степановъ*, прозвище *Харлушка*, 1646 р. (ГАВ 90), рос. *Карлуха* – прізвисько (Ванюшечкин 163), *Карлухин* (КП Ярослав.), *Скорлухин* (ЖПТ), (похідні) *Харлуши, Харлушино* – назви поселень у колишніх Орен-

бурзькій та Новгородській губ. (Vasmer RGN IX, 462), *Карлушино*, *Карлушково* — в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 539), ст.-пол. *Skarlusz*, 1488 р. (SSNO V, 88), пол. *Chartusz* (SN II, 58).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *карлуш* 'скойка' (ЕСУМ 2, 393), *курлушка* 'верхня шкіра' (ЕСУМ 3, 155), рос. діал. *карлуша* 'нечеса' (Доп. 289), *карлуши* мн. 'шкірка картоплі' (СРГС 2, 39), *карлушок* 'низькоросла, непримітна людина' (Чайкина 45), *скорлуши* 'лушпиння від оріхів' (Магницький Особенности 59), *шкорлуха* 'луска' (Сердюкова 315).

**Кърлішъ*, **Кърлышъ* / **Skърлышъ*: рос. *Карлишев* (Новикова 361), *Карлышев* (КП Твер.), *Скорлышев* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 180), *Курлышево* — ойконім у Рязанській обл., пол. *Karlisz* (SN IV, 503), чеськ. *Karlíš*, *Krlíš* (ЧП).

Похідні з консонантом -j- у суфіксі:

**Кърлајъ*, **Кърл'ајъ* / **Skърлајъ*, **Skърл'ајъ*: укр. *Курляй*, 1729 р. (Луцицкий 9), *Карлай* (КПУ Ник. 11, 106), *Харлай* (КС Черк. 1, 264) < **Карлай*, *Шкурлаїв* (Фаріон 315), ст.-рос. Богданъ *Шкурляевъ*, 1614 р. (Тупиков 844), Івашко Митрофановъ сынъ *Шкурляевъ*, 1667 р. (БПК 67), (похідні) *Карлаева межа*, XV ст. (Шахматов 3), *Кирляево*, 1541 р. — назва пустища в колишньому Тверському пов. (Маштафаров 1997б: 36), рос. *Курлай* (КПУ Дон. 11, 704), *Карляев* (СКТ 320), (похідне) *Курлаевская* / *Скурлаевская* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Vasmer RGN IV, 704; VIII, 329), історично — *Курлаевская*, 1622 р. (ПКУМ 179) ~ укр. діал. *харл'ай* 'гра на зразок довгої лози', (бот.) 'верблюдка, *Centaurea diffusa* Lam.' (ЕСУМ 6, 159) < **карл'ай*.

**Кърлѣја*, **Кърлѣјъ* / **Skърлѣјъ*: укр. *Карлей* (РУС 178), *Карлійчук* (Чернів.), *Курлій* (Богдан 152), *Шкурлей* (Редько Словник 2, 1211), рос. *Карлеев* (м. Оренбург), *Карлеин* (КП Ярослав.), *Шкурлей* (КП Брян.), слвн. *Krlež* (ZSSP 306).

Похідні з консонантом -k- у суфіксальній морфемі:

**Кърлакъ*, **Кърл'акъ* / **Skърлакъ*, **Skърл'акъ*: укр. *Карляк* (Льв.), *Курляк* (Богдан 152), *Шкарлак* (РУС 479), ст.-рос. Олексій *Курлаковъ*, 1513 р. (Гейман 44), Іван *Корлаков*, 1560 р. (Лихачев 1, 40), Нефед *Курлаков*, 1639–1644 рр. (ЗВК 603), (похідне) *Курлаково*, 1659 р. — ойконім у колишній Нижегородській губ. (АХМ 2, 75), рос. *Карлаков*, *Скорляков*, *Шкарлаков*, *Шкорлаков* (ЖПТ), *Кирляков* (КП Твер.), *Корляков* (КП Вологда), *Кверляков* (Горпинич 89),

Курлаковъ, 1722 р. (Иркутск 18), (похідні) Курлаково (4 фіксації) — назви поселень у колишніх Костромській, Владимирській, Вологодській, Нижегородській губ. (Vasmer RGN IV, 704), Курлаковская, Курлакинский Починок — ойконіми в колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 479), Курлякова, 1782 р. — в колишньому Томському пов. (Беликов 117), ст.-блр. Михайль Харлакъ, 1598 р. (ABK V, 87) < *Карлак, болг. Харлаков (Илчев 518), хорв. Karlak, Škrľjak (Leksik 283, 648), слвн. Skerlak, Škerlak, Škrľak (ZSSP 554, 603, 606), пол. Charlak, Karlak, Korlak, Karłak, Kirlak, Kurlak, Kurłak (SN II, 57; IV, 503, 623; V, 156, 439, 440), Skarlak, Szkarlak (SN VIII, 442; IX, 285), луж. Kurlak (Wenzel II/1, 235).

Щодо мотиваційних засад пор. укр. діал. харла́к 'злидар' (СБук. Г 610), 'кволе, нездорове порося' (Піпаш, Галас 210) < *карла́к, хорляк 'слабун, боляк' (Бевка 137), шкурла́к 'тарган' (Шило 280), рос. діал. карла́к 'засуджений (про людину)', 'дрібна річкова риба' (СГРС 5, 82), блр. діал. харла́ка 'велика мітла, держак' (РСВ 2, 322), макед. діал. кърла́к 'недогарок, головня' (Пеев 2, 354), серб. діал. корла́к 'кістяк' (Динић 352), крља́к 'трухлявий пеньок' (Стојановић 397), слвн. діал. škrľjak 'капельох' (Gregorič 440), пол. charłak, chertak, chortak, chyrtak 'бідняк, злидар; хвора, немічна, хирна людина' (ЕСУМ 6, 159).

Із базовим *Kъrlakъ пов'язане псл. *Kъrlaщъ > ст.-укр. Василь Корлачевъ зять, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 606), łaczko Kurlacz, 1615 р. (ОВ 144), укр. Карлачук (СП 170), Корлач (РУС 205), рос. Карлачев (Горпинич 166), макед. (вторинне) Крлачоски (Речник ПКМ I, 698), пол. Charłacz, Karłacz (SN II, 57; IV, 503).

*Kъrlukъ, *Kъrl'uka, *Kъrl'ukъ / *Skъrlukъ: укр. Курлюкъ, 1718 р. (ПЧП 156), Карлюка (Новикова 361), Карлюк — прізвище ['карликовий зріст' (ДАРО ф. Р—479, оп. 2, од. зб. 64, арк. 15)], Курлюк — сучасне прізвище (Горпинич 384), (похідне) Курлюківка — мікротопонім на Чернігівщині (Павленко 193), рос. Карлуков (ЖПТ), Карлюков (Новикова 361), Курлюк (Память 1, 115), Скорлуков (Лет. ЖС 2006, № 1—13, 173), (похідне) Шкарлуки — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN X, 322), блр. Карлюк (ЖПТ);

~ укр. карлю́ка 'загнутий кінець палки', діал. карлю́к 'ціпок, палиця', 'людина надзвичайно малого росту' (ЕСУМ 2, 393), карл'ук'і 'косоволокнистий льон' (Никончук 66), курлук 'носатий (про

людину)' (ЕСУМ 3, 155), рос. діал. *карлук* 'дрібна річкова риба' (СГРС 5, 82), яке кваліфікують як потенційний тюркізм (Аникин 1997: 279), блр. діал. *karłuk* 'низькорослий' (Vařtůha 51), болг. діал. *карл'ук* 'вівчарська палиця' (Стойчев 1983: 310), *кирл'ук* 'турбота, клопіт' (Ралев 136), макед. *крлук* 'пастуша палка з карлюкою; гак', схв. *крьлук* 'ковінька пастуха' (ЕСУМ 2, 393).

Зважаючи на ареал апелятивної та пропріальної лексики, до числа континуантів псл. **kьrlukъ* можна віднести й *карлуки* — назву половецького племені II пол. XI ст. (Бегунов 2, 219).

***Кьглюка, *Кьглюкь:** ст.-рос. (похідне) *Курлыково*, 1637 р. — ойконім у колишньому Московському пов. (ЗВК 556), рос. *Курлыков* (Лет. ЖС 2007, № 14—26, 109), *Курлыкин* (КПУ Ник. 13, 194), *Карлыково* — назва поселення в колишній Костромській губ. (Vasmer RGN IV, 73) ~ рос. діал. *кырлы'к* 'бур'ян, що плететься' (Краснояр. 173), *скарлы'к* 'бур'ян' (СРНГ 37, 392), *скырлы'к* 'т. с.' (СРНГ 38, 204—205), *харлы'к* 'про незграбну людину' (Элиасов 439) < **карлы'к*, (похідне) *скарлы'кать* 'жебракувати' (Соликамск. 575).

***Кьглюць:** рос. *Курлычев* (Памяць Лоеўск. 238), (похідне) *Карлычево*, XVIII ст. — назва пустища в Дмитровському пов. колишньої Московської губ. (Кусов II, 347), блр. *Кырлыч* (СБГТ 255).

***Кьглімь:** укр. *Харлим* (КС Черніг. 2, 185) < **Карлим*, слов'ян. *Кирлимов* (Ратиєць 2, 160). Щодо мотивації пор., наприклад, рос. діал. *скурліться* 'зів'янути' (ЯОС 9, 43) і под.

***Кьглють / *Скьглють:** рос. *Карламов* (Вол.) < **Карломов*, *Скорламов* (КП Твер.) < **Скорломов*.

Похідні з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

***Кьглань, *Кьг'лань / *Скьглань:** укр. *Карлан* (Богдан 108), *Керлан* (РУС 184), *Кирлян* (КПУ Ник. 9, 137), *Кірлан* (Новикова 378), *Курлан* (КПУ Харк. 8, 734), *Курлян* (КПУ Ник. 6, 128), *Шкурлан* (Богдан 266), ст.-рос. Михайло *Курланов*, 1625 р. (Кистерев 2003: 176), Яшка Яковлев сын *Курланов*, 1678 р. (ППКН 157), рос. *Карлан*, *Керлан* (КПУ Ник. 3, 420), *Кирлан* (САЛ 457), *Курланов* (КП Алтай 2, 563), макед. *Кирланов*, *Крлански* (Речник ПКМ I, 621, 698), хорв. *Karlan*, *Korljan*, *Krljan* (Leksik 283, 315, 337), слвн. *Korlan* (LP), пол. *Karłan* (SN IV, 503), слов'ян. *Карлан*, *Корлан*, *Курлан* (Магницький 50, 54) ~ укр. діал. *кирл'ана* 'молоденька, звичайно однорічна вівця' (СУГО 97), *кірл'ан* 'отара овець, які не дояться' (СБук. Г 204), рос. діал. *керл'анка* 'молода вівця' (СРГО 1, 258), *кирл'ан* 'невели-

кий гірський хребет' (СРГС 2, 62), *курла́н* 'людина з покаліченими руками' (ПОС 16, 395), 'курган', 'пухлина; жовно' (СРНГ 16, 131).

***Кърленъ:** ст.-рос. (похідне) *Курленева*, 1689 р. — ойконім у колишньому Суздальському пов. (РДШ 4, 488), воно ж *Курленево* (Vasmer RGN IV, 488), рос. *Курленя* (Лет. ЖС 2000, № 9, 126), блр. *Курленя* (Бірыла 234).

***Кърлинъ / *Skърlinъ:** рос. *Керлин* (САЛ 456), *Курлин* (КМ 226), хорв. *Krlin*, *Skrlin* (Leksik 337, 596), *Škarlin* (ZSSP 603), *Škrlin* (LP), пол. *Kierlin* (SN IV, 597), чеськ. *Krlín* (ЧП), словц. *Krlin* (TZ Bratislava 189).

***Кърлонъ:** пол. *Karłon* (SN IV, 504).

***Кърлуна:** рос. *Карлу́нин* (КП Твер.).

Похідні з консонантом *-s-* у суфіксальній морфемі:

***Кърласъ, *Кърласъ:** укр. *Курлас* — прізви́сько (Чабаненко ПНН 1, 239), *Кирлась* (КПУ Черниг. 7, 346), (похідне) *Кирласове* — мікротопонім на Чернігівщині (Павленко 143), чеськ. *Karlas* (ЧП) ~ рос. діал. *kérľác* 'дуги капкана' (СРГСУ 2, 25).

***Кърлосъ:** укр. *Карлос* (ХГКП 165).

***Кърлусъ, *Кърлусъ:** укр. *Кирлюс* (КПУ Зап. 3, 162), рос. *Карлу́сов* (Лет. ЖС 2009, № 27, 146), пол. *Kurlus* (SN V, 440) ~ чеськ. діал. *karľus* 'легковажна людина' (Beneš 139).

Деривати з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Кърлата, *Кърлатъ / *Skърлатъ:** укр. *Карлат* (КПУ Дон. 20, 434), *Корлат* (ТДУ 88), *Скарлат* (НКП Од. 1, 437), *Скорлат* (КПУ Ник. 3, 118), *Шкарлат*, *Шкурлат* (Вол.), (похідне) *Шкарлати* — ойконім у Харківській обл., ст.-рос. (похідне) *Скорлатово*, 1541 р. — ойконім у колишньому Тверському пов. (Маштафаров 1997б: 36), рос. *Курлат* (Лет. АД 2009, № 9, 369), *Харлатов* (Рв.) < **Карлатов*, *Скарлатов* (КПУ Од. 1, 586), *Скорлатов* (КП Твер.), *Скурлатов* (Новикова 768), *Шкарлат* (ЖПТ), серб. *Корлат* (Јањатовић 190), хорв. *Korlat*, *Skerlatović* (Leksik 315, 594), словн. *Karlatec*, *Krlatec* (ZSSP 252, 306), *Korlat* (LP), пол. *Karłat*, *Kurłata* (SN IV, 503; V, 440), *Skórlat*, *Skurłat*, *Szkarłat*, *Szkurłat* (SN VIII, 467, 485; IX, 285, 292).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *корла́та* 'довга поперечна планка, хворостина в тину' (Москаленко 43), *кирла́ти* 'мн. 'пліт, плетений з лози', *корла́та* 'товста жердина' (СУГО 97, 106), *шкорла́т* 'шкарбан' *шкурла́т* 'шматок шкіри; кусок старого ремня; кусок тонкого сала' (ЕСУМ 6, 436), *шкурла́т* 'зношений

черевик' (Корзонюк 261), 'шматок чогось' (СУГО 216), рос. діал. *курлатый* 'кучерявий' (ПОС 16, 395), *скорлатье* 'худа, виснажена людина' (СВГ 10, 28), *скурлат* 'жорстока людина', 'кат' (СРГС 4, 335), *скурлат небученой* 'замазура' (СРГСУ Доп. 508), *скурлатка* 'лайливе слово' (СРНГ 38, 192), *скурлатый* 'жорсткий' (СРНГ 38, 192), блр. діал. *скурлат* 'кажан', 'шматок шкіри', яке тлумачать як запозичення з пол. *skórłat*, *skurłat* 'стара шкіра для латання' і етимологізують як *skóra* + *łata* (ЭСБМ 12, 168), *шкурлат* 'шматок шкіри' (Гайдукевич 64), чеськ. діал. *karlátka* 'слива (дерево і плід)' (Beneš 139), словц. діал. *korlát* 'огорожена площа' (SSN I, 830).

***Кърleta, *Кърletъ / *Skърletъ:** укр. *Хурлет* (Кравченко 42), *Шкарлет* (Вол.), рос. *Курлетов* (НКП Дн. 453), *Шкарлет* (ЖПТ), серб. *Керљета*, *Крљета* (Књига 40, 45), хорв. *Skrletović* (Leksik 596), пол. *Kurlet*, *Kurleta* (SN V, 440), чеськ. *Škrleta* (ЧП) ~ серб. *крлетка* 'печера, нора' (Лавровский 264).

***Кърlita, *Кърlitъ:** укр. *Курлита* (Панчук 120), пол. *Kurlit*, *Kurlita* (SN V, 440).

***Кърlota, *Кърlotъ / *Skърlotъ:** укр. *Кирлота* (ЖОУ 1, 33), *Кірлота* (КПУ Хм. 1, 86), (вторинне) *Скарлотовський* (Богдан 274), ст.-рос. Федор Фомин *Скорлотовский*, 1547 р. (АФЗХ 1956: 206), рос. *Скорлотов* (КП Твер.), *Шкарлот* (ЖПТ), (похідне) *Скорлотова* — ойконім у колишній Московській губ. (Нистрем 400), історично *Скорлотово*, 1554 р. — як назва пустища (Шумаков Обзор, 117) ~ блр. діал. *шкарлоты* тільки мн. 'старе, зношене взуття' (РСВ 2, 344).

***Кърlota, *Кърlotъ / *Skърlotъ:** укр. *Карлута* (НКП Зап. 427), рос. *Карлутов* (КП Ярослав.), (похідне) *Хорлутино* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN IX, 521), пол. (вторинне) *Skarłutowska* (SN VIII, 442).

***кърlava:** рос. діал. *карлава* 'палиця з металевим наконечником для очищення плуга від землі' (Моисеев 57).

Можна реконструювати низку праантропонімів відапелятивного походження з малопродуктивними чи не продуктивними на сьогодні префіксами:

***Bакърlъ:** чеськ. *Bakrlík* (ЧП).

***Šекърlъ:** хорв. (вторинне) *Šokrlić* (Leksik 113).

***Šекърlajъ:** укр. *Чикорлай*, 1756 р. (АК 5, 189).

***Šекърlапъ:** укр. *Чекерлан* (НКП Кіров. 387), *Чекурлан* (Терн.), *Чикерлан* (Новикова 923), рос. *Чикерлан* (КП Твер.), *Чокырлан* (Лет. ЖС 2004, № 40—52, 262), пол. *Czekurłan* (SN II, 269).

***Їсекѣрлѣѣ**: рос. *Чикарлеев* (КП Алтай 2, 370).

***какѣр' акѣ**: укр. діал. *какорля* 'к'риворослий низький ліс' (Череп. 91).

***Макѣрлѣ**: чеськ. *Makrlík* (ЧП).

***Обкѣрлѣѣ**: укр. *Окурлії* (Богдан 206).

***Раскѣрлатъ**, ***Роскѣрлатъ**: укр. *Пашкурлат*, *Пошкурлат* (м. Маріуполь), рос. *Паскурлатов* (КП Керчь 1, 317), блр. *Пашкурлат* (м. Мінськ).

***Закѣр'ука**, ***Закѣр'укъ**: укр. *Закарлюк*, *Закарлюка* (Новикова 313), *Закорлюк* (РУС 154).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність праантропонімів з повним ступенем кореневого вокалізму *о*-ряду. Пор.:

***Корлѣ**, ***Корлѣ** / ***Скорлѣ**: укр. *Король* (Новикова 416), ст.-рос. Антип *Король*, 1495 р. (Веселовский 157), Федька Иванов сын *Хорол*, 1623 р. (Полякова СПП 6, 186), рос. *Король* (ЖПТ), блр. *Король* (СБГТ 237), *Каралеўцы*, *Каралёва*, *Каралёў Стан*, *Каралі* – ойконіми в Мінській обл. (Рап. Мін. 126), *Каралі* – у Вітебській, Гродненській обл. (Рап. Віц. 186; Рап. Гр. 113), болг. *Крѣлов* (Илчев 275), макед. *Кралева*, *Кралов* (Речник ПКМ I, 692), хорв. *Kral*, *Kralj*, *Škraljev* (Leksik 329, 647), словн. *Kralj* (ZSSP 298), пол. *Krol* (SN V, 294), *Korol*, *Skoról* (SN V, 162; VIII, 461) < укр., чеськ. *Král*, *Kráľ* (ЧП), словц. *Kral'* (TZ Трнава 116), луж. *Krol* (Wenzel II/1, 221) ~ укр. діал. *королі* 'шишечки на задніх ногах у коня, дуже чутливі до ударів', *король* 'віл найсвітлішої масті' (ЕСУМ 3, 39, 40), рос. діал. *король* у виразі *сам-король* 'найвищий урожай зернових' (НОС 4, 116), блр. діал. *кароль* 'стегова кістка' (РСВ 1, 239), *куроля* 'незграба' (Юрчанка СНС 171) < **короля*, *короля* 'м'ясо із задньої ноги свині' (Аркушин 1, 243) та ін. (ЭССЯ 11, 82–88).

Демінутиви:

***Корлікѣ** / ***Корлічѣ**: укр. *Korolik*, XVIII ст. (Фаріон 212), *Королик*, *Королік* – сучасні прізвища (Вол.), рос. *Королик* (ЖПТ), блр. *Каролик* (ЖПТ), болг. *Кралічев* (Илчев 275), серб. *Kraljić* (Nosić 208), хорв. *Kraljić*, *Kraljik* (Leksik 330), словн. *Kraljič* (ZSSP 298), пол. *Krolík* (SN V, 294), *Korolik* (SN V, 163) < укр., чеськ. *Králič*, *Králik* (ЧП), словц. *Králik*, *Králič* (TZ Трнава 116), луж. *Krolík* (Wenzel II/1, 221) ~ блр. діал. *каролік* 'малолітній' (СБГ 2, 421).

***Корлѣко**, ***Корлѣкъ**: рос. *Королько* (ЖПТ), *Королек* (ГС 128), блр. *Королько*, *Королек* (ЖПТ), хорв. *Kraljek* (Leksik 329), пол. *Krolek*

(SN V, 294), *Korolek* (SN V, 162) < укр., луж. *Krolk* (Wenzel II/1, 221) ~ укр. діал. *корольок* 'ватажок' (Новицький 2, 455), рос. діал. *королёк* 'низькоросла людина' (СРГС 2, 120) і под.

***Korľсьь**: укр. *Корольча* — відантропонімний ойконім у Чернігівській обл., хорв. *Kraljac* (Leksik 329), пол. *Korolec* (SN V, 162) ~ укр. діал. *королёць* 'горихвістка, *Phoenicurus* Forst. (*Motacilla phoenicurus*; *Ruticilla*)' (ЕСУМ 3, 39).

***Korlica**: болг. *Кралица* (Илчев 275) ~ укр. діал. *короліця* 'ромашка лікарська, *Matricaria chamomilla* L. Ж.', *корбліце* 'жовтий неїстівний гриб' (ЕСУМ 3, 39).

***Korļę**: рос. *Корелятин* (ЖПТ).

Іносуфіксальні деривати:

***Korlakъ**, ***Korľ'акъ** / ***Korlaсьь**: укр. *Куруляк* (Редько Словник I, 565) < **Корояк*, рос. (похідні) *Каралачева*, *Каралачикова* — ойконіми в колишній Уфимській губ. (Vasmer RGN V, 55), хорв. *Kraljak* (Leksik 329), пол. *Krolak* (SN V, 294), *Kurulak* (SN V, 447) < укр.

***Korlaсьь**, ***Korľ'aсьь**: укр. *Каралаш*, 1773 р. (ДІП V, 197), *Каралаш* (КПУ ІФ 2, 457), *Каралаш*, *Корояш* (Вол.).

**skorľ'иь*: блр. діал. *скаралю'шка*, *скаралю'шка* 'мушля моллюска' (ТС 5, 39).

***Skorlyga**: рос. (вторинне) *Скаралыгина* ж. (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 199).

На основі чергування *з* : *ь* корінь **Kъrl-* пов'язаний із **Ѕъrl-*, який реалізувався в таких праантропонімах:

***Ѕъrlа**, ***Ѕъrl'a** ***Ѕъrlь**, ***Ѕъrlь** / ***Ѕъrl'a**, ***Ѕъrlь**: укр. *Черленко* — патронім на -енко (СП 382), ст.-рос. Микита *Щерлинъ*, 1636 р. (ДКТ 82), Василій Семенов сын *Щурлов*, 1652 р. (КДГ 5, 56), (похідне) *Щурлово*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 287), рос. *Черлов* (ЖПТ), *Щерлин* (ЖПТ), (похідне) *Черлево* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Vasmer RGN X, 91), хорв. *Čorla*, *Čurla* (Leksik 114, 117), *Czarla*, *Czurlewicz*, *Czurłowski* (SN II, 255, 312) ~ укр. діал. *чърла* 'закривка отвору погребя' (СБук. Г 644).

Суфіксальні деривати:

***Ѕъrlыga**: ст.-рос. Максимъ Нестеровъ сынъ *Щерлыгинъ*, 1573—1590 рр. (АХУ 2, 93).

***Ѕъrlајь**, ***Ѕъrl'aјь**: ст.-рос. Семен Ил(ь)ин с(ы)нъ *Чюрлаева*, 1503 р. (АСЭИ II, 262), рос. *Чурляев* (ЖПТ).

***Čьrlějъ:** рос. *Черлеев* (РУС 459), блр. *Чурлей* (СБГТ 394), пол. *Czurlej* (SN II, 312).

***Čьrlę:** слвн. *Čerle* (ZSSP 89). Пор. ще гідронім *Шерлятка*, XVI ст. в околицях Пскова (ПКП 361) — континуант псл. ***Ščьrlę.**

***Čьrlіkъ:** укр. *Чурлик* (СП 388), пол. *Czerlik* (SN II, 280), слвц. *Čurlík* (TZ Трнава 73).

***Čьrlakъ, *Čьrl'акъ / *Ščьrlakъ:** укр. *Черлак* (Богдан 34), *Чурлак* (КПУ Од. 8, 501), ст.-рос. Томило Стародубовъ сынъ *Щюрлаковъ*, 1620 р., він же *Щурлаковъ*, 1683 р. (УА 49, 104), *Щерлаки*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 523), рос. (похідне) *Щурлаки* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Списки Яросл. 379), пол. *Czerlak* (SN II, 280).

***Čьrlukъ / *Ščьrlukъ:** ст.-рос. Стародуб Михайловъ сынъ *Щурлуковъ*, 1588 р. (ДМУ 32), хорв. *Čurluk* (Leksik 117).

***Čьrlъkъ:** хорв. *Čarlek, Čerlek, Črlek* (Leksik 106, 109, 114).

***Čьrlъcъ:** хорв. *Čurlec* (Leksik 117).

***Čьrlіca / *Ščьrlіca:** ст.-рос. Иван *Щерлицын*, 1578 р. (ДМУ 24), хорв. *Čurlіca* (Leksik 117), пол. *Czerlіca* (SN II, 280).

***ščьrlotъ:** рос. діал. *щерлѳты* мн. 'високі скелясті бескиди' (Элиасов 467).

Континуанти псл. **(S)kьrm-*

Рефлекси первісних ***Къгма, *Къгмо, *Къгтъ / *Skьгма, *Skьгтъ** досить різноманітні, пор.: ст.-укр. Аньдрушъко *Шкурма*, 1649 р. (Реєстр 195), укр. *Корм* (КПУ Харк. 2, 351), *Корма*, 1732 р. (РЧП 479), *Комра* (Горпинич 144) < **Корма, Кормо* (Редько Словник 1, 511), *Крим* (СП 193), *Рим* (КПУ ІФ 3, 291) < **Крим* < **Кирм, Крем* (Красовський 90) < **Керм, Крум* (Вол.) < **Курм, Шкрум* (Богдан 265) < **Шкурм, Шкварма* (Панцьо 124) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, ст.-рос. *Крым* Степан Федорович, 1578 р. (Веселовский 166) < **Кырм*, рос. *Кармо* (Лет. ЖС 2009, № 14, 144), *Камров* (Ряз. КП 1, 24) < **Кармов, Кирмов* (КПУ Ник. 3, 421), *Корма* (Рязан. КП 1, 568), *Кормов* — сучасне прізвище, *Скрыма* (КПУ Луг. 2, 247) < **Скырма*, (похідне) *Скрымина* — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 428), *Шкрум* (Лет. ЖС 2006, № 40—52, 207), блр. (похідне) *Хімры* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 248) < **Кімры* (*К- > Х-*) < **Кірмы* (метатеза), хорв. *Karma, Kerma*

(Leksik 283, 291), словн. *Kermo* (LP), *Kirm*, *Krma* (ZSSP 263), пол. *Kerma*, *Kierma*, *Kirma*, *Kurma* (SN IV, 504, 597, 623; V, 440), *Skamra*, *Skurma* (SN VIII, 441, 485). Зауважимо, що форма *Корма* може бути розмовним варіантом канонічного церковного імені *Корнилий*. Див. (Поротников 15).

3-поміж апелятивної лексики, яку можна розглядати як потенційний мотиватор, пор., наприклад, укр. діал. *кóрма* 'деталь саней' (Піпаш, Галас 84), *кі́рма* 'брус на сплавлених колодах, до якого прикріплювали своєрідне весло' (Матіїв 212), *шкарма*, *шкóрма* 'штир для весла на борту човна' (ЕСУМ 6, 429), *шкрум* 'відколота тріска' (Матіїв 520) < **шкурм*, рос. діал. *карém* 'жебрак' (СГРС 5, 77) – форма з секундарним *-е-*, *кирма* 'велике рульове весло на носу і на кормі човна' (СРНГ 13, 222), *кúрма* 'жіноче ватне пальто' (Словарь Оби 2, 117), *курма́* застаріле 'жіночий верхній одяг [...] ' (ИОС 1, 236), *крым* 'скупа людина' (СРНГ 15, 347) < **кы́рм*, блр. діал. *карма́* 'кінець яйця' (Никончук 201) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 220, 227).

Укр. *Кормило* (Богдан 133), *Курмило* (КПУ Хм. 1, 506), ст.-рос. Максимко *Кармилов*, 1533 р. (Сироткин 2002: 130), *Кормило* Васильєв, 1640 р. (САШ 85), рос. *Кармилов* (ЖПТ), пол. *Карму́ло* (SN IV, 505), співвідносні з апелятивною лексикою на зразок укр. *кормі́ло* 'весло або кормове стерно' та ін. (ЕСУМ 3, 29; ЭССЯ 13, 223–224) – реальне підґрунтя для реконструкції псл. **Къ́rmidlo*.

Зауважимо, що антропоніми на зразок *Кормил*, *Кормило* можуть бути варіантами канонічного церковного імені *Корнилий*. Пор. (Поротников 15).

Къ́rмага* / **Къ́rмуга* / **Къ́rмуга* (Къ́rмига*): ст.-укр. Алешка *Кормага*, 1659 р. (Крикун 89), укр. (вторинне) *Курмиженко* (Од.), рос. *Кармагін* (Новикова 361), *Курмыгин* (ЖПТ), *Кармугин* (СКТ 321), пол. *Kormaga* (SN V, 157) ~ укр. *кормі́га* 'неволя, ярмо' (Грінченко 2, 285).

**Къ́rмаха*, **Къ́rмахъ*, **Skъ́rмахъ* / **Къ́rмаѡа*, **Къ́rмаѡь*: укр. *Курмах* (РУС 227), *Кармаш*, *Кормаш* (Богдан 108, 133), *Курмаш* (КПУ Рв. 3, 239), *Курмаша* (КПУ Київ. 7, 249), ст.-рос. *Кармаш*, 1689 р. (РДШ I, 27), запозичене в татарський антропонімікон, рос. *Курмахин* (КП Вологда), *Кармашев*, *Кормашев*, *Курмашев* (ЖПТ), *Хамраш* (СГ 140) < **Кармаш* (метатеза; К- > Х-), (похідні) *Кармашев-*

ка, Курмашева (2) — ойконіми в колишніх Московській, Казанській та Уфимській губ. (Vasmer RGN IV, 74, 705), блр. Курмашоў, Скармах (Бірыла 234, 377), ст.-пол. *Kiermasz* [1430 р. — *Petrus Kermas* (SSNO II, 577)], пол. *Karmasz, Kermasz, Kiermasz, Kirmasz, Kormasz* (SN IV, 504, 568, 597, 623; V, 157), (вторинне) *Skarmachowicz* (SN VIII, 442), чеськ. *Karmaš, Krmaš* (ЧП), луж. *Kermaš* (Wenzel II/1, 192).

***Кърмеѡа, *Кърмеѡъ:** укр. Курмеш (Вол.), Курмеша (СКТ 425), рос. Кормешов (ЖОУ 1, 326), словц. *Kermeš*, XVIII ст. (Bernát 89).

***Кърмоѡъ:** укр. Кормош (ШСД 322), рос. Кормош (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 108), пол. *Kiermoszek, Kormosz* (SN IV, 597; V, 157), хорв. *Kormoš* (Leksik 316), чеськ. *Kormoš* (ЧП), словц. *Kormoš* (TZ Bratislava 172).

***Кърмуѡа, *Кърмуѡъ / *Кърмуѡа, *Кърмуѡъ:** ст.-укр. Chwedko *Krimusz*, XVI ст. (Жерела II, 121), укр. Кормуш (СП 186), Курмуш (ЖПТ), Хормушко (КПУ Ник. 3, 139), ст.-рос. Кормуша, 1585 р. (Кистерев 2007: 350), рос. Кермушкин (Сикслъ 326), Кормухов, Кормухин (ЖПТ), Кармушин, Кормушин — сучасні прізвища, блр. *Karmusz*, 1763 р. (АВК XXXV, 127), слов'ян. Кормуш, Курмуш, запозичені в чуваський антропонімікон (Магницкий 52, 54).

***Кърмуѡа, *Кърмуѡъ:** укр. Кармиш, Кормиш (Богдан 109), Курмиш (Вол.), ст.-рос. Кормыш, 1545 р. (Веселовский 156), Кормыша, XVI ст. (НПК VI, 143), Демка Кармышевъ, 1629 р. (ПКК 19), Илья Курмышевъ, 1640 р. (ОСС 2, 37), (похідне) Курмышово, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 207), рос. Кармышев, Кормышев, Курмышев (ЖПТ), Хармышев (СКТ 852), (похідні) Кармышева, Кармыши, Кормыши — ойконіми в колишніх Уфимській, Казанській, Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 75, 410), пол. *Karmysz* (SN IV, 505) ~ рос. діал. *кормы'ш* 'утриманець, дармоїд' (Сл. Печоры 1, 335).

***Кърмаѡъ:** укр. Хармай (КПУ Він. 1, 811), ст.-рос. Итяшка Кормаев, 1669 р. (ДМИМ I, 330), (похідне) Курмаєво, 1634 р. — назва пустища в колишньому Волоцькому пов. (ЗВК 305), рос. Кармаев, Кормаев (ЖПТ), Курмаев (КП Алтай 2, 231), пол. *Karmaj* (SN IV, 504), слов'ян. Кырмай (Магницкий 54) ~ укр. діал. курмай 'налигач' (Матвіяс 112).

***Кърмѡѣъ:** укр. Кормій, Курмей, Курмій (Богдан 133, 152), рос. (похідне) Курмеи Верхние — ойконім у колишній Нижегород-

ській губ. (Vasmer RGN IV, 705) ~ укр. діал. *курмэй* 'мотуз, вірвовка' (УНК 1, 373).

Похідні з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

**Къгмака*, **Къгмакъ* / **Скъгмакъ*: укр. *Кармакъ*, 1732 р. (РЧП 289), *Хармак* (НКП Черніг. 48), *Кермак* (Богдан 113), *Кримак* (СП 193) < **Кирмак*, *Кірмак* (Панцьо 106), *Корма*к (ЖПТ), *Курма*к (РІ Зап. 1, 432), ст.-рос. Микитка *Кормаков* сынъ Злобин, 1629 р. (КВ 300), рос. *Кармаков* (СКТ 377), *Кормаков* (ЖПТ), *Комраков* (ЖПТ) < **Кормаков*, *Курмаков* (КПУ Ник. 5, 453), *Кырмаков* (ЖПТ), *Скирмаков* (ЖПТ), (похідне) *Кормакино* — ойконім у колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 476), болг. *Кърмаков* (Илчев 290), макед. *Кормаков* (Речник ПКМ I, 597), пол. *Karmak*, *Kormak* (SN IV, 504; V, 157).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *карма́к* 'гачок на сома; сітка рибальська' (Горбач ВД 21), 'рибальське знаряддя' (ЕСУМ 2, 393 — як запозичення з тюркських мов), *кирма́к* 'кривий шматок дерева' (ЕСУМ 2, 436), *кы́рмак* 'грубий відламок палиці' (Пиртей 2004: 136), рос. діал. *курма́к* 'про некрасиву людину' (ССГ 5, 137), *скарма́ки* мн. 'кам'янисті розсипи біля скель та бескидів' (Элиасов 379).

**Къгмаѣъ*: укр. *Кермач* (Горпинич, Корнієнко 100), *Кирмач* (КПУ Звитязці Київ. 6, 191), *Кірмач* (СП 176), *Корма*ч (ЖПТ), *Курма*ч (Богдан 152), *Хармач* (РУС 442), ст.-рос. Иван *Курмачов*, 1618 р. (ДРА 1, 205), Гришка *Курмачев*, 1666 р. (Парфенова 230), (похідне) *Кармачи* (*Кормачи*), 1602—1603 рр. — ойконім у колишньому Казанському пов. (ПККУ 230), рос. *Кармачев*, *Кермач*, *Кормачев*, *Курмачев* (ЖПТ), (похідне) *Курмачева* — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 407), блр. *Кармач*, *Крымачоў* (Бірыла 186, 223), болг. *Кърмачов* (Илчев 290), макед. *Крмачов* (Речник ПКМ I, 699), пол. *Kiermacz* (SN IV, 597), чеськ. *Karmáček* (ЧП). Пор. також *Кермачи* — ойконім відантропонімного походження в колишній Таврійській губ. (Vasmer RGN IV, 137).

Щодо апелятивних відповідників пор. укр. діал. *керма́ч* 'пастух' (Плуховеца 94), *к'ерма́ч* 'плотар при кормовім веслі' (Горбач Бродина 180), *корма́ч* 'корманич' (ЕСУМ 3, 28), рос. діал. *курма́ч* 'бідняк' (Элиасов 177), блр. діал. *курма́ч* 'баран' (СГЦРБ I, 208), *кырма́ч* 'пастух' (Яўсеєў 56), слвн. *krmáč* 'корманич' (Pleteršnik I, 473) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 223).

**Къгмикъ* / **Скъгмикъ*: укр. *Кирмик*, 1773 р. (Голобуцький 253), *Скемрик* (Богдан 275) — форма з метатезою *-рм-* > *-мр-*, рос. *Корми-*

ковъ, 1717 р. (Спасский 129), *Камриков* (КП Твер.) < **Кармиков*, *Кермик* (ГЕ 381), *Курмиков* (ЖПТ), *Кумриков* (Ряз. КП 1, 54) ~ укр. діал. *ку́рмик* 'мотуз, віршовка' (УНК 1, 373).

***Къгтісь**: укр. *Кормич* (Горпинич 173), *Хармич* (КПУ Київ. 4, 400) < **Кармич*, рос. *Кормичи* (2) — ойконіми в колишніх Пермській та В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 410), хорв. *Krmić*, *Kormićić* (Leksik 316, 337), слвн. *Krmič* (LP), *Kurmič* (ZSSP 316), пол. *Karmicz* (SN IV, 505), чеськ. *Krmiček* (ЧП), а також слов'ян. *Кирмич*, запозичене чувашами (Магницкий 51).

***Къгтукъ**: рос. *Камруков* (Лет. ЖС 2007, № 27—39, 81) < **Кармуков*, *Кормуков* (ЖПТ).

***Къгтъка**, ***Къгтъко**, ***Къгтъкъ** / ***Скъгтъко**: ст.-укр. Трохимъ Окошъкович *Скрымко*, 1639 р. (ABM 104) < **Скырмко*, укр. *Кримка*, 1756 р. (АК 5, 205), *Кирмок* (НКП Дн. 325), *Кормок* (Горпинич, Тимченко 135), *Кримко* (м. Стебник Льв.) < **Кирмко*, *Крумка* (НКП Дон. 2, 572) < **Курмка*, рос. *Кормков* (КПУ Дон. 20, 275), хорв. *Kermek*, *Kormek*, *Krmek* (Leksik 291, 315, 337), серб. *Krmek* (Milićević 437), слвн. *Kermek*, *Krmek* (ZSSP 306) ~ рос. діал. *кры́мка* 'гличик з вузьким горлом' (СРНГ 15, 347) та ін.

Крім **Къгтъкъ*, -а, -о, можна відновити праантропонім-демінутив на -сь — ***Къгтъсь**. Його континують: рос. *Римцев* (ЧЧ 2, 523) < **Кримцев* (редукція анлауту), хорв. *Krmac* (Leksik 337), слвн. *Krmec*, *Krmc* (ZSSP 306), пол. *Kirmec* (SN IV, 623).

***Къгтука**: ст.-рос. *Курмыкинская*, 1569 р. — назва пустища відантропонічного походження в колишній Рязанській губ. (Сторожев РЗ 5, 52), рос. *Курмыка* (Рамієс 2, 441).

Похідні з консонантом -l- у суфіксальній морфемі:

***Къгмала**, ***Къгмалъ**: укр. *Хермалюк* (КПУ ІФ 1, 111) < **Кермалюк*, ст.-рос. Андрей *Кормалевъ*, 1626 р. (Выпись 14), рос. *Кармалин* (Рязан. КП 1, 29), *Кармалев* (КП Твер.), *Кормалев* (Новикова 414).

***Къгмела**, ***Къгмелъ**, ***Къгмьль**: укр. *Кармель* (Богдан 109), *Кормельчук* (Новикова 414), рос. *Кермлев* (КПУ Дон. 17, 356), *Кирмель* (Лет. ЖС 2006, № 14—26, 95), *Курмелев* (Вол.), блр. *Кірмель*, *Курмель* (Бірыла 203, 234), *Кирмель*, кваліфіковане як литuanізм (Гринблат 533), слвн. *Krmelj* (ZSSP 306), *Kurmelj* (LP), чеськ. *Krmela*, *Krmelín* (ЧП). Пор. ще ойконіми відантропонічного походження *Кирмели*, *Кирмели Новые* — в колишній Казанській губ., *Курмели* — в колишніх Вітебській та Могильовській губ., *Курмелево* — в колишній Віленській губ. (Vasmer RGN IV, 162, 705).

Щодо мотиваційних засад пор. рос. діал. *курмель* 'дрібна риба' (СРГС 2, 178), *крумель* 'риба (?)' (ПОС 16, 234), блр. діал. *курмель*, *крумель* 'риба пічкур' (Крыўко 248, 249), *курмель* 'фізично сильна людина' (РСВ 1, 272), 'дрібна риба', 'карась', 'малорослий', яке кваліфікують як балтизм (Лаучюте 55; Аникин 1997: 343; Аникин 2005: 193 – з літературою), серб. *крмель* 'гній, що тече з очей' (Лавровський 264).

***Кърмола, *Кърмоль:** ст.-рос. Офанасий Ивановъ сынъ *Кормолинъ*, 1651 р. (ИЮА 4), *Кормолино*, 1679 р. – назва поселення, зафіксована в Можайських актах (МА 253), рос. *Кармолин* (РУС 179), *Кирмоловка* – ойконім у Мордовії, *Кормолино* – в колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 75), слвн. *Kermolj* (ZSSP 260). ~ рос. діал. *кормола* 'пліткарка' (СГРС 6, 43).

Похідні з консонантом -п- у суфіксальній морфемі:

***Кърманъ / *Скърманъ:** д.-руськ. *Корманъ*, 1343 р. (Тупиков 196), ст.-укр. *Chwedog Korman*, XVI ст. (Жерела II, 263), Миско *Курманъ*, 1639 р. (АВМ 97), укр. *Карман* (КПУ Сум. 13 85), *Керман* (Панцьо 106), *Кірман* (КПУ Кіров. 8, 239), *Кирман*, *Корман* (РУС 187, 205), *Курман* (Вол.), *Шкирманъ*, 1718 р. (ПЧП 167), *Шкирман* – сучасне прізвище (Київ.), *Шкурман* (ОЛУ 266), ст.-рос. *Курман*, 1519 р. (Веселовский 1936: 106), *Корманъ* Михалевъ, 1520 р. (Пискарев 20), *Курман* Шарапов сын Маслов, 1551–54 рр. (ПМТ 233), Якушко *Кармановъ*, 1639 р. (Сильванский 34), Івашко *Корман*, 1676 р. (Карелия 237), Лучка *Карманов*, 1685–1686 рр. (ПМК Тверь 227), рос. *Карманов* (ЖПТ), *Керман*, запозичене в естонський антропонімікон (Лен. М 11, 213), *Кирман*, *Корман* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 89, 98), *Курман*, *Кырманов* (ЖПТ), *Шкарманов* (КПУ Київ. 2, 50), *Шкерманков* (КПУ Дон. 18, 289), *Шкирман* (КПУ Луг. 6, 661), ст.-блр. Митко *Корман*, 1528 р. (Бірыла 1966: 225), блр. *Карман*, *Курман*, *Шкерманкоў* (Бірыла 186, 234, 474), *Шкірман* (Бобрык 239), болг. *Кърманов* (Илчев 269), хорв. *Krman*, 1379 р. (МН 44), *Karman*, *Kerman*, *Kirman*, *Korman* (Leksik 283, 291, 315), слвн. *Kerman*, *Korman* (ZSSP 259, 287), ст.-пол. *Iakiel Korman*, 1434 р. (SSNO III, 86), пол. *Karman*, *Kerman*, *Kierman*, *Korman*, *Kirman* (SN IV, 568, 597; V, 157, 440), чеськ. *Karman*, *Kirman*, *Korman* (ЧП), ст.-слвц. *Georgius Krman*, 1625 р. (UFP II, 125), слвц. *Karmanová*, *Kormán* (TZ Bratislava 155, 172).

Рефлекси псл. ***Кърманъ** віділюструє топонімія східних слов'ян. Пор., наприклад, укр. *Шкирмановка*, 1919 р. – в колишній

Чернігівській губ. (ССЧ 25), ст.-рос. *Корманово*, XVI ст. — назва пустища на Псковщині (ПКП 308), *Кирманово*, 1551—54 рр. — назва пустища, *Скирманово*, 1588 р. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 232, 554), *Кирманы*, 1585 р. — назва поселення в колишньому Арзамаському пов. (АПА 584), *Кирманово*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 221), рос. *Карманово* (7 фіксацій), *Керманово*, *Кирманы*, *Курманова* (2 фіксації), *Курманово*, генезу яких пов'язували з фінською мовою (Веске 37—38), *Курмановы Починки* — ойконім у колишній Тамбовській губ. (Списки Тамб. 171), блр. *Карманово*, *Курманово* — назви поселень у різних регіонах (Vasmer RGN IV, 74, 136, 162, 705; Список Вит. 263), *Шкірманай* — назва хутора в Могильовській обл. (СММ 173).

Стосовно мотивації цих та ін. пропріальних лексем зішлемося на укр. діал. *корман* 'верхній чоловічий одяг, серм'яга' (Шевченко 131), *кормань* 'полиця плуга' (ЕСУМ 3, 29), *курман* 'товста мотузка з натурального або штучного волокна' (Негрич 103), а також *курман* 'верхній зимовий одяг' (Шило 156), 'старий одяг' (Матіїв 247), 'ганчірка', 'один із чотирьох мотузків, якими підвішували дитячу колыску', *курмані* 'старий одяг, шмаття', для яких помилково вказують як першоджерело нім. *Kurmantel* 'червоне пальто курфюрста з підкладкою з горностає' (Лопушанський, Пиц 63), *харман* у виразі *хармани плести* 'говорити дурниці' (Паламарчук 32) < **кармани плести*, рос. діал. *керман*: в *кермане* *быть* 'бути працездатним (про людину)' (СГРС 5, 121), блр. діал. *кырман* 'кишеня' (Бялькевіч 243) та ін. Див. (Козлова 306—308).

Із реконструйованими архетипами закономірно зіставляти топонімію *кармани* (*Carmani*, Καρμαῖνοι, Καρμανοί) — ім'я населеників Карманії (Південний Іран, нинішній Лурестан). Див. (Буданова 241).

**Къгтепъ*, **Къгтопъ*: укр. *Кармон* (РУС 179), рос. *Кирменев* (ЖПТ), *Курменева* — ойконім у колишній Владимирській губ. (Vasmer RGN IV, 504, 705), пол. *Karmon*, *Kormon* (SN IV, 505; V, 157) ~ рос. діал. *курмёнь*, -я 'куш; груда' (ССГ 5, 137).

**Къгтіпъ*: ст.-рос. Васька *Кермин* сын, 1657 р. (Новосельский 308), *Хирмин* Иван Юрьевич, 1556 р. (Веселовский 338) < **Кирмин*, Иванъ Ивановъ сынъ *Хирминъ*, 1599 р. (Сторожев Десятни 173), Тимошка Даниловъ с. *Кимринъ*, 1677 р. (Переславль-Залесский 14) — форма з метатезою -*рм*- > -*мр*-, рос. *Кормин* (Пура СПР IV, 56) ~ болг. *кормина* 'шлунок; черево, шрам' (Геров II, 399) і под.

***Къгтупъ**: рос. *Кармунов* (Вол.).

***Къгтъпъѣ**: ст.-укр. (вторинне) Марко *Кормъникъ*, 1649 р. (Реєстр 84).

Похідні з консонантом -r- у суфіксальній морфемі:

***Къгтага**, ***Къгтагъ**, ***Къгтагъ** / ***Къгтогъ**, ***Къгтогъ**: рос. *Курмаров* (ЖПТ), пол. *Kartara, Kartarz, Kiermarz, Kortorz* (SN IV, 504, 597; V, 157), слов'ян. *Кармор* (Рамієс 2, 341) ~ серб. *крмар* 'стерновий' (Лавровский 264).

Похідні з консонантом -s- у суфіксальній морфемі:

***Къгтасъ**: укр. *Кармас* (КПУ Черк. 5, 811), *Кермас* (КПУ Полт. 1, 182), *Курмас* (КПУ Харк. 9, 420), *Курмас* (КПУ Дон. 5, 196), рос. *Кармасов* (КП Ярослав.), *Кермас* (м. Перм), *Курмасов* (ЖПТ), *Кормас* (Лет. ЖС 2007, № 27–39, 94), блр. *Курмас* (м. Бобруйськ), пол. *Karmas, Kiermas, Kormas, Kurmas* (SN IV, 504, 597; V, 157, 441), словц. *Karmas* (TZ Bratislava 155).

***Къгтесъ**: пол. *Kermes, Kiermes, Kirmes* (SN IV, 568, 597, 623), чеськ. *Kermes* (ЧП).

***Къгтосъ**: рос. (похідне) *Кирмосово* – назва поселення в колишній Псковській губ. (Списки Псков. 540), пол. *Kormos* (SN V, 157), чеськ. *Kormos* (ЧП).

***Къгтусъ**: пол. *Karmus, Kormus* (SN IV, 505 V, 157), *Kiermusy* – топонім на Білосточчині, віднесений до балтизмів (Kondratiuk 40).

***Къгтуса**, ***Къгтусъ**, ***Къгтисъ**: ст.-укр. Коръмило *Кормисенко*, 1649 р. (Реєстр 259), укр. *Курміс* (Новикова 456), *Курмис* (НКП Дн. 504), блр. *Курмыса* (Бірыла 235), пол. *Kurmis* (SN V, 441).

Похідні з консонантом -t- у суфіксальній морфемі:

***Къгматъ** / ***Скъгматъ**: укр. *Шкурмат* (ИС 83), рос. *Курматовъ*, 1722 р. (Иркутск 23), *Курматов* (КП Ярослав.), *Карматкова* ж. (ЖПТ), *Карматовка* – назва поселення відантропонімного походження в колишній Пензенській губ. (Списки Пенз. 110), *Курматов* (РПЭ 1, 462), *Комратов* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 96) < **Корматов*, *Шкурматов* (САЛ 680), блр. *Курмат* (Бірыла 234), словн. *Kermat* (ZSSP 259), пол. *Karmat, Kurmat* (SN IV, 504; V, 441) ~ укр. діал. *шкурмáтки* мн. 'дрізки' (Корзонюк 261).

***Къгмета**, ***Къгметъ** / ***Скъгметъ**: укр. *Кармета* (Горпинич 89), *Курмета* (КПУ Київ. 4, 127), *Шкармет* (КПУ Дон. 18, 288), болг. *Корметов* (Илчев 269).

***Скъгмитъ**: рос. *Шкурмитов* (КПУ Ув. Дон. 5, 501).

***Кърмота:** рос. *Кармотин* (РПЭ 1, 444) ~ блр. діал. *кармóта* 'корм, харчі' (РСВ 1, 238).

***Кърмѣть / *Скърмѣть:** ст.-укр. *Петро Скирмуть*, 1649 р. (Реєстр 187), віднесене до балтизмів композитного типу (МЗУА 62), укр. *Курмута* (РІ Зап. 5, 366), кореневе -у- якого стабілізувалося під впливом голосного суфіксальної морфемі, ст.-рос. (похідне) *Скирмонтов стан*, 1623 р. — у колишньому Рузькому пов. (АС II, 1326), рос. *Шкирмонтов* (Лет ЖС 2007, № 40–52, 245) — форми з розщепленим назальним, пол. *Kiermut* (SN IV, 597), *Skermund*, *Skiermant*, *Skiermont*, *Skiermunt*, *Skiermut*, *Skirmut* (SN VIII, 445, 448, 450), чеськ. *Krmout* (Moldanová 91).

***Кърмыта:** пол. *Kurmyta* (SN V, 441).

***кърмиво:** слов. діал. *krmivo* 'корм' (Orlovský 149).

***Кърмаза, *Кърмазь, *Кърмазь:** ст.-укр. *Васил Курмазь*, 1649 р. (Реєстр 255), укр. *Кармаз* (КПУ Зап. 3, 154), *Кармаза* (КП Севастополь 7, 587), *Кармазь* (НКП Зап. 203), *Курмаз*, *Курмаза* (РІ Дон. 5, 67), рос. *Кармаза*, *Кормаза* (ЖПТ), *Кермазов* (м. Оренбург), блр. *Кармаз*, *Кармаза*, *Кормаз*, *Курмаз* (Бірыла 186, 214, 234), *Кермазова* ж. (ТС Мозырь 114), болг. *Кърмазов* (Илчев 290), макед. *Кармазов* (Речник ПКМ I, 597), слов. *Kurmaz* (LP), *Karmaz*, *Karmaza* (SN IV, 504).

***Кърмоза, *Кърмузь:** укр. *Кормоза* (РУС 205), *Кримуза* (Вол.) < **Кирмуза*, рос. *Кармозин* (СКТ 321), *Кормоза* (ЭВИ), *Кормозин* (КП Саратов. 3, 112), пол. *Karmuz* (SN IV, 505).

***Кърмъзь:** укр. (вторинне) *Кремзик* (КПУ Дон. 9, 403) < **Кермзик* (метатеза) ~ рос. діал. *кры'мза* 'дрібний сухий ліс' (Лабунец 80) < **кы'рмза*.

***Кърмуза, *Кърмузь:** укр. *Курмиз* (НКП Луг. 361), рос. *Курмызов* (ЖПТ), *Кирмыз* (Рамієс 2, 219), блр. *Кармызаў* (Бірыла 186), молд. *Кырмыза* (КПУ Од. 9, 149) < слов'ян.

Праантропоніми-композиції та деривати відапелятивного походження з архаїчними префіксами:

***Кърмигозь:** ст.-укр. *Ляль Кормигузь*, 1645 р. (Сел. рух 319).

***Кърмоděжь:** укр. *Кармадії* (Богдан 108).

***Кърмојагь(жь), *Кърмојагьсь:** рос. *Курмояров* (ЖПТ), *Курмоярцев* (РУС 227).

***Кокърмапъ:** болг. *Кокорманов* (Илчев 264).

***Обкърма:** укр. *Окарма* (Панцьо 113), *Окарта* (SN VII, 39) ~ **обкъртъ* (ЭССЯ 27, 221).

*Obkъrmъъ: укр. Окармус (СП 256).

*Ракърманъ: укр. Пакерман (Горпинич, Корнієнко 172).

*Sokъrmiъъ: хорв. Šukurmić (Leksik 664).

*Šekъrma: укр. Шакурма (КПУ Херс. 9, 82).

*Zakъrmaка: укр. Закармака (КУ 2, 646).

На основі якісного чергування (ъ : ъ) корінь *Kъrm- пов'язаний з *Съrm-, на основі якісно-кількісного (ъ : е) – з *Čerm-. Пор., наприклад, деякі похідні:

*Съrma, *Съrmъ / *ŠСъrma // *Čerma, *Čermъ: ст.-укр. Михайло Чирма, 1686 р. (ДСБ 27), укр. Чурма, Чермович (Панцьо 123), Шурма (Ономастикон 301), рос. Черемов (КПУ м. Київ 3, 556), Черемин (ЖПТ), Щермін (КПУ м. Київ 3, 707), пол. Czurma (SN II, 312), слвц. Čurma (TZ Tmava 74) ~ *čermъ, *čermъ(jъ) (ЭССЯ 4, 67, 149), а також рос. діал. черё'м, чурум купа снігу' (СРГСУ Доп. 563, 568), чуры'м 'т. с.' (Опыт 260) – форми з секундарними голосними після плавного.

*Съrmuga: пол. Czermuga (SN II, 281).

*Съrmaйъ / *Съrmějъ: укр. Czermaj, 1765 р. (АЮЗР I/4, 591), Чермейко (Богдан 34), рос. Чурмаев (КПУ Дон. 19, 430), пол. Czormiej (SN II, 300).

*Съrmaка, *Съrmakъ: ст.-укр. Чермакъ Попович, 1571 р. (ОО 57), укр. Чермак (СП 382), Чурмак (КПУ Харк. 2, 279), ст.-рос. Гришка Иванов сын Чермаков, 1623 р., Мишка Чурмаков, 1682 р., Мишка Чурмакин, 1683 р. (Полякова 246, 253), рос. Чермаков (ЖПТ), (похідні) Чермакова – ойконім у колишній Уфимській губ. (Vasmer RGN X, 92), Чермаки – на терені Чувашії, хорв. Čarmak, Čermak, Črmak (Leksik 106, 109, 114), слвн. Čermak (ZSSP 89), ст.-пол. Czurmak, 1395 р. (SSNO I, 435), пол. Czarmak, Czermak (SN II, 255, 280), чеськ. Čermák (Kotík 39), слвц. Čermák (TZ Tmava 73), слов'ян. Чермакъ, Чормакъ (Магницький 92, 93) ~ укр. діал. черма́к 'сорт білокорих гарбузів [...] (СБук. Г 640) та ін., зібрані під гаслом *črmakъ (ЭССЯ 4, 148).

Словотвірно з базовим *Съrmakъ пов'язане *Съrmaсъ, яке континуують слвн. Čermač, Črmač (ZSSP 89, 94).

*Съrmikъ: пол. Czermik (SN II, 281).

*Съrmeljъ: хорв. Čermelj, Črmelić (Leksik 109, 114), слвн. Čermelj, Črmelj (ZSSP 89, 94) ~ *črmelj (ЭССЯ 4, 148).

*Съrmъkъ: хорв. Čermek (Leksik 109), пол. Czarmek, Czermek (SN II, 255, 281).

***Їьгтапъ**: ст.-укр. Куц *Черманъ*, 1592 р. (УП 491), укр. *Черман* (Вол.), рос. *Чурманов* (КПУ Полт. 12, 351), хорв. *Čarman* (Leksik 106), словн. *Čerman* (ZSSP 89), ст.-пол. *Czurman*, 1470–1480 рр. (SSNO I, 435), пол. *Czerman*, *Czurman* (SN II, 280, 312). Пор. ще слов'ян. *Черманъ*, запозичене чувашами (Магницький 92).

***Їьгтьпъ(йъ)** / ***Їьгтьпъ(йъ)**: д.-руськ. Всеволодъ *Чермной*, 1206 р. (Тупиков 424), ст.-укр. *Чермны(и)*, 1443 р. (ССУМ II, 536), ст.-рос. *Чьрьмънъ* у новгородській грамоті № 671 (Зализняк 679), Третьяк *Чермный*, 1573 р. (ВХК 70–80 гг.: I, 18), Коземка *Чермной*, 1639 р. (Парфенова 404), Яков *Черемной*, 1667 р. (Тупиков 423), Микитка *Чермный*, XVII ст. (ПКРК I/2, 715), рос. *Черемный*, *Черемнов*, *Черемных* (ЖПТ);

~ рос. діал. *черемный* у виразі *черемная кость* 'хребет' (СРГСУ Доп. 563);

~ ***Їьгтьпъ(йъ)** (ЭССЯ 4, 149).

На основі ст.-рос. Гурейко Леонтьевъ сынъ *Чермнокожей*, 1647 р. (ПКВП 89) можна реконструювати праантропонім-комполит ***Їьгтьппокожь**.

***Їьгтасъ**: ст.-рос. *Чурмас* Никулич Зубов, 1552 р. (Веселовский 357).

***Їьгтиха** / ***Їьгтиха**: укр. *Чермух* (Новикова 917), *Чермуха* (Пура СПР V, 175), рос. *Черемуха* (ЖПТ) ~ рос. діал. *черёмуха* 'розсоха, кокора' (Зеленин Отчет 177) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 66).

***Їьгтьха**, ***Їьгтьха** / ***Їьгтьша**: укр. *Черемха* (КПСВР 5, 321), *Черемша* (Новикова 917), ст.-рос. Перфильев *Черемша* Григорьев сын, 1550–80-е (?) гг. (АСЗ I, 101), *Черемша* Иванович Лопков, 1591 р. (Веселовский 351), *Черемха*, XVI ст. (НПК VI, 371), рос. Івашко Федоровъ, прозвище *Черемха*, 1718 р. (ОСС 3, 69), *Черемхин* (ЖПТ) ~ ***ĉermъša** (ЭССЯ 4, 68).

***Їьгмитъ**: ст.-укр. *Jacz Czormith*, XVI ст. (Жерела I, 89), рос. *Чермит* (Лет. ЖС 2002, № 1–13, 214), *Чермитова* ж. (КПУ Сум. 2, 59).

Префіксальні архетипи:

***Коъгта**: ст.-рос. (похідне) *Кочермино* — топонім у колишній Тамбовській губ. (Розанов 40), рос. *Качармин* (Лет. Р 2006, 36), *Кочармин* (ТЕ 291) ~ рос. діал. *кочерма* 'великий одношогловий човен' (СРНГ 15, 127).

***Коъгтапъ**: слов'ян. *Кочерман* (Ратієс 2, 393).

Повний ступінь кореневого вокалізму *о*-ряду континують:

***Корма**, ***Кормъ** / ***Skorma**, ***Skormъ**: укр. *Корона* (СП 187), рос. *Скоромов* (РУС 387), *Скоромин* (ЖПТ), пол. *Krom*, *Kroma*, *Skrom*, *Skroma* (SN V, 294; VIII, 472), *Koroma* (SN V, 163) < укр.

Демінутиви:

***Кормъсь** / ***Skormъсь**: укр. *Коромець* (СП 187), рос. *Скоромец* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 245), пол. *Kromiec* (SN V, 295).

***Кормікь** / ***Skormісь**: хорв. *Skramić* (Leksik 596), пол. *Kromik* (SN V, 295).

***Кормъка**, ***Кормъкъ** / ***Skormъкъ**: укр. *Коромок* (КПУ м. Київ 2, 217), ст.-пол. *Cromka* Stanislaus, 1497 р. (SSNO III, 146), пол. *Kromek*, *Kromka*, *Skromek* (SN V, 295; VIII, 470) ~ рос. діал. *корѡмка* 'різновид корзини' (НОС 4, 116).

Іносуфіксальні праантропоніми:

Похідні з -х- / -š- у суфіксі:

***Кормашь** / ***Kormішь**: укр. *Карамаш* (ГЖ 124), пол. *Kromisz* (SN V, 295).

***Skormоха** / ***Skormохъ**: рос. *Скоромохов*, *Скоромохин* (ЖПТ).

***Кормишь** / ***Skormиха**: ст.-укр. *Лєско Карамушька*, 1649 р. (Реєстр 409), укр. *Карамушка* (Вол.), *Корамушка* (КПУ Дон. 11, 621), пол. *Skoromucha* (SN VIII, 461) < укр.

***Кормъша**: рос. *Курамишин* (ЖПТ) < **Коромшин*.

***Кормухъ** / ***Кормушь**: ст.-рос. Офоня *Карамышевъ*, 1507 р. (АГР I, 60), Григорей *Карамышев*, 1573/74 р. (Кучкин 314), Семичевъ *Коромышь* Алексѣевъ, XVI ст. (НПК VI, 879), Ондрей *Коромышевъ*, 1668 р. (ОАРП 522), (відантропонімні деривати) *Карамышево* (13) — назви поселень (Vasmer RGN IV, 56), блр. *Карамыш* (Бірыла 184), пол. *Kromuch* (SN V, 295).

***Кормајь**: рос. *Карамаяев* (Лет. ЖС 2008, № 27–39, 148), пол. *Kromaj* (SN V, 294), *Karamaj* (SN IV, 490).

***Кормѣјь**: пол. *Kromej* (SN V, 294).

***Кормаць** / ***Skormакъ**: укр. *Карамач* (КПУ Вол. 3, 384), пол. *Skromak* (SN V, 295).

Похідні з -l- у суфіксі:

***Кормель**: пол. *Kromel* (SN V, 295).

***Kormola**, ***Kormolъ**: ст.-рос. *Коромолин* Юрий Булгаков, 1565 р. (Веселовский 157), *Коромолинъ* (*Карамолинъ*) Дмитрий, 1664 р. (Барсуков 490), (похідні) *Коромолино*, 1636 р. — назва пустища в колишньому Московському пов. (АГР II, 98), *Коромолиха*, XVII ст. —

назва пустища в колишньому Ярославському пов. (ИАЯ III, 124), серб. *Крамол* (Грковић Имена 183), ст.-пол. *Pribizlau, filius Cromola*, XIII ст. (SSNO III, 147), пол. (вторинне) *Kromoliński* (SN V, 295), *Karamol* (SN IV, 490), луж. *Kromolka* (Wenzel II/1, 221).

Стосовно мотивації пор. укр. (застаріле) *коромбли* 'змови; підбурювальні думки' та ін. (ЕСУМ 3, 40; ЭССЯ 11, 89).

***Kormula**: пол. *Kromuła* (SN V, 295).

Похідні з консонантом -n- у суфіксі:

***Kormanъ**: д.-руськ. *Короман*, XII ст. (Подольская 220), укр. *Караман* (Київ.) < **Короман*, рос. (похідне) *Короманово* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 427), пол. *Kroman* (SN V, 294), *Karaman* (SN IV, 490) < укр., чеськ. *Kroman* (ЧП) < пол.

***Skormъljъ**: укр. *Скоромний* (РУС 387), рос. *Скоромнов, Скоромный* (ЖПТ).

***Kormarъ**: пол. *Kromarz* (SN V, 294).

***Kormъza**: ст.-рос. Іванъ Івановъ сынъ *Коромзинъ*, 1677 р. (РИБ XVII, 14), рос. *Карамзин* (КПУ Дон. 17, 69), (відантропонімії похідні) рос. *Коромзино* — ойконім у колишній Тверській губ., *Карамзина* (56 фіксацій), *Карамзино* (4 фіксації) — назви поселень у різних регіонах, блр. *Карамзы* — в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 56, 427) ~ укр. діал. *карамза* 'низький, кривий ліс' (ЕСУМ 3, 40), блр. діал. *карэ'мза* 'плаксива дитина' (Трухан 115) < **коромза*.

Континуанти псл. *(S)kьrп-

Потенційність первісних псл. ***Кьгпа**, ***Кьгно**, **Кьгпъ**, ***Кьгпъ** / ***Скьгпа**, ***Скьгпъ** підтверджують: ст.-укр. Сєрьгъй *Книрѣ*, 1649 р. (Реєстр 272) < **Кириъ*, укр. *Карно* (Богдан 109), *Керн* (РУС 184), *Керно* (Падалка 206), *Кири* (КПУ Зап. 12, 149), *Кири* (КПУ Дн. 1, 57), *Корн* (Новикова 414), *Корна* (КПУ Сум. 10, 370), *Корно* (КПУ Од. 1, 473), *Курна* (КПУ Дон. 20, 448), *Крон* (Вол.) < **Корн* (метатеза), *Книр* (КПУ Полт. 1, 189), *Кнір* (м. Сміла Черк.), *Кран* (КПУ Харк. 1, 659) < **Карн*, *Керень* (РІ Крым 6, 143) — форма з другим повноголоссям, *Шкурн* (Новикова 956), ст.-рос. Ефимко *Корнин*, 1579 р. (Чагин 17), Дружина *Скринъ*, 1623–1624 рр. (Степанов 1900: 248) < **Скириъ*, Ефим *Крынин*, 1644 р. (ПЮН ОК 230), (похідні) *Корнино*, XVI ст. — ойконім у колишньому Дмитровському пов. (ПКМГ

I/1, 772), *Корново*, а *Брюханово тожъ*, *Корнино*, XVII ст. — назви пустищ у колишньому Углицькому пов. (ПКУ 112, 190), рос. *Карно*, *Карнов*, *Кернов* (ЖПТ), *Кирнов* (Глуховцева 1, 322), *Книров* (Вол.) < **Кирнов*, *Корно* (ЖПТ), *Корнов* (СКТ 321), *Конров* (Тамбовськ. обл.), *Скарн* (Книги РФ IX, 710), *Скорнин* (Лет. ЖС 2008, № 40—52, 311), *Скорно* (ЖПТ), *Скурнович* (Лет. ЖС 2006, № 1—13, 173), (похідні) *Керново* (2) — ойконіми в колишніх Новгородській та Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 137), блр. *Курна* (Бірыла 234), *Кернава мяжа* — мікротопонім у Гродненській обл. (Ламака 1, 169), болг. *Кернов*, *Корна* (Илчев 252, 269), (похідні) *Крѣньов алчак*, *Крѣньов пряслап*, *Крѣньов чир*, *Кърнев връх*, *Кърнова падина* і под. — мікротопоніми (БЕР 3, 47—48), макед. *Крнов* (Речник ПКМ I, 699), *Кирново* — ойконім (Веркович 250), історично — *Кирнево*, *Крнево*, 1573 р. (ТДок. V/3, 397), серб. *Крно*, *Кръевић* (СБР 5, 362, 363), *Кръево* — назва поселення, ст.-хорв. *Kerna de Tugar*, 1080 р. (Šimundić 1982—1983: 176), хорв. *Karna*, *Kern*, *Kirn*, *Korno* (Leksik 283, 291, 316), словн. *Karn*, *Karna*, *Korn*, *Krn*, *Krnjev* (ZSSP 253, 287, 307), ст.-пол. *Carna*, 1136 р., Nicolai alias *Corna*, 1442 р., *Carno*, 1450 р. (SSNO II, 537, 538; III, 86), пол. *Karn*, *Karna*, *Karno*, *Kern*, *Kiern*, *Kierna*, *Kierno*, *Korn*, *Korna*, *Korno*, *Korń*, *Kórna*, *Kurna*, *Skórna* (SN IV, 505, 507, 568, 597, 598; V, 157, 161, 252, 441; VIII, 467), (похідне) *Karnowo* — ойконім (SMP 445), чеськ. *Karn*, *Kern*, *Korn*, *Korna*, *Škrna* (ЧП), *Krnov* — ойконім, зафіксований під 1249 р. як *Kurnow* (Lutterer, Šrámek 141), ст.-словц. Andreas *Krno*, 1625 р. (UFP II, 129), словц. *Kern*, *Krno* (TZ Bratislava 158, 189), а також *Karnitz*, 1380 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 78). Пор. ще ойконім *Керново* — в колишньому Віленському пов., де була перша столиця литовських князів (ГП I, 181), слов'ян. (похідні) *Карново* (2), *Керны* — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 26, 478).

Зважаючи на географію рефлексів, а також на реалізацію -ар- < -зр- у бінарній сполуці «редукований + плавний» як одну з можливих у кореневих структурах тьгт, до наведеного списку слід додати д.-руськ. *Карнъ* — ім'я посла князя Олега до греків 912 р. (ПСРЛ XXV, 344), яке бездоказово кваліфікують як кельтизм (Кузьмин 1974: 76).

Щодо мотивації цих і подібних до них антропонімів пор., наприклад, укр. діал. *кórна* 'тепла хустка' (СБук. Г 224), *кнóри* мн. 'великі сучки' (СБук. Г 212) < **кóрни* (метатеза), рос. діал. *ка́рна* 'ніс',

курна́ 'кирпата людина' (ССГ 5, 17, 137), 'людина з покаліченим носом' (СРНГ 16, 134), керн 'шматок дерну' (ПОС 14, 99), корна́ 'матня невода чи волока' (Моисеев 69), кырно́ 'стара німична людина' (Соликамск. 273), шкарна́ 'кочет для весла на борту човна' (Зотов 529), блр. діал. кірна́ 'товстий сучок' (СБГ 2, 465), ры́на 'жолоб [...] ' (Бялькевіч 394) < *кры́на < *кы́рна, серб. діал. крн́ 'безносий або з тупим носом' (Динић 363), крња́ 'людина з маленьким носом', крња́ 'коза з відламаним рогом', крњ́ 'однорогий' (Петровић, Ђелић, Капустина 196), слвн. діал. krnjá 'стара надокучлива жінка' (Грегочић 160) та ін. Див. (Козлова 344—345).

Із заголовними архетипами можна зіставляти етнонім карни (лат. *Carni*, *Carnae*, грецьк. Κάρνοι) — а) одне з гірських племен Кавказу; б) одне з кельтських племен, яке мешкало на території від Карнійських Альп (південь Австрії) до р. Тальяменто (північно-східна Італія), а також на Істрійському п-ві (Буданова 241).

На основі ст.-укр. Іванъ Корный, 1659 р. (Тупиков 197), укр. Кірний (Новикова 378), Корний (КПУ Київ. 2, 601), ст.-рос. Гришка Зиновьевъ Кырной, 1696 р. (Тобольск 54), рос. Кирный (КП Алтай 2, 59), ст.-пол. Andree Karni, 1393 р. (SSNO II, 538), пол. Karny (SN IV, 507), чеськ. Kárny, Kerný, Krný (ЧП) можлива реконструкція ад'єктива *Къпънь.

Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. курно́й 'здоровий, товстий' (СРГК 3, 69), корно́й 'приземкуватий' (ССГ 11, 233), ко́рный 'низкорослий, приземкуватий' (ПОС 15, 262), болг. діал. крѣн 'з відламаним рогом' (Ралев 138), серб. крн́ 'дірчастий' (Лавровський 265), діал. крн́ 'безрогий' (Златковић 1, 395) та ін. Див. (Козлова 332—333).

Демінутиви:

*Къпъньс: укр. (вторинне) Криничик (Вол.) < *Кирничик, рос. Кирнецов (КП Вологда), ст.-хорв. Krnac, 1076 р. (Šimundić 1982—1983: 177), хорв. Kernac, Krnac (Leksik 291, 337), слвн. Kernc, Krnes, Krnc (ZSSP 260, 307), пол. (похідне) Karnicza Góra — топонім на Шльонську, відомий в історичних документах під 1155 р. (Rospond 150).

*Къпница: укр. Криница, 1767 р. (УЛИ VIII), Кирница (Горпинич, Тимченко 120), Корница (Горпинич 251), ст.-рос. Корница, XVI ст. (НПК VI, 497), Андрей Криницынъ, 1678 р. (РК 38), Посник Креницын, XVI ст. (ВХК 80—90 гг.: I, 5), рос. Криницин (Вол.) < *Кирницин, Корница (КПУ Киров. 1, 193), Курницин (КПУ Зап. 21, 224).

***Къгнікъ:** ст.-укр. *Iwan Kirnikowicz*, *Martin Kornik*, XVI ст. (Жерела II, 146, 201), Өетка *Корниковъ*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 349), укр. *Керник* (Панцьо 106), *Кернік* (НКП Дн. 448), *Кнерик* (Вол.), *Книрик* (Зап.) < **Керник*, **Кирник* (метатеза), *Корник* (Богдан 134), рос. *Карніков* (Новикова 362), *Керник* (Лет. ЖС 2009, № 12, 142), запозичене в такій формі в естонський ономастикон (Лен. М 11, 213), *Кна́рик* (КПУ Зап. 1/1, 305) < **Карник*, (похідне) *Карники* — ойконім у колишній Тульській губ. (Vasmer RGN IV, 75), блр. *Корниково* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 287), макед. *Корников* (Речник ПКМ I, 662), хорв. *Karnik*, *Kornik*, *Krnik* (Leksik 283, 316, 338), слвн. *Kornik* (ZSSP 287), пол. *Karnik*, *Kernik*, *Kiernik*, *Kornik*, *Kórnik* (SN IV, 506, 568, 597; V, 160, 252), чеськ. *Kárník* (ЧП), яке пов'язують із апелятивом *kornet* (Moldanová 81), ст.-слвц. *Matthias Karnik*, 1625 р. (UFP II, 138), слвц. *Kárník* (TZ Bratislava 155), які мотивовані апелятивною лексикою на зразок рос. діал. *ка́рнік* 'спеціальне приміщення для утримання пчіл, вулик' (ПОС 14, 8), *корнік* 'корзина для лову бджіл' (СРНГ 14, 342), *ку́рник* 'пиріг з м'ясом' (Калинин. словарь 115), блр. діал. *корнік* 'плотогін' (Бардулін 424) і под.

***Къгніць / *Skъгніць:** ст.-укр. *Szen Skornysz*, XVI ст. (Жерела III, 239), укр. *Кернич* (Рв.), *Корнич* (КПУ Зап. 4, 399), (похідне) *Корниці* — ойконім у Львівській обл., ст.-рос. (похідне) *Карничево*, 1610–1612 рр. — ойконім у колишньому Окологородському стані (Акты ЗР IV, 377), рос. *Корнич* (Лет. ЖС 2007, № 27–39, 94), блр. *Корничи* — ойконім у колишній Мінській губ. (Vasmer RGN IV, 413), болг. *Кърничев* (Илчев 290), серб. *Кръњић* (Дедијера 374), хорв. *Kernić*, *Kornić*, *Krnić* (Leksik 291, 316, 338), слвн. *Kornič*, *Krničnik* (ZSSP 287, 307), ст.-пол. *Cornicz*, 1328 р. (SSNO III, 87), (похідне) *Karniz*, 1285 р. — ойконім, який відновлюють як **Kъnitji* (Jeżowa 88), пол. *Kórnicz* (SN V, 252).

***Къгпъкъ, *Къгпъка:** укр. *Kirinka* (Красовський 80) — форма з другим повноголоссям, (вторинне) *Карнковський* (Вол.), ст.-рос. Лаврок Абакѹмов *Кринка*, 1492 р. (АСЭИ II, 231), *Кринка* Окуловъ, 1558 р. (Тупиков 210), Демка *Кринкин*, 1629 р. (СПКВ 42), Гришка Васильев *Крынка*, 1665 р. (ОСС 11, 112), рос. *Корноковъ* (Иркутск 87), блр. *Крынка* (Бірыла 223), пол. *Kornek*, *Kurnek* (SN V, 159, 441), (похідні) *Karnkowo* (Мазовше) — назва поселення, згадана під 1436 р. (Zierhoffer 206), *Karnków* — ойконім на Шльонську, відомий з 1300 р.,

Karnkowski Potok — гідронім у басейні Одеру (Rospond 151), чеськ. *Krnka* (Kotík 43) ~ укр. діал. *рінка* 'невеликий глиняний горщик' (СБук. Г 455) < **крінка* < **кірнка*, *рénка* 'сковорідка на ніжках' (Корзонюк 107), блр. діал. *ры́нка* 'маленька сковорідка на трьох ніжках' (ДСБр. 197), 'глиняна миска' (Бялькевіч 394).

***Кънѣ**: укр. *Корнят* (Богдан 134), слвн. *Krne* (ZSSP 307). Можливо, сюди ж слід віднести укр. *Корня* (Од.), рос. *Корня* (ЖПТ), слвц. *Krňa* (TZ Bratislava 189) і т. п., якщо це не результат впливу іменних основ на *-ja*.

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, слвц. діал. *škrňa*, *-ř a*, *škrne* 'малюк' (Orlovský 333).

***Къноба**: рос. *Корнобин* (Рамієс 2, 27).

***Кънѣдь**: укр. *Кернадз* (Редько Словник 1, 455), рос. *Карнади* — ойконім у колишній Тульській губ. (ГСТ 196) ~ укр. діал. *кórнадь* 'щось страхітливе; корінь смереки, ялини, бука, витягнутий із землі' (Бевка 76).

Суфіксальною варіантністю поєднані ***Кънага**, ***Кънега**, ***Кънога** / ***Скънега** > укр. *Карнага* (РІ ІФ 1, 819), *Корнага*, *Карнога* (Вол.), *Кернога* (Льв.), *Корнега* (Редько Словник 1, 511), *Корнога* (Вол.), *Шкарнега* (КС Рв. 1, 462), ст.-рос. (похідне) *Корногино*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Московському пов. (ПКМГ І/1, 233), пол. *Karnaga*, *Kornaga* (SN IV, 505; V, 157) ~ укр. діал. *корна́-га* 'сукуватий кусок дерева, сукуватий пень' (ЕСУМ 3, 31).

***Кънѣгъ**: рос. *Курнягов* (ИС 15), (похідне) *Корнягово* — назва поселення в колишній Тверській губ. (Списки Твер. 89) ~ укр. діал. *корня́га* 'сукувате кореневище' (ЕСУМ 3, 31), рос. діал. *кирня́ги* мн. 'взуття з оленячої шкіри' (СРГС 2, 62).

***Кънуга**: ст.-рос. Исачко *Курныгин*, 1593/94 р. (Сироткин 2005: 68), рос. *Карныгин* (ЖПТ), *Курныгин* (КП Твер.).

***Кънежа**, ***Кънежь**: укр. *Кернеж* (КПУ Ник. 11, 109), слвн. *Krneža* (ZSSP 307).

Похідні з консонантом *-x-* / *-š-* у суфіксальній морфемі:

***Къгнаха**, ***Къгнахъ** / ***Къгнажь**: ст.-укр. (вторинне) *Mascko Krynaszowicz*, XVI ст. (Жерела II, 106), укр. *Кирнах*, 1723 р. (Заруба 210), *Карнах* (Вол.), *Карнаш* (КПУ Зап. 13, 138), *Корнаш* (Богдан 133), ст.-рос. *Курнашова*, 1551/54 рр. — назва пустища в колишній Тверській губ. (ПМТ 275), рос. *Карнаш* (ЖПТ), *Карнашин* (КП Вологда), *Карнахин* (КПУ Ник. 1, 373), *Корнашев* (КП Вологда), *Кур-*

нах (КПУ Ник. 11, 23), ст.-блр. *Kurnasz*, 1660 р. (ABK III, 353), (похідне) *Карнашова*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Полоцькому пов. (ПКМГ I/2, 507), блр. *Карнаш* (Бірыла 186), ст.-пол. *Cornassio*, 1458 р. (SSNO III, 87), пол. *Kornasz*, *Kurnach* (SN V, 158, 441), чеськ. *Kornáš* (ЧП) ~ рос. діал. *корна́ха* 'чайка' (СРНГ 14, 341).

***Къпнеъ**: укр. *Кернеш* (КПУ Ник. 2, 47), *Корнеш* (Богдан 133), рос. *Корнешов* (КП Твер.), *Курнешов* (ЖПТ), серб. *Крънешевци* — ойконім, ст.-пол. *Karniesz*, 1136 р. (SSNO II, 537).

***Къпноха**, ***Къпнохъ** / ***Къпноъ**: укр. *Карнох* (КПУ Полт. 8, 291), рос. *Корнохин* (Харк.), ст.-пол. *Cornosio*, 1412 р. (SSNO III, 87), пол. *Kornoch*, *Kornosz* (SN V, 161), чеськ. *Karnoř*, *Krnoř* (ЧП).

***Къпнихъ**, ***Къпн'уха** / ***Къпниша**, ***Къпнишь**, ***Къпн'ушь**: укр. *Карнух* (Богдан 109), *Корнух* (м. Черкаси), *Корнюш* (СКТ 378), ст.-рос. Алферъ *Корнушкинъ*, XV ст. (НПК III, 684), рос. *Карнухов* (ЖПТ), *Корнюхин* (СКТ 378), *Корнушев* (КП Ярослав.), пол. *Karnusz*, *Kornuch* (SN IV, 507; V, 161), ст.-слвц. Nicolaus *Krnuch*, 1625 р. (UFP II, 127), слов'ян. *Корнуш* (Магницький 52), запозичене чувашами.

***Къпніхъ** / ***Къпнішь**, ***Къпнуха** / ***Къпнушь**: ст.-укр. Wass *Corniss*, XVI ст. (Жерела I, 89), укр. *Карниш* (Горпинич 27), *Карніш* (Новикова 362), *Книриш* (РІ Черк. 7, 69) < **Кирниш* (метатеза), *Курниш* (Богдан 152), ст.-рос. *Корнышь*, XVI ст. (Майков 141), Михайла *Корнышов*, 1669/70 рр. (ТКВЛ 36), Димитрій *Корниховъ*, 1680 р. (Тюмень 97), рос. *Кирнишев* (КПУ Ник. 9, 207), *Корнишев* (Новикова 415), *Карнышев* (КП Новгород.), *Корнышев* (КП Твер.), *Курнышь*, 1736 р. (Грязнов 435), *Кырнышев* (КП Коми 402), (похідні) *Карныши* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 76), *Карнышево* — назва пустища в колишньому Псковському пов. (Василев 1, 142), *Корнышина поляна* — мікротопонім у Заонежжі (СТЗ 20), *Кырнышева* — назва поселення в колишній Пермській губ. (Списки Перм. 407), блр. *Карнышев* (ЖПТ), *Курныш* (Бірыла 234), (похідні) *Карныши Великие*, *Карныши Малые* — ойконіми в колишній Мінській губ. (Ярмлович 82), хорв. *Karniš* (Leksik 283), слвн. *Karniš* (LP), ст.-пол. Petrus *Carnisz*, 1410 р. (SSNO II, 538), пол. *Kiernisz* (SN IV, 598), чеськ. *Karniš* (ЧП), слвц. (похідне) *Krnišov*, 1551 р. — ойконім (DPB 95) ~ рос. діал. *корні́ха* 'чайка' (СРНГ 14, 342), *курны'ш* 'качка-нурець' (СГРС 6, 300), *кырны'ш* 'хто рано встає' (СРНГ 16, 204) та ін.

***Къпнаѣ**, ***Къпн'аѣ**: укр. *Корнай* (Панцьо 107), *Курнайка* (КПУ Херс. 7, 265), (похідне) *Кірнайв* — мікротопонім у Чернігівській обл.

(Павленко 74), ст.-рос. *Карнаевъ*, 1623 р. — назва починка в колишньому Солікамському пов. (Колотилов 54), Андрей Яковлевъ сынъ *Кырнаевъ*, 1658 р. (Греков 1916: 9), Завьялко *Курнай*, 1671 р. (РРаз. 139), Никита *Курнай*, 1680 р. (КПЯ 117), Ортюшка *Кирнай*, XVII ст. (МИЯ 3, 1090), рос. *Карнаев*, *Курнаев* (ЖПТ), *Корнаев* (СКТ 377), *Курняева* ж. (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 121), (похідне) *Корнаи* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 411), хорв. *Krnajić* (Leksik 337), словн. *Krnjajič* (ZSSP 307), пол. *Kornaj* (SN V, 158), слов'ян. *Курнай* (Магницький 54), запозичене чувашами.

***Къпнѣйъ:** ст.-рос. (похідне) *Кирнѣво*, XVI ст. — назва поселення в колишньому Дмитровському пов. (ПКМГ I/1, 779), рос. *Карнеев* (РУС 179), пол. *Kierniej* (SN IV, 597).

***Къпнѣйъ:** ст.-рос. (похідне) пустошъ *Ивашковская Кирнуева*, 1563 р. — в історичній Обонезькій п'ятині (ПКОП 99), вона ж *Кирнуево*, 1582 р. (МИКП 280).

***къпнѣйъ:** серб. діал. *крънъ* 'безрогий' (Петровић, Капустина 141) і под.

Рос. *Карнищево* — ойконім відантропонімного походження в колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN IV, 76) свідчить про потенційність праантропоніма ***Кърнище**.

Деривати з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

***Къгнака, *Къгнакъ, *Къгп'акъ / *Скъгнакъ, *Скъгп'акъ:** ст.-укр. Іакуб *Курнак*, XVI ст. (Жерела II, 217), укр. *Карнак* (СКТ 321), *Корнак* (Панцьо 107), *Корняк* (Вол.), *Курнак* (Богдан 152), *Курняк* (Богдан 152), *Харнак* (СКТ 852) < **Карнак*, ст.-рос. Митя *Корнаков*, 1556 р. (Антонов 1999: 38), Тимофей *Скорнякъ*, 1640 р. (САШ 84), рос. *Карнаков*, *Корнаков* (ЖПТ), *Корняков* (Глуховцева I, 351), *Карняков*, *Курнаков* (КП Твер.), *Курнакин* (СКТ 425), (похідні) *Карнаки* — ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 75), *Курнакино* — в колишній Вологодській губ. (Списки Волог. 479), блр. *Карнак* (Бірыла 186), болг. *Кърнаков* (Илчев 290), хорв. *Kernjak*, *Kornak*, *Krnjak* (Leksik 291, 316, 338), словн. *Krnjak* (ZSSP 307), пол. *Karniak*, *Kierniak*, *Kornak*, *Kórniak*, *Skórniak* (SN IV, 506, 597; V, 158, 252; VIII, 467), чеськ. *Krnák*, *Kornak* (ЧП), словц. *Kirňák* (TZ Bratislava 159).

Щодо апелятивної лексики пор. укр. діал. *кы'рнак* 'грубий відламок палиці' (Пиртей 2004: 136), *кирнák* 'палиця, патик' (ЕСУМ 2, 436), *корнák* 'залишок кореня (пень)' (ЕСУМ 3, 31), рос. діал.

карна́к 'той, хто багато знає; досвідчена людина' (СРГС 2, 40), серб. діал. *krnak* 'поросся' (Gusi 188), *крна́к* 'залишок зламаного зуба' (Стојановић 398) і под.

**Кърнакъ*, **Кърн'акъ* взаємопов'язані з **Къгнась*, **Къгн'ась* (j-ові деривати), потенційність яких підтверджують: ст.-укр. *Корнач*, 1539 р. (AS IV, 182), *Корначъ* Стецевичъ, 1565 р. (ДМА I, 157), укр. *Карнач* (Новикова 362), *Кернач* (КПУ Терн. 1, 32), *Курнач* (КПУ Луг. 8, 261), *Корнач* (СКТ 372), *Курначъ*, 1767 р. (УЛИ IX), (похідні) *Карначівка* — ойконім у Тернопільській обл., відомий з 1583 р. (ТЕС 2, 39), *Корначівка* — ойконім у Хмельницькій обл., ст.-рос. Гавриилъ *Корнячъ*, 1500 р. (НПК III, 437), рос. *Карначев* (Новикова 362), *Корнач* (ЖПТ), *Курначев* (КП Ярослав.), ст.-блр. (похідне) *Корначево*, 1563 р. — назва урочища в Кобринській економії (РКЭ 103), блр. *Корнач*, 1746 р. (Бірыла 1966: 225), *Карнач* (Бірыла 186), болг. *Кърначев* (Илчев 290), хорв. *Krnač* (Leksik 337), пол. *Karnacz*, *Kornacz* (SN IV, 505; V, 157), чеськ. *Krnáč* (ЧП), словц. *Kernáč*, *Krnáč* (TZ Bratislava 158, 189).

Вони мотивовані апелятивною лексикою на зразок блр. діал. *карна́ч* 'малорослий' (МАСМ I, 43), *кірна́ч* 'кривоногий' (Цыхун 1993: 70), чеськ. діал. *krnáč* 'суха галузка' (Baroš 165), словц. діал. *krnáč* 'стара худа людина; худорба' (SSN I, 882) і под. Див. (ЭССЯ 13, 230).

**Къгнукъ*(jь), **Къгн'укъ*: укр. *Карнук* (КПУ Ник. 5, 657), *Курнукий* (РІ ІФ 2, 262), *Карнюк* (Рв.; Терн.), рос. *Карнуков* (Память 1, 42), *Корнуков* (ЖПТ).

**Къгнѣкъ*: рос. *Карнеков* (КП Ярослав.).

**Къгналь*: укр. *Карналь* (РУС 179), рос. *Карналев*, *Корналев* (ЖПТ), *Курнальов* (Новикова 456), пол. *Kiernal*, *Kornal*, *Kurnal* (SN IV, 597; V, 158, 441), чеськ. *Kernal* (ЧП).

**Къгнель*: словн. *Krnelj* (ZSSP 307), пол. *Kurnel* (SN V, 441).

**Къгнуль*: ст.-болг. *Кернул*, XV ст., болг. *Крънул* (Ковачев 1978: 368) ~ словц. діал. *kornul'* 'рогата вівця' (SSN I, 831).

На основі укр. *Кернило* (КПУ Полт. 1, 182), співвідносного з укр. діал. *корні́л'о* 'високорослий чоловік' (Горбач Бродина 176), можна реконструювати псл. **Къrnidlo*.

**Къгнапъ*: укр. *Корнан* (Льв.).

Укр. *Кирнаренко* (КПУ Він. 6, 431), макед. *Карнара*, кваліфіковане як неясне (Речник ПКМ I, 598), болг. *Кринáров* (Илчев 278),

серб. *Крнар* (СБР 5, 361), хорв. *Kornar* (Leksik 316), словн. *Karnar* (ZSSP 253), ст.-пол. *Nicolao Carnar*, 1486 р. (SSNO II, 537) свідчать про потенційність псл. **Къгнага*, **Къгнагъ*. Щодо мотивації пор., наприклад, болг. діал. *крна̀р* 'торговець свиньми' (БЕР 3, 47 — стаття *крън*).

Похідні з *-s-* у суфіксальній морфемі:

**Къгнасъ*: укр. *Карнас* (РІ Терн. 3, 207), *Кернас* (КПУ Полт. 1, 182), *Кирнас* (Кравченко 174), *Корнас* (Рв.), *Курнас* (КС Луг. 2, 327), ст.-рос. Левонтій Степановъ с. *Курнасовъ*, 1616 р. (Тупиков 611), Максимко Анферьевъ сынъ *Кернасъ*, 1647 р. (ПКВ 125), Андрей Мироновъ *Кырнасовъ*, 1651 р. (СГКЭ II, 9), рос. *Карнас* (ППП 1, 227), *Кірнасов* (Новикова 378), (похідне) *Курнасов* — назва поселення в межах землі Війська Донського (Списки ЗВД 110), пол. *Karnas*, *Kiernas*, *Kornas*, *Kurnas* (SN IV, 505, 597; V, 158, 441), (похідне) *Karnasówka* — назва узвишся на Шльонську (Rospond 150), чеськ. *Karnas*, *Kornas* (ЧП) ~ рос. діал. *корна́с* 'різновид мисливської снасті' (СГРС 6, 44), болг. діал. *курна́с* 'гордовитий' (Собаджиев 185).

**къгнастѣъ*: укр. діал. *корна́стий* 'неотесаний, невчений' (Чабаненко Словник 2, 166).

**Къгнась*: укр. *Кернес* (РУС 194), *Кирнес* (ЗЧ 51), *Корнесик* (Вол.), пол. *Kiernes*, *Kornes* (SN IV, 597; V, 159).

**Къгнось*: ст.-укр. Іванъ *Кирнось*, 1649 р. (Реєстр 180), укр. *Кирнос* (Горпинич 61), *Курнос* (Він.), ст.-рос. Івашко *Кирносовъ*, XVII ст. (ПКРК I/3, 761), рос. *Курнос*, 1707 р. (БВ 198), пол. *Karnos*, *Kiernos*, *Kornos*, *Kurnos* (SN IV, 507, 598; V, 161, 441).

**Къгнузь*: укр. *Кернус* (Горпинич, Корнієнко 100), *Кирнус* (ТСКД 167), *Корнус* (РУС 205), рос. *Корнус* (Рязан. КП 1, 618), пол. *Karnus* (SN IV, 507) ~ чеськ. діал. *krnús* 'кволий' (Bartoš 165).

Похідні з *-t-* у суфіксальній морфемі:

**Къгнатъ(ь)* / **Скъгнатъ(ь)*: укр. *Кернат* (Богдан 113), *Корнат*, *Курнат* (Редько Словник 1, 511, 564), *Корнатий* — прізвище (с. Волиця Камінь-Каширськ. р-ну Вол.; Анк.), рос. *Карнаатов* (СКТ 321), *Корнаатов* (ЖПТ), *Курнаатов* (Вол.), макед. *Карнаатов*, *Крнаатов* (Речник ПКМ I, 598, 699), пол. *Karnat*, *Kiernat*, *Kornat*, *Kurnat* (SN IV, 506, 597; V, 158, 441), *Skórnat* (SN VIII, 467), чеськ. *Kurnat* (ЧП).

3-поміж апелятивних відповідників пор., наприклад, укр. діал. *кирна́ти* 'кирпатий' (Лисенко 95), рос. діал. *курна́тый* 'безрукий'

(Селигер 3, 174), блр. діал. *карна́ты*, *корна́ты* 'короткий' (ДСБр. 89), *карнаты* 'безхвостий' (Барадулін 421), *кірна́тый* 'невисокий' (Шаталава 75, 80), *кірна́ты* 'роздвоєний, з сучками' (СБГ 2, 465), *курна́тка* 'головешка' (СБГ 2, 582), схв. *кръ́нат* 'обламаний, вищерблений' (Речник X, 623) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 230–231).

***Кърneta, *Кърnеть:** укр. *Корнета*, 1752 р. (Пивовар 103), *Корнета* – сучасне прізвище (Горпинич 151), *Карнета* (РУС 179), серб. *Крнета* (Пешикан 476), словн. *Krmeta* (ZSSP 307), пол. *Karnet*, *Karneta*, *Kornet*, *Korneta*, *Kurnet*, *Kurneta* (SN IV, 506; V, 159, 441), чеськ. *Karnet* (ЧП).

***Кърnитъ(ь):** укр. *Курніта* (КПУ Льв. 4, 586), *Курніта* (Панчук 120), *Корнітенко* (САЛ 472), пол. *Kornito* (SN V, 161), (похідне) *Karnity* – ойконім (SMP 445).

***кърnistъь:** рос. діал. *курні́стый* 'кущастий' (СРНГ 16, 136), блр. діал. *курні́сты* 'покручений' (Лобач 215) та ін. Див. (Козлова 335).

***Кърnota, *Кърnотъ / *Skърnотъ:** ст.-рос. (похідне) *Скорнотово*, 1551/54 рр. – назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПМТ 253), ст.-пол. *Karnotha*, 1428 р. (SSNO VII, 102), пол. *Kornot*, *Kornota* (SN V, 161), чеськ. *Kurnota* (ЧП) ~ чеськ. діал. *kurnota* 'рогата вівця' (Bartoš 171).

***Кърnota, *Кърnотъ:** укр. *Курнутенко*, 1726 р. (ДІП 3, 253), *Корнута* (КПУ Полт. 3, 426), *Курнута* (КПУ Хм. 5, 384), *Кнеруты* – колишня чеська колонія в Дубенському р-ні Ровенської обл. (Vasmer RGN IV, 227), із **Кернуты* (метатеза), рос. *Корнута* (КЛ 2003, № 1–13, 105), словн. *Kornuta* (LP), пол. *Kornut*, *Kornuta*, *Kurnuta* (SN V, 161, 441), чеськ. *Kornuta* (ЧП), співвідносні з укр. діал. *корну́та* 'рогата вівця', *корну́тий* 'з кривими рогами (про барана, вівцю)' (Піпаш, Галас 84), *курну́та* 'вівця з малими рогами' (ЕСУМ 3, 32), *курну́т* 'колючий бур'ян' (Москаленко 46), *курну́тий баран* 'рогатий баран' (Ястремська 276), словц. діал. *kornuta* 'рогата вівця', *kornutý* 'рогатий (про вівцю)' (SSN I, 831) та ін. Див. (Козлова 350–351).

Хронологія праантропоніма значно поглиблюється на основі етноніма *карнути* (лат. *Carnutes*, *Carnutae*, *Carnuti*, варіанти *Carnuntae*, *Carnuteni*, грецьк. Καρνοῦτες) – кельтське плем'я, локалізоване між рр. Секван (сучасна Сена) і Лігером (сучасна Луара). Воно фігурує у творах Страбона (І ст. до н. е – І ст. н. е.), Плінія (І ст. н. е.), Птолемея (ІІ ст. н. е.) та ін. Див. (Буданова 241).

У даному разі особливо показова фіксація *Carnuntae*, в якій слов'ян. *-ot-* відповідає *-unt-*. Див. ще (Козлова 351).

***Къгнута, *Къгнутъ:** пол. *Kurnyta, Kurnytowski* (SN V, 161, 441).

Укр. *Карнава* (Вол.), *Корновенко* — сучасне прізвище, ст.-рос. Федоръ Пантелѣевъ с. *Курновъ*, 1589 р. (Тупиков 611), рос. *Карнавин* (ЖПТ), *Курнавин* (КП Вологда), болг. *Кернов* (Илчев 252), луж. *Karnava* (Wenzel II/1, 188) — рефлекси потенційних ад'єктивів ***Къгнавъ(ь) / *Къгновъ(ь)**.

***Къгноза, *Къгнозъ:** укр. *Карноза* (Горпинич 48), *Корноза* (РУС 205), рос. *Карнозин* (Рамієс 2, 62), болг. *Корнозов* (Илчев 270), слов'ян. Янъ *Кернозекъ*, 1528 р. (ЛМ I/3, 162). Окремі з наведених прикладів можуть бути ілюстраціями псл. ***Къгнопозъ(ь)**.

Праантропоніми, похідні від префіксальних апелютивів:

***Акъгпъ:** рос. *Якурнов* (Холодова 249).

***Секъгна, *Секъгпъ:** укр. *Чукурна* (КПУ Дон. 17, 414), рос. *Чукурнов* (КПУ Хм. 10, 664).

***Докъгна:** ст.-блр. Станислав *Дукурна*, 1567 р. (Бірыла 1966: 212).

***Кокъгнакъ:** пол. (вторинне) *Kokornaszuk* (SN V, 63).

***Кокъгнашь:** пол. (вторинне) *Kokornaszuk* (SN V, 63).

***Накъгпъ(ь):** пол. *Nakorny* (SN VI, 536).

***Обкъгна, *Обкъгпъ:** слвн. *Okorn* (ZSSP 411), пол. *Okarna* (SN VII, 39) ~ рос. діал. *окурной* 'ліс, непридатний для будівельних робіт' (Элиасов 263) < ***обкъгпъ(ь)** (ЭССЯ 27, 223), а також д.-руськ. *окринъ* 'посудина для рідини, глечик', чеськ. *okřín* 'кругла глибока миска, за звичай дерев'яна; діжка' та ін., зібрані під гаслом ***obkrinъ** (ЭССЯ 27, 179). Фактичний матеріал свідчить про хронологічно ранню метатезу у бінарній групі «голосний + плавний».

***обкъгпъкъ:** укр. діал. *орінок* 'дитячий горщик' (СБук. Г 368) < ***окрінок** < ***окірнок** (метатеза), рос. діал. *окрінки* мн. 'дитяча гра [...] ' (СРГСУ 3, 54), *окуренок* 'зауток стодоли' (СРНГ 23, 176) < ***окурнок** (секундарне -е-).

***Ракъгнушь:** слвн. *Rakrnuš* (ZSSP 422).

***Рокъгпикъ:** слвн. *Pokernik* (ZSSP 467).

***Закъгнаъ:** рос. *Закурнаев* (Лет. ЖС 2009, № 49, 146).

***Закъгпъ:** рос. (похідне) *Закорново* — назва населеного пункту в колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN III, 392).

Праантропоніми-композиції:

***Къгнобай:** укр. *Корнобай* (Київ.), *Карнабай* (КПУ Харк. 11, 102), рос. *Карнабаев* (Новикова 361).

***Кърнобѣда**, ***Кърнобѣдъ**: укр. *Карнабеда* (КПУ Черниг. 9, 789), *Карнобед* (КПУ Черниг. 1, 104), *Карнобід* (Чернігівщина 1004), рос. *Карнобедов* (КП Амур.), *Карнабеда* — сучасне прізвище в Амурській обл.

***Кърнодоѡъ**: блр. *Карнадуб* (м. Полоцьк).

***Кърнодудъ**: укр. *Карнадуд* (РУС 179), рос. *Корнодудова* ж. — сучасне прізвище (м. Одеса).

***Кърнохвостъ**: рос. *Корнохвостиков* (КП Алтай 2, 576) ~ рос. діал. *корнохвостый* 'без хвоста; куций' (СРНГ 14, 343).

***Кърнокоѡъ**: рос. *Куринакутов* (Рамієс 2, 394).

***Кърнолѣйъ**: рос. *Карналеев* (КП Брян.).

***Кърномаѡъ**: рос. *Корномазов* (КПУ Зап. 16, 265), *Карномазов* (ИС 27).

***Кърнопогъ(йъ)**: блр. *Карнога*, *Кернога*, *Кірнога* та ін. (Козлова 338).

***Кърнопоѡъ(йъ)**: укр. *Кірнос*, рос. *Кірносов*, *Курносов* (Новикова 378, 379, 456), ст.-блр. *Иванъ Кнорозъ*, 1601 р. (Тупиков 183), ст.-пол. *Nicolaus Kernos*, 1412 р. (SSNO II, 577). Див. ще (Козлова 339) ~ рос. діал. *курноносый* 'курносий' (ОСВГ 5, 156), *кирноносый* 'курносий' (СРНГ 13, 222), серб. *крьноносънь* 'qui mutilo est naso' (Даничић I, 499) і под. Див. (ЭССЯ 13, 233).

***Кърнооѡъ**: ст.-укр. *Иванъ Корноус*, 1649 р. (Реєстр 144), укр. *Карнаус* (КПУ Дн. 8, 473), *Карноус* (КПУ Полт. 8, 291), *Корнаус* (КПУ Зап. 11/1, 407).

***Кърнопальсь**: рос. *Корнопальцев* (КП Твер.), блр. *Корнопальцев* (ЖПТ).

***кърноперѣтъйъ**: рос. діал. *курнопя' тый* 'курносий' (СРНГ 16, 137).

***Кърнопольсь**: рос. *Карнопольцев* (Память 1, 41).

***кърнорогъ(йъ)**: болг. діал. *крнорѡг* 'зі зламаним рогом' (БЕР 3, 47).

***Кърнороѡъ**: укр. *Карнарук* (СНУ 1, 376), *Корнерук* (Київ.), *Карнорук* (КПУ Київ. 5, 695), рос. *Карнорук* (САЛ 452).

***Кърноухъ**: ст.-укр. *Яцко Карноухъ*, 1660 р. (Юркевич 162), *Исачко Корноух*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 268), *Корноух*, 1700 р. (Універсали Мазепи 351), укр. *Корноухъ*, 1718 р. (ПЧП 117), *Карноухъ*, 1756 р. (Лучицкий 259), *Карнаух* — сучасне прізвище (Рв.; Анк.), *Корноух* (ЧЧ 3, 362), ст.-рос. *Захаръ Никитинъ сынъ Корноуховъ*, 1598 р. (Доброхотов ДБ 157), *Григорій Евсєвєв сын Корноух*, 1688 р. (ОКПК), *Прокофій Иванов сын Курноухов*, XVII ст. (РКП 1, 87),

рос. *Карноухов* (Новикова 415), (похідні) *Карнаухи*, *Карнаухова* (3), *Карнаухов*, *Карнаухово*, *Карноухово*, *Карноухова* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 75–76; Беликов 117), *Арнаухов* — назва поселення на території Війська Донського (Списки ЗДВ 104) < **Карнаухов*, ст.-блр. (похідне) *Карнаухова*, XVI ст. — ойконім у Полоцькому пов. (Оглоблин 25), блр. *Карнавухаў* (Бобрык 230), пол. *Karnauch* (SN IV, 506) і под., в основі яких — апелятивна лексика на зразок укр. діал. *карнаву́х'і*, *карноу́х'і*, *корнову́х'і* 'людина з фізичними вадами (надрид, надріз)' (Никончук, Мойсієнко 58), блр. діал. *кернову́хі* 'безвухий' (ТС 2, 190), *карнавухі* 'з короткими вухами' (Барадулін 421), *корнову́х'і* 'людина з фізичними вадами (надрид, надріз)' (Никончук, Мойсієнко 58), рос. діал. *корноу́хий* 'з одним вухом' (ПОС 15, 262), блр. діал. *карнаву́хі* 'з покаліченими вухами' (МДСГ 4, 213), болг. діал. *кръноу́х* 'з відрізаним, відкушеним краєм вуха' (Хитов 271), *кърноу́х* 'т. с.' (БЕР 3, 47) і под. Див. (ЭССЯ 13, 235).

**Кърноуѣ*: укр. *Карнаул* (РІ Дн. 2, 356).

**Кърногаѣ*: рос. *Карнаваров* (КПУ Зап. 5, 110).

**Кърновоѣ*: укр. *Корновал* (КПУ Од. 6, 71), *Карнавал* (КПУ Переможи Він. 3, 514).

**кърноуѣхъ*: болг. діал. *кърноуѣхъ* 'рослина зі зламаним вершком' (БЕР 3, 47).

Повний ступінь кореневого вокалізму *о*-ряду можна проілюструвати так:

**Когпа*, **Когпъ*, **Когнь* / **Skогпъ*, **Skогнь*: укр. *Корон* (СКТ 381), *Корона* (КПУ Дон. 17, 78), ст.-рос. Івашко *Скоронь*, 1495 р. (Тупиков 359), рос. *Коронин* (ЖПТ), *Коронов* (Вол.), блр. (похідні) *Каранеўка* — найменування населеного пункту у Вітебській обл. (Рап. Віц. 188), *Каранеўшчына* — у Брестській обл. (Рап. Бр. 64), болг. *Крѧнов* (Илчев 275), хорв. *Kranj* (Leksik 331), слвн. *Kran* (ZSSP 299), пол. *Kron*, *Krona* (SN V, 296), *Koron*, *Korona*, *Koroń*, *Skoron* (SN V, 163, 164; VIII, 461) < укр., луж. *Krona* (Wenzel II/1, 221), слов'ян. *Короново* (2) — назви поселень відантропонімного походження в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 28, 29).

Стосовно апелятивної лексики пор., наприклад, укр. *скроня* з інослов'янськими відповідниками, які континують псл. **skornъ* (Boryś 554; Boryś 1999: 50–51; ЕСУМ 5, 289).

Праантропоніми-демінітиви:

***Когньсь**: укр. *Каранець* (Рв.), *Коронець* (РУС 206), блр. *Коронец* (ЖПТ), хорв. *Kranjac* (Leksik 331), слвн. *Kranc, Kranjc, Kranjec* (ZSSP 299), пол. *Koroniec* (SN V, 163) < укр., слвц. *Kranec* (TZ Bratislava 116).

***Когнікь** / ***Когніць**: блр. *Каранік* (Бірыла 183), хорв. *Kranjik, Kranić* (Leksik 331), слвн. *Kranik* (ZSSP 299), пол. *Kronik* (SN V, 296), *Koronik* (SN V, 163) < укр.

***Когнька**, ***Когнько**, ***Когнькъ** / ***Скогнькъ**: рос. *Коронков* (ЖПТ), пол. *Kronka* (SN V, 296), *Koronek, Koronka, Koronko* (SN V, 163), чеськ. *Škraňek* (ЧП), луж. *Kronka* (Wenzel II/1, 221).

Іносуфіксальні деривати:

***Когнакъ** / ***Скогн'акъ**: хорв. *Škranjak* (Leksik 647), пол. *Koronak* (SN V, 163) < укр., чеськ. *Škraňák* (ЧП).

***Когнатъ(ь)**: рос. *Каранатов* (ЖПТ), пол. *Koronat* (SN V, 163), чеськ. *Kronát* (ЧП).

***Когнавъ(ь)**: пол. *Koronav* (SN V, 163) < укр.

На основі якісного чергування коринь ***Кът-** пов'язаний з ***Їьт-**. Останній реалізувався в:

***Їьгнь(ь)**: д.-руськ. Антоній глаголемый *Чръный*, 1216 р. (Тупиков 425), ст.-укр. владъ *черныи*, 1407 р. (ССУМ II, 548), Іванъ *Чорный*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 113), Юрко *Чорный*, 1667 р. (АКП I, 121), укр. *Чорний* (Вол.), ст.-рос. Давыдко *Черной*, 1496 р. (ПКОП 4), *Черной* Кондратьев, 1579 р. (Полякова 247), Григорій *Черного*, 1629 р. (Парфенова 406), рос. *Черной*, 1725 р. (ТКЯГ 441), блр. *Чернов, Черный* (СБГТ 391), *Чарны* (Бірыла 448), болг. *Чёрно*, XI ст., *Чърно*, XII ст., *Чёрна ж.*, XVI ст., *Чёрни* — особові імена (Заимов 243, 244, 246), хорв. *Crni, Črni* (Leksik 99, 115), слвн. *Čern, Černo, Černy* (ZSSP 89, 90), пол. *Czarny, Czerny* (SN II, 260, 285), чеськ. *Černý* (ЧП), слвц. *Čarný, Černý, Čorný* (TZ Bratislava 50, 53, 55), луж. *Carny, Cern, Černo* (Wenzel II/1, 72, 74, 79), а також слов'ян. *Zerno*, IX ст. (Kronsteiner 212 — з реконструкцією ***Їьгнь**) ~ блр. діал. *чорны* 'брудний' (МСМ 1977: 127) та ін. [ЕССЯ 4, 156—157: ***Їьгнь(ь)**].

На основі д.-руськ. *Чернь*, 1074 р. (Тупиков 427), ст.-рос. Зиновий *Чернев*, XVI ст. (Веселовский 351), блр. *Чернев* (СБГТ 391), пол. *Czerń* (SN II, 285) можна відновлювати праантропонім ***Їьгнь**, співвідносний з апелятивною лексикою, зібраною під гаслом ***Їьгнь** (ЕССЯ 4, 157).

***Їрноба:** укр. *Чорноба* (Процюк 61), пол. *Czarnoba, Czernoba, Czornoba* (SN II, 257, 284, 300).

***Їрнедь:** укр. (вторинні) *Чернадко* (РУС 459), *Чернадчук* (Горпинич, Корнієнко 251), *Чернеда* (Глуховцева 2, 311), рос. *Чернядьев* (м. Черкаси) ~ укр. діал. *черня'дка* 'чернітка, плахта-чернітка'; (орн.) *чернявка, Anas oidemia*' (ЕСУМ 6, 341).

Стосовно інослов'янських апеллятивних відповідників див. (ЭССЯ 4, 151: **čьrn^(*)ady*).

***Їрnidlo:** укр. *Чернило* (РУС 460), *Чорнило* (Горпинич, Тимченко 301), рос. *Чернилин* (ЖПТ), блр. (похідні) *Чарнілава* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 187), *Чарнілова* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 404), хорв. *Crnilo, Černilo* (Leksik 99, 110), пол. *Czernidło* (SN II, 283) ~ **čьrnidlo* (ЭССЯ 4, 153—154).

***Їрнаїь, *Їрн'аїь:** укр. *Чернай, Чорнай* (м. Черкаси), ст.-рос. Софронъ *Черняй* Ивановъ сынъ Глазанова, 1558 р. (Тупиков 427), рос. *Чернай* (РИ Крым 7, 75), *Черняев* (ЖПТ), блр. *Черняев* (СБГТ 392), болг. *Чернай, Черняй* (Займов 243, 244), пол. *Czernaj* (SN II, 281), чеськ. *Černaj* (ЧП), слвц. *Černaj* (TZ Bratislava 50).

***Їрнеїа, *Їрнеїь:** ст.-укр. *Cserney*, 1632 р. (Чучка 603), укр. *Черней, Черній, Чорній* (Зайцева, Ковальчук 168, 170), *Чорней* (Богдан 34), *Чернія* (м. Луцьк), ст.-рос. Акилинка Васильевская жена *Чернеева*, 1624 р. (Полякова 246), (похідне) *Чернеево*, XVI ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК VI, 485), рос. *Чернеев*, 1773 р. (Кр. В 79), блр. *Чарнейка* (Бірыла 448), *Чарнеевічы* — ойконім у Брестській обл. (Рап. Бр. 134), болг. *Чернѐй* — особове ім'я (Займов 243), слвн. *Černej, Črnej* (ZSSP 89, 95), а також *Scirnai*, 1170 р. — антропонім альпійських слов'ян (Kronsteiner 210 — з реконструкцією **čьrnějь*), пол. *Czarniej, Czerniej, Czorniej* (SN II, 257, 283, 300), ст.-чеськ. *Csrney*, XII ст. (Pleskalová 130), чеськ. *Černej* (ЧП).

***Їрноја, *Їрноїь:** рос. *Черноев* (ЖПТ), слвн. *Zernoga*, 1384 р. < **Cernoja* (SL 36), пол. *Czarnoja* (SN II, 258) ~ **čьртоїька* (ЭССЯ 4, 155).

***Їрnega / *Їрнеїь:** укр. *Czernega*, 1798 р. (АЮЗР V/1, 591), *Чернега* — сучасне прізвище (Рв.), ст.-рос. Пашка *Чернегов*, 1690 р. (Полякова 246), рос. *Чернега* (ЖПТ), *Crnjež* — сучасне прізвище в Герцеговині (Miličević 272), пол. *Czernega, Czerniega* (SN II, 281, 283), чеськ. *Černega* (ЧП).

***Їрnega, *Їрнеїь:** укр. *Черняга* (РУС 461), рос. *Чернягов* (Глуховцева 2, 312), блр. *Чарняга, Чарнягов* (Бірыла 447).

***Їьniga, *Їьnigъ:** ст.-укр. Туношко *Черниговъ* сынъ, 1552 р. (Тупиков 821), укр. *Czerniga*, 1750 р. (АЮЗР V/1, 377), *Черніга* (Київ.), ст.-рос. (похідне) *Чернигова*, XVII ст. — назва пустища в колишній Московській губ. (ОПКМ 257), рос. *Чернигов*, *Чернигин* (ЖПТ), блр. *Чарніга* (Бірыла 448), пол. *Czarniga*, *Czurniga* (SN II, 257, 312). Пор. ще ойконім *Чернігів*, відомий з поч. X ст., який пов'язували з особовим іменем **Чьрнигъ* (ЕСЛГНПР 173–174).

***Їьnoga:** укр. *Чорнога* (Вол.), хорв. *Černoga*, *Črnoga* (Leksik 110, 115), слвн. *Černoga* (ZSSP 95).

***Їьnugъ:** ст.-хорв. *Cernuguo*, *Zirnugo*, 1090 р. (Šimundić 1982–1983: 163).

***Їьnuga / *Їьnуъ:** укр. *Чернига* (Панцьо 123), *Черниж* (Пура СПР IV, 139), рос. *Черныгин* (РУС 461).

Праантропоніми-демінітиви:

***Їьnę:** ст.-укр. *Черна*, 1571 р. (УП I, 160), Козма *Чернята*, 1654 р. (Переяслав 76), укр. *Чернята*, 1773 р. (ДІП V, 81), хорв. *Črne*, *Črnje* (Leksik 115).

***Їьnika, *Їьnikъ / *Їьničъ:** ст.-укр. *Czernuk*, 1451 р. (Чучка 603), Гаврило *Черничъ*, 1545 р. (Тупиков 425), Иван *Черьникъ*, 1594 р. (УА 519), (похідне) *Черниково дворище*, 1463 р. — топонім у Волинській землі (ССУМ II, 537), укр. *Черникъ*, 1768 р. (АЮЗР I/3, 787), *Черник* — сучасне прізвище (Вол.), ст.-рос. *Черникъ* Ивановъ, 1596 р. (АС II, 108), рос. *Черник* (ЖПТ), блр. *Чэрнік* (Бірыла 457), *Чернич* (м. Мінськ), (похідні) *Чэрнікі* — ойконіми у Гродненській та Мінській обл. (Рап. Гр. 255; Рап. Мін. 286), болг. *Черніка* — особове ім'я (Займов 244), хорв. *Crnić*, *Černik*, *Černić*, *Črnić*, *Črnik* (Leksik 99, 110, 115), слвн. *Černič*, *Črnič* (ZSSP 90, 95), а також *Zirneca*, 990 р. (Kronsteiner 212 — з реконструкцією **Їьnika*), пол. *Czarnik*, *Czernicz*, *Czernik*, *Czornik* (SN II, 257, 283, 284, 300), чеськ. *Černík* (Kotík 38), слвц. *Černík* (TZ Bratislava 53), луж. *Carnik*, *Cernik*, *Černik*, *Černika* (Wenzel II/1, 72, 74, 79) ~ **čьrnika* (ЭССЯ 4, 154), укр. діал. (орн.) *черник* 'чернь зікрата, Nyroca nyroca Guld.' (ЕСУМ 6, 341).

***Їьnъko, *Їьnъкъ:** ст.-блр. Романъ *Чернковичъ*, 1583 р. (Тупиков 821), хорв. *Crnek*, *Crnk*, *Crnko*, *Črnek*, *Črnko* (Leksik 99, 115), слвн. *Černeke*, *Černko*, *Črneke* (ZSSP 89, 90, 95), пол. *Czarnek*, *Czernek*, *Czornek* (SN II, 256, 281, 300), (похідні) *Czarnkowo* (2), *Czarnków* (2) — назви поселень (NMP II, 185), ст.-чеськ. *Crnek*, XIII ст.

(Pleskalová 130), чеськ. *Černek* (ЧП), словц. *Černek* (TZ Trnava 73), а також *Tsarnekowe*, 1230 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 82: *čřnъkъ).

***Їгньсь**: ст.-укр. Petri *Chernes*, 1449 р. (Чучка 603), *Чернець*, 1582 р. (АЮЗР VI/1, 110), укр. *Чернець* (Рв.), ст.-рос. *Чернец* Іванович Паюсов, 1493 р. (Веселовский 351), Іванъ Захаровъ *Черньцовъ*, 1534 р. (МИВГ 4, № 579), Гришка *Черньцовъ*, 1629 р. (Сторожев I, 227), (похідне) *Чернцово*, 1613 р. — назва пустища в колишньому Нижегородському пов. (КНУ 27), рос. *Цернецъ*, 1736 р. (Грязнов 450), *Чернец*, *Чернцов* (ЖПТ), ст.-блр. (похідне) *Черньцова*, XVI ст. — назва пустища в Полоцькому пов. (Оглоблин 18), блр. *Чернецов* (ТС Мозырь 185), хорв. *Crnac*, *Crnes*, *Črnac*, *Černes*, *Črnac*, *Črnes* (Leksik 99, 109, 114), словн. *Cerneç*, 1308 р., *Çerneç*, 1309 р. (Merkù 81), *Černc*, *Černes*, *Črnes* (ZSSP 89, 95), ст.-пол. Michno *Czernyecz*, 1471 р. (SSNO I, 421), пол. *Czarnec*, *Czarnies*, *Czernes*, *Czerniec* (SN II, 256, 281, 283) ~ укр. *чернець*, діал. *ченець* (ЕСУМ 6, 308) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 157—158: *čьrньсь).

***Їгніца**: ст.-рос. Якуш *Черницын*, 1563 р. (ПКОП 220), Гаврило *Черницын*, 1642 р. (Парфенова 406), (похідне) *долгая Поляна*, *Черницыно тож*, 1613 р. — топонім у колишньому Нижегородському пов. (КНУ 20), рос. *Черницын* (ЖПТ), хорв. *Crnica* (Leksik 99), словн. *Černica* (ZSSP 90), пол. *Czernica* (SN II, 283) ~ *čьrnica (ЭССЯ 4, 152).

Похідні з консонантом -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Їгпахъ**, ***Їгп'ахъ** / ***Їгпашь**, ***Їгп'ашь**: ст.-укр. Андреянка *Черняшев*, 1654 р. (Прицак 329), укр. *Чернях* (Вол.), болг. *Чернах*, *Чернях*, XII ст. — особові імена (Займов 244), пол. *Czarnasz*, *Czernach* (SN II, 256, 281), чеськ. *Černáš* (ЧП).

***Їгпеха** / ***Їгпешъ**: рос. *Чернешев* (ЖПТ), пол. *Czarniecha* (SN II, 256).

***Їгніха**, ***Їгніхъ** / ***Їгнішь**: ст.-рос. Івашко *Чернихинъ*, 1670 р. (Тупиков 821), рос. *Чернихов* (Вол.), болг. *Чернийш* — особове ім'я (Займов 244), пол. *Czernich*, *Czernicha*, *Czernisz* (SN II, 283, 284), луж. *Carniš*, *Cerniš*, *Černiš* (Wenzel II/1, 72, 74, 79).

***Їгпоха**, ***Їгпохъ** / ***Їгпошь**: словн. *Černoš*, *Černoša*, *Črnoš*, *Črnoša* (ZSSP 90), пол. *Czarnoch*, *Czarnocha*, *Czarnoš*, *Czarnoch* (SN II, 258, 284), ст.-чеськ. *Zcernoch*, 1308 р. (Regesta II, 946), чеськ. *Černoch* (Kotík 38), *Černoš* (ЧП), словц. *Černoch* (TZ Bratislava 53),

**Їьтошчовъ* (1370 р. — *Suarnaho*, сучасне *Csarnahó* на терені Угорщини) — ойконім (Stanislav II, 90), луж. *Carnoch*, *Cernoch* (Wenzel II/1, 73, 74) ~ укр. діал. *чарноха*, *черноха* 'назва чорної корови' (ЕСУМ 6, 341).

**Їьгнуха*, **Їьгнухъ* / **Їьгнуша*, **Їьгнушь*: укр. *Чернуха* (РУС 461), *Чорнуха* (Вол.), ст.-рос. *Чернуха* Ефремов, XVI ст. (Веселовский 352), рос. *Чернухов* (ЖПТ), блр. *Чарнуха* (Бірыла 448), слвн. *Černuš*, *Črniša* (ZSSP 90, 95), пол. *Czarnuch*, *Czarnucha*, *Czernucha*, *Czernuch*, *Czernuš* (SN II, 259, 285), слвц. *Černušak* (TZ Тршава 7), луж. *Černuš* (Wenzel II/1, 79) ~ укр. діал. *чорну́ха* 'чорна корова' (ЕСУМ 6, 342) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 156: **ѣьгнуха*, **ѣьгнухъ*).

**Їьгнуха*, **Їьгнухъ* / **Їьгнушь*: укр. *Черниха* (Вол.), *Черниш* (Луг.), *Чорниш* (Льв.), ст.-рос. Савва *Чернышев*, XV ст. (НПК I, 224), *Чернышев* Василий Ширяев, 1577 р. (Веселовский 352), Игнашка *Чернышев*, 1691 р. (Парфенова 407), (похідне) *Чорнышово*, 1627–1630 рр. — назва пустища в колишньому Вологодському пов. (Сторожев II, 32), рос. *Чернишов* (Глуховцева 2, 312), блр. *Черныш* (ТС Мозырь 185), *Чарныш* (Бірыла 448), *Чарнышова*, *Чарнышы* — ойконіми у Вітебській обл. (Рап. Віц. 405), пол. *Czarnysz*, *Czernysz*, *Czernysz* (SN II, 260, 285) ~ укр. діал. *черніш* '(орн.) чернь червоноголова, Нугоса *ferina L.*' (ЕСУМ 6, 341) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 157: **ѣьгнушь*).

Похідні з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

**Їьгнакъ*, **Їьгн'акъ*: ст.-укр. Fedor *Czernak*, 1607 р. (Чучка 603), Грицко *Чернякъ*, 1654 р. (Тупиков 427), укр. *Чернак* (ЖПТ), *Черняк* (Рв.), *Чорнак* (Вол.), *Чорняк* (Зайцева, Ковальчук 170), ст.-рос. Копось *Федковъ* с. *Чернаковъ*, 1503 р. (Тупиков 821), *Черняково*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 24), рос. *Чернаков* (Вол.), ст.-блр. Іевъ *Чернаковичъ*, 1640 р. (Тупиков 821), блр. *Чарнак* (Бірыла 447), *Чарняк* (Бірыла 448), (похідні) *Чарнякава*, *Чарнакі* — ойконіми у Брестській обл. (Рап. Бр. 134), *Чарнякі* — у Гродненській обл. (Рап. Гр. 253), хорв. *Crnjak*, *Černak*, *Černjak*, *Črnak*, *Črnjak* (Leksik 100, 109, 115), слвн. *Černak*, *Černjak*, *Črnak* (ZSSP 89, 90, 94), пол. *Czarnak*, *Czarniak*, *Czernak*, *Czerniak*, *Czornak*, *Czorniak* (SN II, 256, 281, 282, 300), чеськ. *Černák*, *Čerňák* (ЧП), слвц. *Černák*, *Čorňák* (TZ Bratislava 52, 55), луж. *Carnak*, *Cernak*, *Černak* (Wenzel II/1, 72, 74, 79) ~ блр. діал. *чарня'к* 'синяк (на тілі)' (Зайка 247).

***Їьпаѣь**: чеськ. *Černáč* (ЧП), слвн. *Černač, Črnač* (ZSSP 89, 94).

***Їьпукъ**, ***Їьп'укъ**: укр. *Чернюк* — сучасне прізвище, пол. *Czernuk* (SN II, 285) ~ укр. діал. *черню'к* '(орн.) чернь, *Fuligula cristata* L.' (ЕСУМ 6, 341).

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Їьпѣтъ(ѣь)**: ст.-укр. *черна(т)* плоскаръ, 1443 р. (ССУМ II, 536), Панасъ *Черната*, Андрушко *Чорната*, 1649 р. (Реєстр 228, 235), укр. *Чернат* (КПУ Од. 11, 155), *Черната* (РУС 459), рос. *Чернатов* (РУС 459), блр. *Чарнат* (Бірыла 448), болг. *Чернат* — особове ім'я (Заимов 243), пол. *Czarnata, Czernata* (SN II, 256, 282), ст.-чеськ. *Crnata*, XIII ст. (Pleskalová 130).

***Їьпѣта**, ***Їьпѣтъ**: укр. *Чернет*, *Чернета* (ЖПТ), ст.-рос. Гришка *Чернѣтовъ*, 1595 р. (Шумаков Сотниці, 186), ст.-хорв. *Cerneta*, 1095 р. (Šimundić 1982—1983: 162), слвн. *Černetič, Črnetič* (ZSSP 90, 95), пол. *Czarneta, Czerneta* (SN II, 256, 281) ~ укр. діал. *чернѣта* 'чорна корова' (ЕСУМ 6, 341).

***Їьпѣта**: укр. *Чернята* (м. Черкаси), ст.-рос. Степан *Чернятин*, 1631—1632 рр. (Греков 1924: 52), (похідні) *Чернятино*, XVI ст. — назва поселення в колишньому Ярославському пов. (ПМЯ II, 242), *Чернятино*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 190), рос. *Чернятин* (РУС 461), ст.-блр. *Чернята* (ПГ 1, 133), блр. (похідні) *Чарняты* — ойконіми у Гродненській, Мінській, Вітебській обл. (Рап. Гр. 253; Рап. Мін. 221; Рап. Віц. 405), а також *Tsernentin*, 1282 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 22 — *čřnѣtinъ) ~ укр. діал. *чорня'та* '(орн.) чернь, *Nyroca fuligula* L.' (ЕСУМ 6, 342).

***Їьпѣта**, ***Їьпѣтъ**: укр. *Чорніта* (КПУ Харк. 17, 314), *Черніта* (Глуховцева 2, 312), *Чорніта* (СП 386), (похідні) ст.-рос. *Чернитуна*, XVI ст. — назва пустища в колишній Нижегородській губ. (Анпилогов 1977: 89), *Чернитово* — ойконім у колишній Тамбовській губ., відомий з 1623 р. (Прохоров 178) ~ укр. діал. *черніт* 'чорна вовняна пряжа', *чернітка* '(орн.) горихвістка-лисушка, *Phoenicurus phoenicurus* L.' (ЕСУМ 6, 341).

***Їьпѣта**: ст.-укр. *Чернота*, 1565 р. (Тупиков 426), укр. *Чернота* (Панцьо 123), блр. *Чернота* (ТС Мозырь 185), *Чарноцін* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 253), болг. *Чернотин* — особове ім'я (Заимов 244), ст.-серб. *Чрънота*, 1220 р. (ОССП 20), слвн. *Černota* (ZSSP 90), пол. *Czarnot, Czarnota, Czernota* (SN II, 259, 285), ст.-чеськ.

Gernoto, 1258 р., Abl. sg. (Pleskalová 130), (похідне) *Cernotin*, 1272 р. — топонім (Regesta II, 313), чеськ. *Černota* (ЧП), слвц. *Černota* (TZ Tmava 73), а також *Tzarnetin*, 1279 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 82: *čřnota). Стосовно глибини хронології реконструйованого архетипу пор. ще слов'ян. Τζερνωτῆς, 1162 р. (Actes de Lavra 1, 333) ~ *čьrnota (ЭССЯ 4, 156–157).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність ад'єктивів із суфіксами *-av-, *-iv-, *-ov-:

***Їьгнавь(йь)**, ***Їьгп'авь(йь)**: укр. *Чернавка* (СП 382), *Чернявка* (ЖПТ), *Чорнявий* (Богдан 37), ст.-рос. Васька *Чернавин*, 1602 р. (Парфенова 405), *Чернава* Максим, 1624 р. (Веселовский 351), рос. *Чернавин* (ЖПТ), *Чернявин* (ЖПТ), блр. *Чарнявы* (Бірыла 448), *Чарнаўцы* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 187), *Чарнаўчыцы* — назва поселення у Брестській обл. (Рап. Бр. 134), *Чарняўцы* — у Вітебській обл. (Рап. Віц. 405), хорв. *Černjava* (Leksik 109), слвн. *Cernava*, 1316 р., *Černava*, 1358 р. (Merkù 2013: 81), слвн. *Černjava* (ZSSP 90), пол. *Czarnawa*, *Czerniawa* (SN II, 256, 282), чеськ. *Čerňava* (ЧП) ~ укр. діал. *чорна́вий* 'чорнявий' (ЕСУМ 6, 341) та ін. Див. [ЭССЯ 4, 151: *čьrnavъ(йь)].

***Їьгпівь(йь)**: слвн. *Černivec* (ZSSP 90), пол. *Czerniwec* (SN II, 284).

***Їьгповь(йь)**: укр. *Черновий* (СП 382).

Компактну групу складають композити з компонентом **Їьгп-* у препозиції:

***Їьгпобабь**: укр. *Чорнобаб* (КПУ Полт. 10, 561), пол. *Czarnobaba* (SN II, 257).

***Їьгпобажь**: ст.-укр. Гаврило *Чорнобаєвичь*, 1594 р. (УП 519), Савка *Чернобай*, 1649 р. (АЮЗР IV/3, 203), укр. *Чорнобай* (СП 386), ст.-рос. Михалко *Чернобай*, 1544 р. (Кистерев 100), Иван *Чорнобаев*, 1564 р. (Веселовский 352), рос. *Чернобаев* (КПУ Киров. 1, 372), (похідні) *Чернобаева*, *Чернобаєво* — ойконіми в колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN X, 106), ст.-блр. Андрей *Чорнобаєвъ сынъ*, XIV ст. (ВСб. V/1, 18), блр. *Чарнабай* (Бірыла 447), пол. *Czarnobaj* (SN II, 257).

***Їьгпоберсть**: болг. *Чернобрестов* (Илчев 540).

***Їьгпобѣль**: рос. *Чернобель* (Лет. ЖС 2008, № 40, 236).

***Їьгпобѣсь**: ст.-рос. Протасий Мартинов *Чернобесов*, XV ст. (Веселовский 352), рос. (похідне) *Чернобесово* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN X, 106).

**Їьнобогъ*: рос. (похідне) *Чернобожье* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN X, 106).

**Їьнобојъ*: пол. *Czarnoboj* (SN II, 257).

**Їьнобокъ(јъ)*: рос. *Чернобоковъ*, 1736 р. (Грязнов 451), *Чернобок* — сучасне прізвище (РУС 460).

**Їьнобордъ(јъ)*: рос. *Чернобород* — сучасне прізвище, пол. *Czarnobroda* (SN II, 257).

**Їьнобогъ*: схв. *Crnobòr* — прізвисько (Rječnik I, 844), слвн. *Crnobori* (ZSSP 80), пол. *Czarnobór* (SN II, 257).

**Їьнобратъ*: хорв. *Crnobrat* (Leksik 100).

**Їьнобгъвъ(јъ)*: укр. *Чорнобрив* (КПУ Хм. 4, 686), *Чорнобривий* (СП 386), ст.-рос. Григорій *Чернобровкин*, 1617 р. (Веселовский 382), рос. *Чернобров* — сучасне прізвище, пол. *Czarnobrewu*, *Czarnobrywu* (SN II, 257).

**Їьнобгъвъсь*: укр. *Чорнобровець* (Богдан 37), *Чорнобривець* (СП 386), рос. *Чорнобривцев* (м. Шепетівка Хм.).

**Їьнобуѣъ*, **Їьнобуѣъ*: укр. *Чорнобилъ* (Редько Словник 2, 1173), (похідне) *Чорнобилъ*, історично *Чернобыль*, 1193 р. — ойконім (ЕСЛГНПР 174), ст.-рос. *Чернобылево*, 1551—54 гг. — назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПМТ 222), блр. *Чарнобыль* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 187) ~ **сьтнбуѣъ* (ЭССЯ 4, 153).

**Їьнодагъ*: рос. *Чернодаров* (Memorial).

**Їьнодѣдъ*: укр. *Чорнодід* (Горпинич, Тимченко 302).

**Їьнодол'а*: укр. *Чорнодоля* (Богдан 37), пол. *Czarnodola* (SN II, 257).

**Їьнодоѣъ*: укр. *Чорнодуб* (СП 386), рос. *Чернодубов* — сучасне прізвище, блр. *Чарнадуб* (Бірыла 447).

**Їьногајъ*: ст.-рос. Лучка Яковлевъ с. *Черногаевъ*, 1677 р. (ПЗН 8), рос. *Черногаевъ*, 1730 р. (МИВГ 4, № 481), *Черногаев* — сучасне прізвище (м. Ярославль), хорв. *Crnogaj* (Leksik 100).

**Їьногатиѣъ*: хорв. *Crnogatić* (Leksik 100).

**Їьногатја*: хорв. *Crnogača* (Leksik 100), серб. *Црногаћа* Јован, 1697 р. [Јоан *Csernogattyae* (Извори I, 412)].

**Їьноглазъ*: рос. *Черноглазов* (КС Харк. 2, 393), блр. *Черноглаз* (м. Могильов) ~ рос. діал. *черноглазый мальчишка* (Даль 4, 595).

**Їьногодъ*: укр. *Чорногод* (КПУ Хм. 7, 730).

***Їьногоюь**: рос. (похідне) *Черногоев* — назва хутора в Північно-Кавказькому краї (Список СК 630), хорв. *Črnojoj* (Leksik 115), словн. *Črnojoj*, *Černogoj* (ZSSP 90, 95).

***Їьноголюь**: укр. *Черноголов* (КПУ Він. 1, 300), (похідне) *Чорноголов* — мікротопонім у Житомирській обл. (ОКІУМ), рос. *Черноголов* — сучасне прізвище, блр. *Чарнагаловы* (Бірыла 447), болг. Драгно *Черноглав*, 1515—1516 рр. (Кендерова 66), *Черноглавов* (Илчев 540), серб. (похідне) *Чрьноглавала Глава* — мікротопонім (Споменик IV, 2), чеськ. *Černohlávek* (ЧП) ~ **čьrnogolъ* (ЭССЯ 4, 154).

***Їьногогь**: укр. *Черногор* (СКТ 883), *Чорногір* (КПУ Черк. 5, 711), рос. *Черногоров* (РУС 460), болг. *Черногор*, 1515—1516 рр. (Кендерова 65), *Черногѡров* (Илчев 540) ~ рос. діал. *черногѡр* 'ім'я злого чаклуна' (Даль 1, 595).

***Їьногогьсь**: хорв. *Crnogorac* (Leksik 100) ~ болг. *черногорец*, серб. *црногорац* 'чорногорець' (Лавровский 764) та ін.

***Їьногогьсь**: блр. (похідне) *Черногостье* — назва поселення в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN X, 109), воно ж (сучасне) *Чарнагоще* (Рап. Віц. 403).

***Їьногогьсь(юь)**: укр. *Черногуб* (Вол.), ст.-рос. Злоба Прокофьевич *Черногубов*, 1534 р. (Веселовский 382), *Черногубов* Ондрей, 1596—1598 рр. (МА 33), (похідні) *Черногубова*, XVI ст. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 256), *Черногубово*, 1627 р. — назва поселення в колишньому Вологодському пов. (Сторожев I, 399), рос. *Черногубов* (САЛ 668), блр. (похідне) *Чарнагубава* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 280), чеськ. *Černohubý* (ЧП) ~ рос. діал. *черногуб* 'гриб чорний груздь' (ЯОС 10, 54) та ін.

***Їьногогьсьсь**: ст.-рос. (похідне) *Черногубцево*, 1447—1455 рр. — назва пустища в колишньому Костромському пов. (АСЭИ I, 141).

***Їьногогуь**: укр. *Черногуз* (Богдан 37), ст.-рос. Иван *Черногуз*, XV ст. (Веселовский 382), Ивашко Мокиев сын *Черногузов*, 1685 р. (Полякова 247), рос. *Черногуз* (САЛ 668), пол. *Czarnohuz* (SN II, 258), чеськ. *Černohouz* (ЧП) ~ укр. *черногуз* 'лелека' (Грінченко 4, 471), рос. діал. *черногуз* 'т. с.' (Добровольский 982), схв. *сѣногуз* 'морська риба' (Rječnik I, 845).

***Їьногогьсь(юь)**: укр. *Черногруд* (КПУ Луг. 7, 430), ст.-рос. Михаил *Черногрудов*, 1696/97 рр. (Устюгов 220) ~ рос. діал. *черногруд* 'тхорик' (Наумов 40).

**Їьногъrdlo*: блр. *Черногорлов* (м. Могильов).

**Їьнохвость*: рос. *Чернохвостова* ж. (Горпинич, Корнієнко 254), блр. (похідне) *Чарнахвостава* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 221).

**Їьнојагъ*: укр. *Чорнояр* (КПУ Харк. 2, 715), ст.-рос. *Чернояр* Иван, 1648—1649 рр. (Покровский 69).

**Їьнојѣдъ*: чеськ. (похідне) *Černojedy* — ойконім (Profous I, 330).

**Їьнокамень*: слвн. *Črnokamen* (ZSSP 95).

**Їьнокопъ*: укр. *Чорноконь*, 1756 р. (АК 5, 50), *Черноконь* (СКТ 883).

**Їьнокога*: рос. *Чорнокорін* (КС Дн. 4, 92) ~ рос. діал. *чернокó-рый* 'темний, темнуватий' (СРГК 6, 777).

**Їьнокогъ*: хорв. *Črnokrak* (Leksik 100).

**Їьнокозь*: укр. *Чорнокос* (КПУ Зап. 13, 113) ~ **ѣьнокозь* (ЭССЯ 4, 154).

**Їьнокозь(йь)*: укр. *Чорнокоз* (Вол.), *Чорнокоза* (СП 383), болг. *Чернокѡзов* (Илчев 541).

**Їьнокожь(йь)*: укр. *Чорнокожий* (СП 386), ст.-рос. Фетка Ивановъ сынъ *Чернокожь*, 1628 р. (ПКРК I/3, 821), рос. *Чернокожев* (Горпинич, Бабій 131), *Чернокожих* (КПУ Од. 8, 358), болг. *Чернокѡжев* (Илчев 540) ~ рос. діал. *чернокѡжий* 'людина з грубою шкірою' (СРГК 6, 777).

**Їьнокрісь*: хорв. *Črnokrič* (Leksik 100).

**Їьнокупъ*: укр. *Чорнокун* (КПУ Полт. 7, 654), рос. *Чернокун* (РУС 460), (похідне) *Чернокуново* — назва поселення в колишньому Ростовському пов. (Веселовский 1947: 378), ст.-блр. Яков *Чорнакунец*, 1569 р. (СПБ 1, 86).

**Їьнокугъ*: укр. *Чорнокур* (КС Дн. 3, 373), рос. *Чернокур* (РУС 460), хорв. *Črnokur* (Leksik 100).

**Їьнокыракъ*: рос. *Черноколпаков* (Кр. В 33).

**Їьнолатъ*: укр. *Чорнолат* (РІ ІФ 5, 201).

**Їьнолатьсь*: хорв. *Črnolatas*, *Črnolatec* (Leksik 100).

**Їьнолицъ(йь)*: чеськ. (похідне) *Černolice* — ойконім (Profous I, 330).

**Їьнолихъ(йь)*: рос. *Чернолихов* (Memorial). Композит виник на основі словосполучення на зразок ст.-укр. *Черное Лихо*, 1692 р. (Тупиков 425).

**Їьноликъ(йь)*: рос. *Чернолик* (АО КПЖ).

Їьнолутьсь* (Їьнолѣтьсь* ?): хорв. *Črnolutac* (Leksik 100).

***Їьгнолѣвъ**: ст.-рос. (похідне) *Чернолобова*, 1623 р. — ойконім у колишньому Солікамському пов. (Колотилов 142), рос. *Чернолобов* (КПУ Од. 2, 800).

***Їьгномазь**: ст.-укр. Васил *Чорьномазов* брат, 1649 р. (Реєстр 70), укр. *Чорномаз* (СП 383), рос. *Черномазов* (Вол.), блр. (похідне) *Черномазова* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN X, 112), пол. *Czarnomaz* (SN II, 258).

***Їьгномѣгъ**, ***Їьгномігъ**: схв. *Сѣноміѣ*, XIII ст. — чоловіче ім'я (Rječnik I, 846), *Crnomerović* — сучасне прізвище в Герцеговині (Milićević 272).

***Їьгномогъ**: укр. *Чорномор* (м. Черкаси).

***Їьгномогъсь**: укр. *Чорноморець* (Богдан 37), рос. *Черноморец* (КПУ Киров. 1, 373), пол. *Czarnomorzec* (SN II, 258).

***Їьгномодръ(гъ)**: укр. *Чорномудрий* (КПУ Він. 1, 224).

***Їьгномодръ**: укр. *Чорномуд* (Богдан 37), *Чорномудяк* (PI IФ 1, 627), ст.-рос. Іванъ *Черномудовъ*, 1624 р. (Бартенев 18), (похідне) *Черномудово*, XVI ст. — ойконім в історичній Новгородській землі (НПК V, 248), пол. *Czarnomudziak* (SN III, 258).

***Їьгномокъ**: укр. *Чорномук* (Богдан 37).

***Їьгномоуъ**: схв. *Сѣноміуъ*, XIII ст. — чоловіче ім'я (Rječnik I, 846).

***Їьгномѣгдръ(гъ)**: укр. *Чорноморд* (Вол.), ст.-рос. Тимошка *Черномордъ*, 1622 р. (Сташевский 281), Мина *Черномордовъ*, 1673 р. (ОВДА 17), рос. *Черномордов* (Вол.), блр. *Чарноморды*, 1726 р. (Бірыла 1966: 271), *Черномордой* (м. Докшиці), пол. *Czarnomord* (SN II, 258).

***Їьгномуъ**: ст.-укр. Андрєи *Черномыи*, 1649 р. (Реєстр 111).

***Їьгномышъ(гъ)**: ст.-блр. *Mirosław Czarnomysł*, 1662 р. (ABK III, 61), ст.-пол. (похідне) *Czarnomisl*, 1437 р., сучасне *Trzemeszenko* — ойконім (Nieckula 110).

***Їьгнонебо**: рос. *Чернонебов* (СК Костр. 392).

***Їьгнопогъ**: укр. *Чорноног* (ТДІ 212), рос. *Черноног* (КПУ Зап. 16, 382), блр. *Чарнаног* (Бірыла 448), чеськ. (похідне) *Černožice* — ойконім, який виводять із **Їьгнопоуѣ* (Profous I, 335).

***Їьгнопоуъ**: укр. *Чорнонос* (СП 383), рос. *Черноносов* (КС Харк. 2, 393).

***Їьгнооуъ(гъ)**: укр. *Чорноок* (СП 383), *Чорноокий* (Вол.), ст.-рос. (похідне) *Чернаокова*, 1610–1612 рр. — назва поселення в колишньому Брянському пов. (АЗР IV, 351), рос. *Черноок* (РУС 460), блр.

Чарнавокі (Бірыла 447), *Чарнавокі* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 403), болг. *Чернодков* (Илчев 541), пол. *Czarnooki* (SN II, 258), чеськ. *Černooký* (Kotík 49) ~ укр. *чорнобкий*, серб. *црноок*, чеськ. *černooký*, словц. *čiernooký* та ін.

**Їьноуѡѡъ*: ст.-укр. ива(н) *черноуѡѡъ*, 1421 р. (ССУМ II, 537), *Чорноуѡѡъ*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 104), укр. *Чорновус* (Богдан 37), ст.-рос. Антонко Васильев сын *Черноус*, 1647 р. (Полякова 247), (похідне) *Черноусово*, 1622 р. — ойконім у колишньому Каргопольському пов. (ПКУМ 150), рос. *Черноус* (Вол.), *Черноусов* (КПУ Киров. 1, 641), блр. *Чарнавусы* (Бірыла 447), пол. *Czarnowas* (SN II, 258), чеськ. (похідне) *Černousy* — ойконім (Ргоfous I, 332), а також (похідне) *Zarnewans*, 1265 р. — топонім у полабських слов'ян (Jeżowa II, 64 — **čřъnovъsъ*).

**Їьнораѡѡъ*: укр. *Чернорал* (КПУ Киров. 1, 641), рос. *Чернопалов* (ПОРА 478).

**Їьнореѡѡъ*(*ѡѡъ*): укр. *Чорнон'ят* (Горпинич 78), ст.-рос. *Чернопятый* Захаръ, 1686 р. (Курдюмов III, 327), рос. *Чернопятов* (САЛ 668) ~ рос. діал. *чернопятый* 'з чорними п'ятами' (СРГК 6, 778).

**Їьнорѡѡѡѡъ*: укр. *Чорноплат* (КБСК 489), пол. *Czernopłatow* (SN II, 284).

**Їьнорѡѡѡѡъ*: укр. *Черноплечий* (НКП Він. 395).

**Їьнорѡѡѡѡъ*: укр. *Чернопуп* (КПУ Дон. 9, 285), ст.-рос. Ъвашко Игнатъевъ сынъ *Чернопупъ*, 1625 р. (ДД V, 818).

**Їьнорѡѡѡѡъ*: укр. *Чернопряд* (КПУ Харк. 2, 398).

**Їьнороѡѡъ*: укр. *Чорнород* (КПУ Дн. 9, 378), рос. *Чернород* (РУС 460).

**Їьнороѡѡъ*: рос. *Чернород* (РУС 460), пол. *Czarnoróg* (SN II, 258).

**Їьнороѡѡъ*: укр. *Чорнорук* (КПУ Полт. 5, 669), рос. *Чорноруков* (КПУ Харк. 12, 706).

**Їьнороѡѡъ*: укр. *Чорнорот* (ПІ Дн. 4/4, 29), рос. *Чернорот* (РУС 460), *Черноротов* (ЖПТ) ~ укр. *чорнорóтий* 'із чорним ротом' (Грінченко 4, 472), діал. *чóрно в рóті* 'про сварливу жінку' (Негрич 184).

**Їьнороѡѡъ*: пол. *Czarnoryś* (SN II, 258).

**Їьноскоѡѡъ*(*ѡѡъ*): укр. *Чорношкур* (Горпинич, Тимченко 302).

**Їьноскоѡѡъ*(*ѡѡъ*): ст.-рос. Федко *Черноскулъ*, 1542 р. (АГР I, 92), Ооска Федоровъ с. *Черноскуловъ*, 1698 р. (Тобольск 92), рос. *Черноскулов* (КПУ Харк. 17, 97).

***Їьпошѣкъ(ѣь)**: укр. *Чорнощок* (КПУ Харк. 2, 277), рос. *Чернощѣк* (КПУ Луг. 5, 561), *Чернощѣков* (СКТ 883).

***Їьпошѣ(ѣь)**: блр. *Чарнашэй* (Бірыла 448), рос. *Черношеин* (РВД 225), хорв. *Срношја* (Leksik 100).

***Їьпошвньсь**: укр. *Чорношвець* (КПУ Київ. 4, 518).

***Їьпоудѣ**: рос. *Черноудов* (ИС 28).

***Їьпоухъ**: ст.-укр. *Иванъ Черноухъ*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 597), рос. *Черноухов* (Ряз. КП I, 77).

***Їьповѣдѣ(ѣь)**: болг. *Черновѣжд* (Илчев 540).

***Їьповолѣ**: укр. *Черноволод* (КПУ Харк. 1, 603).

***Їьповолѣ**: укр. *Черноволотова* — назва балки в Чернігівській обл. (Павленко 160).

***Їьповолѣ(ѣь)**: укр. *Черновіл* (Редько Словник 2, 1173), *Черноволий* (СП 386), рос. *Черноволов* (СКТ 883), блр. *Черновол* (м. Могильов), слвн. *Črnovolon* (ZSSP 95).

***Їьпоземъ**: рос. *Черноземовъ*, 1721 р. (Устюг Великий 174), *Чернозем* — сучасне прізвище (РУС 460), пол. *Czarnoziem* (SN II, 259).

***Їьпозубъ**: ст.-укр. *Чорнозуб*, 1478—1479 рр. (LM № 4, 160), укр. *Чернозуб* (СКТ 883), ст.-рос. (похідне) *Чернозубова*, 1697 р. — ойконім у колишній Калузькій губ. (Трейтер 58), рос. *Чернозуб* (КПУ Киров. 1, 373), пол. *Czarnozub* (SN II, 259).

Континуанти псл. *(S)kьrp-

Базові ***Кьгра**, ***Кьгро**, ***Кьгръ** / ***Скьгра**, ***Скьгро**, ***Скьгръ** можна реконструювати на багатому фактичному матеріалі слов'янських мов з урахуванням п'ятифонемної вокалізації ь у бінарній сполуці «редукований + плавний». Пор.:

а) форми з реалізацією -ѣр- > -ар-: укр. *Карп* (Зайцева, Ковальчук 69), *Карпа*, 1721 р. (ДІП II, 220), *Кáрпа* — сучасне прізвище (Льв.), *Карпá* — прізвисько (Льв.), *Карена* (ЖПТ) — форма з секундарним -е-, *Капра* (Панцьо 105) — форма з метатезою -рп- > -пр-, *Скарпа*, *Шкарпа* (Богдан 274), *Шкароп* (Вол.) < **Шкарп*, ст.-рос. *Карпа* Леонтьев, 1639 р. (Карелия 38), рос. *Карп* (КП Твер.), *Каренов* (РУС 178), (похідне) *Заскарпова* ж. (ЖПТ), хорв. *Karp*, *Karpa*, *Skarpa*, *Škarpa* (Leksik 284, 594, 645), слвн. *Skarpa*, *Škarpa* (ZSSP 553, 603), пол. *Karpa*, *Szkarpa* (SN IV, 509; VIII, 442), чеськ. *Škarpa* (ЧП), слвц. *Škarpová* ж. (TZ Bratislava 347), луж. *Karpa* (Wenzel II/1,

188), слов'ян. *Карен*, запозичене в чуваський антропонімікон (Магницький 50).

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, укр. діал. *ка́рап* 'хлопчик-замазура' (Алмашій 48) — форма з другим повноголоссям, *шка́репа* 'старе, стоптане, порване взуття' (Добролюбожа 2010: 401) < **шка́рьпа*, *шка́рпи* 'старі черевики' (Жегуц, Піпаш 165), блр. *ка́рпа* 'бородавка' (СБГ 2, 423), болг. діал. *ка́рна*, *ска́рна* 'велика скеля' (Младенов 143), макед. діал. *ка́рна* 'великий, нерухомий камінь' (Пеев 2, 261), словн. *škařp*, *škařpa* 'старий чобіт з обрізаними халявами' (Хостник 299), пол. *ка́рпа* 'бородавка на шкірі рук або на обличчі', кваліфіковані як балтизми (Лаучюте 45), словц. діал. *карп* 'підрубаний стовбур дерева (для засихання)' (Orlovský 129).

Рефлекс *-ар-* < *-ьр-* ілюструє також етнонім *карпи* (лат. *Carpī*, грецьк. *Κάρποι*, варіанти *Ῥάρποι*, *Καρλοδάκαι*) — сусіди певкинів і бастарнів, які мешкали в басейні р. Прут (на південний схід від Буковини). В III ст. н. е. карпи проникли на Нижній Дунай, наприкінці III ст. були розгромлені імператором Авреліаном. В історичних джерелах їх згадують упродовж II—VI ст. н. е. Одні дослідники вважають карпів фракійцями, інші — слов'янами (Буданова 242);

б) форми з реалізацією *-ьр-* > *-ер-*: укр. *Керпа* (ЖПТ), *Керпо* (КПУ Дон. 1, 57), рос. *Керп* (ИС 2), блр. *Керп* (м. Вітебськ), пол. *Keręp*, *Kierępa*, *Kierpa* (SN IV, 568, 596, 598), слов'ян. *Херен* (Ратієч 2, 485) < **Керен* ~ укр. діал. *ск'є́рна* 'ялова вівця' (Горбач Милешівці 364);

в) форми з реалізацією *-ьр-* > *-ур-* / *-ір-*: ст.-укр. *Iwan Kripa*, XVI ст. (Жерела II, 101), укр. *Кырна*, *Кирна*, 1756 р. (АК 5, 69, 74), *Кирп* (КС Дн. 3, 242), *Кирпа* (Горпинич 7), *Кирп* (ХГКП 166) < **Кирп*, *Кирпа* (КПУ Полт. 1, 183) < **Кирпа*, *Крупа* (КПУ Сум. 5, 111), *Кирп* (Горпинич, Тимченко 122), *Кирпа* (Новикова 379), *Кирпо* (РІ Мик. 2, 536), *Хирпа* (ХГКП 245), *Скірна* (Красовський 139), *Скірно* (КС Дн. 2, 293), *Шкірп* (КПУ Дн. 7, 527), *Шкрипа* (КПУ Зап. 7, 418) < **Шкирп*, ст.-рос. *Скрып* Савин, 1544 р. (Прокофьева 185) < **Скырп*, рос. *Кирпа* (ЖПТ), *Кирпо* (ЖПТ), *Кирнов* (Память 1, 43), *Крип* (КП Амур.) < **Кирп*, *Кирпа* (ЖПТ) < **Кирпа*, (похідні) *Кырпы* — ойконім у колишній Уфимській губ., *Кирново* (2) — в колишніх Архангельській і Тверській губ. (Vasmer RGN IV, 164; V, 23), *Скрыпина* — в колишній Пермській губ. (Списки Перм. 428) < **Скырпина*, блр. *Скирпово-Лявошки* — в колишній Вітебській губ. (Vasmer

RGN VIII, 306), пол. *Kirpa*, *Kirpo*, *Kurpa* (SN IV, 624; V, 496) ~ укр. діал. *кі́рна* 'кирпатий ніс', 'жіночий очіпок' (ЕСУМ 2, 437), 'вид високої жіночої зачіски' (СБук. Г 200), *рі́на* (іронічно) 'гортань, шлунок' (Бевка 113), 'стрімкий берег' (Горбач МГ 362), 'схил, вибоїна' (СБук. Г 455) < **крі́на* < **кі́рна*, рос. діал. *кі́рна*, *кы́рна* 'ніс людини' (Борисова 139), *кы́рна* 'рушник' (Сердюкова 128), блр. діал. *кі́рна* 'курносий', віднесене до балтизмів (Лаучюте 143), *скры́на* 'великий човен' (Купрыенка, Шур 52);

г) форми з реалізацією *-ъr-* > *-or-*: укр. *Корна* (ТЕ 286), *Копр* (КПУ Ник. 13, 52) < **Корп*, *Коруп* (КПУ Полт. 12, 111) — форма з секундарним *-у-*, *Шкори́на* (Кіров.) < **Шкорпа*, ст.-рос. *Корена* Безсонов, 1681 р. (АПД 136) < **Корьна*, (похідні) *Корново*, 1498 р. — назва поселення в колишній Шелонській п'ятині (Нордман 547), *Коприно*, 1586 р. — ойконім у колишній Ярославській губ. (АСБА I, 392) < **Корпино*, блр. *Корп* (Бірьла 214), хорв. *Корпа* (Leksik 316), слвн. *Корп* (ZSSP 288), *Корпа* (LP), пол. *Корп*, *Корпа*, *Skorpa* (SN V, 166; VIII, 462), чеськ. *Корпа*, *Škorpa* (ЧП), луж. *Корпа* (Wenzel II/1, 212) ~ укр. діал. *ко́рна* 'бійка' (Бевка 76), рос. діал. *ко́рп* 'хвойний ліс на узвишші' (СРГСУ Доп. 252), *ко́рпа* 'жердина' (СВГ 3, 101), 'велика купа чого-небудь' (СГРС 6, 14) < **ко́рпа*, *скро́п* 'несподіванка, переляк, тривога' (СРНГ 38, 151—152) < **ско́рп*, серб. діал. *ко́рпа* 'кошара' (Gusić 178), слвн. діал. *ко́рп* '(плетена) корзина' (Rajh 98), *ко́рпа* 'плетений козуб' (Kutin 56);

г) форми з реалізацією *-ъr-* > *-ур-*: ст.-укр. Олешько *Курпа*, 1649 р. (АЮЗР IV/3, 241) < **Курпа*, укр. *Курпа* (Красовський 94), *Курпо* (КПУ Полт. 10, 574), *Курена* (Вол.), *Шкурпо* (КПУ Херс. 9, 296), *Шкуруп* (КПУ м. Київ 3, 663), *Шкру́п* (КПУ Зап. 5, 587) < **Шкурп*, ст.-рос. *Курап*, XVII ст. (Селин 46) < **Курп*, (похідне) *Курпина*, XVI ст. — ойконім у колишньому Волоцькому пов. (ВХК 80—90 гг.: I, 29), рос. (похідне) *Курново* — ойконім у Ленінградській обл., ст.-пол. Petrus *Kurp*, 1370 р. (SSNO III, 207), пол. *Kurp*, *Kurpa*, *Szkurpa* (SN V, 496; VIII, 485) ~ укр. діал. *курп*, *ку́пер* 'кінчик хустки' (Гри-машевич 80) < **курп*, рос. діал. *ку́рна* 'той, хто все робить навпаки, погано' (СРГК 3, 70), *курпа* 'незграбна людина' (Мосеев 60), *ку́рпы* мн. 'постоли з березового лика' (ПОС 16, 403), блр. діал. *ку́рна*, *ку́пра* 'горб' (СБГ 2, 583), *ку́рпы* 'різновид взуття', пол. діал. *kurp*, *skurp* 'старий зношений черевик' (Górniewicz II/1, 201; II/2, 141). Зауважимо, що генезис блр. *ку́рпы* орієнтують на балтійське першоджерело (Лаучюте 16; Аникин 2005: 193 — з літературою);

д) форми з невокалізованим плавним: серб. *Krpo* (Nosić 209), *Kpno* (Дедијера 237), *Kpna* (Јањатовић 196), словн. *Krpo* (LP), ст.-чеськ. (похідне) *Kprou* – топонім [Anna de *Krp*, 1377 р. (НА XXI, 187)] ~ чеськ. діал. *kpra* ‘вада’ (Svěrák 1966: 124), словц. діал. *kpr*, частіше у мн. ‘дерев’яні ходулі’ (SSN I, 886).

Фактичний матеріал дозволяє окреслити контури лексико-словотвірної мікросистеми з коренем **Kьrp-*. Попередньо вона виглядає так:

***Кьргега, *Кьгруга:** укр. *Карпуга* (КПУ Зап. 11/1, 351), рос. *Карпегин* (ЖПТ) ~ рос. діал. (похідне) *курпéжить* ‘бити, душили; хворіти’ (СРНГ 16, 143).

Деривати з консонантом -х- / -š- у суфіксі:

***Кьграха, *Кьграхъ / *Кьграша, *Кьграшъ:** укр. *Карпаш* (Панчук 154), *Капаш* (Глуховцева 1, 310) < **Карпаш, Купраш* (м. Київ) < **Курпаш*, ст.-блр. *Корпашъ* Степановичъ, 1653 р. (РКЭ 194), блр. *Карпаш* (Бірыла 187), макед. *Корпашев* (Речник ПКМ I, 663), хорв. *Korpaš* (Leksik 316), ст.-пол. *Iwan alias Corpasz*, 1446 р. (SSNO III, 89), пол. *Kurpach* (SN V, 443), *Karpasz, Kurpasz* (SN IV, 510; V, 444), чеськ. *Karpaš* (Kotík 43), *Korpaš, Kurpaš* (ЧП), словц. *Korpaš* (Krištof 297), співвідносні з апелятивною лексикою на зразок рос. діал. *карпáшка* ‘двоколісний візок’ (Новгород. словарь 371), *крепашіи* мн. ‘маленькі підсолені хлібці’ (СРНГ 15, 216) < **керпашіи*, серб. діал. *korpaš* ‘чоловік, який носить короб і продає дрібні речі’ (Gusić 178).

***Кьгрешъ / *Скьгреха:** ст.-укр. *Kurpiesz*, XVI ст. (Жерела III, 7), *Скарпеха*, 1620 р. (ВКО 384), блр. *Карпеш* (ТС Мозырь 112), *Курпеші* – назва поселення в колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN IV, 710), пол. *Kierpiesz* (SN IV, 598), чеськ. *Krpeš* (ЧП) ~ рос. діал. *курпешіи* мн. ‘постоли з березового лика’ (ПОС 16, 403).

***Кьгришъ / *Скьгришъ:** ст.-блр. *Kurpiszko*, 1660 р. (ABK III, 352), болг. *Кърпйшов* (Илчев 290), пол. *Karpisz, Korpisz, Kurpisz* (SN IV, 511; V, 167, 445), чеськ. *Karpiš* (ЧП), ст.-словц. *Ondreje Korpiš*, 1649 р. (UFP II, 265), словц. *Karpiš* (TZ Bratislava 155), *Škarpišek* (ЧП).

***Кьгрошъ:** укр. *Карпош* (Вол.), *Капрош* (СП 168) < **Карпош*, рос. (похідне) *Курпошевский* – назва ручая відантропонімного походження (м. Смоленськ), хорв. *Karpoš, Korpoš* (Leksik 284, 316), пол. *Korposz* (SN V, 167), чеськ. *Korpoš* (ЧП).

***Кьгриха, *Кьгрихъ / *Кьгришъ:** укр. *Карпуха* (Рв.), *Кірпушко* (Новикова 379), *Карпуш* (Вол.), рос. *Карпухов* (ЖПТ), *Карпушев* (КП

Ярослав.), *Корпушов* (КПУ Дон. 3, 235), *Кипрушев* (ЖПТ) < **Кирпушев*, пол. *Karpucha* (SN IV, 485) ~ рос. діал. *керпұх* 'залізне точило для сільськогосподарських знарядь праці' (СРГО 1, 258), *карпұш* 'карп' (ВОС 67), *корпұша* 'дерев'яна борона' (СРГС 2, 122), блр. діал. *на ускорпушках* 'навприсядки' (Янкова 380), серб. *кпруша* 'кліш' (Лавровский 266).

***Кърръѡа**: пол. *Kirpsza* (SN IV, 624).

***Кърруѡъ**: рос. *Курнышев* (ЖПТ), пол. *Karpysz* (SN IV, 512) ~ рос. діал. *крепы'ш* 'скупий' (СРНГ 15, 220) < **керпы'ш* (метатеза), *курепыш* 'вередливе дитя' (ПОС 16, 387) — форма з секундарним -е-.

***Къграѡъ**: укр. *Корнай*, 1756 р. (АК 5, 194), *Карнай*, *Корнай* (ЖПТ), *Курнай* (Горпинич 127), ст.-рос. Софроней *Харнаев*, 1392–1427 рр. (АСЭИ I, 29), рос. *Карнаев*, *Кирнаев* (ЖПТ), *Корнаев*, *Курнаев* (КП Ярослав.), (похідні) *Харнаево* (3) — ойконіми в колишніх Костромській, Тверській, Ярославській губ. (Vasmer RGN IX, 463) — форми з видозміненим анлаутом (Х- < К-), блр. *Карнаев* (ЖПТ) ~ рос. діал. *курнаѡй* 'брезентова робоча куртка' (ССГ 5, 139).

***Кърръѡъ** / ***Скърръѡъ**: укр. *Карней* (РУС 179), *Корній* (Вол.), (похідне) *Корнієве* — назва яру в Сумській обл. (Череп. Микротоп. 145), ст.-рос. *Корнѡѡй*, 1490 р. (АФЗХ I, 30), (похідне) *Карнѡево*, 1582 р. — ойконім у колишній Ярославській губ. (АСБА I, 376), рос. *Карнеев*, *Корнеев* (ЖПТ), *Курнеев* (м. Оренбург), *Шкарнейкин* (АСИС 93), *Карнѡевка* — назва поселення в колишній Тамбовській губ. (Списки Тамб. 168), блр. *Карней* (Бірыла 188), пол. *Kurpiej* (SN V, 444) ~ укр. діал. *скорній* 'роsl. *Equisetum ergense*' (Кобів 728), рос. діал. *курнѡѡй* 'каракуль' (СДГВ 288), 'хутро для шапки' (Малеча 2, 323).

Деривати з консонантом -к- у суфіксі:

***Къррака**, ***Кърракъ**, ***Кър'ракъ** / ***Скърракъ**: ст.-укр. Павло *Харнаков* зят, 1649 р. (Реєстр 377) < **Карнаков*, Piotr *Karpakow*, 1651 р. (Жерела V, 146), укр. *Шурпак*, 1769 р. (АЮЗР VI/1, прил. 609), *Корпак* (Радіон 56), *Карпак* (Новикова 362), *Капрак* (НКП Дон. 2, 182) < **Карпак*, *Кирпак* / *Курпак* (Красовський 79), *Крипак* (Горпинич 308) < **Кирпак*, *Скірпак* (Богдан 275), (похідне) *Кирпаки* — мікротопонім на Волині (Сл. ММ I, 332), ст.-рос. Гришка *Корпакин*, 1579 р. (Полякова 117), *Копрѡяк*, XVI ст. (Чечулин 83) < **Корпѡякъ*, рос. *Карпнаков*, *Кирпнаков* (ЖПТ), *Корепаков* (РУС 204) — форма з секундарним -е-, *Курпнаков*, 1729 р. (Пензин, Черноухов 182), *Курпнаков* —

сучасне прізвище (Новикова 456), *Скорпак* (СКТ 741), блр. *Курпняк*, *Харпняк* (Бірыла 234, 428), хорв. *Корпак* (Leksik 316), слвн. *Керпак* (LP), пол. *Капрак*, *Карпак*, *Карпака*, *Kierpak*, *Корпак*, *Kurpak*, *Kurpiak* (SN IV, 484, 509, 510, 599; V, 166, 443, 444).

Наведені антропоніми відапелятивного походження, пор. укр. діал. *корп'я́к* 'копач' (ЕСУМ 3, 42), *харп'я́к* 'бідняк, злидар' (Грінченко 4, 387), 'покрака; обламаний куш' (Горбач Романів 92) < **карпак*, рос. діал. *карп'я́к* 'частина чобота без халяв' (ПОС 14, 9), *курп'я́к* 'лисий' (СРГК 3, 70), 'незграбна людина' (Мосеев 60), *курпакі́* мн. 'нижня частина чобіт з обрізаними халявами' (ПОС 16, 403), *курп'як* 'безвідповідальна людина' (Малеча 2, 323), *кирип'я́к* 'вулик, видовбаний у колоді' (ПОС 14, 132) — форма з другим повноголоссям, *харп'я́к* 'куртка, піджак' (ССГ 11, 48), серб. діал. *крп'я́к* 'вивернуте із землі дерево' (Златковић 1, 395), слвц. діал. *крп'я́к* 'обрубаний стовбур' (SSN I, 886) і под.

Суфіксальною варіантністю з базовим **Кърпакъ* пов'язане **Къграѣъ*, яке можна відновити на основі: ст.-укр. *Коррасъ*, XVI ст. (Жерела III, 32), Якушка *Кирпачъ*, 1686 р. (Тупиков 179), укр. *Карпач* (РІ Рв. 5, 157), *Карпач* — прізвисько (Льв.), *Кирпач* (ЖПТ), *Кірпач* (Новикова 379), *Корпач* (Вол.), *Хорпач* (КПУ Черниг. 5, 356), *Кирпач* (КПУ Переможці Жит. 2, 118), ст.-рос. Филиппко Федоров сын *Корпачов*, XVI ст. (ГРМ 265), рос. *Карпач*, *Карпачев* (ЖПТ), *Керпач* (м. Костомукша), *Корпачев* (СКТ 382), *Корпачева* — відантропонічний ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 434), ст.-блр. Ждан *Карпач*, 1664 р. (Бірыла 1966: 218), блр. *Карпач* (ЖПТ), болг. *Кърпачев* (Илчев 290), макед. *Карпачев*, *Крпач* (Речник ПКМ I, 598, 700), хорв. *Крпачић*, 1536 р. (MHS 238), *Крпач* (Leksik 339), слвн. *Карпач* (LP), *Крпач* (ZSSP 308), ст.-пол. Iacobus *Karpacz*, 1498 р. (SSNO II, 539), пол. *Karpacz*, *Kerpacz*, *Kierpacz*, *Korpacz*, *Kurpacz*, *Kurpaczewa* (SN IV, 509, 568, 598; V, 166, 443, 496), чеськ. *Карпач*, *Корпач*, *Крпач* (ЧП), слвц. *Karpáčova* ж. (TZ Bratislava 155), яким на апелятивному рівні відповідають укр. діал. *корп'я́ч* 'той, хто викорчовує' (ЕСУМ 3, 42), *к'ирп'я́ч* 'партач' (Горбач Милешівці 348), рос. діал. *керп'я́ч* 'в'язка гілля на корм худобі' (Мызников Беломорье 148), *курп'я́ч* 'тетерев (самець)' (Сл. Сред. Прииртышья 2, 84), *харп'я́ч* 'суконна свита, сіряк' (ССГ 11, 48), блр. діал. *карпачы́* мн. 'зморшки' (СБГ 2, 423), серб. *крпач* 'латальник' (Лавровский 265), слвн. діал. *крп'я́ча* 'велика посудина, сплетена з соломи' (Rajh 105),

чеськ. діал. *karpačka* 'штопання старих черевиків' (Svěrák 1957: 118), слвц. діал. *kpráč* 'ярмо на корові' (SSN I, 886) тощо.

***Къгрѣка, *Къгрѣкъ:** укр. *Карпѣка*, 1721 р. (Ділова ДГ 205), *Карпека*, 1784 р. (Кривошея 395), *Карпека* — сучасне прізвище (Новикова 362), (похідні) *Карпеки* — ойконім (Черніг.), *Карпекин* — назва луку, *Карпекине* — лімномім у Сумській обл. (Череп. Микротоп. 129), *Кирпечин Потік* — у с. Бистриця Дрогобицького р-ну Львівської обл. (Пастух 22), *Карпековка*, *Корпековская*, 1919 р. — назви поселень у колишній Чернігівській губ. (ССЧ 25), рос. *Карпека* (Superganskaja 10), *Карпеков* (СКТ 321), *Корпека* (МИ СССР 5, 165), ст.-блр. *Karpiека*, 1592 р. (ABK XX, 72), блр. *Карпека*, 1797 р. (BC I, 414), *Карпека* (Бірыла 188), (похідні) *Карпеки*, *Карпекино* — назви поселень у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 50, 61), пол. *Karpek*, *Karpeka*, *Karpiеk*, *Kierpiеk*, *Korpek* (SN IV, 510, 599; V, 166).

***къгрѣкъ:** рос. діал. *карпѣук* 'частина чобота без халяви' (ПОС 14, 9).

Рос. *Карпычев* (ЖПТ) — рефлекс потенційного псл. ***Къгрусь** < ***Къгрукъ**.

***Къгрѣка, *Къгрѣко / *Скъгрѣка, *Скъгрѣкъ:** ст.-укр. Івашко *Корыпка*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 302), укр. *Каранка* (СП 169), *Керепко* (РІ Хм. 2, 660), *Курупко* (Глуховцева 1, 383), *Кіренко* (Вол.) — форми з секундарними голосними після плавного, *Коперко* (Горпинич 79) < ***Копрко** < ***Корпко**, рос. *Карпкин* (КП Ярослав.), пол. *Kierepka*, *Kieropka*, *Kierpka*, *Kierpko* (SN IV, 596, 599), *Skarpek*, *Skorpka* (SN VIII, 443, 462) ~ укр. діал. *скрѣпка* 'риболовна снасть', 'рогатий жук' (Дорошенко 117) < ***скѣрка**, рос. діал. *скрѣпки* мн. 'нарости на березі; губка' (ЯОС 9, 41) < ***скѣрки** (метатеза), *крѣпѣк* 'скупий' (СРНГ 15, 219) < ***керпѣк**, серб. діал. *крѣпка* 'ганчірка' (Златковић 1, 395), слвц. діал. (похідне) *zákprki* 'недозрілі фрукти' (Orlovský 400).

***Къгрѣка, *Къгрѣкъ / *Скъгрѣкъ:** укр. *Карника* (Глуховцева 1, 312), *Кирпик* (ЖПТ) < ***Кирник**, *Кірпик* (Новикова 379), *Курник* (Панчук 137), ст.-рос. Илларионъ *Кирпиковъ*, XV ст. (НПК I, 570), Давыдко Кондратьев сын *Кирпиков*, 1646 р. (МИТ 129), рос. *Корника*, 1762 р. (Енин 118), *Кирпиков* (Память 1, 43), *Кирпикин*, *Курника* (м. Оренбург), *Хорпиков* (РУС 447), (похідні) *Кирпиков* — ойконім у колишній В'ятській губ., *Корпиково* — в Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 163), блр. *Корпик* (Бірыла 214), *Курники* — назва поселення в колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN IV, 710), слвн. *Korpiк* (LP),

пол. *Karpik, Korpik, Skarpik* (SN IV, 484; V, 166; VIII, 443), чеськ. *Karpík* (Moldanová 82), *Škorpík* (ЧП), словц. *Škrpík* (TZ Bratislava 348), слов'ян. *Корпик* (Рамієч 2, 551) ~ рос. діал. *курнік* 'окунь' (Сердюкова 102) та ін.

У цьому контексті можна пояснити як генетично слов'янське локальне *курники* (варіант *курнии*) — назва населеників колишньої Сувалкської губ. Висловлювалося припущення, що це переселенці з Карпатських гір (ПК Сувалк. 8).

***Къґріць:** ст.-укр. Курило *Корпичевич*, 1581 р. (УП 332), Iwanko *Kripicz*, XVI ст. (Жерела I, 40), укр. *Курнич*, 1740 р. (Кривошея 166), *Kirpicz*, 1771 р. (ККС 3), *Курнич* — сучасне прізвище (Горпинич 7), *Курнич* (КПУ Полт. 1, 183) < **Курнич*, *Курнич* (СКТ 425), рос. *Курпичевъ*, XVIII ст. (Устюг Великий 229), *Карпичев* (КП Ярослав.), *Курнич* (КП Вологда), *Корпичев* (КП Твер.), (похідні) *Курпичи* (2), *Курпичево* — ойконіми в колишніх Воронежській, Самарській, Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 164, 710), блр. *Kipnich* (Бірьла 203), серб. *Крпнић* — сучасне прізвище, хорв. *Korpić, Krpić* (Leksik 316, 339), словн. *Karpič, Korpič, Krpič* (ZSSP 253, 288, 309), ст.-пол. Stanislaw *Carpicz*, 1497 р. (SSNO II, 539), пол. *Kirpicz, Korpicz, Kurpicz* (SN IV, 624; V, 166, 444), луж. *Karpic* (Wenzel II/1, 188).

Є підстави для відновлення деяких інших праантропонімів-демінітивів:

***Къґрьсь / *Скъґрьсь:** укр. *Корпець* (Богдан 134), ст.-рос. (похідне) *Корпцово*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 352), рос. *Корпец* (КПУ Зап. 13, 63), блр. *Карепчик* (ЖПТ) — форма із вторинним -е-, хорв. *Skorpc, Škrpec* (Leksik 595, 648), пол. *Karpięc, Kerpięc, Kierpięc, Kyrpięc* (SN IV, 510, 568, 599; V, 496), чеськ. *Krpec* (ЧП), словц. *Krpec* (Krištof 236), мотивовані укр. діал. *кѣрпець* 'личак, постіл' (ЕСУМ 2, 424), *кѣрпци* мн. 'постоли' (Турчин 140), чеськ. *krpec* 'малорослий' (Kott DP 130), діал. 'старовинне валаське взуття з одного шматка шкіри' (Svěrák 1957: 121), *krpce* мн. 'старе зношене взуття' (Sochova 210), *dáti do krpec* 'утекти', *natáhnout krpce* 'померти' (Zaorálek 161), словц. діал. *krpec* 'зношене взуття' (Orlovský 150), 'різновид взуття [...], яке кріпиться ремінцями' (SSN I, 887) та ін. Див. (ЭССЯ 13, 240).

***Къґріца:** укр. *Каприця* (Горпинич 280) < **Каприця*, хорв. *Korpića, Krpića* (Leksik 316, 339), пол. *Korpića* (SN V, 166) ~ укр. діал. *рїниця* 'основа хвоста тварини' (Корзонюк 208) < **крїниця* < **кїрниця*, рос.

діал. *карпицы* мн. 'рукавиці' (ДАРЯ III, 130), блр. діал. (похідне) *закарпица* 'морщина' (СБГ 2, 215), серб. *крпица* 'латальник' (Лавровський 266), слвн. діал. *krpica* 'шматок тканини, ганчірка' (Грегориč 161).

***Къгрѣ**: укр. *Курня* (НКП Дон. 2, 544), ст.-рос. *Купря* Івановъ, 1562 р. (Леонид 24) < **Курня*, *Купря* Григорьевъ, 1586 р. (АПА 19), слвн. *Крге* (ZSSP 309).

Праантропоніми-ад'єктиви:

***Къгравъѣ**: рос. *Корнавин* (КП Ярослав.), пол. *Karrawu* (SN IV, 484).

***Къгревъ**, ***Къгровъ** / ***Скъгровъ**: рос. *Корнев* (КП Твер.), *Каренов* (ЖПТ) — форма з секундарним *-е-*, *Капров* (КП Твер.), *Копров* (Лет. ЖС 2007, № 14—26, 97) — форми з метатезою *-рп-* > *-пр-*, *Шкарпов* (РУС 479), *Скуренов* (ЖПТ) < **Скурпов*, болг. *Кѣрпов* (Илчев 290).

***Къгривъ(ѣ)**: укр. *Карпи́ва* (РУС 179).

***Къгринъ** / ***Скъгринъ**: укр. *Харпинець* (КПУ Харк. 13, 290) < **Карпинець*, ст.-рос. Ілья Васильев *Херпин* (АСМ 1479—1571 pp.: 122) < **Керпин* < **Кѣрпин* < **Кѣрпин*, Овдей *Корипин*, 1670 р. (АПД 141) < **Корпин*, Іван *Корепин*, 1676 р. (ТК III, 120), хорв. *Škarpin* (Leksik 645), луж. *Korpin* (Wenzel II/1, 212).

***къгръ(ѣ)**: болг. діал. *крѣп* прикм. 'короткий' (Хитов 271).

***Къгръпъѣ**: (вторинні) укр. *Курпник* (Новикова 456), *Крипник* (КПУ Полт. 3, 52) < **Кирпник*, ст.-рос. Васка *Курпникъ*, 1630 р. (Харузин 409), слвн. *Korpnik* (ZSSP 288), пол. *Kurpnik* (SN V, 445).

Деривати з консонантом *-l-* у суфіксі:

***Къграль**: укр. *Керпаль* (Глуховцева I, 320), рос. *Кирпалев* (КПУ Зап. 12, 149), блр. *Карпаленко* (ЖПТ), пол. *Karpal*, *Kerpai*, *Kierpal*, *Kirpal* (SN IV, 510, 568, 598; V, 166), чеськ. *Krpai* (ЧП), слвц. *Krpál* (TZ Bratislava 159) ~ рос. діал. *харпáль* 'старий, зношений одяг' (Дуров 426), 'ледар' (ССГ 11, 48), чеськ. діал. *krpáц* 'зношений черевик' (Svěrák 1966: 124), слвц. діал. *krpál* 'кирпата людина' (Orlovský 150), 'дитина' (Dovičičová 252), 'малорослий' (Štefeková 75).

***Къгрель**, ***Къгрель** / ***Скъгреля**, ***Скъгрель**, ***Скъгрель**: ст.-укр. Даско *Kurpiel*, 1649 р. (Жерела V, 9), укр. *Карпель* (КПУ Харк. 17, 560), (вторинні) *Карполенко* (Глуховцева I, 311), *Арполенко* — сучасне прізвище — форма з редукацією анлауту, *Кирпель* (СКТ 336), *Корпельюк* (Вол.), (похідне) *Корпелькова* — мікротопонім (с. Завалів

Підгаєцьк. р-ну Терн.), *Шкурпела* (Кравченко 42), (похідне) *Шкурпелин* — назва фільварку в колишній Полтавській губ. (Vasmer RGN X, 326), ст.-рос. (похідне) *Корпелцово*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 463), рос. *Карпель* (м. Тула), *Карпелов* (СКТ 321), *Капелов* (КПУ Луг. 2, 560) < **Карпелов*, *Карпелово* — ойконім відантропонімного походження в колишній Новгородській губ., *Скорпялово* — в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 434; VIII, 317), *Карпели Савинские* — в Тамбовській обл., *Карпеловка* — на терені Мордовії (Инжеватов 78), блр. *Крыпель*, *Курпель* (Бірыла 223, 234), болг. *Кърпелов* (Илчев 290), макед. *Крпелово*, 1573 р. — ойконім (ТДок. V/3, 220), слвн. *Krpelj* (LP), ст.-пол. *Kurpiel*, 1408 р. (SSNO III, 208), *Karpiel*, 1688 р. (Bubak I, 159), пол. *Karpel*, *Karpiel*, *Korpel*, *Kurpiel*, *Skurpel* (SN IV, 510; V, 166, 444; VIII, 485), чеськ. *Karpel*, *Krpel* (ЧП), ст.-слвц. Mathias *Krpelec*, 1699 р. (UFP II, 484), слвц. *Kurpel* (TZ Bratislava 197), мотивовані апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *карпель* 'рослина *Brassica napus* subsp. *garifera*' (Кобів 568), *керпéлик* 'шматок спрацьованого леза ножа [...] ' (Пошивайло 60), блр. діал. *карпéль* 'марудна людина' (Трухан 115), *кірпéль* 'кирпань' (ТС 2, 192), *курпéль* 'малорослий' (Цыхун 1993: 76), *скры'пэль* 'несправжній опеньок' (ДСБр. 207) < **скы'р-пэль*, серб. *крпель* 'кліщ' (Лавровский 266), діал. *кърпѣль* 'неприємна особа' (Башановић-Чечовић 233), слвн. діал. *krpelj* 'куряча вош' (Kutin 58), *škarpel* 'сікач' (Korenjak 167) і т. п. Див. ще (ЭССЯ 13, 238–239).

**Къгроль* / **Skъgrōla*: укр. *Шкурпола* (СКТ 922), рос. *Карполь* (САМ 100), *Кирполь* (КП Вологда), блр. *Карполь* (Бірыла 188).

**Къгрпль* / **Skъgrpъlъ*: ст.-укр. Іванъ *Карпуленко*, 1649 р. (Реєстр 277), ст.-рос. (похідне) *Карпулев*, 1579 р. — назва починка на р. Косьва в колишній Пермській губ. (ПС IV, 79), рос. *Карпуль* (КП Твер.), пол. *Korpuł* (SN V, 166) ~ укр. діал. *кирпу́ля* 'кирпата людина' (Глуховцева 95), *карпульці* мн. 'блочки у ткацькому верстаті' (ЕСУМ 2, 395), рос. діал. *харпу́лина* 'поношений одяг' (НОС 12, 8) < **карпу́лина*, блр. діал. *крыпуль* 'кривоногий', яке кваліфікують як балтизм (Лаучюте 69), із **кырпуль* (метатеза).

**Къгруль*: укр. *Курпиль* (РІ Терн. 3, 153), ст.-рос. Андрей *Харпылев*, 1627 р. (Веселовский 337), рос. *Карпылев* — сучасне прізвище.

**Къгрыль* / **Skъgrъl'a*, **Skъгрыль*: рос. (похідне) *Крыпли* — ойконім в Опочецькому пов. колишньої Псковської губ. (СГСО 140)

< **Кырпли* (метате́за), хорв. *Skorplin* (Leksik 595), пол. *Korpl*, *Kurplik*, *Skarplik* (SN V, 167, 445; VIII, 443) ~ серб. *крпле* 'різновид взуття пастухів і мисливців Герцеговини для ходьби по снігу' (Лавровський 266), слвн. діал. *k'rp̌le* 'сітчаста корзина для перенесення листя, соломи' (Rajh 105).

Похідні від апелятивів на *-a-dlo, *-i-dlo:

**Кърpadlo*: укр. *Корпало*, 1726 р. (ДІП 3, 129), *Карпало* (НКП Хм. 2, 74), *Курпало* (РИ Крым 3, 151), *Корпало* (КС Хм. 1, 185), рос. *Карпалов* (Новикова 362), *Курпалов* (КПУ Зап. 12, 149), *Курпалова* ж. (НКП Дон. 2, 323), пол. *Karpała*, 1787 р. (Bubak I, 159), *Karpało*, *Korpała*, *Korpało* (SN IV, 510; V, 166), чеськ. *Korpala* (ЧП) ~ укр. діал. *карпалі* мн. 'дерев'яні вила', віднесене до неясних (ЕСУМ 2, 395), блр. діал. *кóрпала* 'маруда' (Авілава 7), чеськ. діал. *křpadlo* 'ярмо на шиї вола' (Svěrák 1966: 124), слвц. діал. *křpadlo* 'ярмо на шиї корови' (SSN I, 886) віддієслівного походження. Пор., наприклад, укр. діал. (похідне) *накірпнати* 'з трудом назбирати' (Онишкевич 1, 468), *скорпáти* 'полатати, будь-як зробити' (Горбач Бродина 215), серб. діал. *крпáти* 'грубо ламати (сир, хліб)' (Златковић 1, 395) та ін.

**Кърpidlo* / **Скърpidlo*: укр. *Курпило* (КПУ Луг. 7, 186), *Шкурпило* (КПУ Полт. 4, 303), ст.-рос. *Курпилово*, *Корнилова*, а *Корпилово* и *Квирпилово тожъ*, XVII ст. — назви пустищ у колишньому Углицькому пов. (ПКУ 294, 297), рос. *Курпилов* (КП Твер.), *Курпилово* — відантропонімний ойконім у колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 163), чеськ. *Škorpil*, 1517 р. (Beneš 8), *Škorpil* — сучасне прізвище (ЧП).

До південнослов'янських рефлексів псл. **Къrpidlo* слід віднести етнонім *корпили* (лат. *Corpili*, грецьк. Κορπίλοι) — одне із фракійських племен, локалізованих на нижньому Гебрі (сучасна Маріца) у східних Родопах. В історичних джерелах (Страбон, Пліній та ін.) вони фігурують упродовж I—VI ст. н. е. (Буданова 258). Див. ще (Козлова 79).

На основі укр. *Курпим* (КС м. Київ, 637), рос. *Корпим* (КП Твер.) можна реконструювати праантропонім **Къгріпѣ*, мотивований псл. **къrpitі* (ЭССЯ 13, 239).

Деривати з консонантом -п- у суфіксі:

**Къграпѣ*, **Къграпѣ* / **Скъграпѣ*: ст.-укр. *Иваско Скорпанѣ*, 1565 р. (Тупиков 359), укр. *Карпань* (ЖПТ), *Карпан*, *Корпан*, *Курпан* (Новикова 362, 418, 456), *Керпан* (Богдан 113), *Керпань* (РІ Він.

3, 134), *Кирпан* (Панцьо 106), *Кирпань* (СКТ 336), *Скирпан* (м. Тернопіль), *Скірпан*, *Скорпан* (Красовський 139), *Шкерпан*, *Шкірпан* (Вол.), *Шкирпан* (ШСД 584), ст.-рос. *Корепан* Пивов, 1561 р. (ДМИМ I, 149) < **Корпан*, рос. *Карпан*, *Карпань* (ЖПТ), *Капран* (Рв.) < **Карпан* (метатеза), *Карепанов* (ЖПТ) — форма з секундарним -е, *Кирпань* (м. Оренбург), *Кирпанов*, *Корпанов* (ЖПТ), *Курпанов* (КП Вологда), *Шкирпанов* (ЖПТ), (похідне) *Корпани* — ойконім у колишній Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 434), блр. *Крыпан*, *Курпан* (Бірыла 223, 234), *Шкирпаны* (2) — ойконіми в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 215, 232), хорв. *Korpanja*, *Krpan*, *Skorpan*, *Škrpan* (Leksik 316, 339, 595, 648), слвн. *Krpan*, 1824 р., *Kerpan*, 1886 р. (Malnar 80), *Karpan* (LP), ст.-пол. *Carpan*, 1441 р. (SSNO II, 539), пол. *Kapran*, *Kierpan*, *Korpan*, *Korpań*, *Kurpan*, *Skirpan*, *Skyrpan*, *Szkyrpan* (SN IV, 484, 624; V, 166, 444; VIII, 450, 489; X, 292), чеськ. *Krpan* (Kotík 43), ст.-слвц. *Jurko Korpan*, 1625 р. (UFP II, 182), слвц. *Karpaňová* ж. (TZ Tmava 118).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *курпán* 'індик' (СУГО 113), рос. діал. *корпán* 'людина з великою головою' (БТСДК 234), *курé-пан* 'вередливе дитя' (СРГ Коми 171) < **курьпан*, *капрáнка* 'лайливо про людину чи тварину' (СПГ 1, 377) — форма з метатезою -рп- > -пр-, блр. діал. *карпаны* 'мн. 'пліт' (ДСБр. 89), чеськ. *kpaň* 'простакувата людина' (Kott DP 130), слвц. діал. *карпа́а* 'неохайна жінка' (Štefeková 66), *крга́а* 'т. с.' (Palkovič 54).

**Къгрень*, **Къгропь* / **Скъгропь*: укр. *Скарпонко* (Богдан 274), *Карпенев* (КП Ярослав.), хорв. *Korponja* (Leksik 316), пол. *Korpień* (SN V, 166).

**Къгріпа*: укр. *Карпина* (КПУ Жит. 9, 126), слвн. *Krpina* (LP).

**Къгрипь*: укр. *Кирпун* (КПУ Переможці Жит. 2, 99), *Курпун* (Горпинич 338) < **Курпун*, рос. *Карпунов* (Глуховцева 1, 313), *Корпунов* (КП Новгород.), *Курпунов* (КПУ Ник. 5, 206), (похідне) *Кирпуны* — ойконім у колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 164), блр. *Карпун* (Бірыла 188), *Корпунков* (ТС Мозырь 121), чеськ. *Krhoip* (Moldanová 96), а також слов'ян. *Карпун* (Магницький 50), запозичене чувашами.

Щодо апелятивного підгрунтя пор. рос. діал. *карпун* 'стараний' (Магницький Особенности 26), *корпун* 'т. с.' (ОСВГ 5, 98), *скорпуны* 'мн. 'різновид грибів для соління' (НОС 10, 77), блр. діал. *карпунéц* 'маленький гриб' (НЛГ 70), серб. *шкрпун* 'різновид морської риби' (Лавровский 789).

***Къгрупъ:** пол. *Korpuć* (SN V, 167).

Укр. *Капраренко* (КПУ Ник. 4, 592) < **Карпаренко*, болг. *Кърпаров* (Илчев 290), хорв. *Kerpar, Korpar* (Leksik 291, 316), словн. *Karpar, Korpar* (ZSSP 253, 288), пол. *Kurpiarz* (SN V, 444) — реальне підґрунтя для відновлення праантропонімів ***Къграгъ**, ***Къграгъ** ~ серб. діал. *крпара* 'рядно, зіткане з ганчір'я' (Петровић, Капустина 142), *крпара* 'т. с.' (Златковић 1, 395).

Деривати з консонантом *-s-* у суфіксі:

***Къграсъ / *Скъграсъ:** укр. *Курнас* (КПУ м. Київ 2, 89), *Корнас* (Вол.), *Курнас* (Новикова 456), *Курнас* (Літ. АД 2009, № 2, 137) < **Курнас*, рос. *Карнас* (САМ 99), *Корнасов* (ЖПТ), (похідне) *Карнасы* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 539), хорв. *Korpas* (Leksik 316), пол. *Karpas, Kierpas, Korpas, Kurpas, Skarpas* (SN IV, 510, 598; V, 166, 444; VIII, 442), чеськ. *Karpas, Korpas* (ЧП) ~ укр. діал. *кёрнас* 'китиця (переважно на одязі) для прикрас' (Шевченко 121), (похідне) *накарнас* 'прочухан, бійка' (ЕСУМ 4, 31 — «неясне»).

***Къгреса, *Къгресъ:** хорв. *Korpes* (Leksik 316), словн. *Korpes* (ZSSP 288), пол. *Kurpesa* (SN V, 444).

***Къгрісь / *Къгрусъ:** укр. *Курніс* (Горпинич 107), рос. *Карнис* (САМ 99), *Карнисов* (КПУ Харк. 17, 428), пол. *Korpis, Kurpis, Kaprys, Karpys, Korpus* (SN IV, 485, 512; V, 167, 445).

***Къгросъ / *Скъгросъ:** укр. *Кернос* (КПУ Ув. Дон. 11, 167), *Курпосенко* (КПУ Дон. 11, 552), *Курнос* (КПУ Луг. 7, 230), рос. *Карупос* (РУС 180) < **Карнос* (секундарне *-у-*), пол. *Kurpos, Skarpas* (SN V, 445; VIII, 443).

***Къгрусъ:** укр. *Карнус* (Богдан 109), *Курнус* (КПУ Харк. 1, 654), *Корпусенко* (СКТ 382), *Курнус* (КПУ Черниг. 8, 463), рос. *Карнусов* (КПУ Зап. 19, 206), *Капрусов* (ППП 1, 226) — форма з метатезою *-рп- > -пр-*, *Корпусов* (Новикова 418), блр. *Корнус* (Бірыла 214), (похідне) *Корпусава балота* — гелонім у Могильовській обл. (Ламака 1, 172), пол. *Karpus, Kirpus, Korpus* (SN IV, 485, 624; V, 167) ~ рос. діал. *карнус* 'низькорослий' (СГРС 5, 83), *корнус* 'сила' (Рыбников 1991: 296), *в корпусу (быть)* 'бути сильним, міцним' (Былины 2, 599).

Деривати з консонантом *-t-* у суфіксі:

***Къгратъ(ь) / *Скъгратъ(ь):** укр. *Карната* (КПУ Зап. 11/1, 350), *Кернатий* (КПУ Київ. 6, 463), *Корнат* (Панчук 150), ст.-рос. *Кар-*

ната Андрей Иванович Левашев, XVI ст. (Веселовский 135), (похідне) *Ирпаты*, 1609–1611 рр. — назва починка (ПОСм. 172) — форма з утраченим задньоязиковим, із **Кирпаты*, рос. *Карпатов* (СКТ 321), *Кирпатов* (ЖПТ), *Курпатов* (КПУ Дон. 5, 197), *Шкурпатов* (КП Алтай 2, 494), (похідне) *Кирпатово* — назва поселення в колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 163), блр. *Курпатов* (ЖПТ), хорв. *Krpata*, *Skrpat* (Leksik 339, 596), пол. *Karpata*, *Korpat*, *Korpata*, *Korpaty*, *Kurpat* (SN IV, 510; V, 166, 444), чеськ. *Krpat* (Beneš 27), *Krpata* (ЧП).

Щодо мотиваційних засад пор. укр. *харпáтий* 'бідний' (Шейковський 5, 265) < **карпáтий*, рос. діал. *курпáтий* 'хворобливий' (СРГК 3, 70), *карпáты* мн. 'жителі Західної України' (СПГ 1, 379), рос. діал. *кирпáтий* 'горбатий' (ПОС 14, 134), *курпáты* 'поритий ямами берег ріки' (СГРС 6, 304), блр. діал. *карпáты* 'бугристий, з нерівною поверхнею' (Сцяшковіч 221), 'зі зморшками' (СБГ 2, 423), 'рябий (на обличчі)' (РСВ 1, 239), *кірпáты* 'курносий', *карпáты* 'з бородавками', які кваліфікують як балтизми (Лаучюте 45, 143), словц. діал. *krpatý* 'недоросток' (SSN I, 887).

**Къррета, *Кърреть / *Скъррета, *Скърреть*: ст.-укр. Федор *Шкарпѣтка*, 1649 р. (Реєстр 179), укр. *Карпет* (КПУ Дон. 11, 533), *Карпета* (Горпинич 87), *Кірпета* (Новикова 379), *Шкарпета*, 1726 р. (ДІП 3, 163), *Шкарунета* (КПУ Харк. 5, 82), *Шкарпет* (КПУ Полт. 5, 66), рос. *Карпетов* (КП Твер.), *Шкарпет* (ЖПТ), ст.-пол. *Laurencius Corpethko*, 1481 р. (SSNO III, 206), *Corpeta*, 1497 р. (SSNO VII, 113), пол. *Korpet*, *Korpeta*, *Kurpet*, *Kurpeta* (SN V, 166, 444), *Skarpeta*, *Szarpeta*, *Szarpetowski* (SN VIII, 443; IX, 286), чеськ. *Karpeta* (ЧП), словц. *Karpat*, *Karpatý* (TZ Bratislava 155);

~ укр. діал. *карапéт* 'малий на зріст' (Приймак 13) — форма з імовірним другим повноголоссям, *карпéтки* мн. 'шкарпетки' (Глуховцева 92), рос. діал. *карпéтка* 'жіноче зимове святкове взуття нижче колін, на застібках' (Моисеєнко 49), 'низькорослий' (СРГС 2, 40), *корпéтка* 'т. с.' (Элиасов 152), *карапéтко* 'т. с.' (Акчим. словарь 2, 35), *скарпетка* 'лайливе слово' (Добровольський 833), *скарпéтка* 'скупа жінка' (СРНГ 37, 392), серб. *крпета* 'скатертина' (Лавровський 266), словн. діал. *škarpeta* 'зношений черевик' (Korenjak 167), *škarpèt* 'т. с.' (Škrlep 56).

**Къррита, *Къррить / *Скъррита, *Скъррить*: ст.-укр. Іаско *Kurpitka*, 1649 р. (Жерела IV, 303), укр. *Карніта* (Богдан 109), *Керніта*, *Кир-*

нита (КПУ Киров. 1, 492, 494), *Курніта* (Панчук 120), *Курніта* (ТДЖ 140) < **Курніта*, *Шкурнітка*, 1718 р. (ПМП 1718: 119), *Шкарніта* (Новикова 954), *Шкорніта* (КПУ Льв. 2. 236), *Шкурніт* (КПУ Полт. 11, 280), (похідне) *Kurpity* — топонім у Галичині (Vasmer RGN IV, 710), рос. *Курнутов* (КПУ м. Київ 2, 89), пол. *Kurpita* (SN V, 445), чеськ. *Karpita*, *Kurpita* (ЧП) ~ укр. діал. *старій скарніток* 'людина похилого віку' (Яким, Зубрицька 95).

**Къррота, *Кърротъ / *Скъррота*: укр. *Ирнота / Кирнота*, 1732 р. (ПМП 1732: 87, 88), варіантність якого показова щодо потенційності утрати анлаутного задньоязикового в однокореневих антропонімах, *Шкарнота*, 1741 р. (Пивовар 39), *Кирнота* — сучасне прізвище (Полт.), (похідні) *Кирпотине*, *Кирпотівка* — ойконіми в Запорізькій і Полтавській обл., рос. *Кирнота* (ЖПТ), *Скорпотін* (Горпинич 323), блр. *Карпотка* (Бірыла 188), *Кирнота* (СБГТ 221), хорв. *Krpota* (Leksik 339), пол. *Kaprot* (SN IV, 485) < **Karpot*.

**Къррота, *Кърротъ / *Скъррота, *Скърротъ*: укр. *Карпуненко* (КПУ Ник. 8, 262), *Корпунта* (ТДУ 61), *Корпунто* (КПУ ІФ 2, 57), *Шкарпунта* (Він.), ст.-рос. *Иван Курнутов*, XVI ст. (ГРМ 154), (похідне) *Карпунтова*, XVII ст. — ойконім (ОПН 42), рос. *Карпунтов* (КПУ Зап. 9, 137), серб. *Škorput* (Miličević 674), хорв. *Skarput*, *Skorput*, *Škorput* (Leksik 594, 595, 646), пол. *Korput*, *Kurputa* (SN V, 167, 445).

**Къррътъ*: рос. *Корннее* (КП Алтай 2, 193).

**Къррута, *Къррутъ / *Скъррута*: пол. *Karpytka*, 1819 р. (Bubak I, 159), *Коррута*, *Skarpyta* (SN V, 167; VIII, 443), чеськ. *Kurpyt*, *Kurpyta* (ЧП).

Деривати з консонантом -z- у суфіксі:

**Къгреза, *Къгрезь, *Къгрѣза*: укр. *Карпиза* (Новикова 362), *Корпиза* (НКП Дон. 2, 375), рос. *Карпиза* (Память 2, 42), блр. *Карпеза*, *Карніза* (Бірыла 188), *Карпезов* (ЖПТ).

**Къгрузь*: блр. *Карпуз* (Бірыла 188), макед. (вторинне) *Карпузовски* (Речник ПКМ I, 664) ~ рос. діал. *корпу́зый* 'низькоросла людина з великим животом' (СРГС 2, 122).

**Къгруза, *Къгрузь*: блр. *Карпыза* (Бірыла 188), ст.-рос. *Ивашко Карпызин*, 1685 р. (КМР III, 141), рос. *Карпызин* (ЖПТ), слов'ян. *Карпызов* (ПККГ 1897: 112).

Праантропоніми-композиції:

**Къгрѣсьрънъ*: рос. *Карпи́сонова ж.* — сучасне прізвище.

***Къгровојъ:** слов'ян. (вторинне) *Korbojski* — прізвище, зафіксоване під 1735 р. в Актах Віленської археографічної комісії (АВК VII, 299).

***Къгромігъ:** рос. *Корпумиров* (Память 1, 287).

***Къгромузь:** укр. *Карпомиз* (Вол.).

***Къгропозъ(јъ):** ст.-укр. *Siemion Karponos*, 1678 р. (КОЗУ 42), Васько *Карпоносој*, XVII ст. (Пиріг 27), укр. *Карпенос* (СКТ 322), *Кирпонос* — сучасне прізвище, *Корпунос* (ГЖ 145) ~ рос. діал. *кирпоно́сый* 'кирпатий', блр. діал. *кірпаносы* 'т. с.' та ін. Див. (ЭССЯ 13, 239–240).

***Къгрофъ:** укр. *Корпоус* (КПУ Київ. 5, 631).

***Къгроухъ:** укр. *Карпоух* (Ономастікон 149), рос. *Карнаухов* (НКП Луг. 519), *Корпоушкова* ж. (КПУ Луг. 11, 142), (похідне) *Карпоуховщина* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 86).

На основі регулярного аблауту *ъ : о* корінь **Къгр-* пов'язаний із **Корр-*. Останній реалізувався в:

***Когра, *Когръ, *Когрь / *Скогра, *Скогръ:** ст.-укр. *Stanko Skorupa*, XVI ст. (Жерела II, 308), *Korop Ivan*, 1607 р. (Чучка 287), Гриць *Скорупа*, 1618 р. (Тупиков 359) < **Скорона*, Лавринъ *Скорупенко*, 1649 р. (Реєстр 231), укр. *Корон* (Новикова 417), *Коруп* (КПУ Полт. 12, 111), *Курон* (КПУ Киров. 1, 744) < **Корон*, *Корона* (КПУ м. Київ 2, 217), *Шкорон* (Горбаль 5, 396), *Скорупа*, 1751 р. (Мот. архив 66), *Скурапович* (КПУ Сум. 10, 148) < **Скоропович*, рос. *Корона* (Лет. АД 2008, № 6, 250), *Корон*, *Коронев* (ЖПТ), *Коренин* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 98) < **Коропин*, *Скорюпин* (КЛ 2005, № 1–13, 180) < **Скоропин*, *Шкурупін* (КПУ Харк. 18, 579), блр. *Корона* (м. Мінськ), хорв. *Krap*, *Krapa*, *Škrapin* (Leksik 331, 647), слов. *Krap*, *Škrap* (ZSSP 299, 605), пол. *Krop*, *Kropa* (SN V, 296), *Korop*, *Koropa* (SN V, 164) < укр., *Skropa* (SN VIII, 473), *Szkropa*, *Szkrupa* (SN IX, 290) ~ укр. *корона* 'жаба' (Грінченко 2, 287), блр. діал. *курона* 'незграбна жінка' (МАСМ 1, 49) < **корона* та ін. Див. (ЭССЯ 11, 90–93).

Демінутиви:

***Когрьсь / *Скогръсь:** укр. *Коронецъ*, 1773 р. (ДІП V, 300), *Коронець* (РУС 206), *Каранець* (КПУ Він. 1, 98), (похідне) *Коронцов* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 361), рос. *Коронец* (ЖПТ), хорв. *Krapac*, *Škrapac* (Leksik 331, 647), слов. *Krapec* (ZSSP 299).

***Когръка, *Когръкъ / *Skogръкъ:** хорв. *Krapек* (Leksik 331), пол. *Kropek* (SN V, 297), *Koropka* (SN V, 164) < укр., *Skropek* (SN VIII, 473), чеськ. *Krapек, Krapка* (ЧП).

Іносуфіксальні деривати:

***Korрoda:** укр. *Карпуда* (Вол.).

***Когруга:** ст.-рос. Никифоръ Васильевъ *Коропыгинъ*, XVII ст. (ОПКМ 11).

***Кограјъ / *Kогрѣја, *Kогрѣјъ, *Skогрѣјъ:** укр. *Карпай* (Горпинич 326), *Коронія* (КПУ Харк. 11, 297), *Шкуруній* (Редько Словник 2, 1211), (похідні) *Шкуруніївка* — ойконім у Полтавській обл., *Карпай'ське* — лімнонім (с. Покровське Нікопольськ. р-ну Дн.), рос. *Карпеев* (ЖПТ), *Корытаев* (Мартынов 28) < **Коропеев, Шкоропеев* (КПУ Од. 1, 648), ст.-блр. Івашко *Коронай*, 1614 р. (Бірыла 1966: 226), хорв. *Krapaj* (Leksik 331), пол. *Koropajко, Koropiej* (SN V, 164) < укр. ~ рос. діал. *скоропейка* 'зла жінка' (Елиасов 381), *скуруней, скурунєя* 'епітет змії в казках' (Добровольский 840).

***Кограъ:** пол. *Kropasz* (SN V, 297) ~ блр. діал. *карапашка* (кырыпашка) 'санки' (МАСМ 1, 42).

***Kогреъ / *Kогриъ / *Kогруъ:** укр. *Карпиш*, 1773 р. (ДІП V, 97), *Карпиш* — сучасне прізвище (Горпинич 40), (похідне) *Карпишівка* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 344), слвн. *Krapeš* (ZSSP 300), пол. *Kropisz* (SN V, 297), *Koropisz* (SN V, 164) < укр.

***Kогроъ / *Kогръša, *Kогръъ:** хорв. *Krapša* (Leksik 331), слвн. *Krapš, Krapša, Krapošek* (ZSSP 300).

**korpuxa:* блр. діал. *карпұха* 'марудна жінка' (Трухан 115).

***Kогракъ, *Kограъ / *Skогракъ:** укр. *Коронак* (КПУ Киров. 1, 506), болг. *Kpapaчев* (Илчев 276), хорв. *Škrapак* (Leksik 647), пол. *Kropacz* (SN V, 296), *Koropacz* (SN V, 164) < укр., чеськ. *Krapáč* (ЧП).

**korpukъ:* блр. діал. *карапук* 'приземкувата, низькоросла людина' (СБГ 2, 415).

***Kогриъ / *Skогриъ:** ст.-рос. Заня *Скорупичъ*, 1506 р. (Тупиков 748) < **Скоропичъ*, хорв. *Krapić, Škrapić* (Leksik 331, 647), пол. *Kropicz* (SN V, 297).

***Kограъ / *Kогрола, *Kогроъ / *Kогpul'а, *Kогруъ, *Kогруъ:** укр. *Карпунько* (КПУ Терн. 2, 494), ст.-рос. Петрунка Тимофеевъ с[ынъ] *Карпуля*, 1662 р. (ИМГА 92), рос. *Корональцев* (САЛ 473), *Карпулин* (КПУ Киров. 1, 171), *Карпулов* (Пура СПР V, 64), *Карпалов* (Вол.), болг. *Kpapaлин* — мікротопонім у Чепинско (Балкански 184), пол. *Karaputka* (SN IV, 491) < укр.

***Кограпъ:** ст.-рос. *Корѣпанъ* Высильевъ сынъ, 1557 р. (Тупиков 196), рос. *Коропанов*, 1877 р. (ДИКО IV, 122), *Коропанов* — сучасне прізвище (Пура СПР I, 42) ~ укр. діал. *карапán* 'хлопець-підросток', *коропáня* 'негарна дівчина' (Жегуц, Піпаш 69, 78), *коропán'и* 'жаба-ропуха' (Піпаш, Галас 84).

***Когратъ(ь) / *Skorpatъ(ь):** укр. *Кара:і́т* (Горпинич 258), *Карапáта* (Редько Словник 1, 438), *Киропенко* (КПУ Киров. 1, 494) < **Коропенко*, *Шкоропата* (КПУ Хм. 9, 329), рос. *Шкуропатов* (ЖПТ), пол. *Krapat* (SN V, 297), *Karapata* (SN IV, 491) ~ укр. *коропáтий* 'коростявий' (Грінченко 2, 287).

***Korpetъ / *Skorpeta, *Skorpetъ:** укр. *Шкурапет* (Горпинич 316), *Шкуронет* (ЖПТ), (похідне) *Шкурупетина* — назва балки (сміт Томаківка Нікопольськ. р-ну Дн.), рос. *Каранетов* (ЖПТ), *Шкарунета* (Лет. ЖС 2007, № 27—39, 216) ~ рос. діал. *каранéт* 'низькорослий чоловік' (НОС 4, 22), 'дитина' (СВГ 3, 39).

***Korpita, *Korpitъ:** укр. *Караніта* (Богдан 108), *Хороніта* (Богдан 117) < **Короніта*, чеськ. (вторинне) *Krapítek* (ЧП).

***Korpota:** укр. *Каранота* (СКТ 319).

***Korpoṭa / *Skorpoṭa, *Skorpoṭъ:** укр. *Каранута* (Богдан 108), *Шкаранут* (ЖПТ), *Шкаранута* (СКТ 919), пол. *Skoroput* (SN VIII, 462) < укр.

Рос. *Каранивин* (КПУ Киров. 1, 489) — рефлекс ад'єктива ***Korpiвъ(ь).**

Континуанти псл. **(S)kors-*

Базові псл. ***Kъrsa, *Kъrso, Kъrsъ, *Kъrsъ / *Skъrsъ, *Skъrsъ** можна реконструювати з огляду на: ст.-укр. Кобѣзиенко *Курса*, 1649 р. (Реєстр 307), укр. *Карсо* — прізвисько (Чабаненко ПНН 1, 183), *Харса* (КПУ Звितязці Київ. 6, 338) < **Карса*, *Кереса* (КПУ Черк. 4, 674) < **Керса*, *Керсо* (КПУ Дн. 12/2, 92), *Курса*, 1756 р. (АК 5, 117), *Кирса* — сучасне прізвище (РУС 187), *Кирус* (КПУ Харк. 2, 144) — форма з другим повноголоссям, *Кірс* (РІ Дон. 4, 310), *Кірса* (Мик.), *Хирса*, *Хірса* (Кр. Р 70, 79) < **Кирса*, **Кірса*, *Кріса* (Стасюк 2, 596) < **Кірса*, *Корса* (РІ Терн. 1, 443), *Курс* (Новикова 456), *Курса* (Вол.), *Кирус* (Літ. ЖС 2010, № 24, 78) < **Курс*, *Курус* (КПУ Дон. 11, 705), *Крусь* (КПУ Київ. 1, 63) < **Курсь*, *Хорс* (м. Маріуполь) < **Корс*, *Скорс* (ЖПТ), *Скіріс* (Вол.) — форма з другим повноголоссям, *Скорис*

(Богдан 276), *Скорысь* (ЖПТ), *Скорса* (КПУ Дн. 2, 254), *Шкирис* (Горпинич 293), (похідні) *Кирсі́вка* — ойконім у Полтавській обл., *Скорси* — мікротопонім (Павленко 105), ст.-рос. *Михаиль Коресъ*, 1629 р. (Пискарев 68) — форма з секундарним *-е-*, *Степанъ Кырысовъ*, 1678–1680 рр. (РК 15) — форма з другим повноголоссям, *Пятка Кирсов*, 1693 р. (ДМИМ II, 93), *Васька Курсов*, XVII ст. (МИЯ 3, 1060), рос. *Карс* (САЛ 453), *Кирс*, запозичене в естонський антропонімікон (Лен. М 11, 220), *Кирса* (ЖПТ), *Курсо* (Лет. ЖС 2008, № 44, 46), *Курсев* (ЖПТ), *Корсов* (КП Ярослав.), *Курс* (САМ 125), *Хурсов* (КПУ Харк. 12, 689), (відантропонімні деривати) *Корсино* — ойконім у Томській обл., *Корсино*, *Корсово* — в колишній Псковській губ., *Курсино* — в колишній Петербурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 164; Списки Псков. 543), *Скарисово* — в колишній Костромській губ. (Vasmer RGN VIII, 300) < **Скарсово*, ст.-блр. *Иван Корс*, XVII ст. (ПКГЭ I, 78), блр. *Карс* (м. Гомель), *Харс* (СБГТ 419), *Кирс* (ИС 70), *Кирса* (м. Бобруйськ), *Корс*, *Курс* (Бірыла 214, 134), *Крус* (Памяць Лоеўск. 483) < **Курс*, *Курсо* (м. Могильов), *Курись* (СБГТ 253) < **Курсъ*, *Скерсъ* (Бірыла 377), *Харсы* — відантропонімний ойконім у Брестській обл., болг. *Хѣрсов* (Илчев 524) < **Кѣрсов*, макед. *Карсов* (Речник ПКМ I, 599), хорв. *Korsa*, *Kurs* (Leksik 316, 349), пол. *Kars*, *Karsa*, *Keres*, *Kieres*, *Kiers*, *Kiersa*, *Kirsa*, *Kors*, *Korsa*, *Kurs*, *Kursa*, *Kurso*, *Kursiewicz*, *Kyrs* (SN IV, 512, 568, 596, 599, 624; V, 167, 445, 496), *Skiers* (SN VIII, 448), чеськ. *Karsa*, *Kirs*, *Korsa*, *Krs*, *Kursa* (ЧП), (похідні) *Krsice*, *Krsov* (2), *Krsy* — ойконіми (Profous II, 417–418), *Krsóv les*, 1396 р. — мікротопонім (PKR 7), луж. *Kors*, яке відновлюють із топонімів *Cursitz*, 1133 р., *Korszutz*, 1417 р. (Körner 90), *Kerse*, 1261 р., *Kerso*, 1284 р. — антропоніми прибалтійських слов'ян (Trautmann AP 44), слов'ян. *Скерсы* — ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. IV).

Стосовно апелятивного опертя пор., наприклад, укр. діал. *корса* 'кривуля' (Матвіяс 109), *кóрса* 'полоз саней', 'хустка' (Шевченко 131), *корс* 'вигин полоза' (ЕСУМ 3, 43), *крóси* 'вусики у повзучих рослин' (ЕСУМ 3, 105) < **кóрси*, *кóрсо* 'планка, що з'єднує перед полозів' (Шило 150), *скорс* 'загнутий кінець полоза' (ЕСУМ 3, 43), *скóрса* 'вовняне покривало на ліжку' (Шевченко 220), *крíси* мн. 'відігнуті назовні краї посуду' (СУГО 110) < **кíрси*, рос. діал. *кирса́* 'спина' (СРГС 2, 62), *скорс* 'загнутий полоз в санках' (СРНГ 38, 107), *кѣрес* 'високий крутий берег ріки чи озера', 'підвищення,

поросле лісом', 'горб, узгір'я, пагорб' — форма з другим повноголоссям, властивим для російських говірок, яку, однак, виводять із комі (Корсунова 26), блр. діал. *kírca* 'очищена від шерсті вузька смужка овчини [...] (Шаталава 80), чеськ. діал. *křs* 'карликове дерево' (Вартош 166).

Суфіксальні деривати:

***Kъrsoba, *Kъrsobъ:** рос. *Корусобин* (КП Вологда) — форма з секундарним -у-, *Корсунов* (Память 1, 48) < **Корсобов* (унаслідок затемнення етимологічних зв'язків і посилення лабіалізації -о- > -у- під впливом губного -б- / -н-).

***Kъrsajъ:** укр. *Корсай*, 1926 р. (ДАВО ф. 399, он. 1, од. зб. 736, арк. 8), *Корсай* — сучасне прізвище (м. Луцьк), ст.-рос. *Ивашко Карсаев*, 1625 р. (ПК Торжок 11), (похідні) *Курсаева*, XVI ст. — ойконім (ПКМГ I/2, 18), *Курсаево*, 1684/86 рр. — назва пустища в колишньому Ростовському пов. (ПКВЗ 280), рос. *Карсаев* (ЖПТ), *Корсаев* (КПУ Од. 11, 213), *Карсаевка* — ойконім у Пензенській обл., *Харсаевка* — в колишній Тульській губ. (Vasmer RGN IX, 463) < **Карсаевка*, пол. *Korsaj* (SN V, 167).

***Kъrsějъ:** укр. *Карсей* (СП 171), *Кирсей* (Вол.), ст.-рос. *Наумко Курсѣвъ*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 339), рос. *Карсеев* (ЖПТ), *Кирсеев* (Вол.), *Корсеев* (Ряз. КП 1, 61), *Курсеев* (Лет. АД 2008, № 9, 191), слов'ян. *Хорсей*, запозичене чувашами (Магницький 91) < **Карсей*, *Харсеево* — лімномім відантропонімного походження в басейні Дону (Машт. Дон. 36)

Ст.-рос. *Леонид Корсогин*, 1698 р. (ВМС 280), рос. *Курсигов* (КП Саратов. 3, 127), співвідносне з рос. діал. *корсі́га* 'сорт довговолоконистого льону' (СРГСУ Доп. 252), — рефлекси потенційних псл.

***Kъrsoga, *Kъrsigъ.**

Похідні з консонантом -k-/ -č- у суфіксальній морфемі:

***Kъrsaka, *Kъrsakъ, *Kъrs'akъ:** ст.-укр. *Василіи Корсак(ъ)*, XVII ст. (Корнієнко IV, 167), укр. *Кірсак* (Панцьо 106), *Корсак* (СКТ 382), *Курсак* (Панчук 135), ст.-рос. *Иванъ Дмитриевъ Корсаковъ*, XV ст. (НПК II, 312), *Самойла Корсакъ*, 1608 р. (АИст. II, 148), *Яфимъ Карсяковъ*, 1609 р. (ПЛП 223), *Третьякъ Карсаковъ*, 1625 р. (ПКУ 27–28), рос. *Карсаков* (ЖПТ), *Курсаков* (ЖПТ), *Корсаков*, *Курсаков* (Новикова 418, 456), *Курсакин* (КПУ Дон. 3, 258), ст.-блр. *Ильяшъ Корсакъ*, 1582 р. (ОДВ V, 36), *Рафаиль Корсакъ*, 1633 р. (Акты ЗР V, 6), блр. *Карсак*, *Курсакоў* (Бірыла 188, 234), *Корсак*,

вінесені до литуанізмів (Гринблат 533), болг. *Korsakov* (Илчев 270), ст.-пол. *Korsak*, 1414 р. (SSNO III, 88), пол. *Korsak*, *Korsiak*, *Kursak*, *Kursiak* (SN V, 167, 168, 445), чеськ. *Korsák* (ЧП), словц. *Korsák* (TZ Trnava 112), лит. *Kòrsakas* (LPŽ I, 1053) < слов'ян., *Карсак*, *Хорсак*, (Магницький 50, 91), запозичені в чуваський антропонімікон.

Пор. також назви населених пунктів: рос. *Карсаки*, *Карсакова* (4 фіксації), *Корсаков* (2), *Корсаково* (10), *Курсаково* — в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 87, 435, 710), блр. *Карсаки*, *Карсаково* (2), *Корсаковка* (3), *Корсачино* — в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 133, 202, 233, 235, 263, 360), — які підтверджують продуктивність і географію мотивуючих антропонімів у минулому.

Рефлекси псл. **kr̥sākъ* збереглися в апелятивній лексиці. Пор., наприклад, укр. діал. *корсак* 'бодяк (*Carlina acaulis*)' (Бевка 76), *корсак* 'спідниця' (Мик.), *корсаки* мн. 'старе стоптане взуття' (Березовська 125), рос. діал. *корсак* 'великий живіт, черево' (СГРС 6, 67), 'шибеник' (Мордов. словарь 3, 72), *курсак* 'живіт (у людини)' (Ванюшечкин 201), 'великий живіт', 'гладка людина' (БТСДК 253), блр. діал. *курсак* 'живіт' (СГЦРБ 1, 209), чеськ. *korsak* 'степова лишиця' (Kott DP 119). Останнє тлумачать як запозичення з тюркських мов. Див. (Havlová 130 — з літературою).

**Кърсаць*: ст.-рос. *Корсачко* Назаровъ сынъ Горбушин, 1629 р. (КВ 38), Богдан *Курсачов*, 1668 р. (ОАРП 614), рос. *Керсачов* (Рязан. КП 1, 229), *Корсачева* ж. (СКТ 382).

**Кърсѣка*, **Кърсѣкъ*: рос. *Корсекин* (КПУ Дон. 1, 179), блр. *Карсека* (Бірыла 188), *Корсеков* (ППП 265), пол. *Karsieka* (SN IV, 513).

**Кърсько*, **Кърськъ*: ст.-рос. *Корсок*, 1664/65 рр. (Мосин 202), рос. *Карсков* (ЖПТ), *Керсков* (ИС 37), *Корсков* (Новикова 418), *Курсков*, 1911 р. (СК 313), (похідне) *Курскова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Списки Перм. 407), хорв. *Krsek* (Leksik 339), пол. *Karsek*, *Kersek*, *Kirsek*, *Korsek* (SN IV, 513, 568, 624; V, 168), ст.-чеськ. *Crssek*, 1255 р. (Regesta II, 26), чеськ. *Krsek* (ЧП), словц. *Krsek* (TZ Bratislava 190) ~ ст.-рос. *корсокъ* 'шматок', 1563 р. (Сл. РЯ XI—XVII вв. 7, 344), чеськ. *krsek* 'карликове дерево; карлик' (Kott I, 827).

**Кърсика*, **Кърсикъ*: ст.-укр. *Fodor Korsik*, 1678 р. (Чучка 288), укр. *Курсик* (РУС 187), *Корсик* (КПУ Зап. 4, 115), *Курсик*, *Курсік* (Богдан 153), *Харсик* (РУС 442) < **Карсик*, *Харсіка* (КПУ Полт. 11, 574) < **Карсіка*, (похідне) *Курсики* — ойконім у Ровенській обл., рос. *Курсик* (САЛ 458), *Корсиков* (КП Ярослав.), *Курсіков* (Новикова 457),

Харсиков (КПУ Харк. 17, 534), (похідне) *Корсики* — назва населеного пункту в Смоленській обл., блр. *Корсіков* (Бірыла 214), болг. *Керсиков* (Илчев 252), слвн. *Korsika* (ZSSP 288), пол. *Karsik*, *Kursik* (SN IV, 513; V, 445), чеськ. (вторинне) *Krsička* (Moldanová 96), луж. *Kersik* (Wenzel II/1, 192).

Стосовно апелятивних відповідників пор. укр. діал. *кёрсик* бот. 'мигдаль степовий, *Amygdalus nana* L.' (ЕСУМ 2, 425), рос. діал. *кёрсик*, *хёрсик* 'степова лисиця' (Моисеев 70, 175), *кёрсик* 'злий дух, диявол' (ССГ 5, 139).

**Кърсиць*: укр. *Курсич*, 1772 р. (МКДП 68), *Корсиченко* (Глуховцева 1, 353) — патронім на -енко, *Курсич* (Горпинич 241), серб. *Крсић* (Јањатовић 196), хорв. *Karsić*, *Kersić*, *Kirsić* (Leksik 284, 291), слвн. *Korsič* (ZSSP 288).

**Кърсукъ*, **Кърсукъ*: укр. *Корсук* (Горпинич 45), *Корсюк* (Рв.), рос. *Корсуков* (Лет. ЖС 2007, № 14–26, 98), блр. *Корсук* (КП Могилев.), (похідне) *Карсюкі* — ойконім у Вітебській обл. (Рап. Віц. 190) ~ рос. діал. *кёрсук* 'степова лисиця' (Моисеев 70), *корсук* 'гризун; кабан' (СПГ 1, 421), 'невелика степова лисиця' (Новосиб. словарь 239), яке кваліфікують як тюркізм (Аникин 1997: 315 — стаття *корсак*).

**Кърсукъ*: ст.-рос. Перестона *Курсыков*, 1544 р. (Прокофьева 188).

Похідні з консонантом -l- у суфіксальній морфемі:

**Кърсалъ*: рос. *Курсалев* (Памяць Лоеўск. 289), пол. *Kursal* (SN V, 445) ~ чеськ. *krsál* 'карликове дерево' (Machek 296).

**Кърсель*: укр. *Харсель* (Новикова 880) < **Карсель*, рос. *Курсель* (ПОРА 282), пол. *Kursel* (SN V, 445).

**Кърсуль*, **Кърсуль*: укр. *Корсуль* (КПУ Черк. 8, 146), рос. *Корсулов* (КП Саратов. 3, 456), серб. *Курсулић* (СБР V, 450), хорв. *Krsul* (Leksik 340), ст.-пол. *Miczko Kursulko*, 1399 р. (SSNO III, 208).

На основі укр. *Курсало*, 1726 р. (ДІП III, 275), рос. *Карсалов* (Вол.), *Корсалов* (ПОРА 292) можна реконструювати праантропонім **Кърсадло* < **kъrsadlo* віддієслівного походження. Пор., наприклад, рос. діал. *корсать* *языкомъ* 'погано вимовляти звуки' (Моисеев 55).

Рос. *Корсилов* (ИС 78) — один із континуантів потенційного псл.

**Кърсидло*.

**Кърсимъ*: укр. *Карсим* (КПУ Київ. 2, 470), болг. *Кёрсимов* (Илчев 270) ~ рос. діал. (похідне) *закурсить* 'загубити' (СРНГ 10, 180) < **za-kъrsiti*.

***Кърсомъ:** ст.-укр. *Kuryŭ Karsum*, 1648 р. (Жерела IV, 249), укр. *Кирсомненко* (Сиксль 331), ст.-рос. Олушко *Корсомаевъ*, XV ст. (НПК II, 848) < *Корсом-аевъ*, Иванъ *Кирсомоецъ*, 1691 р. (Сб. Щукина 5, 57) < **Кырсомоецъ* < **Кърсомоецъ*, рос. *Кирсамов* (Сиксль 330) < **Кирсомов*.

Похідні з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

***Кърсанъ, *Кърсань:** ст.-укр. Миско *Кирсанъ*, Левъко *Харсан*, 1649 р. (Реєстр 84, 91) < **Карсан*, укр. *Крисан*, 1721 р. (ДІП II, 232) < **Кирсан*, *Кирсан*, *Кирсань* (РІ Дн. 2, 373), *Кірсан* (Вол.), *Корсан* (РІ Терн. 3, 573), *Курсан* (КПУ Харк. 9, 148), *Харсан* (Шейковский 5, 265), (похідні) *Корсанівщина* — мікротопонім на Сумщині (Череп. Микротоп. 145), *Курсанове* — ойконім у Харківській обл., ст.-рос. *Курсанов* Меньшик, 1595 р. (Веселовский 140), рос. *Карсанов* (ЖПТ), *Керсанов*, *Курсанов*, *Крысанов* (КП Твер.), *Корсанов* (ПК Костр. 1853: 48), *Курсан* (КП Твер.), *Хурсан* (Лет. ЖС 2009, № 45, 153), болг. *Кирсанов* (Илчев 257), (похідне) *Кърсановец* — топонім (Симеонов 1966: 176), хорв. *Kersan*, *Krsanac*, *Kursan* (Leksik 291, 339, 349), словн. *Kirsanov* (ZSSP 264), пол. *Chursan*, *Kiersanow*, *Korsan* (SN II, 136; IV, 599; V, 168), ст.-славц. *Kyrsan*, XVI ст. (UFP I, 354), словц. *Krsan*, 1769 р. (Krištof 216).

Антропонім **Кърсан* реалізувався в ойконімії, пор., наприклад, рос. *Карсаново*, *Курсанов*, *Курсановка* (4 фіксації), *Курсаново*, *Кырсановская*, *Крусаново* (3) — в різних регіонах (Списки Вят. 894; Vasmer RGN IV, 164).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *корсáн* 'постіл, ходак' (ЕСУМ 3, 17), *корсáни* 'прості дерев'яні сани для дітей' (Шевченко НД 99), рос. діал. *карсан* у виразі *карсан бы тебя побрал* 'вираження обурення' (СРГС 2, 40), т. с., що й *черт бы тебя побрал* (Сл. Сред. Прииртышья 2, 27) і под.

***Кърсень:** укр. (вторинні) *Карсенюк*, *Корсенюк* (Рв.), ст.-рос. Герасим *Кирсень*, 1645 р. (Веселовский 140), рос. *Хорсенин* (КПУ Дон. 18, 177) < **Корсенин* ~ рос. діал. *кирсéнь* 'бараняча грудинка [...] ' (Элиасов 155), 'широке корито для замішування тіста' (Моисеев 61).

***Кърсинъ / *Скърсинъ:** ст.-рос. Федка *Курсинъ*, 1630 р. (РИБ II, 500), рос. *Карсин* (Сиксль 318), *Кирсин* (ЖПТ), *Хирсин* (КПУ Зап. 9, 566), *Курсин* (ССМ 158), (похідне) *Курсинский* — гідронім у басейні

Оки (Смолицкая 279), хорв. *Kersin* (Leksik 291), слвн. (вторинне) *Korsinovski* (ZSSP 288), ст.-пол. *Iohanne Kersin*, 1380 р. (SSNO II, 564), пол. *Skirsinieć* (SN VIII, 450), чеськ. *Krsín* (Kotík 43) ~ укр. діал. *скóрсина* 'частина дерева для виготовлення полоза' (ЕСУМ 3, 42).

***Кърсонъ**: укр. *Курсон* (СКТ 425), (похідні) *Керсонів* — назва ставка (Сл. ММ 1, 413), *Кирсонів берег* — мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 17), рос. *Карсонов* (ЖПТ), *Кирсонов* (КПУ Дон. 13, 560), (похідне) *Карсонов* — назва поселення в колишній Пермській губ. (Списки Перм. 400), блр. (похідні) *Корсонова дуброўка*, *Корсоновы остроўкі* — мікротопоніми відантропонімного походження (Иванова 100), пол. *Korson* (SN V, 168).

***Кърсунъ**, ***Кърсунь** / ***Скърсунъ**: ст.-укр. Васко *Харсуновъ*, 1649 р. (Реєстр 359), Дениско *Корсуня*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 374), укр. *Корсунъ*, 1728 р. (ДНРМ 200), *Корсун* — сучасне прізвище (Вол.), *Корсунь* (РІ Зап. 4, 312), *Харсун* (ПСС 3, 765), *Херсун*, *Хорсун* (Новикова 883, 891) — форми з переходом анлаутного *К-* > *Х-*, (похідні) *Корсунове* — ойконім у Харківській обл., *Корсунів* — мікротопонім на Чернігівщині (Павленко 191), ст.-рос. Петрушка *Карсуня*, 1665–1667 рр. (Зерцалов 1896: 28), (похідні) *Карсунина*, 1551/54 рр. — назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПМТ 235), *Корсуново*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 10), рос. *Корсунов* (Новикова 418), *Корсунь* (Лет. ЖС 2007, № 14–24, 48), блр. *Хорсун* (Бірыла 433), хорв. *Korsun*, *Skorsun* (Leksik 316, 595), ст.-пол. *Mikola Kursun*, 1392 р. (SSNO III, 208), пол. *Kirsun*, *Korsun*, *Korsuń*, *Kursun* (SN IV, 624; V, 168, 446), співвідносні на апелятивному рівні з рос. діал. *карсу́н* 'безсовісна людина', *корсу́н* 'безсоромна людина' (Селигер 3, 18, 110), *курсу́н* 'пиріжок із черемухою або маком' (Элиасов 177), для якого шукають етимологічне першоджерело в бурятській мові (Аникин 1997: 345), слвц. діал. *korsún* 'м'яка' (SSN I, 831).

***Кърсьнъѣ**: укр. (вторинне) *Керснoвський* (КПУ Харк. 1, 120), *Курсний* (НКП Зап. 329), ст.-рос. (похідне) *Кирсново*, 1556 р. — назва пустища в колишньому Білозерському пов. (АИст. I, 411), рос. *Карснин* (РУС 179), *Кирсново* — відантропонімний ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 164), хорв. *Krsnik* (Leksik 339), слвн. *Krsnik* (ZSSP 304), слов'ян. Касперь *Керснoвськи*, 1565 р. (ЛМ I/3, 375).

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, рос. діал. *кѡрсный* 'неодружений' (СРГК 2, 437), яке виводять із **kьrt-s-*, і.-є. **ker-t-* (із підсилювальним *-s-*). Див. (Петлева 2000: 139).

Деривати з *-r-* у суфіксі:

**Kьrsaгь*, **Kьrsaгь*: хорв. *Kursar* (Leksik 349), словн. *Kursar* (LP), пол. *Korsarz* (SN V, 168).

**Kьrsoгь*, **Skьrsurь*: ст.-блр. Шимонь *Курсорь*, 1663–1664 рр. (ABK IV, 398), хорв. *Skorsur* (Leksik 595).

На основі рос. *Карсавин* (ЖПТ), пол. *Kursava* (SN V, 445) можна відновлювати ад'єктив псл. **Kьrsaвь(ь)*.

**kьrsivьь*: рос. діал. *курси́вый* 'кивоногий' (СРГС 2, 179).

Деривати з *-t-* у суфіксі:

**kьrsaтьь*: укр. діал. *корса́тий* 'довгоногий', *курса́тий* 'який має викривлені до середини ноги; кривоногий' (Шило 150), *курса́тий* 'кирпата людина' (ЕСУМ 2, 437).

**Kьrsetь*: рос. *Карсетов*, *Корсетов* (КП Твер.).

**Kьrsitь*: рос. *Курситов* (СКТ 425), слов'ян. *Курсить*, запозичене чувашами (Магницький 54).

**Kьrsaṭa*, **Kьrsaṭь*: рос. *Керсутин*, *Кирсутин* (КПУ Дон. 13, 191, 195), *Корсуткин* (Назаров 216), серб. *Крсут*, 1428 р. (Ковачевіч-Којић 190).

Праантропоніми-композиції:

**Kьrsobaьь*: рос. *Курсобаєв* (Падалка 219).

**Kьrsomьṭь*: *Хорсомант* — слов'янський витязь із Готської хроніки Прокопія (Иловайский 250).

**Kьrsomogь*: рос. *Корсонох* (ИС 23) ~ укр. діал. *корсонѡгий* 'кивоногий' (СБук. Г 225).

Префіксальні деривати відапелятивного походження:

**Bezьkьrsьь*: укр. *Безкорсий* (КПУ Харк. 2, 446).

**Vokьrsa*: хорв. *Vokorsa* (Leksik 58). Можливо, з первісного **Pokьrsa*.

**Šekьrsь*: укр. *Чекерес* (Горпинич, Корнієнко 249), *Чикирис* (Горпинич 293) — форми з другим повноголоссям, *Чакурс* (СПВ).

**Nekьrsa*: укр. *Никурса* (Літ. ГС 2002, № 15, 51).

Праантропоніми з коренем **Kors-* (повний ступінь кореневого вокалізму *o-*ряду):

**Korsa*, **Korsь*, **Korsь* / **Skorsь*: укр. *Корос* (КПУ Ник. 1, 303), *Курос* (КПУ Хм. 6, 339) < **Корос*, *Курасá* (Горпинич 365) < **Коросá*,

ст.-рос. Федоръ *Скорѣсовъ*, 1661 р. (Курдюмов III, 219) < **Скоросовъ*, (похідні) *Коросово болото*, 1600 р. — в колишньому Рязанському пов. (ПМДВ 281), *Коросово*, XVII ст. — назва пустища в історичній Новгородсько-Псковській землі (ОПKN 45), *Скоросова*, XVII ст. — у колишній Московській губ. (ОПКМ 247), рос. *Коросов* (Лет. ЖС 2007, № 1, 110), *Карасов* (КПУ Луг. 8, 77) < **Коросов*, *Скоросов* (ЖПТ), (похідні) *Скаросова*, *Скоросово* — ойконіми в колишніх Калузькій і Тверській губ. (Vasmer RGN VIII, 300, 317), слвн. *Kras* (ZSSP 300), пол. *Koros* (SN V, 164) < укр., *Skoros*, *Skros* (SN VIII, 461; IX, 473), чеськ. *Koros*, *Kros* (ЧП).

Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *скорѣс* 'нестримна, запальна людина', *скорѣса* 'сварлива людина' *скорѣсый* 'швидкий, рухливий, гарячкуватий' (СРНГ 38, 103, 105), нось *вскоросъ* съ горбиною, 1719 р. (Пупарев 27) та ін., зібрані в (Козлова 178—180). По-іншому (без лінгвістичної аргументації) див. (Аникин 1996: 64—65).

Укр. (вторинне) *Карасейчук* (Льв.) можна кваліфікувати як рефлекс псл. **Korsěja* / **Korsějъ*.

Праантропоніми-демінутиви:

**Korsьka*, **Korsьkъ*, **Korsьko* / **Skorsьko*: укр. *Коросько* (КПУ Він. 1, 113), ст.-рос. Левон *Короськов*, 1623 р. (Раздорский 427), рос. (похідні) *Короськово* — ойконіми в колишніх Калузькій, Московській, Орловській губ. (Vasmer RGN IV, 431), пол. *Krosek*, *Kroska*, *Koroska* (SN V, 164, 298).

**Korsikъ*: пол. *Korosik* (SN V, 164) < укр.

Пол. *Korosajto* (SN V, 164) < укр. < **Korsadlo* опосередковано свідчить про потенційнісь апелятивів **korsadlo* < **korsati*.

**Korsanъ*: рос. *Коросан* (Лет. ЖС 2008, № 40—52, 170).

**korsina*: рос. діал. *коросинька* у виразі *носъ с коросинькою*, 1719 р. (Пупарев 25).

На основі якісного аблауту (з : в) **Kъrs-* пов'язане з **Ěъrs-*. Останнє реалізувалося в:

**Ěъrsa*, **Ěъrsъ*, **Ěъrsъ* / **ŠĚъrsъ*: укр. *Чурс* (КПУ Харк. 8, 878), *Щорс* (Пура СПР V, 185), ст.-рос. Федор Данилов *Черсинов*, 1620 р. (Воскобойникова 93), Иван *Чурса*, 1638 р. (Веселовский 357), Нестер *Чюрсин*, 1653 р. (Раздорский 521), рос. *Черсин* (КПУ Ник. 1, 248), *Чирсов*, *Чурсов* (ЖПТ), *Щорсов* (Терн.) — патроніми на *-ин*, *-ев*, (похідні) *Черсево* (за місцевою вимовою *Церсієво*) — ойконім

у колишній Владимирській губ. (Соколов 1908: 88), *Черсова* (варіанти *Черсова гора*, *Черсогора*, *Чирсова*) — ойконім в Архангельській обл., який орієнтують на комі *чѡрс* 'веретено' (Кабинина 2011: 78), *Чурсина* — в колишній Курській губ., *Чурсов* — у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN X, 188), *Черсевка* — гідронім у басейні Оки (Смолицкая 189), блр. *Щорсы* — назва поселення в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN X, 405), історично *Щерьсы*, 1567 р. (ЛМ 1915: 490), пол. *Szczors* (SN IX, 249) ~ укр. діал. *чурс* 'шибеник', *чурса* 'хитрунка', 'недотепа' (СБук. Г 653), рос. діал. *черса́* 'пастка для мишей, кротів і т. п.' (Новосиб. словарь 584).

**Čьrsajь*: рос. *Чурсаев* (Память 1, 97).

**Čьrsakъ*: укр. *Черсак* (Богдан 35), рос. *Чурсаков* (ЖПТ), (похідне) *Чурсаково* — ойконім у колишній Ярославській губ. (Vasmer RGN X, 188).

Щодо апелятивної лексики пор., наприклад, укр. діал. *черсак* 'лікарська рослина' (Онишкевич 2, 367), *чирсак* 'татарник, будяк *Oporordon asanthium*' (Горбач МГ 45), *щорсак* 'лікарська рослина' (СБук. Г 683).

**Čьrsikъ*: рос. *Чурсик* (ТПП 223) ~ укр. діал. *чёрсик* 'невеличке степове деревце', 'наперсток, яким прикріплюється коса до кісся' (Москаленко 76), 'невеликий кущик, з якого роблять віники' (СУГО 210).

**Čьrs'ukъ*: укр. *Чворсюк* (Горпинич 344) < **Чорсюк*.

**Čьrsъkъ*: рос. *Черсков* (КПУ Дон. 9, 512), *Чирсков*, *Чурсков* (ЖПТ).

**Čьrsanъ*: рос. *Чурсанов* (ЖПТ).

Рос. *Чурсилов* (КПУ Полт. 5, 173) — рефлекс псл. **Čьrsidlo*.

**Čьrsunъ*: рос. *Черсунов* (КПУ Харк. 3, 207).

Укр. *Черсута* (КПУ Дн. 12/2, 439) — свідчення потенційності активного дієприкметника теперішнього часу **Čьrsqta*.

На основі якісно-кількісного чергування **Kъrs-* пов'язане з **Čers-*. Поодинокі рефлекси останнього також реалізувалися в антропонімії. Пор., наприклад, псл. **Čersъ* > укр. *Черес* (Горпинич 335), ст.-рос. Григорій *Чересов*, 1668 р. (ОАРПр. 592), Іванъ Семеновъ с. *Чересовъ*, 1696 р. (Рязань 66), *Чересъ*, XVII ст. (ПКРК I/2, 519), блр. *Чаросава* (2) — ойконіми відантропонімного походження у Вітебській обл. (Рап. Віц. 406), пол. *Czeres* (SN II, 278) < укр. і под., співвідносні з апелятивною лексикою слов'янських

мов на зразок укр. діал. *чѣрес* 'шкіряний пояс, у якому носять гроші' (ЕСУМ 6, 304), рос. діал. *череса́* 'поперек' (КС 198) і т. п. Див. (ЭССЯ 4, 76–77).

Континуанти псл. **(S)kьrt-*

Первісні, суфіксально не ускладнені, псл. **Kьrta* / **Skьrta*, **Kьrtъ* / **Skьrtъ*, **Kьрто* / **Skьрто* можна реконструювати з урахуванням п'ятифонемної реалізації редукованого *ъ* у бінарній сполуці «редукований + плавний». Пор.:

а) похідні з *-ьr-* > *-ar-* у кореневій морфемі: укр. *Карм* (СКТ 323), *Карета* (КПУ Киров. 1, 490) < **Карта*, *Кварта* (КПУ Харк. 11, 104) — форма з огубленим задньоязиковим, *Капра* (Горпинич, Корнієнко 99) < **Карта*, *Шкарта* (Чучка 627), рос. *Карм* (САМ 100), (похідне) *Картин*, XVIII ст. — назва погосту в Рузькому пов. колишньої Московської губ. (Кусов II, 347), блр. *Карм* (м. Мінськ), макед. *Шкартов* (Речник ПКМ II, 776), пол. *Kart*, *Karta* (SN IV, 513) ~ укр. діал. *ка́рти* 'частина коров'ячого шлунка' (Горбач Бродина 172), рос. діал. *капрá* 'чесалка для шерсті' (Мосеев 45) < **карта́*, серб. діал. *škart* 'хвора людина' (Gusić 462);

б) похідні з *-ьr-* > *-er-* у кореневій морфемі: д.-руськ. (вторинне) Селило *Скертвской*, 1368 р. (ПЛП 33), укр. *Керьт* (КПУ Ник. 13, 68), *Керета* (Чучка 259) — форма з секундарним голосним після плавного, *Крет* (Радіон 60) < **Керт*, *Кретівці* — відантропонімний ойконім у Тернопільській обл., *Скрета* (СП 325) < **Скерта*, *Шкерта* (КПУ Зак. 1, 283), *Шкрет* (Новикова 957), *Шкрета* (СП 398), рос. *Крет* (м. Арсеньев Кіровськ. обл.), *Шкрет* (ЖПТ), болг. (похідне) *Кѣртово каба́к* — мікротопонім (Иванов 138), хорв. *Kert*, *Skert*, *Škert* (Leksik 291, 594, 645), слвн. *Kert* (ZSSP 261), *Skert* (LP), пол. *Kert*, *Kiert*, *Kiarta*, *Kiereta*, *Szkiert* (SNIV, 569, 596, 600; IX, 286), чеськ. *Škréta* (ЧП);

в) похідні з *-ьr-* > *-ur-* / *-ip-* у кореневій морфемі: укр. *Скирта*, 1752 р. (Пивовар 79), *Скирто* (КПУ Дон. 7, 472), *Скірто* (Новикова 764), *Скрит* (Глуховцева 2, 215) < **Скирт*, *Кірта* (Вол.), *Шкерта*, *Шкирта*, *Шкірта* (КПУ Зак. 1, 177, 283, 592), ст.-рос. (похідне) *Китрово*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 323) < **Киртово*, рос. *Кирт*, *Кирет* (САЛ 457, 458), *Кит-*

ров (КПУ Зап. 1/1, 298), пол. *Kirt* (SN IV, 625) ~ укр. *кирт* 'згряя, стадо' (Яворницький I, 349);

г) похідні з *-ъr-* > *-or-* у кореневій морфемі: ст.-укр. Федко *Корта*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 88), укр. *Корт* (КПУ Зап. 3, 491), *Котра* (КС Дн. 2, 166) < **Корта*, *Котро* (КПУ Зак. 1, 170), ст.-рос. *Кортъ*, 1411 р. (РАР 3), Олеша *Корта*, 1548 р. (АГР I, 112), (похідне) *Кортино*, 1490/95 рр. — ойконім у колишньому Московському пов. (Антонов 1997а: 85), рос. *Корт*, запозичене в естонський антропонімікон (Лен. М 11, 244), *Кворт* (Лет. ЖС 2007, № 40—52, 97) — форма з огубленим задньоязиковим, *Корто* (КЛ 2005, № 14—26, 110), (похідні) *Котри*, *Котрово* — ойконіми в колишніх В'ятській і Тамбовській губ. (Vasmer RGN IV, 481), *Кортин тереб* — мікротопонім у Заонежжі (СТЗ 44), блр. *Кортъ* (м. Мінськ), хорв. *Kort* (Leksik 316), слвн. *Kort* (ZSSP 288), пол. *Kort*, *Korta*, *Skorta* (SN V, 169; VIII, 462), чеськ. *Korta* (ЧП) ~ укр. діал. *корт* 'шатро, цельг' (Горбач Бродина 176), *шкорт* 'зло': *шукати шкóрту* 'шукати причини для сварки' (СБук. Г 666), слвц. діал. *kort* 'ремінний батіг' (SSN I, 831);

г) форми з *-ъr-* > *-ur-* у кореневій морфемі: ст.-укр. Федко *Курта*, 1552 р. (АЮЗР VII/1, 88), Лєско *Курта*, 1649 р. (Реєстр 278), укр. *Курт* (СКТ 425), *Курта* (Новикова 456), *Курто* (Терн.), *Кутра* (Літ. ЖС 2010, № 20, 71), *Кутер* (КПУ Дон. 17, 225) — форма з секундарним *-е-*, *Кутріє* — ойконім у Волинській обл., *Курт* (Київ.) < **Курт*, *Скурт* (СП 326), *Скурта* (ТДП 268), ст.-рос. *Скутра* Григорьевъ Скуратовъ, XVI ст. (Сторожев Десятни 203) < **Скурта*, рос. *Курт* (САМ 125), *Курто* (Лет. ЖС 2006, № 14—26, 117), блр. *Курта* (Бірыла 234), *Курто* (ЖПТ), серб. *Курт* (Јањатовић 201), хорв. *Kurt*, *Kurta*, *Kurto* (Leksik 349, 350), ст.-пол. *Super Stanislaum Kurth*, 1391 р., *Nicolaum dictum Curta*, 1396 р. (SSNO III, 208), пол. *Kurt*, *Kurta*, *Kurto* (SN V, 446) ~ рос. діал. *ку́рта* 'прізвисько кульгавої людини' (СПГ I, 455), *курта́* 'задня частина тіла, зад' (Моисеев 80), 'іній' (Вос 74).

Як ілюстративний матеріал сюди слід долучити форми з невокалізованим плавним: хорв. *Krt*, *Skrt* (Leksik 340, 596), слвн. *Primus Krt*, 1523 р. (VZS 3, 180), *Krt* — сучасне прізвище (ZSSP 309), *Skrt* (ZSSP 556), *Skria* (LMS 1872/1873, 91), *Škrt*, *Škria* (ZSSP 606), чеськ. *Krt* (ЧП), *Krtov*, *Krty* (2) — ойконіми (Profous II, 420—421), ст.-слвц.

Масек *Krt*, 1658 р. (UFP II, 303), словц. *Krta* (TZ Bratislava 190) ~ болг. діал. *скърт* (*скрт*) 'голе гірське місце' (БЕР 6, 822), серб. *крто* 'корзина' (Лавровський 266), словн. діал. *škŕt človek* 'скупа людина' (Rajh 230), чеськ. діал. *škrt* 'важка виснажлива праця' (Malina 122).

Суфіксальні праантропоніми відапелятивного походження:

***Къртоба**, ***Къртобъ**: укр. (вторинні) *Киртобец* (КПУ Дон. 8, 116), *Киртон* (КС м. Київ 603) < **Киртоб*, ст.-рос. Григорий *Куртуба*, 1678 р. (Тупиков 219), пол. *Kurtyb*, *Kurtyba* (SN V, 446).

***Къртага**, ***Къртега**: укр. *Каптага* (PI Він. 3, 111) < **Картага*, *Капрега* (Черк.), рос. *Куртагин* (ЖПТ) ~ укр. діал. *катра́га* 'легка тимчасова споруда з лози чи дощок для зберігання кукурудзи, дров або сіна' (Крохмалюк 70) < **карта́га* (метатеза).

***Къртугъ**: рос. *Картугов* (КП Вологда), *Катруг* (КПУ Зап. 19, 207) < **Картуг* ~ рос. діал. (похідне) *искурту́жный* 'психічно хворий' (СРГ Морд. 1, 326).

***Къртуга**: рос. *Картыгин* (КПУ Зап. 15, 206), *Куртыгин* (ЖПТ), пол. *Kurtyga* (SN V, 446) ~ рос. діал. *курты́'га* 'кивоного людина', 'про людину, яка сутулиться' (СРНГ 16, 146), *харты́'га* 'нероба' (Доп. 289) < **карты́'га*.

Похідні з консонантом -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Къртахъ** / ***Кърташь**, ***Кърт'ашъ**: укр. *Карташ* (Богдан 109), *Курташ* (КПУ ІФ 1, 481), ст.-рос. Семен *Корташев*, 1565–1568 рр. (МИТА 19), Останко *Корташ*, 1590/91 рр. (ПМДВ 74), Іван Григорьев сын *Кортяш*, 1596 р. (Полякова СПП 6, 162), Истома *Карташевъ*, 1598 р. (АСБА II, 45), Івашко Спиридоновъ *Карташь*, 1643 р. (Сильванський 217), Микишка *Корташ*, 1691 р. (ОКПК), рос. *Карташев*, 1705 р. (СДГП 15), *Карташов* — сучасне прізвище (РУС 179), *Корташев* (ЖПТ), *Капрахов* (Лет. ЖС 2007, № 27–39, 84) < **Картахов*, (похідні) *Карташева Сельга*, *Карташево* (4 фіксації), *Корташева*, *Корташева Большая*, *Курташи* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 88, 436, 711), блр. *Карташи* — відантропонімний ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 312), макед. *Карташев* (Речник ПКМ I, 599), пол. *Kartasz*, *Kurtasz* (SN IV, 514; V, 446), чеськ. *Kartaš* (ЧП), словц. *Kurtáš* (Krištof 293), мотивовані апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *ку́ртах* 'піджак' (Шило 156), *курташ* 'чоловіче тепле пальто' (Шевченко 139), словн. діал. *škŕtaš* 'скупий': *tou je vèlki škŕtaš* (Novak 147) і т. п.

***Къртехъ / *Къртешъ:** рос. *Кармешев* (ЖПТ), *Комрехова* ж. (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 112) < **Кормехова*, болг. *Куртѐшев* (Илчев 286), серб. *Куртеш* (Књига 47), хорв. *Kerteš, Korteš, Kurteš* (Leksik 291, 316, 350), пол. *Kertes* (SN IV, 569), чеськ. *Kerteš* (Beneš 65) ~ рос. діал. *кортѐха* 'трава, схожа на очерет' (Пономарев № 60, 2).

***Къртиха, *Къртухъ / *Къртиша, *Къртишъ, *Къртушъ:** укр. *Картишко, Кортышко* (ЖПТ), *Кетриш* (Глуховеца 1, 320), *Китриш* (КПУ Полт. 4, 328) — форми з метатезою *-pt-* > *-tp-*, *Куртиш* (Вол.), ст.-рос. Филиппко Назарьевъ сынъ прозвище *Картышъ*, 1646 р. (Арсеньев 1915: 333), рос. *Кармыш* (ЖПТ), *Катрыш* (КПУ Дон. 22, 131), *Кортыхин* (ЖПТ), *Картишев* (КПУ Харк. 1, 119), *Картышев* (КПУ Луг. 5, 317), *Кортишев* (Новикова 418), *Куртыш* (ЖПТ), (похідні) *Картышев Починок, Картышево, Картышова* — назви поселень у колишніх Пермській і Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 89), хорв. *Kertiš, Kirtiš* (Leksik 291), словн. *Kurtiš* (LP), пол. *Kortych, Kurtisz, Kurtysz* (SN V, 170, 446, 447), чеськ. *Kortiš, Kortýš* (ЧП), словц. *Kortiš* (TZ Bratislava 174), які мають опору в рос. діал. *карты'ш* 'колода (?)' (ПОС 14, 27), *корты'ш* 'короткий товстий обрубок дерева' (СОГ 5, 89), *курты'ш* 'немовля' (СРГК 3, 71), *къртыш* 'суглоб', 'жіноча зачіска пучком' (СПГ 1, 455), *кырты'ш* 'чоловічий і жіночий зимовий одяг до колін зі складками на талії' (Мордов. словарь 3, 111), (похідне) *нахъртыш* 'нахаба' (ОСВГ 6, 206) < **накъртыш*.

***Къртоха, *Къртохъ / *Къртошъ:** ст.-укр. Chwedko *Kortoszowicz*, XVI ст. (Жерела II, 51), укр. *Картош* (ЧЧ 452), *Кіртош* (Пура Край 4, 201), ст.-рос. *Кортошино*, XV ст. — ойконім відантропонімного походження в історичній Новгородській землі (НПК II, 711), рос. *Картохин* (ТЕ 259), *Картошев* (Горпинич, Корнієнко 98), (вторинне) *Кретошинский* (КПУ Дон. 22, 133) < **Кертошинский*, (похідні) *Комрохово, Куртоши* — ойконіми в колишніх Владимирській та Псковській губ. (Vasmer RGN IV, 481, 712), макед. *Картошев, Куртошев* (Речник ПКМ I, 600, 622), ст.-пол. Jacuss. alias *Carthosz*, 1422 р. (SSNO II, 541).

***Къртуха, *Къртухъ / *Къртуша, *Къртушъ:** ст.-укр. Иванъ *Катруша*, 1639 р. (Тупиков 175), укр. *Картух* — сучасне прізвище, *Картуха* (СКТ 321), *Хортуха* (КП Черниг. 1, 1059) < **Кортуха, Котруха* (КПУ Херс. 8, 135), *Картуша* (КПУ Дн. 3/1, 264), *Котруша* (КПУ Полт. 1, 210) < **Кортуша, Картушине* — ойконім у Луганській обл., *Картушин* — у колишній Чернігівській губ. (Vasmer RGN IV, 89),

ст.-рос. Іовъ *Кортушкинъ*, XVI ст. (НПК V, 201), рос. *Картухин* (ЖПТ), *Картухов* (КМ 205), *Куртухов* (КС Харк. 1, 399), *Картуш* (ЖПТ), *Картушин* (КПУ Луг. 5, 317), *Куртушин* (ЖПТ), *Куртушев* (КП Вологда), *Кретушев* (Лет. ЖС 2007, № 29–39, 99), блр. *Картуха* (КПУ Луг. 2, 561), хорв. *Kartuš*, *Kortuš* (Leksik 284, 316), слвн. *Kartuš* (LP), ст.-пол. *Petrus Kortuch*, 1385 р. (SSNO III, 88), пол. *Kartusz*, *Kortusz* (SN IV, 514; V, 170), луж. *Kortuš* (Wenzel II/1, 212).

***Къртаѣь, *Кърт'аѣь:** ст.-рос.(похідні) *Капраевская*, 1499 р. — назва пустища в колишній Владимирський губ. (МИВГ 4, № 635) — форма з метатезою *-pm-* > *-mp-*, *Куртаи*, 1589 р. — назва поселення в колишньому Вологодському пов. (ПДК 167), рос. *Картаев* (КП Твер.), *Хартаев* (Память 2, 129), *Киртаев* (Лет. ЖС 2006, № 14–26, 95), *Куртаев* (Харк.), *Картаев* (ЖПТ), блр. *Хуртай* (м. Вілейка) < **Куртай*, хорв. *Kortaj* (Leksik 316), слвн. *Kurtaj* (LP), пол. *Churtaj* (SN II, 137) < **Kurtaj*.

***Къртѣѣь:** укр. *Кармій*, *Кіртій* (Богдан 109, 121), ст.-рос. Офонка *Куртѣевъ*, 1615 р. (ГХ 3), Івашко *Куртѣевъ*, 1682 р. (Никитников 1863: 132), рос. *Картеев*, *Кортеев* (Лет. ЖС 2007, № 40–52, 119), *Куртеев* (ЖПТ), (похідне) *Куртеєво* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 711).

***Къртуѣь:** рос. *Куртуев* (ППП 1, 290), *Кутруева* ж. (Лет. ЖС 2006, № 1–13, 105) < **Куртуева*.

Похідні з консонантом *-k-* / *-č-* у суфіксальній морфемі:

***Къртакъ, *Кърт'акъ / *Къртаць, *Скъртаць:** д.-руськ. Ефремъ *Кортачъ*, 1397 р. (Голицын 146), укр. *Киртак* (Редько Словник 1, 460), *Кіртак* (Панцьо 106), *Кортак* (Горпинич Болг. 278), *Хуртак* (Горпинич 359) < **Куртак*, *Куртяк* (Вол.), (похідне) *Куртякова* *Копань* — мікротопонім (Сокіл 196), *Скиртач*, 1740 р. (Кривошея 340), *Скиртач* — сучасне прізвище (Глуховцева 2, 213), ст.-рос. Ефрѣмъ *Кортачъ*, 1407 р. (Тупиков 200), рос. *Картак* (Лет. ЖС 2009, № 35, 146), *Кортаков* (КП Твер.), *Котраков* (КП Алтай 2, 149), *Куртаков*, *Кортяк* (ЖПТ), *Куртяков* (м. Оренбург), *Скиртач* (ИС 44), блр. *Куртак* (ЖПТ), болг. *Куртѧк*, *Къртѧков* (Илчев 290), макед. *Картаков* (Речник ПКМ I, 599), хорв. *Kurtak*, *Krtak* (Leksik 340, 349), пол. *Kartacz*, *Kartak*, *Kiertak*, *Kirtak*, *Kurtak*, *Kurtiak*, *Kyrtak* (SN IV, 513, 514, 600, 625; V, 446, 496), мотивовані апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *къртѧк* 'малий, нерозвинений' (Кміт 299), *куртак* 'чоловічий та жіночий верхній одяг прямоспинного крою з

клинами по боках' (Косміна 135), *картач* 'щітка зі щетини' (Шило 138), рос. діал. *куртак* 'сучок дерева' (СРНГ 16, 145), *куртакі* мн. 'старе, зношене взуття' (ПОС 16, 404), блр. діал. *куртач* 'низькорослий' (МАСМ 2, 29), 'з коротким хвостом (про собаку)' (Сцяцко 2005: 65) і под.

Праантропоніми-демінітиви:

**Кърtica*: укр. *Картиця*, *Кертиця* (Богдан 109, 113), слвн. *Kertica*, 1851 р. (Malnar 70), хорв. *Krtica* (Leksik 340).

**Кърте*: слвн. *Korte* (LP) ~ укр. діал. *кіртя* 'недоросляк' (Бевка 72).

**Кърtikъ* / **Skърtikъ*, **Кърtyka*, **Кърtyкъ*: укр. *Картик* (УВБ 456), *Кретик* (Панцьо 108) < **Кертик*, *Кутрик* (Богдан 153) < **Куртик*, рос. *Картиков*, *Кортиков* (КП Твер.), *Котриков* (Горпинич 228) — форма з метатезою -*pt-* > -*tr-*, *Квартиков* (КПУ Дон. 16, 486) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, *Къртик* (КПУ Дон. 17, 84), *Картыков* (м. Вологда), *Куртыкин* (ЖПТ), блр. *Куртиков* (КП Могилев.), болг. *Къртиков*, *Къртиков* (Илчев 252, 290), ст.-пол. Laurencius *Kurthika*, Laurencio dicto *Kurthyka*, 1486 р. (SSNO III, 208), пол. *Kartik*, *Kartyk*, *Kortyka*, *Kurtyka* (SN IV, 514, 515; V, 170, 446), чеськ. *Kurtík* (ЧП), слвц. *Kartík* (TZ Bratislava 155), *Skrtik*, 1750 р. (Křištof 233), від яких невіддільне *Куртыка* (варіанти *Курток*, *Куртка*) з половецького ономастикону (Шабашов 351).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *къртик* 'верхній зимовий чоловічий одяг' (Шило 156), рос. діал. *къртик* 'моторний (про людину)' (ПОС 14, 101), *скърты* 'к' 'скупа людина' (СРНГ 38, 205).

**Кърtiць* / **Skърtiць*, **Кърtyць*: ст.-укр. Юско *Куртиць*, 1565 р. (Тупиков 612), укр. *Картич* (Богдан 153), *Киртич* (Літ. ГС 2002, № 23, 47), *Квартич* (АПС 152), *Хвиртич* (НКП Херс. 218) < **Квиртич*, *Куртич* (КПУ Льв. 2, 3), *Кутрич* (Богдан 153), рос. *Куртик* (САМ 125), *Картичев* (КПУ Луг. 12, 286), *Куртичев* (КП Вологда), блр. діал. *Квартич* (м. Мінськ), болг. *Къртичев* (Илчев 290), макед. *Куртиќ* (Речник ПКМ I, 724), серб. *Къртић* (Ђирић 60), хорв. *Kartić*, *Kurtić*, *Krtić*, *Skrtić*, *Škrtić* (Leksik 284, 340, 350, 596, 648), слвн. *Kvartić* (ZSSP 318), *Škrtić* (LP), пол. *Kartycz*, *Kurtycz* (SN IV, 515; V, 446).

**Кърtьka*, **Кърtьko*, **Кърtькъ* / **Skърtькъ*: д.-руськ. *Курток*, 1103 р. — найменування князя половеців (ПСРЛ XXV, 25), укр. *Кирток* (КПУ Ник. 3, 491), *Кортко* (КПУ Сум. 12, 348), *Кортко* (Богдан 135), рос. *Картков* (ЖПТ), макед. *Кертков* (Речник ПКМ I,

612), хорв. *Kartek, Kertek, Kurtek* (Leksik 284, 291, 350), словн. *Kurtek* (LP), ст.-пол. *Kurtek*, 1608 р. (Bubak I, 197), пол. *Kortek, Kortko, Kurtek, Kurtka, Kurtok, Skretek* (SN V, 169, 446; VIII, 469), чеськ. *Krtek* (ЧП), ст.-словц. *Johannes Kortek*, 1658 р. (UFP II, 302) ~ укр. діал. *шкреток* 'шматок поля, відірваний від більшого комплексу', рос. діал. *шкрітка* 'відбитий черепок, уламок' (Опыт 266) — форми з метатезою у групі голосний + плавний, віднесені до етимологічно неясних (ЕСУМ 6, 435; Фасмер IV, 450) або орієнтовані на гіпотетичне **křitъka* (Петлева 1982: 288), *шкирѣтки* мн. 'продовгувата укладка снопів' (ССГ 11, 145) — форма з секундарним *-ѣ-*, із **шкиртки*.

**Къртукъ*: укр. *Картук* (ЖПТ), рос. *Куртуковъ*, 1701 р. (Пам. СИ 1, 154), *Картуков, Кортуков, Куртуков* (ЖПТ), (похідні) *Хартуки* — ойконім у колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN IX, 463), *Картуково* — назва поселення на території Республіки Марій Ел, *Куртукова* — в Кемеровській обл. Росії.

Праантропонімі-ад'єктиви:

**Къртавъ(ѣ)*: укр. *Картав, Картавий* (Новикова 363), *Кртава* (КПУ Харк. 20, 360), ст.-рос. Истома *Кортавцовъ*, XVI ст. (ПКМГ I/2, 910), Третьяк Леонтиев сынъ *Кортавовъ*, 1616 р. (МИВ 4, 160), рос. *Картавий, Картавов* (ЖПТ), *Кортавин* (КП Вологда), *Куртавин* (КП Ярослав.), ст.-блр. Иван *Картавий*, 1688 р. (Бірыла 1966: 218), блр. *Картавы* (Бірыла 188), пол. *Kartaw, Kartawy* (SN IV, 514) ~ укр. діал. *киртавий* 'скарлючений' (ЕСУМ 2, 437), (вторинне) *кыртавіти* 'не рости, припинити ріст' (Панцьо Матеріали 26), рос. діал. *курта́вый* 'покритий інеєм' (Вос 74), словц. діал. *kurtaví* 'заокруглений, тупий ніс' (Ripka 93).

**Къртевъ / *Къртовъ(ѣ), *Скъртовъ(ѣ)*: укр. *Картовий* (СП 171), ст.-рос. Федор *Кортов*, 1688 р. (ПКВМ 102), рос. *Куртев* (ЖПТ), *Картов* (Новикова 364), *Кортов* (Лет. ЖС 2008, № 40—52, 135), *Куртов* (СКТ 425), *Катров* (КП Твер.) < **Картов, Скуртов* (СКТ 743), *Шкретов* (Лет. ЖС 2008, № 46, 240), *Шквертов* (Рамієс 2, 500), болг. *Кòртòв, Шкòтров, Шкùртов* (Илчев 270, 558), макед. *Шкартов* (Речник ПКМ II, 776), серб. *Куртовић* — сучасне прізвище, *Kurto-vići* — ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m. 252), словн. *Kurtev* (ZSSP 316), пол. *Kurtewicz* (SN V, 446), *Škyrtová* ж. (TZ Trnava 169).

**Къртъѣ*: укр. *Куртий* (Чучка 317), пол. *Kurtyj* (SN V, 446).

**Къртъпъ(ѣ) / *Скъртъпъ(ѣ)*: ст.-рос. (вторинне) Юрий *Куртников*, 1671/72 р. (ТКВЛ 112), рос. *Кортнев*, 1906 р. (СК Саратов. 19),

Кортный (Рамієс 2, 237), *Скретнев* (ЖПТ), (похідне) *Кортнево* — ойконім у колишній Пензенській губ. (Vasmer RGN IV, 436), словн. *Kortnik* (ZSSP 288), луж. *Kortnik* (Wenzel II/1, 212) ~ укр. діал. *шкорптий* 'такий, що не хоче їсти' (Пиртей 2004: 329).

Похідні з консонантом *-l-* у суфіксальній морфемі:

**Kъrtalъ* / **Skъrtalъ*: укр. (вторинне) *Скурталенко* (КПУ Ник. 3, 557), рос. *Кварталев* (ЖПТ), серб. *Kartalić, Krtalić* (Miličević 410, 438), хорв. *Kurtalj* (Leksik 349), пол. *Kartal, Kortal* (SN IV, 514; V, 169).

**Kъrtelъ* / **Skъrtelъ*, **Kъrtylъ* / **Skъrtylъ*: ст.-укр. *Iwasko Chorthlicz*, XVI ст. (Жерела II, 133) < **Korthlicz*, укр. *Кармель* (Київ.), *Шкурмель* (ТСК 167), ст.-рос. *Скортель* Ивановъ сынъ Томилова, 1494/95 рр. (Миклашевский 16), Иванко *Кортелевъ*, 1619 р. (СН 55), *Скортель* Ивановъ сынъ Томиловъ, 1694 р. (МИИМ 16), рос. *Кармель* (ЖПТ), *Картликов* (Вол.), *Комрелев* (Лет. ЖС 2006, № 14–26, 107) — вторинна форма з метатезою *-rt-* > *-tr-*, блр. *Картелево* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 89), макед. *Картелов, Кортелов* (Речник ПКМ I, 599, 664), словн. *Krtelj* (ZSSP 309), пол. *Kurtel* (SN V, 446), словц. *Škrtilik*, 1769 р., *Škrteľ* (Krištof 201, 220).

**Kъrtolъ*, **Kъrtolъ*: рос. *Хартолов* (КПУ м. Київ 3, 486) < **Картолов*, серб. (вторинне) *Krtolica* (Kilibarda 100), словц. *Kortol*, 1769 р. (Krištof 212) ~ серб. *кртола* 'корзина' (Лавровський 266).

**Kъrtula*, **Kъrtulъ*, **Kъrtulъ* / **Skъrtulъ*: укр. *Хуртула*, 1767 р. (АКЕ 39) < **Куртула, Скуртул, Скуртул* (КПУ Луг. 4, 675), рос. *Картулин* (КПУ Херс. 10, 110), блр. *Картуль* (Бірыла 188), болг. *Картул* (Ковачев 1978: 368), пол. *Kartul, Kortul* (SN IV, 514; V, 169), словц. *Kurtulík* (TZ Bratislava 197) ~ блр. діал. *картуль* 'низькорослий' (СГЦРБ I, 187).

**Kъrtylъ*: рос. *Картылев* (КП Твер.), блр. *Картылев* (КПУ Луг. 9, 111).

**Kъrtadlo* / **Skъrtadlo*: ст.-рос. Сергий *Корталовъ*, 1610 р. (ПЮН ОК 10), (похідні) *Корталова*, 1431 р. — ойконім у колишньому Московському пов. (Антонов, Баранов 11), *Корталово*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Звенигородському пов. (ЗБК 1615), рос. *Карталов* (Новикова 364), *Кварталов* (ЖПТ) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, *Скурталов* (КПУ Дон. 13, 405), серб. *Карталовић* — сучасне прізвище, макед. *Карталов, Кирталова* ж. (Речник ПКМ I, 599, 622).

Заголовні праформи — відапелятивні деривати віддієслівного походження. Пор., наприклад, укр. діал. *кармати* 'ганити' (Шило 138) і под.

***Кърtidlo:** рос. *Куртилов* (ЖПТ), *Хуртилов* (КПУ Луг. 3, 427) < **Куртилов*.

Похідні від апелятивів — пасивних дієприкметників теперішнього часу:

***Кърtimъ:** рос. *Куртымов* (ЖПТ).

***Кърtoma, *Кърtomъ:** укр. *Катрам* (НКП Дон. 2, 258) < **Картом*, (похідне) *Кортумова гора* (Хобзей 161), рос. *Картомин* (КПУ Дон. 19, 177), (похідні) *Кыртомкова* — ойконім у колишній Пермській губ. (Vasmer RGN V, 23), *Кортомино* — назва пустища на Псковщині (Василев 1, 143), *Киртомкова*, 1721 р. — гідронім у Верхотурському пов. колишньої Пермської губ. (ПСИ II, 286), серб. *Куртума* (Књига 47), слвн. *Kurtuma* (LP), суфіксальне -у- в яких стабілізувалося в умовах лабіального середовища ~ рос. діал. *къртѡмка* 'хворий на туберкульоз' (СГРС 6, 333).

Похідні з консонантом -n- у суфіксальній морфемі:

***Кърtanъ, *Кърtanъ / *Skърtanъ:** укр. *Картан*, 1732 р. (РЧП 479), *Картан* (Богдан 109), *Катран* (СКТ 325) < **Картан*, *Куртан* (Чучка 317), *Кутранъ* (Горпинич 259), рос. *Картанов* (ЖПТ), *Кертанов* (Лет. ЖС 2006, № 1—13, 84), *Куртанов* (Память 2, 133), *Кутранов* (РПЭ 1, 580), *Шкаратан* (Лет. ЖС 2006, № 14—26, 239) < **Шкартан*, (похідні) *Куртанов* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 711), *Куртаны* — в Пермській обл., болг. *Куртан* (Илчев 286), хорв. *Kartan, Kurtan* (Leksik 284, 349), пол. *Kartan, Kortan, Kurtan, Skartan* (SN IV, 514; V, 169, 446; VIII, 443), чеськ. *Kortán* (ЧП), луж. *Kortan* (Wenzel II/1, 212) ~ укр. діал. *картан* 'низький на зріст чоловік' (Ващенко 1, 42), *катран* 'жіночий фартух, ганчірка' (ЕСУМ 2, 396) — форми з метатезою -pt- > -tp-.

***Кърtenъ:** рос. *Кортенева* (ЖПТ), блр. *Картенево* — назва поселення відантропонічного походження в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 89), ст.-пол. *Johannes Korthenicz*, 1387 р. (SSNO III, 88).

***Кърtinъ, *Кърtynъ:** укр. (вторинне) *Картиніцький* (Богдан 109), (похідне) *Кертинів* — ойконім у Львівській обл., ст.-рос. Осиф Ондреев *Кортина*, 1516/17 рр. (АФЗХ 2, 70), Юрій Іпат'єв'єв синь *Кортинъ*, 1599 р. (Сторожев Десятни 175), рос. *Кортин* (КП Брян.),

Куртынин (САЛ 490), *Хуртынин* (КПУ Зап. 11/2, 410) < **Куртынин*, *Картинев* (Новикова 364), (похідне) *Хуртина Семена Иванова* – ойконім у колишній Астраханській губ. (Vasmer RGN IX, 553), блр. *Картыник* (м. Вітебськ), слвн. *Kortina* (ZSSP 288), пол. *Kartynicz*, *Kortyniec*, *Kurtin* (SN IV, 515; V, 170, 446).

**Къртопъ*: рос. *Картон* (ЖПТ), пол. *Korton* (SN V, 169).

**Къртуна*, **Къртунъ*: укр. *Кортун*, 1784 р. (ИСК 21), *Картун* (СКТ 323), ст.-рос. Мишка Онтоновъ с. *Кортуновъ*, 1625 р. (Тула 10), (похідне) *Кортуново*, XVI ст. – назва пустища в колишньому Московському пов. (ПКМГ I/1, 96), рос. *Картунов* (РУС 180), *Кортунов* (Новикова 418), *Котрунов* (м. Саратов), *Кутрунов* (КЛ 2009, № 22, 324) – форми з метатезою -*рт-* > -*тр-*, *Кортунин* (Рязан. КП 1, 262), (похідне) *Кортуново* – ойконім у колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 436), блр. *Картун* (Бірыла 188), болг. *Къртунов* (Илчев 290), пол. *Kortun* (SN V, 169) ~ укр. діал. *карту́ник* ‘вид птаха’ (ЕСУМ 2, 397).

**скъртънъѣ*: укр. діал. *шкортни* ‘вибагливий, перебірливий у їжі’ (Турчин 344).

**Къртагъ*, **Къртагъ* / **Къртуга*: укр. *Кумрап* (КПУ Дон. 14, 130) < **Киртар*, ст.-рос. *Кортырин*, кін. XVI – поч. XVII ст. (Анпилогов 255), болг. *Курта̀ров*, *Хърта̀рски* (Илчев 286, 524), пол. *Kortarz*, *Kurtarz* (SN V, 169, 446), чеськ. *Kartarik* (ЧП) ~ укр. діал. *кортарь* ‘на людей, які поводяться погано, вульгарно, безлично’ (Бевка 76).

**къртора*: рос. діал. *корто́ра* ‘юрба хуліганів’ (СГРС 6, 62).

Похідні з консонантом -*s-* у суфіксальній морфемі:

**Къртасъ*: укр. *Кармас* (КПУ Він. 1, 99), *Курмас* (Новикова 456), ст.-рос. Овдокимъ *Куртасъ* Ивановъ сынъ, 1585 р. (СГКЭ I, 277), Омелка *Кортасов*, 1672 р. (ТКСГ 4, 63), Васка *Кармасовъ*, 1700 р. (Тюмень 133), (похідне) *Курмасово*, 1553 р. – ойконім у колишньому Московському пов. (АФЗХ II, 250), рос. *Кармасов* (ЖПТ), *Камрасов* (Зап.), *Курмасов* (САЛ 490), (похідне) *Курмасово* – ойконім у колишній Московській губ. (Нистрем 376), ст.-блр. *Мукуѣта Карѣтасковичъ*, 1555 р. (ПК ПКК 34), блр. *Курмасы* – ойконім у колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IV, 711), пол. *Kartas*, *Kortas*, *Kurtas* (SN IV, 514; V, 168, 446).

Відносну хронологію реконструйованого архетипу можна поглибити за рахунок антропоніма *Carthasis* – найменування брата скіфського царя епохи Олександра Македонського (Дремин 27).

Стосовно апелятивних відповідників пор., наприклад, укр. діал. *куртас* 'плечовий чоловічий одяг до пояса з бавовняної тканини' (Косміна 135), рос. діал. *куртас* 'віз для перевезення снопів' (СВГ 3, 57).

***Къртезь:** укр. *Кертес* (м. Чернівці), *Куртес* (НКП Зап. 85), рос. *Куртесов* — сучасне прізвище, чеськ. *Kartes, Kertes* (ЧП).

***Къртосъ:** ст.-рос. (похідне) *Куртосово*, 1584/86 рр. — ойконім у колишньому Московському пов. (Павлов-Сильванский 241), рос. *Кортосов* (ЖПТ), *Котрос* (КП Твер.) < **Кортос*, пол. *Kortos* (SN V, 168).

***Къртусъ:** укр. *Картус* (Вол.), *Кортусенко* (КПУ Харк. 7, 400), *Котрус* (КПУ Ник. 4, 454) < **Кортус*, рос. *Картусов, Кортусов* (ЖПТ), серб. *Кортус* (Пешикан 476), хорв. *Kartus, Kortus* (Leksik 284, 316), пол. *Kartus, Kortus, Kurtus* (SN IV, 514; V, 169, 446), чеськ. *Kartus, Kortus* (ЧП), словц. *Kortus* (TZ Bratislava 174).

***Къртисъ, *Къртыса, *Къртысь:** укр. *Кертис* (ТДУ 57), рос. *Картыса* (РСД 277), пол. *Kartys, Kiertys, Kortys, Kurtis, Kurtys* (SN IV, 515, 600; V, 170, 446, 447), *Kartýsek, Kertis* (ЧП), словц. *Kertys* (TZ Bratislava 158).

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксальній морфемі:

***Къртатъ(ь):** рос. *Карматов* (Сиксль 218), пол. *Kurtat* (SN V, 446) ~ укр. діал. *карматий* 'з рябютинням на обличчі' > прізвисько *Карматий* (Чабаненко ПНН I, 189), рос. діал. *кармáтый* 'клітчаста (хустка)' (РГСО 60), блр. діал. *куртáмы* 'куций': *куртáма бo-родá* (Климчук 44), *куртáмы* 'малорослий' (Клундук 69).

***Къртота, *Къртотъ:** укр. *Картотенко* (ЗВ 741), *Кимрота* (Ономастикон 152) < **Киртота* (метатеза).

***Къртотъ:** укр. *Кармут* (КПУ Зап. 12, 143) ~ укр. діал. *котру́та* 'верхня частина печі' (СБук. Г 227) < **кортұта*.

На основі укр. *Кортузенко* (Горпинич, Корнієнко 113), *Картози* — відантропонімний мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 157), ст.-рос. Юрій *Крутузь*, 1649 р. (Якубов 99) < **Куртузь* (метатеза), рос. *Картузов* (ЖПТ), блр. *Кармуз* (Бірыла 188) можна реконструювати псл. ***Къртозь, *Къртузь**.

Праантропоніми, похідні від апелятивів з непродуктивними префіксами:

***Акъртъ:** укр. *Акартко* (КС Зап. 208), пол. *Akort* (SN I, 22).

***Вакъртъ:** пол. *Bakart, Bakert, Bachort* (SN I, 113, 134). Префікс

**Ва-* міг еволюювати з **Ра-*.

***Вокъртъ**: укр. *Букартик* (КПУ Льв. 2, 402), ст.-рос. *Бякортовъ*, 1601 р. (Барсуков 449).

***Їекъртъ**: рос. *Чакыртов*, *Чикартов* (ЖПТ), слвн. *Čokert*, *Čokart* (ZSSP 93), чеськ. *Čakrt* (ЧП), слвц. *Čakrt* (TZ Bratislava 50) ~ **čekъrtati* (ЭССЯ 4, 38).

***Докъртъ**: укр. *Дукарт* (КПУ Ник. 11, 91), пол. *Dukiert*, *Dukart* (SN II, 566).

***Јькъртъ**: пол. *Ikier* (SN IV, 209).

***Макърта**, ***Макъртъ**: укр. *Макорта* (КПУ Хм. 8, 586), (вторинні) рос. *Макортов* (КПУ Луг. 3, 137), *Макартычев* (Рамієс 2, 450). Імовірно, заголовні праформи — прообрази первісних **Ракърта*, **Ракъртъ* (змішування губних).

***Обкъртъ**: ст.-укр. Роман *Окортев*, 1495 р. (ССУМ II, 79), рос. *Окорт* (АУИФ 324).

***Обскъртъ**: укр. *Оскрет* (СКТ 585) < **Оскерт*, хорв. *Oškrt* (Leksik 473).

***Раскърта**, ***Раскъртъ**: пол. *Paskart* (SN VII, 214), слвц. *Paškrtia* (TZ Bratislava 271).

***Реркъртъ**: ст.-пол. *Przekart* [1136 р. — *Prekart* (SSNO IV, 367)].

***Рокъртъ**: укр. *Покарт* (РІ Хм. 3, 707), ст.-блр. Гришко *Покур-тик*, 1688 р. (ИЮМ V, 120).

***Роскъртъ**: пол. *Poskart* (SN VII, 500), слов'ян. *Пошкартъ*, *Пошкиртъ* (Магницький 69), запозичені в чуваський антропонімікон.

***Скакърта**: слов'ян. *Шкакрта* (!) (КПУ Од. 6, 627).

***Ѕокъртъ**: укр. *Сукерт* (ОМ 1, 508), ст.-рос. Артемий Юрьевич *Шухерт*, 1635 р. (Веселовский 374).

***Їекъртъ**: укр. *Шикарт* (СП 395), ст.-рос. Патрикей Артемьев *Шихерт*, 1696 р. (Семевский 47), рос. *Шакиртов* (ЖПТ), *Шикертов* (Кусов 359).

***Тукъртъ**: укр. *Тукорт* (КПУ Хм. 10, 612).

***Ускъртъ**: слвц. *Uškrt* (Krištof 202).

***Вькъртъ**: ст.-рос. Степанъ *Вокортевъ*, XV ст. (ДМА I, 20).

***Вукъртъ**: укр. *Віхорт* (Літ. ГС 2009, № 22, 74) < **Викорт*.

Можна відновити низку праантропонімів-комполітів:

***Къртобай**: укр. *Котробай* (КПУ Переможці Він. 1, 96) < **Кортбай*, рос. *Картобаев* (КПУ Черк. 5, 812).

***Къртогодъ**: рос. *Куртогодов* (ХГКП 179).

***Къртогонъ:** укр. *Картагон* (НКП Дн. 132), рос. (похідне) *Кортаганово* — ойконім у колишній Владимирській губ. (Vasmer RGN IV, 435).

***Къртогъзъ:** укр. *Кортогуз* (КПУ Хм. 5, 363), *Куртогуз* (ТН 344), рос. *Картагузов* (Лет. ЖС 2007, № 14—26, 86), *Картаузов* (КП Твер.).

***къртоjęзукъѣ:** рос. діал. *картаязы'кий* 'картавий' (СРГС 2, 40).

***Къртолартъѣ:** рос. *Киртоланов* (КПУ Київ. 8, 617), *Куртоланов* (РІ Луг. 2, 409) ~ рос. діал. *картланый* 'низькорослий' (ОСВГ 5, 28).

***Къртомазъ:** ст.-рос. Третьяк Григорьев *Картмазов*, 1591 р. (НЗКК 378).

***Къртометъ:** рос. *Куртометов* (РУС 227).

***Къртомигъ:** рос. *Куртумиров* (КП Крым 8, 250).

***Къртомыслъ:** укр. *Картамыш* (КПУ Киров. 1, 810), (похідні) *Картамиш* — ойконім у Харківській обл., із **Картамишль*, *Картамишеве* — ойконім у Луганській обл.

***Къртоногъ:** укр. *Картоножко* (КПУ Дон. 6, 228), *Катеринога* (Черк.), *Катеринога* (Терн.), *Кутериноги* — ойконім у Львівській обл., рос. *Картоножкон* (ЖПТ) ~ укр. діал. *куртоногий* 'кивоногий' (Яворницький I, 408), *кутерногий* 'кульгавий, клишоногий', *кутернога* 'з паралізованою, кривою ногою' (ЕСУМ 3, 163).

***Къртоносъ(ѣ):** рос. (похідне) *Картаносово* — ойконім у колишній Рязанській губ. (Vasmer RGN IV, 88) ~ блр. діал. *картаносы* 'курносий' (СБГ 2, 424).

***Къртоокъ(ѣ):** укр. *Кіртоака* (Новикова 379).

***Къртоосъ:** укр. *Кортоус*, *Картоус* (Вол.), *Куртоус* (НКП Од. 1, 853), ст.-блр. *Картеусъ Яковъ* — прізвище, зафіксоване в Актах Брестського гродського суду (АВК V, 24), блр. *Картаусов*, *Картоусов* (м. Могильов).

***Кърторолъ(ѣ):** рос. *Картаполов* (КПУ Дон. 11, 535), (похідні) *Картаполово* (2), *Кортополово* — ойконіми в колишніх Костромській, Вологодській, Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 88, 436).

***Къртоушъѣ:** блр. *Картеуший* (м. Вітебськ).

***къртоvidъ:** укр. діал. *куртовід* 'короткозорий' (Онишкевич 1, 397).

На основі кількісного чергування корінь **Кър-* пов'язаний із **Kort-*. Останній відобразився в:

***Korta**, ***Kortъ**, ***Kortъ:** укр. *Кору́та* (Горпинич 109), *Коротъ* (РУС 207), *Коротенко* (Вол.), (похідне) *Коротівка* — мікротопонім у

Чернігівській обл. (Павленко 361), рос. Иван *Корот*, 1701 р. (СРИ 36), *Коротов* (ЖПТ), пол. *Korot* (SN V, 164) < укр. ~ **kortъ*, **kortъ* (ЭССЯ 11, 99–100, 104).

***Кортъѣ**: рос. *Коротой* (ЖПТ).

***Korte**: укр. *Коротя* (Редько Словник 1, 516), рос. *Коротя* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 134).

***Kortica**, ***Кортъса**, ***Кортъсь**: рос. *Коротец*, *Коротичин*, *Коротцов* (ЖПТ), блр. *Кóратчын* – назва поселення відантропонічного походження у Брестській обл. (Рап. Бр. 68) ~ болг. *крѣтица* ‘деталь плуга’ < **кратица* (БЕР 2, 723).

***Kortajъ**, ***Kort'ajъ** / ***Kortějъ** / ***Kortujъ**: укр. *Коротай* (Новикова 417), *Каратай* (Вол.), ст.-рос. Никита Михайлович *Коротай*, 1497 р. (Веселовский 157), Клишко *Коротай*, 1563 р. (ПКОП 164), Родька Иванов сын *Коротай*, 1623 р. (Полякова СПП 6, 162), (похідне) *Коратаево*, XV ст. – ойконім в історичній Новгородській землі (НПК II, 476), рос. *Коротѣвъ*, XVIII ст. (Пам. СИ II, 401), *Коротаев*, *Коротяев*, *Коротеев* (ЖПТ), *Каратуев* (Лет. ЖС 2008, № 1–13, 115), блр. *Каратай* (Бірыла 183), *Коротеев* (СБГТ 237), хорв. *Korotaj* (Leksik 316) < східнослов'ян., пол. *Korotaj* (SN V, 164) < укр. ~ рос. діал. *коротай* ‘низькоросла людина’ (Сл. МУ) і под.

Пор. ще назви населених пунктів відантропонічного походження *Коратаево* (3) – в колишніх Вітебській, Вологодській, Смоленській губ. (Vasmer RGN IV, 31).

Деривати з консонантом *-k-* / *-č-* у суфіксальній морфемі:

***Kortakъ**, ***Kort'akъ** / ***Kortačъ**: укр. *Коротач* (Новикова 417), (похідне) *Коротяки* – мікротопонім у Чернігівській обл. (Павленко 361), чеськ. *Kroták* (ЧП).

***Kortikъ** / ***Kortičъ**: укр. *Коротик* (СКТ 381), *Коротич* (РУС 206), рос. *Коротич* (ЖПТ), блр. (похідне) *Кароцічы* – ойконім у Брестській обл. (Рап. Бр. 65), хорв. *Kratić* (Leksik 332), пол. *Korotycz* (SN V, 165) < укр.

***Кортъкъ(ѣ)** / ***Skortъкъ(ѣ)**: ст.-укр. *Короткий* Мѣстичовъ, 1368 р. (ССУМ I, 500), Степка *Короткой*, 1654 р., Осипъ *Коротковъ*, 1675 р. (Тупиков 199, 590), укр. *Короткій*, 1732 р. (РЧП 329), *Короткий* – сучасне прізвище (РУС 206), ст.-рос. Івашко *Короткой*, 1495 р., Андрюшка *Коротковъ*, 1678 р. (Тупиков 199, 590), рос. *Короткий* (ЖПТ), ст.-блр. Цибулька *Короткий*, 1541 р. (Бірыла 1966: 226), Васько *Короткій*, 1618 р. (Тупиков 199), блр. *Короткий* (СБГТ

238), (похідне) *Кароткія* — ойконім у Мінській обл. (Пап. Мін. 128), болг. *Кратков* (Илчев 276), хорв. *Kratki, Kratek* (Leksik 332), слвн. *Kratky, Skratek, Škratek* (ZSSP 300, 555, 605), пол. *Krotky* (SN V, 290), *Skorotkiewicz* (SN VIII, 462) < укр., чеськ. *Krátký* (ЧП), слвц. *Krátký* (TZ Trnava 116), луж. *Krotki* (Wenzel II/1, 222) ~ рос. діал. *короткий человек* 'бідняк' (Биркенгоф 182) та ін. [ЭССЯ 11, 104: **kortьkъ(jь)*].

**pokortьkъ(jь)*: укр. діал. *пóкороткий* 'короткуватий (про ліжку, одяг, тощо)' (Жегуц, Піпаш 147), структурно співвідносне з *пóмалый* 'дещо менший за норму; замалий (про одяг)', *пóсирий* 'сируватий, недопечений (про хліб)' (Жегуц, Піпаш 149, 151) і под.

**Kortyka / *Kortyčъ*: рос. *Каратычев, Коротыч, Коротычев, Коротычин* (ЖПТ).

Рос. *Караталов* (Лет. ЖС 2008, № 27–39, 149) — континуант псл.

**Kortadlo*, мотивованого дієсловом **kortati*.

Рос. *Коротымов* (ЖПТ) — рефлекс псл. **Kortimъ*, пов'язаного з дієсловом **kortiti*.

**Skortulъ*: хорв. *Škratulja* (Leksik 647) ~ укр. діал. *карату́лі ж.* 'сорт великої білої квасолі' (Шило 137), болг. *крату́лек* 'косо відрізаний шматок дерева' (БЕР 2, 722).

Деривати з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

**Kortanъ / *Skortanъ*: укр. *Каратан* (Вол.), ст.-рос. *Иван Коротанов*, 1651 р. (ТК II, 407), рос. *Шкаратан* (Лет. ЖС 2006, № 20, 164), *Коротанов* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN IV, 31).

**Kortunъ / *Skortunъ*: укр. *Коротун* (РУС 206), *Коротунов* (ЖПТ), ст.-рос. *Ивашко Клементьевъ сынъ Каратунъ*, 1646 р. (ВСК 95), рос. *Коротун* (ЖПТ), *Каратунов* (Вол.), болг. *Крату́нов* (Илчев 276), (похідне) *Крату́нков въртоп* — мікротопонім (БЕР 2, 723), пол. *Korotun* (SN V, 165) < укр.

**Кортъпъ(jь) / *Skortъпъ(jь)*: укр. *Коротнюк* (Редько Словник 1, 516), *Каратник* (Вол.), ст.-рос. *Коротень*, 1490 р. (АСЭИ II, 412; Дав. відм. — *Коротню*), *Иван Коротнев*, 1560 р. (Плешанова 1966: 204), *Замятня Скоротневъ*, 1618 р. (Правая грамота 201), рос. *Коротнев* (ЖПТ) ~ укр. діал. *коротня* 'метушня' (ЕСУМ 3, 42).

Іносуфіксальні похідні:

**Kortoga*: рос. *Коротогинъ* (Углич 302).

**Kortyga*: ст.-рос. *Дмитрок Коротыга*, 1485–90 р. (АСЭИ II, 524), *Коротыга*, 1545 р. (Веселовский 157), *Ивашко Григорьевъ сынъ Коротыгинъ*, 1677 р. (БПК 17), рос. *Каратыгин* (ЖПТ).

*Kortoxa, *Kortoxъ / *Kortoša, *Kortošъ: рос. *Коротохов* (СКТ 381), *Коротошин* (Редько Словник 1, 516), чеськ. *Kratoš* (ЧП).

*Kortašъ / *Kortuxъ, *Kortuša, *Kortušъ / *Kortušъ: укр. *Короташ* (Зайцева, Ковальчук 80), *Коротуш* (РУС 207), рос. *Каратухов*, *Каратуша*, *Каратышев* (ЖПТ), блр. *Каратыш* (Бірыла 184), пол. *Korotasz*, *Korotusz*, *Korotysz* (SN V, 164, 165) < укр., луж. *Krotuš* (Wenzel II/1, 222) ~ *kortušъ (ЭССЯ 11, 104).

Праантропоніми-композиції:

*Kortonogъ(ь): ст.-рос. Алешка *Коротоноговъ*, 1680 р. (Тупиков 590), рос. *Коротоножкин* (РУС 206) ~ *kortonogъ (ЭССЯ 11, 100).

*Kortopolъ(ь): д.-руськ. Іван *Коротополюш*, 1339 р. – рязанський князь (ПСРЛ XXXVII, 72), ст.-рос. Леонтій *Коротополовъ*, XV ст. (НПК I, 820).

*Kortъkolаръ(ь): ст.-рос. Филипов син *Коротколан*, 1623 р. (Полякова 117).

*Kortъkonogъ(ь): укр. *Коротконожка* (СП 188), ст.-рос. Семен Малай *Короткие ноги*, XVI ст. (РИ 2, 158), рос. *Коротконожкин* (ЖПТ) ~ *kortъkonogъ(ь) (ЭССЯ 11, 100).

*Kortъkorqкъ(ь): укр. (вторинне) *Короткорученко* (м. Дрогобич), рос. *Короткоручко* (ЖПТ), чеськ. *Krátkoruký* (ЧП) ~ *kortъkorqкъ(ь) (ЭССЯ 11, 100).

На основі якісного чергування основа *Kъrt- пов'язана з *Čъrt-. Пор.:

*Čъrta, *Čъrtъ, *Čъrtъ / *Ščъrtъ: ст.-укр. Іоан *Czort*, 1570 р. (Чучка 612), Аньдрушкo *Чорътъ*, 1649 р. (Реєстр 82), ст.-рос. Іванъ *Чертъ*, XVI ст. (НПК IV, 12), Фомка Іванов син *Чорт*, 1623 р., Осипко Васильєв син *Чертов*, 1647 р. (Полякова 247), Сидор *Чортов*, 1668 р. (ОАРП 542), (похідні) *Чертово*, 1539/40 р. – ойконім у колишній Тверській губ. (ПМТ 138), *Щертово*, XVII ст. – ойконім у колишній Псковській губ. (ОПKN 220), рос. *Чертов*, *Чёртов* (РУС 461), ст.-блр. Кузма *Чорт*, 1690 р. (Бірыла 1966: 272), блр. *Чорт* (Бірыла 451), болг. *Чёртов*, *Чѡртов*, *Чѡртев* (Илчев 541), хорв. *Čerta*, *Čorta* (Leksik 110, 114), словн. *Črt*, *Črtev* (ZSSP 95), пол. *Czart*, *Czortów*, *Czurt* (SN II, 260, 301, 321), *Szczort* (SN IX, 249), чеськ. *Václav Črt*, 1401 р. (PKR 19), луж. *Čert* (Wenzel II/1, 77) ~ укр. діал. *черть* 'штрих, лінія' (ЕСУМ 6, 310), *чорт* 'морська неїстівна риба, колючка' (СУГО 212) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 161, 164).

*Коѣrta: укр. *Куцорта* (ПСС 751).

Праантропоніми-демінітиви:

***Їьrtikъ** / ***Їьrtičь**: укр. *Чортук* (СП 387), хорв. *Črtik, Črtik* (Leksik 110, 115), чеськ. *Čertík* (ЧП), словц. *Čertík* (TZ Bratislava 53), луж. *Czerticz*, 1436 р. (Wenzel II/1, 77) ~ укр. діал. *чóртик* 'вихор' (СБук. Г 650), 'колючка, *Gasterosteus aculeatus* L.' (ЕСУМ 6, 344).

***Їьrtько**, ***Їьrtькъ** / ***Їьrtькъ**: укр. *Чортюк* (КПУ Жит. 10, 294), ст.-рос. Иван Григорьевич *Чертюк* Матвеев, 1527 р. (Веселовский 352), Ивашко *Чертюкъ*, 1626 р. (Рязань 8), (похідне) *Чертково*, 1539/40 р. — ойконім у колишній Тверській губ. (ПМТ 38), рос. *Чертюк* (Новикова 921), *Чертков* (Новикова 921), ст.-блр. Стефан *Чортюк*, 1692 р. (Бірыла 1966: 272), блр. *Чертюко, Чертюк* (СБГТ 392), *Чортюк* (Бірыла 451), пол. *Czartek, Czertko, Czertok, Czortek* (SN II, 260, 286, 301), *Szczurtek* (SN IX, 253), чеськ. *Čertek, Čertok* (ЧП), словц. *Čertek* (TZ Bratislava 53) ~ укр. діал. *чёртка* 'риска' (ЕСУМ 6, 310).

***Родъѣrtькъ**: рос. *Подчертков* (ЖПТ).

***ѣrtica**: укр. діал. *чёртиця* 'дерево з обдертою корою' (ЕСУМ 6, 310).

***ѣrtьсь** (ЭССЯ 4, 166).

Іносуфіксальні деривати:

***ѣrtugъ**: рос. діал. *черту́г* 'риба в'юн' (Герасимов 94).

***Їьrtаха**, ***Їьrtашь**: укр. *Чорташенко* (КПУ Полт. 6, 366).

***Їьrtišь**: пол. *Czertiszew* (SN II, 286).

***Їьrtušь**: луж. *Čartuš* (Wenzel II/1, 77).

***Їьrtajь**: слов'ян. *Чортай* (Магницький 93).

***Їьrtьjь**: слов'ян. *Чортій* (Магницький 93) ~ ***ѣrtьjь** (ЭССЯ 4, 166).

***Їьrtака**, ***Їьrtакъ**: ст.-рос. (похідне) *Чертаковъ*, XVI ст. — назва починка в колишньому Тверському пов. (ПКМГ I/2, 266), болг. *Чортѧка* (Илчев 546), пол. *Czertak* (SN II, 286) ~ укр. діал. *чертѧк* 'прикордонний вартовий пост' (ЕСУМ 6, 310).

***Їьrtadlo**: хорв. *Čertalić, Črtalić* (Leksik 110, 115), словн. *Čertalič* (ZSSP 91) ~ ***ѣrtadlo** (ЭССЯ 4, 161).

***Їьrtidlo**: рос. *Чертилов* (Рамієч 2, 520).

***Їьrtola**: ст.-рос. Иван *Чертюлин*, 1625 р. (Веселовский 353), пол. *Czartoliński* (SN II, 260) ~ укр. діал. *чортóла* (смердюча) бот. 'асафет, *Ferula Assa foetida* L.' (ЕСУМ 6, 344).

***Їьrtula**: рос. *Чертулин* (ПК Костр. 1857: 61).

***Їьrtань**: ст.-укр. *Чиртан* Павлович, 1660 р. (Мицик, Тарасенко 313), укр. *Чертан* (Новикова 921), ст.-рос. Иван Федорович

Чертанов, 1563 р. (Веселовский 352), рос. (похідне) Чертаново — ойконім у колишній Московській губ. (Нистрем 614), болг. Чортанов (Илчев 546), хорв. Čertan, Čertanj, Čortan (Leksik 110, 115, 117), слвн. Črtanc (ZSSP 95) ~ укр. діал. че^ертáн 'дрібний короп' (Москаленко 76), рос. діал. чертáн 'засушений сир у брикетах сто-двісті грамів' (Ткаченко 217), 'чорт' (Моисеев 180).

Блр. Чертищев (СБГТ 392) ~ укр. діал. чортíще 'чорт' (ЕСУМ 6, 310) — рефлекс псл. *Čьrtišče.

Праантропоніми типу composita:

*Čьrtobajъ: укр. Кондрать Чортобай, 1723 р. (Швидько 116).

*Čьrtobojoъ: укр. Чортобой (КПУ Полт. 3, 257).

*Čьrtodobъ: укр. Чортодуб (КПУ Сум. 11, 269).

*čьrtogonъ: рос. діал. чертогóн 'хрестик на шії православних' (Опыт 188).

*Čьrtogryzъ: ст.-блр. Янь Петровичъ Чортогрызъ, 1567 р. (ЛМ 1915: 590).

*Čьrtolomъnъ(jъ): пол. Czartolomny (SN II, 260).

*Čьrtolysъ(jъ): блр. Чертолысов (м. Вітебськ).

*Čьrtomirъ: схв. Črtomir — чоловіче ім'я (PI 225).

*Čьrtonogъ: ст.-рос. Федька Чертоногъ, 1627 р. (ВПК 31), рос. Чертоногов (АУЛ 2, 1030).

*Čьrtosъ: ст.-рос. Овдокимко Чертаусовъ, 1616 р. (МА 91), Ивашко Чертоусъ, 1679—1680 рр. (АБ 58), рос. Чертоусов Григорий Иванов сын, 1707—1708 рр. (БВ 145), Чертоусов (ЖПТ), блр. Чертоусы — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 258).

*Čьrtopalaъ: блр. Чертопалов (м. Вітебськ).

*Čьrtopalaъcъ: ст.-рос. (похідне) Чертопальцево, 1555 р. — топонім у колишній Ярославській губ. (ИАЯ I, 20).

*Čьrtoplešъ: блр. Чартапляс (Бірыла 449).

*Čьrtopolъxъ: укр. Чертополох (РУС 461), ст.-рос. Гаврило Чертополохов, 1606 р. (Веселовский 353), ст.-блр. Марко Чертополох, 1691 р. (Бірыла 1966: 272), блр. (похідне) Чертополохи — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 381) ~ блр. діал. чартапалóх 'опудало' (Зайка 247) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 163 — *čьrtopolъxъ).

*Čьrtopolaъ(jъ): рос. Чертополов (КПУ м. Київ 3, 572).

*Čьrtoporaхъ: ст.-рос. Мишка Левонтьев сын Чертопрах, 1672 р. (ХКК I, 44).

*Čьrtoporaхъ: ст.-укр. Czortaputh, XVI ст. (Жерела III, 316).

**Їърторѣѣ*: ст.-рос. Семень *Чертотпрядовъ*, 1700 р. (ПСИ 23).

**Їърторѣѣ*: ст.-рос. *Чертотпрудъ*, 1633 р. (ОДМ XI, 48), рос. *Чертотпруд* (Лет. ЖС 2004, № 37, 164).

**Їърторогъ*: рос. *Черторогов* (Назаров 248).

**Їърторгъ*: рос. *Черторогов* (АУЛ 10, 230) ~ **ѣърторгъ* (ЭССЯ 4, 163).

**Їъртовидъ*: рос. (похідне) *Чертовидово* — ойконім у колишній Псковській губ. (Списки Псков. 592).

Континуанти псл. **(S)kьrv-*

Первісні **Кьгва*, **Кьгво*, *Кьгвъ* / **Skьгва*, **Skьгво*, **Skьгвъ* реалізувалися в: укр. *Карва* (Падалка 205), (вторинне) *Карвовський* (Вол.), *Кевр* (Горпинич Болг. 274) < **Керв*, *Кевро* (КПУ Зап. 3, 480), *Ковра* (Горпинич 38), *Кирф* (КПУ Ник. 13, 76) < **Кирв* (оглушення дзвінкого -в після втрати кінцевого редукованого), *Курва* / *Kurwa* (Красовський 94), *Курва* — прізвище (Піпаш, Галас 243), *Шкерва* (КПУ Київ. 7, 255), *Шкавра* (КПУ Дон. 5, 391) < **Шкарва*, *Шкавро* (Радіон 130) < **Шкарво*, *Шковра* (Кравченко 148), *Скварва* (Стехна 13) — форма з лабіалізованим задньоязиковим, ст.-рос. *Курва*, 1467 р. — повар псковського князя Ярослава (ПЛ 2, 56), *Кирва*, 1495 р. (Веселовський 140), *Курва*, 1539/40 рр. (ПМТ 48), рос. *Керв*, запозичене в естонський антропонімікон (Лен. М 11, 212), *Кевра* (Лет. ЖС 2007, № 14—26, 88), *Кивров* (Родосский XXXIV) < **Кирвов* < **Кырвов*, *Ковро* (КП Твер.), *Хирво* (Лен. М 5, 478) < **Кирво* (К- > Х-), *Скавро*, *Скавров* (ЖПТ), блр. *Кеўра* (Бірыла 200), серб. *Кевра*, *Скевра* (Михайлович 522) < **Керва*, **Скерва*, хорв. *Korva*, *Korvo*, *Krvo* (Leksik 316, 341), слвн. *Kerva* (ZSSP 261), *Korva* (LP), ст.-пол. Marcissio *Corwa* Sbiluthowicze, 1497 р. (SSNO III, 88), пол. *Kawra*, *Kierwa*, *Kierwo*, *Korwa* (SN IV, 516, 601; V, 171), чеськ. *Škirva* (ЧП), *Skurva* (Венеš 227). Пор. ще слов'ян. Павелъ Микол. Шефановичъ *Скурва*, 1599 р. (ОДВ V, 181), (похідні) *Керви*, *Скурви* — ойконіми в колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 438, 478).

Базові праантропоніми відобразилися в назвах поселень та інших топооб'єктів, пор., наприклад, укр. *Шкаврове* — ойконім у Харківській обл., ст.-рос. *Каврино*, XVI ст. — назва пустища у Псковській землі (ПКП 385), *Курвино*, 1629 р. — мікротопонім

у колишній В'ятській губ. (КВ 20), *Коврово*, 1641 р. — ойконім у колишній Владимирській губ. (АСБА III, 444—445) < **Коррово*, рос. *Кавры*, 1809 р., відомий з 1478 р. (Греков 1914: 97), варіант *Ковры*, а також *Коврова*, *Курвино* — відантропонімні ойконіми в колишніх Новгородській, Калузькій, Московській губ. (Vasmer RGN IV, 255, 694; Истомина 155; Нистрем 310), ст.-блр. *Kerwu*, *Korwowo* — мікротопоніми в документах XVI ст. (ПКПКС 313, 489), блр. *Karwowo* — ойконім у колишній Гродненській економії (ПКГЭ II, 94), *Киврины* — в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 143), *Коўрын* — у Могильовській обл., пол. *Karwowo* (8 фіксацій), *Karwów* (2) — назви поселень відантропонімного походження (NMP IV, 365—367).

Щодо апеллятивних відповідників — потенційних мотиваторів — пор., наприклад, укр. діал. *кúрва* 'повія, гуляща' (Алмашій 56), 'непевна, зрадлива людина' (Сагаровський 1, 194), рос. діал. *кúрва* 'дурепа' (Ванюшечкин 200), 'пліткарка', 'хитра, лицемірна людина' (СРНГ 16, 113), *кóрва* 'підпора стіжка' (СРГК 2, 421), віднесені до запозичень із вепської мови (Мызников ЛФУ 177), *кíвра* 'невелика риба, яка живе під каменем' (СРНГ 13, 197) < **кирва* < **кырва* < **кърва*, *кóвра* 'кисть руки, пригоршня' (Мызников Беломорье 156) < **кóрва*, *корвь* 'корзина, сплетена з гілок рокити' (ПОС 15, 228), *скúрва* 'лайливе слово' (СРНГ 38, 190), *хíвры* мн. 'нерозчісане волосся' (НОС 12, 13) < **кúрви*, ст.-блр. *курва* 'повія' (ГСБМ 16, 238), блр. діал. *крэў* 'вивернуте дерево, пенёк догори корінням' (Барадулін 425) < **кэрў*, *кúрва* 'повія' (Шатэрнік 143), *хéўра* 'багатодітна жінка' (МАСМ 1, 104) < **кérва*, болг. діл. *кúрва* 'повія' (Стойков 121), серб. *курва* 'брехун' (Лавровский 274), діал. *к'рва* 'повія' (Петровић, Ђелић, Капустина 200), словн. діал. *kurba* 'повія' (Gregorič 164), пол. діал. *kurwa* 'розпусниця' (Górniewicz II/1, 201), словц. діал. *kúrva* 'повія; брудна лайка' (Maříčová 91) та ін. Див. (Шульгач 2011: 41).

Фактичний матеріал дозволяє окреслити контури лексико-словотвірної мікросистеми з коренем **Къrv-*. Ось деякі її складники:

**Къrvędb*: рос. *Коврядов* (ППП 1, 248) < **Корвядов* (метатеза).

**Къrvaga*, **Къrvagъ* / **Skъrvaga*: рос. *Курвагов* (Саитов 71), хорв. *Skorvaga*, *Škorvaga* (Leksik 595, 646), пол. *Korwaga* (SN V, 171), чеськ. *Škorvaga* (ЧП), словц. *Škorvaga* (TZ Tmava 162).

***Къrvега:** укр. *Киврега* (ЖПТ), *Ковряга* (НКП Дн. 530), ст.-рос. Мишка Екимов сын *Каврега*, 1646 р. (ПКВ 156) < **Карвега* < **Карвяга*, рос. *Карвегин* (НКП Зап. 117) < **Карвягин*, *Корвегин* (КПУ Зап. 1/1, 333) ~ рос. діал. *курвя́га* 'розпусник' (ПОС 16, 383), 'розпусниця' (ТСГТО 4, 57), *ковре́га*, *ковря́га* 'хлібина' (СРНГ 14, 32, 34), *карве́га* 'огрядна жінка, дівчина' (СОГ 5, 81), *курвя́га* 'лайливе слово' (СРНГ 15, 114).

***Къrvіга, *Къrvіго, *Къrvігъ:** укр. *Каврига*, *Коврига*, 1732 р. (РЧП 154), *Карвіга* — сучасне прізвище (м. Кам'янець-Подільський), *Каврига* (КПУ Ник. 8, 142) < **Карвіга*, *Коврига* (Горпинич, Тимченко 127), *Кивирига*, *Киверига* (Богдан 156), *Ковери́га* (ЖПТ) — форми з секундарними голосними після плавного, ст.-рос. Андрей *Ковригинъ*, XV ст. (НПК I, 736), *Коврига*, 1565—1568 рр. (МИТА 17), *Кевригинъ*, 1581 р., варіант Іона *Ковригинъ*, 1582 р. (Докучаев-Басков 39, 50), Микишка Игнатъевъ сынъ *Коврига*, 1629 р. (Тупиков 185), рос. *Карвіга* (ЖПТ), *Ковригин*, *Коврыга* (РУС 194), (похідні) *Киврижково*, *Ковриги*, *Ковригин* (2), *Ковригина* (4), *Ковригино* (6), *Ковригины Поля*, *Коврыги*, *Коврыгино* — ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN IV, 143, 254, 255), блр. *Карвіга*, *Каўрыга* (Бірыла 193), *Каврига* (ЖПТ), *Корвиго* (м. Могильов), пол. *Karwig*, *Kawryga* (SN IV, 517, 544).

Щодо мотивації пор. д.-руськ. *коврига* 'велика печена хлібина квадратної форми', 1230 р. [Суздальський літопис (Колесов 140 < тюрк.)], укр. діал. *коврі́га* 'шматок' (ДАРО ф. Р-479, оп. 2, од. зб. 343, арк. 52), 'горб' (Череп. 98), рос. діал. *коврі́га* 'гладка, мало-рухлива людина' (СПГ 1, 399), *корві́га*, *коврі́га* 'хлібина' (РГСО 65), *ковері́га* 'півхлібини' (СРНГ 14, 29), *ковры́га* 'скупа людина' (СРНГ 14, 34), блр. діал. *каўры́га* 'грудка землі, снігу' (Янкова 155), 'крижина' (СГЦРБ 1, 189) та ін. Зауважимо, що псл. **kъrvіga* (зі знаком ?) уперше реконструйовано в (Козлова 361).

Сказане заперечує версію про те, що *коврига* і под. — один із ранніх тюркізмів у слов'янських мовах (Дыбо 139).

***Къrvізьнъ:** ст.-рос. Васка Петровъ *Коврижной*, 1678 р. (ПК Котельнич 65).

***Къrvuga, *Къrv'uga:** укр. *Киврюга* (КПУ Киров. 1, 175), рос. *Кавругин* (Назаров 210).

Деривати з -х- / -š- у суфіксальній морфемі:

***Къrvахъ / *Skъrvахъ, *Къrvашь:** ст.-укр. Яцько *Карвашъненко*, 1649 р. (Реєстр 467), укр. *Шкарвахъ*, 1711 р. (Лазаревский ОКС II),

Карваш (Богдан 109), *Корваш* (КПУ Льв. 3, 448), рос. *Коврах* (КП Ярослав.) < **Корвах*, (похідні) *Коврашовка* — ойконім у Курській обл., *Курваши* — у Вологодській обл., серб. *Крваш* (Ђоковић 766), хорв. *Karvaš* (Leksik 284), пол. *Karwasz, Korwasz* (SN IV, 516; V, 171), чеськ. *Karvaš* (ЧП), ст.-слвц. Matěj *Korwass*, 1511 р. (Ryšánek 247), слвц. *Karvaš* (LOM 122), слов'ян. *Коврашка* (Магницький 52), запозичене чувашами ~ укр. діал. *курва́ш* 'волоцюга, бабій, блудник' (Алмашій 56), 'гулящий' (Поп 86), *карва́ш, шкарва́ш* 'струп' (Корзонюк 136, 261), блр. діал. *каўра́х* 'змерзлий гній' (Янкова 155) < **карва́х* (метатеза), слвц. діал. *kurváš* 'розпусник' (Orlovský 155).

**kъrvešъ*: слвн. діал. *kurvéš* 'розпусник' (Vnuk 76).

**Къгвишь*: ст.-укр. Миколай *Курвиш*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 258), укр. *Ковриш* (Горпинич 346) < **Корвиш, Хорвишко* (НКП Дн. 414), хорв. *Krviš* (Leksik 341), слвн. *Krvišek* (ZSSP 310).

**Къгвошь*: ст.-рос. (похідне) *Корвошково*, 1649 р. — назва пустища в колишній Псковській губ. (Лихтерман 306), пол. *Korwosz* (SN V, 171).

**Къгвухъ*, **Къгвишь*: укр. *Кеврух* (ЖПТ) < **Кервух*, ст.-рос. (похідне) *Смычково, словоет Корвушевская*, 1563 р. — ойконім у колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 247), слов'ян. *Каврушка* (Магницький 49) ~ рос. діал. *киврúшка* 'дерев'яний чи берестовий поплавок у сітях' (ТСГТО 2, 89) < **киврúшка*.

**Къгвайъ*: укр. *Карвай* (Редько Словник 1, 439), *Корвай* (СКТ 375), *Хаврай* (Рв.) < **Каврай* < **Карвай, Курваев* (Рязан. КП 1, 283), ст.-пол. *Carvay*, 1492 р. (SSNO II, 542), пол. *Karwaj, Korwajko* (SN IV, 516; V, 171), чеськ. *Karvaj* (ЧП).

**Къгвѣйъ*: укр. *Кірвей* (Горпинич, Тимченко 122), рос. *Корвеев* (КПУ Зап. 3, 489).

**Къгвиъ*: ст.-рос. Куземка *Корвеев*, (похідне) *Корвеева*, 1563 р. — назва поселення в колишній Обонезькій п'ятині (ПКОП 182), для яких пропонували зв'язок із вепськ. *korv* 'вухо' (Шилов 2010: 39).

**kъgvъjъ* / **skъgvъjъ*: укр. *курва́й* 'розпусник' (Грінченко 2, 329), діал. *ску́рвий син* 'жартівник, дотепник' (Негрич 159), 'про невірною чоловіка' (Мацюк 328), кашуб. *karví: karvá travá* '*Corunephorus canescens*' (Sychta 7, 113).

**Къгвака*, **Къгвакъ*, **Къгв'акъ*: укр. *Карвак* (Богдан 109), *Коврак* (КПУ Київ. 4, 86), ст.-рос. Гридка *Ковряковъ*, XV ст. (НПК I, 613), рос. *Кавраков* (Сиксль 301), *Ковряков* (КП Твер.), *Корвяков*

(Новикова 412), *Курвяков* (СКТ 423), (вторинне) *Корвачинский* (РДв. IV/1, 191), *Ковраково*, *Корвякова* — ойконіми в колишніх Костромській і Калузькій губ. (Vasmer RGN IV, 254, 399), *Кирвяково* — в Рязанській Мещері (Малинина 2), слвн. *Krvak* (ZSSP 310) ~ рос. діал. *кавра́к* 'жупан' (СРНГ 12, 295) < **карва́к*.

Із псл. **Kъrvakъ* пов'язане псл. **Къгваѣь*, яке континують: укр. *Корвач* / *Karwacz*, *Korwacz* (Красовський 87), рос. *Карвачев* (Новикова 360), *Ховрачев* (РУС 445) < **Коврачев* < **Корвачев*, (похідне) *Корвачи* — назва поселення в колишній Олонецькій губ. (Vasmer RGN IV, 399), хорв. *Krvačić* (Leksik 341), слвн. *Horvač* (ZSSP 208) < **Korvač*, пол. *Karwacz*, *Korwacz*, *Kurwacz* (SN IV, 516; V, 171, 447), чеськ. *Krvač* (ЧП) ~ укр. діал. *курва́ч* 'розпусник' (Матіїв 247), (похідне) *ковра́чик* 'сплетений у неправильну вісімку калачик (великий пшеничний пряник) для колядника' (СУГО 101) < **корва́чик*, слвн. діал. *krvač* 'широкий ніж із загнутим кінцем для зрізування гілок або коріння' (Škrlep 34).

**Къгвѣка*: укр. *Коврека* (НКП Дон. 2, 317) < **Корвека*.

**Къгвѣкъ*: рос. *Кеврик* (ЖПТ), *Ковриков* (КП Твер.), *Курвиков* (ЖПТ), блр. *Коврик* (ЖПТ) < **Корвик*, блр. (похідне) *Кóўрыкаў курган* — мікротопонім у Могильовській обл. (СММ 104), пол. *Karwik* (SN IV, 517), слов'ян. *Киврик* (Магницкий 51) < **Кирвик* ~ рос. діал. *ке́врик* 'черевик на дерев'яному каблукі' (ССГ 5, 28) < **ке́рвик*.

Із базовим **Къгвѣкъ* пов'язане псл. **Къгвѣь*, потенційність якого підтверджують: укр. *Коврич* (СП 179) < **Корвич*, *Хеврич* (Ономасткон 280) < **Кервич*, рос. *Ковричев* (ЖПТ), *Ховрич* (Попелянская 2, 98), *Курвичев* (ЖПТ), *Курвичи* — ойконім у колишній Псковській губ. (Василев 1, 152), пол. *Karwicz*, *Kierwicz*, *Korwicz* (SN IV, 517, 601; V, 171), слов'ян. *Корвич* (Рамієць 2, 473), *Курвиц* (МИ СССР 4, 179) ~ серб. *курвић* 'байстрюк; шахрай' (Лавровский 274), діал. 'син повії' (Петровић, Ђелић, Капустина 200).

На основі ст.-укр. Васко *Скирвич*, 1492 р. (ABB 55), ст.-пол. Petro dicto *Skorwiczowicz*, 1339 р. (SSNO V, 97) можна відновлювати форму з рухомим S- — **Скъгвѣь*.

**Къгвукъ* / **Скъгвукъ*: укр. *Шкаврук* (Богдан 265) < **Шкарвук*, рос. *Кавруков* (КП Твер.) < **Карвуков* ~ укр. діал. *каврүк* 'свинячий шлунок', 'шлунок жуйної тварини' (Никончук 183) < **карвүк*.

**Къгвѣкъ*: пол. *Korwek* (SN V, 171).

**Къгвѣсь*: ст.-рос. (похідне) *Корвецы*, 1624 р. — топонім у Ладозькому пов. колишньої Обонезької п'ятини (АИст. III, 200).

***Kъrvica:** ст.-рос. *Корвицы*, 1666 р. — мікротопонім на Ладозькому озері (АИСМ 583), ст.-пол. *Prezent(e) ... Johanne Curiucz de Mischeuo*, 1471 р. (SSNO III, 208), пол. *Karwica* (SN IV, 517) ~ серб. діал. *курвіца* 'кокетка' (Букумирић 285), кашуб. *kurvica* 'розпусниця, повія' (Sychta 7, 143).

***Kъrvаль:** укр. *Корваль*, 1732 р. (РЧП 477), ст.-рос. *Карпъ Ховралеу*, 1490/95 рр. (АСЭИ I, 433) < **Ковралеу* < **Корвалев*, рос. (вторинне) *Кевралкін* (КПУ Харк. 1, 210), пол. *Karwal, Kierwal, Korwal, Kurwal* (SN IV, 516, 601; V, 171, 447) ~ укр. діал. *курваль* 'розпусник' (Матіїв 247).

***Kъrvель:** рос. *Карвель* (ЖПТ), *Кирвель* (Лет. ЖС 2007, № 27—39, 85), ст.-блр. Отрохимъ Семеновичъ прозвище *Курвель*, 1507 р. (Тупиков 217), блр. *Кервель, Кирвель* (ЖПТ), пол. *Karwel, Kierwel, Korwel, Korwel* (SN IV, 517, 625; V, 171) ~ рос. діал. *курвель* 'розпусник' (ПОС 16, 383), блр. діал. *курвель* 'т. с.' (Шатэрнік 143), уведене до словникової статті **kurvějъ* (ЭССЯ 13, 131).

***Kъrvila, *Kъrvilъ:** рос. *Коврилов* (КПУ Полт. 12, 276) < **Корвилов*, слов'ян. *Каврила* (Магницький 49), запозичене в чуваський антропонімікон.

***Kъrvulъ:** пол. *Karwul, Kurwulewicz* (SN IV, 517; V, 447).

Деривати з консонантом -н- у суфіксальній морфемі:

***Kъrvanъ / *Skъrvanъ:** укр. *Карван* (Богдан 109), *Корван* (КПУ Дон. 20, 147), *Кориванюк* (Вол.) < **Корванюк, Курван* (КПУ Зап. 11/1, 457), *Скаврэн* (Богдан 174), ст.-рос. (похідне) *Корываново*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 108) — форма з секундарним -ы-, рос. *Курванов* (Память 2, 156), *Сковран* (ЖПТ) < **Скорван* (метатеза), *Корваны* — мікротопонім у районі Кенозера (ТКен. 2, 9), хорв. *Krvan* (Leksik 341), пол. *Karwan, Korwan, Kurwan, Szkawran* (SN IV, 516; V, 171, 447; IX, 286), чеськ. *Karvan, Škarvan, Škorvan* (ЧП), слвц. *Karvan* (TZ Bratislava 155), *Škarvan, Škorváne* (SBS IV, 466, 469), а також слов'ян. *Курван* (Магницький 54), запозичене чувашами, найімовірніше, у волзьких болгар.

***Kъrvinъ / *Skъrvinъ:** ст.-рос. *Селка Иванов сын Корвина*, 1476/82 рр. (АСЭИ II, 161), *Ермолка Иванов сын Курвин*, 1550 р. (ТК 1550 г.: 333), *Борашъ Якушко Корвинъ*, I пол. XVII ст. (РШ 125), рос. *Карвин, Каврин* (ЖПТ), *Киврин* (САЛ 456) < **Кирвин, Корвин* (КПУ Зап. 3, 175), *Курвин* (ЖПТ), ст.-блр. *Васко Скирвин*, 1492 р. (Ліцкевіч

39), Александръ *Курвинъ* Суюсовъ, 1579 р. (Тупиков 610); хорв. *Korvin* (Leksik 316), слвн. *Kervin* (ZSSP 261), ст.-пол. *Boynow* alias *Korwin*, 1593 р. (SSNO III, 88), пол. *Kerwin*, *Korwin*, *Kurwin*, (вторинне) *Skarwinkiewicz* (SN IV, 569; V, 171, 447; VIII, 443), слвц. *Korvín* (TZ Tmava 112).

Стосовно мотивації пор., наприклад, серб. діал. *крвин син* 'лукава людина' (Стојановић 407) та ін., зібрані під гаслом **kurvinъ* (ЭССЯ 13, 131).

Похідні з консонантом *-r-* у суфіксі:

**Кьвгагь*, **Кьвгагь*, **Кьвгогь*: укр. *Курварь* — прізвище (Піпаш, Галас 243), *Хорварчук* (КПУ Жит. 9, 305) < **Корварчук*, хорв. *Kervarić*, *Korvar*, *Krvar* (Leksik 291, 316, 341), *Krvarići* — ойконім (Im. m: 249), пол. *Karwarz*, *Karwor* (SN IV, 516, 517) ~ укр. діал. *курварь* 'розпусник' (Жегуц, Піпаш 82), болг. діал. *курвар* 'т. с.' (Стойков 121), серб. *курвар* 'т. с.' (Лавровский 274).

Похідні з консонантом *-s-* у суфіксі:

**Кьвгась*, **Кьвгась*: укр. *Кеврась*, **Каврась* (*Каврасововъ* зять Іванъ), 1726 р. (ДІП II, 290, 293), *Карвас*, 1752 р. (Пивовар 25), *Карвась* (Вол.), *Кирвас* (м. Дрогобич), *Кірвас* (Падалка 208), *Оврас* (Горпинич 330) < **Коврас* < **Корвас*, ст.-рос. (похідне) *Кирвасово*, 1593 р. — мікротопонім (Амосов 233), рос. *Кирвас*, *Карвасовский* (ЖПТ), болг. *Кирвас* (КПУ Зап. 9, 451), *Кірвас* (РІ Дон. 4, 308), пол. *Karwas*, *Kierwas*, *Korwas* (SN IV, 516, 601; V, 171), слвц. *Korvas* (TZ Tmava 112) ~ рос. діал. *гирвас* 'некастрований олень-самець', *хирвас* 'т. с.' (Мызников Беломорье 69, 461) — форми з варіюванням артикуляційно близьких *к-* / *г-* / *х-*, *ирвас* 'дворічний олень-самець' (Мосеев 52) — форма з утраченим початковим *к-*. Детальніше про це див. (Козлова 361—362). По-іншому див. (Аникин 2003: 7 — з літературою).

**Кьвгесь* / **Кьгвусь* / **Кьгвуса*, **Кьгвусь*: укр. *Ковриса* (НКП Дн. 841) < **Корвиса*, рос. *Ковресов* (НКП Дон. 2, 63) < **Корвесов*, *Каврус* (ЖПТ) < **Карвус*, блр. *Каўрус* (Бірыла 193), пол. *Kawrys* (SN IV, 544) < **Karwys*.

Похідні з консонантом *-t-* у суфіксі:

**Кьrvatъ* (жь): ст.-укр. *Sawka Karwatow*, XVI ст. (Жерела II, 123), Степан *Орват*, 1652 р. (ВУР 3, 242) < **Корват*, укр. *Каврат*, 1721 р. (ДІП 2, 160) < **Карват* (метатеза), *Карватъ*, 1907 р. (ДАВО ф. 416, оп. 1, од. зб. 5, арк. 104), *Кавратка* (Новикова 344), *Корват* (КПУ

Жит. 9, 173), ст.-рос. Александръ *Корватовъ*, 1672 р. (ДТП 1, 1597), рос. *Карват* (Лет. ЖС 2005, № 13, 186), блр. *Карват* (СБГТ 216), *Корват* (м. Мінськ), хорв. *Korvat*, *Kervatin*, *Krvatin* (Leksik 291, 316, 341), ст.-пол. *Karwat*, 1443 р. (SSNO I, 310), Severinus *Karwat*, 1648 р. (Сб. лет. 132), пол. *Karwat*, *Kawrat*, *Korwat*, *Kurwat* (SN IV, 516, 544; V, 171, 447).

Стосовно апелятивних відповідників пор. укр. діал. *карвátка* 'кухоль, чашка' (Лисенко 92), *шкаврát* 'кірка, що вкриває рану, яка гоїться' (Аркушин 2, 266) < **шкаврат*, *шкарват*(ок) 'обривок, осколок, обломок, шматок (частина) чогось' (Шайнюк 199), (похідне) *каврátити* 'бентежити, підбурювати, збуджувати' (ЕСУМ 2, 336), рос. діал. *корвátая* 'жаба' (Моисеев 69), блр. діал. *кървátый* 'жорсткий, кострубатий': *кърватъя жаба* (Кривіцкі 1977: 35), серб. діал. *крват* 'хорват' (Динић 359) та ін. Див. (Козлова 357–358).

До цього списку слід долучити низку фактів із початковими Х- < К- (унаслідок втрати останнім вибухового компонента артикуляції) на зразок ст.-укр. Tymosz *Chawrat*, 1620 р. (ОО 193), укр. *Хаврат* (Процюк 240), *Хорват* (Радіон 67), *Ховрат* (НКП Сум. 305) < **Хорват* та *Гарват* (РІ Хм. 3, 236) < **Харват* (змішування артикуляційно близьких г- ~ х-), *Горват* (РІ Зак. 1, 279), ст.-рос. (похідне) Сугузова *Ховратова*, 1579 р. — назва поселення в Рязанському краї (Пискарев 38), рос. *Ховратов* (КПУ Луг. 5, 166), (похідне) *Ховратовка* — ойконім у Смоленській обл., болг. *Хърватов* (Илчев 524), хорв. *Harvat*, *Hervat*, *Horvat*, *Hrvat* (Leksik 219, 223, 229, 236), словн. *Harvat*, *Horvat*, *Hrvat* (ZSSP 195, 208, 213), *Chrŭat*, XII ст. — в антропоніміконі альпійських слов'ян (Kronsteiner 205 — з реконструкцією *Chrŭvatъ*), *Chorwat*, 1443 р., *Charwat*, 1498 р. (SSNO I, 310), пол. *Charwat*, *Chorwat*, (SN II, 111; V, 171), чеськ. *Horvát*, *Charvát*, *Chorvát* (Beneš 182), ст.-словц. Hricz *Horwat*, 1618 р., Jurek *Horvath*, 1625 р. (UFP II, 74, 200).

Фонетичний рух к- > х- можна проілюструвати також на основі серб. діал. *Крвát* = *Хрвát* 'хорват' (Букумирић 273, 650), що може бути одним із лінгвістичних аргументів стосовно етимології однойменного етноніма. Про слов'янську генезу останнього див. (Козлова 362–363 — з оглядом версій).

**Къrveta*, **Къrvetъ*: рос. *Карвет* (Лет. ЖС 2006, № 40–52, 80), пол. *Karwet*, *Karweta*, *Korweta* (SN IV, 517; V, 171).

**Къrvita*, **Къrvitъ* / **Skъrvitъ*: укр. *Хорвит* (КПУ м. Київ 3, 510) < **Корвит*, *Скавритко* (Богдан 275) < **Скарвитко*, *Шкавритко*

(ВіД 203), рос. (похідне) *Корвитуно* — ойконім у колишній Санкт-Петербурзькій губ. (Списки СПб. 233), пол. (похідне) *Karwity*, мн. — ойконім, відомий з 1402 р. і кваліфікований як балтизм (NMP IV, 364).

***Къrvota, *Къrvotъ:** пол. *Charwot, Karwot, Karwota, Kawrot, Korwot* (SN II, 60; IV, 517, 544; V, 171), чеськ. *Charvot* (ЧП), н.-луж. *Kurwota* (Muka III, 60).

***Skъrvytъ:** пол. *Skorwytko, Skowrytko, Szkawrytko* (SN VIII, 467; V, 286).

Можна відновити поодинокі композити з компонентом **Kъrv-*, зокрема:

***Къrvodějъ:** ст.-рос. (похідне) *Карвадѣво*, XVI ст. — ойконім у колишній Бежицькій п'ятині (Греков 1914: 111).

***Къrvosaгъ(йъ):** укр. (вторинне) *Карвасарський* (РІ Хм. 3, 886), (похідне) *Karwasary*, 1789 р. — ойконім у колишній Подільській губ. (АЮЗР III/5, 121), рос. *Карвасарский* (м. Санкт-Петербург).

***Къrvosaгъпъйъ:** укр. *Карвасарний* (м. Хмельницький), рос. *Карвасарный* (Лет. ЖС 2006 № 1—13, 81).

***Къrvosěкъ:** пол. (похідне) *Karwosieki* — ойконім, відомий з 1437 р. (NMP IV, 364).

Відапелятивні деривати з архаїчними префіксами:

***Čekъrva:** рос. *Чикирва* (ЖПТ).

***Какъrviшь:** блр. (похідне) *Какорвиши* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN III, 704).

***Zakъrvaшь:** укр. *Заковрашко* (Редько Словник 1, 381) < **Закорвашко* ~ укр. *закавраш* = *закарваш* 'обшлаг, вилога рукава' (Грінченко 2, 45), блр. діал. *закарваш* 'драговина, топке місце на болоті' (ДСБр. 70).

Кореневе **Kъrv-* пов'язане аблаутними відношеннями з **Čъrv-* / **Čъrv-*. Останні реалізувалися в:

***Съrva, *Съrvъ, *Съrvъ / *Čъrva, *Čъrvo, *Čъrvъ, *Čъrvъ:** ст.-укр. Тимошъ *Черва*, 1651 р. (Тупиков 423), укр. *Черв* (ЖПТ), *Чирв* (Новикова 922), ст.-рос. Федор Никитич *Черевин*, 1504 р. (Веселовский 350), рос. *Черв, Червев, Черва, Червов, Черев, Червов* (ЖПТ), хорв. *Červ, Črv* (Leksik 110, 115), пол. *Czerw, Czerwa* (SN II, 286), чеськ. *Červ, Červa* (Moldanová 39) ~ **čъrvo, *čъrva, *čъrvъ, *čъrvъ* (ЭССЯ 4, 82, 166, 171).

***Їьгваѣь**, ***Їьгвѣѣь** / ***Їьгваѣь**: укр. *Черевайко* (Новикова 917), рос. *Черваев* (Рамієц 2, 513), *Червеев* (ЖПТ), хорв. *Červaj* (Leksik 110).

Праантропоніми-демінітиви:

***Їьгвѣсь**: ст.-рос. Парфенко *Червецовъ*, 1674 р. (Тупиков 819), рос. *Червецов* (ЖПТ), пол. *Czerwiec* (SN II, 286) ~ ***ѣьгвѣсь** (ЭССЯ 4, 172–173).

***Їьгвѣца**: пол. *Czerwica* (SN II, 287).

***Їьгвѣкъ**, ***Їьгвѣчь** / ***Їьгвѣкъ**, ***Їьгвѣчь**: укр. *Черевик* (РУС 458), *Черевич* (ІФ), *Чурвич* (КПУ Дн. 2, 150), рос. *Чурвик* (КПУ Луг. 11, 351), хорв. *Červik* (Leksik 110), слвн. *Črvič* (ZSSP 95), пол. *Czerwicz*, *Czerwik*, *Czyrwik* (SN II, 287, 321), луж. *Červik* (Wenzel II/1, 80) ~ ***červikъ** (ЭССЯ 4, 81).

***Їьгвѣкъ** / ***Їьгвѣка**, ***Їьгвѣко**: ст.-укр. Иванъ *Черевъко*, 1578 р. (Памятники III, 80), Данило *Черевко*, 1595 р. (АЮЗР VI/1, 249), укр. *Черевко* (РУС 458), ст.-рос. Васка *Черевковъ*, 1672 р. (Тупиков 819), Федька *Черевковцев*, 1680 р. (Полякова 245), рос. *Черевков* (Новикова 917), блр. *Черевко* (СБГТ 390), хорв. *Červek* (Leksik 110), слвн. *Červek* (ZSSP 92), чеськ. *Červek* (Moldanová 39), слвц. *Čerevka* (TZ Bratislava 52).

***Їьгвѣтъ** / ***Їьгвѣтъ**: рос. *Червяткин*, *Черевяткин* (ЖПТ).

***Їьгвашь**: ст.-рос. (похідне) *Колесниціно*, *Чюрвашево тожъ*, XVII ст. — назва пустища в Углицькому пов. колишньої Ярославської губ. (ПКУ 215), чеськ. *Čarvaš* (ЧП), *Červášek* (Moldanová 39).

***Їьгвакъ**, ***Їьгваць** / ***Їьгваць**: укр. *Черевачъ*, 1767 р. (УЛИ XVIII), *Черевач* — сучасне прізвище (РУС 458), *Червак* (Новикова 916), рос. *Черваков* (ЖПТ), пол. *Czerwacz*, *Czarwak*, *Czerwak* (SN II, 261, 286), чеськ. *Červák* (Moldanová 39) ~ укр. діал. *черевáč* 'чоловік із великим животом' (Піпаш, Галас 219) та ін. Див. (ЭССЯ 4, 166–167: ***ѣьгвакъ**).

***Їьгвапъ**, ***Їьгвапъ** / ***Їьгвапъ**: укр. *Череванъ*, 1773 р. (ДІП V, 107), *Човран* (КПУ Дон. 18, 230) < **Чорван*, *Черванъ*, рос. *Черванов* (Новикова 914), слвн. *Červan*, *Črvan* (ZSSP 92, 95) ~ укр. діал. *черевán'и* 'жінка з великим животом' (Піпаш, Галаш 219).

***Їьгвѣпъ(ѣь)**: укр. *Черевень* (Вол.), ст.-рос. Григорий *Черевна*, 1623 р. (Веселовский 350), блр. *Черевень* (ЖПТ) ~ ***červъnъ(ъь)** (ЭССЯ 4, 83).

***Їьгвашь**: слов'ян. *Червас* (Рамієц 2, 252).

***Їрватѣѣ / *Їрватѣѣ:** укр. *Черватюк* (Новикова 916), *Череватий* (Вол.), рос. *Череватый, Череватов* (ЖПТ), (похідне) *Череватово* — ойконім в Ардатовському пов. колишньої Нижегородської губ. (Мёллер 193), пол. *Czerwaty* (SN II, 286) ~ **červatъ(jь), *čьrvatъjь* (ЭССЯ 4, 81, 167).

Аблаутними відношеннями корінь **Kъrv-* пов'язаний із **Korv-*, який реалізувався в:

***Когва, *Когвъ / *Skogвъ:** д.-руськ. *Коровъ Яковлевичъ*, 1196 р. — новгородський майстер (Тупиков 198), ст.-укр. *Корова*, 1467 р. (Тупиков 198), укр. *Коров* (Горпинич, Бабій 60), ст.-рос. Федко *Корова*, XV ст. (Шумаков Обзор, 184), Истомка *Корова*, 1595 р. (ДТП II, 257), Митка Филиповъ, прозвище *Корова*, 1627—1630 рр. (Сторожев II, 264), хорв. *Korov* (Leksik 316) < східнослов'ян., ст.-пол. *Krowa*, 1394 р. (SSNO III, 150), пол. *Krow, Krowa* (SN V, 300), *Korow* (SN V, 165) < укр., чеськ. *Krova, Škrov* (ЧП) < пол. Про значну продуктивність антропоніма *Корова* на східнослов'янських теренах свідчать численні (62 фіксації) ойконіми *Коровино*. Див. (Vasmer RGN IV, 419—420).

Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *карóва* 'жук-рогач' (Лисенко 92), 'олениця' (Горбач Бродина 176), (похідне) *скоровіти* 'обманути', 'обдурити' (Онишкевич 2, 225) та ін. (ЭССЯ 11, 106—112: **korva*).

Демінутиви:

***Korvica:** рос. (похідне) *Коровицыно*, XVIII ст. — ойконім у колишній Московській губ. (Кусов II, 351), ст.-пол. *Alberto Cronicza*, 1338 р. (SSNO III, 150), пол. *Krowica* (SN V, 301) ~ укр. *корóвиця* 'корова' (ЕСУМ 3, 34), блр. діал. *карóвіца* 'т. с.' (МСМ 1970: 61) та ін. Див. (ЭССЯ 11, 117—118).

***Когвъсь:** укр. *Коровець, Куровець* (Вол.), рос. *Коровцев, Коровцов* (ЖПТ), блр. *Коровец* (ЖПТ), хорв. *Korovec* (Leksik 316) < східнослов'ян., пол. *Krowiec, Korowiec* (SN V, 165, 301).

***Когвъка, *Когвъко, *Когвъкъ:** укр. *Коровка*, 1732 р. (РЧП 352), *Коровка* — сучасне прізвище (Новикова 416), ст.-рос. *Коровка*, 1540 р. (Веселовский 157), (похідне) *Коровкино*, 1539/40 р. — назва поселення в колишньому Тверському пов. (ПМТ 26), рос. *Коровка, Коровков* (ЖПТ), блр. (похідне) *Кароўчына* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 87), пол. *Korowko, Krowka* (SN V, 165, 301), чеськ. *Kravka, Krovек, Krovka, Krovko* (ЧП) ~ укр. діал. *корóвка*

‘сироїжка’ (СБук. Г 225), рос. діал. *корóвка* ‘декілька пригоршень зжато жита, пшениці, вівса’ (СРГСУ 2, 50), ‘обрубок, поліно’ (СРГСУ Доп. 251) та ін. Див. (ЭССЯ 11, 118–119).

***Korvikъ / *Korvičъ:** рос. *Корович* (ЖПТ), ст.-блр. *Жданъ Коровичъ* (Волович 298), *Коровичи* — відантропонімний ойконім у колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IV, 418), серб. *Krāvić* (Nosić 208), ст.-пол. *Tomas Krowik*, 1424 р. (SSNO III, 150), пол. *Korowicz, Krowik, Krowicz* (SN V, 165, 301).

***korve:** укр. діал. *коров'я'*, *-я'ти* ‘корівка’ (Шило 149).

Похідні з консонантом *-x-* / *-š-* у суфіксі:

***Korvaхъ / *Korvaša, *Korvašъ:** ст.-рос. Сенька Дементьевъ сынъ *Коровашекъ*, 1647 р. (ПКВП 95), рос. *Коровашков* (Новикова 416), *Каравашкин, Коровашкин* (ЖПТ), *Коровашево, Коровашино* — назви поселень у колишніх Владимирській та Ярославській губ. (Vasmer RGN IV, 418), пол. *Krowasz* (SN V, 300) ~ рос. діал. *каравáха* ‘хлібина’ (НОС 4, 21), *корováшек* ‘сідниця’ (Сл. Печоры 1, 336), ‘здоба’ (СПГ 1, 420).

***Korvišъ:** пол. *Krowisz* (SN V, 301).

***Korvošъ:** пол. *Krowosz* (SN V, 301).

***korvišъ:** укр. діал. *каравуш* ‘віз для перевезення картоплі’ (Шило 137), рос. діал. *корóвушка* ‘нерівність, яка виникає при тесанні дощок із колоди’ (Сл. Печоры 1, 336).

Чеськ. *Kravák* (ЧП) — рефлекс потенційного псл. ***Korvakъ.**

Похідні з консонантом *-j-* у суфіксі:

***Korvajъ:** ст.-укр. *Коровай* Процевичъ, 1411 р. (ССУМ I, 498), Андрей *Коровай*, 1538 р. (АЮЗР VIII/3, 11), укр. *Каравай*, 1773 р. (ДІП V, 107), *Коровай* (Новикова 416), ст.-рос. Тихон *Коровай*, 1458 р. (Веселовский 156), *Коровай* Оладьинъ сынъ Полохова, 1546 р. (АС I, 287), (похідні) *Короваево*, 1539/40 р. — ойконім у колишньому Тверському пов. (ПМТ 96), *Каравает*, 1599/1600 р. — назва починка в колишньому Казанському пов. (ПМДВ 224), рос. *Каравает, Коровай* (ЖПТ), (похідні) *Караваета, Караваетка, Караваето* (6), *Короваева* (5), *Короваевка, Короваево* (19), *Короваи* (5) та ін. — назви населених пунктів у різних регіонах (Vasmer RGN IV, 417), ст.-блр. Микипор *Коровай*, 1578 р. (Бірыла 1966: 226), блр. *Каравай* (Бірыла 182), (похідні) *Каравай* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. I 13), *Караваетука* — мікротопонім у Мінській обл. (МБ 111), болг. *Кравая* (Илчев 274), хорв. *Kravajca* (Leksik 332), пол. *Krowajczyk* (SN

V, 300), *Korowaj* (SN V, 165) < укр. ~ рос. діал. *каравай* 'що-небудь подібне до кулі' (СРНГ 13, 66), *киравай* 'коровай' (СРНГ 13, 218), блр. діал. *каравай* 'горб на спині' (Барадулін 421), *кырывай* 'коровай, весільний хліб' (Бялькевіч 243) та ін. Див. (ЭССЯ 11, 112–116).

***Когвѣъ**: укр. *Коровій* (Вол.), рос. Степанъ Федоровъ с. *Коровьи Ноги*, 1701 р. (Боровск 240), ст.-пол. (похідне) *Mathie Krouynoga*, 1473 р. (SSNO V, 150) ~ укр. діал. *корівий* 'коров'ячий' (Горбач Бродина 176) і под. (ЭССЯ 11, 119).

Із **Korvѣъ* словотвірною пов'язаний праантропонім ***Когвѣякъ** > д.-руськ. Івашка *Коровьякъ*, 1270 р. (Тупиков 198).

Похідні з консонантом -n- у суфіксі:

***Когвапъ**, ***Когвапъ** / ***Скогвапъ**, ***Скогвапъ**: ст.-укр. Іван *Караван*, 1649 р. (Реєстр 269), укр. *Караван*, 1773 р. (ДІП V, 213), *Караван* – сучасне прізвище (Вол.), ст.-рос. *Коровановъ*, XVII ст. (ПКУ 129), рос. *Корованов* (ЖПТ), *Корованово*, *Корованово Бабутино* – відантропонімії ойконіми в колишніх Пермській і Калузькій губ. (Vasmer RGN IV, 415), хорв. *Škravan*, *Škravanj* (Leksik 647), чеськ. *Škrovánek* (ЧП) ~ укр. діал. *караван* 'віз для перевезення картоплі' (Шило 137), рос. діал. *караван* 'обрубок колоди, поліно' (СРНГ 13, 67), блр. діал. *караван* 'штабель торфу' (ДСБр. 88).

***Когвінь**: ст.-рос. ст.-рос. Бориско *Коровинъ*, 1637 р. (Парфенова 214–215) ~ **korvinъ* (ЭССЯ 11, 118).

***Когвон'а**: слвн. *Kravanja* (ZSSP 301).

***Когвѣнікъ**: укр. *Коровник* (Редько Словник 1, 514), ст.-рос. Івашко *Коровников*, 1623 р. (Полякова 116) ~ укр. *корівник* 'доглядач корів; пастух' (ЕСУМ 3, 34).

Похідні з консонантом -r- у суфіксі:

***Когвагъ**, ***Когвагъ**: болг. *Кравареv*, *Краваров* (Илчев 274), ст.-макед. Михо, син на *Кравар*, XV ст. (Іванова Студии 339), макед. (вторинні) *Краваревски*, *Краваровски* (Речник ПКМ I, 690), слвн. *Kravaric* (ZSSP 301), хорв. *Kravar* (Leksik 332), пол. *Krowarz* (SN V, 300), слвц. *Kravarik* (TZ Трпав 117) ~ укр. діал. (похідне) *короварник* 'корівник' (СБук. Г 225), чеськ. діал. *kravař* 'пастух корів' (Bartoš 162) та ін. (ЭССЯ 11, 116).

Похідні з консонантом -t- у суфіксі:

***Когватъ(ъ)**: блр. (похідні) *Короватичи*, *Короваткино* – ойконіми в колишніх Мінській та Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 418),

хорв. *Kravat* (Leksik 332) ~ укр. діал. *корóватий* 'схожий на корову' (ЕСУМ 3, 334), рос. діал. *коровáтка* 'віз для перевезення снопів' (СГРС 6, 48).

**Korvītъ*: рос. *Коровитов* — сучасне прізвище, (похідне) *Коровитчино* — ойконім у колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN IV, 420).

Континуанти псл. **(S)kьrz-*

Про потенційність суфіксально не ускладнених псл. **Кьrza*, **Кьrzo*, *Кьrзь*, **Кьrзь* / **Skьrza*, **Skьrзь* свідчать: укр. *Кирза* (КПУ Полт. 8, 219), *Криза* (КПУ Звитязці Київ. 5, 367) < **Кирза*, *Кірз* (НКП Херс. 106), *Корза* (Богдан 135), *Корзо* (РУС 205), *Кроз* (КПУ Ув. Дон. 4, 350) < **Корз*, *Курза*, *Курзо* (Новикова 454), *Хурза* (ПСС 3 790), а також *Керез* (КПУ Черк. 4, 462), *Керезь* (м. Шепетівка Хм.), *Керéза* (Мик.), *Куреза* (Черк.), *Куроз* (Черк.), *Куруз* (КПУ Він. 5, 20) — форми з секундарними голосними після плавного, *Скирза* (м. Тернопіль), ст.-рос. Окатикъ *Карза*, 1498 р., *Корзо* Самсоновъ, 1539 р. (Тупиков 175, 196), *Курза*, 1543 р. (Лихачев 2, 203), *Корза* Стефанъ Тимфеевъ, 1571 р. (Титов Рукописи, 99), (похідні) *Корьзино*, а *Гривки тожъ*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 93), *Кярзина* — ойконім, *Кярзинская межа*, 1671 р. — мікротопонім у Толвуйському погості (АЮБ II, 243, 250), рос. *Карзов* (Вол.), *Керзо* (КП Твер.), *Кирза* (ЖПТ), *Корза* (Superanskaja 10), *Корзо* (м. Москва), *Хорзов* (КП Твер.) < **Корзов*, *Курзо* (ЖПТ), *Курзин* (Дон.), *Скарзов* (САМ 208), *Скорзов* (ЖПТ), (ойконіми) *Карзина* — в колишній Олонецькій губ., *Карзова* — в колишній Новгородській губ., *Кирзино* — в колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN IV, 69, 157), *Хорзино* — в колишній Костромській губ. (Списки Костр. 220) < **Корзино*, *Кярзино* — в Заонежжі, помилково віднесене до запозичень із карельської мови [(Муллонен 150); насправді ж із **Керзино* аналогічно до *Дярбино* / *Дербино* — там само], *Курзина Гора* — в колишній Олонецькій губ., *Керезино* — в колишній Владимирській губ. (Vasmer RGN IV, 135, 699), блр. *Керзо* (м. Вітебськ), *Корза* (Бірыла 214), *Корзо* (м. Гомель), *Курзо* (м. Мінськ), *Хорза* (СБГТ 386), *Карзово*, *Корзино* — назви поселень відантропонімного походження в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 66, 286), *Кéрзаушчына* — мікротопонім (МБ 116), серб. *Кърза* (Ђирић

317), хорв. *Korza, Korzo, Krza, Kurz* (Leksik 316, 341, 350), слвн. *Kerz* (LP), *Kurz, Skarza* (ZSSP 316, 553), ст.-пол. Petri *Korza*, 1441 р. (SSNO III, 90), чеськ. *Chrz* (Beneš 79) < **Krz*.

Стосовно апелятивного підґрунтя пор.: укр. діал. *керéза* 'плече' (Мик.), *кірза* 'бромус польовий, *Bromus arvensis* L.' (Аркушин 1, 220), *кірза́* 'бур'ян, взагалі всі смітисті рослини' (с. Воскодави Гощанськ. р-ну Рв.) (Галецький 330), *кóрза* 'деталь головного убору заміжньої жінки у формі обруча, на який накручували волосся, кибалка' (Гримашевич 75), *курза́*: *курзу́-верзу́* 'нісенітниця, безглузда балаканина' (ЕСУМ 3, 153), рос. діал. *ка́рза* 'жердина' (НОС 4, 23), *карза́* 'криве, сучкувате дерево' (СГРС 5, 79), *крез* 'прізвисько скупі людини' (СРНГ 15, 207) < **керз* (метатеза), *кі́рза* 'злість' (СРНГ 13, 221), *кризы́* мн. 'груди змерзлого гною' (СРНГ 15, 253), *кóрза* 'зла, сварлива людина' (СРГСУ Доп. 249), 'рябий лицем' (Погодин 33 < фін.), *корза́* 'стара баба' (Меркурьев 71), *кóрза́* 'дівчинка-пустунка' (ПОС 15, 237), *ку́рза* 'неохайно одягнена жінка, дівчина' (НОС 4, 182), *курза́* 'про нетямущу, незграбну в роботі жінку' (ССГ 11, 242), *кырзы́* тільки мн. 'грудки змерзлої грязі або снігу' (СРНГ 16, 202), *кя́рза* 'морда собаки, корови чи коня' (Пономарев № 60, 2), *хорзы́*, *хырзы́* 'змерзла грязь на дорозі' (Васнецов 16), які тлумачать як запозичення з прибалтійсько-фінських мов (Аникин 1997: 356), слвн. *krza* 'тупий ніж' (Bezljaj II, 105) із загальним значенням 'кривий, нерівний'.

На основі якісного чергування **Kъrza* пов'язане з **Їъrza* > укр. (вторинні) *Чарзинський* (Ономастікон 285), *Черзинчук* (КС Черк. 2, 78), рос. *Чурзин*, 1816 р. (Гераклитов 173), *Чурзин* — сучасне прізвисьце (Лет. ЖС 2009, № 46, 162), (похідне) *Чурзина* — назва хутора в колишній Самарській губ (Список Самар. 520).

На основі якісно-кількісного аблауту **Kъrъzъ* пов'язане з **Їerъzъ*, яке континують ст.-рос. Каур *Черезов*, 1584 р. (Веселовский 350), Лучка Яковлев сынъ *Черезовъ*, 1629 р. (КВ 174), рос. *Черезов* (Вол.), (похідне) *Дружинки Черезова* — назва поселення в колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN III, 101). Щодо апелятивних відповідників пор., наприклад, слов'янську лексику, зібрану під гаслом **čerъzъ* в (ЕССЯ 4, 76–77).

Суфіксальні деривати:

**Kъrъzoba* / **Kъrъzobъ*: ст.-укр. Курыло *Корзубенъко*, 1649 р. (Реєстр 315), рос. *Корзубов* (ЖПТ) < **Корзобов* (під впливом лабі-

ального -б-) ~ рос. діал. *карзубый* 'про людину без одного чи кількох зубів' (СРГ Морд. 1, 349).

***Kъrзega:** ст.-рос. Івашко *Курзega*, 1661/62 р. (ОРЗ 497–498).

***Kъrзаха / *Kъrзіха / *Kъrзиха:** ст.-рос. Нікита *Корзаха*, XVI ст. (Майков 260), Максим *Корзихин*, 1610 р. (Веселовский 155), ст.-блр. (вторинне) Іванъ *Корзашковичъ*, 1595 р. (АВК XIV, 517), Обрамко Оedorовъ *Корзухин*, 1689 р. (Парфенова 213), рос. *Карзухин*, *Карзихин* (ЖПТ) ~ рос. діал. *корзұха* 'криве, сучкувате дерево' (СГРС 6, 38), 'лайливе слово' (СРНГ 14, 331), блр. діал. *керзұха* 'невдало спечений хліб' (СГЦРБ 1, 191).

***Kъrзajъ / *Kъrзujъ:** рос. *Карзай* (Лет. ГС 2008, № 21, 34), *Корзаев* (КМ 214), *Курзаев* (ЖПТ), *Корзуев* (СКТ 376) ~ рос. діал. *кырзай* 'замерзлі грудки грязі' (ОСВГ 5, 165), *карзуй* 'про вередливу, уїдливу людину' (СРНГ 13, 90), *кірзуй* 'трав'яниста рослина з родини бобових, донник' (ПОС 14, 132).

***Kъrзejъ:** ст.-рос. *Харзеев* Іван Григорьев, 1572 р. (Веселовский 337), Михайло *Харзѣевъ*, 1683 р. — форми з фонетичним рухом *К- > Х-*, (похідне) *Курзеева гора*, 1563 р. — оронім в історичній Обонезькій п'ятині (ПКОП 225), рос. *Корзеев* (Лен. М 9, 249), *Курзеев* (КП Вологда), блр. (вторинні) *Карзяёнак*, *Кірзяёнак* (Бірыла 185, 203), (похідне) *Карзеева* — ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 87).

***Kъrzadlo:** ст.-укр. Ерошка *Корзайло*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 174), рос. *Кірзалов* (КПУ м. Київ 2, 100), *Курзалов* (ИС 20) ~ рос. діал. *карзълка* 'щітка для розчісування шерсті' (СРГК 3, 329), *карзалы* мн. 'т. с.' (Новгород. словарь 370), мотивовані дієслівною лексикою на зразок укр. діал. *кирзати* 'просуватися з великими труднощами' (ЕСУМ 2, 436), *кързати* 'ламати', 'плести, зморщувати (під час роботи)' (ЕСУМ 3, 17), рос. діал. *кы'рзать* 'колоти дрова' (СГРС 6, 332), блр. діал. *кэ'рзаць* 'невміло плести' (Кривіцькі 1979: 109), *кірзаца* 'тинятися без діла' (РСВ 1, 255) та ін. Див. (Козлова 199).

***Kъrzidlo:** рос. *Керзилов* (КПУ Ник. 1, 650), *Кирзилов* (КПУ Ник. 12, 20), *Корзилов* (ЖПТ) ~ рос. діал. *корзілка* 'пристрій для утримання невода в ополонці [...] ' (Кошкарева 61) ~ укр. діал. *кързити* 'плести, зморщувати' (ЕСУМ 3, 17) та ін. Див. (Козлова 200).

***Kъrзакъ, *Kъrз'акъ / *Skъrз'акъ:** укр. *Корзаченко* (СКТ 376), ст.-рос. Афтомонъ Оторого сынъ *Курзаковъ*, 1613–1627 рр., Стефан Второв сын *Курзаков*, 1651 р. (ЯА 19), Артюшка Павловъ *Карзаковъ*, 1678 р. (ПК Котельнич 27), Тихан *Хорзаков*, XVII ст. (Котков,

Панкратова 181), рос. *Карзаков, Корзаков, Курзаков* (ЖПТ), *Курзяков* (Вол.), *Скорзяков* (КП Твер.), блр. *Карзак* (Бірыла 214), чеськ. *Krzák* (ЧП), слов'ян. *Карзяк* (Магницький 50). Судячи з ареалу, слід критично поставитися до версії про запозичення рос. *Курзаков* із тюркського першоджерела (Баскаков 179).

Щодо мотивації пор., наприклад, укр. діал. *кірзák* 'кирзовий чобіт' (Аркушин 1, 222), (похідне) *карз'якати* 'говорити дурниці; базікати' (ЕСУМ 2, 391), рос. діал. *кóрзаки* мн. 'великі чоботи' (СРНГ 14, 330).

***Кързѣкъ:** ст.-укр. *Karzík* Marczin, XVI ст. (Жерела II, 232), укр. *Кірзик, Корзик, Курзик* (Богдан 121, 135, 152), *Хурзик* (Жит.), ст.-рос. Ондрюшка Івановъ *Корзиковъ*, 1630 р. (Устюг Великий 25), (похідне) *Курзиково*, XVI ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 289), рос. *Корзиков* (Вол.), блр. *Керзик, Корзик* (ЖПТ), хорв. *Krzik* (Leksik 341) ~ рос. діал. *кúрзик* 'пиріг із горохової муки' (Селигер 3, 173).

***Кързѣкъ:** ст.-рос. Іванъ Вахромеевъ сынъ *Корзок*, 1668 р. (Шляпин 2, 245).

***Кързукъ, *Кърз'укъ:** укр. *Корзюкъ*, 1732 р. (РЧП 201), *Кирзук* (Богдан 156), рос. *Карзюков* (КПУ Луг. 1, 5421), *Корзуков* (КПУ Харк. 2, 155), *Курзуков* — сучасне прізвище, блр. (похідне) *Карзюкі* — ойконім у Мінській обл. (Рап. Мін. 127).

***Кързука:** рос. *Корзыкин* (КП Твер.), *Курзыкин* (ЖПТ).

***Кързель / *Кързѣ'а, *Кързѣль:** укр. *Курзель* (Вол.), ст.-рос. *Корзлин*, 1560 р. (АСЗ I, 87), Іванъ *Корзлинъ*, 1691 р. (Курдюмов III, 208), (похідні) *Кирзлово*, 1552 р. — ойконім на р. Олонці в Новгородській землі (Греков 1914: 23), *Корзлин стан*, 1675 р. — у колишній Костромській губ. (Островский 233), ст.-пол. *Karzel*, 1360 р. (SSNO II, 542), чеськ. *Kerzel* (ЧП).

На основі якісного чергування **Кързель* пов'язане з **Сързель* > укр. *Черзель* (с. Світанок Корецьк. р-ну Рв.; Анк.).

***Кързолъ:** рос. *Корзолеев* (Рязан. КП 1, 617).

***Кързуль:** рос. (похідне) *Корзули* — мікротопонім у колишній Псковській губ. (Василев 1, 141), очевидно, воно ж *Карзули* — ойконім (Окулич-Казарин 235).

***Кързимъ:** рос. *Кирзимов* (ВО 2, 25) < **Кырзимов* < **Кързимов*, слов'ян. (похідне) *Korzum* — ойконім на території Саксонії [за однією з версій — із дієприкметника **kърzim-* (HOS I, 487)] ~ **kърziti* (сѣ) (ЭССЯ 13, 243–244).

***Къгзотъ:** рос. *Керзум* (Лет. ЖС 2008, № 40–52, 151) < **Керзом* (під впливом лабіального -м-), слов'ян. *Курзум* (Pamięć 2, 145).

***Къгзапъ:** ст.-укр. *Andrzej Kirzan*, XVI ст. (Жерела II, 138), укр. *Карзан* (Вол.), *Кирзан* (СП 174), *Кірзан* (Новикова 337), *Корзан* (Рв.), *Курзан* (Вол.), ст.-рос. *Корзан* Григорий, 1624 р. (Веселовский 155), *Курзанцовъ* Степанъ, 1661 р. (ОДВ XII, 510), рос. *Карзанов* (ЖПТ), *Корзанов* (КС м. Київ 576), *Курзановъ*, 1716 р. (Курдюмов V, 130), *Курзан* (САМ 124), *кырзан* – прізвисько (СРНГ 16, 202), (похідне) *Карзаны* – ойконім у колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IV, 68), блр. *Карзан*, *Корзан* (ЖПТ), *Курзан* (Бірыла 233), чеськ. *Krzan* (ЧП) ~ укр. діал. *корзán* 'старий чоловік', 'зношене взуття' (ГГ 101), 'прісний сухий спечений пиріг' (ЕСУМ 3, 17), *корзані* мн. 'будь-яке старе взуття' (СБук. Г 224).

***Къгзопъ:** укр. *Кирзон*, *Курзон* (СКТ 334, 424), *Корзон* (Процюк 215), блр. *Карзон* (Бірыла 185), *Керзон*, *Корзон* (ЖПТ), чеськ. *Korzonek* (ЧП).

***Къгзупъ, *Къгзупъ:** ст.-укр. Григорий *Корзунъ*, 1555 р. (Тупиков 196), Радко *Корзунъ*, 1649 р. (Реєстр 435), укр. *Курзунъ*, 1718 р. (ПЧП 111), *Корзунъ*, 1732 р. (РЧП 226), *Кирзунъ*, 1756 р. (АК 5, 69), *Керзун* (м. Чернівці), *Кирзун* (СКТ 334), *Корзун*, *Корзунъ* (ГЖ 144), ст.-рос. Гаврила *Корзуновъ*, 1605 р. (Андреев КО 30), Тимофеи Игнатъев сынъ Застенков, прозвище *Карзун*, 1611 р. (ПОСм. 111), (похідні) *Харзуны Большие*, *Харзуны Малые*, 1645 р. – назви починків у колишній Костромській губ. (Рязановский 5), рос. *Карзунов* (ЖПТ), *Керзун* (ЖПТ), *Кирзун* (м. Оренбург), *Корзунов* (Новикова 413), блр. *Карзун*, 1746 р. (Бірыла 1966: 225), *Корзун* (Бірыла 214), *Карзуново*, *Корзуново* – відантропонімні ойконіми в колишній Вітебській губ. (Список Вит. 161, 303), *Карзуны* – ойконім у Могильовській обл. (Рап. Маг. 87), слвн. *Korzun* (ZSSP 288), лит. *Korzuinas* (LPŽ I, 1053) < слов'ян., слов'ян. (похідне) *Корзуновка* – ойконім у колишній Ковенській губ. (Список Ковен. 28) ~ укр. діал. *корзún* 'кошик' (ЕСУМ 3, 17), рос. діал. *карзún* 'людина з поганими зубами чи без зубів, як правило, передніх' (ТСГТО 4, 9), 'балакуча людина' (ПОС 13, 500).

***Къгзепъ, *Къгзъпъ(јъ):** ст.-рос. (похідні) *Корзново*. 1502 р. – назва починка в колишній Костромській губ. (Горчаков 7), *Корзенево*, 1515 р. – ойконім у колишній Московській губ. (Каштанов 1970: 416), Тимофей, прозвище *Корзна*, 1611 р. (ПОСм. 110), Леонтей

Иванов Корзников, XVII ст. (ТК II, 297), рос. *Корзенева* (Лет. ЖС 2008, № 43, 214), *Курзенева* (ЖПТ), ст.-блр. Янь Юрьев. *Корзна*, 1598 р. (ОДВ V, 40), хорв. (вторинне) *Broz Krzinar*, 1575 р. (MHS 276) ~ укр. діал. *кóрзни* мн.: *плисті кóрзни* 'говорити дурниці' (Аркушин СДЗ 99), рос. діал. *карзэня* 'привид' (ОСВГ 5, 27), *кóрзень* 'маленький калач' (Элиасов 164), *кúрзни* мн. 'різновид млинців' (НОС 4, 182), (префіксальне) *кóкорзни* мн. 'підсанки' (СВГ 3, 79), блр. діал. *курз-ня* 'небилиця' (Яўсееў 61) та ін. Див. (Козлова 198).

**Къгзина*: укр. *Корзина* ч. (КПУ Полт. 1, 204), *Корзина* ж. — прізвисько (Чабаненко ПНН 1, 215), *Кризина* (РІ Зак. 1, 416) < **Кирзина* ~ укр. *корзіна*, рос. діал. *ка́рзина* 'щітка' (Новгор. словарь 370), *корзіны* мн. 'саморобні в'язані тапки, підшиті шкірою' (ЯОС 5, 83), *корзінка* 'вид жіночої зачіски, коли коса скручується на потилиці пучком' (Моисеев 69), *ха́рзина* 'стара хатина' (НОС 12, 8) < **ка́рзина* та ін. Див. (ЭССЯ 13, 243).

**Къгзинъ* — патронім на *-in-*: ст.-рос. Гридица *Курзинъ сынъ*, 1472 р. (Леонид 27), Кипр Иванов *Кярзин*, 1563 р. (ПКОП 207), орієнтоване на прибалтійсько-фінське першоджерело (Кюршунова 295), Павел *Корзин*, 1596 р. (ВКТСМ 198), Яков Третьяков сын *Харзин*, 1603 р. (Анхимюк 31) < **Карзин*, Бурнашъ Степанов сынъ *Корзин*, 1613 р. (ПМЦ 175), Івашко *Харзинъ*, 1654 р. (Переславль-Залесский 2), Шестачко *Корзин*, 1682 р. (Полякова 114), рос. *Керзин*, *Кирзин* (ЖПТ), *Курзин* (КМ 225), *Кризин* (КПУ Харк. 1, 132), блр. *Курзін* (Бірыла 233).

**Къгзугъ*: рос. *Корзырев* (РУС 205).

**кѣрзатѣ(ь)*: укр. діал. *кирзатий* 'курносий' (ЕСУМ 2, 435), блр. діал. *кірзаты* 'кирпатий' (Янкова 157).

**Къгзетъ*: укр. *Курзет* — прізвисько (Чабаненко ПНН 1, 238).

**кѣрзѣтѣ(ь)*: рос. діал. *корзя'тка* 'ватрушка' (СРНГ 14, 331), *курзя'тка* 'т. с.' (Калинин. словарь 114).

**Къгзотъ*: хорв. *Korzot* (Leksik 317).

**Къгзоватъѣ*: ст.-рос. Анисимъ Григорьевъ сынъ *Корзоватой*, 1699 р. (Никитников 1869: 48).

Праантропоніми відапелятивного походження з непродуктивними на сьогодні префіксами:

**Акъгза*: рос. *Ахорзин* (КПУ Од. 10, 38) < **Акорзин*.

**Акъгзапъ*: рос. *Акурзанов* (Никонов 1973: 238).

Вокъгзъ* (Рокъгзъ*): слов'ян. Иван *Бокорз*, XVI ст. (ЛІМ № 594, 118).

***Kokъrzatъ(jь)**: укр. *Кохерзат* (Богдан 126) < **Кокерзат*.

***Mokъrzель (*Mokъгъзь) / *Mukъrzель (*Mukъгъзь)**: рос. *Мукар-зель* (Лет. ЖС 2002, № 1–13, 137). Виразніше лабіальне -у- могло стабілізуватися під впливом анлаутного М-.

***Nakъrza**: укр. *Накирза* (СП 244).

***Obkъrza**: рос. *Окорзина ж.* (ЖПТ).

***Šekъrza**: рос. *Шекарзин* (ПКТГ 1888: 33).

***Šekъrzaпъ**: рос. *Шакирзанов* (КПУ Дон. 18, 242).

Повний ступінь кореневого вокалізму о-ряду ілюструють:

***Korza, *Korзь / *Skorзь**: ст.-укр. *Андрей Корозовко*, 1565 р. (Тупиков 198), укр. *Короза* (РУС 206), *Кароза* (Дон.) < **Короза*, ст.-рос. *Яковъ Корозъ*, 1504 р. (ОДМ XXI, 79), рос. *Скорозов* (АУИФ 405), (похідне) *Корозино* — ойконім у колишній Казанській губ. (Vasmer RGN IV, 427), *Опанасъ Павъловичъ Короза*, 1565 р. (ЛМ 1915: 347), блр. *Короза* (ЖПТ), пол. *Koroz, Koroza* (SN V, 165) < укр. ~ блр. діал. *кароза* 'уперта, вередлива людина' (Юрчанка СНС 150) та ін. Див. (Козлова 195). Пор. ЭССЯ 11, 131 (**korza* ? — «звуконаслідувальне»).

***Korziць**: ст.-укр. *Корозич*, XVI ст. (Жерела III, 474), блр. (похідне) *Карозічы* — ойконім у Гродненській обл. (Рап. Гр. 115).

***Korzēja, *Korzějъ**: укр. *Каразей* (Горпинич 272), *Коразій* (Редько Словник 1, 507), *Корозія*, *Каразія* (Вол.), рос. (похідне) *Каразеев* — ойконім у колишній Воронежській губ. (Vasmer RGN IV, 53), пол. *Korozej* (SN V, 165) < укр.

***Korзьпъ(jь)**: рос. *Корозников* (ЖПТ), ст.-блр. *Богданъ Каразна*, 1520 р. (Тупиков 174).

III. АНТРОПОНІМНІ ЕТЮДИ

Укр. *Базар*

Зафіксоване в с. Павловичі Локачинського р-ну Волинської обл. (Анк.). Має паралелі: блр. *Базар* (Бірыла 33), ст.-рос. Дмитрок Евсѣвьев сын *Базар*, 1535 р. (Лихачев I, 11), Сергій *Базарь*, 1551 р. (УА 104), рос. *Базаров* (Лен. М 4, 34) — патронім на -ов, хорв. *Bazara* (Leksik 32), слвн. *Bazarič* (ZSSP 27) < *Bazar-ič*, пол. *Bazar* (SN I, 213).

Стосовно початкового *Б-* / *В-* пор. укр. *Пазарюк* (СП 263), рос. *Пазарь* (ЖПТ), хорв. *Pazarac* (Leksik 490), пол. *Pazarek* (SN VII, 245) і под., які наводять на думку про первісне *Пазар-* / *Pazar-* (як результат одзвінчення анлауту).

Щодо кореневого -з-, то воно, очевидно, також вторинне, пор.: укр. *Басар* (Богдан 8), хорв. *Basar* (Leksik 29), макед. *Басаров* (Речник ПКМ I, 96), пол. *Basar* (SN I, 188), слвц. *Basár* (TZ Bratislava 19) ~ укр. *Пасарюк* (СП 266), хорв. *Pasar* (Leksik 482), слвн. *Pasar* (ZSSP 425), пол. *Pasarek* (SN VII, 211).

Сказане дає підстави звести всі ці факти до прообразів **Pasara*, **Pasargь*, мотивованих відповідними апелятивами, пор., наприклад, чеськ. діал. *pasary* 'шалені витівки, пустоші; нісенітници' та ін., наведені в (Козлова IV, 210).

Додамо, що позиційне одзвінчення *с-* > *з-* простежується й у безпрефіксних поміна ргоргіа, наприклад: укр. *Сапа* (Чучка 503) ~ *Зара* (СП 151), рос. *Сапов* ~ *Заров* (ЖПТ), пол. *Sar*, *Sara* (SN VIII, 293) ~ *Zar*, *Zara* (SN X, 430) і т. п.

Укр. *Бердар* і под.

Укр. *Бердар* — сучасне прізвище (Чучка 97), (похідне) *Бердарево* — мікротопонім (Піпаш, Галас 235) генетично споріднені з болг.

Бърдари — мікротопонім, *Бърдарите* — ойконім у Дряновско (Ковачев 2009: 80, 139) відантропонімного походження, макед. Коста *Бердар*, Минчо, син на *Брдар*, XV ст. (Иванова Студии 337), *Брдаров* (Речник ПКМ I, 157), серб. *Брдар* — сучасне прізвище, *Brdari* — ойконім у Боснії та Герцеговині (Im. m. 93), хорв. *Brdar* (Leksik 70), словн. *Břdar*, *Debelobřdar* — мікротопоніми (Škrlep 13, 19), ст.-пол. *Ian Bardarz*, 1396 р. (SSNO I, 92), чеськ. *Berdar*, *Brdár* (ЧП), ст.-словц. *Jurko Brdar*, 1618 р. (HSSJ I, 154), словц. *Brdárová* ж. — сучасне прізвище у Братиславі (TZ Bratislava 37). На основі цих фактів імовірна реконструкція псл. ***Bъrđarъ**, мотивованого апелятивом ***bъrđarъ** > укр. діал. *бердъръ* (рідковживане, застаріле) ‘майстер виготовляти берда’ (СБук. Г 29), болг. *бърдър* ‘хто виготовляє берда для ткацького верстата’ (БЕР I, 101, стаття *бърдо*), серб. *брдър* ‘майстер, який виготовляє і продає берда’ (Марковић 66), словн. *brdár* (Bezljaj I, 40, стаття *brdo*), чеськ. *brdař* ‘хто виготовляє берда’ (Kott I, 94), словц. діал. *brdár* ‘бердник’ (SSN I, 185). Стосовно словотвірної моделі (суфікс ***-arъ**) пор. псл. ***drъvarъ**, ***gъrъščarъ**, ***kozarъ** і т. п. (SP 2, 21). В ЕССЯ та SP архетип ***bъrđarъ** пропущено.

Крім ***bъrđarъ**, можна відновити ще деякі пралексеми для назви майстра з виготовлення берд, а саме:

***bъrđъnikъ**: ст.-укр. *бердникъ* ‘майстер, який виготовляє берда’ (Тимченко 1, 52), укр. *бёрдник* (Грінченко 1, 50), блр. діал. *бёрднік* ‘т. с.’ (ТС 1, 54), ст.-рос. *бердник* ‘майстер, який виготовляє берда (деталі ткацького стану)’, 1500 р. (Сл. РЯ XI–XVII вв. 1, 140), рос. діал. *бёрдник* ‘т. с.’ (СРНГ 2, 243), які відобразилися в національних ономастиколах: укр. Васил *Бердникъ*, 1718 р. (ДІП I, 90), *Бердник* — сучасне прізвище (м. Луцьк), ст.-рос. Семейка Яковлев сын *Бердников*, 1623 р., Алешка Васильев сын *Бердник*, 1647 р. (Полякова 30), Ос(ь)ка Костянтинов *Бердникъ*, 1668 р. (Парфенова 56), (похідне) *Бердниково*, XVI ст. — ойконім у колишньому Муромському пов. (ПКМГ I/1, 878), рос. *Бердник*, *Бердников* — прізвища (ЖПТ), *Бердниково* — відантропонімні ойконіми в колишніх Вологодській (2 фіксації), Костромській (4 фіксації), Нижегородській губ., *Бердники* (3) — в колишніх В’ятській, Костромській, Ярославській губ. (Vasmer RGN I, 346), блр. *Бёрднік* (Бірыла 52) < ***Bъrđъnikъ**;

***bъrđъnica**: рос. діал. *бердніца* ‘жінка, яка виготовляє берда’ (СРНГ 2, 243);

**bъrdovezъ*: рос. діал. *бердовя* 'з 'бердник' (СРНГ 2, 243).

Ці реконструкції також відсутні в етимологічних словниках праслов'янських лексичних старожитностей, хоча для двох останніх архетипів праслов'янська хронологія непевна з огляду на ареал.

Ст.-рос. *Бруда*

Фіксується під 1639 р. — *Бруда* Максимка, он же *Брудастовъ* (ГКН 13). Може зіставлятися із ст.-рос. *Брудков* Никодим, 1543 р. (Веселовский 50), Воинъ *Брудковъ*, 1634 р. (ВРК 321), рос. *Брудзь* (ЖПТ), укр. *Брудь* (НКП Хм. 2, 610). Пор. ще відантропонімний ойконім *Брудово* — в Можайському пов. колишньої Московської губ. (Огородников 1862: 232).

Кореневе *Бруд-* постало в результаті депрефіксації первісного **Обруд-*, пор., наприклад, рос. *Орудов* — сучасне прізвище, *Орудево*, 1555 р. — в колишній Московській губ., власність Новоспаського монастиря (ВКМН 6), *Орудово* — назва поселення у Тверській обл. тощо (< **Обрудов*, **Обрудово*).

Стосовно апелятивних відповідників пор. ст.-рос. *бруди*: *бруди* руси, высадают, 1524 р. (Сметанина 16), рос. діал. *бруд* 'край глиняного горщика' (Селигер 1, 70), укр. діал. *бруд*, *брудь* 'борода', 'поріст на обличчі чоловіка, що голиться', блр. діал. *брудзь* 'пушок, волосся на губах і підборідді' та ін. (ЕСУМ 1, 265) ~ блр. діал. *абруд* 'обруч, обідок' (Барадулін 377), 'нижня частина дерев'яного посуду (цебра)', яке слушно зводять до **obrōdъ* (ЭСБМ 1, 58).

Явище декомпозиції (перерозкладу) на межі префікса та кореня можна проілюструвати ще на прикладі рос. діал. *болоко* 'хмара', блр. діал. *болакi* мн. 'хмари' < **obvolko* (ЭССЯ 31, 85–87), рос. діал. *бруб* 'т. с., що обруб' (СПМ 386) < **obrōbъ*, *бучни* 'різновид взуття' та ін. (Ильинский 273–275).

Реконструйоване **Obrōda*, а також **Obrōdъ*, **Obrōdъ* можуть розцінюватися як потенційні праантропоніми. На основі аблауту о : е вони пов'язані з **Obrēda*, **Obrēdъ* > ст.-рос. *Обрядов* Михаил, 1496 р., *Обрядин* Левка, XV ст. (Веселовский 226), рос. *Обрядов*, *Обрядин* (ЖПТ), *Брядов* (Переможці Харк. 1, 240) і т. п.

Укр. *Деременда* і т. п.

Фіксується в Тернопільській обл. Формально це композит — результат основоскладання імперативної форми від дієслова *дер-*

ти в першій частині та іменника *менда* у другій: **Derimqda*. Поєднувальне -е-, очевидно, — результат міжскладової асиміляції або впливу з боку дієслова на зразок укр. діал. *дерети* ‘дерти’ (Онишкевич 1, 209). Розклад назального, найімовірніше, відбувся під впливом польської мови.

Фактичний матеріал свідчить про потенційність ще деяких похідних із першим компонентом **Der-*:

**Deribolto*: укр. *Дериболот* (РУС 123) і под.

**Deribr'uxo*: ст.-рос. (похідне) *Дерибрюхова*, 1680 р. (Холмогоровы 46), варіант *Дерюбрихова* — ойконім у колишній Московській губ. (Vasmer RGN III, 4).

**Deriglazъ*: ст.-рос. Дмитрій *Дериглазовъ*, 1584 р. (Курдюмов III, 3), Василій *Дериглаз*, 1607 р. (Веселовский 95), Івашка Михайловъ, прозвище *Дери-глаз*, 1669 р. (КЦГ 18), Петръ Алексѣевъ с. *Дериглазовъ*, 1681 р. (Сиб. города 93), (похідне) *Дериглазово*, 1539/40 рр. — назва поселення у колишньому Тверському пов. (ПМТ 135), рос. *Дериглазов* (Новикова 247), *Дериглазово* (3) — ойконіми в колишніх Костромській, Псковській, Вологодській губ. (Vasmer RGN III, 1).

**Derigozъ*: ст.-рос. Никифор *Деригузов*, 1564 р. (Веселовский 95), рос. *Деригузова* — ойконім у колишній Олонецькій губ. (Vasmer RGN III, 1) ~ укр. *дерігуз* ‘обідранець’ (ЕСУМ 2, 40), схв. *дѣригузъ* ‘поле, заросле колючою травою’ < **derigozъ* (ЭССЯ 4, 207).

**Derikonъ*: рос. *Дериконъ* (РУС 123).

**Derikotъ*: укр. *Дерикот* (Новикова 247).

**Derikoza*: укр. *Дерикоз* (СП 117).

**Derikrajъ*: пол. *Dzierzykraj* (SN II, 643).

**Derikъrčъma*: укр. *Дерикорчма* (Новикова 247).

**Derimedъѣdъ*: укр. *Деримедвідъ* (СП 117), рос. *Деримедведь* (РУС 123).

**Deripalъ*: укр. *Дерипала* (КПУ Він. 1, 886).

**Deripojaзъ*: укр. *Дерипаско* (РУС 123).

**deriploъ*: укр. діал. *дерипліт* ‘дереза, Lysium L.’ (ЕСУМ 2, 40).

**Derižaba*: болг. *Деріжабов* (Илчев 161).

Стосовно компонента -*mqd-* пор. праантропоніми **Bezmqda*, **Bēlomqđъ*, **Ĉьrnomqđъ*, **Dǝlgomqđъ*, **Golomqđъ*, **Xolimqđъ*, **Malomqđъ*, **Mqđorѣzъ*, **Mqđovarъ*, **Obdъrimqđъ*, **Saromqđъ*, **Suxomqđъ*, **Suromqđъ*, **Trimqđъ* та ін. (Шульгач 2008: 262, 264, 277).

Укр. Дор і под.

Базове псл. *Догъ відновлюється на основі укр. *Дор* (НКП Херс. 82), рос. *Доров* (ЖПТ), хорв. *Dor* (Leksik 137), пол. *Dor* (SN II, 486).

До цього списку можна додати д.-руськ. *Доръ*, згадане в Іпатіївському літописі під 1256 р.: «зажгоша Тансевиче. и Боудала и Ранмоче и Комата. и Дора и града. плѣнахуѣтъ». Укладачі покажчика до перших восьми томів ПСРЛ тлумачили компонент *Дора* як особове власне ім'я і як топонім і подавали його у відповідних випусках (Указатель ПСРЛ I, 308; II, 100). На наш погляд, йдеться про обійстя *Дора* — одного з ятвягів, яке згоріло під час війни князя Данила Романовича з непокірним племенем (ПСРЛ II, 834).

Ці й подібні до них антропоніми мотивовані відповідними апелятивами, зібраними укладачами "Етимологического словаря славянских языков" під гаслом **доръ* (ЭССЯ 5, 79). Пор. ще слвц. діал. *dora* 'про нерозумну жінку' (SSN I, 357).

Афіксальні деривати відапелятивного походження:

***Догъсь**: (вторинні) рос. *Дорцев* (Новикова 267), слвн. *Dorčič* (ZSSP 113), пол. *Dorec* (SN II, 487).

***Dorica**: слвц. *Dorica* (TZ Трнава 77).

***Доріць**: рос. *Доричев* (ЖПТ), хорв. *Dorič* (Leksik 137), слвн. *Dorič* (ZSSP 113), слвц. *Dorič* (TZ Трнава 77).

***Догъко**: слов'ян. *Дорко* (КУ 2, 558).

***Dorinъ**: блр. *Дорин* (СБГТ 189).

***Догъпъ(жъ)**: ст.-укр. (похідне) *Ивань Дорница*, 1649 р. (ДІП I, 33), укр. *Дорник* (СП 127), рос. *Дорнов* (ЖПТ), *Дорников* (РУС 130), хорв. *Dornik* (Leksik 137), слвн. *Dornik* (ZSSP 114), пол. *Dorny* (SN II, 489), чеськ. *Dorník* (ЧП), слвц. *Dornič*, *Dorníková* ж. (TZ Bratislava 63).

***Dorega**, ***Doregъ**: рос. *Дорягин* (КП Твер.), пол. *Doreg*, *Dorega* (SN II, 488).

***Доракъ** / ***Дорагъ**: укр. *Дорак* (Пура СПР IV, 37), (вторинне) *Дорачевський* (РУС 130), рос. *Дораков* (Новикова 265), пол. *Dorak* (SN II, 486), слвц. *Dorák* (TZ Bratislava 63).

***Бездогъпъжъ**: укр. *Бездорний* (КПУ Ув. Дон. 7, 51).

***Nadora**, ***Nadorъ**: рос. *Надоров* (ЖПТ), хорв. *Nador* (Leksik 453), пол. *Nadora* (SN VI, 523) ~ **nadorъ* (ЭССЯ 22, 13).

***Nedora**, ***Nedorъ**: укр. *Недор*, *Недоренко* (ЖПТ), хорв. *Nedorović* (Leksik 455).

***Nedorъnъjъ**: пол. *Niedorny* (SN II, 593).

***Obdora**, ***Obdorъ**: рос. *Одоров* (ЖПТ), болг. *Ўдоръ*, 1624 р. (Мо-рошкин 142), хорв. *Odor* (Leksik 466), пол. *Odor* (SN VII, 27), чеськ. *Odor* (ЧП), словц. *Odor* (TZ Bratislava 260) ~ **obdora*, **obdorъ* (ЭССЯ 26, 163).

***Orzдоръ**: рос. *Раздоров* (ЖПТ), хорв. *Razdorova* ж. (Leksik 555) ~ укр. *роздѡр* 'розбрат' (ЕСУМ 3, 41) та ін.

**otъdorъ*: рос. діал. *ѡтдор* 'зустрічний вітер' (Пономарев № 61, 2). В ЭССЯ реконструкцію пропущено.

***Padora**, ***Padorъ**: укр. *Падорик* (СП 262), ст.-рос. *Падора* Григорьев, 1572 р., Артем *Падорин*, 1603 р. (Веселовский 237), Ефимъ Олексѣевъ *Падоринъ*, 1609 р. (Тупиков 684), *Падора* Яковлевъ сынъ, 1610 р. (Тупиков 295), рос. *Падорин* (ЖПТ), пол. *Pador* (SN VII, 156) ~ рос. діал. *пѡдора* 'шкапа' (СРНГ 25, 134).

***Podora**, ***Podorъ**: рос. (вторинні) *Подоров*, *Подорин* (РУС 329), пол. *Podora* (SN VII, 437), хорв. *Podorec*, *Podorović* (Leksik 517), словн. *Podorek* (SZZP 464).

***Prodorъ**: рос. *Продоров* (Новикова 681) ~ рос. діал. *прѡдѡр* 'важкий прохід куди-н., через що-н.' (СРНГ 32, 125).

***Sѡdora**, ***Sѡdorъ**: рос. *Судоров* (ЖПТ), *Судорин* (Pamięć 2, 337), пол. *Szudorek* (SN IX, 357), чеськ. *Sudor* (ЧП), словц. *Sudor*, *Sudora* (TZ Bratislava 332).

***Sъdora**, ***Sъdorъ**: укр. Данило *Здоръ*, 1732 р. (РЧП 206), *Здор* (КПУ Харк. 13, 128), (похідне) *Здорівка* – ойконім у Київській обл., рос. *Здор*, *Сдорков* (ЖПТ), блр. *Здор* (Бірыла 159), пол. *Zdora* (SN X, 463), хорв. *Zdorc* (Leksik 747) ~ укр. діал. *здор* 'суперечка, сварка' (Корзонюк 128), рос. діал. *сдор* 'сварка', *сдѡра* 'скандаліст' (СРНГ 37, 81, 82).

***Sъdorikъ**: рос. *Здориков* (ЖПТ).

***Sъdorъnъjъ**: рос. *Здорнов*, *Сдорнов* (ЖПТ).

***Udora**: ст.-рос. Ермолка *Удорин*, 1623 р. (Полякова 231), Ивашко *Удора*, 1681 р. (Сиб. города 83) ~ рос. діал. *удѡр* 'нижній край чого-н.', *удѡра* 'край витканого полотна' (СРНГ 46, 310).

***Vъzдоръ**: укр. *Вздорик* (ЖПТ), рос. *Вздорова* ж. (СКТ 121) ~ рос. діал. *вздор* 'суперечка' (СРНГ 4, 260).

***Vъzдоръnъjъ**: рос. *Вздорнова* ж. (ЖПТ).

***Vъdorъ**: пол. *Wydor* (SN X, 358).

***Vъdorъnъjъ**: пол. *Wydornik* (SN X, 358).

***Zadora**, ***Zadorъ**: укр. *Задора*, *Задорик* (ЖПТ), блр. *Задора* (Бірыла 154), ст.-рос. *Иванъ Задора*, 1534 р. (Тупиков 155), Елфимко *Задорин*, 1682 р. (Полякова 85), рос. *Задоров*, *Задорин* (ЖПТ), болг. *Задор* (ЖПТ), пол. *Zador*, *Zadora* (SN X, 396), слвн. *Zádor* (TZ Bratislava 397) ~ рос. діал. *за́бра* 'задирака, забіяка', *за́бр* 'заздрість; суперечка' (СРНГ 10, 62, 63).

***Zadorъпъѣ**: рос. *Задорнов* (ЖПТ) ~ рос. діал. *задо́рный* 'сміливий' (СРНГ 10, 64).

Укр. Здун і споріднені антропоніми

Для укр. *Здун* (КПУ Вол. 1, 71) є аналоги в інших слов'янських ономастикомах, зокрема: рос. *Здунов* (ИМЛ 4, 12), хорв. *Zdunić* (Leksik 747), ст.-пол. *Zdun*, 1405 р. (Rymut II, 734), *Zdun*, 1560 р. (Tichoniuk 75), пол. *Sdun*, *Zdun* (SN VIII, 339; X, 465), що дає підстави для реконструкції псл. ***Зьдунь**. Ці антропоніми відапелятивного походження, пор. укр. діал. *здун* 'гончар' (Аркушин 1, 187), блр. *здун* 'т. с.' (ЭСБМ 3, 322), пол. *zdun* 'ремісник, який виготовляє горшки з глини, гончар' (SJP VIII, 424) < ***зьдунь**.

Інші деривати з коренем ***Зьд-**:

***Зьда**: ст.-чеськ. *Zda* (XIII ст. — *Sda*) (Pleskalová 145).

***зьдо**: рос. діал. *здо* 'дах' (Гоголь 8, 275).

***Зьдьсь**: серб. *Зьдьци* — ойконім, нині не існує (Лома 87) ~ ст.-серб. *зьдьць* 'faber' (Даничић I, 383).

***Зьдапъ**: укр. *Здан* (Новикова 322), ст.-рос. Прокофей Иванов сын *Зданов*, 1664 р. (Маркевич 41), блр. *Зданко* (ЖПТ), чеськ. (вторинне) *Zdanovec* (ЧП).

***Зьдапъсь**: ст.-укр. *Zdaniecz*, XVI ст. (Жерела III, 319), слвн. *Zdanc* (ZSSP 708).

***Зьдапъко**: укр. *Зданько* (Рв.).

***Зьдунъсь**: укр. *Здунчик* (КПУ Вол. 1, 23).

***Зьдунікъ**: ст.-пол. *Zdunik*, 1665 р. (Rymut II, 734).

***Зьдунъко**, ***Зьдунъкъ**: блр. *Здункевіч* (Бірыла 159), ст.-пол. *Zdunek*, 1465 р., пол. *Zdunko* (Rymut II, 734), *Sdunek* (SN VIII, 339).

***зьдаръ**: д.-руськ. *зьдарь* 'гончар' (СДРЯ III, 431).

***Зьдѣта**: ст.-рос. (похідне) *Здятина*, 1682 р. — ойконім у колишньому Мосальському пов. (Трейтер 54), ст.-пол. *Zdzięta* [1442 р. — *Zdzantae* (SSNO VII, 305)].

***Zьditiь**: ст.-блр. *Здитово*, 1577 р. — назва маєтку, зафіксована в актах Брестського міського суду (ОДВ X, 53).

***Zьdota**: укр. *Здота* (ЗЧ 317), рос. *Здота* (КП Саратов. 3, 84).

Пасивний дієприкметник теперішнього часу ***Zьdimь**, мотивований дієсловом **zьditi*, можна відновлювати на основі хорв. *Zdimić* (Leksik 747).

Префіксальні архетипи:

***Obzьdь**: ст.-укр. Якуб *Оздик*, 1652 р. (НВВ 694) ~ **obzьdь* (ЕССЯ 31, 227).

**obzьda*: рос. діал. *бзда́* 'поперечна з'єднувальна бантина на річковому судні' (СРНГ 23, 86).

***Sьzьda**, ***Sьzьdь**: укр. *Шозда* (Стехна 89), пол. *Szozda*, *Szozdowski* (SN IX, 324).

***Sьzьdašь**: рос. *Создашов* (ЖПТ).

***Sьzьdalь**: укр. *Шоздаль* (Богдан 268), блр. *Сбздалев* (Бірыла 386).

***Sьzьdanь**: рос. *Созданов* (PI Він. 4, 685)

***Sьzьdeŋičь**: слов'ян. Совостей *Создятич*, 1541 р. (ЛМ № 10, 171).

***Sqьzda**: рос. *Суздин* (Рамієс 2, 20), пол. *Suzzda* (SN IX, 375).

**sqьzdadlo*: укр. діал. *сузда́ло* 'городне опудало', 'неохайно одягнена людина' (Авдеева 2, 221).

***Sqьzdaкь**: пол. *Suzdak* (SN IX, 375).

***Sqьzdaль**, ***Sqьzdaль**: укр. *Суздаль* (КПУ Черниг. 5, 323), ст.-рос. *Суздаль* Семенов, 1533 р. (Сироткин 2002: 128), Степан *Сузда́лов*, 1682 р. (Сафронов 68), рос. *Суздаль* (САЛ 629), (похідні) *Сузда́лево*, *Сузда́лы* (2) — топоніми в колишніх Нижегородській, Пермській, В'ятській губ. (Vasmer RGN VIII, 631), блр. *Сузда́леў* (Бірыла 397), пол. *Suzdalcow* (SN IX, 166).

Стосовно мотивації пор. блр. діал. *сузда́ль* 'високий, незграбний підліток' (Гайдукевіч 73), *сузды́ль* 'висока, сухопара людина' (Бялькевіч 425).

***Sqьzdanь**: укр. *Сузданець* (Пура Край 4, 250).

Корінь **Zьd-* пов'язаний апофонічними відношеннями з **Zid-*, який також реалізувався у слов'янських антропоніміконах. Пор:

***Zidь**: слвн. (вторинне) *Zidovnik* (ZSSP 710), хорв. *Zidov* (Leksik 750), пол. *Zid* (SN X, 493), чеськ. *Zid* (ЧП), співвідносні з укр. діал. *зід* 'мур' (Горбач Бродина 32), болг. *зид*, діал. *дзид*, *дзизд*, *зъд* і под., схв. *зід* 'кам'яна стіна', слвн. *zīd* 'стіна' та ін., псл. **zidь* (БЕР I, 639, 662; Фасмер II, 89).

***Zidьсь**: болг. (похідне) *Зиче* — мікротопонім (Заимов БГИ 110) ~ діал. *зидѣц* (БЕР 1, 639).

***Zidька**, ***Zidькъ**: пол. *Zidek*, пол. *Zidka* (SN X, 493), чеськ. *Zidek*, *Zidka* (ЧП) ~ пол. діал. *zidki* 'швидкий', значення якого розвинулося на основі 'приготовлений, готовий' (Варбот 1988: 63).

***Zidičь**: укр. *Зидич* (Льв.), хорв. *Zidić* (Leksik 750).

***Zidaњъ**: хорв. *Zidanić* (Leksik 750), словн. *Zidanek* (ZSSP 710), пол. *Zidan* (SN X, 493).

***Zidaгъ**: хорв. *Zidar* (Leksik 750), словн. *Zidar* (ZSSP 710), пол. *Zidar* (SN X, 493) ~ укр. діал. *зідар* 'муляр', запозичене румунами — *zidár* 'т. с.' (Горбач ВД 20), болг. діал. *зидар* (БЕР 1, 639).

Ст.-рос. *Инъшоров*

Фіксується під 1645 р. у складі антропонімоформули Иван Ильин сын порекло *Инъшоров* (РКП 3, 96). Формально це посесив на -ов від *Инъшор*, в якому можна вичленовувати компоненти *Инъ* < **ьнъ* 'один', 'інший' та -*Шор* < *-*Сор* [про перехід анлаутного с- > ш- див. (Козлова IV, 6)]: **ьнъ Соръ* > **ьнъсоръ*.

Стосовно словотвірної моделі пор. ще рос. *Инголд* (Лет. ЖС 2008, № 40—52, 138), *Ингулда* (Магницкий 45) < **ьнъгьлдъ*, **ьнъгьлда*, *Инзарцев* (Лет. ЖС 2008, № 45, 213) < **Инсарцев* < **ьнъсаргьсь*, *Инзаркин* (ЖПТ) < **Инсаркин* < **ьнъсаргька*, *Инороков* (ЖПТ) < **ьногьокъ*, *Иносвет* [< *Иносвѣты* — ойконім у колишній В'ятській губ. (Списки Вят. 872)] < **ьносвѣтъ*, *Инозоров* (КС Київ. 3, 317) < **ьнозогъ* та ін., описані нами раніше (Шульгач 2008: 320—321), **ьнъсара*, **ьнъсаръ* (Козлова IV, 211). Див. ще (Казлова I, 135—136).

Щодо компонента *Сор-*, то він поширений у власних назвах як у незв'язаному вигляді: блр. *Соръ*, 1797 р. (ВС I, 423), *Шор* (Памяць Лоеўск. 516), хорв. *Sor*, *Šor* (Leksik 605, 652), пол. *Sor*, *Szor* (SN VIII, 578; IX, 321), чеськ. *Šor* (ЧП) і под., так і в складі композитів, наприклад, рос. *Самосоров* (Лет. ЖС 2008, № 6, 173) < **Samosorъ*. Стосовно його мотивації пор. укр. діал. *шор* 'ряд; порядок' (Піпаш, Галас 227) та ін. (Козлова IV, 163—164).

Крім **Соръ* ч., можна відновити **Sora* — парадигматичний варіант жіночого роду. Ця реконструкція ґрунтується на: ст.-рос.

Ивашко Осипов сын *Шора*, 1647 р. (Полякова 266), рос. *Сора* (Лет. Р 2005, 81), пол. *Sora, Szora* (SN VIII, 578; IX, 321) та ін., мотивованих апелятивною лексикою на зразок укр. діал. *шора* ‘неакуратна жінка’ (Ніточко 153) < **sora* < **sora*.

Укр. *Келич*

Фіксується в (КПУ Зап. 14, 58). Споріднене з укр. *Клічук* (СП 178) — патронім на -ук, рос. *Клич* (ЖПТ), *Кличев* (Новикова 387), блр. (похідні) *Кличев, Кличево* — ойконіми в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN IV, 208), хорв. *Klič, Kelić* (Leksik 289), пол. *Kielicz, Klicz* (SN IV, 587, 662), чеськ. *Klič* (ЧП), які зводяться до первісного **Къліць*. Звертає на себе увагу вокалізм українського, хорватського і польського фактів, тобто реалізація кореневого -ѣ- > -е-.

Швидше за все, псл. **Къліць* — це патронім на -іць від **Къло*, **Къль*, **Къль*. Воно має структурну паралель з *S-mobile* — **Скъліць*, яку континують блр. *Шкелічи* — ойконім відантропонімного походження в колишній Мінській губ. (Vasmer RGN X, 323), хорв. *Škeljič* (Leksik 645), пол. *Skliczko* (SN VIII, 451).

Стосовно потенційності праантропонімів **Къло*, **Къль*, **Къль*, а також варіантних **Скъло*, **Скъль*, **Скъль* пор. укр. *Кель* (Горпинич 265), *Кело* (Радіон 50), *Шкель* (Новикова 954), блр. *Шкель* (ЖПТ), (похідні) *Кели*, *Шкели* — ойконіми в колишніх Мінській та Вітебській губ. (Vasmer RGN IV, 130; X, 323), хорв. *Kelj, Skelj* (Leksik 289, 594), пол. *Kel, Kiel* (SN IV, 561, 585), *Szkiel* (SN IX, 286), чеськ. *Kel* (ЧП).

Усі ці й подібні до них власні назви відапелятивного походження. Пор., наприклад, блр. *кел* ‘хитрість’ та чимало ін., зібраних та прокоментованих у (Казлова III, 7–8).

Праантропоніми-композиції:

**Кълеѡсъ*: блр. *Кляус* (КС Сум. 1, 516), ст.-рос. Андреян *Клеусов*, 1550 р. (ТК 1550 г.: 216), Якушко *Кляус*, 1668 р. (ОАРП 553), рос. *Клеус, Клеусов* (АУИФ 204), *Клявусов* (КПУ Дон. 11, 567). Перший компонент заголовної праформи мотивований псл. **Къль* / **къль*.

**Некълеѡсъ*: укр. *Меклеус* (КПУ Дон. 17, 238) < **Неклеус*.

**Кълозѡвъ*: ст.-укр. *Феско Клизуб*, 1669 р. (ПКХ 66), укр. *Клизуб* (НКП Луг. 286), рос. *Клызуб* (СТА 140).

Укр. *Магла*

Фіксується як компонент антропонімної формули Юско *Магла* під 1718 р. (ПМП 1718: 76). Заголовне слово цікаве з точки зору реалізації кореневого *-ь- > -а-* аналогічно до рос. *Маглина* ж. (Зайцева, Ковальчук 97), болг. *Магльов, Магльв* (Илчев 313, 349), хорв. *Magla* (Leksik 383) і т. п., із **Мьгла, *Мьгло*. У слов'янських антропоніміконах відомі й інші фонетичні рефлексі заголовних праформ. Пор., наприклад, ст.-укр. Харко *Миглинъ*, 1649 р. (Реєстр 257), укр. *Мигло* (РУС 270), *Могло* (Глуховцева 2, 68), *Могловец* (ЖПТ), ст.-рос. (похідне) *Меглино*, 1499 р. — назва починка (Горчаков 5), рос. *Меглин, Моглич* (ЖПТ), *Миглін* (Горпинич, Тимченко 182), болг. *Мьглин, Мьгльов* (Илчев 349), (похідне) *Мьглов кладенец* — мікротопонім (Ангелова-Атанасова 310), серб. (вторинне) *Мьглић* (Даничий II, 99), хорв. *Megla* (Leksik 415), словн. *Megla* (ZSSP 368), пол. *Mogły* (SN VI, 421) < **Мьгль(ь)*. Зі слов'янських мов записано латиське прізвище *Мигла* (ЖПТ).

Окремі з лексикалізованих словоформ реалізувалися в ойконімії: укр. *Мглин* — у Чернігівській обл., рос. *Меглы, Моглины* — в колишній Псковській, *Миглино* — в колишній Костромській, *Меглино* — в колишніх Вологодській, Новгородській, Тверській, Ярославській губ. (Vasmer RGN V, 482—483, 544, 633).

Стосовно апелятивних відповідників пор. укр. *мла, імла* 'темрява, туман', діал. *имла* 'т. с.', *мло* сер. 'туман' (ЕСУМ 3, 488), *молга* 'туман' (Зілінський 646) < **могла*, блр. діал. *мла, мгла, мігла, мыгла, мугла* (ЛАБНГ II, 29), болг. діал. *мўгла* 'імла' ~ *Мўгла* — мікротопонім у Родобах, *мьгла, магла, магла* 'імла', макед. *магла*, словн. *megla, magla*, XVI ст., діал. *mégla, móгла* (Bezljaj II, 175), в.-луж. *mihel* чол. 'мжичка', словін. *mgio* 'туман' та ін. (ЕСУМ 3, 488; БЕР 3, 602; 4, 300; ЭССЯ 21, 93—94), які також ілюструють різноманітну вокалізацію кореневого *-ь-*.

Укр. **Мнець*

Реконструються з назви населеного пункту *Меньчі* (с/р Мала Глуша Любешівськ. р-ну Вол.) < **Меньче* (аналогічно до *Тельчі* Вол. < **Тельче*). Відновлений антропонім < **Мьпьсь* має аналог у хорв. *Mnjas* (Leksik 441) < **Мьпьсь*. Стосовно його мотивації пор. укр.

мнець ‘кожум’яка’, блр. *мнец* ‘робітник, який майстерно мене прядиво, м’яльник’, рос. діал. *мнец* ‘хто мене, наприклад, прядиво’ та ін. (ЕССЯ 21, 119).

Словотвірно **тъпсь* пов’язане з **тъпса*. Останнє відновлено на діалектному матеріалі болгарської мови (ЕССЯ 21, 115–116). Стосовно ареалу пор. ще укр. *Мниця* (Новикова 554) < **Мъпса*. До списку похідних від **меті*, **тъп* можна ще додати:

**Мъпъ*: (відантропонімне похідне) *Мневъ*, 1919 р. — ойконім у колишній Чернігівській губ. (ССЧ 48).

**Мъпиха*, **Мъпихъ*: укр. *Мнух* (Богдан 186), рос. *Мнухин*, *Менухов* (ЖПТ) ~ укр. діал. *мнушка* ‘товчена картопля’ (ЕСУМ 3, 549).

**Мъпѣйъ*: рос. *Менеев* (ЖПТ) ~ **тъпѣја* (ЕССЯ 21, 112).

**Мѣдло*: ст.-укр. Данило *Мяло*, 1649 р. (Реєстр 229), укр. *М’яло* (Новикова 571), рос. *Мяло*, *Мялов* (ЖПТ), блр. *Мяла* (Бірыла 292), пол. *Międło* (SN VI, 346) ~ блр. діал. *мя’ло* ‘незграба’ (Зайка 138) та ін. Див. (ЕССЯ 18, 238 — **мѣдло*).

**Мѣдлица*: укр. *М’ялиця* (Літ. ГС 2002, № 16, 50), ст.-рос. Бласко Івановъ сынъ *Мялицынъ*, 1646 р. (ВСК 91), рос. *Мялицин* (ЖПТ), (похідне) *Мялицыно* — ойконім у колишній Псковській губ. (Василев 1, 198) ~ **мѣдлица* (ЕССЯ 18, 236).

**Мѣдликъ*: укр. *М’ялик* (КС Рв. 1, 283), блр. *Мялик* (ЖПТ). Відапелятивне похідне, в ЕССЯ реконструкцію пропущено.

**Мѣдѣлко*: ст.-укр. Іван *Miałko*, 1651 р. (АЮЗР VI/1, 577), пол. *Miadetko*, *Miadietko* (SN VI, 309) ~ **мѣдѣлка* (ЕССЯ 18, 238–239).

Д.-руськ. **Молта**

Фіксується в складі graffiti “Г(оспод)и помози раво[ү с]во[є]моу **Молтѣ**”, збереженому на стіні Софійського собору. Напис датують II чв. XI — кін. XII ст. (Корнієнко II, 71).

Рідкісне стосовно ареалу [пор. ще слов. *Mojeta* (Majtán 1992: 38)] та продуктивне стосовно словотвору (суфікс -**лт-**) похідне, мотивоване або а) антропонімом *Мой* < *мой* (присвійний займенник), пор. укр. **Мой*, збережене в складі ойконіма *Моївка* (Він.), хорв. *Moj* (Leksik 442), пол. *Moj* (SN VI, 422), чеськ. *Moj* (ЧП), луж. *Моу*, 1509 р. (Wenzel II/2, 28) < **Мојь*; б) композитом на зразок *Моймир* і под., як про це пише В. Венцель.

Крім **Мојь*, **Mojeta*, можна реконструювати ще деякі спільно-кореневі архетипи:

***Немојь**: болг. *Немой* — захисне ім'я, із *не* і *мой* (Заимов 167), ст.-пол. *Nemoj*, XII ст. (Taszycki 112), пол. *Niemoj* (SN VI, 603), ст.-чеськ. *Nemoj* (Šrámek 98). Пор. ще слов'ян. Radeke *Nemoghe*, 1344 р. — у німецьких середньовічних джерелах (Schlimpert 94 — *Немој*).

***Мојька**, ***Мојько**, ***Мојькъ**: укр. *Мойко* (Льв.), (похідне) *Мойків* — топонім на Харківщині, болг. *Мойко* (Заимов 158), хорв. *Mojko* (Leksik 442), слвн. *Mojka*, *Mojko* (Keber 366), серб. (похідне) *Mojković* — ойконім (Im. m. 296), ст.-пол. *Moјсо*, 1177 р., (Taszycki 110), пол. *Moјek*, *Mojka*, *Mojko* (SN VI, 423), чеськ. *Mojka*, *Mojko* (ЧП), луж. *Moуко*, 1222 р. (Wenzel II/2, 28), (похідне) **Mojkovici*, історично *Möckwitz* — ойконім (AAO V, 58) ~ кашуб. *tojka* 'моя дружина, моя кохана'. Цит. за (Keber 366).

***Мојакъ**: пол. *Mojak* (SN VI, 422), чеськ. *Mojak* (ЧП), луж. *Moagk*, 1658 р. (Wenzel II/2, 28).

***Мојикъ**: слвн. *Moik* (LP), пол. *Mojik* (SN VI, 423), чеськ. *Mojik* (ЧП), слвц. *Mojík* (TZ Bratislava 243).

***Мојіса**: схв. *Мѣјица* (Речник XIII, 5).

***Мојьса**: схв. *Мѣйца* (Речник XIII, 5), слвн. *Mojca* [історично — *Моуза*, 990 р. (Kos 127; Keber 366)].

***Мојісь**: схв. *Мѣиһ*, *Мѣиһ* — прізвища (Речник XIII, 3, 5), слвн. *Mojíc* (LP).

***Мојапъ**: болг. *Моян* (Заимов 160), макед. (похідні) *Mojanci* (2) — ойконіми (Im. m. 296), схв. *Мѣјан* (Речник XIII, 4), пол. *Mojan* (SN VI, 422), луж. *Muhan*, 1501 р. (Wenzel II/2, 28), (похідне) *Mojanici*, історично *Meinitz* (AAO V, 58) — ойконім.

Компонент **Мој*- входить також до складу композитів:

***Мојьдѣдъ**: (похідне) *Mojdež* — ойконім у Чорногорії (Im. m. 296).

***Мојьгојь**: слвн. *Mogou de Gestnich*, 1190 р. (Kos 127; Schlimpert 208 — з реконструкцією **Moјьgoјь*).

***Мојь'убъ**: пол. *Molubek* (SN VI, 431).

***Мојьмілъ**: слвн. *Mojmilović* (LP).

***Мојьмігъ**: ст.-рос. (похідне) *Маимерово*, XVI ст. (ПКМГ I/2, 32), воно ж *Маймеры*, 1610 р. — назва поселення в Углицькому пов. колишньої Ярославської губ. (ПСЭИ I, 267), болг. *Момир* (Заимов 159), схв. *Mojmir*, *Mojimir*, *Momir*, серб. (фолькл.) *Момиръ* (Морошкин 129), слвн. *Mohmir*, IX ст., *Moimir*, *Moymir*, 923 р. (Kronsteiner 208), *Mojmir*, *Momir* (Keber 368), ст.-пол. *Moymir*, XIII ст. (Taszycki 110), ст.-чеськ. *Moymir*, 1188 р. (Pleskalová 136).

***Моїслава, *Моїславъ:** д.-руськ. *Моиславъ* Поповичъ, 1194 р. (Тупиков 253), схв. *Mojslav*, *Mojislav*, слвн. *Mojslav* (Keber 368), *Mojslava* (LP), пол. *Moślaw* (SN VI, 457), (похідне) *Mojślawice* — ойконім у колишній Люблінській губ. (Vasmer RGN V, 641), ст.-чеськ. *Moyszlaw*, XIII ст. (Pleskalová 136). Див. також (ЕССЯ 19, 128).

***Моїсунъ:** схв. *Мојсин* — прізвище (Речник XIII, 5), (похідні) *Mojsinje* (2) — ойконіми в Сербії (Im. m. 296), слвн. *Mojsinović* (ZSSP 387).

***Моїтєхъ:** слвц. *Mojtech*, IX—X ст. (Majtán 177).

***Моївидъ:** слов'ян. (похідне) *Моївиды* (лит. *Maivydaĩ*, пол. *Mojwidy*) — назва поселення на р. Німан у колишній Сувалкській губ. (Vasmer RGN V, 640).

***Моїжірь:** слвн. *Možir* (LP), чеськ. (похідне) *Mojžir* — ойконім, відомий з XIV ст. (Profous III, 124—125). Див. ще (ЕССЯ 19, 128).

Крім **тожь*, у складі *nomina propria* подекуди фіксується відносний займенник **svoжь*, пор.: макед. *Своимирово* — назва поселення (Веркович 282), *Svojdrug* — ойконім у Сербії (Im. m. 421), ст.-пол. *Swoslaum*, 1389 р. — антропонім (SSNO V, 263 — з реконструкцією *Swo(j)slaw*), чеськ. *Svojmír*, *Svojslav* — особові імена тощо. Пор. також д.-руськ. *Своѡта*, 1050—1108 рр. (Медынцева 28), ст.-рос. (похідне) *Своятино*, 1660 р. — назва пустища в колишньому Ярославському пов. (Титов Рукописи, 155), блр. (похідне) *Сваятычы* — ойконім у Брестській обл. (Реп. Бр. 114), історично — *Своятичи*, 1571 р. (ABK XXXI, 40) < **Svojeta* — структурна паралель до **Mojeta*.

Слвц. *Nič* і споріднені найменування

Фіксується в (TZ Bratislava 254). Генетично споріднене з укр. *Нич*, *Нічук* (Зайцева, Ковальчук 113), хорв. *Nič* (Leksik 458), слвн. *Nič* (ZSSP 403), пол. *Nicz* (SN VI, 584), чеськ. *Nič* (ЧП), луж. *Nič* [1509 р. — *Niczsches*, 1659 р. — *Nitzsch* (Wenzel II/2, 40)]. На основі цих фактів імовірна реконструкція псл. **Ničь*, співвідносного з відповідним апелятивом (ЕССЯ 25, 111).

Словотвірно з **Ničь* пов'язані демінутиви:

***Нічка, *Нічко, *Нічкь:** укр. *Нічко* (Новикова 599), *Ничка* (ЖПТ), рос. *Ничков* (ЖПТ), хорв. *Niček* (Leksik 458), пол. *Niczka*, *Niczek*, *Niczko* (SN VI, 584), чеськ. *Niček* (ЧП), луж. *Nička*, *Ničko* (Wenzel II/2, 40).

***Ničikъ**: укр. *Нічик*, *Ничик* (Горпинич 388), рос. *Ничиков* (Новикова 593), блр. *Ничик* (СБГТ 296), хорв. *Ničić* (Leksik 458), пол. *Niczuk* (SN VI, 585), словц. *Ničik* (TZ Bratislava 256).

На основі укр. *Нічий* (Ференчук 154), пол. *Niczy*, *Niczyj* (SN VI, 585), слов'ян. *Ничей* (Магницький 60) і т. п. можлива реконструкція псл. ***Ničьjъ**, мотивованого псл. **ničьjъ* (ЭССЯ 25, 111).

Фактичний матеріал свідчить про потенційність деяких композитів:

***Ničьvѣda**: укр. *Нечведа* (КПУ ІФ 2, 730), пол. *Niczweda* (SN VI, 585).

***Ničьvidъ**: укр. *Ничвид* (Льв.) ~ блр. діал. *ничвіда* 'непригожа жінка або дівчина' (ТС 3, 201). Вокалізм першого компонента неоднозначний, пор. укр. діал. *ничвїд* 'кажан' (Терн.), *нічвїд* ~ *ночвїд* 'т. с.' (Льв.) (Шило 186, 187) < **nokl'ьvidъ*.

***Ničьvojъ**: хорв. *Ničivojević* (Leksik 458).

***Ničьvoldъ**: укр. *Нечволода*, *Нечволот*, *Ничволоб*, *Ничволод*, *Ничволода* (РУС 294, 296), *Нечволод* (Новикова 587), *Ничволодовка*, *Нечволодовщина* / *Ничволода* — ойконіми відантропонімного походження в колишніх Харківській та Полтавській губ. (Vasmer RGN VI, 156), рос. *Нечвалода* (м. Уфа), *Ничволодов* — сучасні прізвища. Праантропонім відапелятивного походження, із **ničьvoldъ* — основоскладання **ničъ* та *-voldъ* < **volděti* (ЭССЯ 25, 112). Як опозицію пор. псл. ***Vьsevoldъ** > укр. *Всеволод* (КПУ Харк. 7, 564), *Сиволод* = *Всеволод* (Грінченко 4, 560), рос. *Всеволодово* — ойконім у колишній Московській губ. (Vasmer RGN II, 215), *Сиволодский Яр* пр. Сосни — у Воронежській обл. і т. п.

Укр. *Ніць* і т. п.

Зафіксовано в (Новикова 593). Споріднене з пол. *Nić* (SN VI, 585), а також із суфіксальними дериватами укр. *Ныцык*, 1718 р. (ПРП 237), *Ніцик* (м. Дрогобич), блр. *Ницевич* (ТС Мозырь 146), *Ницко* (ЖПТ), рос. *Ницик* (ЖПТ), хорв. *Nick* (Leksik 458), пол. *Nicewicz* (SN VI, 582), чеськ. *Nicek* (ЧП) < псл. ***Niсь** < **niсь* (ЭССЯ 25, 109–110).

Заголовне слово мотивувало ойконім *Ниці* у Волинській обл., історично *Неци*, 1542 р. (AS IV, 314); *Несу* (АЮЗР І/1, 6), «з *Нецов*», 1578 р. (Торгівля 171), «село и фолваркъ *Нецы*», 1621 р. (АЮЗР І/6, 511) — форми з обниженою артикуляцією [u].

Укр. Онобочко і под.

Формально сучасне прізвище *Онобочко* (Горпинич, Тимченко 203) — це демінутив із суфіксом *-к-* від **Онобок* (**Онобік*). Останнє — композит, поєднання компонентів *он-* < **опъ* (ЕССЯ 32, 92) та *-бок* (*-бік*): **Онобокъ* (ж). Його другий елемент входить до складу чималої кількості антропонімів типу *composita* та префіксальних дериватів, наприклад:

**Bѣlobokъ* (ж): укр. *Белобоченко* (РУС 42), ст.-рос. (похідне) *Белобоков*, 1538 р. — назва починка в колишньому Московському пов. (АФЗХ 1506—1613 гг. : 65), *Белобоков* Иван, 1696 р. (ПАСБ 146), рос. *Бѣлобокой*, 1714 р. (Сиб. города 31), *Белобокий* — прізвище в Санкт-Петербурзі (САЛ 345), *Белобоков* (КПУ Луг. 1, 93), блр. (похідне) *Белобоково* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN I, 324), пол. *Białobok*, *Białoboki* (SN I, 282). Стосовно мотивації пор. апелятивну лексику слов'янських мов, зібрану під гаслом **bѣlobokъ* (ж) (ЕССЯ 2, 68—69).

**Bolibokъ*: укр. *Болибок* (РІ Зап. 5, 261), блр. *Болибок* (м. Мінськ), рос. *Болибок* (ЖПТ), пол. *Bolibok* (SN I, 410). Відапелятивне похідне (< **bolibokъ*), перший компонент якого мотивований дієсловом **bolěti*. Пор. **holigolva*, **bolioъ* і под. (ЕССЯ 3, 175).

**Bъlsobokъ* (ж): рос. *Бейсобоков* (Ратиєв 2, 120). Щодо структури та фонетики пор. укр. *Балсabaєць* (КПУ Дн. 9, 252) < **Bъlsobajъсь*, *Бейс* (КПУ Харк. 13, 50) тощо.

**Cъrnobokъ* (ж): рос. *Чернобоковъ*, 1736 р. (Грязнов 451), *Чернобок* — сучасне прізвище (РУС 460).

**Gnilobokъ* (ж): ст.-рос. *Гнилобоков* Гаврила Юрьевич, 1646 р. (Веселовский 80), пол. *Gniłobokowa* ж. (SN III, 397).

**Golobokъ* (ж): укр. *Голобокъ*, 1718 р. (ПЧП 228), *Голобок*, *Голобокий* (РУС 101), ст.-рос. *Ивашко Федоров сын Голобоков*, 1646 р. (ПКВ 111), *Петръ Голобокой*, 1655 р. (Тупиков 110), (похідне) *Голобоково*, 1556 р. — назва починка в районі Білоозера (АС I, 406), рос. *Голобоков* (ЖПТ), (похідні) *Голобокова*, *Голобоковка* (6 фіксацій) — ойконіми в різних регіонах, блр. *Голобоковка* — назва поселення в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN II, 412). Заголовна праформа мотивована псл. **golobokъ* (ж), співвідносним із **golobordъ* (ж), **gologolvъ* (ж) та ін. (ЕССЯ 6, 210).

**Xolobokъ* (ж): укр. *Холобок* (КПУ Дн. 7, 158).

***Хулобокъ(їь):** ст.-укр. Яцъко *Хилобокъ*, 1649 р. (Реєстр 148), укр. *Хилобоков*, 1706 р. (Борисенко 59), *Хилобок* (КПУ Дон. 15, 472), *Хилобік* (Редько Словник 2, 1121), *Филобок* (КПУ Черниг. 7, 642), *Фелобок* (КПУ Зап. 9, 321) < **Хилобок*, *Філобок* (Горпинич, Корнієнко 24), рос. *Хилобок*, *Хилобоков* (ЖПТ). Похідне від потенційного псл. **хулобокъ(їь)*.

***Kosobokъ(їь):** укр. *Кособок* (КПУ Ник. 1, 134), рос. *Кособоков* (КПУ Од. 2, 516), *Кособокова* — ойконім відантропонімного походження в колишній Пермській губ. (Vasmer RGN IV, 453), блр. *Касабокаў* (Бірыла 190). Праантропонім мотивований псл. **kosobokъ(їь)* (ЕССЯ 11, 148).

***Красънобокъ(їь):** укр. *Краснобокий* (ТЧ 64). Співвідносне з **krasъnoslovъ*, **krasъnozobъ*, **krasъnoprѣvъсь* (ЕССЯ 12, 108).

***Krivobokъ(їь):** ст.-укр. (похідне) *Ostap Kriwoboczenia*, 1615 р. (ОВ 192), укр. Яков *Кривобук*, 1732 р. (ПМП 1732: 37) < **Кривобок*, *Кривобок* (СП 193), рос. *Кривобок*, *Кривобоков* (ЖПТ), хорв. *Krivobok* (Leksik 336), пол. *Krzywobok* (SN V, 349). Стосовно мотивації див. апелятивну лексику, зібрану під гаслом **krivobokъ(їь)* (ЕССЯ 12, 165).

***Kukobokъ(їь):** укр. *Кукобок* (УВБ 316). Відапелятивне похідне, співвідносне щодо структури з псл. **kukoposzъ(їь)* (ЕССЯ 13, 91) і под.

***Kыdobokъ(їь):** укр. *Хондобока* (ОНСН 301), (похідне) *Кондебоковка* (ОНСН 268), варіанти — *Хандобоківка* (ОЛУ 140), *Халдобоківка* — топонім у Чернігівській обл. Анлаутне Х- < К-.

***Къnobokъ(їь):** пол. *Kinobok* (SN IV, 618) < **Kynobok* < **Къnobok*. Детальніше див. (Шульгач 2009: 56).

***Къrчеbokъ(їь):** рос. *Корчебоков* (ЖПТ). Щодо структури пор. псл. **къrченogъ(їь)*, **къrченoszъ(їь)* (Козлова 206) та ін.

***Ležebokъ(їь):** ст.-рос. Лука Федоров синъ *Лежибоков*, 1648 р. (ОСС 13, 37), рос. *Лежебоков* (ЖПТ), (похідні) *Лежебоки*, *Лежебоков*, *Лежебокова* (2), *Лежебоково* (3), *Лежебоковский*, *Лежибоковская* (Vasmer RGN V, 91) — ойконіми в різних регіонах. Стосовно мотивації пор. псл. **ležebokъ(їь)* (ЕССЯ 14, 165).

***Мъrковокъ(їь):** укр. *Маркобог* (КПУ Полт. 3, 113) < **Маркобок* (затемнення семантики і втрата етимологічних зв'язків), рос. *Маркобоков* (Глуховцева 2, 45).

***Nabokъ(їь):** ст.-укр. Яков *Набок*, 1667 р. (ПКХ 27), укр. *Набок*, 1712 р. (ДСС 80), *Набок*, *Набока* — сучасні прізвища (СП 243),

(похідні) *Набокин, Набоков, Набокова* — ойконіми в колишніх Харківській, Київській, Херсонській губ. (Vasmer RGN VI, 42), ст.-рос. Васька *Набоков*, 1662 р. (Тупиков 715), рос. *Набоков, Набокин* (РУС 285), блр. *Набок, Набокі, Набокаў, Набокін* (Бірыла 294), ст.-пол. Łanyecz *Nabokowicz*, 1478 р. (SSNO IV, 1), пол. *Naboków* (SN VI, 517). Стосовно мотивації пор., наприклад, рос. діал. *набокий* 'кособокий, з кривим боком' (СРНГ 19, 125) та ін. < **nabokъjъ* (ЭССЯ 21, 214).

**obderibokъ* (ЭССЯ 26, 149).

**Paribokъ*: рос. *Парибок* (САМ 171), блр. *Парибок* (ЖПТ), пол. *Parzybok* (SN VII, 209). Перший компонент мотивований дієсловом **pariti*.

**Pekt'ibokъ*: ст.-укр. *Руецзібок*, XVI ст. (Жерела III, 28).

**Pobokъ(jъ)*: словц. (вторинні) *Poboček, Pobočík* (TZ Bratislava 283).

**Pribokъ*: пол. *Przybok* (SN VII, 587) ~ укр. діал. *при́бік* 'прибудова до стодоли' (Шило 215).

**Proležebokъ(jъ)*: ст.-укр. Степанець *Пролежибокъ*, 1570 р. (Сел. рух 38).

**Ръпобокъ(jъ)*: ст.-рос. Михаил Григорьев сын *Полнобок*, 1693 р. (КДГ 10, 89), рос. (похідні) *Полнобокова* — назва поселення в колишній Смоленській губ. (Vasmer RGN VII, 220), *Полнобоково* — назва пустища в колишній Псковській губ. (Василев 3, 196), блр. *Полнобок* (ЖПТ). Відапелятивне похідне. Щодо першого компонента пор., наприклад, рос. діал. *полноликий* 'мордатий' (СРНГ 29, 89).

**Ръпібокъ*: ст.-пол. *Pnibok* [1432 р. — Jan *Pnybosc* (SSNO IV, 293)]. До псл. **ръпъ*, **рѣти* та **бокъ*.

**Sarobokъ(jъ)*: укр. *Шаробок* (КПУ Зап. 1/2, 291), ст.-рос. Оролка *Шаробоковъ*, 1673 р. (ОВДА 3), рос. *Шарабоков* (Пі Дн. 4/4, 48), блр. *Шарабоков* (СБГТ 396). Щодо першого складника пор., наприклад, ст.-укр. Павель *Шарыи*, 1649 р. (Реєстр 114), рос. *Шарый* (СКТ 901).

**Sinebokъ(jъ)*: укр. *Синебок* (Кравченко 159).

**Suxobokъ(jъ)*: ст.-укр. Petri *Suchobok*, 1488 р. (Крип'якевич 116), укр. *Сухобок* (КПУ Зап. 7, 391), ст.-рос. *Сухобоков* Степан, 1585 р. (Веселовский 308), Володька *Сухобокой*, 1646 р. (Рязань 26), Федька *Сухобок*, 1651 р. (РБСв. 246), рос. *Сухобоков* (ЖПТ), блр. *Сухобок*, XVIII ст., *Сухабоченка* (Бірыла 400), *Сухобокова*, *Сухобоки* —

відантропонімні ойконіми в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN VIII, 663).

***Šidlobokъ**(**ь**): рос. *Шилобоков* (Новикова 949).

***Širobokъ**(**ь**): ст.-рос. Сергій Трофимовъ *Широбоковъ*, 1594 р. (Смирнов 1910: 234), Егупка Микифоровъ с. *Широбоковъ*, XVII ст. (Торопец 7), рос. *Широбоков* (СП 396), (похідні) *Широбоково*, *Широбоковский*, *Широбоковцы* — ойконіми в колишніх Ярославській та В'ятській губ. (Vasmer RGN X, 308), пол. *Szyrobok*, *Szirobokow* (SN X, 284, 413). Праформа мотивована відповідним апелятивом. Сто-совно першого компонента пор. слвн. *šīr* 'широкий', чеськ. *širý*, слвц. *šírý* (Фасмер IV, 442).

***Tъlstobokъ**(**ь**): рос. Яков Еремиев сын *Толстобок*, 1719 р. (Мосин 394), *Толстобоков* (ЖПТ), (похідні) *Толстобоки* (2), *Малые Толстобоки* — ойконіми в колишній В'ятській губ. (Vasmer RGN IX, 129).

***Vislobokъ**(**ь**): укр. **Вислобок* > *Вислобоки* — ойконім у Львівській обл., рос. *Вислобоков* (Новикова 157), (фонетично модифіковане) *Ишлобоков* (КПУ Дн. 1, 457), пол. *Wyśłobocki*, *Wiśłobocki* (SN X, 249, 372).

Стосовно компонента **Visl-* — дієприкметника на *-l-* від **visnōti*, **visēti* — пор. ще антропоніми ст.-рос. *Вислоух*, XVI ст. (НПК IV, 460), рос. *Вислогузов* (Новикова 157) і под. та численні апелятиви-мотиватори на зразок рос. діал. *вислорукий*, *вислоногий*, *вислотелый*, *вислоухий* тощо (Даль 1, 207, стаття *висеть*).

***Vъlrobokъ**(**ь**): укр. (похідне) *Льпибоки* — ойконім у Ровенській обл. Детальніше див. (Шульгач 2003: 167—171).

***Žirobokъ**(**ь**): рос. *Жиработ* (Лет. ЖС 2007, № 42, 138) ~ псл. **žirъ* (ЕСУМ 2, 598), блр. діал. *жыры* 'ситий, жирний' (НЛГ 52).

***Žьlnobokъ**(**ь**): укр. *Женнобак* (КПУ Дон. 1, 128) < **Желнобок*.

Компактну групу становлять композити з першим компонентом-числівником:

***Edъnobokъ**(**ь**): рос. *Однобоков* (ЖПТ) ~ **едъnobokъ*(**ь**), співвідносно з **едъnookъ*(**ь**), **едъnogoъ*(**ь**) (ЭССЯ 6, 16—17).

***Peťibokъ**(**ь**): рос. *Пятибоков* (АКО 1, 653).

***Sedmibokъ**(**ь**): ст.-укр. *Иванъ Семибокъ*, 1649 р. (Реєстр 274), *Ониска Семибокъ*, 1666 р. (Лазаревский 42), укр. *Матвій Семибокий*, 1723 р. (Швидько 287).

***Tribokъ**(**ь**): укр. (похідне) *Трибоківці* — ойконім у Львівській обл.

Стосовно компонента *Он-*, то він досить рідко фіксується як в апелятивній, так і в пропріальній лексиці. Наявний у нашому розпорядженні матеріал дозволяє реконструювати, крім **Onobokъ(jь)*, ще деякі пралексеми:

**Onakъ*: укр. *Онак* (ЖПТ) ~ псл. **onakъ* (ЭССЯ 32, 85).

**Onъkъ*: ст.-рос. Якимко Андреев сын *Онков*, 1623 р. (Полякова 163).

**Onica*: укр. *Оница* (СП 257).

**Oniъ*: слвн. *Onič* (ZSSP 412), пол. *Онич* (ЖПТ).

**Onodorgъ*: *Anatrog* (Адам Бременський), *Anadrag*, 1032 р. (Гельмольд) — особове ім'я у слов'ян-ободритів (Лоренц 65; Schlimpert 97).

**Onogostъ*: *Вногошть* — назва міста Нікшич у сербському фольклорі (Даничић II, 217), воно ж *Onogoste*, 1643 р. (Споменик XI, 92) — відантропонімне похідне. Р. Мароевич вважає, що в основу ойконіма покладено особове ім'я *Оногостъ* [пор. романізовану античну форму *Anagastum*, яка в слов'янському мовному середовищі зазнала словотвірної адаптації за допомогою посесивного суфікса *-j-* (Мароевич 105)]. Див. ще (Новаковић 15–23 — з оглядом версій).

**onolikъjъ* (ЭССЯ 32, 87).

**Onomyslъ*: чеськ. (похідне) *Onomušl* — ойконім, відомий з 1290 р. (Profous III, 276). Див. також (ЭССЯ 32, 87).

**Onoslava*: слов'ян. *Онослава*, 850 р. (Морошкин 145).

На основі црк. *онполъ* 'протилежний берег, заріччя': *въ то же лѣто погорѣ онполъ* (Новгорода), а також *онополець*, *онполовецъ*, *онополовецъ* 'заріченець, мешканець заріччя' (Даль 2, 674) можна реконструювати апелятиви псл. **onopolъ(jь)*, **onopolъсь*, пропущені в ЭССЯ.

Укр. *Совва* і споріднені антропоніми

Заголовне слово фіксується в (СП 330). Його можна кваліфікувати як форму з асиміляцією (лабіалізацією) плавного в позиції перед лабіальним, тобто *Совва* < **Солва*. Стосовно поодиноких апелятивів пор., наприклад, рос. діал. *солва́* 'кам'яна сіль' (Сл. Сред. Прииртышья 3, 165).

Наведений нижче фактичний матеріал засвідчує п'ятифонемну вокалізацію редукованого *-ъ-* у сполуці *-ъl-*, описану Р.М. Коз-

ловою (Казлова III, 318). При цьому практично в кожному з вокалізованих варіантів спостерігаються (або потенційно можливі): перехід *-л-* > *-л'-* > *-j-* (солодкозвучність); асиміляція плавного *-л-*; різного роду метатези; розвиток секундарних голосних після плавного; перехід *-j-* > *-у-*; фонетичний рух анлаутного *с-* > *ш-*, *с-* > *з-*. Пор.:

а) реалізація *-ѣл-* > *-ал-*: укр. *Салва* (РУС 368), *Сальв* (Новикова 723), *Сальва* (PI Хм. 3, 1027), *Шавва* (КПУ Полт. 6, 254), *Шауло* (PI Черк. 2, 353) < **Шавло* < **Шалво*, *Зайва* (Горпинич, Тимченко 100) < **Сайва* < **Салва* (*-j-* < *-л'-*), рос. *Сальва* (ЖПТ), *Шавлин* (ЖПТ) < **Шалвин*, *Шавва* (ЖПТ) < **Салва*, (похідні) *Саулово*, *Саулино* — ойконіми в колишніх Ярославській та Тверській губ. (Vasmer RGN IX, 111), блр. *Сальвиновка* — назва поселення відантропонімного походження в колишній Могильовській губ. (Vasmer RGN IX, 75), пол. *Salwa*, *Salwa* (SN VIII, 260, 270), *Szajwa*, *Szalwa* (SN IX, 212, 215), *Szajwowiez*, *Zalwowski* (SN IX, 212; X, 416), чеськ. *Salva* (ЧП), слвц. *Salva* (TZ Bratislava 311);

б) реалізація *-ѣл-* > *-ел-*: д.-руськ. *Шелѣвъ*, 1227 р. — галицький воєвода (ПСРЛ II, 781), ст.-укр. *Шелевенко*, 1654 р. (Тупиков 836) < **Шелвенко*, укр. *Шелева* (Богдан 263) < **Шелва* — форми з другим повноголоссям, (вторинні) укр. *Шельвинський* (СП 393), *Сельвинович* (Богдан 257), блр. *Шельвинский* (ЖПТ), пол. *Sejwa*, *Selwa*, *Szelwa* (SN VIII, 346, 350; IX, 266), *Szelewa* (SN IX, 265), чеськ. *Šěvl* (ЧП). Пор. також д.-руськ. *Шелвовъ борѣкъ*, 1146 р. — мікротопонім поблизу давнього Києва (ПСРЛ II, 325), *Шелово сѣлце*, 1161 р. — укріплений пункт на р. Сухій Либеді, що прикривав західні підступи до Києва (ПСРЛ II, 512). Обидві назви І.М. Железняк правомірно кваліфікувала як відантропонімні деривати (ЕСЛГНПР 174). Наведені факти цікаві з точки зору відносної хронології фонетичних явищ: переходу анлаутного *С-* > *Ш-* та вокалізації *-ѣ-* > *-е-*. Пор. також ойконім *Шельвів* у Локачинському р-ні Волинської обл., відомий як (помилково) *Szelonov*, 1437 р. (АЛМ I/1, 6), «по шельвовские старые пола», 1513 р. (AS III, 104), «Шелвовского, Затурского имѣний», 1569 р. (ОАК № 2043, 28), «на имену ... Шелвовѣскомъ», 1577 р. (АЮЗР VIII/3, 302), *Шелвовъ*, 1583 р. (РВМ 369), *Szelwow*, 1638 р. (Голубев I, 30), *Шелвовъ*, 1650 р. (АЮЗР VII/2, 478), *Szelwow*, 1678 р. (АЮЗР VII/3, 196). До списку споріднених відантропонімних дериватів належать також *Шельвів* — назва поселення у Білогі-

рському р-ні Хмельницької обл., *Сейвы* — ойконім у колишній Сувацькій губ. (Vasmer RGN IX, 154). Стосовно антропонімної мотивації пор., наприклад, рос. діал. *сельва́* 'маленька рибка з породи оселедців' (СРНГ 37, 136);

в) реалізація *-ѣл- > -ил- / -іл-*: рос. *Шивлев* (ЖПТ) — форма з метатезою *-лв- > -вл-*, ст.-блр. Kurvan Wołkowicz *Zylwa*, 1591 р. (ABK XIV, 404) < **Sylwa*, блр. (похідні) *Шыльвы*, *Шыльвы-Бор* — ойконіми відантропонімного походження у Гродненській обл. (Рад. Гр. 260), пол. *Szuwła* (SN IX, 415);

г) реалізація *-ѣл- > -ол-*: укр. *Сов* (ЖПТ) < **Солв*, *Шова* (РУС 482) < **Солва*, *Совло* (Панцьо 118) < **Солво* (метатеза), рос. *Зовва* (ЖПТ) < **Совва* (З- < С-), *Сов* (ЖПТ), пол. *Solwa* (SN VIII, 567).

г) реалізація *-ѣл- > -ул-*: чеськ. *Šulva* (ЧП), словц. *Šulvona* ж. (TZ Bratislava 357).

На основі цих фактів можна реконструювати праантропоніми **Sylva*, **Sylvъ*, **Sylvo*, **Sylvъ*.

Із останніми пов'язані:

**Sylvъсь*: пол. *Szulwies* (SN IX, 363).

**Sylvъкъ*, **Sylvъко*: укр. *Селевко* (Новикова 742), чеськ. *Selvek* (ЧП).

**Sylvikъ* / **Sylvičь*: укр. *Шелвик*, *Шельвик*, *Шильвик* (Богдан 263, 272), *Шевлик* (РУС 473) < **Шелвик*, *Шулвич* (НКП Зап. 554), блр. *Сельвич* (ТС Мозырь 165), *Саўліч*, *Шаўлік* (Бірыла 367, 471), *Сільвіч* (Памяць Петр. 441), *Савлики* — відантропонімний ойконім у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IX, 51), рос. *Шавликов* (ЖПТ), *Зовиков* (ЖПТ) < **Солвиков*, хорв. *Salvić* (Leksik 577), пол. *Salwik*, *Salwik*, *Szelwik* (SN VIII, 270, 275; IX, 266), *Sajwicz*, *Salwicz*, *Salwicz* (SN VIII, 262, 270, 275), *Szulwic*, *Szelewicz* (SN IX, 265, 363), словц. *Zolvík* (TZ Трнава 187).

**Sylvaka*, **Sylvakъ*, **Sylv'акъ* / **Sylvačь*: укр. Кирило *Шавлачъ*, 1732 р. (РЧП 200), *Шавлак* (Новикова 929), *Савляк* (Чучка 498), *Шавлач* (Богдан 262) — форми з метатезою *-лв- > -вл-*, Суваковський (РУС 405) < **Сулаковський*, *Шелевач* (СП 393) < **Шелвач* (друге повноголосся), ст.-рос. *Шевлакин* Иван Федоров, 1595 р. (Веселовский 363), рос. *Шавлач*, *Шавлаков*, *Шевляков* (ЖПТ), *Шовляков*, *Шувляков* (Новикова 960, 966), (похідне) *Сельвачово* — ойконім у колишній Московській губ., блр. (похідне) *Совлуково* — назва поселення в колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN IX, 181, 410), болг.

Савлѣк, *Савлѣков* (Илчев 473), пол. *Sajwak*, *Selwiak*, *Szajwak* (SN VIII, 262, 350), *Szuwlak*, *Szywlak* (SN IX, 375, 415), словц. *Salviaková* ж. (TZ Bratislava 311).

**Sylvěka*: рос. *Шавека* (КП Брян.) < **Шаввека* < **Шалвека*.

**Sylvuka*, **Sylvukъ*, **Sylv'ukъ*: укр. *Сальвук* (КПУ Переможці Жит. 1, 359), (вторинне) *Савлучинський* (Новикова 728), *Солвюк* (КПУ Херс. 7, 64), ст.-рос. *Савлук* Турпеев, 1551 р. (Веселовский 276), рос. *Савлук* (ЖПТ). Для форм типу *Савлук* припускають зв'язок з особовими іменами *Савел*, *Савелій* (Трійняк 320), що цілком імовірно.

**Sylvajъ*: укр. *Солвай* (Чучка 527), *Шавлай* (ЖПТ), пол. *Sajwaj*, *Selway*, *Szajwaj* (SN VIII, 262, 350; IX, 212).

**Sylvanъ*, **Sylvanь*: ст.-укр. Еремка *Шелован*, 1666 р. (ПК 1666 р.: 424) — форма з секундарним -о-, укр. *Шуйван* (СП 403), (вторинні) *Сальванович* (ЖПТ), *Шелеванюк* (Богдан 263), *Сільванович* (Новикова 761), рос. *Шальванов* (КПУ Ник. 6, 363), блр. (похідне) *Савланы* — ойконім у колишній Гродненській губ. (Vasmer RGN IX, 51), хорв. *Šalvan* (Leksik 630), пол. *Selwan*, *Sawłan* (SN VIII, 262, 350), *Zelwan* (SN X, 477), чеськ. *Silvan* (ЧП), слов'ян. *Салван* (Магницький 72). Зі слов'янських мов запозичено латиське прізвище *Шильван* (ЖПТ). Усі ці власні назви відапелятивного походження. Пор., наприклад, рос. діал. *шолывѣн* 'пересмішник' (Мосеев 78) — форма з секундарним -ы-.

**Sylvaхъ* / **Sylvašъ*: укр. *Сильваш* (Богдан 297), *Шельвах* (м. Дрогобич), *Зельвах* (Богдан 354) < **Сельвах*, блр. *Шельвах* (ЖПТ), хорв. *Silvaš* (Leksik 591), пол. *Satwach*, *Sowłaskow* (SN VIII, 275, 587), *Szalwach*, *Szulwach*, *Szylwach* (SN IX, 215, 363, 396), слов'ян. *Шалваш* (Pamięć 2, 433).

**Sylvoxъ*: рос. *Савлохов* (РУС 365).

**Sylvuxa* / **Sylvuša*: укр. *Савлух* (Горпинич, Корнієнко 202), рос. *Савлухов* (РУС 366), *Савлушин* (ЖПТ), пол. *Selwuch* (SN VIII, 350).

**Sylvega*: рос. *Шевлягин* (ЖПТ).

**Sylv'uga*, **Sylv'ugъ*: укр. *Шевлюга*, рос. *Шевлюгов*, блр. *Шавлюга* (ЖПТ).

**Sylvyga*: ст.-рос. *Шавлыгин* Ігнатий, 1585 р. (Веселовский 364), рос. *Шавлыгин* (ЖПТ) ~ блр. діал. *саўлы́га* 'грубіян' (МАСМ I, 84), для якого припускають зв'язок із *шалыга* 'шахрай' та дієсловом *соўгаць(ца)* (ЭСБМ II, 325).

***Sylvata**, ***Sylvatъ**: рос. *Шуватов* (Новикова 966) < **Шулватов*, пол. *Selwat* (SN VIII, 350), слвц. *Salvata* (TZ Bratislava 311).

***Sylvitъ**: укр. *Совит* (Новикова 777) < **Солвит*, блр. *Савлит* (ЖПТ) < **Салвит* (метатеза), пол. *Selwit* (SN VIII, 35).

***Sylvota**: пол. *Sejwota* (SN VIII, 346).

Sylvota** ? (Sylvuta** ?): рос. *Саввутин*, *Суввутин* (РУС 365, 405).

Укр. **Соломир* і под.

Реконструюється з назви поселення *Соломир* (Зарічненськ. р-н Рв.). Ойконім відомий як: *Соломиръ*, 1855 р., *Sołomir*, 1891 р., *Саломир*, 1946 р., *Соломир*, 1961 р. (Пура 22). Незважаючи на досить пізні фіксації, назва належить до найдавнішого прошарку слов'янських географічних назв. *Соломир* < **Соломеръ* (ствердіння кінцевого -р') утворено за допомогою індивідуально-посесивного суфікса -j- від особового імені *Соломер* [пор., наприклад, болг. *Соломеров* — прізвище (Илчев 457)]. Останнє відобразилося також у назвах поселень рос. *Соломерово* — у Тверській обл. (Воробьев 363 < особового імені *Солемер* / *Соломер*), блр. *Соломирове*, *Sołomerski Hrodek* — у колишній Вітебській губ. (Vasmer RGN VIII, 437), укр. *Соломірка* — у Вінницькій обл. Пор. ще оронім *Sołomirz* — у Тернопільській обл., *Sołomir* — назва фільварку в колишньому Пінському пов. (SG XI, 62), в яких другий компонент -мир / -mir, очевидно, з -мер / -mer. Пор. ще антропонім **Солмиръ* у новгородській берестяній грамоті № 7 із Старої Руси, який В.М. Топоров гіпотетично реконструював як **Solъ-mirъ*, а мотивацію пов'язав із роллю солі в деяких землеробських обрядах та її функцією в розбраті, сварках тощо. Див. (Топоров 52—53).

Стосовно першого складника в **Soloměrъ*, то він представлений в антропонімах-композиціях на зразок:

***Solevarъ**: рос. *Солеваров* (ЖПТ) і под.

***Solivoda**: пол. *Soliwoda* (SN VIII, 565).

***Sologonъ**: укр. *Шологон* (РУС 481) < **Сологон*.

***Sologorъ**: укр. *Сологор* (ТД Черкаси 256).

***Sologostъ**, ***Sologostъ**: ст.-рос. *Сологост Меньшая*, 1585 р. — ойконім у колишньому Белгородському пов. (Барашкова 76), рос. *Сологощ* — назва озера в Рязанській обл., у гідросистемі правобережної Оки (Смолицкая 165), *Сологостъ* — ойконім у колишній

Новгородській губ., блр. *Сологош*, *Сологоща* — ойконіми у колишній Мінській губ. (Vasmer RGN VIII, 434) відантропонічного походження.

***Sologobъ(ь)**: ст.-укр. Сидоръ *Сологубъ*, 1649 р. (ДІП I, 75), Wasko *Sołohub*, 1678 р. (КОЗУ 42), укр. *Сологуб* (Вол.), рос. *Сологубов* (м. Луцьк), (похідні) *Сологубов*, *Сологубова*, *Сологубовка* — ойконіми в колишніх Мінській, Смоленській, Петербурзькій губ. (Vasmer RGN VIII, 434, 435).

***Soloxvastъ**: пол. *Szołofast* (SN IX, 319).

***Solojěđъ**: укр. *Солоїд* (Новикова 780) ~ рос. діал. *солоѣдка* 'любителька солоної їжі' (СРГК 6, 214).

***Solomōdgrъ(ь)**: укр. *Соломудрий* (КПУ Черк. 5, 936).

***Solomyslъ**: рос. (похідні) *Соломыслово*, *Соломышь* — ойконіми в колишній Ярославській губ (Списки Яросл. 370).

***Solonoшъ**: Никифоръ Карповъ *Солоносовъ*, 1649 р. (ОСС 2, 20).

***Soloqсъ**: укр. *Солоус* (Горпинич, Тимченко 260), ст.-рос. Юрьє *Солоусовичь*, 1514 р. (ПСРЛ XXXVII, 100).

***Soloropъ(ь)**: укр. *Солонуп* (Новикова 781).

***Soloslavъ**: ст.-рос. (похідні) *Солославль*, 1504 р. — ойконім у Звенигородському пов. колишньої Московської губ. (Леонид 119), *Солославля* — гідронім у колишньому Переславському пов. (Проккопенко 65).

***Solouхъ(ь)**: укр. *Солоух* (ЖПТ), рос. *Солоух* — сучасне прізвище.

***Solovagъ**: ст.-рос. Чакча *Соловаровъ*, 1654 р. (Курдюмов II, 192), (похідні) *Соловарово*, XVI ст. (ПКМГ I/1, 113), *Шоловарово*, 1643 р. (Кусов 2007: 218) — назви пустищ, рос. *Соловаровъ*, 1706 р. (Сиб. города 90), *Соловаров* (Память 1, 84).

***Solovodъ**: укр. *Соловод* (Хм.).

***Solovolkъ**: ст.-рос. Артюшка Олексєвѣвъ *Соловолокъ*, 1640 р. (Сильванский 142).

***Solovozъ**: укр. *Соловозь*, 1756 р. (АК 5, 51).

***Solozobъ(ь)**: ст.-рос. Івашка *Солозобовъ*, 1687 р. (Зарайск 50), рос. *Солозобов* (ЖПТ) відапелятивного походження, пор. рос. діал. *солозѣб*, *солозѣбый* 'про людину, яка любить солону їжу' (СРНГ 39, 290), *солозѣбка* 'жінка, яка дуже любить підсолену їжу' (Соликамск. 591).

Компонент *Сол-*, безперечно, пов'язаний з *сіль* (*соль*), *солити* і под. Він активно функціонує у слов'янських антропоніміконах. Пор.:

**Solъ*, **Sola*, **Solъ*: укр. *Сіль* (ОКІУМ), *Шол* (КПУ Ув. Дон. 2, 565), хорв. *Sola*, *Šola*, *Šol* (Leksik 603, 651), слвн. *Sol*, *Šol* (ZSSP 564, 610), пол. *Sol*, *Soła*, *Szół*, *Szoła* (SN VIII, 563; IX, 318), чеськ. *Šola* (ЧП), співвідносні з псл. **solъ*, а також лексикою на зразок рос. діал. *сол* 'неорганічні солі, розчинені у воді' (СРГК 6, 208), пол. *soła* 'солонна вода' (Rymut II, 460) тощо. Стосовно фонетичного руху *С-* > *Ш-* пор., наприклад, рос. діал. *шолить* 'солити' (Опыт 267).

Фактичний матеріал слов'янських мов антропонімного рівня досить багатий, він дозволяє відновити чимало префіксальних та суфіксальних дериватів, які утворюють розлогу лексико-словотвірну мікросистему і заслуговують спеціального опису. Ось деякі з них:

**Bezsolъ*(*ъ*): ст.-рос. Федько *Безсолов*, 1538 р. (Кучкин ЖГ 342), *Безсолой* Сидор, 1653 р. (ТК II, 602), рос. *Безсоловъ*, XVIII ст. (Устюг Великий 218), (похідні) *Безсоловская*, XVIII ст. — назва пустища в Коломенському пов. колишньої Московської губ. (Кусов II, 325), *Безсолово* (3) — ойконіми в колишніх Вологодській, Новгородській, Псковській губ. (Vasmer RGN I, 310), *Безсоловы* — в колишній В'ятській губ. (Списки Вят. 833).

**Bezsolica*: ст.-рос. Исаць *Безсолицынъ*, 1678 р. (РК 31).

**Bezsolъсь*: ст.-рос. (похідні) *Безсолово*, *Безсолцово*, 1627–1630 рр. — назви поселення і пустища в колишньому Вологодському пов. (Сторожев II, 250, 250).

**Dobrosolъ*, **Dobrosolъ*: ст.-укр. *Dobrosolowsky*, 1615 р. (ОВ 208), укр. *Добросол* (КПУ Полт. II, 617), блр. *Дабрасолец* (Бірыла 123), рос. *Добросол* (ЖПТ), пол. *Dobrosolski* (SN II, 450).

**Obsolъ*: (вторинні) слвн. *Osolc* (ZSSP 415), пол. *Osółek* (SN VII, 110), а також *Осолы* — назва поселення відантропонімного походження у колишній Віленській губ. (Vasmer RGN VI, 476) ~ **obsolъ* (ЭССЯ 30, 11).

**Orzsolъ*: укр. *Росіл* (Редько Словник II, 906), *Расоленко* (ЖПТ), ст.-рос. Васюк *Росолъ*, XVI ст. (Майков 58), *Росолова*, XVII ст. — назва пустища в колишньому Углицькому пов. (ПКУ 117), рос. *Росолов*, *Росолов* (РУС 359), *Рассолов* (Рязан. КП I, 668), *Разсолово* (3 фіксації), *Росолово* (4 фіксації), *Розсолово* — відантропонімні

ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN VII, 514, 631, 653), ст.-блр. Занько *Росол*, 1528 р. (Бірыла 1966: 252), блр. *Расол*, *Расолаў* (Бірыла 349), болг. *Расолков*, *Разсолков* (Илчев 418, 421). Щодо мотивації цих і подібних до них особових назв пор. апелятивну лексику, зібрану під гаслами **orzsoľ*, **orzsoľ* (ЭССЯ 34, 278–282).

***Prasolъ**: ст.-укр. Хведор *Прасол*, 1665 р. (АКП I, 8), укр. *Прасол* (СП 287), ст.-рос. Иван *Прасолов*, XV ст. (Веселовский 258), Петрец *Прасолов*, 1571 р. (Антонов 2004: 78), Ивашко *Прасол*, 1624 р. (Тюмень 21), Ивашка *Прасолов*, 1685–1686 рр. (ПМК Тверь 95), рос. *Прасол*, *Прасолов* (ЖПТ), (похідні) *Прасолова* (2), *Прасолово* (5), *Прасолов Починок* — ойконіми відантропонімного походження (Vasmer RGN VII, 354), болг. *Прасолов* (Илчев 406). Наведені власні назви відапелятивного походження, пор. укр. діал. *прасол* 'дрібний торговець (переважно в'яленою рибою й сіллю)', рос. діал. *прасол* 'бешкетник' (СРГ Морд. 2, 948), пол. (старе) *prasol* 'торговець сіллю' та ін. < **prasolъ* (ЕСУМ 4, 556).

***Prisolъ**: укр. *Присол* (СП 288).

***Prosola**, ***Prosolъ**: укр. *Просол* (РУС 343), рос. *Прасолов*, *Прасолин* (ЖПТ), блр. *Прасол*, XVIII ст. (Бірыла 332), пол. *Prosoł* (SN VII, 555) ~ укр. діал. *прасол* 'сік з посоленого м'яса, ропа, оселедцевий розсіл' (ЕСУМ 5, 253).

***Usoľ**: рос. *Усолов*, *Усолкин* (ЖПТ), (похідні) *Усолово*, *Усолкино* — назви поселень у колишніх Ярославській, Костромській, Пермській губ. (Vasmer RGN IX, 319). Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. *усоліти* 'просолитися' (Грінченко 4, 357) та ін.

***Zasola**: пол. *Zasoła* (SN X, 439) і под. ~ укр. *засоліти* 'посоли-ти' (Грінченко 2, 99) і под.

***Zьrnosolъ**: блр. *Зерносолы* — ойконім у колишній Вітебській губ. (Список Вит. 229).

Спеціального опису заслуговує й суфіксальна підсистема етимологічного гнізда з коренем *сол-* / *Сол-*. Пор., наприклад:

***Solidlo** < **solidlo*, реалізоване в укр. *Солило* (Вол.), пол. *Soliło* (SN VIII, 565).

***Solikъ** / ***Soličъ**: укр. *Солик* (СП 330), рос. *Соликов* (КПУ Київ. 8, 756), *Солич* (ЖПТ), *Шолик* (КП Алтай 2, 56) < **Солик*, хорв. *Solić* (Leksik 604), пол. *Solik* (Rymut II, 460), чеськ. *Solík* (ЧП), словц. *Solík*, XVIII ст. (Bernát 101).

***Solajъ**: укр. *Шолай* (Богдан 267), словн. *Solaj* (ZSSP 564), пол. *Sotaj* (SN VIII, 567), чеськ. *Šolaj* (ЧП).

***Solakъ / *Sol'akъ:** укр. *Соляк* (КПУ Зак. 1, 127), хорв. *Solak* (Leksik 603), слвн. *Solak* (ZSSP 564), пол. *Sołak, Solak* (SN VIII, 567; Rymut II, 460), чеськ. *Solák* (ЧП).

***Solica:** ст.-рос. Анна Григорьева жена *Солицына*, 1638 р. (ПК Москва 1638 г.: 86) ~ рос. діал. *солица* 'харчова сіль' (НОС 10, 113).

***Solanъ:** укр. *Солан* (КПУ ІФ 3, 265), *Шолан* (Богдан 267), слвн. *Solan* (ZSSP 564), хорв. *Solan* (Leksik 603), пол. *Sołanko* (Rymut II, 460).

***Solunъ:** укр. *Солун*, рос. *Шолунов* (ЖПТ).

***Solunъ:** пол. *Sołun* (Rymut II, 460).

***Solarъ, *Sol'arъ:** укр. *Соляр* (Вол.), ст.-рос. Сенька Кондратьев сын *Соларъ*, 1647 р. (Полякова СПП 6, 181), пол. *Solarz*, 1790 р. (Bubak II, 70), чеськ. *Solář* (ЧП) ~ укр. *соля'р* 'солевар, торговець сіллю' (Грінченко 4, 167), пол. *solarz* 'продавець солі' (Rymut II, 460) і под.

Рос. *Суратов* та ін.

Фіксується в (КП Твер.). Споріднене з рос. *Шуратов* (КП Дон. 4, 640) < **Суратов* (шепелявість), укр. *Суратий* (Богдан 294), слвн. *Suratić* (ZSSP 587), пол. *Surata, Suratko* (SN IX, 156), *Szurata* (SN IX, 370), *Zurat* (SN X, 541) < **Surat* (одзвінчення анлауту), чеськ. *Šurát* (ЧП) < **Suratъ* (jъ).

Праантропонім відапелятивного походження, із **suratъ* (jъ), яке дериваційно пов'язане з **sura*, **surъ*. Останні відновлено в (Козлова IV, 222–223).

Болг. *Сърманов* і т. п.

Фіксується в (Илчев 473) і виводиться з тур. *sarman* 'великий, крупний', що, однак, наштовхується на фонетичні й структурні перепони.

Швидше за все, аналізований антропонім слід зіставляти зі ст.-рос. Олексейко *Шарманов*, 1540 р. (АСЭИ II, 477), рос. *Шорманов* (Лет ЖС 2004, № 40–52, 271), хорв. *Šorman* (Leksik 653), слвн. *Sorman, Šorman* (ZSSP 566, 611) ~ лит. *Sùrmanas* (LPŽ II, 860), на основі яких імовірна реконструкція псл. **Сърманъ*.

Враховуючи ефект п'ятифонемної реалізації *-ѣ-* у кореневій сполуці *-ѣr-*, до рефлексів реконструйованої праформи можна долучити:

а) похідні з *-ѣr-* > *-ар-* у корені: укр. *Сарман* (Горпинич 108), ст.-рос. Алексейко *Шарманов*, 1540 р. (АФЗХ 1506–1613 гг.: 70), Миронко Ивановъ сынъ *Шармановъ*, 1625 р. (ПК Торжок 15), рос. *Зарманов* (САЛ 431) < **Сарманов*, *Сарманов*, *Шарманов* (ЖПТ), (похідні) *Сарманова*, *Шарманово* (4 фіксації) – ойконіми в різних регіонах (Vasmer RGN VIII, 105; X, 228), слов. *Šarman* (ZSSP 593), хорв. *Sarman*, *Šarman* (Leksik 580, 633), пол. *Sarmanowicz*, *Saraman* (SN VIII, 294, 297), чеськ. *Šarman* (ЧП), словц. *Šarman* (TZ Bratislava 340). Зі слов'янських мов запозичено латиське прізвище *Шарман* (ЖПТ), естонське *Сарман* (Лен. М 11, 482);

б) похідні з *-ѣr-* > *-эр-* > *-ер-* у корені: укр. *Серман* (СП 318), *Шерман* (РУС 475), рос. *Серман* (ЖПТ), *серман* – прізвище (СРНГ 37, 215), *Шерман* (САМ 255), *Шерманов* (КП Твер.), *Зерман* (ЖПТ) < **Серман*, блр. *Шерман* (СБГТ 400), *Шэрман* (Бобрык 240), хорв. *Serman*, *Šerman*, *Zerman* (Leksik 587, 638, 743), пол. *Seraman*, *Szerman*, *Zerman* (SN VIII, 366; IX, 276; X, 484);

в) похідні з *-ѣr-* > *-ир-* (*-ір-*) у корені: укр. *Сирман*, 1784 р. (ИСК 18), *Сирман*, *Сірман* – сучасні прізвища (Новикова 759, 762), *Ширман* (НКП Київ. 471), ст.-рос. *Ширман* Федоров сын Носатого, 1565 р. (АСС 267), рос. *Сырман* (КПУ Луг. 2, 295), *Сирман* (ЖПТ), *Ширман* (САМ 257), *Ширманов* (Новикова 951), блр. *Ширман* (ТС Мозырь 190), болг. Байо *Сирман*, *Сирман* Куман, 1515–1516 рр. (Ковачев 2001: 129, 185), *Сирманов* (Илчев 451), слов. (похідне) *Širmanski hrib* – топонім (Im. m. 426), пол. *Szyrman*, *Syrmańska* (SN IX, 196, 413). Литовське *Širmanas* (LPŽ II, 937), естонське *Сирман* (Лен. М. 11, 498) – запозичення зі слов'янських мов.

Стосовно мотивації пор. рос. діал. *сирмáн*, *сырмáн* 'різновид риби бичка' (СРНГ 37, 347), *сармáн* 'лікарська рослина (?)' (СРГС 5, 231), *ширмáн* 'усіякий дріб'язок, щось незначне' (СДГВ 674), *ширман* 'лящ' (Клыков 116);

г) похідні з *-ѣr-* > *-ур-* у корені: укр. *Сурман* (ЖПТ), *Шурман* (Новикова 970), *Зурман* (ЧЧ 3, 398), *Сюрман* (Горпинич 52), *Цурман* (Мик.) < **Сурман* – форма з африкатизацією анлауту, (похідні) *Сурманищина*, *Зурманов* – ойконіми в колишній Чернігівський губ. (цит. за: Козлова IV: 22) ~ укр. діал. *су́рман* 'риба бичок сірого коль-

ору' (Мик.), ст.-рос. *Сурман* Аристов, 1578 р., *Сурманов* Савва, 1671 р. (Веселовский 307), Калина *Шурманов*, 1689 р., кваліфіковане як неясне за походженням (Полякова 267), рос. *Шурман* (САМ 261), *Зурман* (ЖПТ), *Суроманов* (КП Сарат. 3, 213), *Сурома-нова* — ойконім у колишній Оренбурзькій губ. (Vasmer RGN VIII, 650) < **Сурманова* ~ рос. діал. *шурман* 'риба густирка' (Усачева 88), блр. *Шурман* (м. Мінськ), слвн. *Šurman*, *Zurman* (ZSSP 627, 714), хорв. *Surman*, *Šurmanović* (Leksik 624, 666), пол. *Surman*, *Szurman*, *Zurman* (SN IX, 158, 371; X, 541), чеськ. *Surman*, *Šurman* (ЧП), слвц. *Šurman* (TZ Bratislava 357), а також *Surmanne* у прибалтійських слов'ян (Trautmann AP 101).

На основі укр. *Кузурманъ* Данило, 1718 р. (ДІП I, 182) можна відновлювати префіксальне **Косърманъ*.

Рефлекси псл. **Sърманъ* на матеріалі інших класів онімів описано в (Козлова IV, 22–23).

Ст.-рос. *Хаевъ*

Згадується під 1623 р. — Гришка *Хаевъ* (Пясецкий 1895: 21). Формально це патронім на *-ев-* від базового *Хай*, засвідченого у слов'янських ономастикомах: укр. *Хай* (м. Дрогобич), хорв. *Нај* (Leksik 214), пол. *Chaj* (SN II, 43) та ін.

Усі ці й подібні до них антропоніми відапелятивного походження, пор., наприклад, рос. діал. *хай* 'хуліган' (СПГ 2, 494), 'досвід': *хаю мало* — *ума мало* (Ефименко 275), 'сила' і под., зібрані під гаслом **хажь* (ЕССЯ 8, 12).

Фактичний матеріал дозволяє відновити, крім **Хажь*, ще деякі праантропоніми:

**Нехайъ*: укр. *Нехай* (Пура СПР IV, 83), ст.-рос. Василь *Нехай*, 1431 р. (Антонов, Баранов 11), *Нехай* Васильєвъ сынъ Бекетовъ, 1517 р. (Веселовский 221), рос. *Нехай* (Книги РФ X, 289), *Нехаев* (ЖПТ), блр. *Няхай* (Бірыла 303), пол. *Niechaj* (SN VI, 587) ~ **ne haji* (ЕССЯ 24, 95–96).

**Нехайсь*: блр. (похідне) *Няхайчык* (Бірыла 303).

**Обхажь*: укр. укр. *Охай* (КПУ Зап. 9, 224).

**Хажакъ*: пол. *Chajak* (SN II, 43).

**Хажька*, **Хажько*, **Хажькъ*: укр. *Хайко* (СП 367), блр. *Хайко* (СБГТ 382), *Хайкоў* (Бірыла 425), рос. *Хайкін* (Новикова 874), слвн. *Hajek* (ZSSP 192), пол. *Chajka*, *Chajko*, *Chajek* (SN II, 44).

***Хайсь**: укр. (похідне) *Мала Хайча* — ойконім в Овруцькому р-ні Житомирської обл., пол. *Chajec* (SN II, 44).

***Хайік**: пол. *Chaik* (SN II, 43).

***Хайєта**: пол. *Chajenta* (SN II, 44), *Chajety* — ойконім (SG I, 539).

На основі укр. *Хаїм* (СП 367), рос. *Хаим*, *Хаимов* (ЖПТ) можна реконструювати праантропонім ***Хайіть** < **chajitъ* —дієприкметник пасивного стану на *-i-m- < **chajiti* (ЭССЯ 8, 12), який реалізувався в рос. діал. *хаїм* ‘непоштива людина, грубіян’ (СРГ Прик. 882).

**хайънъ*(jъ): укр. *хайний* ‘акуратний’ (Ніковський 817).

Ст.-слвц. *Chlud* і под.

Згадується під 1625 р. — Martin *Chlud* (UFP II, 171). Генетично споріднене з укр. *Хлуд* (м. Рівне), ст.-рос. Трофим *Хлудовъ*, XV ст. (НПК I, 622), (похідне) *Хлудово*, 1499 р. — ойконім в історичній Новгородській землі (ПКНЗ I, 202), рос. *Хлуд* (ЖПТ), (похідні) *Хлудово* — ойконіми в колишніх Владимирській та Ярославській губ. (Vasmer RGN IX, 487), блр. *Хлуд* (Бірыла 430), хорв. *Hluda* (Leksik 226), пол. *Chłud*, *Chłuda*, *Chłqd*, *Chłand*, *Chłanda*, *Chlond*, *Chlonda*, *Flqd* (SN II, 76, 80–82; III, 130), чеськ. *Chlouda* (ЧП). На основі цих і подібних до них фактів можна відновити праантропоніми ***Хлѡда**, ***Хлѡдъ**.

Стосовно мотивації пор., наприклад, укр. діал. *флуд* ‘замкнутий, нетовариський чоловік’, *флуда* ‘замкнута, нетовариська жінка’ (Негрич 175–176), *хлуд* ‘огорожа з горизонтально прибитих жердин’ (Аркушин 2, 229), ‘деталь ткацького верстата’ (Мик.), *флуд* ‘вовк’: *флудом дивітисі* ‘дивитися вовком’ (вимовляють рідко, вважаючи, що воно означає “нечисту силу”) (ГГ 198), рос. діал. *хлѡда* ‘високоросла дівчина’ (СРГ Морд. 2, 1427), блр. діал. *хлуд* ‘прут’ (ТС 5, 244), *хлуд*: *хлудом поставытэ* ‘задубіти’ (Курцова 88) та ін. (ЭССЯ 8, 37–38). Пор. ще рідкісне рос. діал. *хлуногий* ‘кульгавий’ (НОС 12, 16) < **хлудоногий* < **chlodonogъjъ*.

На основі ст.-рос. *Хлудев*, 1531 р. (Веселовский 339) можна відновлювати псл. ***Хлѡдъ**.

Фактичний матеріал свідчить про потенційність деяких суфіксальних дериватів, зокрема демінутивів:

***Хлѡдсь**: ст.-рос. Степанко *Хлудец*, 1621 р. (ПКА 149), (похідне) *Хлудцово*, 1551–1554 рр. — ойконім у колишній Тверській губ. (ПМТ 181).

Стосовно мотивації пор. укр. діал. *хлудець* ‘деталь ткацького верстата’ (Мик.), *флудець* ‘паличка, на яку надівають цівку’ (Онишкевич 2, 331), *хлудчик* ‘вісь у човнику від ткацького верстата’ (СБук. Г 622), *хлудець* ‘цівковий стрижень у ткацькому човнику’, ‘металева заноза ярма’ (Лисенко СП 67), рос. діал. *хлудец* ‘пряма палиця [...]’ (Красноярск. 5, 62), блр. діал. *хлудзец* ‘паличка, на яку надівають цівки’ (Янкова 394).

***Хлудикъ**: пол. *Chłondzik, Chłądzik* (SN II, 80, 81) ~ укр. діал. *хлудик* ‘деталь ткацького верстата’ (Мик.), *флудик* ‘паличка, на яку надівають цівку’ (Онишкевич 2, 331), рос. діал. *хлудики* мн. ‘щелепи’ (НОС 12, 16).

***Хлудько, *Хлудькъ**: рос. *Хлудок, Хлудков, Флудков, Флутко, Флутков* (ЖПТ), блр. *Хлуткоў* (Бірыла 431), пол. *Chludek* (SN II, 79).

Іносугфікальні похідні:

***Хлудѣъ**: рос. *Хлудеев* (ЖПТ).

***Хлудень**: ст.-рос. *Хлудень* Иван Александрови Кобылин, XV ст. (Веселовский 339), Степан *Хлуденев*, 1652 р. (АХМ 2, 51), (похідне) *Хлуденево*, 1686 р. — ойконім у колишній Московській губ. (Кусов 2007: 163), рос. *Хлуденев* (ЖПТ), (похідні) *Хлуденевка* (3) — ойконіми в колишніх Казанській, Саратовській, Московській губ. (Vasmer RGN IX, 487).

**хлудіна*: укр. діал. *хлудіна* ‘лозина’, ‘висока худа жінка’ (Глуховцева 217) та ін. (ЕССЯ 8, 37).

***Хлуднь**: рос. *Хлуднев* (ЖПТ), (похідне) *Хлуднево* — ойконім у колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN IX, 487), слвн. *Hlodniak* (ZSSP 204) ~ укр. діал. *флудень*, -дня ‘деталь ткацького верстата’ (Мик.).

**хлудьје*: укр. діал. *хлудде* ‘огорожа з горизонтально прибитих жердин’ (Аркушин 2, 229) та ін. (ЕССЯ 8, 38 — без матеріалу української мови).

На основі рос. діал. *охлудье* ‘ганчір’я’, ‘нечепура’ (ОСВГ 7, 171) можна відновлювати псл. **obxludьje*, пов’язане на основі регулярного чергування *o* : *ę* з **obxlęda* > рос. діал. *охлѣнда* ‘неохайна жінка’ (ОСВГ 7, 170).

Укр. Чвала і т. п.

Фіксується в (Новикова 910). Споріднене з укр. *Чвало* (КПУ Полт. I, 405), *Чвалюк* (ЖПТ) — патронім на -’ук, *Чвалай* (Новикова

910), пол. *Czwalik, Czwała* (SN II, 222, 314). Усі ці прізвища відапелятивного походження, пор., наприклад, укр. діал. *чв́алий* ‘хитрий’ (Негрич 183). Останнє — із **čьvalъjь* > **Čьvalъjь* — первісно активний дієприкметник минулого часу на *-l-*, мотивований дієсловом **čьvati*.

Від інфінітива **čьvati* існував й part. passiv. **čьvanъ* (ЕССЯ 4, 178, 179), який також реалізувався у слов’янських антропоніміконах: укр. *Чван* (Панцьо 123), рос. *Чван*, 1719 р. (Мосин 449), *Чвановъ*, 1745 р. (ПК Москва 6, 36), *Чванов*, *Чванцев* — сучасні прізвища (РУС 456), блр. *Чван* (Бірыла 449), слвн. *Čvan* (ZSSP 97), пол. *Cwan* (SN II, 222) і т. п., із **Čьvanъ*.

Рос. *Чилик* і споріднені найменування

Рос. *Чилик* (ЖПТ) має аналоги в укр. *Чилик* — сучасне прізвище (м. Черкаси), слвц. *Čilík* — прізвище в м. Братислава (TZ Bratislava 54). Їх можна кваліфікувати як: а) лексико-семантичні відапелятивні похідні, пор., наприклад, рос. діал. *чили́к* ‘гриб-підберезник’ (НОС 12, 59), ‘сірий гриб, підберезник’ (Дилакторский 557), укр. діал. *чили́к* ‘назва риби’ (Яворницький I, 71); б) демінутиви на *-ик / -ik* від *Чил / *Čilъ*. У слов’янських ономастиконах є факти, які підтверджують і це припущення. Пор. хоча б рос. *Чилов* (РУС 463) — патронім на *-ов*.

Окрім **Čilъ* — форми чоловічого роду, існували й інші родові варіанти: **Čilo* сер., **Čila* ж. > рос. *Чилин* (ЖПТ), чеськ. *Čila, Čilo* (ЧП) — прізвища. Варто згадати й рос. *Чиль* (ЖПТ), *Чили* — назва поселення відантропонімного походження в колишній В’ятській губ. (Vasmer RGN X, 146), блр. *Чилевич* (ЖПТ), пол. *Czil* (SN II, 293), які вказують на потенційність псл. **Čilъ* — основи на *-i-*.

Для цієї групи кореневих (безафіксних) утворень існують апелятивні відповідники, а саме: укр. діал. *чили́й* ‘здоровий, дужий’ (Желехівський 2, 1070), слвн. *čil, čila* ‘повний сил, бадьорий’, ‘здоровий, міцний’, ст.-чеськ. *čily* ‘енергійний, жвавий, бадьорий’, в.-луж. *čity* ‘сильний, бадьорий’ < **čilъ(jь)* — partic. на *-l-* від незаствіщеного дієслова **čiti*, див. (ЕССЯ 4, 112; SP II, 199). Додамо, що від цього дієслова утворено й дієприкметник на *-t-* — **čitъ(jь)* > рос. діал. *читий* ‘тверезий’, блр. діал. *чити* ‘т. с.’ та ін. (ЕССЯ 4, 124–125), а також рос. *Читов* (РУС 463), блр. *Чит* (Бірыла 456) та ін. — антропоніми, із **Čitъ(jь)*.

Зібраний і систематизований антропонімічний матеріал дозволяє реконструювати ряд суфіксальних похідних із коренем **Čil-*, які відсутні в словниках праслов'янських лексичних архаїзмів. Ось деякі з них:

**Čilakъ* / **Čil'akъ*: укр. *Чияк* (Богдан 36), рос. *Чияков* (ЖПТ), чеськ. *Čiljak* (ЧП), словц. *Čilák, Čiljak* (TZ Bratislava 54).

**Čilьkъ* — демінутив на -ьk-: пол. *Czilięk* (SN II, 293) та ін.

**Čiličъ*: хорв. *Čilić* (Leksik 111). Пор. ще *Čilić* — прізвище в Герцеговині, яке співвідносять з турецьк. *čil* 'куропатка' (Nosić 183).

**Čilajъ*: рос. *Чилаев* (ЖПТ).

**Čilějъ*: укр. *Чилій* (РУС 463), *Чілії* (м. Луцьк), *Чилієвич* (СП 385), рос. *Чилеев* (ЖПТ), *Чилеево* — ойконім у колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN X, 146), блр. *Чилей* (Бірыла 455), *Чилеева* — назва поселення в Брестській обл. (Рап. Бр. 135).

Суфіксальною варіантністю пов'язані хорв. *Čilaš, Čiloš* (Leksik 111), луж. *Čilišk* (Wenzel II/1, 81), які відображають псл. **Čilašъ, Čilošъ, Čilišъ*.

Грунтуючись на укр. *Чилим* (Рівне 532), рос. *Чилимов* (ЖПТ), можна відновити псл. **Čilimъ* < **čilimъ* [~ рос. діал. *чили́м* 'водяна рослина, схожа на вкритий колючками горіх' (Шейн 48)], похідне від дієслова **čiliti* (ЭССЯ 4, 124). Пор. ще унікальне стосовно словотвору рос. *Чичилимов* (ВИ 99) < **Čečilimъ*.

У словенському антропоніміконі зафіксоване також поодинокі композитне утворення — *Čiligoj* (ZSSP 92) < псл. **Čiligojъ*. Його другий компонент властивий майже всім слов'янським ономастиконам як у незв'язаному вигляді, так і в складі суфіксальних і двоосновних дериватів. Пор., наприклад, укр. *Гої* (м. Черкаси), рос. *Гої* (ЖПТ), блр. *Гої* (Бірыла 113), болг. *Гоимер, Гоислав* (Заимов 66), макед. (вторинне) *Гоїковик* (Речник ПКМ I, 268), словн. *Gojič* (ZSSP 166), хорв. *Suligoj, Gojmirac* (Leksik 193, 623), пол. *Goj* (SN III, 410), ст.-чеськ. *Hojslav* (Gebauer I, 450), словц. *Hojný* (TZ Bratislava 115) та ін. (Желєзняк 38–40), які заслуговують спеціального опису.

Укр. *Шабрат*

Фіксується у (Кравченко 174). Співвідносно з укр. *Шабратко* (Н КП Черк. 1, 626), *Шубрат* (Н КП Він. 792), хорв. *Šubrat* (Leksik 666), пол. *Szubrat* (SN IX, 355), чеськ. *Šabrata* (ЧП), які можна тлумачити як форми з:

а) метатезою *-рб-* > *-бр-* / *-rb-* > *-br-*, пор. укр. *Шурбат* (Богдан 270), пол. *Szurbatowska* (SN IX, 370) і под.;

б) переходом початкового свистячого *С-* у шиплячий *Ш-* (див. про це: Козлова IV, 6), пор. укр. *Сарбат* (КПУ Дон. 3, 394), *Сорбат* (НКП Сум. 156), рос. *Сарбатов* (ЖПТ), (похідне) *Сорбата* (Род. відм.) – назва хутора на Кубані (Фелицын № 1718), блр. *Сарбатъ*, 1737 р. (BC I, 409). Пор. ще хорв. *Šrbat* (Leksik 657), пол. *Zabrat* (SN X, 387) < **Sabrat*.

При цьому мається на увазі факт реалізації бінарної групи *ѡr* > *-ар-*, *-ор-*, *-ур-*, притаманної структурам *тъrt*.

Цінність реконструйованого псл. **Ѕѣrbatъ*(*ѣ*) у тому, що воно опосередковано свідчить про потенційність ад'єктива **ѕѣrbatъ*(*ѣ*), рефлексі якого в доступних для нас лексикографічних джерелах відсутні.

Ст.-слвц. *Šajnoha* та ін.

Фіксується під 1658 р. як компонент антропонімоформули Міšo *Šajnoha* (UFP II, 294). Має аналоги в укр. *Шайнога* (КПУ Ник. 5, 270), (похідне) *Шайноги* – мікротопонім у Львівській обл. (Сл. ММ 2, 493), пол. *Szajnoga* (SN IX, 209), чеськ. *Šajnoha* (ЧП), слвц. *Šajnoha* (TZ Bratislava 339), на основі чого можна відновлювати праантропонім **Šajьnoga*.

Щодо першого компонента, то він відомий і в незв'язаному вигляді, пор.: укр. *Шай* (Новикова 931), рос. *Шаев* (Горпинич, Корнієнко 258) – патронім від базового **Шай*, блр. *Шай* (Бірыла 461), хорв. *Šaj* (Leksik 628), пол. *Szaj* (SN IX, 209), чеськ. *Šaj* (ЧП) < **Šajь*.

Суфіксальні деривати:

**Šajьсь*: укр. *Шаєць* (Новикова 931), блр. *Шаец* (Бірыла 461), хорв. *Šajc* (Leksik 629).

**Šajька*, **Šajько*, **Šajькъ*: укр. *Шайко* (Новикова 931), рос. *Шайков* (ЖПТ), блр. *Шайко* (Бірыла 461), *Шайкин* (ТС Мозырь 187), болг. *Шайко*, *Шайков* (Илчев 550), хорв. *Šajko* (Leksik 629), пол. *Szajek*, *Szajka*, *Szajko* (SN IX, 210, 211).

**Šajьпъ*(*ѣ*): укр. *Шайна* (СП 389), (похідне) *Шайнюк* (РУС 468), болг. *Шайнов* (Илчев 550), слвн. *Šajn* (ZSSP 591), пол. *Szajnu* (SN IX, 212), луж. *Šajna* (Wenzel II/2, 118), слов'ян. *Шайна*, запозичене чувашами (Магницкий 54).

Стосовно апелятивної лексики пор., наприклад, укр. діал. *шайний* (про дощ) ‘шалений’, ‘зливовий’ (Онишкевич 2, 378), *шайкувати* ‘блукати без діла’ (Глуховцева 224), рос. діал. *шáять* ‘тліти’ (Чикачев 63), ‘повільно говорити’ (ПОС 12, 84), *шáйкать* ‘т. с.’ (Элиасов 498), блр. діал. *шáя* ‘непосида’ (ТС 5, 323), *шáйка* ‘бабка’ (Янкова 416), *шáяц* ‘легковажна людина’ (Галаўкоў 211), *шáйнік* ‘товкач’ (МАСМ 1, 108), *шáйня* ‘сумка з лози або бересту’ (ДСБр. 257), серб. *ша́ек* ‘сорт полотна, витканого з вовни’ (Марковић 127), словн. діал. *šájŋ* ‘блиск’ (Rajh 226) і т. п., генезис яких вважають неясним (Фасмер IV, 417; Куркина 83) або пов’язують з і.-є. **(s)kēi-* ‘бути в русі, приводити в рух’ (Меркулова 1981: 122–124).

Ст.-укр. Шавсенко та ін.

Фіксується у складі антропонімоформули Матвѣй Шавсенко, 1666 р. (ПК 1666 р.: 217). Формально це патронім на *-енко* від основи *Шавс-*, споріднений з: укр. *Шевсенко* (ЖПТ) < **Сълсенко*, *Шеус* (КПУ Дон. 22, 510) < **Шелс*, *Саус* (Стехна 81) < **Салс*, *Соус* (СКТ 762) < **Солс*, *Сайса* (Красовський 134) < **Сальса* < **Салса* (солодкозвучність), *Сесь* (Новикова 750), *Сус* (Глуховцева 2, 241) < **Селсь*, **Сулс* (абсорбція плавного), *Сумс* (КПУ Харк. 5, 834) < **Сулс*, *Солосенко* (Глуховцева 2, 225) — форма з другим повноголоссям, ст.-рос. Григорій *Самсовъ*, 1657 р. (Курдюмов III, 79), рос. *Солсо* (Книги РФ IX, 719), *Самсова* ж. (ЖПТ), *Сесов* (Новикова 750) < **Селсов*, *Соусов* (ЖПТ) < **Солсов*, *Шофс* (ЖПТ) < **Совс*, *Шавшин* (КПУ Ув. Дон. 8, 709), *Шумшин* (Pamięć 2, 468), (похідні) *Самсино*, *Самсини* — ойконіми в колишніх Вологодській та В’ятській губ. (Vasmer RGN VIII, 286) — форми з асиміляцією плавного, *Саласовка* — назва поселення в колишній Тульській губ. (Vasmer RGN VIII, 68) — форма з другим повноголоссям, блр. *Соус* (ЖПТ), хорв. *Samsa*, *Sansa*, *Sanso*, *Sonsa*, *Šamsa* (Leksik 578, 579, 604, 630), словн. *Samsa*, *Šaus*, *Šavs* (ZSSP 533, 594), пол. *Saus*, *Sousa*, *Souś* (SN VIII, 304, 569, 585), *Sojś* (SN VIII, 433), *Sals*, *Saśs*, *Seles*, *Sośsa* (SN VIII, 269, 274, 345, 570), *Sams*, *Sims* (SN VIII, 282, 420), *Sśus*, *Sśys* (SN VIII, 512, 513), *Szels*, *Szeles*, *Szews*, *Szuls*, *Szulsa*, *Szyls* (SN IX, 264, 266, 282, 363, 378), *Zels*, *Zams* (SN X, 423, 477), чеськ. *Sams*, *Šimsa* (ЧП).

Врахування цих фонетичних особливостей, а також факту реалізації бінарної сполуки *-šl- > -ал-*, *-эл-* > *-ел-*, *-ил-* (*-il-*), *-ол-*, *-ул-*

дає підстави для реконструкції праантропонімів **Sъlsa*, **Sъlsъ*, **Sъlso*, **Sъlsъ*.

Фактичний матеріал свідчить про потенційність таких архетипів:

Похідні з консонантом *-k-* у суфіксальній морфемі:

**Sъlsakъ*, **Sъls'akъ*: укр. *Шамсакович* (РУС 469), пол. *Simsak*, *Simsiak*, *Szymsikak* (SN VIII, 405, 420).

**Sъlsikъ*: рос. *Самсиков* (КПУ Ув. Дон. 9, 138), *Сомсиков* (РУС 395), *Сесиков* (Новикова 750), блр. *Сомсиков* (м. Могильов), пол. *Samsik* (SN VIII, 272). Пор. ще ідентичний щодо структури гідронім *Шамсик* у басейні Дніпра (СГУ 617), віднесений до праслов'янського гідронімного фонду (Шульгач 2008а: 60).

**Sъlsъkъ*, **Sъlsъko*, **Sъlsъkъ*, **Sъlsъko*: рос. *Сельсков* (СП 316), *Селесько*, *Шумсков* (ЖПТ), *Шимсков* (Глуховцева 2, 336), пол. *Samsek*, *Simsek* (SN VIII, 282, 420).

**Sъlsuka*, **Sъlsukъ*, **Sъls'ukъ*: укр. *Совсук* (Панчук 118), *Савсюк* (Горпинич 211), рос. *Сунсукин* (Рамієч 2, 530).

**Sъlsyka*: укр. *Самсика* (ЗА 219), рос. *Самсыка*, *Самсыкин* (ЖПТ), *Самсыкина* — ойконім у колишній Калузькій губ. (Vasmer RGN VIII, 87).

На основі рос. *Солосцово* — назва поселення в колишній Московській губ. (Vasmer RGN VIII, 441) — форма з другим повноголоссям — можна реконструювати демінутив псл. **Sъlsъсь*.

Похідні з консонантом *-n-* у суфіксальній морфемі:

**Sъls'anъ*: пол. *Sowsian* (SN VII, 588).

**Sъlsenъ*: рос. *Солосенков* (Новикова 781), блр. *Самсенюк* (ЖПТ).

**Sъlsinъ*: рос. *Солсин*, *Сомсин*, *Солосин*, *Солосинов*, *Суйсина*, *Сунсин* (ЖПТ), *Самсин* (Новикова 731), *Сансин* (ЖПТ) < **Савсин*, *Шумсин* (Рамієч 2, 468), пол. *Sołsin*, *Samsin* (SN VIII, 282, 570).

**Sъlsunъ*: ст.-укр. Софрон *Шевсун*, 1654 р. (ПК 1654 р.: 207), укр. *Савсун* (КПУ Він. 9, 31), *Савсуненко*, *Совсуненко* (Новикова 723, 777), *Совсун*, *Солсун* (Богдан 283, 284), рос. *Сейсун*, *Зайсунов* (ЖПТ). Стосовно мотивації пор., наприклад, блр. діал. *соўсу́н* 'потовщення на нитці' (ТС 5, 77).

**Sъlsъnъ*, **Sъlsъn'a*: укр. *Савсник* (ИС 43), пол. *Sołśnia*, *Solsnia*, *Sołośnia*, *Souśnia* (SN VIII, 569, 570, 585).

На основі доступного фактичного матеріалу можна відновити інші потенційні праантропоніми:

***S̆lsoŭ**: рос. *Сомсошково* — назва населеного пункту в колишній Псковській губ. (Vasmer RGN VIII, 87).

***S̆lsaj̆**: ст.-укр. *Иванъ Санъсай*, 1649 р. (Реєстр 79), укр. *Сансай*, 1784 р. (ИСК 27), *Сансай* — сучасне прізвище (СП 314) < **Савсай* (оглушення -в-), *Сабсай* (КПУ Київ. 8, 447) < **Савсай* (змішування губних), рос. *Сансаев* (ЖПТ), пол. *Szumsaj, Szymaj* (SN IX, 365, 405).

***S̆lsěj̆**: рос. *Шамсеев* (РУС 469).

***S̆lsuj̆**: рос. *Сансуев* (ЖПТ) < **Савсуев*.

***S̆lsyga**: ст.-рос. *Алешка Самсыгин*, 1663 р. (ОРЗ 454), Вторко *Самсыгинъ*, 1681 р. (Сиб. города 83), *Самсыга*, XVI ст. (НПК VI, 71), (похідне) *Самсыгина*, 1678 р. — ойконім у колишньому Боровському пов. (ИПК 125), рос. *Самсыгинъ*, 1706 р. (Сиб. города 94), *Самсыгин* (ЖПТ), (похідні) *Самсыги*, *Самсыгино* (3 фіксації) — ойконіми в колишніх В'ятській, Московській, Нижегородській губ. (Vasmer RGN VIII, 87, 88).

***S̆lsel̆**: рос. *Самсель* (ЖПТ), пол. *Samsel* (SN VIII, 282).

***S̆lsara**, ***S̆lsora**: рос. *Сомсорин* (Pamięć 2, 282), пол. *Sonsara* (SN VIII, 575).

***S̆lsota**: ст.-рос. *Ивашко Суншутинъ*, 1490 р. (Тупиков 768) < **Суншутинъ* < **Сулшутинъ* (незакономірна асиміляція плавного).

***S̆lsit̆**: слов'ян. *Шалсит* (Магницький 94).

Рос. *Совсимов* (СКТ 753) < ***S̆lsim̆** < **s̆lsim̆* свідчить про імовірність мотивуючого дієслова — псл. **s̆lsiti*.

Проаналізований фактичний матеріал дозволяє віднести до праслов'янського лексичного фонду, крім **S̆lsa*, **S̆ls̆*, **S̆lsin̆*, **S̆ls̆n̆'a*, **S̆lsun̆*, **S̆ls̆n̆* (Козлова V, 75), ще такі архетипи: **S̆lso*, **S̆ls̆*, **S̆lsaj̆*, **S̆lsak̆*, **S̆ls'an̆*, **S̆ls'ak̆*, **S̆lsara*, **S̆lsel̆*, **S̆lsen̆*, **S̆lsěj̆*, **S̆lsik̆*, **S̆lsim̆*, **S̆lsit̆*, **S̆lsora*, **S̆lsoŭ*, **S̆lsota*, **S̆lsuka*, **S̆lsuk̆*, **S̆ls'uk̆*, **S̆ls̆k̆*, **S̆ls̆ko*, **S̆lsyga*, **S̆lsyka*, **S̆ls̆c̆*, **S̆ls̆k̆*, **S̆ls̆ko*.

Через практичну відсутність апелятивного підґрунтя зростає цінність пропріального матеріалу.

Ст.-укр. *Шарейко* та ін.

Наводиться під 1444 р. в (ССУМ II, 554). Заголовне слово — демінутив на -к- від базового *Шарій* < *Сарій*. Для останнього є паралелі : укр. *Сарій* (Горпинич, Тимченко 244), *Шарій* (Панчук 133),

рос. *Шарий* (КПУ Дон. 18, 253), *Шарей* (ЖПТ), ст.-блр. *Шарейко*, 1474 р. (Тупиков 437), блр. *Шарейко* (ЖПТ), хорв. *Sari, Saria, Šari* (Leksik 580, 632), *Zari, Zarja* (Leksik 746), слвн. *Saria, Šarij* (ZSSP 534, 593), пол. *Sarji, Sari* (SN VIII, 296), слвц. *Šári* (TZ Bratislava 340).

До цього списку слід долучити відантропонімні похідні: рос. *Шарьев* (2), *Шарьинский* — ойконіми в колишніх Костромській та Новгородській губ. (Vasmer RGN X, 232), блр. *Шарейкі, Шарейково* — в колишніх Могильовській та Мінській губ. (Vasmer RGN X, 226), пол. *Sarejki / Szarejki* (SG X, 314) — назви населених пунктів. Усі ці факти — рефлекси псл. **Sarъjъ*, **Sarъja* відапелятивного походження. Останні відновлено в (Козлובה IV, 175). З-поміж фактичного матеріалу інших ономастичних класів пор. ще ойконіми *Шарья* — в колишніх Костромській, Новгородській (2) губ., *Шарье Великое* — в колишній Новгородській губ. (Vasmer RGN X, 232).

У цьому контексті може тлумачитися як генетично слов'янський антропонім *Сарія* (*Сария*), *Sarias* — найменування одного з царів Малої Скіфії (землі між Чорним морем і Дунаєм) — гої *barbare*, — який правив у III—II ст. до н. е. Монети з його іменем чеканили у грецьких містах Томі та Одес. Детальніше див. (Блаватская 210; Орешников 219; Soutzo 267).

Пол. *Jurołowicz*

Фіксується в (SN IV, 406). Формально це патронім на *-icz* від незафіксованого **Jurołow* композитного типу. Другий компонент наявний у складі прізвищ на зразок *Птицелов*, *Курилов* тощо і пов'язаний з дієсловом *ловити*. Стосовно першого складника, то ми вбачаємо тут початкове **Wjur-* > *Jur-* (послаблення губної артикуляції спіранта *W-* із подальшою його втратою, тобто первісне **Vъjur-* > **Vjur-* > *Jur-*). Такі формальні зрушення, які призводять до руйнування фонетичної оболонки слова, спостерігаються й в антропоніміконах інших слов'янських народів. Пор., наприклад, укр. *Юк* ~ *В'юк*, *Юга* ~ *В'юга*, рос. *Юров*, *Юрков* ~ *Вьюров*, *Вьюрков* — сучасні прізвища та чимало ін. Кореневе **Wjur-* / **Вьюр-* відапелятивного походження, пор. пол. *jura* 'жвава людина', а також діал. *jurek* зоол. '*Fringilla montifringilla*', *jurzyk* '*Cypselus murarius*', чеськ.

jiřice, jiřička ‘*Delichon urbica*’ (за В. Махеком — звуконаслідувальне), схв. *jurka* ‘*Fringilla chloris*’, слвн. *júrica* ‘*Fringilla spinus*’, зібрані в Етимологічному словнику словенської мови (Bezlej I, 234 — з ремаркою «неясно»). Сюди слід додати східнослов’янську лексику на зразок блр. діал. *юр* ‘вир’ (Шаталава 205), *jur* ‘рух, неспокій, сум’яття’ (Varłyha 48), рос. діал. *вьюр* ‘дрібна риба, схожа на в’юна’ (СРНГ 3, 68), ‘сніговий вихор, смерч’, ‘жвава, рухлива людина’ (СРГК 1, 318), *юрók* ‘котушка ниток’ (СРГП 440), укр. *юрók* ‘кілок’, діал. *в’юрок* ‘кілок для в’язання снопів’ (Шило 88), *юрá* ‘сеча’ (СБук. Г 684), *юрок* ‘птах *Fringilla montifringilla*, в’юрок гірський’, *юрик* ‘різновид ластівки *Cypselus apus*’ (Грінченко 4, 532), пол. діал. *jurek, wijórek, wirek* ‘трубочка, за допомогою якої навивають нитку на клубок’ і под. (ЕСУМ 6, 523—525), мотивовані презентною основою **vyj-* дієслова **viti*.

Таким чином, **Jurołow* може відтворюватися як **Vъjurolovъ* і кваліфікуватися як потенційний праантропонім.

Рос. Юрпалов

Фіксується в російському та білоруському (*Юрпалаў*) антропоніміконах. Пор. ще відантропонімні похідні рос. *Юрпаловская* (2), *Юрпаловы* — ойконіми в колишній В’ятській губ. (Списки Вят. 989), *Юрпалово* — ойконім у Кіровській обл. (КО 392).

Юрпалов — патронім на -ов від базового **Юрпал* композитного типу. Другий компонент — рефлекс псл. **ralъ* > **ralьсь* — входить до складу прізвищ на зразок укр. *Шестопал*, *Чудопал*, рос. *Безпалов*, *Долгопалов*, блр. *Чартопалаў* і под.

Стосовно першого компонента, то ми вбачаємо тут фонетичне зрушення **Vъjur-* > **Vjur-* > **Jur-* (аналогічно до пол. *Jurołowicz* (див. вище). Про активність цього фонетичного явища свідчать пари антропонімів на зразок укр. *Юр*, рос. *Юр*, *Юров* ~ рос. *Вьюров*, *Вьюрков* — сучасні прізвища тощо.

Кореневе **Вьюр-* відапелятивного походження, пор. укр. діал. (вторинні) *в’юрок* ‘кілок для в’язання снопів’, *юрок* ‘птах, в’юрок гірський’, ‘різновид ластівки’, блр. діал. *юр* ‘вир’ < **вьюр*, рос. діал. *вьюр* ‘сніговий вихор, смерч’, ‘жвава, рухлива людина’, (похідні) *вьюрок* = *юрок* ‘в’язка шкур, зідраних з морських звірів’ (Шульц 86, 108), *вьюрить* ‘крутити (про воду)’, *вьюрок* ‘згорток’, пол. *jura* ‘жвава

людина' та чимало ін., мотивованих презентною основою **vъj-* дієслова **viti*. Детальніше див. (Козлова 2010: 101–107).

Таким чином, *Юрпалов* < **Вьурпалов* < **Въју҃гь(о)ра҃ль*, мотивоване відповідним (невідомим із доступних лексикографічних джерел) апелятивом, характеризувало особу за специфікою пальців її руки / рук ('покручені'?, 'криві'?).

Рос. *Юхвид*

Сучасне прізвище (Лет. ЖС 2006, № 27–39, 220) із прозорим другим компонентом (пор. рос. *Зловидов*, *Красновид*, *Мировид* тощо), яке можна зіставляти з укр. *Юх* (Новикова 979), ст.-рос. *Сава Юховъ*, 1674 р. (АЮБ II, 101), *Юха*, XVI ст. (НПК VI, 142), **Юх-* у складі топонімів *Юхово*, 1654 р. — назва пустища в Бежецькій п'ятині (АИСМ 72), *Юхова Гора*, *Юхово* (2) — назви поселень у колишніх Псковській і Тверській губ. (Vasmer RGN X, 471), ст.-блр. *Свиридъ Юха*, 1698 р. (ИЮМ XII, 9) і под.

Їх можна порівнювати із ст.-рос. *Иванъ Ананьинъ Вьюха*, 1675 р. (АХУЕ II, 781), рос. **Вьюх*, **Вьюха* > *Вьюхово*, *Вьюхина*, *Вьюшина* — ойконіми в колишніх Московській, Пермській, Новгородській губ. (Vasmer RGN II, 271), *Вьюхин*, *Вьюхов*, *Вьюшин* (ЖПТ) — прізвища та ін. зі збереженням анлаутного *В-*.

Кореневе *Юх-* < **Вьюх-* має надійну опору в апелятивній лексичі. Пор., наприклад, рос. діал. *юха* 'шибеник, пустун' (Фасмер IV, 563 — без етимології) ~ *вью'ха* 'непосидюча жінка' (СВГ I, 105), 'хитра, пронирилива людина' (Даль I, 329), 'заметіль', 'птах *Larus*; чайка' (СРНГ 6, 70) тощо. Ці й подібні до них факти зводяться до посл. **въјиха* — похідного від презентної основи **въj-* дієслова **viti*.

Псл. **Въјиха*, **Въјихъ*, **Въјиха҃нь* [~ укр. *Юхан*, рос. *Юханов* (Новикова 979)], **Въјихъвидъ* / **Въјиховидъ* — компоненти обширного гнізда з коренем **Vъj-* < **въj-*. Воно заслуговує спеціального опису, пор. (Козлова 2010: 101–107).

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

- ААЭ — Акты, собр. в библиотеках и архивах Российской империи Археологическою экспедициею имп. Академии наук. Дополнены и изданы Высочайше учрежденною комиссиею. СПб., 1836—1838. Т. I—IV.
- АБ — Арзамасские и Барминские будные станы: Приходо-расходные и сметные книги 1679—1680 гг. / С предисл. В.И. Саввы // ЧОИДР. 1908. Кн. III, отд. I. С. 1—70.
- АВВ — Акти Волинського воєводства кінця XV—XVI ст. (із зібрання Пергаментних документів Архіву головних актів давніх у Варшаві) / Підготовка до друку А. Блануци, Д. Ващука, Д. Вирського (латиномовні документи). К., 2014.
- Авдеев — *Авдеев А.Г.* Галичский Успенский Паисьев монастырь по документам XV—XVII веков // Русский дипломатарий. М., 2001. Вып. 7. С. 314—347.
- Авдеева — *Авдеева М.Т.* Словарь украинских говоров Воронежской области. Воронеж, 2008—2012. Т. 1—2.
- Авілава — *Авілава В.Л.* 3 лексикі вёсак Баяры і Бурлакі Астравецкага раёна // Скарбы народнай мовы: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2005. С. 4—11.
- АВК — Акты, изд. Виленскою Археологическою комиссиею. Вильна, 1865—1915. Т. I—XXXIX.
- АВМ — Акти Вишнівської міської книги XVII ст. / Підг. до друку І.Б. Царалунга. Житомир, 2015.
- АГР — Акты, относящиеся до гражданской расправы древней России / Собр. и изд. А. Федотов-Чеховский. СПб., 1860—1863. Т. I—II.
- АЕ — Археологический ежегодник.
- АЗР — Акты, относящиеся к истории Западной России, собр. и изд. Археологическою комиссиею. СПб., 1846—1853. Т. I—V.
- АИСМ — Акты Иверского Святоозерского монастыря (1582—1706) / Собр. архимандрит Леонид. Ред. А. Труворов. СПб., 1878. (РИБ. Т. V).
- АИст. — Акты исторические, собр. и изд. Археологическою комиссиею. СПб., 1841—1842. Т. I—V.

- АК — Архів Коша Нової Запорізької Січі. 1734—1775: Корпус документів. К., 1998—2008. Т. 1—5.
- АКЕ — Архив крепости св. Елизаветы. Елисаветград, 1888. (Відбиток із Записок Одесского общества истории и древностей, т. XV).
- АКО — Адрес-календарь. Общая роспись начальствующих и прочих должностных лиц по всем управлениям в Российской империи на 1883 г. СПб., 1883. Ч. 1—2.
- АКП — Актовые книги Полтавского городского уряда XVII-го века / Ред. и примеч. В.Л. Модзалевского. Чернигов, 1912. Вып. 1.
- Акты МАМЮ — Из актов Московского архива Министерства юстиции / Сообщил А.Н. Зерцалов // ЧОИДР. 1900. Кн. II, отд. I. С. 1—130.
- Акты ЮЗР — Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собр. и изд. Археографическою комиссиею. СПб., 1863—1892. Т. 1—XV.
- Акчим. словарь — Словарь говора д. Акчим Красновишерского района Пермской области (Акчимский словарь) / Гл. ред. Ф.Л. Скитова. Пермь, 1984—2011. Вып. 1—VI.
- АЛМ — Акты литовской метрики / Собр. Ф.И. Леонтович. Варшава, 1896. Т. I. Вып. 1 (1413—1498 гг.); Варшава, 1897. Т. I. Вып. 2 (1499—1507 гг.).
- Алмашій — *Алмашій М.І., Поп Д., о. Димитрій (Сидор)*. Русинсько-українсько-російський словник: Біля 7000 слів. Ужгород, 2001.
- Альшиц — *Альшиц Д.Н.* Новый документ о людях и приказах Опричного двора // Исторический архив. М.; Л., 1949. Т. IV. С. 3—72.
- Аляксейчык — *Аляксейчык Г.М.* 3 дыялектнай лексікі Навагрудчыны // 3 народнага слоўніка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1975. С. 64—73.
- АМГ — Акты Московского государства, изд. имп. Академиею наук / Под ред. Н.А. Попова и Д.Я. Самоквасова. СПб., 1890—1901. Т. I—III.
- Амосов — Сотные грамоты Антониеву Сийскому монастырю 1578 и 1593 гг. / Подг. к печати А.А. Амосов // Северный археографический сборник / Отв. ред. П.А. Колесников. Вологда, 1972. Вып. 2. С. 207—236.
- АНВМ — Архив Новоторжского Воскресенского женского монастыря. Старица, 1910.
- Ангелова-Атанасова — *Ангелова-Атанасова М.* Топонимията на Горнооряховско. Велико Търново, 1996.
- Андреев — *Андреев Й.* Българските ханове и царе VII—XIX век: Историко-хронологичен справочник. София, 1988.
- Андреев КО — *Андреев А.И.* Краткая опись грамот, хранящихся в Рукописном отделении Российской публичной библиотеки // ЛЗАК за 1919—1922 годы. Пг., 1923. Вып. 22. С. 1—46.
- Аникин 1996 — *Аникин А.Е.* К изучению заимствованной лексики в русских говорах Сибири // Этимологические исследования: Материалы I—II науч. совещаний по русской диалектной этимологии / Отв. ред. А.К. Матвеев. Екатеринбург, 1996. Вып. 6. С. 62—71.

- Аникин 1997 — *Аникин А.Е.* Этимологический словарь русских диалектов Сибири. Заимствования из уральских, алтайских и палеоазиатских языков. Новосибирск, 1997.
- Аникин 2003 — *Аникин А.Е.* Из балтийского вклада в русских говорах: материалы к докладу на Международной конференции памяти Казимира Буги. (Вильнюс, 24 октября 2003 г.). Новосибирск, 2003.
- Аникин 2005 — *Аникин А.Е.* Опыт словаря лексических балтизмов в русском языке. Новосибирск, 2005.
- Аникин 2005а — *Аникин А.Е.* К уточнению балтийского вклада в русской лексике. I // Русская диалектная этимология: Материалы IV Международ. науч. конф. Екатеринбург 22–24 октября 2002 года. Екатеринбург, 2001. С. 30–32.
- Анк. — Анкета Інституту української мови НАН України для збору ономастичних матеріалів.
- Анненков — *Анненков Н.* Простонародные названия русских растений. М., 1858.
- Анпилогов — *Анпилогов Г.Н.* Новые документы о России конца XVI — начала XVII в. М., 1967.
- Анпилогов 1977 — *Анпилогов Г.Н.* Нижегородские документы XVI века (1588–1600 гг.). М., 1977.
- Антонов 1996 — *Антонов А.В.* Родословные росписи конца XVII в. М., 1996.
- Антонов 1997 — *Антонов А.В.* Вотчинные архивы Московских монастырей и соборов XIV — начала XVII века // Русский дипломатарий. М., 1997. Вып. 2. С. 73–225.
- Антонов 1999 — *Антонов А.В.* Ярославские монастыри и церкви в документах XVI — начала XVII века // Русский дипломатарий. М., 1999. Вып. 5. С. 13–68.
- Антонов 2000 — *Антонов А.В.* Правая грамота 1555 года из архива Нижегородского Дудина монастыря // Русский дипломатарий. М., 2000. Вып. 6. С. 155–168.
- Антонов 2004 — *Антонов А.В.* Поручные записи 1527–1571 годов // Русский дипломатарий. М., 2004. Вып. 10. С. 8–79.
- Антонов, Баранов — *Антонов А.В., Баранов В.К.* Неизвестные акты XIV–XVI века из архива Московского Чудова монастыря // Русский дипломатарий. М., 1977. Вып. 2. С. 3–23.
- Анхимюк — *Анхимюк Ю.В.* Полоцкий поход 1563 года в частных разрядных книгах // Русский дипломатарий. М., 2004. Вып. 10. С. 155–171.
- АО КПЖ — Амурская область: Книга памяти жертв политических репрессий. Режим доступа: <http://www.amurobl.ru>
- АПА — Арзамасские поместные акты (1578–1618 гг.) / Собр. и ред. С.Б. Веселовский. М., 1915.
- АПД — Акты писцового дела 60–80-х годов XVII века / Сост. С.Б. Веселовский. Под ред. В.И. Буганова, Б.В. Левшина. М., 1990.

- АПС — Афган, прописаний у серці. Миколаїв, 2004.
- Аркушин — *Аркушин Г.Л.* Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2000. Т. 1—2.
- Аркушин ГП — *Аркушин Г.* Голоси з Підляшшя (Тексти). Луцьк, 2007.
- Аркушин СГ — *Аркушин Г.Л.* Силенська гуторка. Мельбурн, 1994.
- Аркушин СДЗ — *Аркушин Г.Л.* Сказав, як два зв'язав. Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк, 2003.
- Аркушин 2016 — *Аркушин Г. Л.* Словник західнополіських говірок. А — Я. Вид. 2-ге, переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016.
- Арсеньев 1903 — *Арсеньев Ю.* Оружейный приказ при царе Михаиле Феодоровиче. Материал, извлеченный из архива Оружейной палаты // Вестник археологии и истории, изд. Санкт-Петербургским археологическим институтом. 1903. Вып. XV. С. 335—360.
- Арсеньев 1915 — *Арсеньев В.С.* Из прошлого города Кременска // Русский архив. 1915. Т. 53. Вып. 7. С. 331—334.
- АС I — Архив П.М. Строева. I // РИБ. Пг., 1915. Т. XXXII.
- АС II — Архив П.М. Строева. II // РИБ. Пг., 1917. Т. XXXV.
- АСБА — Акты, собр. в библиотеках и архивах Российской империи Археографическою экспедициею имп. Академии наук. СПб., 1836—1838. Т. I—IV.
- АСД — Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. Вильна, 1867—1904. Т. I—XIV.
- АСЗ — Акты служилых землевладельцев XV — начала XVII века / Сост. А.В. Антонов, К.В. Баранов. М., 1997—2003. Т. I—III.
- АСИС — Алфавитный список избирателей города Саратова на четырехлетие 1905—1908 гг. 2-й избирательный участок. Саратов, 1905.
- АСМ — Акты социально-экономической истории севера России конца XV—XVI в.: Акты Соловецкого монастыря 1572—1584 гг. / Сост. И.З. Либерзон. Л., 1990.
- АСМ 1479—1571 гг. — Акты социально-экономической истории севера России конца XV—XVI в.: Акты Соловецкого монастыря 1479—1571 гг. / Сост. И.З. Либерзон. Л., 1988.
- АСС — Акты Суздальского Спасо-Евфимьева монастыря 1506—1608 гг. / Сост. С.Н. Кистерев, Л.А. Тимошина. М., 1998.
- Астаф'єва, Воронич — *Астаф'єва М.М., Воронич Г.В.* Словник гуцульських говірок Річки та Яворова: У 4-х книгах. Івано-Франківськ, 2014. Кн. 1: А—Ж.
- Астахина — *Астахина Л. Ю.* Книга записная властелинским указом Онежского Крестного монастыря // *Palaeoslavica*. 1998. VI. С. 217—226.
- АСЭИ — Акты социально-экономической истории Северо-Восточной Руси конца XIV — начала XVI в. М., 1952—1964. Т. I—III.

- АУИФ — Алфавитный указатель имен и фамилий лиц, помещенных в ведомости справок о судимости за 1870 и 1871 гг. СПб., 1872.
- АУЛ — Алфавитный указатель лиц, сведения о судимости коих напечатаны в двенадцати книгах “Ведомости справок о судимости” за 1910 г. СПб., 1911. Т. 2.
- АФЗХ — Акты феодального землевладения и хозяйства XIV–XVI веков / Подг. к печати Л.В. Черепнин. М., 1951. Ч. I.
- АФЗХ 1956 — Акты феодального землевладения и хозяйства / Подг. к печати А.А. Зимин. М., 1956. Ч. II.
- АФЗХ 1506–1613 гг. — Акты феодального землевладения и хозяйства. Акты Московского Симонова монастыря (1506–1613 гг.) / Сост. Л.И. Ивина. Л., 1983.
- АХМ — Акты хазяйства боярина Б.И. Морозова / Под общей ред. А.И. Яковлева. М.; Л., 1940–1945. Ч. I–II.
- АХУ — Акты Холмогорской и Устюжской епархий. Ч. 2 // РИБ. СПб., 1890. Т. XIV (сборный).
- АЦП — Архив Царства Польского / Описал И.С. Рябинин. М., 1914. Ч. I: Внутренние дела Польши.
- АЮ — Акты юридические, или Собрание форм старинного делопроизводства, изд. Археографическою комиссиею. СПб., 1838.
- АЮБ — Акты, отн. до юридического быта древней России, изд. Археографическою комиссиею / Под ред. Н. Калачева. СПб., 1857–1884. Т. I–III.
- АЮЗР — Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов [...]. К., 1859–1914. Ч. I–VIII.
- Багамольнікава — Багамольнікава Н.А. Гідроніми басейна ракі Прыпяць: структурна-семантичныя тыпы матывацыі. Гомель, 2004.
- Бадигин — Бадигин К.С. По студеным морям. М., 1956. С. 318–414 [Краткий толковый словарь по русскому мореплаванию на Севере (поморские слова и выражения)].
- Балкански — Балкански Т. Местните имена на Чепинското краище (Велико Търново, 1998).
- Балкански, Парзулова — Балкански Т., Парзулова М. Имената на известни българци: Просопографичен антропонимикон. Бургас, б. г.
- Бандрівський — Бандрівський Д.Г. Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області // Дослідження і матеріали з української мови. К., 1961. Т. IV. С. 3–14.
- Барадулін — Барадулін Р. Вушацкі словазбор // Барадулін Р. Збор твораў. Мінск, 2002. Т. 4. С. 374–500.
- Баранов — Баранов К.В. Акты XVI — начала XVII века из местнических дел // Русский дипломатарий. М., 2001. Вып. 7. С. 35–52.

- Барац — *Барац Г.М.* Критико-сравнительный анализ договоров Руси с Византией: восстановление текста, перевод, комментарий и сравнение с другими правовыми памятниками, в частности с Русскою Правдою. К., 1910.
- Барашкова — *Барашкова В.С., Дмитриева З.В., Прокофьева Л.С.* Писцовая книга езовых дворцовых волостей Белозерского уезда 1585 г. // Крестыанство Севера России в XVII в.: Межвузовский сб. науч. трудов / Отв. ред. Ю.С. Васильев. Вологда, 1984. С. 32—129.
- Барсов — Причитания Северного края / Собр. Е.В. Барсов. М., 1872—1882. Ч. 1—2.
- Барсов 1865 — *Барсов Н.П.* Материалы для историко-географического словаря России. I: Географический словарь Русской земли (IX — XIV ст.). Вильна, 1865.
- Барсуков — *Барсуков А.П.* Списки городских воевод и других лиц воеводского управления Московского государства XVII столетия. СПб., 1902.
- Бартенев — *Бартенев П.И.* Сотная выпись города Дмитрова 7132 года // Временник имп. Московского общества истории и древностей российских. 1856. Кн. XXIV, отд. III. С. 1—24.
- Баскаков — *Баскаков Н.А.* Русские фамилии тюркского происхождения. М., 1979.
- Башановић-Чечовић — *Башановић-Чечовић Ј.* Рјечник говора Зете. Подгорица, 2010.
- БВ — Булавинское восстание (1707—1708 гг.) // Труды историко-археографического института АН СССР. М., 1935. Т. XII.
- Бевка — *Бевка О.* Словник-пам'ятник: Діалектний словник села Поляни Мараморошського комітату / Ред. І. Удварт. Ніредьгаза, 2004.
- Беда Достопочтенный — *Беда Достопочтенный.* Церковная история народа Англов / Пер. с лат., статья, примеч., библиография и указатели В.В. Эрлихмана. Отв. ред. С.Е. Федоров. С.-Петербург, 2001.
- Бел. В — Белевская вивлиофика, издаваемая Николаем Елагиным. М., 1858. Т. I—II.
- Беликов — *Беликов Д.Н.* Первые русские крестьяне-населенники Томского края и разные особенности в условиях их жизни и быта (Общий очерк за XVII и XVIII столетия). С приложением списка населенных мест Колыванской области за 1782 г. Томск, 1898.
- БЕР — Български етимологичен речник / Съст.: В. Георгиев, Ив. Гълъбов, Й. Заимов, Ст. Илчев и др. София, 1971—. Т. 1—.
- Березовська — *Березовська Г.Г.* Словник назв одягу та взуття у східно-подільських говірках. Умань, 2010.
- Биркенгоф — *Биркенгоф А.Л.* Потомки землепроходцев: воспоминания-очерки о русских поречанах низовьев и дельты реки Индигирки. М., 1972.

- Бірыла — *Бірыла М.В.* Беларуская антрапанімія. 2: Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі. Мінск, 1969.
- Бірыла 1966 — *Бірыла М.В.* Беларуская антрапанімія. Уласныя імёны, імёны-мянушкі, імёны па бацьку, прозвішчы. Мінск, 1966.
- Бірыла 1976 — *Бірыла М.В.* 3 лексікі вёскі Скварцы Дзяржынскага раёна // Народнае слова / Пад рэд. А.Я. Баханькова. Мінск, 1976. С. 23—49.
- Бірыла, Ванагас — *Бірыла М.В., Ванагас А.П.* Літоўскія элементы ў беларускай анамастыцы. Мінск, 1968.
- БКПУ — Безсмертя і Книга пам'яті України. 1941—1945 / Голова редколегії І.О. Герасимов. К., 2000.
- Блаватская — *Блаватская Т.В.* Греки и скифы в западном Причерноморье // Вестник древней истории. 1948. № 1. С. 206—213.
- Бобрык — *Бобрык У.* Мянущкі і прозвішчы Рэчыцкага раёна // Сёмыя Міжнародныя Доўнараўскія чытанні: Матэрыялы Міжнарод. навуковай канферэнцыі. Рэчыца, 1—2 кастрычніка 2010 г. / Адк. рэд. В.М. Лебедзева. Гомель, 2010. С. 220—240.
- Богдан — *Богдан Ф.* Словник українських прізвищ у Канаді. Вінніпег; Ванкувер, 1974.
- Богдан Назви — *Богдан С.К.* Назви дітей у західнополіських говірках // Полісся: Мова, культура, історія. Матеріали міжнарод. конференції / Відп. ред. Г.А. Скрипник. К., 1996. С. 134—140.
- Борисенко — *Борисенко В.Й.* Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. К., 1986.
- Борисова — *Борисова О.Г.* Кубанские говоры: Материалы к словарю. Краснодар, 2005.
- Боровск — Боровск: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий (с подлинников, хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции). М., 1888.
- БПК — Белозерские писцовые книги 1677 года // Новгородский сборник. Новгород, 1865. Вып. I (приложение).
- Брилінський — *Брилінський Д.* Словник подільських говірок. Хмельницький, 1991.
- БРС — Болгарско-русский словарь / Сост. С.Б. Бернштейн. М., 1953.
- БТСДК — Большой толковый словарь донского казачества / Ред. коллегия: В.И. Дегтярев, Р.И. Кудряшова, Б.Н. Проценко, О.К. Сердюкова. М., 2003.
- Буданова — *Буданова В.П.* Варварский мир эпохи великого переселения народов. М., 2000.
- Букумирић — *Букумирић М.* Речник говора Северне Метохије. Београд, 2012.
- Бунин — *Бунин Н.А.* Статистическое описание Усманского уезда Тамбовской губернии // Журнал Министерства внутренних дел. 1836. № 10—12. С. 204—293.

- Бурнашев — *Бурнашев В.* Опыт терминологического словаря сельского хозяйства, промыслов и быта народного. СПб., 1843—1844. Т. I—II.
- Былины — Былины: В 25 томах. Т. I—II: Былины Печоры / Подг. текстов: В.И. Еремина, В.И. Жекулина, В.В. Коргузалов, А.Ф. Некрылов. Отв. ред. А.А. Горелов. С.-Петербург, 2001.
- БЭ — Беларуская энцыклапедыя: Ў 18 т. / Гал. рэд. Г.П. Пашкоў. Мінск, 1996—2004.
- Бялькевіч — *Бялькевіч І.К.* Краёвы слоўнік ўсходняй Магілёўшчыны. Мінск, 1970.
- Валодзіна — *Валодзіна Т.В.* Суськія (сушанскія словы // Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 2001. С. 24—29.
- Ванюшечкин — *Ванюшечкин В.Т.* Словарь русских народных говоров Рязанской Мещеры: Материалы по русской диалектологии. Воронеж, 1983: А—Н; Саратов, 2002: О—Я.
- Варбот 1988 — *Варбот Ж.Ж.* Заметки по этимологии русской диалектной лексики // Этимологические исследования: Сб. науч. трудов / Отв. ред. А.К. Матвеев. Свердловск, 1988. С. 62—65.
- Варбот 1988а — *Варбот Ж.Ж.* К реконструкции и этимологии некоторых праславянских глагольных основ и отглагольных имен. XII (**bariti se* и **baruxati*, **barušiti*; **kyrkati*; **str'apa* и **str'apiti*, **str'apati*) // Этимология. 1985 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1988. С. 21—27.
- Варбот 2003 — *Варбот Ж.Ж.* К реконструкции и этимологии некоторых праславянских глагольных основ и отглагольных имен. XV (**reg(a)ti se*; **pərg(a)ti*; **galiti* и **želb*, **želti*; **piskati*) // Этимология. 2000—2002 / Отв. ред. Ж.Ж. Варбот. М., 2003. С. 23—28.
- Варбот 2012 — *Варбот Ж.Ж.* Исследования по русской и славянской этимологии. М.; С.-Петербург, 2012.
- Василев — *Василев И.И.* Опыт географическо-статистического словаря Псковской губернии. Псков, 1882—1896. Вып. 1—3.
- Васильев — Сотные на волости Каргопольского уезда 1561—1562 гг. / Подг. к печати Ю.С. Васильев // Северный археографический сборник / Отв. ред. П.А. Колесников. Вологда, 1972. Вып. 2. С. 300—475.
- Васнецов — *Васнецов Н.М.* Материалы для объяснительного словаря вятского говора // Памятная книжка Вятской губернии и календарь на 1909 г. Вятка, 1909. С. 1—35.
- ВГС — Володимирський гродський суд: Подокументні описи актових книг. К., 2002. Вип. 1: Справи 1—5 (1566—1570).
- ВЕВ — Вологодские епархиальные ведомости. Часть неофициальная.
- Велев — *Велев В.* Местните имена в Пернишко. Велико Търново, 2010.
- Венжинович — *Венжинович Н.Ф.* Лексика народних промислів (ткацтво) говорів Тернопільщини: Дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1998. (Машинопис).

- Веркович — Топографическо-этнографический очерк Македонии / Сост. С.И. Веркович. СПб., 1889.
- Веселовский — *Веселовский С.Б.* Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии. М., 1974.
- Веселовский 1908 — *Веселовский С.Б.* Семь сборов запросных и пятинных денег в первые годы царствования Михаила Федоровича. М., 1908.
- Веселовский 1936 — *Веселовский С.Б.* Село и деревня в Северо-Восточной Руси XIV—XVI вв.: Историко-социологическое исследование о типах внегородских поселений. М.; Л., 1936.
- Веселовский 1947 — *Веселовский С.Б.* Феодальное землевладение в Северо-Восточной Руси. М.; Л., 1947. Т. I.
- Веске — *Веске М.П.* Славяно-финские отношения по данным языка. Казань, 1890.
- ВИ — Возвращенные имена / Сост. С.В. Дряхлов и др. Ярославль, 1991.
- Виноградов — *Виноградов И.И.* Писцовая и межевая книга по гор. Юрьевцу Поволжскому и Стрелецкой слободе // Костромская старина. Кострома, 1911. Вып. VII. Отд. II. С. 1—284.
- Вишневська — *Вишневська Г.П., Левчук П.П.* Холмщина і Підляшшя. К., 2007.
- Від — Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району: Документи, матеріали, спогади. Галич, 1997.
- Вікторіна — *Вікторіна О.М.* Словник лексики та фразеології народної медицини й лікувальної магії Кіровоградщини / Відп. ред. В.В. Лучик. Кіровоград, 2006.
- ВКМН — Вкладная книга Московского Новоспасского монастыря / Сообщил архимандрит Леонид (= Памятники древней письменности и искусства. СПб., 1883. Вып. 39).
- ВКНП — Вкладная книга Нижегородского Печерского монастыря // ЧОИДР. 1898. Кн. I, отд. I. С. 1—94.
- ВКО — Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року) / Переклад, упорядкування і передмова І. Ворончук. К.; Старокостянтинів, 2001.
- ВКТСМ — Вкладная книга Троице-Сергиева монастыря / Подг. Е.Н. Клинина, Т.Н. Манушина, Т.В. Николаева. М., 1987.
- ВН — Вятская незабудка: Памятная книжка Вятской губернии на 1878 год. СПб., 1878.
- ВНР — Владельцы населенных имений в Ростовском уезде по перечневым книгам 1723—1731 гг. / Сообщил И.Н. Ельчанинов // Летопись историко-родословного общества в Москве. М., 1909. Вып. 4. С. 1—65.
- ВО — Великая Отечественная. Комкоры: Военный биографический словарь. М.; Жуковский, 2006. Т. 1—2.

- Водарский — *Водарский Я.Е.* Вологодский уезд в XVII в. (К истории сельских поселений) // Аграрная история Европейского Севера СССР. Вологда, 1970. С. 253—367.
- Войтенко — *Войтенко А.Ф.* Словарь говоров Подмосковья. М., 1995—. Вып. 1—.
- Волерт — *Волерт Я.* До історії села Мізин (за матеріалами Генерального слідства про маєтності 1729—1731 рр.) // Сіверянський літопис. 2008. № 6. С. 59—63.
- Волкаў — *Волкаў І.І.* 3 лексікі вёскі Пусташы Полацкага раёна // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 14—16.
- Волович — *Волович В.Б.* Ревизия пуш и переходов звериных в бывшем Великом княжестве Литовском [...]. Вильна, 1867.
- Волости — Волости и важнейшие селения Европейской России. СПб., 1883. Вып. IV: Губернии Нижне-Волжской области.
- Вольтер — *Вольтер Э.А.* Список населенных мест Сувалкской губернии как материал для историко-этнографической географии края. СПб., 1901.
- Воробьев — *Воробьев В.М.* Тверской топонимический словарь: Названия населенных пунктов. М., 2005.
- Ворончук — *Ворончук І.О.* Населення Волині в XVI — першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. К., 2012.
- ВОС — Владимирский областной словарь: лексика природы / Авторы-сост.: Р.С. Канунова, Е.М. Матсапаева, К.В. Епифанова. Под ред. М.В. Пименной. Владимир, 2012.
- Воскобойникова — *Воскобойникова Н.П.* Описание древнейших документов архивов Московских приказов XVI — начала XVII вв. (РГАДА. Ф. 141: Приказные дела старых лет) / Под ред. Н.Ф. Демидовой. М., 1999. Кн. 2.
- ВРК — Выпись из расходной книги за 1634 год по Рязанскому Архиерейскому дому / Сообщил архимандрит Макарий // Известия имп. Археологического общества. 1861. Т. 2. С. 320—331.
- ВС — Витебская старина / Сост. и изд. А. Сапунов. Витебск, 1883—1888. Т. 1—5.
- ВСб. — Владимирский сборник: Материалы для статистики, этнографии, истории и археологии Владимирской губернии (1431—1729 гг.) / Сост. и изд. К. Тихонравов. М., 1857.
- ВСК — Выпись из списка и копии с переписной книги по Казани и Казанскому уезду 7154 (1646) года // Приложение II к изд.: Покровский И.М. Казанский архиерейский дом, его средства и штаты, преимущественно до 1764 года. Церковно-археологическое, историческое

- кое и экономическое исследование (В память 350-летия существования Казанской епархии 1555—1905 гг.). Казань, 1906. С. 51—98.
- ВУР — Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы: В 3-х т. М., 1953.
- ВХК 70—80 гг. — Вотчинные хозяйственные книги XVI в.: Приходные и расходные книги Иосифо-Волоколамского монастыря 70—80-х гг. / Под ред. А.Г. Манькова. М., 1980. Вып. I—II.
- ВХК 80—90 гг. — Вотчинные хозяйственные книги XVI в.: Приходные и расходные книги Иосифо-Волоколамского монастыря 80—90-х гг. / Под ред. А.Г. Манькова. М.; Л., 1987. Вып. I—II.
- Выпись — Выпись из тверских писцовых книг Потапа Нарбекова да подьячего Богдана Фадеева 1626 года. Тверь, 1901.
- Вятка — Вятка: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1887.
- ГАВ — Грамоты и акты Вятского Успенского Трифонова монастыря 1580—1764 г. / Собр. и изд. А. В-нь // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1906. Вып. I—II. С. 1—178.
- ГАВА — Грамоты и акты Вятского архиерейского дома (Продолжение) / Собр. А. В-нь // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1908. Вып. III. С. 117—212.
- Гавриш — *Гавриш К.* Македонско-руски речник. Скопје, 1969.
- Гаговић — *Гаговић С.* Из лексике Пиве (село Безује) // Српски дијалектолошки зборник. Расправе и грађа. Београд, 2004. Т. LI. С. 1—312.
- Гайдукевіч — *Гайдукевіч І.М.* Нескалькі слоў з мясцовай гаворкі // Народнае слова / Рэд. А.Я. Баханькоў. Мінск, 1976. С. 65—76.
- Галаўкоў — *Галаўкоў А.У.* 3 лексікі Круглянскага раёна // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 17—21.
- Галецький — *Галецький Б.* Слова з Волині // Рідна мова. 1935. Ч. 7. С. 329—330.
- ГВМ — Городские восстания в Московском государстве XVII в.: Сб. документов / Сост. К.В. Базилович. М.; Л., 1936.
- ГВНП — Грамоты Великого Новгорода и Пскова / Подг. к печати: В.Г. Гейман, Н.А. Казакова, А.И. Копанев и др. Под. ред. С.Н. Валка. М.; Л., 1949.
- Гвоздьо — *Гвоздьо М.М.* Ардовець (Підвиноградів): минуле і сучасне. Ужгород, 2009.
- ГГ — Гуцульські говірки: Короткий словник / Відп. ред. Я. Закревська. Львів, 1997.
- ГЕ — Город Екатеринбург. Сборник историко-статистических и справочных сведений по городу [...]. Екатеринбург, 1889.

- Гейман — Гейман В.Г. Несколько новых данных, касающихся истории “задворных людей” // Сборник статей по русской истории, посвященных С.Ф. Платонову. Пб., 1922. С. 39—44.
- Гемп — Гемп К.П. Сказ о Беломорье. Архангельск, 1983.
- Герасимов — Герасимов А.А. Опись документов и дел Исторического архива. Саратов, 1914. Вып. I.
- Герасимов — Герасимов М.К. Словарь уездного череповецкого говора // Сб. ОРЯС. 1910. Т. LXXXVII. № 3. С. 1—111.
- Геров — Геров Н. Речник на българския език. Фототипно изд. София, 1975—1978. Ч. 1—5.
- ГЖ — Голодомор 1932—1933 років: м. Житомир: (Книга пам’яті) / Упоряд. Г.П. Мокрицький. Житомир, 2008.
- Гильтебрандт — Гильтебрандт П.А. Старинные описи Литовской метрики. Вып. I // Летопись занятий Археографической комиссии за 1888—1894 годы. СПб., 1903. Вып. 11. Отд. 2. С. 1—194.
- Гиппинг — Гиппинг А.И. Нева и Ниеншанц. СПб., 1909. Ч. 1.
- Гиршевич — Гиршевич М.А. Тарусский город Огдырёв. Проблемы локализации // Средневековая Русь. Вопросы медиевистики. 2015. № 3 (61). С. 29—31.
- Гілевіч — Гілевіч Н. Дыялектны слоўнік: Лексіка. Фразеалагізмы. Прыказкі, прымоўкі, прыгаворкі. Параўнанні. Мінск, 2005.
- ГКН — Грамоты Краснохолмского Николаевского Антониева монастыря / Пригот. к печати В. Некрасов, А. Мировин, А. Петропавловский, М. Рубцов. Тверь, 1904.
- Глуховцева — Глуховцева К., Леснова В., Ніколаєнко І. та ін. Словник українських східнослов’янських говірок. Луганськ, 2002.
- Глуховцева 1, 2 — Глуховцева К.Д., Глуховцева І.Я., Леснова В.В. Словник прізвищ жителів Луганщини. Луганськ, 2011. Т. 1—2.
- Гоголь — Гоголь Н.В. Собрание сочинений в 9 т. М., 1994. Т. 8.
- ГОЛ — Герои огненных лет: Очерки о москвичах — Героях Советского Союза / Отв. ред. А.М. Синицын. М., 1975—1985. Т. 1—8.
- Голицын — Голицын Н.Н. История Пскова (862—1510) // Архив исторических и практических сведений, относящихся до России / Изд. Н. Калачов. СПб., 1863. Кн. V. С. 1—96; 1869. Кн. 6. С. 1—177.
- Голобуцький — Голобуцький В.О. Запорізька Січ в останні часи свого існування (1734—1775 рр.). Дніпропетровськ, 2004.
- Головацький — Дзендзелівський Й.О., Ганудель З. Словник української мови Я.Ф. Головацького // Науковий збірник Музею української культури у Свиднику. Пряшів, 1982. Т. 10. С. 311—612.
- Голодомор 1932—1933 — Голодомор 1932—1933 років в Україні: Документи і матеріали / Упоряд. Р.Я. Пиріг. К., 2007.

- Голубев — *Голубев С.* Материалы для истории западнорусской церкви. К., 1891. Вып. 1.
- Голышов — *Голышов И.* Богоявленская слобода Мстера, Владимирской губернии Вязниковского уезда. История ее, древности, статистика и этнография. Владимир, 1865.
- ГОО — Героической обороне Одессы — 60 лет (1941–2001) / Сост. Я.И. Манинович. Одесса, 2001.
- Горбаль — *Горбаль М.* Довідник-пошукувець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобищини 1939–1950 рр. (за архівними документами). Торонто; Львів, 2003–2005. Т. 5–6.
- Горбач Бродина — *Горбач О.* Південнобуковинська гуцульська говірка і діалектний словник с. Бродина, повіту Радівці (Румунія). Мюнхен, 1997 // Горбач О. Зібрані статті. VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 123–275.
- Горбач ВД — *Горбач О.* Діалектний словник північно-добруджанської говірки с. Верхній Дунавець біля Тульчі. Мюнхен, 1968.
- Горбач МГ — *Горбач О.* Мармароська говірка й діалектний словник села Поляни над р. Русковою (Румунія) // Горбач О. Зібрані статті. VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Фотопередрук. Мюнхен, 1997. С. 276–323.
- Горбач Милешівці — *Горбач О.* Південнобуковинська говірка с. Милешовець бл. Радовець (Румунія) // Горбач О. Зібрані статті. VIII: Історія мови. Діалектологія. Лексикологія. Мюнхен, 1997. С. 324–376.
- Горбач Негостин — *Горбач О.* Словник говірки села Негостина (Румунія) // Діалектологічні студії. Львів, 2003. Вип. 3. С. 422–453.
- Горбач Романів — *Горбач О.* Північно-наддністрянська говірка й діалектний словник с. Романів Львівської області. Мюнхен, 1965.
- Горбач Терєб. — *Горбач О.* Говірки Терєбовельщини // Наукові записки Українського технічно-господарського інституту в Мюнхені. Мюнхен, 1969. Т. 19. С. 147–182.
- Горпинич — *Горпинич В.О.* Прізвища степової України: Словник. Дніпропетровськ, 2000.
- Горпинич, Бабій — *Горпинич В.О., Бабій Ю.Б.* Прізвища Середньої Наддніпрянщини (Словник). Дніпропетровськ, 2004.
- Горпинич Болг. — *Горпинич В.О.* Болгарські прізвища в сучасному антропоніміконі Бердянщини. Дніпропетровськ, 2010.
- Горпинич, Корнієнко — *Горпинич В.О., Корнієнко І.А.* Прізвища Дніпровського Припоріжжя (Словник). Дніпропетровськ, 2003.
- Горпинич, Тимченко — *Горпинич В.О., Тимченко Т.В.* Прізвища правобережного Степу: Словник. Дніпропетровськ, 2005.
- Горчаков — *Горчаков М.* О земельных владениях всероссийских митрополитов, патриархов и Св. Синода (988–1738 гг.): Из опытов исследования в истории русского права. СПб., 1871 (Приложение).

- Гоцкий — *Гоцкий И.А.* Бойковский словарь // Временник Ставропигийского института на 1898 год. Львов, 1899. С. 128—132.
- ГП — Городские поселения в Российской империи. СПб., 1860—1864. Т. I—VII.
- Грамоти XIV ст. — Грамоти XIV ст. / Упоряд., вступ. стаття, коментарі і словники-показчики М.М. Пешак. К., 1974.
- Грамотки — Грамотки XVII — нач. XVIII в. / Изд. подг. Н.И. Тарабасова, Н.П. Панкратова. Под ред. С.И. Коткова. М., 1969.
- Грандильевский — *Грандильевский А.* Родина Михаила Васильевича Ломоносова. Областной крестьянский говор // Сб. ОРЯС. 1907. Т. LXXXIII. № 5. С. 1—304.
- Греков 1914 — *Греков Б.Д.* Новгородский дом святой Софии (Опыт изучения организации и внутренних отношений крупной церковной вотчины) // Записки историко-филологического факультета имп. Санкт-Петербургского университета. 1914. Ч. СХХ (Приложения).
- Греков 1924 — *Греков Б.Д.* Монастырское хозяйство XVI—XVII веков. Л., 1924.
- Гримашевич — *Гримашевич П.І.* Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир, 2002.
- Гринблат — *Гринблат М.Я.* К вопросу об участии литовцев в этногенезе белоруссов // Вопросы этнической истории народов Прибалтики по данным археологии, этнографии и антропологии / Под ред. С.А. Таракановой, Л.Н. Терентьевой (= Труды Прибалтийской объединенной комплексной экспедиции. 1). М., 1959. С. 523—543.
- Гриценко — *Гриценко М.* Прізвища мешканців Зінківщини та місцеві назви східного (тюркського) походження // Рідний край. Полтава 2014. № 1 (30). С. 69—75.
- Гринченко — Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Гринченко. К., 1907—1909. Т. 1—4.
- Грковић Имена — *Грковић М.* Имена у Дечанским хрисовулама. Нови Сад, 1983.
- ГРМ — Города России XVI века: Материалы писцовых описаний / Изд. подг. Е.Б. Французова. М., 2002.
- ГРУ — Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.: 3б. документів / Упоряд.: І.Л. Бутич, М.І. Бутич, О.А. Купчинський та ін. Ред. І.Л. Бутич, Ф.П. Шевченко. К., 1970.
- Груца — *Груца А.П., Паўлоўскі І.І.* 3 лексікі гаворкі в. Святая Воля // Жывое слова / Рэд. Ю.Ф. Мацкевіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 1978. С. 29—33.
- Грушевский — *Грушевский А.* Пинское Полесье. Исторические очерки. К., 1901—1903. Ч. 1—2.
- Грязнов — *Грязнов А.Ф.* Ярославская большая мануфактура за время с 1722 по 1856 г. М., 1910.

- ГС — Городская семья XVIII века. Семейно-правовые акты купцов и разночинцев Москвы / Сост., введ. статья и коммент. Н.В. Козловой. М., 2002.
- ГСС — Герои Советского Союза: Краткий биографический словарь / Авт. коллектив: А.А. Бабаков и др. М., 1987—1988. Т. 1—2.
- ГССП — Генеральне слідство про маєтності Стародубського полку // Український архів. К., 1929. Т. 1.
- ГТН — Герои труда — нижегородцы: Биобиблиографический словарь / Отв. ред. В.Д. Федоров. 2-е изд., испр. и доп. Нижний Новгород, 2001.
- Гузар — Гузар Г. Спостереження над обрядовою лексикою у бойківських говірках // Бойківщина: Історія та сучасність: Матеріали Міжнародного історико-народознавчого семінару “Населення Бойківщини у контексті загальнокарпатського етнокультурного розвитку”, Самбір, 14—16 вересня 1995 р. / Відп. ред. В. Конопля. Львів; Самбір, 1995. С. 161—163.
- ГУП — Голод 1932—1933 років в Україні: причини та наслідки / Ред.: А.Я. Бельдій, В.Т. Береговий, Ю.І. Бойко та ін. К., 2003.
- Гурлянд — Гурлянд И.Я. Новгородские ямские книги (1586—1631 гг.) // Временник Демидовского юридического лицея. 1901. Кн. 82—83.
- ГХ — Город Хлынов в 1615 году по Дозорной книге кн. Ф.А. Звенигородского / Сообщил А. В-нь // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1906. Т. III—IV. С. 1—34.
- ДАВ — Дополнительные акты Вятского Архиерейского дома // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1908. Вып. I. Отд 2. С. 307—324.
- Давидссон — Давидссон К.К. Новгородские документы. Из русских рукописей XVII в., хранящихся в университетской библиотеке г. Упсалы (Швеция) // История русского языка: Исследования и тексты / Отв. ред. В.Г. Демьянкова, В.Ф. Дубровина. М., 1982. С. 326—336.
- ДАВО — Державний архів Волинської області (фонди).
- Даль — Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. М., 1955. Т. 1—4.
- Данилишин — Данилишин О.М. Дзвони пам'яті. Штрихи національно-визвольної боротьби Жидачівщини. 1939—1950-ті роки. Вид. 2, доп., перероб. Львів, 2007.
- Даничић — Даничић Ђ. Рјечник из књижевних старина српских. Београд, 1975. Т. I—III.
- Даніловіч — Даніловіч М.А. У дзялектны слоўнік Гродзеншчыны // Жывое народнае слова: Дзялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 21—32.
- ДАРО — Державний архів Ровенської області (фонди).

- ДАРЯ — Диалектологический атлас русского языка: Центр Европейской части России / Ред. О.Н. Мораховская. М., 1996. Вып. III.
- ДГМ — Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упоряд. С. Павленко. К., 2007.
- ДД — Донские дела. Кн. V // РИБ. Пг., 1917. Т. XXXIV.
- Дерягин — *Дерягин В.Я.* Важские грамоты // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. 1964. № 3. С. 248–256.
- Боковић — *Боковић Љ.* Рјечник Никшићког краја. Подгорица, 2010.
- Дзендзелівський — *Дзендзелівський Й.О.* Словник специфічної лексики говірок Нижнього Подністров'я // Лексикографічний бюлетень. К., 1958. Вип. VI. С. 36–55.
- ДИКО — Документы по истории крестьянской общины 1861–1880 гг. / Сост. Л.И. Кучумова. М., 1983–1991. Т. I–V.
- Дилакторский — Словарь областного вологодского наречия. По рукописи П.А. Дилакторского 1902 г. / Изд. подг. А.Н. Левичкин, С.А. Мызников. С.-Петербург, 2006.
- Динић — *Динић Ј.* Тимочки дијалекатски речник. Београд, 2008.
- Ділова ДГ — Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: 36. документів / Упоряд., автор передмови та коментаря В.Й. Горобець. К., 1993.
- Ділова НРМ — Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України) / Підг. до вид. В.А. Передрієнко. К., 1976.
- ДІП I — Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII — XVIII ст. Т. I: Компуті та ревізії Полтавського полку. Компут 1649 р. Компут 1718 р. / Упоряд., підг. до друку, вступна стаття В.О. Мокляка. Полтава, 2007.
- ДІП II — Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII — XVIII ст. Т. II. Компуті та ревізії Полтавського полку. Компут 1721 р. Полтава, 2010.
- ДІП III — Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. III: Компуті та ревізії Полтавського полку. Ревізія 1723 р. Ревізія 1726 р. / Упоряд., коментарі, вступ. стаття В.О. Мокляк. Полтава, 2012.
- ДІП V — Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. V: Компуті та ревізії Полтавського полку. «Вѣдение полку Полтавского о козаках конных и пѣшихъ» 1773 р. (Ревізія 1773 р.) / Упоряд., коментарі, вступ. стаття В.О. Мокляк. Полтава, 2013.
- ДІПУ — Джерела з історії Південної України. Т. 8: Формування митної мережі Південної України (1775–1814) / Упоряд. Ю. Головки. Запоріжжя, 2007.
- ДКТ — Документы, относящиеся к истории Козловского Троицкого монастыря Тамбовской губернии // Известия Тамбовской ученой архивной комиссии. Тамбов, 1889. Вып. 25. С. 50–108.

- ДМА — Документы Московского архива Министерства юстиции. М., 1877. Т. I.
- ДМИМ — Документы и материалы по истории Мордовской АССР / Отв. ред. Б.Д. Греков, В.И. Лебедев. Саранск, 1940—1953. Т. I—IV.
- ДМУ — Десятни Московского уезда 7086 и 7094 гг. / Сообщил Е. Сташевский // ЧОИДР. 1911. Кн. I, отд. I. С. 1—50.
- ДН — Десятни новиков, поверстанных в 1596 г. / Публикация Н.П. Лихачева // Известия Русского генеалогического общества. 1909. Вып. 3. С. 113—209.
- Добровольский — *Добровольский В.Н.* Смоленский областной словарь. Смоленск, 1914.
- Добролюбожа 2003 — *Добролюбожа Г.* Красне слово — як золотий ключ. Житомир, 2003.
- Добролюбожа 2010 — *Добролюбожа Г.* Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир, 2010.
- Доброхотов ДБ — *Доброхотов В.И.* Древний Боголюбов город и монастырь с его окрестностями. М., 1852.
- Докучаев — *Докучаев В.В.* Материалы к оценке земель Нижегородской губернии. Естественно-историческая часть. СПб., 1884. Вып. II.
- Докучаев-Басков — *Докучаев-Басков К.А.* Струкина пустыня и ее чернецы. (Опыт исследования жизни монашествующих) // Известия Общества изучения Олонецкой губернии. Петрозаводск, 1914. № 5. С. 33—48; № 6—7. С. 49—64.
- Доп. — Дополнение к Опыту областного великорусского словаря. СПб., 1858.
- Доп. АИ — Дополнения к Актам историческим, собр. и изд. Археографическою комиссиею. СПб., 1846—1872. Т. I—XII.
- Дорошенко — *Дорошенко С.І.* Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень. К., 1962. Вип. IX. С. 101—123.
- ДРА — Документи російських архівів з історії України. Львів, 1998. Т. 1: Документи до історії запорізького козацтва 1613—1620 рр. / Упоряд.: Л. Войтович та ін.
- Дремин — *Дремин Г.* “Скифо-сарматские” наречия и “скифский” словарь В.И. Абаева. Режим доступа: <http://kladina.narod.ru/dremin/dremin.htm>
- Дроздовський — *Дроздовський В.П.* Українські говірки Бесарабського примор'я (на матеріалі обстеження Саратовського, Татарбунарського та Білгород-Дністровського районів Одеської області): Дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 1952. Ч. II (додатки).
- ДСБ — Древности сл. Белка XVII—XVIII ст. / Авт.-сост. А. Гриппа, А. Парамонов, В. Ставиский. Харьков, 2010.
- ДСБр. — Дыялектны слоўнік Брэстчыны / Рэд. Г.М. Малажай, Ф.Д. Клімчук. Мінск, 1989.

- ДСП — Документы ставки Е.И. Пугачева, повстанческих властей и учреждений. 1773—1774 гг. / Сост.: А.И. Аксенов, Р.В. Овчинников, М.В. Прохоров. М., 1975.
- ДСС — Документальна спадщина Свято-Преображенського Максаківського монастиря XVII—XVIII ст.: 36. документів / Автори-укладачі: о. Юрій Мицик, І. Тарасенко. К., 2015.
- ДТП — Дела Тайного Приказа. Кн. 1 // РИБ. СПб., 1907. Т. Т. XXI; Кн. 2 // РИБ. СПб., 1908. Т. XXII; Кн. 3 // РИБ. СПб., 1904. Т. XXIII; Кн. 4 // РИБ. Л., 1926. Т. XXXVIII.
- Дуйчак — Дуйчак М. Антропонімія Пряшівщини. Пряшів, 2003.
- Дуров — Дуров И.М. Словарь живого поморского языка в его бытовом и этнографическом применении / Изд. подгот. И.И. Муллонен (отв. ред.), В.П. Кузнецова, А.Е. Беликова. Петрозаводск, 2011.
- ДЦГ — Древние царские грамоты из собрания Санкт-Петербургского Археологического института // Юбилейный сборник Санкт-Петербургского Археологического института. СПб., 1913.
- Дыбо — Дыбо А.В. Булгары и славяне: фонетические явления в ранних заимствованиях // Слова. Концепты. Мифы / Отв. ред. Г.К. Венедиктов. М., 2011. С. 130—144.
- Елезовић — Елезовић Гл. Речник косовско-метохиског дијалекта. Београд, 1932—1935. Св. 1—2 (Српски дијалектолошки зборник. Књ. IV, VI).
- Енин — Енин Г.П. Словесный воеводский суд (Исследование и источник). С.-Петербург, 1995.
- ЕСЛГНПР — Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О.С. Стрижак. К., 1985.
- ЕСУМ — Етимологічний словник української мови: В 7 т. / За ред. О.С. Мельничука. К., 1982—. Т. 1—.
- ЕТ — Епопея трагізму (Серія: Книга пам'яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежом. Т. 4). К., 2006.
- Ефименко — Ефименко П.С. Словарь местных наречий // Известия Общества любителей естествознания, антропологии и этнографии. 1878. Т. XXX. Вып. 2. С. 254—276.
- Євтушок — Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. Рівне, 1997.
- Жегуц, Піпаш — Жегуц І., Піпаш Ю. Словник гуцульського говору в Закарпатті. Мюнхен, 2001.
- Железнов — Указатель мастеров, русских и иноземцев, горного, металлического и оружейного дела и связанных с ними ремесл и производств, работавших в России до XVIII века / Сост. В. Железнов. СПб., 1907.
- Желехівський — Желеховский Е., Недільський С. Малоруско-німецький словар. Львів, 1886. Т. I—II.

- Железняк — Железняк І.М. Праслов'янське *goj- і сербохорватський антропонімікон // Мовознавство. 1969. № 3. С. 37–43.
- Жерела — Жерела до історії України—Руси. Львів, 1895—1913. Т. I—VII.
- ЖОУ — Жизни, отданные за уголь. Памяти погибших шахтеров / Ред. кол. Н.Х. Дмитриева и др. Донецк, 2007. Т. 1.
- ЖПТ — Жертвы политического террора в СССР. Режим доступа: <http://lists.mono.ru>
- ЗА — Запорізький архів. Народна війна. 1941—1944. Антифашистський рух Опору на території Запорізької області: 36. документів і матеріалів / Авт.-упоряд.: В.О. Бондар, О.Г. Величко, І.В. Козлова. Запоріжжя, 2005.
- Заимов — Заимов Й. Български именник. София, 1988.
- Заимов БГИ — Заимов Й. Български географски имена с -ъ. София, 1973.
- Заимов Панагюрско — Заимов Й. Местните имена в Панагюрско. София, 1977.
- Зайка — Зайка А. Дыалектны слоўнік Косаўшчыны. Слонім, 2011.
- Зайцева, Ковальчук — Зайцева Т.А., Ковальчук М.С. Прізвища Бузько-Інгульського межиріччя: Словник. Миколаїв, 2010.
- Зализняк — Зализняк А.А. Древненовгородский диалект. М., 1995.
- Зарайск — Зарайск: Материалы для истории города XVI—XVIII столетий. М., 1883.
- Заруба — Заруба В.М. Козацька старшина гетьманської України (1648—1782): персональний склад та родинні зв'язки. Дніпропетровськ, 2011.
- Зборник — Зборник средньовековних ћириличких повеља и писама Србије, Босне и Дубровника. Београд, 2011. Књ. I: 1186—1321 / Приредели: В. Мошин, С. Ћирковић, Д. Синдик.
- ЗВ — Зимняя война 1939—1940 гг. Исследования, документы, комментарии. К 70-летию советско-финской войны / Авторы: В.С. Христофоров, А.Н. Сахаров, Т. Вихавайнен и др. М., 2009.
- ЗВК — Записные вотчинные книги Поместного приказа 1626—1657 гг. / Авторы и сост.: А.В. Антонов, В.Ю. Беликов, А. Берелович и др. М., 2010.
- Зеленин ВС — Зеленин Д.К. Великорусские сказки Вятской губернии. С приложением шести вотяцких сказок. Пг., 1915.
- Зеленин Доп. — Зеленин Д.К. Дополнительные критические замечания о вятской лексике (Приложение к "Отчету о диалектологической поездке в Вятскую губернию") // Сб. ОРЯС. 1903. Т. LXXVI. № 2. С. 15—189.
- Зеленин Отчет — Зеленин Д.К. Отчет о диалектологической поездке в Вятскую губернию // Сб. ОРЯС. 1904. Т. LXXVI. № 2. С. 1—181.
- Зеленько ССП — Зеленько А.С., Сенчук І.В., Серета Ф.Я. Словник східно-поліського говору // Методичні вказівки з діалектології української

- мови (та матеріали до словника східнополіського говору) / Укладач, відп. за випуск А.С. Зеленько. Луганськ, 1990. С. 5–40.
- Зеленько Чайкине — *Зеленько А.С., Сенчук І.В., Серета Ф.Я.* Словник специфічної лексики села Чайкиного Новгород-Сіверського району Чернігівської області // Методичні вказівки з діалектології української мови (та матеріали до словника східнополіського говору) / Укладач, відп. за випуск А.С. Зеленько. Луганськ, 1990. С. 40–53.
- Зерцалов 1896 — *Зерцалов А.Н.* Материалы для истории Синбирска и его уезда (Приходо-расходная книга Синбирской приказной избы). Симбирск, 1896.
- Зерцалов 1897 — *Акты XVI–XVIII вв., извлеченные А.Н. Зерцаловым.* М., 1897.
- Зілінський — *Зілінський О.* Українські балади Східної Словаччини / Гол. ред. Г. Скрипник. К., 2013.
- Златкович — *Златкович Д.* Речник пиротског говора. Београд, 2014. Т. 1–2.
- Златковская — *Златковская Т.Д.* Мёзия в I–II веках нашей эры (К истории Нижнего Дуная в Римское время). М., 1950.
- Зотов — *Зотов Г.В.* Словарь региональной лексики крайнего Северо-Востока России / Под ред. А.А. Соколянского. Магадан, 2010.
- ЗЧ — Загиблі на чужині (Серія: Книга пам'яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежом). К., 2003.
- ЗЧС — Заселение черкасами Салтовского и Чугуевского уездов в 1660–1674 годах / Авторы-составители А.Ю. Гриппа, А.Ф. Парамонов. Харьков, 2011.
- ИАЯ — Исторические акты Ярославского Спасского монастыря / Изд. И.А. Вахрамеев. М., 1896. Т. I–III.
- Ибрагимова — *Ибрагимова В.Ф.* Словарь русско-украинских фамилий тюркского происхождения. Симферополь, 2009.
- Иванов — *Иванов Й.Н.* Местните имена между Долна Струма и Долна Места. София, 1982.
- Иванова — *Иванова А.А.* Микротопонимия Мозырского Полесья. Мозырь, 2003.
- Иванова Словарь — *Иванова А.Ф.* Словарь говоров Подмосковья. М., 1969.
- Иванова Студии — *Иванова О.* Студии од топонимията и антропонимията. Скопје, 1999.
- Ивашко — *Ивашко Л.А.* Заимствованные слова в печорских говорах // Ученые записки Ленинградского гос. ун-та им. А.А. Жданова. № 243. Серия филологических наук. Л., 1958. Вып. 42. С. 84–103.
- Извори — Извори за българската история. София, 1954. Т. I.
- Изюмов — *Изюмов А.* Жилецкое землевладение в 1633 году // Летопись историко-родословного общества в Москве. М., 1912. Вып. 3–4. С. 5–230.

- ИИРК — Из истории раскулачивания в Карелии. 1930—1931 гг.: Документы и материалы / Сост. Л.И. Дроздович и др. Петрозаводск, 1991.
- ИИУ — Из истории Урала. Урал с древнейших времен до 1917 г.: Сб. документов и материалов. Свердловск, 1971.
- Иловайский 2003 — *Иловайский Д.И.* Начало Руси (Разыскания о начале Руси. Вместо введения в русскую историю). М., 2003.
- Илчев — *Илчев С.* Речник на личните и фамилни имена у българите. София, 1969.
- Ильинский — *Ильинский Г.А.* Славянские этимологии // РФВ. 1913. Т. LXX. № 4. С. 273—275.
- ИМГА — Исторические материалы, грамоты и акты Вятского Успенского Трифонова монастыря 1580—1764 г. / Собр. и издал А. В-нь // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1906. Вып. I—II. С. 63—178.
- ИМЛ — История Мордовии в лицах: Биографический сборник. Ковылкино, 2001. Кн. 4.
- Инв. Сморгонь — Инвентари магнатских владений Белоруссии XVII—XVIII вв.: Владение Сморгонь / Сост. П.Г. Козловский, Е.П. Шлосберг, Е.Л. Бравер. Минск, 1977.
- Инжеватов — *Инжеватов И.К.* Топонимический словарь Мордовской АССР: Названия населенных пунктов. Саранск, 1979.
- ИНСК — История народов Северного Кавказа с древнейших времен до конца XVIII в. / Отв. ред. Б.Б. Пиотровский. М., 1988.
- Ионов — *Ионов А.* Три часа с писателем // Воспоминания о Константине Паустовском / Сост. Л.А. Левицкий. М., 1975. С. 75—83.
- ИПК — Извлечения из переписных книг (1676—1682 гг.) / Сост. Е.Е. Замысловский // ЛЗАК за 1878—1881 гг. СПб., 1888. Вып. 8. С. 1—307.
- Иркутск — Иркутск: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1883.
- ИС — Именной список раненых и больных офицерских и нижних чинов, помещенных в лечебных заведениях (По сведениям справочного отдела Красного креста). Пг., 1914—1915.
- ИСК — Именные списки казаков украинских полков, проходящих войсковую службу в 1784—1785 гг. Харьков, 2012.
- Истомина — *Истомина Э.Г.* Границы, население, города Новгородской губернии (1727—1927 гг.). Очерки по административно-территориальному делению / Под ред. Г.М. Дейча. Новгород, 1972.
- ИЮА — Историко-юридические акты переходной эпохи. XVII—XVIII в. / Собр. К.П. Победоносцев // ЧОИДР. 1886. Кн. III, отд. I. С. 1—160.
- ИЮМ — Историко-юридические материалы, извлеченные из актовых книг губерний Витебской и Могилевской, хранящиеся в Центральном архиве в Витебске / Изд. под ред. Н. Созонова, кн. Мещерского, М. Вревкина. Витебск, 1871—1906. Вып. I—XXXII.

- Ігнатюк — *Ігнатюк І.* Українські говірки Південного Підляшшя (опис, тексти і словничок). Люблін, 2013.
- Юнин — *Юнин А.А.* Новые данные к истории восточной Сибири XVII века (г. Иркутска, Иркутского Вознесенского монастыря, Якутской области и Забайкалья). С приложением многих подлинных актов, грамот и литографированными снимками некоторых автографов из них. Иркутск, 1895.
- Кабинина 2005 — *Кабинина Н.В.* Антропонимы финно-угорского происхождения в топонимии Мезенского района Архангельской области // Ономастика в кругу гуманитарных наук: Материалы Международ. науч. конф. Екатеринбург 20–23 сентября 2005 г. / Под ред. М.Э. Рут, Л.А. Феоктистовой. Екатеринбург, 2005. С. 112–119.
- Кабинина 2011 — *Кабинина Н.В.* Субстратная топонимия Архангельского Поморья. Екатеринбург, 2011.
- Казакевич — *Казакевич Г.М.* Кельти на землях України: археологічна, мовна та культурна спадщина. К., 2010.
- Казлова 1990 — Да пытання ўзнаўлення праславянскай гідраніміі // Славяне: адзінства і многастанасць. Тэзісы дакладаў і паведамленняў. Секцыя 2: Этнагенез славян. Мінск, 1990. С. 29–31.
- Казлова 1992 — *Казлова Р.М.* Усходнеслав. *арда* / *орда*. Таямніца слова // Валадар роднага слова. Тэзісы Рэспубліканскай навукова-практычнай канф., прысвеч. 118-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы. Гомель, 1992. С. 132–134.
- Казлова I, II — *Казлова Р.М.* Беларуская і славянская гідранімія: Праславянскі фонд. Гомель, 2000–2002. Т. I–II.
- Казлова III — *Казлова Р.М.* Славянская гідранімія: Праславянскі фонд. Гомель, 2003. Т. III.
- Казлова 2006 — *Казлова Р.М.* Палескія *Моза*, *Мбзыр* / *Мазыр* (храналагічна-этымалагічны аспект) // Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў: 36. навук. артыкулаў / Адк. рэд. А.В. Солахаў, В.В. Шур. Мазыр, 2006. С. 165–166.
- Калайдовіч — *Калайдовіч К.Ф.* Историческое и топографическое описание мужского общежительного монастыря святого чудотворца Николая, что на Пешноше. М., 1837.
- Калинин. словарь — Опыт словаря говоров Калининской области / Под ред. Г.Г. Мельниченко. Калинин, 1972.
- Кананенка, Малажай — *Кананенка Т.М., Малажай Г.М.* Ацэначныя назвы асоб ў гаворках Брэстчыны // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 153–159.
- Карелия — Карелия в XVII веке: Сб. документов / Сост. Р.Б. Мюллер. Петрозаводск, 1948.
- Касьяровіч — *Касьяровіч М.І.* Віцебскі краёвы слоўнік (матар’ялы). Віцебск, 1927.

- Катынь — Катынь. Март 1940 г. — сентябрь 2000 г.: Расстрел. Судьбы живых. Эхо Катыни. Документы / Отв. сост. Н.С. Лебедева. М., 2001.
- Каштанов 1970 — *Каштанов С.М.* Очерки русской дипломатики. М., 1970.
- Каштанов 1979 — *Каштанов С.М.* По следам троицких копийных книг XVI в. // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки им. В.И. Ленина. М., 1979. Вып. 4. С. 4—159.
- КБН — Корпус боспорских надписей / Отв. ред. В.С. Струве. М.; Л., 1965.
- КБСК — Книга бойовой славы Кралеvecччини / Укл. Ф.С. Яковенко. 2-ге вид., випр. і доп. Харків, 2004.
- КБЧ — Книга Большому Чертежу / Подг. к печати и ред. К.Н. Сербиной. М.; Л., 1950.
- КВ — Книга Вяцких пригородков Слободского да Шестакова посадов и уездов писма и меры Ивана Борисовича Доможирова да подячего Ивана Кокушкина 137 (1629) году // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1916. Вып. III—IV. Отд. 2. С. 1—346.
- КДГ 5 — Каталог древнерусских грамот, хранящихся в отделе рукописей ГПБ им. М.Е. Салтыкова-Щедрина. Л., 1960. Вып. 5.
- КДГ 10 — Каталог древнерусских грамот, хранящихся в отделе рукописей ГПБ им. М.Е. Салтыкова-Щедрина. Л., 1990. Вып. 10.
- КДП — Крестьянское движение в Поволжье. 1919—1922: Документы и материалы / Отв. ред. Т. Шанин. М., 2002.
- Кендерова — *Кендерова С.* Драгне / Драгина или Драгот, или как разчитаме българските имена в османските извори // Състояние и проблеми на българската ономастика. Велико Търново, 2009. Т. 9. С. 35—85.
- КЗС — Кременецкий земський суд. Описи актових книг XV—XVII ст. К., 1958. Вип. I.
- КИ — Кириллические издания XVI—XVII вв. в хранилищах Пермской области: Каталог / Под ред. И.В. Поздеевой. Пермь, 2003.
- Киришева 2003 — *Киришева Т.И.* К изучению субстратной гидронимии Онежского полуострова // Этимологические исследования: Сб. науч. трудов / Под ред. Е.Л. Березович. Екатеринбург, 2003. Вып. 8. С. 110—121.
- Киришева 2004 — *Киришева Т.И.* К изучению субстратной микропонимии Онежского полуострова // Ономастика и диалектная лексика: Сб. науч. трудов / Под ред. М.Э. Рут, Л.А. Феоктистовой. Екатеринбург, 2004. Вып. 5. С. 10—19.
- Киркор — *Киркор А.* Этнографический взгляд на Виленскую губернию // Этнографический сборник, изд. имп. Русским географическим обществом. СПб., 1858. Вып. I. С. 115—276.
- Кистерев 2000 — *Кистерев С.Н.* Владимирский Рождественский монастырь в документах XVI — начала XVII века // Русский дипломатарий. М., 2000. Вып. 6. С. 90—148.

- Кистерев 2007 — *Кистерев С.Н.* Приходо-расходная книга вологодской службы Соловецкого монастыря 1583—1585 гг. // Очерки феодальной России / Ред. С.Н. Кистерев. М.; С.-Петербург. 2007. Вып. 11. С. 309—362.
- ККС — Коденська книга судових справ // Український архів. К., 1931. Т. 2.
- КЛ — Книжная летопись. Москва.
- Климчук — *Климчук Ф.Д.* Специфическая лексика Дрогичинского Полесья // Лексика Полесья: Материалы для полесского диалектного словаря / Отв. ред. Н.И. Толстой. М., 1968. С. 20—78.
- Клімчук — *Клімчук Ф.Д.* 3 лексикі вёскі Відзібар Столінскага раёна // Народная лексика / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1977. С. 120—129.
- Клундук — *Клундук С.С.* Слова да слова — будзе мова: Дыялектны слоўнік в. Фядоры. Брэст, 2010.
- Клыков — *Клыков А.А.* Краткий словарь рыбацких слов. М., 1968.
- КМ — Книга-мемориал воинов, погибших при защите Родины в Великую Отечественную войну 1941—1945 гг. и захороненных в городе Калинин. Калинин, 1986.
- КМД — Книга моего деда Коркута: Огузский героический эпос / Пер. В.В. Бартолда. Изд. подг. В.М. Жирмунский, А.Н. Кононов. М., 1962.
- Кміт — *Кміт Ю.* Словник бойківського говору // Літопис Бойківщини. Самбір, 1934. Ч. 2. С. 171—218; 1936—1937. Ч. 7—9. С. 275—304.
- КМР — Крепостная мануфактура в России. Л., 1932. Ч. III: Дворцовая полотняная мануфактура XVII века.
- Књига — Књига мртвих срба Сарајева / Ред. М. Иванишевић. Београд; Бања Лука, 2008.
- Книги РФ — Книги Российской Федерации: Ежегодник: В 10 т. М., 1999. Т. II. Ч. 1; 2003. Т. X; 2004. Т. IX; 2005. Т. IX; 2008. Т. X.
- КНУ — Книга Нижегородского уезда боярских, дворянских и детей боярских и иноземцев дозору Силы Микитича Грекова да подъячего Климентья Козодавлева лета 121 году / Разобрал А.Я. Садовский // Действия НАК. 1903. Т. V, отд. III. С. 17—34; 1905. Т. VI, отд. III. С. 128—189.
- КО — Кировская область. Административно-территориальное деление. Киров, 1978.
- Кобів — *Кобів Ю.* Словник наукових і народних назв судинних рослин. К., 2004.
- Ковачев 1970 — *Ковачев Н.П.* Речник на говора с. Кръвеник, Севлиево // Българска диалектология: Проучвания и материали. София, 1970. Кн. V. С. 5—53.
- Ковачев 1973 — *Ковачев Н.П.* Географската лексика в топонимията на северна средна Стара планина // Филологически студии. Велико Търново, 1973. С. 77—99.

- Ковачев 1978 — *Ковачев Н.П.* Един словообразователен тип в южнославянската и румънската антропонимия (-ул лични имена) // Славянска филология. Доклади и статии за VIII Международен конгрес на славистите. София, 1978. Т. XV. Езикознание. С. 365–378.
- Ковачев 2001 — *Ковачев Р.* Самоков и Самоковската Каза през XVI век според описе от Истанбулския османски архив. София, 2001.
- Ковачев 2009 — *Ковачев Н.* Местните имена в Дряновско. Велико Търново, 2009.
- Козлова — *Козлова Р.М.* Структура праславянского слова. Праславянское слово в генетическом гнезде. Гомель, 1997.
- Козлова Проблемы — *Козлова Р.М.* Проблемы славянской именной префиксации (производные с префиксом *a-) // Русский язык: Межведомственный сборник. Минск, 1991. Вып. 11. С. 61–72.
- Козлова IV — *Козлова Р.М.* Славянская гидронимия. Праславянский фонд. Минск, 2006. Т. IV.
- Козлова V — *Козлова Р.М.* Белорусская и славянская гидронимия. Праславянский фонд. Минск, 2011. Т. V.
- Козлова 1985 — *Козлова Р.М.* Образования с корнем *(s)kork- / *(s)korč- в славянских языках // Этимология. 1982 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1985. С. 47–54.
- Козлова 1991 — *Козлова Р.М.* Праславянское слово в генетическом гнезде (Структура праславянского слова): Автореф. дис. ... доктора филол. наук. Минск, 1991.
- Козлова 1999 — *Козлова Р.М.* Етимологічна інтерпретація гідронімів *Ясельда, Шчоўб, Дзербінкі, Дарагань* // Ономастика Полісся / Відп. ред. І.М. Желєзняк. К., 1999. С. 60–61.
- Козлова 2007 — *Козлова Р.М.* Континуанты праслав. *Dьlm- (восточнослав. *Долматы*, южнослав. *Dalmatī*) // Наук. вісник Чернівецьк. ун-ту. Вип. 354–355: Слов'янська філологія: 36. наук. праць. Чернівці, 2007. С. 40–44.
- Козлова 2008 — *Козлова Р.М.* Δάρδανοι и Δάρδανία в свете славянских данных. Реконструкция микросистемы *Dьrd- // Студії з ономастики та етимології. 2008 / Відп. ред. О.П. Карпенко. К., 2008. С. 80–100.
- Козлова 2010 — *Козлова Р.М.* Анлаут славянского слова // Студії з ономастики та етимології. 2010 / Відп. ред. І.В.Єфименко. Луцьк, 2010. С. 95–136.
- Козлова 2012 — *Козлова Р.М.* Антропонімія давньоруських посольств: *Фарловъ, Берновъ, Боричъ, Фудри Туадовъ (Фруди Тулбовъ)* // Мовознавство. 2012. № 4. С. 55–62.
- КОЗУ — Книга Овруцького замкового уряду 1678 р. / Підг. до вид. О.Ю. Макарова. Житомир, 2013.
- Кокаличева — *Кокаличева Р.* Местните имена в Харманлийско. Велико Търново, 2011.

- Колесов — Колесов В.В. О русизмах в составе древнерусских текстов // Древнерусский язык домонгольской поры / Отв. ред. В.В. Колесов. Л., 1991. С. 121—155.
- Колотилов — Колотилов А.Н. Указатель к Пермской летописи В.Н. Шишонко / С предисл. Н.А. Рожкова // Труды Пермской губернской ученой архивной комиссии. Пермь, 1904. Т. VIII.
- Константинова — Константинова Ц. Топонимията на Казанлъшко. Велико Търново, 2008.
- Копанев — Копанев А.И. Материалы по истории крестьянства конца XVI и первой половины XVII в.: Записная книга старых крепостей 1598 г. Оценная книга Кемской волости с волостками 30-х годов XVII в. // Материалы и сообщения по фондам отдела рукописной и редкой книги Библиотеки АН СССР. М.; Л., 1966. С. 143—199.
- Корзюнок — Корзюнок М.М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика: Зб. наук. праць / Голова ред. колегії І.Г. Матвіяс. К., 1987. С. 62—267.
- КОРК — Каталог озер и рек Карелии / Под ред. Н.Н. Филатова и А.В. Литвиненко. Петрозаводск, 2001.
- Корнієнко — Корнієнко В.В. Корпус графіті Софії Київської (XI — поч. XVIII ст.). К., 2010—2015. Ч. I—V.
- Корсунова — Корсунова И.И. Заимствованная географическая терминология в топонимии Примезенья // Ономастика и диалектная лексика: Сб. науч. трудов / Под ред. М.Э. Рут, Л.А. Феоктистовой. Екатеринбург, 2004. Вып. 5. С. 20—37.
- Косміна — Косміна О.Ю. Традиційне вбрання українців. К., 2008. Т. I: Лісостеп.
- Котков, Панкратова — Котков С.И., Панкратова Н.П. Источники по истории русского народно-разговорного языка XVII—начала XVIII века. М., 1964.
- Кочин — Кочин Г.Е. Материалы для терминологического словаря древней России. М.; Л., 1937.
- Кошкарева — Кошкарева А.М. Словарь специальной лексики Обь-Иртышского междуречья. Нижневартовск, 2006.
- КП Алтай — Книга памяти: Поименный список воинов Алтая, павших в боях Великой Отечественной войны 1941—1945 гг.: В 2 т. Барнаул, 1986—1988.
- КП Амур. — Книга памяти жертв политических репрессий Амурской области. Режим доступа: <http://www.amurobl.ru>
- КП Арх. — КП Архангельская обл., город Северодвинск. Режим доступа: http://www.edu.severodvinsk.ru...ger_9.html
- КП Белгород. — КП Белгородской обл. Режим доступа: <http://яруга.пф/index.php/knig...jj-oblasti>

- КП Брян. — КП Брянская обл. Книга Памяти Унечского района (1941–1945). Режим доступу: <http://unecha.siteedit.ru//mbo>
- КП Вологда — Книга памяти Вологодской области. Режим доступу: <http://vologda-oblast.ru>
- КПКВ — Календарь и памятная книжка Владимирской губернии на 1913 год. Владимир, 1912.
- КП Керчь — Книга памяти города-героя Керчи и Керченского полуострова. Симферополь, 1999. Т. 1.
- КП Могилев. — КП Могилевская обл., Кричевский р-н. Режим доступу: www.krachev.mogilev-region.by/dfiles/000380_144454_Za predelami.xls
- КПН — Книга памяти Ногинского района. Режим доступу: <http://www.bogorodsk-noginsk.ru>
- КП Новгород. — КП Новгородская обл., Старорусский р-н. Режим доступу: <http://russa.narod.ru//books/memory-book/index.htm>
- КП Саратов. — Книга памяти: Саратовская область. Саратов, 1994. Т. 3.
- КП СВР — Книга пам'яті і слави Волині: Рівненська область. Рівне, 2001–2008. Т. 1–16.
- КП Севастополь — Книга памяти города-героя Севастополя. Симферополь, 2010. Т. 7.
- КП Твер. — Тверская земля в военной истории России. Книга памяти. Режим доступу: <http://www.history.tver.ru>
- КПУ Він. — Книга пам'яті України: Вінницька область. К., 1994–1997. Т. 1–9.
- КПУ Вол. — Книга пам'яті України: Волинська область. Львів, 1995. Т. 1–3.
- КПУ Дн. — Книга пам'яті України: Дніпропетровська область. Дніпропетровськ, 1993–1997. Т. 1–12.
- КПУ Дон. — Книга памяти Украины: Донецкая область. Донецк, 1994–1999. Т. 1–22.
- КПУ Жит. — Книга пам'яті України: Житомирська область. Житомир, 1993–1998. Т. 1–12.
- КПУ Зак. — Книга пам'яті України: Закарпатська область. Ужгород, 1995–1998. Т. 1–2.
- КПУ Зап. — Книга пам'яті України: Запорізька область. Дніпропетровськ, 1994–2012. Т. 1–23.
- КПУ Звятижці Київ. — Книга пам'яті України. Звятижці: Київська область. К., 2008–2009. Т. 1–3.
- КПУ ІФ — Книга пам'яті України: Івано-Франківська область. Львів, 1998–2003. Т. 1–3.
- КПУ Київ. — Книга пам'яті України: Київська область. К., 1995–2000. Т. 1–8.
- КПУ Киров. — Книга памяти Украины: Кировоградская область. Кировоград, 1995. Т. 1.

- КПУ Луг. — Книга пам'яті України: Луганська область. Луганськ, 1994—1998. Т. 1—15.
- КПУ Льв. — Книга пам'яті України: Львівська область. Львів, 1995. Т. 1—4.
- КПУ м. Київ — Книга пам'яті України: Київ. К., 1994—1995. Т. 1—3.
- КПУ Ник. — Книга памяти Украины: Николаевская область. Николаев, 1995—2014. Т. 1—15.
- КПУ Од. — Книга памяти Украины: Одесская область. Одесса, 1994—2008. Т. 1—11.
- КПУ Переможці Він. — Книга пам'яті України. Переможці: Вінницька область. Вінниця, 2007—2014. Т. 1—8.
- КПУ Переможці Жит. — Книга пам'яті України. Переможці: Житомирська область. Житомир, 2010—2013. Т. 1—4.
- КПУ Полт. — Книга пам'яті України: Полтавська область. Полтава, 1995—1999. Т. 1—12.
- КПУ Рв. — Книга пам'яті України: Рівненська область. Львів, 1994—1998. Т. 1—4.
- КПУ Сум. — Книга пам'яті України: Сумська область. Суми, 1994—1998. Т. 1—14.
- КПУ Терн. — Книга пам'яті України: Тернопільська область. Львів, 1995—1996. Т. 1—3.
- КПУ Ув. Дон. — Книга памяти Украины по увековечению участников боевых действий, умерших в послевоенные годы: Донецкая область. Донецк, 2001—2012. Т. 1—27.
- КПУ Харк. — Книга пам'яті України: Харківська область. Харків, 1994—2003. Т. 1—20.
- КПУ Херс. — Книга памяти Украины: Херсонская область. Симферополь, 1996—2000. Т. 7—10.
- КПУ Хм. — Книга пам'яті України: Хмельницька область. Хмельницький, 1995—1997. Т. 1—10.
- КПУ Черк. — Книга пам'яті України: Черкаська область. К., 1995—1998. Т. 1—8.
- КПУ Черниг. — Книга памяти Украины: Черниговская область. К., 1995—2002. Т. 1—9.
- КПЧ — Книга памяти Челябинской области. Режим доступа: <http://www.chelarhiv.ru>
- КПЯ — Колониальная политика Московского государства в Якутии XVII в.: Сб. архивных документов / Под общ. ред. Я.П. Алькора и Б.Д. Грекова. Л., 1936.
- КП Ярослав. — Книга памяти Ярославской обл. Режим доступа: <http://kluchnik-v.narod.ru/KP-01/spisok-01-000.htm>
- КР — Купянский район. Телефонный справочник предприятий, учреждений и частных абонентов. Харьков, 2001.
- Кравченко — *Кравченко Л.О.* Прізвища Лубенщини. К., 2004.

- Крамко — *Крамко І.І.* Мясцовыя словы адной прынёманскай гаворкі (іменная лексіка) // // 3 народнага слоўніка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1975. С. 84–95.
- Краснояр. — Словарь русских говоров южных районов Красноярского края. Изд. 2-е. Красноярск, 1988.
- Красноярск. — Словарь русских говоров центральных районов Красноярского края: В 5 т. / Под общ. ред. О.В. Фельде (Борхвальдт) (т. 1–4), С.П. Васильевой (т. 5). Красноярск, 2003–2011.
- Красовський — *Красовський І.* Прізвища галицьких лемків у XVIII ст.: За матеріалами Йосифінського поземельного кадастру 1787–1788 рр. Львів, 1993.
- Кр. В — Крестьянская война 1773 — 1775 в России: Документы из собрания Государственного исторического музея / Отв. ред. Е.И. Индова. М., 1970.
- Кривошапкин — *Кривошапкин М.Ф.* Местные слова, употребляемые в Енисейском округе // Енисейский округ и его жизнь. Сочинение М.Ф. Кривошапкина. СПб., 1865. С. 41–64.
- Кривошея — *Кривошея В.В.* Козацька старшина Гетьманщини. К., 2010.
- Кривошея УКС — *Кривошея В.В., Кривошея І.І., Кривошея О.В.* Українська козацька старшина. К., 2008. Ч. 3. Кн. 1–3.
- Крикун — *Крикун М.* Між війною і радіою. Козацтво Правобережної України в другій половині XVII — на початку XVIII ст.: Статті і матеріали. К., 2006.
- Крип'якевич — *Крип'якевич І.* Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження і матеріали. Львів, 1994.
- Крохмалюк — *Крохмалюк Д.І.* Словник говірки села Шендерівка та інших населених пунктів Могилівського Придністров'я. К., 2015.
- Кр. СОГ — Краткий словарь русского островного говора (д. Ульяновка Сигнахского района ГССР) / Авт.-сост.: В.А. Жидко, М.И. Мулкиджанян, А.А. Хидешели. Тбилиси, 1977.
- Крывіцкі 1975 — *Крывіцкі А.А.* У слоўнік Мсціслаўшчыны // 3 народнага слоўніка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1975. С. 119–134.
- Крывіцкі 1976 — *Крывіцкі А.А.* 3 лексічных рэгіяналізмаў Віцебшчыны // Народнае слова / Пад рэд. А.Я. Баханькова. Мінск, 1976. С. 92–100.
- Крывіцкі 1977 — *Крывіцкі А.А.* Рэгіянальная лексіка з паўночнай Віцебшчыны // Народная лексіка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1977. С. 31–38.
- Крывіцкі 1979 — *Крывіцкі А.А.* Гаворка вёскі Яскавічы Салігорскага раёна (Слоўнічак і некаторыя асаблівасці будовы слоў) // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 104–112.

- Крыўко 1975 — *Крыўко М.Н.* Экспрэсіўныя назвы асобы ў гаворцы в. Манякова Міёрскага раёна // 3 народнага слоўніка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1975. С. 279–296.
- Крыўко 1976 — *Крыўко М.Н.* Так гавораць на Дзісеншчыне // Народнае слова / Пад рэд. А.А. Баханькова. Мінск, 1976. С. 101–130.
- Крыўко 1979 — *Крыўко М.Н.* Слова з суфіксам *-ін-а* (*-ын-а*) і яго вытворнымі ў гаворцы вёскі Манякова Міёрскага раёна // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 152–165.
- Крыўко 1992 — *Крыўко М.Н.* 3 лексікі вёскі Ясёва Міёрскага раёна // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 64–75.
- Крыўко 2001 — *Крыўко М.Н.* 3 рыбалоўнай лексікі Мёршчыны // Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 2001. С. 242–256.
- Крыўко 2005 — *Крыўко М.Н.* 3 лексікі ткацтва, прадзіва і звязанай з апрацоўкай лёну, льновалакна, воўны ў гаворках Мёршчыны // Скарбы народнай мовы: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2005. С. 60–81.
- КС — Краткий среднеобский словарь // Диалектное словообразование: Очерки и материалы / Под ред. М.Н. Яценецкой. Томск, 1979. С. 142–200.
- КС Дн. — Книга скорботи України: Дніпропетровська область. Дніпропетровськ, 2001–2005. Т. 1–4.
- КС Зап. — Книга скорботи України: Запорізька область. Запоріжжя, 2000.
- КС Київ. — Книга скорботи України: Київська область. К., 2003–2005. Т. 1–3.
- КС Крым — Книга скорби Украины: Автономная Республика Крым. Симферополь, 2001.
- КС Од. — Книга скорби Украины: Одесская область. Одесса, 2000–2005. Т. 1–3.
- КСР — Краєзнавчий словник русинів-українців. Пряшівщина. Пряшів, 1999.
- КС Рв. — Книга скорботи України: Рівненська область. Рівне, 2002–2003. Т. 1–4.
- КС Сум. — Книга скорботи України: Сумська область. Суми, 2003. Т. 1–2.
- КС Хм. — Книга скорботи України: Хмельницька область. Хмельницький, 2003. Т. 1–3.
- КС Черніг. — Книга скорботи України: Чернігівська область. Чернігів, 2003–2006. Т. 1–4.
- Ксяндзова — *Ксяндзова А.У.* Бацькоўскія словы // Скарбы народнай мовы: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2005. С. 82–87.
- КУ — Книга учета лиц, состоявших на особом учете бывших белых офицеров в органах ГПУ Украины: В 4-х т. Харьков, 2001—. Т. 1—.

- Кузьмин 1974 — Кузьмин А.Г. Об этнической природе варягов (к постановке проблемы) // Вопросы истории. М., 1974. № 11. С. 54—83.
- [Кузьмин] 1986 — [Кузьмин А.Г.]. Древнерусские имена и их параллели // Откуда есть пошла Русская земля. Века VI—X / Сост., предисл., введения к документам, коммент. А.Г. Кузьмина. М., 1986. Кн. 2. С. 639—654.
- Куликовский — Куликовский Г. Словарь областного олонецкого наречия. СПб., 1898.
- Кулік 2001 — Кулік П.І. Матчына слова // Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 2001. С. 78—91.
- Кулік 2005 — Кулік П.І. Мова майго дзяцінства // Скарбы народнай мовы: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2005. С. 88—95.
- Кунгур — Кунгур: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1886.
- Купрыенка, Шур — Купрыенка В.А., Шур В.В. Матэрыялы да слоўніка гаворак Мазырскага Палесся. Мазыр, 1996.
- Курдюмов II — Курдюмов М.Г. Описание актов, хранящихся в архиве имп. Археографической комиссии // ЛЗАК за 1908 год. СПб., 1909. Вып. XXI. С. 1—424.
- Курдюмов III — Курдюмов М.Г. Описание актов, хранящихся в архиве имп. Археографической комиссии // ЛЗАК за 1910 год. СПб., 1911. Вып. XXIII. С. 1—513.
- Курдюмов IV — Курдюмов М.Г. Описание актов, хранящихся в архиве имп. Археографической комиссии // ЛЗАК за 1913 год. СПб., 1914. Вып. XXVI. С. 1—484.
- Курдюмов V — Курдюмов М.Г. Описание актов, хранящихся в архиве имп. Археографической комиссии // ЛЗАК за 1918 год. Пг., 1923. Вып. XXXI. С. 1—333.
- Куркина — Куркина Л.В. Культура подсечно-огневого земледелия в зеркале языка. М., 2011.
- Курцова — Курцова В.М. 3 народнага слоўніка // Жывое нараднае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 76—78.
- Кусов — Кусов В.С. Чертежи земли русской XVI—XVII вв. М., 1993.
- Кусов I, II — Кусов В.С. Земли Московской губернии в XVIII веке. Карты уездов. Описания землевладений. М., 2004. Т. I—II; карты.
- Кусов 2007 — Кусов В.С. Московское государство XVI — начала XVIII века: Сводный каталог русских географических чертежей. М., 2007.
- Куц — Куц О.Ю. Донское казачество в период от взятия Азова до выстуления С. Разина (1637—1667). С.-Петербург, 2009.

- Кучкин — *Кучкин В.А.* Материалы для истории русского города XVI в. (Выпись из писцовых книг г. Муром 1566 г. и Муромская сотная 1573/74 г.) // АЕ за 1967 г. М., 1969. С. 291—316.
- Кучкин ЖГ — *Кучкин В.А.* Жалованная грамота 1538 г. на две слободы в Коломне // АЕ за 1959 г. М., 1960. С. 340—344.
- Кучук, Малюк — *Кучук І.М., Малюк А.К.* Палескі слоўнік: Лельчыцкі раён. Мазыр, 2000.
- КЦГ — Княжие и царские грамоты Ярославской губернии, изд. И.А. Вахромеевым. М., 1881.
- Кюршунова — *Кюршунова И.А.* Словарь некалендарных личных имен, прозвищ и фамильных прозваний Северо-Западной Руси XV—XVII вв. С.-Петербург, 2010.
- ЛАНБГ — Лексічны атлас беларускіх народных гавораў. Мінск, 1993—1998. Т. 1—5.
- Лабунец — *Лабунец Н.В.* Словарь народных географических терминов Тюменской области (южные районы). Тюмень, 2003.
- Лавровский — *Лавровский П.* Сербско-русский словарь. СПб., 1870.
- Лазаревский — Малороссийские переписные книги 1666 года / С послесловием Ал. Лазаревского. К., 1900 (Оттиск из XIII-й книги “Чтений в историческом обществе Нестора-летописца”).
- Лазаревский ОКС — Опись Конотопской сотни 1711 года / Изд. А. Лазаревского. Чернигов, 1892.
- Лазаревский 1908 — *Лазаревский А.М.* Малороссийские посполитые крестьяне (1648—1783 гг.). Историко-юридический очерк. К., 1908.
- Ламака — Анамастычны слоўнік Гродзеншчыны: У 2 ч. / Складальнікі: В.М. Ламака і ін. Гродна, 2005. Ч. 1: Мікратапонімы.
- Лаучюте — *Лаучюте Ю.Л.* Словарь балтизмов в славянских языках. М., 1982.
- Лебедев — *Лебедев Д.* Собрание историко-юридических актов И.Д. Беляева. М., 1881.
- Леванцэвіч — *Леванцэвіч А.В.* З лексікі вёскі Здзітава Бярозаўскага раёна // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 10—14.
- Лекомцева — *Лекомцева М.И.* К реконструкции фонологических систем языков голяди и днепровско-двинских балтов (II) // Балто-славянские исследования. 1981 / Отв. ред. Вяч. Вс. Иванов. М., 1982. С. 88—96.
- Лен. М — Ленинградский мартиролог. 1937—1938 / Отв. ред. А.Я. Разумов. С.-Петербург, 1995—2008. Т. 1—9.
- Леонид — *Леонид, архимандрит.* Упраздненный Пятницкий Берендеев монастырь, ныне село Пятница Берендеева, и акты, относящиеся к нему // ЧОИДР. 1871. Кн. IV, отд. I. С. 1—35.
- Лет. АД — Летопись авторефератов диссертаций. Москва.
- Лет. ГС — Летопись газетных статей. Москва.

- Лет. ЖС — Летопись журнальных статей. Москва.
- Лет. Р — Летопись рецензий. Москва.
- ЛЗАК — Летопись занятий Археографической комиссии.
- Лизанець — *Лизанець П.М.* Українські південнокарпатські говірки Затисся Виноградівського району Закарпатської області. Ужгород, 2008.
- Лисенко — *Лисенко П.С.* Словник поліських говорів. К., 1984.
- Лисенко СП — *Лисенко П.С.* Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. К., 1961.
- Лихачев — *Лихачев Н.П.* Сборник актов, собранных в архивах и библиотеках. СПб., 1895. Вып. I—II.
- Лихтерман — *Лихтерман А.* Новонайденные документы, относящиеся до псковской истории // Труды Псковского археологического общества за 1911—1912 гг. Псков, 1912. Вып. 8. С. 163—309.
- Ліпкевич — *Ліпкевич І.Г.* Міжговіркові відповідники в рибальській лексиці Нижньої Наддніпрянищини // Мовознавство. 1993. № 2. С. 63—67.
- Літ. АД — Літопис авторефератів дисертацій. Київ.
- Літ. ГС — Літопис газетних статей. Київ.
- Літ. ЖС — Літопис журнальних статей. Київ.
- Літ. Р — Літопис рецензій. Київ.
- Ліцкевіч — *Ліцкевіч А.У.* Старабеларускія граматы XV ст. з *Archiwum głównego akt dawnych* у Варшаві // Здабыткі: Дакументальныя помнікі на Беларусі. Мінск, 2009. Вып. 11. С. 6—41.
- ЛМ № 6 — Литовская Метрика. Книга судных дел № 6 (1528—1547). Вильнюс, 1995.
- ЛМ № 10 — Литовская Метрика. Книга судных дел № 10 (1540—1541). Вильнюс, 2003.
- ЛМ № 12 — Литовская метрика. Книга записей № 12 (1522—1529). Вильнюс, 2001.
- ЛМ № 25 — Литовская метрика. Книга записей № 25 (1387—1546). Вильнюс, 1998.
- ЛМ № 594 — Литовская метрика. Книга 594 (1585—1600). Вильнюс, 2006.
- ЛМ 1915 — Литовская метрика. Отдел I, часть 3: Книга публичных дел. Перепись войска Литовского // РИБ. Пг., 1915. Т. XXXIII.
- Лобач — *Лобач С.Г.* Тэрміналогія падзвінскіх плытагонаў // Народнае слова / Пад рэд. А.Я. Баханькова. Мінск, 1976. С. 212—217.
- Лома — *Лома А.* Топоніміја Бањске хрисовуље. Ка осмишљењу старосрпског топономастичког речника и бољем познавању општесловенских именословних образаца. Београд, 2013.
- Лопушанський — *Лопушанський В., Пиц Т.* Німецькомовні лексичні запозичення у південно-західних говорах України. Дрогобич, 2011.
- Лоренц — *Лоренц Ф.* О померельском (древнекашубском) языке до половины XV-го столетия // Известия ОРЯС. 1906. Т. XI. Кн. 1. С. 53—117.

- Лучицкий — *Лучицкий И.* Сборник материалов для истории общины и общественных земель в Левобережной Украине XVIII в. (Полтавской губернии). К., 1884.
- Лучыц-Федарэц 1977 — *Лучыц-Федарэц І.І.* Адмоўная экспрэсіўная лексіка. Матэрыялы да слоўніка Брэстчыны // Народная лексіка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1977. С. 221–237.
- Лучыц-Федарэц 1979 — *Лучыц-Федарэц І.І.* Характэрнае суфіксальнае словаўтварэнне адной драгічынскай гаворкі // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 139–151.
- Лысенко — *Лысенко Н.Н.* Военно-политическая история аланов. Ранний период: II в. до н. э. — II в. н. э. С.-Петербург, 2007.
- МА — Можайские акты 1506–1775 гг. / Сообщил архимандрит Дионисий. СПб., 1892.
- Магницкий — *Магницкий В.К.* Чувашские языческие имена // Известия Общества археологии, истории и этнографии при имп. Казанском университете. 1905. Т. 21. № 2–4. С. 1–102.
- Майков — *Майков В.В.* Книга писцовая по Новгороду Великому конца XVI в. с четырьмя таблицами снимков // ЛЗАК за 1911 год. СПб., 1912. Вып. 24. С. 1–307.
- МАК — Москва. Актовые книги XVIII столетия. М., 1892–1902. Т. I–XII.
- Малажай — *Малажай Г.М.* Ацэначныя назвы асобы з гаворак Брэсцкай вобласці // Народная лексіка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1977. С. 193–199.
- Малеча — *Малеча Н.М.* Словарь говоров уральских (яицких) казаков: В 4-х т. Оренбург, 2002–2003. Т. 1–4.
- Малинина — *Малинина М.Д.* Очерки Рязанской мещеры // Вестник рязанских краеведов. 1925. № 3. С. 1–20.
- Маркевич — *Маркевич А.И.* Калужские купцы Дехтеревы. Одесса, 1891.
- Маркевич ОАТ — *Маркевич А.* Описание актов, принадлежащих графу Михаилу Михайловичу Толстому. Одесса, 1891.
- Марковић — *Марковић Ј.* Ткачка лексика Југоисточне Србије. Ниш, 2006.
- Мароевич — *Мароевич Р.* Заметки по историческому словообразованию. 5–7 // Этимология. 1994–1996 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1997. С. 100–105.
- Мартинюк — *Мартинюк І.* Моє рідне село Ценів у Бережанщині. Нью-Йорк etc., 1976.
- Мартынов — *Мартынов П.* Город Симбирск за 250 лет его существования. Систематический сборник исторических сведений о г. Симбирске. Симбирск, 1898.
- Марусенко — *Марусенко Т.А.* Материалы к словарю украинских географических апеллятивов // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика) / Отв. ред. В.В. Мартынов, Н.И. Толстой. М., 1968. С. 206–255.

- МАСМ — Матэрыялы да абласнога слоўніка Магілёўшчыны. [Вып. 1] / Укл.: М.В. Абабурка, Л.І. Аляксеевка, М.П. Бузук і ін. Мінск, 1981; Вып. 2 / Аўтары: М.В. Абабурка, М.П. Бузук, А.С. Лаўшук, Т.І. Якубовіч. Магілёў, 2005.
- Матвіяс — *Матвіяс І.Г.* Варіанты української літературної мови. К., 1998.
- Матіїв — *Матіїв М.Д.* Словник говірок центральної Бойківщини. К.; Сімферополь, 2013.
- Мацюк — *Мацюк З.С.* Що сільце, то нове слівце: Словник фразеологізмів Західного Полісся. Луцьк, 2013.
- Маштафаров 1997а — *Маштафаров А.В.* Жалованные грамоты Кремлевского Архангельского собора 1463—1605 года // Русский дипломатарий. М., 1997. Вып. 2. С. 23—51.
- Маштафаров 1997б — *Маштафаров А.В.* Духовная Ивана Юрьевича Поджогина 1541 г. // Русский дипломатарий. М., 1997. Вып. 1. С. 25—38.
- Маштафаров 2000 — *Маштафаров А.В.* Муромские монастыри и церкви в документах XVI — начала XVII века // Русский дипломатарий. М., 2000. Вып. 6. С. 43—90.
- МБ — Мікратапанімія Беларусі: Матэрыялы / Пад рэд. М.В. Бірылы. Мінск, 1974.
- МБор. — Местечко Борисполье в XVII веке: Акты мейского уряда 1612—1699 гг. / С предисл. А.В. Стороженко. К., 1892.
- МДСГ 3 — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны / Падрыхт.: З.А. Рудкоўская, Т.С. Янкова, В.І. Мядзведзева і інш. // Беларуская мова і мовазнаўства: Міжвузаўскі зб. Мінск, 1975. Вып. III. С. 161—260.
- МДСГ 4 — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны / Падрыхт.: В.І. Мядзведзева, Л.В. Цэхановіч, В.А. Гарленка і інш. // Беларуская мова і мовазнаўства: Міжвузаўскі зб. Мінск, 1976. Вып. IV. С. 134—273.
- МДСГ 8 — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны / Падрыхт.: Г.А. Даўгяля, В.А. Ляшчынская, В.І. Мядзведзева, Т.С. Янкова // Беларуская мова. Мінск, 1980. Вып. 8. С. 120—187.
- МДСГ 10 — Матэрыялы для дыялектнага слоўніка Гомельшчыны / Падрыхт.: Н.А. Старасценка, С.Г. Крупенька, А.А. Парукаў і інш. // Беларуская мова. Мінск, 1982. Вып. 10. С. 110—159.
- Медынцева — *Медынцева А.Л.* Древнерусские надписи Новгородского Софийского собора. М., 1978.
- Мейчик — *Мейчик Д.М.* Грамоты XIV и XV вв. Московского архива Министрства юстиции. Их форма, содержание и значение в истории русского права. М., 1883.
- Мельник — *Мельник О.О., Балабанов С.В.* Історична енциклопедія Криворіжжя. Кривий Ріг, 2007—2009. Т. 1—2.
- Мельничук — *Мельничук О.С.* Словник специфічної лексики говірки села Писарівки (Кодимського району, Одеської області) // Лексикографічний бюлетень. К., 1952. Вып. II. С. 67—99.

- Менде — Межевое описание Тверской губернии Калязинского уезда к Атласу сей губернии, изд. [...] Русским географическим обществом / Сост. чинами Межевого корпуса под наблюдением генерал-майора Менде. СПб., 1855.
- Меркулова 1981 — *Меркулова В.А.* Заметки по русской диалектной лексике // *Этимологические исследования* / Отв. ред. А.К. Матвеев. Свердловск, 1981. С. 114—124.
- Меркулова 1986 — *Меркулова В.А.* О дополнениях к словарикам праславянских словарей // *Этимология*. 1954 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1986. С. 146—150.
- Меркурьев — *Меркурьев И.С.* Живая речь кольских поморов. Мурманск, 1977.
- Мешалин — Материалы по истории крестьянской промышленности Московской губернии в XVIII и в начале XIX в. / Подг. к печати И.В. Мешалин. М.; Л., 1950. Т. 2.
- Мёллер — *Мёллер В.* Очерк геологического строения южной части Нижегородской губернии // *Материалы для геологии России*. СПб., 1875. Т. VI. С. 127—216.
- МЗУА — Міжетнічні зв'язки в українській антропонімії XVII ст. ("Реєстри всього війська Запорозького" 1649 р. і мовно-територіальні контакти) / Відп. ред. А.П. Непокупний. К., 1989.
- МИВ — Материалы по истории Воронежской и соседних губерний / Собр. и издал Л.Б. Вейнберг. Воронеж, 1885-1880. Вып. 1-16.
- МИВГ — Материалы для истории Владимирской губернии / Собр. А.В. Смирнов. Владимир, 1901—1904. Вып. 1—4.
- МИЗК — Материалы для истории Звенигородского края / Сост. С.Н. Кистерев, Л.А. Тимошина. М., 1992. Вып. I: Приправочный список с писцовых книг Звенигородского уезда 1558—1560 гг.
- МИИМ — Материалы и исследования по истории мостовых и решеточных денег в Московском государстве XVII-го века, сообщенные А.С. Лаппо-Данилевским и И.Н. Миклашевским // *Записки имп. Академии наук по историко-филологическому отделению*. СПб., 1902. Т. V. № 4. С. 1—73.
- МИК 1, 2 — Материалы для истории колонизации и быта степной окраины Московского государства (Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губ.) в XVI—XVI столетии, собранные в разных архивах и отредактированные Д.И. Багалеем. Харьков, 1886. [Кн. 1]; Материалы для истории колонизации и быта Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губ. Харьков, 1890. [Кн. 2].
- Миклашевский — Доимочная книга 7202—7203 гг. по сбору мостовых и решеточных денег с Кремля, Китая, Белого и Земляного городов / Под ред. И.Н. Миклашевского // *Записки имп. Академии наук по историко-филологическому отделению*. СПб., 1902. Т. V. Вып. 4. С. 1—43.

- МИКП — Материалы по истории крестьянского и помещичьего хозяйства первой четверти XVIII в. / Подг. К.В. Сивков. М., 1951.
- Милићевић — *Милићевић М.* Кнежевина Србија. Географија — орографија — гидрографија — топографија — археологија — историја — етнографија — статистика — просвета — култура — управа. Београд, 1876.
- Миовски — *Миовски М.* Белешки за топонимията од Костурско // Македонистика. 1977. 1. С. 117–135.
- МиП — Мариуполь и Приазовье: Телефонный и информационно-рекламный справочник. 2004 / Ред. И.Г. Лушпа. Донецк, 2004.
- Миртов — *Миртов А.В.* Донской словарь: Материалы к изучению лексики донских казаков. Ростов-на-Дону, 1929.
- МИСО — Материалы по историко-статистическому описанию Оренбургского казачьего войска. Оренбург, 1903–1912. Вып. I–X.
- МИ СССР — Материалы по истории СССР. М., 1955–1959. Т 1–7.
- МИСТ — Материалы для историко-статистического описания Тульской епархии / Под ред. А. Иванова и Н. Троцкого. Тула, 1884. Т. 1.
- МИТА — Материалы по истории Татарской АССР: Писцовые книги города Казани. 1565–68 гг. и 1646 г. Л., 1932.
- МИФХ — Материалы по истории феодально-крепостного хозяйства. Л., 1933. Вып. 1: Хозяйство крупного феодала-крепостника XVII в. (= Труды историко-археографического института. Т. VIII).
- Михайлов — *Михайлов В.А., Смоляников С.А.* Дорога в бессмертие. Путь к последнему причалу: Исторический сборник о трагедии Белого Движения осенью 1920 года и эвакуации из Крыма. К., 2010.
- Мицик, Тарасенко — *Мицик Ю., Тарасенко І.* З документації Свято-Михайлівського Видубицького монастиря у Києві XVII — початку XVIII ст.: маєтності на Корсунщині // Україна в Центрально-Східній Європі. К., 2014. Вип. 14. С. 312–335.
- МИЧ — Материалы для истории, статистики и этнографии Новгородской губернии, собранные из описаний приходов и волостей: Череповский уезд // Новгородский сборник. Новгород, 1866. Вып. V. С. 3–257.
- МИЯ — Материалы по истории Якутии XVII века (Документы ясачного сбора) / Предисл. С.А. Токарева, археогр. введ. О.С. Филиппова. М., 1970. Ч. 1–3.
- Міхайлаў — *Міхайлаў П.А.* З лексікі нашай вёскі // Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 2001. С. 116–126.
- МКДП — Метрична книга двох приходів: слобід Буянської і Попельнастої 1770–1782 років / Авт.-упоряд. Н.В. Жажалова. К., 2011.
- Младенов — *Младенов М.Св.* Из лексиката в Кюстендилско // Българска диалектология. Проучвания и материали. София, 1971. Кн. VI. С. 137–150.

- Мовна — *Мовна М.* Словник львівської говірки першої третини ХХ століття: близько 3500 слів. Львів, 2013.
- Моисеев — *Моисеев Б.А.* Оренбургский областной словарь. Оренбург, 2010.
- Моисеенко — *Моисеенко М.Ф.* Словарь русских говоров Волжско-Свияжского междуречья. Казань, 2002.
- Молотилов — *Молотилов А.* Говор русского старожилого населения северной Барабы (Каинского уезда, Томской губ.): Материалы для сибирской диалектологии. Томск, 1913 (= Труды Томского общества изучения Сибири, т. II).
- Мордвинов — *Мордвинов И.П.* Тихвинская старина. Сборник материалов к истории города Тихвина и Нагорного Обонежья (современного Тихвинского уезда) // Сборник Новгородского общества любителей древности. Новгород, 1911. Вып. IV. С. 1–144.
- Мордов. словарь — Словарь русских говоров на территории Мордовской АССР: Учебное пособие по русской диалектологии / Отв. ред. Т.В. Михалева. Саранск, 1978–2006. Вып. 1–8.
- Морошкин — *Морошкин М.* Славянский именослов, или Собрание славянских личных имен в алфавитном порядке. СПб., 1867.
- Мосеев — *Мосеев И.И.* Поморська говоря (Краткий словарь поморского языка). Архангельск, 2005.
- Мосин — *Мосин А.Г.* Уральский исторический ономастикон. Екатеринбург, 2001.
- Москаленко — *Москаленко А.А.* Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса, 1958.
- Мот. архив — Мотыжинский архив. Акты Переяславского полка XVII–XVIII вв. / Изд. А. и А. Савицких. К., 1890.
- МПР — Місто Полтава в Румянцевському описі Малоросії 1765–1769 рр. / Упоряд., вступ. стаття і коментар Ю. Волошина. К., 2012.
- МРС — Македонско-русский словарь / Сост. Д. Толовски, В.М. Иллич-Свитыч. М., 1983.
- МСВГуб. — Материалы по статистике Вятской губернии. Вятка, 1885–1897. Т. I–XI. Ч. 2.
- МСИМ — Материалы по статистическому исследованию Мурману / Под ред. Н.В. Романова. СПб., 1902–1904. Т. 1–3.
- МСМ 1970 — Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак / Пад рэд. М.А. Жыдовіч. Мінск. 1970.
- МСМ 1977 — Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак / Пад рэд. М.А. Жыдовіч. Мінск. 1977.
- Муллонен — *Муллонен И.И.* Топонимия Заонежья: Словарь с историко-культурными комментариями. Петрозаводск, 2008.
- Мызников Беломорье — *Мызников С.А.* Русские говоры Беломорья: Материалы для словаря. С.-Петербург, 2010.

- Мызников ЛФУ — *Мызников С.А.* Лексика финно-угорского происхождения в русских говорах Северо-Запада: Этимологический и лингво-географический анализ. С.-Петербург, 2004.
- Мятлев — *Мятлев Н.В.* К родословию Нагих // Известия Русского генеалогического общества. СПб., 1911. Вып. 4. С. 71–91.
- Назаров — *Назаров А.И.* Словарь фамилий уральских (яицких) казаков. Алматы, 2003. Режим доступа: <http://planeta-imen.narod.ru/sfuk-B.html>
- НАК — Нижегородская губернская ученая архивная комиссия.
- Наумов — *Наумов И.Ф.* Дополнения и заметки к “Толковому словарю” Даля // Сб. ОРЯС. 1874. Т. XI. № 6. С. 1–46.
- НВВ — Національно-визвольна війна в Україні. 1648–1657. Збірник за документами актових книг / Упор. Л.А. Сухих, В.В. Страшко. К., 2008.
- НД — Нескорена Долинщина Літопис визвольних змагань: Мартирологи, біографії, спогади, фотографії / Упоряд. М. Борис. Івано-Франківськ, 2002.
- Негрич — *Негрич М.* Скарби гуцульського говору: Березові Львів, 2008.
- Никитников 1863 — *Никитников Г.* Иерархия Вятской епархии. Вятка, 1863.
- Никитников 1869 — *Никитников Г.* Историко-статистическое описание Воскресенского собора в г. Вятке. Вятка, 1869.
- Николић — *Николић Р.Т.* Пољаница и Клисура // Српски етнографски зборник. Београд, 1905. Књ. 6. С. 1–245.
- Никольский Выпись — *Никольский В.* Выпись орловским посадским людям по их посадскую и чернослободскую земли // Труды Орловской ученой архивной комиссии. Орел, 1894. Вып. III. С. 37–61.
- Никонов 1966 — *Никонов В.А.* Краткий топонимический словарь. М., 1966.
- Никонов 1973 — *Никонов В.А.* Опыт словаря русских фамилий. II // Этимология. 1971 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1973. С. 208–281.
- Никонов 1980 — *Никонов В.А.* Северные фамилии // Этимология. 1978 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1980. С. 134–153.
- Никонов 1993 — *Никонов В.А.* Словарь русских фамилий / Сост. Е.Л. Крушельницкий. М., 1993.
- Никончук — *Никончук М.В.* Матеріали до лексичного атласу української мови (Правобережне Полісся). К., 1979.
- Никончук, Мойсієнко — *Никончук М.В., Никончук О.М., Мойсієнко В.М.* Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. Житомир, 2001.
- Нистрем — *Нистрем К.* Указатель селений и жителей уездов Московской губернии. М., 1852.
- Ніковський — *Ніковський А.* Українсько-російський словник. К., 1926.
- Ніточко — *Ніточко І.І., Римяк Л.І.* Маринове: Історико-краєзнавчий нарис. Одеса, 2008.
- НКП Він. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні: Вінницька область. Вінниця, 2008.

- НКП Дн. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Дніпропетровська область. Дніпропетровськ, 2008.
- НКП Дон. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Донецька область. Донецьк, 2008—2009. Ч. 1—2.
- НКП Жит. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Житомирська область. Житомир, 2008.
- НКП Зап. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Запорізька область. Запоріжжя, 2008.
- НКП Київ. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Київська область. К., 2008.
- НКП Кіров. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Кіровоградська область. Кіровоград, 2008.
- НКП Луг. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Луганська область. Луганськ, 2008.
- НКП м. Київ — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: місто Київ. К., 2008.
- НКП Мик. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Миколаївська область. Миколаїв, 2008.
- НКП Полт. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Полтавська область. Полтава, 2008.
- НКП Сум. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Сумська область. Суми, 2008.
- НКП Харк. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Харківська область. Харків, 2008.
- НКП Херс. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Херсонська область. Херсон, 2008.
- НКП Черк. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Черкаська область. Черкаси, 2008. Ч. 1—2.
- НКП Черніг. — Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932—1933 років в Україні: Чернігівська область. Чернігів, 2008.
- НЛГ — Народная лексика Гомельщины ў фальклору і мастацкай літаратуры: Слоўнік / Пад рэд. У.В. Анічэнкі. Мінск, 1983.
- Новаковић — *Новаковић Б. Anagastum или Оногаште?* // Ономатолошки прилози. Београд, 2009. Т. XIX—XX. С. 15—23.
- Новгород. словарь — Новгородский областной словарь / Изд. подгот. А.Н. Левичкин и С.А. Мызников. С.-Петербург, 2010.
- Новикова — *Новикова Ю.М.* Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини. Донецьк, 2007.
- Новицький — *Новицький Я.* Твори у 5 томах. Запоріжжя, 2007—. Т. 1—.
- Новомбергский — *Новомбергский Н.* Слово и дело государевы (Процессы до издания Уложения Алексея Михайловича 1649 года). Т. I // Записки Московского археологического института. 1911. Т. XIV. С. 1—593.

- Новосельский — *Новосельский А.А.* Коллективные дворянские челобитные о сыске беглых крестьян и холопов во второй половине XVII в. // Дворянство и крепостной строй России XVI—XVIII веков: Сб. статей, посвященных памяти А.А. Новосельского / Отв. ред. Н.И. Павленко. М., 1975. С. 303—343.
- Новосиб. словарь — Словарь русских говоров Новосибирской области / Под ред. А.И. Федорова. Новосибирск, 1979.
- НООВ — Народное ополчение в Отечественной войне 1812 года: Сб. документов / Под ред. Л.Г. Бескровного. М., 1962.
- Нордман — *Нордман Н.Н.* Географическое положение погостов-округов Шелонской пятины по писцовым оброчным Новгородским книгам 1498 года // Известия Русского географического общества. 1908. Т. XLIV. Вып. 8. С. 529—592.
- НОС — Новгородский областной словарь / Отв. ред. В.П. Строгова. Новгород (Великий Новгород), 1992—2000. Вып. 1—13.
- Носович — *Носович И.И.* Словарь белорусского наречия. СПб., 1870.
- НПЗ Псков — Не предать забвению: Книга памяти жертв политических репрессий. Псков, 2001. Т. 11.
- НПК — Новгородские писцовые книги, изд. Археографическою комиссиею. СПб., 1859—1915. Т. I—VI и указатель.
- НС — Народныя скарбы: Дыялекталагічны зборнік (Да 80-годдзя А.А. Крывіцкага) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2008.
- ОАК № 2043 — Опись актовой книги Киевского центрального архива № 2043 / Сост. И.М. Каманин. К., 1887.
- ОАПК — Описание актов, хранящихся в Постоянной историко-археографической комиссии / С предисл. и под ред. А.И. Андреева // Летопись занятий Постоянной историко-археографической комиссии за 1926 год. Л., 1927. Вып. 1 (34). С. 288—351.
- ОАПП — Опись архива Посольского приказа 1673 года / Подг. к печати В.И. Гальцов, С.О. Шмидт. М., 1990. Ч. 1—2.
- ОАРП — Описи архива Разрядного приказа XVII в. / Подг. текста и вступ. статья В.П. Петрова. С.-Петербург, 2001.
- Образцов — *Образцов Г.Н.* Оброчные и порядные записи Антониево-Сийскому монастырю XVI—XVII вв. // Исторический архив. М., 1953. Т. VIII. С. 80—198.
- ОВ — Опис володінь князя Януша Острозького у південно-східній Волині 1615 р. / Упоряд. В. Атаманенко, І. Рибачук. Острог, 2009.
- ОВДА — Описание Воронежских древних актов, собр. Н.И. Второвым и хранящихся в Воронежском губернском музее в особых коробках // Труды Воронежской ученой архивной комиссии. Воронеж, 1914. Вып. V. С. 1—703.
- ОГ — Обельные грамоты русских царей, дарованные олончанам за разные услуги // Олонецкий сборник: Материалы для истории, географии,

- статистики и этнографии Олонецкого края / Сост. И. Благовещенский. Петрозаводск, 1894. Вып. 3. Отд. I. С. 29–55.
- Оглоблин — *Оглоблин Н.Н.* Объяснительная записка к карте Полоцкого повета во 2-й половине XVI века // Сборник Археологического института / Под ред. Н.В. Калачова. СПб., 1880. Кн. 4. Отд. II. С. 3–75.
- Огородников 1862 — Московская губерния. Список населенных мест по сведениям 1859 года / Обработал Е.К. Огородников. СПб., 1862.
- Огородников 1871 — *Огородников Е.К.* Прибрежья Ледовитого и Белого морей с их притоками по книге Большого Чертежа. СПб., 1871.
- ОГС — *Опись городу Симбирску и его уезду в 1678 г.* Симбирск, 1902.
- ОДВ — *Опись документов Виленского центрального архива древних актов* Вильна, 1901–1913. Вып. I–X.
- ОДДИ — *Опись документов и дел исторического архива* / Сост. А.А. Герасимов. Саратов, 1914–1916. Вып. 1–3.
- ОДМ — *Описание документов и бумаг, хранящихся в Московском архиве Министерства юстиции.* М., 1869–1921. Кн. I–XXI.
- Одран — *Одран М.* Тюркские заимствования в словацком языке // Советская тюркология. 1974. № 4. С. 45–51.
- ОДСМ — *Описание дел архива Солотчинского монастыря* // Труды Рязанской ученой архивной комиссии / Подг. А. Доброклонский. Рязань, 1889. Т. 4. № 4. С. 56–59.
- ОКИУМ — Ономастична картотека Інституту української мови НАН України.
- ОКПК — Отказные книги Пензенского края. Режим доступа: <http://www.suslony.ru/Otkaznye2.htm>
- Окулич-Казарин — *Окулич-Казарин Н.* Материалы для археологической карты Псковской губернии // Труды Псковского археологического общества за 1913–1914 г. Псков, 1914. Вып. 10. С. 131–293.
- ОЛА 1988 — Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая. Вып. 1: Рефлексы *ѣ / Главн. и отв. ред. Б. Видоески и П. Ивић. Белград, 1988.
- Оленев — *Оленев М.Б.* Словарь фамилий рязанского духовенства. Режим доступа: <http://baza.vgd.ru>
- ОЛУ — *Описи Лівобережної України кінця XVIII — початку XIX ст.* / Відп. ред. П.С. Сохань. К., 1997.
- ОМ — *Одесский мартиролог.* Одесса, 1997–2006. Т. 1–4.
- Онишкевич — *Онишкевич М.Й.* Словник бойківських говірок: У 2 ч. К., 1984.
- Ономастікон — *Ономастікон Васильківського повіту Київської губернії (кінець XVIII — початок XIX ст.)* / Укладачі О. Стародуб, Є. Чернецький. Автор вступу О. Стародуб. Біла Церква, 2015.
- ОНСН — *Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781 рр.).* К., 1931.

- ОО — Описи Острожчини другої половини XVI — першої половини XVII ст.: 36. документів / Упор. В. Атаманенко. Ред. Л. Винар. Острог, 2004.
- ОПКМ — Обзорение писцовых книг Московской губернии с присовокуплением краткой истории древнего межевания / Сост. П. Иванов. М., 1840.
- ОПКН — Обзорение писцовых книг по Новугороду и Пскову / С предисл. П. Иванова. М., 1841.
- Опыт — Опыт областного великорусского словаря, изд. Вторым отд. имп. Академии Наук. СПб., 1852.
- ОР — Описание рукописного отдела Библиотеки Академии наук СССР. Изд. 2 / Сост. А.И. Копанев, М.В. Кукушкина, В.Ф. Покровская. М., 1965. Т. 3. Вып. 2.
- Орешников — *Орешников А.В.* Этюды по нумизматике Черноморского побережья. 1—5 // Известия Российской академии истории материальной культуры. Пб., 1921. Т. I. С. 217—240.
- ОРЗ — Открытия русских землепроходцев и полярных мореходов XVII века на северо-востоке Азии: Сб. документов / Сост. Н.С. Орлова. Ред. А.В. Ефимов. М., 1951.
- ОРОВ — Описание рукописного отделения Виленской публичной библиотеки. Вильна, 1895—1906. Вып. 1—5.
- ОРЯС — Отделение русского языка и словесности имп. Академии наук.
- ОСб. — Олонецкий сборник: Материалы для истории, статистики и этнографии Олонецкого края / Под ред. А. Иванова. Петрозаводск, 1875—1902. Вып. 1—4.
- ОСВГ — Областной словарь вятских говоров: Учебное пособие по русской диалектологии / Под ред. З.В. Сметаниной и др. Киров, 1996—. Вып. 1—.
- ОСС — Описание собрания свитков, находящихся в Вологодском епархиальном древлехранилище. Вологда, 1899—1917. Вып. 1—13.
- ОССП — Одабрани споменници српског права (од XII до краја XV века) / Прикуп. и уред. А.В. Соловјев. Београд, 1926.
- Островская — *Островская М.А.* Земельный быт сельского населения русского севера. СПб., 1913.
- Островский — *Островский П.* Историко-статистическое описание Костромского первоклассного кафедрального Ипатьевского монастыря. Кострома, 1870.
- ПА — Пинские акты XV—XVI вв. К., 1903.
- Павленко — *Павленко С.О.* Мікротопоніми Чернігово-Сіверщини. Чернігів, 2013.
- Павликівська — *Павликівська Н.М.* Словник мікрогідронімів Вінниччини. Вінниця, 2013.
- Павлов-Сильванский — *Павлов-Сильванский В.Б.* Явочный список вотчинных владений Московского уезда 1584—1586 гг. Т.А. Хлопова «с това-

- рыши» // Источниковедение отечественной истории: Сб. статей. 1984. М., 1986. С. 238–253.
- Падалка — *Падалка Р.М.* Динаміка прізвищ Донецької Слов'янщини. К.; Дніпропетровськ, 2010.
- Пазнякоў — *Пазнякоў М.П.* 3 лексікі роднай вёскі // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 88–95.
- Палагіна — *Палагіна В.В.* Неканонические антропонимы русского населения Томска первой половины XVII в. (Материалы для словаря) // Вопросы ономастики. Свердловск, 1974. № 8–9. С. 77–84.
- Паламарчук — *Паламарчук Л.С.* Словник специфічної лексики говірки с. Мусіївки (Вчорайшенського району, Житомирської обл.) // Лексикографічний бюлетень. К., 1958. Вип. VI. С. 36–55.
- Пам. СИ — Памятники Сибирской истории XVIII века. СПб., 1882–1885. Кн. I–II.
- Памятники — Памятники, изд. Временною комиссией для разбора древних актов. СПб., 1845–1859. Т. I–IV.
- Память — Память. Сведения о погибших на фронтах Великой Отечественной войны жителях Иркутской области / Сост.: И.И. Кузнецов, П.Ф. Московских, П.М. Шубенко. Иркутск, 1990. Ч. 1–3.
- Памяць Лоеўск. — Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Лоеўскага раёна / Гал. рэд. Г.П. Пашкоў. Мінск, 2000.
- Памяць Петр. — Памяць: Гісторыка-дакументальная хроніка Петрыкаўскага раёна / Рэд.-укл. В.Р. Феранц. Мінск, 1995.
- Панцьо — *Панцьо С.Є.* Антропонімія Лемківщини. Тернопіль, 1995.
- Панчук — *Панчук Г.* Антропонімія Опілля. Тернопіль, 2001.
- Панюціч — *Панюціч К.М.* 3 дыялектнага слоўніка Ушаччыны // Скарбы народнай мовы: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. Л.П. Кунцэвіч. Мінск, 2005. С. 124–135.
- Парфенова — *Парфенова Н.Н.* Словарь русских фамилий конца XVI–XVIII вв. (по архивным источникам Зауралья). М., 2005.
- ПАСБ — Псковские акты собрания А.Ф. Бычкова. 1623–1698 гг.: Каталог / Сост. Г.П. Енин. С.-Петербург, 1997.
- Пастух — *Пастух Р.І.* Дрогобич давній і сучасний у датах, подіях і фактах. Дрогобич, 2002.
- ПБ — Печорские былины / Записал Н. Ончуков. СПб., 1904.
- ПВЗ — Присяга Війська Запорозького Низового 1732 року / Упоряд. та післямова І. Синяк. Чернівці, 2015.
- ПД — *Петр из Дусбурга.* Хроника земли Прусской / Изд. подг. В.И. Матузова. М., 1997.
- ПДК — Переписная дозорная книга дворцовых земель Вологодского уезда 1589–1590 гг. / Публикация Н.И. Федышина // Северный археографический сборник. Вологда, 1972. Вып. 2: Северные писцовые

- книги, сотницы и платёжницы XVI в. / Ред.-сост. П.А. Колесников. С. 6—178.
- Пеев — Пеев К. Речник на македонските говори во југоисточниот Егејски дел. Скопје, 1999—. Т. 1—.
- Пензин — Пензин Э.А., Черноухов А.В. Из истории классовой борьбы в первой половине XVIII в. (вооруженное выступление строителей Колывано-Воскресенского завода А. Демидова) // Рукописная традиция XVI—XIX вв. на Востоке России (Археография и источниковедение Сибири) / Отв. ред. Н.Н. Покровский, Е.К. Ромадановская. Новосибирск, 1983. С. 179—189.
- Переславль-Залесский — Переславль-Залесский: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1884.
- Переяслав — Переяслав. 1654 р. / Упорядники: В.В. Кривошея, С.М. Горобець, Б.О. Вака. К., 2012.
- Петков — Петков М. Български средновековни лични имена, образувани със суфикс *-ота* // Състояние и проблеми на българската ономастика. Материали от Международна научна конференция “Славянска и балканска ономастика” (Велико Търново, 13—15 септември 2012 г.) / Отв. ред. К. Цанков. Велико Търново, 2013. С. 502—513.
- Петкова — Петкова Ю. Топонимията на Новозагорска околия. София, 2007.
- Петлева 1982 — Петлева И.П. Этимологические заметки: рус. диал. *шкритка* — праслав. **(s)kriti* // Общеславянский лингвистический атлас: Материалы и исследования. 1980 / Отв. ред. Р.И. Аванесов. М., 1982. С. 288—289.
- Петлева 2000 — Петлева И.П. Этимологические заметки по славянской лексике (русс. диал. *корсный, корсать*; болг. диал. *ошчер*; русск. диал. *ощать*) // Этимология. 1997—1999 / Отв. ред. Ж.Ж. Варбот. М., 2000. С. 137—142.
- Петрица — Петрица Н.М. Чеські антропонімні формули XI—XVIII століть: Дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2010 (Додатки).
- Петров — Петров А. Карпаторусские межевые названия из пол. XIX и нач. XX в. Praha, 1929.
- Петровић, Ђелић, Капустина — Петровић Д., Ђелић И., Капустина Ј. Речник Куча // Српски дијалектолошки зборник. Расправе и грађа. Београд, 2013. Т. LX. С. 1—461.
- Пешикан — Пешикан Ј. Ономастикон погинулих на Сремском фронту // Ономатолошки прилози. Београд, 1996. Т. XII. С. 439—537.
- ПЗН — Переславль-Залесский Никитский монастырь: Материалы для его истории XVII и XVIII столетий. М., 1888.
- Пивовар — Пивовар А.В. Поселення Задніпрських місць до утворення Нової Сербії: в документах середини XVIII століття. К., 2003.

- Пиріг — *Пиріг П.* Перепис населення українських міст XVII ст. // Сіверянський літопис. 2010. № 4–5. С. 16–82.
- Пиртей 2001 — *Пиртей П.С.* Словник лемківської говірки: Матеріали для словника. Legnica; Wrocław, 2001.
- Пиртей 2004 — *Пиртей П.* Короткий словник лемківських говірок / Упоряд. і підг. до друку Є.Д. Турчин. Івано-Франківськ, 2004.
- Пискарев — Древние грамоты и акты Рязанского края / Собр. Н. Пискарев. СПб., 1854.
- ПІ Дн. — Повернені імена: Мартиролог. Дніпропетровськ, 2003–2004. Т. 4. Кн. 2–4.
- Піпаш, Галас — *Піпаш Ю.О., Галас Б.К.* Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). Ужгород, 2005.
- ПК — Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / Зібрав і впорядкував В. Сокіл. Львів, 1994.
- ПК 1654 р. — Присяжні книги 1654 р.: Білоцерківський та Ніжинський полки / Упоряд. М. Кравець. К., 2003.
- ПК 1666 р. — Переписні книги 1666 року / Ред. В.О. Романовський. К., 1933.
- ПКА — Писцовая книга Арзамасского уезда (1621–23 гг.). Ч. 1 / Под ред. А.К. Кабанова // Действия НАК. 1915. Т. XV. Вып. VIII. С. 1–324.
- ПКАГ 1912 — Памятная книжка Архангельской губернии на 1912 г. Архангельск, 1912.
- ПКВ — Переписная книга Воронежского уезда 1646 года / Подг. текста, вступ. статья и примеч. В.Н. Глазьева. Воронеж, 1998.
- ПКВЗ — Писцовые книги Восточного Замосковья / Сост.: М.Ю. Зенченко (отв. сост.), Н.П. Воскобойникова, Г.А. Иванова, А.В. Маштафаров. М., 2007.
- ПКВМ — Переписные книги вологодских монастырей XVI–XVIII вв.: исследование и тексты / Изд. подг. О.Н. Адаменко, Н.В. Башнин, М.С. Черкасова (отв. ред.). Вологда, 2011.
- ПКВП — Переписная книга воеводы Прокопия Козмича Елизарова 7155 (1647) г. по вотчинам Строгановых / Под ред. А.А. Дмитриева // Труды Пермской ученой архивной комиссии. Пермь, 1893. Вып. II. С. 85–147.
- ПКГЭ — Писцовая книга Гродненской экономии с прибавлениями, изд. Виленскою комиссиею для разбора древних актов. Вильна, 1891–1892. Ч. I–II.
- ПКК — Писцовая книга города Котельнича писца Афонася Толочанова да подьячего Андрея Іевлева тяглым дворам за справою городу Котельничу 137 (1629) года // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1909. Вып. I. Отд. 2. С. 1–41.

- ПК Карг. — Платежная книга Каргопольского уезда 1555—1556 гг. / Подг. к изд. группой студентов под рук. П.А. Колесникова // Северный археографический сборник / Отв. ред. П.А. Колесников. Вологда, 1972. Вып. 2. С. 253—290.
- ПККГ 1897 — Памятная книжка Ковенской губернии на 1897 г. Ковно, 1896.
- ПККГ 1907 — Памятная книжка Ковенской губернии на 1907 г. Ковно, 1906.
- ПК Костр. 1851 — Памятная книжка Костромской губернии на 1851 год. Кострома, б. г.
- ПК Костр. 1853 — Памятная книжка Костромской губернии на 1853 год. Кострома, б. г.
- ПК Костр. 1857 — Памятная книжка Костромской губернии на 1857 год. Кострома, 1857.
- ПК Котельнич — Переписная книга церковных посадских дворов города Котельнича и дворов в волостях тяглого и оброчного стана, переписи Михайла Воейкова и подьячего Федора Прокофьева 186 (1678) года // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1910. Вып. II—III. С. 1—151.
- ПККУ — Писцовая книга Казанского уезда 1602—1603 годов: Публикация текста / Сост. Р.Н. Степанов. Под ред. И.П. Ермолаева, М.А. Усманова. Казань, 1978.
- ПКМГ — Писцовые книги Московского государства. СПб., 1872—1877. Ч. I: Писцовые книги XVI века. Отд. I—II / Под ред. Н.В. Калачова.
- ПК Москва — Переписные книги города Москвы 1737—1745 гг. М., 1881—1893. Т. 1—8.
- ПК Москва 1638 г. — Переписная книга города Москвы 1638 года. М., 1881.
- ПKNЗ — Писцовые книги Новгородской земли. Т. 1: Новгородские писцовые книги 1490-х гг. и отписные оброчные книги пригородных пожен Новгородского двора 1530-х гг. / Сост. К.В. Баранов. М., 1999; Т. 2: Писцовые книги Обонежской пятины XVI в. / Сост. К.В. Баранов. М., 1999; Т. 3: Писцовые книги Бежецкой пятины XVI в. / Сост. К.В. Баранов. М., 2001; Т. 5: Писцовые книги Деревской пятины 1550—1560-х гг. / Сост. К.В. Баранов. М., 2004.
- ПКОП — Писцовые книги Обонежской пятины 1496 и 1563 гг. Л., 1930.
- ПКП — Писцовая книга по Пскову и его пригородам XVI в. // Сборник Московского архива Министерства юстиции. М., 1913. Т. 5.
- ПК Петр. — Памятная книжка Петроковской губернии на 1899 г. Псков, 1899.
- ПКПКС — Писцовая книга Пинского и Клецкого княжества, [...] сост. пинским старостою С. Хваличевским в 1552—1555 г. Вильна, 1884.
- ПК Под. — Памятная книжка Подольской губернии на 1911 год. Каменец-Подольск, 1911.

- ПКР — Посольские книги по связям России с калмыцким ханством 1672—1675 гг. Элиста, 2003.
- ПКРК — Писцовые книги Рязанского края XVI и XVII вв. / Под ред. В.Н. Сторожева. Рязань, 1898—1904. Т. I. Вып. 1—3.
- ПК Смол. — Памятная книжка Смоленской губернии на 1904 год. Смоленск, 1903.
- ПК Сувалк. — Памятная книжка Сувальской губернии на 1872 год / Сост. М.И. Киркор. Сувалки, 1872. Отд. 3.
- ПКТ — Переписные книги Твери XVII века / Сост. А.В. Матисон. М., 2014.
- ПКТГ 1888 — Памятная книжка Тульской губернии на 1888 год. Тула, 1888.
- ПК Торжок — Писцовая книга г. Торжка и посада 7133 (1625) г. // Памятная книжка Тверской губернии на 1865 год. Тверь, 1865. Отд. 4. С. 1—77.
- ПКУ — Писцовые книги Угличского уезда XVII века / С предисл. и примеч. М.А. Липинского // Временник Демидовского юридического лицея. Ярославль, 1886—1888. Кн. 41—46.
- ПКУМ — Писцовая книга 1622 года Устьмошского стана Каргопольского уезда // Памятная книжка Олонецкой губернии за 1868—1869 год. Петрозаводск, 1869. С. 120—188.
- ПКХ — Переписные книги города Харькова 1667—1669 гг. / Ред. А.Ф. Пармонов. Харьков, 2009.
- Плешанова 1966 — *Плешанова И.И.* Керамические надгробные плиты Псково-Печерского монастыря // Нумизматика и эпиграфика / Отв. ред. Д.Б. Шелов. М., 1966. Т. VI. С. 149—206.
- Плешанова 1978 — *Плешанова И.И.* Каменные надгробные плиты Псково-Печерского монастыря // Нумизматика и эпиграфика / Отв. ред. Д.Б. Шелов. М., 1978. Т. XII. С. 63—185.
- ПЛП — Псковская летопись, изданная [...] М. Погодиным. М., 1837.
- ПМДВ — Писцовые материалы дворцовых владений второй половины XVI века / Отв. ред. Н.А. Горская. М., 1997.
- ПМК Тверь — Писцовая и межевая книга Твери 1685—1686 годов / Сост. А.В. Матисон. М., 2014.
- ПМП 1718 — Присяга Миргородського полку 1718 року / Опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. К., 2012.
- ПМП 1732 — Присяга Миргородського полку 1732 року / Опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. К., 2011.
- ПМТ — Писцовые материалы Тверского уезда XVI века / Сост. А.В. Антонов. М., 2005.
- ПМЦ — Первые месяцы царствования Михаила Федоровича: Столбцы Печатного приказа / С предисл. Л.М. Сухотина // ЧОИДР. М., 1915. Кн. IV, отд. I. С. 1—240.

- ПМЯ – Писцовые материалы Ярославского уезда XVI века: Вотчинные земли / Сост. В.Ю. Беликов, С.С. Ермолаев, Е.И. Колычева. С.-Петербург, 1999–2000. [Кн. I–II].
- ПО – Пермская область. Административно-территориальное деление на 1 июля 1967 г. Пермь, 1969.
- Погодин – *Погодин А.Л.* Севернорусские словарные заимствования из финского языка // Вавшавские университетские известия. Варшава, 1904. Т. IV. С. 1–72.
- Подольская – *Подольская Н.В.* Антропонимикон берестяных грамот // Восточнославянская ономастика: Материалы и исследования / Отв. ред. А.В. Суперанская. М., 1979. С. 201–242.
- Подосинов – *Подосинов А.В.* Скифы, сарматы и геты в «Tristia» и «Epistulae ex Ponto» Овидия // Древнейшие государства на территории СССР: Материалы и исследования. 1975 / Отв. ред. В.Т. Пашуто. М., 1976. С. 21–40.
- ПОКН – Переписная окладная книга по Новугороду Вотьской пятины 7008 г. / Сообщил М.А. Оболенский // Временник имп. Московского общества истории и древностей российских. 1851. Кн. XI. С. 1–464.
- Покровский – *Покровский Н.Н.* Томск. 1648–1649 гг. Воеводская власть и земские миры / Отв. ред. В.А. Александров. Новосибирск, 1989.
- Поліщук – *Поліщук В.* Князі Масальські на Волині у XVI ст. за документами Державного історичного архіву Литви (руська титулована знать у просторі Великого князівства Литовського). К., 2007.
- Полякова – *Полякова Е.Н.* К истокам пермских фамилий: Словарь. Пермь, 1997.
- Полякова СПП – Словарь пермских памятников XVI – начала XVIII века / Сост. Е.Н. Полякова. Пермь, 1993–2001. Вып. 1–6.
- Пономарев – *Пономарев А., св.* Кижское наречие Великогубской волости Петрозаводского уезда Олонецкой губернии // Олонецкие губернские ведомости. 1898. № 54–64.
- Поп – *Поп Д.* Русинсько-українсько-руський и русско-українсько-русинський словарь. Ужгород, 2007.
- Попов – *Попов К.* Говорът на с. Габаре, Белослатинско // Известия на Института за български език. София, 1956. Кн. IV. С. 103–177.
- Поповић, Петровић – *Поповић М., Петровић Д.* О говору Спича // Српски дијалектолошки зборник. Београд, 2009. Књ. LVI. С. 1–275.
- ПОРА – Подвиги офицеров и солдат русской армии в сражении при Бородине: Сб. документов / Отв. ред. И.О. Гаркуша. М., 2012.
- Поротников – *Поротников П.Т.* Материалы для словаря вариантов русских личных имен. I // Вопросы ономастики / Отв. ред. А.К. Матвеев. Свердловск, 1979. № 13. С. 5–28.

- ПОС — Псковский областной словарь с историческими данными / Ред. коллегия: Б.А. Ларин, А.С. Герд, С.М. Глускина и др. Л.; С.-Петербург, 1967—. Вып. 1—.
- ПОСм. — Памятники обороны гор. Смоленска в 1609—1611 годах / С предисл. Ю.В. Готье // ЧОИДР. 1912. Кн. I, отд. I. С. 1—282.
- Пошивайло — *Пошивайло О.* Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина). Опішне, 1993.
- ПП — Песни Печоры / Изд. подгот. Н.П. Колпакова, Ф.В. Соколов, Б.М. Добровольский. М.; Л., 1963.
- ППКН — Писцовые и переписные книги Новгорода Великого XVII — начала XVIII вв.: Сб. документов / Сост. И.Ю. Анкудинов. С.-Петербург, 2003.
- ППП — По праву памяти: Книга памяти жертв незаконных политических репрессий / Сост. А. Забелин. Смоленск, 2001. Т. 1: Смоленский мартиролог.
- ППСР — Писцовые и переписные книги Старой Руссы конца XV—XVII вв. / Сост. И.Ю. Анкудинов. М., 2009.
- ПР — Полоцкая ревизия 1552 года / К изд. подг. И.И. Лаппо. М., 1905.
- Пр. Г — Правая грамота от 30 ноября 1618 г. Троице-Сергиеву монастырю // Записки отдела рукописей Государственной библиотеки СССР им. В.И. Ленина. М., 1959. Вып. 21. С. 173—220.
- Приам. — Словарь русских говоров Приамурья / Сост. Ф.П. Иванова, Л.В. Кирпикова, Л.Ф. Путятин, Н.П. Шенкевец. М., 1983.
- Приймак — *Приймак М.* Лемківський словничок // Рідна мова. 1934. Ч. 10. С. 447—450.
- Присяга — Присяга Миргородського полку 1732 року / Опрацювали Д. Вирський і Р. Москаленко. К., 2011.
- Пріцак — *Пріцак Л.* Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648—1657 рр. Харків, 2003.
- Прозоровский — *Прозоровский Д.* Описание древних рукописей, хранящихся в музее имп. Русского археологического общества. СПб., 1879.
- Прокопенко — *Прокопенко А.М.* Новые документы по истории землевладения Николо-Угрешского монастыря // Русский дипломатарий. М., 1997. Вып. 2. С. 52—68.
- Прокофьева — Сотная на владения Кирилло-Белозерского монастыря 1544 г. / Подг. к печати Л.С. Прокофьева // Северный археографический сборник / Отв. ред. П.А. Колесников. Вологда, 1972. Вып. 2. С. 178—204.
- Прохоров — *Прохоров В.А.* Надпись на карте: Географические названия Центрального Черноземья. Воронеж, 1977.
- Процюк — *Процюк В.* Книга пам'яті. 1944—1994. Львів, 1996.
- ПРПР — Памятники русской письменности XV—XVI вв.: Рязанский край / Изд. подг. С.И. Котков (отв. ред.), И.С. Филиппова. М., 1978.

- Прышчэпчык 1976 — *Прышчэпчык А.М.* Рэгіяналізмы вёскі Стары Свержань Стаўбцоўскага раёна // Народнае слова / Пад рэд. А. Я. Баханькова. Мінск, 1976. С. 148—157.
- Прышчэпчык 1978 — *Прышчэпчык А.М.* Яшчэ з лексікі свержанскай гаворкі // Жывое слова / Рэд. Ю.Ф. Мацкевіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 1978. С. 104—112.
- ПС — Пермская старина. Сборник исторических статей и материалов преимущественно о Пермском крае / Сост. А.А. Дмитриев. Пермь, 1889—1900. Вып. I—VIII.
- ПСИ — Первое столетие Иркутска: Сборник материалов для истории города [...] / Изд. В.П. Сукачева. СПб., 1902.
- ПС Карелия — Поминальные списки Карелии, 1937—1938: Уничтоженная Карелия. Ч. 2. Большой террор. Петрозаводск, 2002. Режим доступа: vizs.nlr.ru/search/lists/kare/234_1.html
- ПСП — Пятидесятилетие С.-Петербургской пятой гимназии. 1845—1895 / Сост. К.А. Иванов. СПб., 1895.
- ПСРЛ — Полное собрание русских летописей.
- ПСС — Полягли в снігах Суомі: Книга пам'яті України про громадян, які загинули у воєнних конфліктах за рубежом. К., 2004—2005. Т. 2—3.
- ПССГ — Первое столетие сибирских городов. XVII век. / Сост. Н.Д. Зольникова и др.; Отв. ред. Н.Н. Покровский. Новосибирск, 1996.
- ПСЭИ — Памятники социально-экономической истории Московского государства XIV—XVI вв. / Под ред. С.Б. Веселовского и А.И. Яковлева. М., 1929. Т. I.
- Пупарев — Юридические акты, сообщенные А.Г. Пупаревым. Кабальные записи // Труды Орловской ученой архивной комиссии. Орел, 1889. Вып. VI. С. 25—32.
- Пура — *Пура Я.О.* Походження назв населених пунктів Ровенщини. Львів, 1990.
- Пура Край — *Пура Я.О.* Край наш у назвах. Рівне, 1999—2002. Ч. 3—4.
- Пура СПР — *Пура Я.О.* Сучасні прізвища Ровенщини. Ровно, 1984—1990. Ч. I—V.
- Путеводитель — Путеводитель. Т. 4: Фонды Государственного архива Российской Федерации по истории белого движения и эмиграции / Отв. ред. С.В. Мироненко. М., 2004.
- ПЧП — Присяга Чернігівського полку 1718 року / Упор. та вступ І. Ситий, С. Горобець. Передм. І. Кривошея. Чернігів, 2011.
- ПЮН ОК — Памятники южновеликорусского наречия: Отказные книги / Подг. С.И. Котков, Н.С. Коткова. М., 1977.
- ПЮН ЧР — Памятники южновеликорусского наречия: Челобиття и расспросные речи / Изд. подг. С.И. Котков, Н.С. Коткова, Т.Ф. Ващенко, В.Г. Демьянов. Отв. ред. В.П. Вомперский. М., 1993.

- Пясецкий 1893 — *Пясецкий Г.М.* Исторические очерки города Ливен и его уезда в политическом, статистическом и церковном отношении // Труды Орловской ученой архивной комиссии. Орел, 1893. Вып. III—V. С. 5—190.
- Пясецкий 1895 — *Пясецкий Г.М.* Севск 1623 г. // Труды Орловской ученой архивной комиссии. Орел, 1895. Вып. III. С. 21—28.
- Рагозин — *Рагозин В.* Волга. СПб., 1880—1881. Т. 1—3.
- Радіон — *Радіон Ст.* Словник українських прізвищ в Австралії. Вид. 2. Мельбурн, 1982.
- Раздорский — *Раздорский А.И.* Торговля Курска в XVII веке (По материалам таможенных и оброчных книг города). С.-Петербург, 2001.
- Ралев — *Ралев Л.* Говорът на село Войнягово, Карловско // Българска диалектология. Проучвания и материали. София, 1977. Кн. VIII. С. 3—201.
- Рамановіч, Чабярук — *Рамановіч Я.М., Чабярук А.І.* У слоўнік Гомельшчыны // Народнае слова / Рэд. А.Я. Баханькоў. Мінск, 1976. С. 157—165.
- Рап. Бр. — *Рапановіч Я.Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Брэсцкай вобласці. Мінск, 1980.
- Рап. Віц. — *Рапановіч Я.Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Віцебскай вобласці. Мінск, 1977.
- Рап. Гр. — *Рапановіч Я.Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Гродзенскай вобласці. Мінск, 1980.
- Рап. Маг. — *Рапановіч Я.Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Магілёўскай вобласці Мінск, 1983.
- Рап. Мін. — *Рапановіч Я.Н.* Слоўнік назваў населеных пунктаў Мінскай вобласці. Мінск, 1981.
- РАР — Русские акты Ревельского городского архива (1397—1689 гг.) / Под ред. А. Барсукова // РИБ. СПб., 1894. Т. XV (сборный). С. 1—319.
- Расторгуев — *Расторгуев П.А.* Словарь народных говоров Западной Брянщины (Материалы для словарного состава говоров). Минск, 1973.
- РБСв. — Русско-белорусские связи: Сб. документов (1570—1667 гг.) / Отв. ред. Л.С. Абецедарский, М.Я. Волков. Минск, 1963.
- РВА — Рукописи и воронежские акты / Описаны А.Д. Фадеевым и И.А. Милутиным. Под ред. С.Е. Зверева. Воронеж, 1905. Вып. II.
- РВМ — Руська (Волинська) метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569—1873 рр. / Передм. П.К. Грімстед. К., 2002.
- РГСО — Русские говоры Сумской области: Материалы диалектологических экспедиций / Сост. Е.А. Черепанова, А.А. Евграфова, В.Н. Покуц, О.Н. Волкова. Сумы, 1998.

- РДв. — Рабочее движение в России в XIX веке: Сб. документов и материалов / Под ред. А.М. Панкратовой. Изд. 2-е, доп. М., 1950–1963. Т. I–IV.
- РДШ — Розыскные дела о Федоре Шакловитом и его сообщниках. СПб., 1884–1893. Т. I–IV.
- Редько — Редько Ю.К. Словник сучасних українських прізвищ: У 8-ми т. Львів, 1975 // Наукова б-ка ім. Василя Стефаника, відділ рукописів. Шифр О/Н-382 (машинопис).
- Редько Словник — Редько Ю.К. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х т. Львів, 2007.
- Реєстр — Реєстр Війська Запорозького 1649 р.: Транслітерація тексту / Підгот. до друку: О.В. Тодійчук, В.В. Страшко, Р.І. Осташ та ін. К., 1995.
- Речник — Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Београд, 1959—. Кн. I—.
- Речник ПКМ I — Речник на презимињата кај македонците / Обработувачи: М. Коробар-Белчева, М. Митков, Т. Стоматоски. Скопје, 1994. Т. I.
- Речник ПКМ II — Речник на презимињата кај македонците / Обработувачи: О. Иванова, М. Коробар-Белчева, М. Митков. Скопје, 2001. Т. II.
- Речник РОД — Речник на редки, остарели и диалектни думи в литературата ни от XIX и XX век / Ред. Ст. Илчев. София, 1974.
- РИ — Редкие источники по истории России / Сост. З.Н. Бочкарева, М.Е. Бычкова. М., 1977. Ч. 2.
- РИБ — Русская историческая библиотека.
- РИ Крым — Реабилитированные историей. Автономная Республика Крым. Симферополь, 2006–2014. Т. 2–8.
- Ристий — Ристий Д. Рјечник говора околине Мојковца. Подгорица, 2010.
- РІ Він. — Реабілітовані історією: Вінницька область. Вінниця, 2006–2012. Кн. 1–4.
- Рівне — Рівне: Щорічний телефонний довідник. Рівне, 2006.
- РІ Дон. — Реабілітовані історією: Донецька область. Донецьк, 2004–2012. Кн. 1–9.
- РІ Жит. — Реабілітовані історією: Житомирська область. Житомир, 2006–2011. Кн. 1–5.
- РІ Зак. — Реабілітовані історією: Закарпатська область. Ужгород, 2003–2013. Т. 1–10.
- РІ ІФ — Реабілітовані історією: Івано-Франківська область. Івано-Франківськ, 2000–2003. Т. 1–5.
- РІ Київ. — Реабілітовані історією: Київська область. К., 2004–2011. Кн. 1–3.
- РІ Льв. — Реабілітовані історією: Львівська область. Львів, 2009–2014. Т. 1–2.
- РІ Мик. — Реабілітовані історією: Миколаївська область. Миколаїв, 2005–2013. Кн. 1–6.

- PI Полт. — Реабілітовані історією: Полтавська область. К.; Полтава, 2004—2010. Кн. 1—5.
- PI Рв. — Реабілітовані історією: Рівненська область. Рівне, 2006—2014. Кн. 1—5.
- PI Терн. — Реабілітовані історією: Тернопільська область. Тернопіль, 2008—2013. Кн. 1—3.
- PI Харк. — Реабілітовані історією: Харківська область. Харків, 2005—2008. Кн. I, ч. 1—2.
- PI Хм. — Реабілітовані історією: Хмельницька область. Хмельницький, 2008—2013. Кн. 1—4.
- PI Черніг. — Реабілітовані історією: Чернігівська область. Чернігів, 2008—2014. Кн. 1—5.
- PK — Расходная книга земского старосты города Хлынова Ивана Рѣпина 1678—1680 гг. // Труды Вятской ученой архивной комиссии. Вятка, 1905. Вып. V—VI. Отд. 2. С. 1—105.
- РКП — Рукописные книги собрания М.П. Погодина: Каталог / Ред. В.М. Загребин. Л., 1988. Вып. 3.
- РКЭ — Ревизия Кобринской экономии, сост. в 1563 г. королевским ревизором Дмитрием Сапегою [...]. Вильна, 1876.
- РМНП — Речник на македонската народна поезија / Ред. Т. Димитровски. Скопје, 1983. Т. 3: И—К.
- Родосский — Биографический словарь первых XXVIII-ми курсов С.-Петербургской духовной академии: 1814—1869 гг. / Сост. А. Родосский. СПб., 1907.
- Розанов — *Розанов М.* Указатель к описи Тамбовского исторического архива. Тамбов, 1888. Ч. 1.
- Ростов — Ростов: Материалы для истории города XVII и XVIII вв. М., 1884.
- РП — Разрядный приказ (начало XVI в. — 1711 г.). Опись столбцов дополнительного отдела архивного фонда № 210 / Под ред. А.А. Новосельского. М., 1950.
- РПН — Русский провинциальный некрополь. М., 1914. Т. I.
- РПЭ — Реквием памяти эвакуированных ленинградцев, захороненных в Вологодской области в годы Великой Отечественной войны / Сост. Л.К. Судакова и др. Вологда, 1990—1991. Ч. 1—2.
- РРаз. — Разгром Разинщины // Труды историко-археографического института и Публичной библиотеки СССР им. В.И. Ленина. Л., 1934. Т. X: Материалы по истории крестьянских движений. Вып. 1.
- РСВ — Рєгiянальни слоўнік Віцебшчыны. Віцебск, 2012. Ч. 1 / Пад рэд. Л.І. Злобіна; 2014. Ч. 2. / Пад рэд. А.С. Дзядовай.
- РСД — Русское служилое дворянство второй половины XVIII века (1764—1795): Список по Месяцесловам / Сост. В.П. Степанов. С.-Петербург, 2003.
- РСКЈ — Речник српскохрватскога књижевног језика. Нови Сад, 1973. Кн. 5.

- РСП. — Росписной список города Москвы 1638 года // Труды Московского отдела имп. Русского военно-исторического общества / Под ред. И.С. Беляева. М., 1911.
- РУС — Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / Авт.-упоряд. Т.С. Пристайко, І.С. Попова, І.І. Турута, М.С. Ковальчук. Дніпропетровськ, 2007.
- Русинов — Русинов Н.Д. Этническое прошлое Нижегородского Поволжья в свете лингвистики. Нижний Новгород, 1994.
- РЧП — Ревізія Чернігівського полку 1732 року / Упор. та вступ І. Ситий, С. Горобець, передмова І. Кривошея. Чернігів, 2014.
- РШ — Россия и Швеция в первой половине XVII века: Сб. материалов [...] / С предисл., прим. и алфавитным указателем личных имен К.И. Якубовича (окончание) // ЧОИДР. 1898. Кн. I, отд. I. С. 289—494.
- Рыбников 1864 — Рыбников П.Н. Сборник слов, употребляемых в Олонецкой губернии // Этнографический сборник. СПб., 1864. Вып. 6. С. 1—24.
- Рыбников 1991 — Песни, собр. П.Н. Рыбниковым: В 3-х т. / Под ред. Б.Н. Путилова. Петрозаводск, 1991. Т. 3.
- Рязан. КП — Рязанская книга памяти Великой войны 1914—1918 годов / Сост. А.И. Григоров. М., 2010. Т. 1.
- Рязановский — Рязановский Ф.А. Новые материалы о монастырях лесного Заволжья // Труды Костромского научного общества по изучению местного края. Кострома, 1923. Вып. 30. С. 1—13.
- Рязань — Рязань: Материалы для истории города XVI—XVIII столетий / Сост. И.Н. Николаев. М., 1884.
- Ряз. КП — Рязанская книга памяти Великой войны 1914—1918 годов: Указатели / Сост. А.И. Григоров. Б. м., 2010. Т. 1.
- Сабалош — Сабалош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород, 2008.
- Сагаровський — Сагаровський А.А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Харків, 2011—2013. Вип. 1—2.
- Саитов — Петербургский некрополь, или Справочный указатель лиц, родившихся в XVII и XVIII ст. По надгробным надписям Александровской лавры и упраздненных петербургских кладбищ / Сост. В. Саитов. М., 1883.
- САЛ — Список абонентов Ленинградской городской телефонной сети. 1965. Л., 1965.
- САМ — Список абонентов Московской городской телефонной сети. М., 1939.
- Самарянов — Самарянов В.А. Следы поселений мери, чуды, черемисы, еми и других инородцев в пределах Костромской губернии // Древ-

- ности: Труды имп. Московского археологического об-ва. 1875. Т. 6. Вып. 1. С. 47–67.
- Сафронов — *Сафронов Ф.Г.* Материалы о возникновении земледелия среди якутов // Исторический архив. М.; Л., 1950. Т. V. С. 50–74.
- САШ — Старинные акты, служащие дополнением к описанию г. Шуи и его окрестностей / Собр. В. Борисов, изд. Я. Горелин. М., 1853.
- СБГ — Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча / Рэд. Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1979–1986. Т. 1–5.
- СБГТ — Справочник Брестской городской телефонной сети. Минск, 1980.
- Сб. лет. — Сборник летописей, отн. к истории Южной и Западной России, изд. комиссией для разбора древних актов. К., 1888.
- Сб. ОРЯС — Сборник отделения русского языка и словесности имп. Академии наук.
- СБП — Світло безсмертного подвигу. Книга пам'ті України. Книга скорботи України: Черкаська область. К., 2005. Т. 3. (Підсумкове видання).
- СБР — Српски биографски речник / Гл. уредници: М. Лесковац, А. Форишковић, Ч. Попов. Нови Сад, 2004—. Т. 1—.
- СБук. Г — Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. Чернівці, 2005.
- Сб. Шукина — Сборник старинных бумаг, хранящихся в Музее П.И. Щукина. М., 1896–1902. Ч. I–X.
- СВ — Семен Вакуленко, сотник пирятинский (1696–1720 г.) // Киевская старина. 1891. Т. XXXII. № 1. С. 119–153.
- СВГ — Словарь вологодских говоров: Учеб. пособие по русской диалектологии / Ред. Т.Г. Паникаровская. Вологда, 1983–2007. Вып. 1–12.
- СВП — Сборник выписок из архивных бумаг о Петре Великом. М., 1872. Т. I–II.
- СГ — Список генералам, штаб- и обер-офицерам всей Российской армии, с показанием чинов, фамилий и знаков отличия. СПб., 1828.
- СГКЭ — Сборник грамот Коллегии Экономии. Пб.; Л., 1922–1929. Т. I–II.
- СГРС — Словарь говоров русского Севера / Под ред. А.К. Матвеева. Екатеринбург, 2001—. Т. 1—.
- СГС — Словарь говоров старообрядцев (семейских) Забайкалья / Ред. Т.Б. Юмсумова. Новосибирск, 1999.
- СГСО — Статистико-географический словарь Опочецкого уезда Псковской губернии. Псков, 1895. Вып. 3.
- СГУ — Словник гідронімів України / Укладачі: І.М. Желєзняк, А.П. Корепанова, Л.Т. Масенко та ін. К., 1979.
- СГЦРБ — Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі / Укладальнікі: Е.С. Мяцельская (рэд.), М.А. Жыдовіч, З.А. Зяневіч і інш. Мінск, 1990. Т. 1.

- СДГВ — Словарь донских говоров Волгоградской области / Под ред. Р.И. Кудряшовой. Волгоград, 2011.
- СДГП — Социальные движения в городах Нижнего Поволжья в начале XVIII в.: Сборник документов / Подг. Н.Б. Голикова. М., 2004.
- СДП — Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Полтавской губернии. Полтава, 1898.
- СДРЯ — Словарь древнерусского языка (XI—XIV вв.) / Гл. ред. Р.И. Аванесов, И.С. Улуканов, В.Б. Крысько. М., 1988—. Т. I—.
- Селин — *Селин А.А.* Имена служилых людей Новгорода начала XVII в. // *Palaeoslavica*. 2010. Т. XVIII. № 1. С. 32—50.
- Селифонтов — *Селифонтов Н.* Очерк служебной деятельности и домашней жизни стольника и воеводы XVII столетия Василья Александровича Даудова // ЛЗАК за четыре года. СПб., 1871. Вып. 5. Приложение. С. 1—170.
- Селищев — *Селищев А.М.* Славянское языкознание. М., 1941. Т. 1: Западнославянские языки.
- Сел. рух — Селянський рух на Україні 1569—1647 рр.: 36. документів і матеріалів / Упоряд. Г.В. Боряк та ін. К., 1993.
- Семевский — Историко-юридические акты XVI и XVII вв. / Собр. и описаны М.И. Семевским // ЛЗАК за 1882—1884 гг. СПб., 1893. Вып. 9, отд. III. С. 3—71.
- Семенов-Тяньшанский — *Семенов-Тяньшанский П.П.* Географическо-статистический словарь Российской империи. СПб., 1863—1885. Т. 1—6.
- Сенигов — *Сенигов О.П.* Памятники земской старины. СПб., 1903.
- Сергий — *Сергий, архимандрит.* Черты церковно-приходского и монастырского быта в писцовой книге Водской пятины 1500 года (в связи с общими условиями жизни). СПб., 1905 (приложения).
- Сиб. города — Сибирские города: Материалы для их истории XVII—XVIII столетий: Нерчинск, Селенгинск, Якутск. М., 1886.
- СиВ — Слова и выражения Остерского уезда // Черниговские губернские ведомости. Часть неофициальная. 1853.
- Сизько — *Сизько А.Т.* Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. Дніпропетровськ, 1990.
- Сиксль — *Сиксль П.* Советские граждане, погибшие в Австрии в годы Второй мировой войны, и места их захоронения. Книга памяти / При содействии В. Бахер и Г. Сидько. Грац; Вена, 2010.
- Сильванский — *Сильванский Н.П.* Акты о посадских людях-закладчиках / Под ред. А.С. Лаппо-Данилевского // ЛЗАК за 1909 г. СПб., 1910. Вып. XX. С. 1—276.
- Симеонов 1966 — *Симеонов Б.* Етимологичен речник на местните названия от Годечко // Годишник на Софийски университет. Факултет по славянски филологии. София, 1966. Т. LX. С. 117—249.
- Симеонов 2008 — *Симеонов Б.* Прабългарска ономастика. Пловдив, 2008.

- Симовски — *Симовски Т.Х.* Населените места во Егејска Македонија. Скопје, 1998. Д. 1–2.
- Симсон — *Симсон П.* Калужские книги 1617 г. письма и дозору Ивана Кузьмича Бегичева и подьячего Игната Пчелина // Известия Калужской ученой архивной комиссии. Калуга, 1891. Вып. 1. С. 13–40.
- Сироткин 2002 — *Сироткин С.В.* Сотная 1533 г. на Узольскую волость Балахнинского уезда // Очерки феодальной России: Сб. статей / Ред. С.Н. Кистерев. М., 2002. Вып. 6. С. 119–169.
- Сироткин 2005 — *Сироткин С.В.* Сотная 1593/94 г. на посад Юрьевца Повольского // Очерки феодальной России / Ред. С.Н. Кистерев. М.; С.-Петербург, 2005. Вып. 9. С. 44–105.
- Сідаровіч — *Сідаровіч М.П.* Лексічныя асаблівасці адной слувкай гаворкі // Жывое наша слова: Дыялекталагічны зборнік (Да 90-годдзя Ю.Ф. Мацкевіч) / Рэд. Л.П. Кунцэвіч, І.Я. Яшкін. Мінск, 2001. С. 136–151.
- Сірка — *Сірка Й., Муличак Ю., Баушенко А.* Короткий словник говірки села Ублі. Зіген; Пряшів, 1999.
- СК — Справочная книга о лицах Санкт-Петербургского купечества и других званий [...]. СПб., 1911.
- СКК — Смоленская крестоприводная книга 1598 г. / Подг. к печати С.П. Мордовина, А.С. Станиславский // Источники по истории русского языка / Ред. С.И. Котков, В.Я. Дерягин. М., 1976. С. 131–167.
- СК Костр. — Справочная книжка Костромской губернии. Календарь на 1911 год. Кострома, 1911.
- СК Саратов. — Справочная книга и адрес-календарь г. Саратова на 1906 г. Саратов, 1906.
- СКТ — Справочник квартирных телефонов г. Киева / Сост. Д.М. Циолек. К., 1976.
- Сл. Алтая — Словарь русских говоров Алтая / Под ред. И.А. Воробьевой, А.И. Ивановой. Барнаул, 1993–1998. Т. I–IV.
- СЛЖ — Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів / Упоряд. Г.Л. Аркушин. Луцьк, 2011.
- Сл. ММ — Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель / Упоряд. Г.Л. Аркушин. Луцьк, 2006–2007. Т. 1–2.
- Сл. МУ — Словарь местных, устаревших и малоупотребительных слов // Город Насон. История города Вологды. Режим доступа: <http://www.nason.ru/slovar>
- Сл. Оби — Словарь русских старожильческих говоров средней части бассейна р. Оби / Под ред. В.В. Палагиной. Томск, 1964–1967. Т. 1–3.
- Сл. Печоры — Словарь русских говоров Низовой Печоры / Научн. ред. Л.А. Ивашко. С.-Петербург, 2003–2005. Т. 1–2.

- Сл. РЯ XI–XVII вв. — Словарь русского языка XI–XVII вв. / Гл. ред. Г.А. Богатова. М., 1975—. Вып. 1—.
- Сл. Сред. Прииртышья — Словарь русских старожильческих говоров Среднего Прииртышья / Под ред. Г.А. Садретдиновой. Томск, 1992—1993. Т. 1—3.
- СМАР — Сборник материалов об артелях в России. СПб., 1873—1875. Вып. 1—3.
- Сметанина — *Сметанина С.И.* Новый документ о пребывании рязанского князя Ивана Ивановича в Литве // Русский дипломатарий. М., 2000. Вып. 6. С. 14—16.
- СМИК — Сборник материалов по истории Кольского полуострова в XVI—XVII вв. Л., 1930.
- Смирнов 1910 — *Смирнов П.П.* Орловский уезд в конце XVI века по писцовой книге 1594—5 гг. К., 1910.
- Смирнов 1924 — *Смирнов М.И.* Указатель рукописных и изданных документов Переславль-Залесского края // Доклады Переславль-Залесского научно-просветительного общества. Переславль-Залесский, 1924. Вып. 12.
- СММ — Слоўнік мікратапонімаў Магілёўшчыны / Склад.: С.В. Клімуць, В.І. Рагаўцоў, С.У. Шакура і інш. Магілёў, 2004.
- Смолицкая — *Смолицкая Г.П.* Гидронимия бассейна Оки (Список рек и озер) / Под ред. О.Н. Трубачева. М., 1976.
- СН — Список с нижегородских с приходных с окладных книг [...] 127 году (1619) // Действия НАК. 1905. Т. VI, отд. III. С. 9—127.
- Снежневский — *Снежневский В.И.* Описи дел и документов Нижегородского городского магистрата за 1787—1862 гг. // Действия НАК. 1895. Т. II, отд. III. С. 3—120.
- СНУ — Сучасний нотаріат України / Автор-упоряд. В.В. Болгов. К., 2005. Вип. 1.
- Собаджиев — Материал от българския речник. От Котел / Собрал З.Б. Собаджиев // Сборник за народни умотворения. София, 1898. XV. Отд. III. С. 181—193.
- СОГ — Словарь орловских говоров: Учеб. пособие по русской диалектологии / Науч. ред. Т.В. Бахвалова. Орел, 1989—. Вып. 1—.
- Сокіл — *Сокіл Н.* Мікротопонімія Сколівщини. Львів, 2008.
- Соколов — *Соколов А.И.* Русские имена и прозвища в XVII в. // Известия Общества археологии, истории и этнографии при имп. Казанском университете. 1891. Т. IX. Вып. 1. С. 1—16.
- Соколов 1908 — *Соколов Н.* Отчет о поездке в Меленковский и Судогодский уезды Владимирской губернии летом 1907 г. // Русский филологический вестник. 1908. Т. LX. № 3. С. 84—91.
- Соликамск. — Словарь говоров Соликамского района Пермской области / Сост. О.П. Беляева. Пермь, 1973.

- СП — Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) / Укладачі: Н.Д. Бабич, Н.С. Колесник, К.М. Лук'янюк (гол. ред.) та ін. Чернівці, 2002.
- Спасский — *Спасский Г.* Чердынские юридические памятники. С 1606 по 1718 год // Временник Московского общества истории и древностей российских. 1857. Кн. 25, отд. II. С. 113–154.
- СПБ — Социально-политическая борьба народных масс Белоруссии. Конец XIV в. — 1648 г. / Сост. З.Ю. Копыский и др. Минск, 1988. Т. 1.
- СПГ — Словарь пермских говоров / Сост. Г.В. Бажутина и др. Пермь, 2000–2002. Вып. 1–2.
- Списки Арх. — Списки населенных мест Российской империи, сост. и изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1861. Т. I: Архангельская губерния (Указатель).
- Списки Астрахан. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1859. Т. II: Астраханская губерния.
- Списки Волог. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1866. Т. VII: Вологодская губерния.
- Списки Вят. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1863. Т. X: Вятская губерния.
- Списки ЗВД — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1864. Т. XII: Земля Войска Донского.
- Списки Костр. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1877. Т. XVIII: Костромская губерния.
- Списки Олонец. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1879. Т. XXVII: Олонецкая губерния.
- Списки Перм. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1875. Т. XXXI: Пермская губерния.
- Списки Псков. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1885. Т. XXXIV: Псковская губерния.
- Списки СПб. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1864. Т. XXXVII: Санктпетербургская губерния.
- Списки Тамб. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1866. Т. XLII: Тамбовская губерния.

- Списки Твер. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1862. Т. XLIII: Тверская губерния.
- Списки Тул. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1862. Т. XLIV: Тульская губерния.
- Списки Ярослав. — Списки населенных мест Российской империи, изд. Центральным статистическим комитетом МВД. СПб., 1859. Т. L: Ярославская губерния.
- Список Вит. — Список населенных мест Витебской губернии / Под ред. А.П. Сапунова. Витебск, 1906.
- Список Ковен. — Список населенных мест Ковенской губернии на 1902 год. Ковна, 1902.
- Список КР — Список козацьких родів Сосницького повіту / Уклад Є. Чернецький. Біла Церква, 2010.
- Список Олонец. — Список населенных мест Олонецкой губернии по сведениям за 1905 год / Сост. И.И. Благовещенский. Петрозаводск, 1907.
- Список Самар. — Список населенных мест Самарской губернии, сост. в 1900 году И.А. Протопоповым. Самара, 1900.
- Список СК — Список населенных мест Северо-Кавказского края. Ростов-на-Дону, 1925.
- Спицын — *Спицын А.* Земля и люди на Вятке в XVII столетии (Очерк истории землевладения). Вятка, 1886.
- СПКВ — Список с писцовой книги города Вологды, сделанный в 1629 году. Вологда, 1904.
- СПМ — Сказки и легенды пушкинских мест: Записи на местах, наблюдения и исследования В.И. Чернышева. С.-Петербург, 2004.
- СПМК — Список с писцовой межевой книги города Свияжска и уезда письма и межевания Никиты Васильевича Борисова и Дмитрия Андреевича Кикина (1565—1567 г.). Казань, 1909.
- Споменик — Споменик Српске краљевске Академије. Београд, 1892. Т. XI.
- Спрогис — Географический словарь древней Жомойтской земли XVI столетия, сост. по 40 актовым книгам Россиенского земского суда / Сост. И.Я. Спрогис. Вильна, 1888.
- Спрогис ПАУ — Подробный алфавитный указатель к I—XIII томам Археографического сборника, изд. при Виленском учебном округе / Сост. И.Я. Спрогис. Вильна, 1905.
- СПС — Список с писцовой межевой книги города Свияжска и уезда письма и межевания Никиты Васильевича Борисова и Дмитрия Андреевича Кикина (1565—1567 г.). Казань, 1909.
- СРГК — Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей / Гл. ред. А.С. Герд. С.-Петербург, 1994—2005. Вып. 1—6.

- СРГ Коми — Словарь русских говоров Коми-Пермяцкого Автономного округа / Сост. Н.Ю. Копытов, И.А. Подюков, А.В. Черных. Пермь, 2006.
- СРГ Морд. — Словарь русских говоров на территории Республики Мордовия. С.-Петербург, 2013. Ч. I—II.
- СРГО — Словарь русских говоров Одесщины: В 2 т. / Отв. ред. Ю.А. Карпенко, С. Уэмура. Одесса, 2000.
- СРГП — Словарь русских говоров Приамурья / Составители: Ф.П. Иванова, Л.В. Кирпикова, Л.Ф. Путятин, Н.П. Шенкевец. М., 1983.
- СРГПр. — Словарь русских говоров Прибайкалья. Иркутск, 1986—1989. Вып. 1—4.
- СРГ Прик. — Словарь русских говоров Южного Прикамья / Сост. И.А. Подюков (науч. ред.), С.М. Поздеева, С.В. Хоробрых, А.В. Черных. Пермь, 2008.
- СРГр. — Слоўнік рэгіянальнай лексікі Гродзеншчыны / Пад рэд. М.А. Даниловіча, П.У. Сцяцко. Гродна, 1999.
- СРГС — Словарь русских говоров Сибири / Под ред. А.И. Федорова. Новосибирск, 1999—2006. Т. 1—5.
- СРГСУ — Словарь русских говоров Среднего Урала / Под ред. А.К. Матвеева. Свердловск, 1962—1988. Т. 1—7.
- СРГСУ Доп. — Словарь русских говоров Среднего Урала: Дополнения / Под ред. А.К. Матвеева. Екатеринбург, 1996.
- СРД — Сповідні розписи села Дягова 1746—1830 років / Упоряд. С. Горобець. Чернівці, 2015.
- СРДГ — Словарь русских донских говоров / Авторы-сост.: З.В. Валюсинская, М.П. Выгонная, А.А. Дибров и др. Ростов, 1976. Т. 1—3.
- Срезневский — *Срезневский И.И.* Материалы для словаря древнерусского языка. М., 1958. Т. I—III.
- СРИ — Словарь русских иконописцев XI—XVII веков / Ред.-сост. И.А. Кочетков. М., 2003.
- СРНГ — Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина, Ф.П. Сороколетова и С.А. Мызникова. М.; Л.; С.-Петербург, 1965—. Вып. 1—.
- СС — Српски споменици [...] Собр. П. Карано-Твртковић. Београд, 1840. Ч. 1.
- ССВ — Список студентов имп. Варшавского университета на 1910—1911 академический год. Варшава, 1910.
- ССГ — Словарь смоленских говоров / Под ред. А.И. Ивановой. Смоленск, 1974—. Вып. 1—.
- ССМ — Списки студентов, окончивших полный курс имп. Московской духовной академии за первое столетие ее существования (1814—1914 гг.). Сергиев Посад, 1914.

- ССС – Сборник статистических и справочных сведений по Нижегородской губернии. Нижний Новгород, 1880.
- ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький. К., 1977–1978. Т. I–II.
- ССЧ – Список селений и городов Черниговской губернии по уездам и волостям. Изд. 2. Чернигов, 1919.
- СТ – Сводный текст крестьянских порядных XVI в. / Сост. слушательницами Санкт-Петербургских Высших женских курсов. СПб., 1910.
- СТА – Справочник телефонных номеров: Ахтырка и Ахтырский район. Ахтырка, 1999.
- Станков – Станков Р. Этимологические заметки: болг. *сиром*ах ‘бедняк’, *сиромашия* ‘бедность’ // Славянское и балканское языкознание. Палеославистика: слово и текст / Отв. ред. А.Ф. Журавлев. М., 2012. С. 308–313.
- Станковска – Станковска Љ. Имињата на населените места во Кумановско. Прилеп, 2003.
- Старцева – Старцева С.А. Краткий словник для областного словаря русских говоров Пермской области. Пермь, 1962.
- Стасюк – Стасюк І.А., Шептицький В.П., Прокопчук П.П. Трагічні долі репресованих теофіпольців (реабілітовані історією): У 2 т. Хмельницький, 2000.
- Сташевский – Сташевский Е.Д. К истории колонизации юга. (Великий боярин Иван Никитич Романов и его слободы в Елецком уезде) // Древности. Труды Археографической комиссии Московского археологического общества / Под ред. И.Н. Бороздина. М., 1913. Т. 3. С. 239–294.
- Степанов – Степанов П. “Пургасово городище” // Записки научно-исследовательского института при Совете министров Мордовской АССР. Саранск, 1946. Вып. 6: История и археология. С. 27–43.
- Степанов 1900 – Степанов М.П. Село Ильинское. Исторический очерк. М., 1900.
- Стехна – Стехна П.М. Сучасні прізвища Запорізької Приазовщини: Словник Дніпропетровськ, 2009.
- СТЗ – Муллонен И.И., Азарова И.В., Герд А.С. Свод топонимов Заонежья / Под ред. А.С. Герда. Петрозаводск, 2013.
- СТК – Саранская таможенная книга за 1692 г. / Под ред. А.И. Яковлева. Саранск, 1951.
- Стојановић – Стојановић Р. Црнотравски речник // Српски дијалектолошки зборник. Расправе и грађа. Београд, 2010. Т. LVIII. С. 9–1060.
- Стойков – Стойков С. Лексиката на банатския говор. София, 1968.
- Стойчев 1965 – Стойчев Т. Родопски речник // Българска диалектология. Проучвания и материали. София, 1965. Кн. 2. С. 119–315.

- Стойчев 1970 — *Стойчев Т.* Родопски речник // Българска диалектология. Проучвания и материали. София, 1970. Кн. 5. С. 152–221.
- Стойчев 1983 — *Стойчев Т.* Родопски речник (второ допълнение) // Родопски сборник. София, 1983. Т. V. С. 287–354.
- Столбцы — *Столбцы* // Труды Ярославской губернской ученой архивной комиссии. Ярославль, б. г. Т. VII. Вып. 3. С. 57–72.
- Сторожев — *Сторожев В.Н.* Материалы для истории делопроизводства Поместного приказа по Вологодскому уезду в XVII веке. СПб.; Пг., 1906–1918. Вып. I–II.
- Сторожев Десятни — *Сторожев В.Н.* Десятни и Тысячная книга XVI века // ОДМ. 1891. Кн. XVI. Отд. III. С. 1–459.
- Сторожев РЗ — *Сторожев В.Н.* Рязанские засечные книги XVII в. // Труды Рязанской ученой архивной комиссии. Рязань, 1890. Т. V. № 4. С. 48–55; № 5. С. 68–55.
- Стрельбицкий — *Стрельбицкий И.* Исчисление поверхности Российской империи в общем ее составе в царствование имп. Александра II. СПб., 1864.
- Ступінська — *Ступінська Г.Ф., Битківська Я.В.* Фразеологічний словник лемківських говірок. Тернопіль, 2013.
- СУГО — Словник українських говорів Одещини / За ред. О.І. Бондаря. Одеса, 2011.
- Сцяцко 1970 — *Сцяцко П.У.* Дыялектны слоўнік: 3 гаворак Зэльвеншчыны. Мінск, 1970.
- Сцяцко 2005 — *Сцяцко П.У.* Слоўнік народнай мовы Зэльвеншчыны. Гродна, 2005.
- Сцяшковіч — *Сцяшковіч Т.Ф.* Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці. Мінск, 1972.
- СЭС — Смоленский этнографический сборник / Сост. В.Н. Добровольский. Смоленск, 1903. Т. 27. Ч. 4.
- Тацит I — *Корнелий Тацит.* Сочинения в 2-х т. Л., 1969. Т. I / Изд. подг.: А.С. Бобович, Я.М. Боровский, М.Е. Сергеенко.
- ТВР — Телефони Вишгородського району: Довідник. Б.м., 1998.
- ТДЖ — Телефонний довідник абонентів автоматичної телефонної мережі Жидачівського району Львівської області. Львів, 1988.
- ТДЗ — Телефонний довідник абонентів автоматичної телефонної мережі Золочівського району Львівської області. Львів, 1998.
- ТДок. — Турски документи за историјата на македонскиот народ / Прев., ред., комент. А. Стојановски. Скопје, 1982. Т. V, кн. 3.
- ТДП — Телефонний довідник абонентів автоматичної станції телефонної мережі м. Первомайська та Первомайського району. Тернопіль, 1999.
- ТДС — Телефонний довідник абонентів автоматичної станції телефонної мережі м. Старокостянтинова та Старокостянтинівського району. Старокостянтинів, 2003.

- ТД Тур. — Телефонний довідник Турківського району. Турка, 2006.
- ТДУ — Телефонний довідник. Квартирні телефони Ужгородської АТС / Упоряд. В.М. Коштура, В.Ю. Коштура. Ужгород, 1998.
- ТДЧ — Телефонний довідник абонентів Чернігівського району. Чернігів, 2001.
- ТД Черкаси — Черкаси: Телефонний довідник. Черкаси, 1994.
- ТЕ — Телефоны Евпатории. Справочник городской телефонной сети. Симферополь, 2003.
- ТЕС — Тернопільський енциклопедичний словник. Тернопіль, 2004—. Т. 1—.
- Тимченко — *Тимченко Є.* Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV—XVIII ст. / Підг. до вид. В.В. Німчук, Г.І. Лиса. К.; Нью-Йорк, 2002—2003. Кн. 1—2.
- Титов Рукописи₄ — *Титов А.А.* Рукописи славянские и русские, принадлежащие И.А. Вахромееву. Сергиев Посад, 1897. Вып. 4.
- Титов Рукописи₅ — *Титов А.А.* Рукописи славянские и русские, принадлежащие И.А. Вахромееву. М., 1906. Вып. 5.
- Титов Рукописи₆ — *Титов А.А.* Рукописи славянские и русские, принадлежащие И.А. Вахромееву. М., 1907. Вып. 6.
- Титов Син. — *Титов А.А.* Синодики XVII и XVIII веков Ростовского Успенского собора. Ростов, 1903.
- Титов Синодики — *Титов А.А.* Синодики XVII века Переяславльського Никитского монастыря. М., 1909.
- Тихомиров — *Тихомиров И.А.* Поездка на р. Мсту // Записки отделения русской и славянской археологии имп. Русского археологического общества. 1903. Т. 5. Вып. 1. С. 1—14.
- Тихонравов — *Тихонравов К.* Описная книга Суждальского Евфимиева монастыря 1660 года // Ежегодник Владимирского губернского статистического комитета. Владимир, 1878. Т. 2, отд. IV. С. 1—82.
- ТК — Таможенные книги Московского государства XVII в. / Под ред. А.И. Яковлева. М., 1950—1951. Т. I—III.
- Ткаченко — *Ткаченко П.* Кубанский говор: Опыт авторского словаря. М., 1998.
- ТКВЛ — Таможенные книги города Великие Луки 1669—1676 гг. / Подг. к печати А.В. Юрасов. М., 1999.
- ТК Вологда — Таможенная книга города Вологды. 1634—1635 гг. / Сост. и автор введения Е.Б. Французова. М., 1983. Ч. 1—3.
- ТКен. — Топонимика Кенозера / Сост. В.Я. Дерягин, З.С. Дерягина, Г.И. Манихин. Архангельск, 1987. Ч. 1—2.
- ТКСГ — Таможенные книги сибирских городов XVII века / Авторы-сост.: О.Н. Вилков, Д.Я. Резун (гл. ред.), И.Р. Соколовский. Новосибирск, 1997—2004. Вып. 1—6.

- ТК 1550 г. — Тысячная книга 1550 г. и Дворовая тетрадь 50-х годов XVI в. / Подг. к печати А.А. Зимин. М.; Л., 1950.
- ТКЯГ — Таможенная книга Яицкого Гурьева городка 1725 г. / Подгот. А.И. Раздорский // АЕ за 2009—2010 гг. М., 2013. С. 438—448.
- ТН — Так начиналось: Раскулаченные и лишенные права голоса на Одессине, 1928—1936 / Сост. С.Г. Матвеева. Одесса, 2010.
- Тобольск — Тобольск: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1885.
- Толмачев — *Толмачев Н.А.* Об остатках древности в пределах Казанской губернии // Труды IV Археологического съезда в России в 1877 г. Казань, 1884. Т. I. С. 61—109.
- Толстова — *Толстова Л.С.* Отголоски ранних этапов этногенеза народов Средней Азии в ее исторической ономастике // Ономастика Средней Азии / Отв. ред. В.А. Никонов, А.М. Решетов. М., 1978. С. 6—17.
- Толстой — Сербско-русский словарь / Сост. И.И. Толстой. М., 1957.
- Томсинский — *Томсинский С.М.* Новые материалы об эксплуатации детского труда на заводах Урала XVIII века // Уральский археографический ежегодник за 1970 год / Гл. ред. Ф.С. Горовой. Пермь, 1971. С. 51—71.
- Топоров — *Топоров В.Н.* Праславянская культура в зеркале собственных имен (элемент **mir-*) // XI Международный съезд славистов: История, культура, этнография и фольклор славянских народов. Доклады российской делегации. М., 1993. С. 3—119.
- Топоров А—D — *Топоров В.Н.* Прусский язык. Словарь: А—D. М., 1975.
- Топоров 1972 — *Топоров В.Н.* 'Baltica' Подмосковья // Балто-славянский сборник / Отв. ред. В.Н. Топоров. М., 1972. С. 217—280.
- Торгівля — Торгівля на Україні. XV — середина XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина / Упоряд. В.М. Кравченко, Н.М. Яковенко. Відп. ред. М.Ф. Котляр. К., 1990.
- Торопец — Торопец: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1883.
- Тороп. книга — Торопецкая книга 1540 года / Подг. к печати М.Н. Тихомиров и Б.Н. Флоря // АЕ за 1963 год. М., 1964. С. 277—358.
- ТПП — Тропой партизанской памяти: Книга о партизанах, воевавших в годы Великой Отечественной войны на территории Мурманской области / Автор-сост. М.Г. Орешта. Мурманск, 2009.
- Трейтер — *Трейтер П.А.* Опись столбцов и других документов XVII и XVIII вв., поступивших в архив Калужской губернской ученой архивной комиссии из губернского статистического комитета. Ч. I—III // Известия Калужской ученой архивной комиссии. Калуга, 1899. Вып. 1. С. 20—66.

- Трейтер Описание — *Трейтер П.А.* Описание одиннадцати документов XVII и XVIII ст. // Известия Калужской ученой архивной комиссии за 1895 г. Калуга, 1895. Вып. 2. С. 20–26.
- Тригуб — *Тригуб О.* До питання про секуляризацію земель Чернігівського Борисоглібського монастиря у кінці XVIII ст. // Сіверянський літопис. 2013. № 4–6. С. 19–27.
- Трійняк — *Трійняк І.І.* Словник українських імен. К., 2005.
- Трубачев 1988 — *Трубачев О.Н.* Праславянская ономастика в Этимологическом словаре славянских языков, вып. 1–13 // Этимология. 1985 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1988. С. 3–10.
- Трубачев 1992 — *Трубачев О.Н.* Indoagica в Северном Причерноморье. М., 1992.
- Трубачев 2003 — *Трубачев О.Н.* Опыт ЭССЯ: к 30-летию начала публикации (1974–2003) / Отв. ред. И.Б. Еськова. М., 2003.
- Трубачев 2006 — *Трубачев О.Н.* История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя. Изд. 2, испр. и доп. М., 2006.
- Трухан — *Трухан Т.М.* З лексикі вёскі Замошша Любанскага раёна // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 113–121.
- ТС — Тураўскі слоўнік / Рэд. А.А. Крывіцкі. Мінск, 1982–1987. Т. 1–5.
- ТСВГ — Тематический словарь вятских говоров / Сост.: Т.А. Горюнова, В.В. Подрушняк, З.В. Сметанина (отв. ред.) и др. Киров, 2013.
- ТСГТО — Тематический словарь говоров Тверской области / Под ред. Т.В. Кирилловой и др. Тверь, 2003–2006. Вып. 1–5.
- ТСЕ — Телефонный справочник “Енакиево-97” / Сост. Е.А. Жеков. Енакиево, 1997.
- ТСК — Телефонный справочник Краснодонского района. Луганск, 1995.
- ТСКД — Телефонный справочник: Красноармейск. Димитров. Родинское. Красноармейск, 2004.
- ТС Мозырь — Телефонный справочник Мозырского районного узла связи / Сост. Н.Б. Винокур, С.А. Шутова. Минск, 1984.
- Тула — Тула: Материалы для истории города XVI–XVIII столетий. М., 1884.
- Тупиков — *Тупиков Н.М.* Словарь древнерусских личных собственных имен // Записки Отделения рус. и славян. археологии имп. Русского археологического общества. 1903. Т. 6. С. 86–914.
- ТХ — Талдомские хроники. Книга памяти. Режим доступа: <http://yandex.ru>
- ТЧ — Телефони [...] Черняхівського району. Житомир, 1998.
- Тюмень — Тюмень в XVII столетии: Собрание материалов для истории города [...] / Изд. А.И. Чукмалдина. М., 1903.
- УА — Угличские акты XVII в. / Изд. М.А. Липинский // Временник Демидовского юридического лицея. 1889. Кн. 48. С. 1–80.

- УВБ — У вічному боргу: Книга пам'яті України — місто-герой Київ. К., 2005.
- Углич — Углич: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1887.
- Указатель ПСРЛ — Указатель к первым восьми томам Полного собрания русских летописей. СПб., 1898. Отд. I: Указатель именной. Отд. II: Указатель географический.
- УЛИ — Указатель личных имен к “Наказам малороссийским депутатам 1767 года” // Киевская старина. 1889. Т. XXVI, август (приложение). С. I–XX.
- УЛС — Устюжский летописный свод (Архангелогородский летописец) / Подг. к печати и ред. К.Н. Сербиной. М.; Л., 1950.
- Універсали Мазепи — Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упоряд. І. Бутич. К.; Львів, 2002.
- УНК 1 — Українські народні казки. Кн. 1: Казки Гуцульщини / Запис., упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Львів, 2003.
- УНК 4 — Українські народні казки. Кн. 4: Казки Гуцульщини / Запис., упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Тернопіль, 2006.
- УНК 5 — Українські народні казки. Кн. 5: Казки Гуцульщини / Запис., упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Тернопіль, 2006.
- УНК 20 — Українські народні казки. Кн. 20: Казки Закарпаття / Запис., упоряд. і літ. опрац. М. Зінчук. Чернівці, 2007.
- УНПЛ — Українські народні пісні з Лемківщини / Зібрав О. Гіжа. Заг. ред. С. Грици. К., 1972.
- УП — Українське повсякдення ранньомодерної доби: 36. документів. Вип. 1: Волинь XVI ст. / Упор.: В.В. Безпалько, М.Б. Висотін, І.О. Ворончук (наук. ред.) та ін. К., 2014.
- Усачева — Усачева В.В. Материалы для словаря славянских названий рыб. VI (семейство Cyprini dae) // Этимология. 1978 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. М., 1980. С. 70–93.
- Устюг Великий — Устюг Великий: Материалы для истории города XVII и XVIII столетий. М., 1883.
- Устюгов — Устюгов Н.В. Солеваренная промышленность Соли Камской в XVII веке. М., 1957.
- УУГ — Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упор. І. Бутич та ін. К.; Львів, 2004.
- Фаріон — Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII — початку XIX століття (зетимологічним словником). Львів, 2001.
- Фасмер — Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. М., 1986–1988. Т. I–IV.

- Федышин — Переписная дозорная книга дворцовых земель Вологодского уезда 1589—1590 гг. // Северный археографический сборник / Под ред. П.А. Колесникова. Вологда, 1972. Вып. 2. С. 6—177.
- Фелицын — *Фелицын Е.Д.* Кубанской области Ейский уезд: Списки населенных мест по сведениям 1882 года. Тифлис, б. г.
- Ференчук — *Ференчук Ю.Д.* Буковинці у вогні повстання 1944—1959 рр. 2-ге вид., уточ. і доп. Вишніця, 2006.
- Фотинский — *Фотинский Ор.* Очерки из истории быта монастырских крестьян на Волыни в XVII — XVIII вв. // Труды Общества исследователей Волыни. 1910. Т. III. Приложения.
- Харузин — *Харузин Н.Н.* Псков и его пригороды перед 2-й польской войной при царе Михаиле // Древности. Труды Археографической комиссии имп. Московского археологического общества / Под ред. М.В. Довнар-Запольского. М., 1899. Т. I. Вып. 3. С. 399—413.
- ХГКП — Херсонская городская Книга памяти. Херсон, 1994.
- Хитов — *Хитов Х.* Речник на говора на с. Радовене, Врачанско // Българска диалектология. София, 1979. Кн. IX. С. 223—343.
- ХКК — Хозяйство крепостного крестьянина XVII века: Переписная книга 1672 г. по селу Лыскову с приселками и деревнями / Сост. А.И. Копанев, Д.И. Петрикеев. М.; Л., 1982. Ч. 1—2.
- Хобзей — *Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г.* Лексикон львівський: поважно і на жарт. Львів, 2009.
- Холмогоров — *Холмогоров В.И.* Материалы о построении церквей в дворцовой Починковской волости за XVII и XVIII столетия // Действия НАК. 1895. Т. II. С. 3—39.
- Холмогоровы — *Холмогоровы В. и Г.* Исторические материалы о церквях и селах XVII — XVIII ст. Перемышльская и Хотуньская десятины (Московского уезда) // ЧОИДР. 1889. Кн. I, отд. I. С. 1—166.
- Холодова — *Холодова Е.В.* Зодчие Курского края XVII—XVIII веков: Иллюстрированный биографический словарь. Курск, 2003.
- Хостник — Словинско-русский словарь / Сост. М. Хостник. Горица, 1901.
- Христосенко — *Христосенко Г.А.* Материалы для исторического словаря нерчинских говоров XVII—XVIII вв. // Русская историческая и региональная лексикология и лексикография: Межвузовский тематический сборник научных трудов / Отв. ред. Г.Г. Белоусова. Красноярск, 1990. С. 130—137.
- Цыхун 1979 — *Цыхун А.П., Цыхун Г.А.* Лексика дзіцячых гульніў і забаў // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 252—270.
- Цыхун 1993 — *Цыхун А.П.* Скарбы народнай мовы (з лексічнай спадчыны насельнікаў Гродзенскага раёну). Гродна, 1993.
- Чабаненко — *Чабаненко В.А.* Великий Луг Запорозький: Історико-топонімічний словник. Запоріжжя, 1999.

- Чабаненко ПНН — *Чабаненко В.А.* Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини (Словник). Запоріжжя, 2005. Кн. 1–2.
- Чабаненко Словник — *Чабаненко В.А.* Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя, 1992. Т. 1–4.
- Чагин — *Чагин Г.Н.* Пермь Великая в топонимических доказательствах. Пермь, 1994.
- Чайкина — *Чайкина Ю.И.* История вологодских фамилий: Опыт регионального словаря фамилий. Вологда, 1989.
- Чайкина 1995 — *Чайкина Ю.И.* Вологодские фамилии: Этимологический словарь. Вологда, 1995.
- Чер. — Черешеньки білим цвітуть: Збірник народних пісень із Мараморощини / Зібр. і впоряд. О. Бевка. Бухарест, 2002.
- Череп. — *Черепанова Е.А.* Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья. Сумы, 1984.
- Череп. Микротоп. — *Черепанова Е.А.* Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья. Сумы, 1984.
- Черкасова — *Черкасова М.С.* Землевладение Троице-Сергиева монастыря в XVI–XVII вв. М., 1996.
- Черменский — *Черменский П.Н.* Материалы по исторической географии Мещеры // АЕ за 1960 г. М., 1962. С. 43–57.
- Чернёва — *Чернёва Н.П.* Личные имена в новгородских берестяных грамотах // Ономастика Поволжья. 2: Материалы 2-й Поволжской конференции по ономастике / Отв. ред. Т.А. Исаева, В.А. Никонов. Горький, 1971. С. 30–45.
- Чечулин — *Чечулин Н.* Личные имена в писцовых книгах XVI века, не встречающиеся в православных святцах // Библиограф. СПб., 1890. № 7–8. С. 80–84.
- Чикачев — *Чикачев А.Г.* Диалектный словарь Русского Устья. Новосибирск, 2005.
- Ђирић — *Ђирић Љ.* Ономастика Белопаначког краја // Ономатолошки прилози. Београд, 1997. Т. XIII. С. 37–339.
- ЧП — Чоловічі прізвища громадян Чеської Республіки за даними Міністерства внутрішніх справ ЧР станом на 1.04.2004. Режим доступу: <http://www.mvcr.cz>
- ЧТ — Чорні тюльпани: Афганський мартиролог України / Автор-упоряд. О. Мусієнко. К., 1999. Вип. 1.
- Чухлома — Материалы для истории города Чухломы и рода костромичей Юдиных (1613–1895) / Собр. и издал Г.В. Юдин. Красноярск, 1902. Т. I–II.
- Чучка — *Чучка П.П.* Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів, 2005.
- ЧЧ — Чернігів Чорнобильський / Упор. Є.Г. Сонник. Чернігів, 2007–2009. Кн. 1–3.

- Чыгрын 1977 — *Чыгрын І.П.* З лексікі вёскі Чамяры Слонімскага раёна // Народная лексіка / Рэд. А.А. Крывіцкі, Ю.Ф. Мацкевіч. Мінск, 1977. С. 47–60.
- Чыгрын 1979 — *Чыгрын І.П.* Яшчэ з лексікі нашай вёскі (Чамяры, Слоніmsкі р-н) // Народная словатворчасць / Рэд. А.А. Крывіцкі, І.Я. Яшкін. Мінск, 1979. С. 30–40.
- Шабашов — *Шабашов А.В.* Личные имена и родовые названия половцев в древнерусских письменных памятниках. К проблеме разграничения // Сугдейский сборник. К.; Судак, 2010. Вып. 4. С. 340–353.
- Шайжин — *Шайжин Н.* Старая Пудога с XIV по XVIII век // Памятная книжка Олонецкой губернии на 1906 год. Петрозаводск, 1906. С. 277–322.
- Шайнюк — *Шайнюк Л.В.* Волинь — зона мовних контактів // Минувле і сучасне Волині: Тези доп. та повід. II Волинської історико-краєзнавчої конф. 26–28 травня 1988 р. Луцьк, 1988. Ч. II. С. 198–199.
- Шапошников — *Шапошников А.К.* Проблема праславянских соответствий *x ~ sk ~ šč* // Труды Института русского языка им. В.В. Виноградова. Вып. 4: Этимология. М., 2015. С. 364–389.
- Шаталава — *Шаталава Л.Ф.* Беларускае дыялектнае слова. Мінск, 1975.
- Шатэрнік — Краёвы слоўнік Чэрвэншчыны / Улажыў М.В. Шатэрнік. Пад рэд. М.Я. Байкова і Б.І. Эпімаха-Шыпілы. Менск, 1929.
- Шахматов — *Шахматов А.А.* Исследования о двинских грамотах XV в. СПб., 1903.
- Швецова — *Швецова Т.В.* Материалы для словаря болгарских говоров СССР. Словарь говора села Твардицы // Статьи и материалы по болгарской диалектологии СССР / Отв. ред. С.Б. Бернштейн. М., 1952. Вып. 2. С. 84–98.
- Швидько — *Швидько Г.* Компут і ревізія Миргородського полку 1723 р. Дніпропетровськ, 2004.
- Швидько 2009 — *Швидько Г.К.* Ревізія Миргородського полку 1738 року (продовження) // Січеславський альманах: 36. наук. праць з історії українського козацтва. Дніпропетровськ, 2004. Вип. 4. С. 88–107.
- Шевченко — *Шевченко Є.І.* Українська народна тканина. К., 1999.
- Шевченко НД — *Шевченко Є.І.* Народна деревообробка в Україні: Словник народної термінології / Наук. ред. М. Кодак. К., 1997.
- Шейн — *Шейн П.В.* Дополнения к Толковому словарю Даля // Записки Академии наук. СПб., 1873. Т. XXII. № 6. (Приложение). С. 1–52.
- Шило — *Шило Г.* Наддністрянський регіональний словник. Львів; Нью-Йорк, 2008.
- Шилов 2002 — *Шилов А.Л.* Из наблюдений над берестяными грамотами // Финно-угорское наследие в русском языке / Отв. ред. А.К. Матвеев. Екатеринбург, 2002. Вып. 2. С. 145–158.

- Шилов 2010 — *Шилов А.Л.* Этнонимы и неславянские антропонимы берестяных грамот // Вопросы ономастики. Екатеринбург, 2010. № 1 (8). С. 33–54.
- Шляпин — *Шляпин В.П.* Акты Велико-Устюжского Михайло-Архангельского монастыря. Великий Устюг, 1912–1913. Ч. 1–2.
- Шпрингер — *Шпрингер О.А.* Русское диалектное *порт* как элемент гнезда **реи-* / **рои-* / **рй-* / **рй-* // Русская диалектная этимология. Материалы IV Международ. науч. конф. Екатеринбург, 22–24 октября 2002 года. Екатеринбург, 2002. С. 25–28.
- ШСД — Шематизм Самбірсько-Дрогобицької єпархії української греко-католицької церкви / Укладачі: митр. прот. Т. Гарасимчук, прот. В. Прохоренко. Дрогобич, 2014.
- Шульгач 1998 — *Шульгач В.П.* Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). К., 1998.
- Шульгач 1998а — *Шульгач В.П.* Українські етимології. 29–36 // Мовознавство. 1998. № 6. С. 40–46.
- Шульгач 2001 — *Шульгач В.П.* Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. К., 2001.
- Шульгач 2003 — *Шульгач В.П.* З історичної ойконімії Рівненщини (*Ільпин*, *Ільпибоки* в ономастичному контексті) // Наук. записки Тернопільського пед. ун-ту. Серія: Мовознавство. Тернопіль, 2003. № 1 (IX). Ч. 1. С. 167–171.
- Шульгач 2008 — *Шульгач В.П.* Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2008. Ч. 1.
- Шульгач 2008а — *Шульгач В.П.* Старожитня гідронімія України і праслов'янський ономастичний континуум // Мовознавство. 2008. № 2–3. С. 50–61.
- Шульгач 2009 — *Виктор П. Шульгач.* Болг. диал. *кѣн* в славянском апеллятивном и проприальном контексте // *Linguistique balkanique*. 2009. Т. XLVIII. № 1–2. С. 51–59.
- Шульгач 2010 — *Шульгач В.П.* Новгородские диалектизмы праславянского происхождения. 1 // Язык и традиционная культура Русского Северо-Запада: Сб. статей памяти Л.Я. Петровой / Ред.-сост. В.Л. Васильев. Великий Новгород, 2010. С. 101–107.
- Шульгач 2011 — *Виктор П. Шульгач.* Праславянские **kъrviga*, **kъrvigъ* // Балканско езикознание. София, 2011. Т. L. № 2–3. С. 39–44.
- Шульц — *Шульц А.Я.* Техническое описание рыбных и звериных промыслов на Белом и Ледовитом морях // Исследования о состоянии рыболовства в России. СПб., 1863. Т. VII. (Приложение).
- Шумаков — *Шумаков С.А.* Обзор Грамот Коллегии экономии. Вып. 5: Материалы по Владимиру, Горохову, Мурому, Суздалю, Юрьев-Польскому и Вологде / Сост. Л.И. Шохин. М., 2002.

- Шумаков Обзор₃ — *Шумаков С.А.* Обзор Грамот Коллегии экономии. Вып. 3: Верея, Волоколамск, Дмитров и Звенигород // ЧОИДР. 1912. Кн. III, отд. I. С. 1—259.
- Шумаков Обзор₄ — *Шумаков С.А.* Обзор Грамот Коллегии экономии. Вып. 4: Кострома «с товарищи» и Переславль-Залесский // ЧОИДР. 1917. Кн. II, отд. I. С. 44—336; Кн. III. С. 337—589.
- Шумаков Сотницы₁ — *Шумаков С.А.* Сотницы (1537—1597 гг.), грамоты и записи (1561—1696 гг.). Вып. 1 // ЧОИДР. 1902. Кн. II, отд. I. С. 1—272.
- Шумаков Сотницы₃ — *Шумаков С.А.* Сотницы (1554—1572 гг.), грамоты и записи (1628—1701 гг.). Вып. 3 // ЧОИДР. 1904. Кн. IV, отд. I. С. 1—214.
- Шумаков Сотницы₅ — *Шумаков С.А.* Сотницы, грамоты и записи. Вып. 5 // ЧОИДР. 1909. Кн. IV, отд. I. С. 1—116.
- Шур — *Шур В.В.* Працэсуальная дыялектная лексіка Мазыршчыны // Жывое народнае слова: Дыялекталагічны зборнік / Рэд. П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. Мінск, 1992. С. 171—176.
- Шустер-Шевц — *Шустер-Шевц Г.* Из славянского этимологического словаря // Исследования по славянскому языкознанию: Сб. в честь 60-летия проф. С.Б. Бернштейна. М., 1971. С. 474—485.
- Шукин — *Шукин М.Б.* Готский путь (готы, Рим и черняховская культура). С.-Петербург, 2005.
- ЭВИ — Электронная книга памяти “Возвращенные имена”. Режим доступа: vizs.nlr.ru/search/lists/vi/225_0.html
- ЭК — Энциклопедия казачества / Сост. Г.В. Губарев. М., 2008.
- Элиасов — *Элиасов Л.Е.* Словарь русских говоров Забайкалья. М., 1980.
- Энгель — Описание дел, хранящихся в архиве Виленского генерал-губернатора / Сост. А. Энгель. Вильна, 1869. Т. 1.
- ЭСБМ — Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / Рэд. В.У. Мартынаў. Мінск, 1978—. Т. 1—.
- ЭССЯ — Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лекс. фонд / Под ред. О.Н. Трубачева и А.Ф. Журавлева. М., 1974—. Вып. 1—.
- Юркевич — *Юркевич В.* Харківський перепис р. 1660 // Записки історично-філологічного відділу ВАН. К., 1928. Кн. XX. С. 129—173.
- Юрчанка — *Юрчанка Г.Ф.* Народнае вытворнае слова: 3 гаворкі Мсціслаўшчыны. Мінск, 1981—1985. [Ч. 1—4].
- Юрчанка НМ — *Юрчанка Г.Ф.* Народнае мудраслоўе: Слоўнік / Навук. рэд. А.А. Крывіцкі. Мінск, 2002.
- Юрчанка СНС — *Юрчанка Г.Ф.* Сучаснае народнае слова: 3 гаворкі Мсціслаўшчыны: Слоўнік / Навук. рэд. А.А. Крывіцкі. Мінск, 1988.
- ЮСМ — Юбилейный сборник Михайловского Воронежского кадетского корпуса. 1845—1895 / Сост. Ст. Зверев. Воронеж, 1898.
- Яворницький І — *Яворницький Д.І.* Словник української мови. Катеринослав, 1919. Т. I.

- Яким, Зубрицька — Яким М., Зубрицька М. З діалектології Бойківщини: іменникова словозміна, іменникова фразеологія. Дрогобич, 2003.
- Яковенко — Яковенко Н. Матеріали до персонального складу канцелярій Волині, Наддніпрянщини та Східного Поділля (Остання третина XVI — середина XVII століть) // До джерел: 36. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. Львів, 2004. Т. 1. С. 320—358.
- Якубов — Якубов К. Россия и Швеция в первой половине XVII века: Сб. материалов [...], касающихся истории взаимных отношений России и Швеции в 1616—1651 годах. М., 1897.
- Јањатовић — Јањатовић Ђ. Презимена срба у Босни. Сомбор, 1993.
- Янко — Янко М.П. Топонімічний словник України: Словник-довідник. К., 1998.
- Янкова — Янкова Т.С. Дыялектны слоўнік Лоеўшчыны. Мінск, 1982.
- ЯО — Ярославский архив дворян Викентьевых XVII века: Сб. документов / Сост. В.Н. Козляков. Науч. ред. А.А. Севастьянова. Ярославль, 1989.
- ЯОС — Ярославский областной словарь: Учеб. пособие / Науч. ред. Г.Г. Мельниченко. Ярославль, 1981—1991. [Вып. 1—10].
- ЯП — Яранский посад и уезд в Переписной книге Г.М. Юшкова 1646 года / Сообщил А. В-нь // Труды Вятской ученой архивной комиссии за 1906 г. Вятка, 1907. Т. V—VI. Отд. 3. С. 12—19.
- Ярмолович — Список населенных мест Минской губернии / Сост. В.С. Ярмолович. Минск, 1909.
- Ястремська — Ястремська Т. Традиційне гуцульське пастухування. Львів, 2008.
- Јўсееў — Јўсееў Р. Маці казала так... Мінск, 1978.
- Яшкін — Яшкін І.Я. Беларускія геаграфічныя назвы. Тапаграфія. Гідралогія. Мінск, 1971.
- ААО — Atlas altsorbischer Ortsnamentypen. Studien zu toponymischen Arealen des altsorbischen Gebietes im westslawischen Sprachraum / Hrsg. von Ernst Eichler. Leipzig, 2000—2004. H. 1—5.
- Actes d'Iviron — Actes d'Iviron. Paris, 1985. Vol. I: Des origines au milieu du XIe siècle / Éd. par J. Lefort, N. Oikonomidès, D. Papachryssanthou avec la collaboration d'H. Métréveli.
- Actes de Lavra — Actes de Lavra. Paris, 1970. Première partie: Des origines à 1204 / Éd. diplomatique par P. Lemerl, A. Guillou, N. Svoronos avec la collaboration de D. Papaghryssanthou.
- AS — Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. We Lwowie, 1887—1910. T. I—VII.
- ASJ — Atlas slovenského jazyka. Bratislava, 1959. D. I.
- Bartoš — Bartoš F. Dialektický slovník moravský. Praha, 1906. (= Archiv pro lexikografii a dialektologii. 6).

- Beneš — *Beneš J.* O českých přijmeních. Praha, 1962.
- Bernát — *Bernát L.* Obyvatel'stvo dubnickej farnosti v 17.—19. storočí vo svetle matrik. Bratislava, 2009.
- Bezljaj — *Bezljaj F.* Etimološki slovar slovenskega jezika. Ljubljana, 1976—2007. Knj. I—V.
- Bezljaj SVI — *Bezljaj F.* Slovenska vodna imena. Ljubljana, 1956—1961. I—II.
- Blanár, Matejčík — *Blanár V., Matejčík J.* Živé osobné mená na strednom Slovensku. Bratislava, 1978. D. I. Č. 1.
- BLS — Biografický Lexikón Slovenska. Martin, 2000—. T. I—.
- Borys — *Borys W.* Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 2005.
- Borys 1999 — *Borys W.* Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim. Warszawa, 1999.
- Borys, Popowska-Taborska — *Borys W., Popowska-Taborska H.* Słownik etymologiczny Kaszubszczyzny. Warszawa, 1994—2010. T. I—VI.
- Bubak — *Bubak J.* Nazwiska ludności dawnego starostwa Nowotarskiego. Wrocław etc., 1970—1971. Cz. I—II.
- Bubak Słownik — *Bubak J.* Słownik nazw osobowych i elementów identyfikacyjnych Sądecczyzny XV—XVII w. Imiona, nazwiska, przezwiska. Kraków, 1992. Cz. I—II.
- Buffa 1955 — *Buffa F.* Nárečie Dlhej Lúky v Bardejovskom okrese. Bratislava, 1955.
- Buffa 2004 — *Buffa F.* Slovník šarišských nářečí. Prešov, 2004.
- CDES — Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae / Ved. red. A. Húščava. Bratislava, 1971. T. I.
- Constantinescu — *Constantinescu N.A.* Dicționar onomastic Romînesc. București, 1963.
- Dovičičová — *Dovičičová M.* Krátky slovník nářečia slovenského záhoráckeho stupavského. Bratislava, 2000.
- Davídek — *Davídek V.* O názvech a jménech Těšínska. Opava, 1949.
- DPB — Dokumenty k protifeudálnym bojom slovenského ľudu / Na vyd. pripr. A. Gacsová. Bratislava, 1955.
- Gebauer — *Gebauer J.* Slovník staročeský. Praha, 1903—1916. D. I—II.
- Gluhak — *Gluhak A.* Hrvatski etimološki rječnik. Zagreb, 1993.
- Górnowicz — *Górnowicz H.* Dialekt Malborski. Gdańsk, 1973—1974. T. II. Zesz. 1—2.
- Gregor — *Gregor A.* Slovník nářečí slavkovsko-bučovického. Brno, 1959.
- Gregorič — *Gregorič J.* Kostelski slovar / Uredili: S. Horvat, I. Šircelj-Žnidaršič, P. Weiss. Ljubljana, 2014.
- Gusić — *Gusić I., Gusić F.* Rječnik govora Dalmatinske zagore i Zapadne Hercegovine. Zagreb, 2004.
- HA — Historický archiv. Praha, 1892—1912. Č. I—XXXVIII.
- Havlová — *Havlová E.* České názvy savců. Historicko-etymologická studie. Praha, 2010.

- Holutiak – *Holutiak-Hallick S.P.* Dictionary of Ukrainian Surnames in the United States. Georgia, 1994.
- HOS – *Historisches Ortsnamenbuch von Sachsen / Hrsg. von Ernst Eichler und Hans Walther.* Berlin, 2001. Bd I–III.
- Hruška – *Hruška J.Fr.* Dialektický slovník chodský. Praha, 1907 (= Archiv pro lexikografii a dialektologii. 7).
- HSSJ – *Historický slovník slovenského jazyka / Ved. red. M. Majtán.* Bratislava, 1991–2008. T. I–VII.
- Im. m. – *Imenik mesta. Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta u Jugoslaviji.* Beograd, 1956.
- Јаћимовић, Петровић – *Јаћимовић М., Петровић Д.* Ономастика Качера. Београд, 2003.
- Janów – *Janów J.* Słownik huculski / Oprac. i przygot. do druku J. Rieger. Kraków, 2001.
- Janyšková – *Janyšková I.* Názvy pro poslední dítě v rodině // *Studia etymologica Brunensia.* Praha, 2006. [T.] 3. S. 127–136.
- Jeżowa – *Jeżowa M.* Dawne słowiańskie dialekty Meklemburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych. Wrocław etc., 1961–1962. Cz. I–II.
- Kálal – *Kálal M.* Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. Banská Bystrica, 1923.
- Karłowicz – *Karłowicz J.* Słownik gwar polskich. Kraków, 1900–1911. T. 1–6.
- Keber – *Keber J.* Leksikon imen: onomastični kompendij. 4 dop. izd. Celje, 2008.
- Kilibarda – *Kilibarda G.M.* O postanku nekih patronima u Nikšiću i okolini // *Onomastica Jugoslavica.* 1982. Knj. 10. S. 91–103.
- Kondratiuk – *Kondratiuk M.* Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu Białostockiego. Wrocław etc., 1985.
- Korenjak – *Korenjak D.* Baldorja – zapis in slovar zahodnobriškega govora. Dobrovo v Brdih, 2012.
- Körner – *Körner S.* Die patronymischen Ortsnamen im Altsorbischen. Berlin, 1972.
- Kos – *Kos Fr.* Ob osebnih imenih pri starih Slovencih // *Letopis Matice Slovenske.* Ljubljana, 1886. S. 107–151.
- Kotík – *Kotík A.* Naše přjmení. V Praze, 1895.
- Kott – *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický / Sest. Fr. Št. Kott.* V Praze, 1878–1884. D. I–IV.
- Kott DP – *Druhý příspěvek k česko-německému Slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému / Sest. Fr. Št. Kott.* V Praze, 1901.
- Krištof – *Krištof Št.* Osobné mená bývalej Tekovskej stolice. Bratislava, 1969.
- Kronsteiner – *Kronsteiner O.* Die alpen-slavischen Personennamen. Wien, 1981.
- Kucała – *Kucała M.* Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich. Wrocław, 1957.
- Kutin – *Kutin B.* Slovar bovškega govora. Ljubljana, 2007.
- Leksik – *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske.* Zagreb, 1976.

- Lipowski — *Lipowski J.* Nazwiska z Jabłonkowa i okolic u schyłku XVII wieku. Wrocław, 2002.
- LM № 4 — Lietuvos metrika. Kn. № 4 (1479—1491). Užrašymų knyga 4. Vilnius, 2004.
- LMS 1872/1873 — Letopis Matice Slovenske za leto 1872 in 1873. Ljubljana, 1873.
- LOM — Lexikón osobností mesta Martin / Spracovali: A. Maťovčík, P. Parenička, Z. Ďuriška. Martin, 2006.
- Lorentz — *Lorentz F.* Slawische Namen Hinterpommerns (Pomorze Zachodnie). Berlin, 1964.
- LP — Leksikon priimkov. Priimki in hišna imena, povezani s širšim slovenskim narodnim prostorom. Режим доступу: <http://www.rodoslovje.com/priimki/index.htm>
- LPŽ — Lietuvių pavardžių žodynas. Vilnius, 1985—1989. T. I—II.
- Lutterer, Šrámek — *Lutterer I., Šrámek R.* Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Sborník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje. Havlíčkův Brod, 2004.
- Machek — *Machek V.* Etymologický slovník jazyka českého. 2 vyd. Praha, 1968.
- Majtán — *Majtán M.* Chronológia slovanských zložených osobných mien v Slovenčine // 12. Slovenská onomastická konferencia a 6. seminár "Onomastica a škola". Prešov 25.—26. októbra 1995. Zborník referátov. Prešov, 1996. S. 173—180.
- Majtán 1972 — *Majtán M.* Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov. Bratislava, 1972.
- Majtán 1992 — *Majtán M.* Kontinuitný vývin slovenčiny a jeho odraz vo vlastných menách // Slavica Slovaca. 1992. № 1. S. 37—51.
- Malnar — *Malnar S.* Prezimena u čabarskom kraju kroz stoljeća 1498.—1997. Drugo izd. Čabar, 2010.
- Marićová — *Marićová A.* Slovenská nárečová lexika Starej Pazovy. Stará Pazova, 2010.
- Memorial — Memorial. Режим доступу: <http://www.MEMORIAL.ru>
- Merkù — *Merkù P.* Nomi di persone e luoghi nei registri medioevali del Capitolo di San Giusto in Trieste. Trieste, 2013.
- MHS — Monumenta historica slavorum meridionalium. Povjestni spomenici južnih slavenah. I: Acta Croatica. Listine Hrvatske. Zagreb, 1863.
- Miličević — *Miličević R.* Hercegovačka prezimena. Beograd, 2005.
- Moldanová — *Moldanová D.M.* Naše přijmení. Praha, 2004.
- Muka — *Muka E.* Słownik dolnosербскеję речы а јеје наречов. М.; Praha, 1921—1928. T. I—III.
- Nieckula — *Nieckula F.* Polskie nazwy miejscowe z sufiksem -jб // Wrocławskie towarzystwo naukowe. Rozprawy komisji językowej. 1965. T. V. S. 65—147.
- NMP — Nazwy miejscowe Polski: Historia. Pohodzenie. Zmiany / Pod red. K. Rymuta. Kraków, 1996—. T. I—.

- Nosić — *Nosić M.* Prezimena zapadne Hercegovine. Rijeka, 1998.
- Novak — *Novak Fr.* Slovar beltinskega prekmurskega govora. Drugo izd. / Priredil in uredil V. Novak. Murska Sobota, 1996.
- Orel — *Orel V.* Albanian Etymological Dictionary. Leiden etc., 1998.
- Orlovský — *Orlovský J.* Gemerský nářečový slovník. Martin, 1982.
- Palkovič — *Palkovič K.* Krátky slovník nářečia slovenského záhoráckeho senického. Bratislava, 1996.
- Пamięć — *Пamięć.* Память / Составители: Я. Пшимановский, Х. Прокопчук, Р. Мурани. Пер. с польск. под ред. К. Козакевич. Варшава, 1987. Ч. 1–2.
- PKR — *Popravci kniha pánů z Rožmberka* / Vydal Fr. Mareš. V Praze, 1878.
- Pleskalová — *Pleskalová J.* Tvoření nejstarších českých osobních jmen. Brno, 1998.
- Pleteršnik — *Pleteršnik M.* Slovensko-nemški slovar. Transliterirana izd. / Ured. M. Furlan. Ljubljana, 2006. D. 1–2.
- Profous — *Profous A., Svoboda J.* Místní jmená v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny. Praha, 1947–1957. D. I–IV; 1960. D. V. / Napsali J. Svoboda, V. Šmilauer a další.
- Pușcariu — *Pușcariu S.* Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I: Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache. Heidelberg, 1905.
- Rajh — *Rajh B.* Gúčati po antùjoško: gradivo za narečni slovar severozahodno-prleškega govora. Maribor, 2010.
- Ramułt — *Słownik języka pomorskiego czyli kaszubskiego* / Zebrał i oprac. St. Ramułt. Kraków, 1893.
- Regesta — *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae.* Pragae, 1855–1885. P. I–IV.
- Regestr — *Regestr złoczyńców grodu Sanockiego 1554–1638* / Wydał O. Balzer. We Lwowie, 1891.
- Ripka — *Ripka I.* Vecný slovník dolnotrenčianských nářečí. Bratislava, 1986.
- Rječnik — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Zagreb, 1880—. T. I–.
- Rospond — *Rospond S.* Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska. Warszawa; Wrocław, 1988. T. IV.
- Rymut — *Rymut K.* Nazwiska polaków: Słownik historyczno-etymologiczny. Kraków, 1999–2001. T. I–II.
- Ryšánek — *Ryšánek Fr.* Slovník k Žilinské knize. Bratislava, 1954.
- SBS — *Slovenský biografický slovník (od roku 833 do roku 1990)* / Red. Št. Valentovič. Martin, 1986—. Zv. I–.
- Schlimpert — *Schlimpert G.* Slawische Personennamen in mittelalterlichen Quellen zur deutschen Geschichte. Berlin, 1978.
- SG — *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich.* Warszawa, 1880–1902. T. I–XV.
- SGP — *Słownik gwar polskich* / Red. J. Reichan. Kraków, 1979—. T. I–.

- SJP – Słownik języka polskiego / Pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego. Warszawa etc., 1904–1927. T. I–VIII.
- Skok – *Skok P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1971–1974. Knj. I–IV.
- SL – Slovenci v Laškem: cenni storici sulla comunità slovena nel Monfalconese / Ured. V. Klemše. Trst, 2005.
- SLL – Slovenské listy a listiny z XV. a XVI. storočia / Ed. B. Varsik. Bratislava, 1956. T. I.
- SMP – Spis miejscowości Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Warszawa, 1967.
- SN – Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych / Wydał K. Rymut. Kraków, 1992–1994. T. I–X.
- Snoj 2003 – *Snoj M.* Slovenski etimološki slovar. 2 izd. Ljubljana, 2003.
- Snoj 2009 – *Snoj M.* Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen. Ljubljana, 2009.
- Sochova – *Sochova Z.* Lašská slovní zásoba (jihovýchodní okraj západolašské oblasti). Praha, 2001.
- Soutzo – *Soutzo M.C.* Contribution de la numismatique à l'histoire du passé de la Roumanie Transdanubienne // Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine. 1916. P. 263–274.
- SP – Słownik prastłowiański / Pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc., 1974–. T. 1–.
- SSN – Slovník slovenských nářečí / Ved. red. I. Ripka. Bratislava, 1994–. T. I–.
- SSNO – Słownik staropolskich nazw osobowych / Pod red. W. Taszyckiego. Wrocław etc., 1965–1983. T. I–VI; T. VII: Suplement / Pod kier. M. Malec. Wrocław, 1984–1987.
- Stanislav – *Stanislav J.* Slovenský juh v stredoveku. 2. vyd. Bratislava, 1999–2004. D. I–II.
- Superanskaja – *Superanskaja A.V.* Suffixe und Endelemente russischer Familiennamen. Leipzig, 1997.
- Svěrák 1957 – *Svěrák Fr.* Karlovičské nářečí. Praha, 1957.
- Svěrák 1966 – *Svěrák Fr.* Nářečí na Břeclavsku a v Dolním Pomoraví. Brno, 1966.
- Sychta – *Sychta B.* Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej. Wrocław etc., 1967–1976. T. 1–7.
- Sychta SK – *Sychta B.* Słownictwo kociewskie na tle kultury ludowej. Wrocław etc., 1980. T. II: G–Ń.
- Šimundić 1982 – *Šimundić M.* Nepoznata hrvatska osobna imena XII stoljeća // Оноματοлошки прилози. Београд, 1982. III. S. 121–150.
- Šimundić 1982–1983 – *Šimundić M.* Nepoznata i manje poznata hrvatska osobna imena IX., X. i XI. stoljeća // Filologija. 1982–1983. Knj. 11. S. 159–195.
- Šimundić 1983 – *Šimundić M.* Nepoznata osobna imena i prezimena Šibenskog kraja od XII stoljeća do novijega vremena // Оноματοлошки прилози. Београд, 1983. IV. C. 179–197.
- Šimundić 1987 – *Šimundić M.* Pregršt nepoznatih hrvatskih osobnih imen // Slawistyczne studia językoznawcze. Wrocław etc., 1987. S. 397–406.

- Škrlep – *Škrlep D.* Slovar poljanskega narečja: rovtarski korpuskuli. Poudarke postavil prof. J. Dolenc. 2 dop. izd. Gorenja vas, 2010.
- Šrámek – *Šrámek R.* Moravskoslezská místní jména s Ne- // Onomastické práce. Sborník rozprav k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dr. Vladimíra Šmilauera. Praha, 1966. S. 79–87.
- Štefeková – *Štefeková E.* Lábe, Lábe ...: Lábsky nářečový slovník a všetko krásne, čo s ním súvisí. Skalica, 2006.
- Taszycki – *Taszycki W.* Rozprawy i studia polonistyczne. I: Onomastyka. Wrocław; Kraków, 1958.
- Tichoniuk – *Tichoniuk B.* Antroponimia południowej Białostocczyzny w XVI wieku. Opole, 1988.
- TP – Turzovské priezviská / Zost. I. Gajdičiar. Turzovka, 2011.
- Trautmann AP – *Trautmann R.* Die altpreußischen Personennamen. 2., unveränderte Auflage. Göttingen, 1974.
- TZ Bratislava – Telefónny zoznam. 2002–2003. Bratislava, 2002.
- TZ Nitra – Telefónny zoznam. 1988–1989. Bratislava, [1988].
- TZ Trnava – Trnava. Telefónny zoznam. 2004–2005. Trnava, 2004.
- UFP – Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku / Pripravili R. Marsina a M. Kušík. Bratislava, 1959. I–II.
- Varłyha – *Varłyha A.* Krajovy słounik Łahojščyny. New York, 1970.
- Vasmer – Wörterbuch der russischen Gewässernamen / Begr. von M. Vasmer. Berlin; Wiesbaden, 1961–1969. Bd I–V.
- Vasmer RGN – Russisches geographisches Namenbuch / Begr. von M. Vasmer. Wiesbaden, 1962–1980. Bd I–X; 1988. Bd XI (Ergänzungen und Nachträge).
- Vincenz – *Vincenz A., de.* Traité d'anthroponymie houtzoule. München, 1970.
- VZS 3 – Viri za zgodovino slovencev. Kn. 3: Urbarji slovenskega Primorja. D. 2 / Objavil V. Kos. Ljubljana, 1954.
- VZS 8 – Viri za zgodovino slovencev. Kn. 8: Ljubljanski trgovski knjigi iz prve polovice 16. stoletja / Uredil S. Vilfan. Ljubljana, 1986.
- Wenzel – *Wenzel W.* Studien zu sorbischen Personennamen. Bautzen, 1987–1994. Bd I–III.
- Zaorálek – *Zaorálek J.* Lidová rčení. Praha, 1947.
- Závodný – *Závodný A.* Hydronymia povodia Myjavý a Chvojnice: diplomová práca. Trnava, 2007.
- Zbërka – Zbërka swójbných mjen / Wot Radyserba // Časopis Maćicy Serbskeje. 1892. Lët. XLV. S. 41–47.
- Zierhoffer – *Zierhoffer K.* Nazwy miejscowe Północnego Mazowsza. Wrocław, 1957.
- ZSSP – Začasni slovar slovenskih priimkov / Odg. red. F. Bezljaj. Ljubljana, 1974.

СКОРОЧЕННЯ

Скорочення назв мов, наріч і діалектів

блр. — білоруська
болг. — болгарська
в.-луж. — верхньолужицька
д.-руськ. — давньоруська
д.-ісланд. — давньоісландська
ест. — естонська
і.-є. — індоєвропейська
кашуб. — кашубська
крим.-тат. — кримськотатарська
лит. — литовська
лтськ. — латиська
луж. — лужицька
макед. — македонська
нім. — німецька
н.-луж. — нижньолужицька
норв. — норвезька
пол. — польська
псл. — праслов'янська
рос. — російська
румун. — румунська
серб. — сербська
слвн. — словенська

слвц. — словацька
словін. — словінська
слов'ян. — слов'янська
ст.-блр. — старобілоруська
ст.-пол. — старопольська
ст.-рос. — староросійська
ст.-серб. — старосербська
ст.-слвц. — старословацька
ст.-укр. — староукраїнська
ст.-хорв. — старохорватська
ст.-чеськ. — старочеська
схв. — сербохорватська
східнослов'ян. — східно-
слов'янський
турецьк. — турецька
угорськ. — угорська
укр. — українська
фін. — фінська
хорв. — хорватська
ц.-слов'ян. — церковнослов'янська
чеськ. — чеська

Список умовних скорочень

арк. — аркуш
бот. — ботанічний
губ. — губернія
див. — дивись

діал. — діалектний
ж. — жіночий рід
зв. — зворот
зоол. — зоологічний

ін. — інший, інші
 і т. п. — і тому подібний
 кін. — кінець
 літерат. — літературний
 л. пр. — ліва притока
 м. — місто
 мн. — множина
 н. е. — наша ера
 обл. — область
 од. зб. — одиниця зберігання
 оп. — опис
 орн. — орнітологічний
 пов. — повіт
 пор. — порівняй
 п. пр. — права притока

прикм. — прикметник
 р-н — район
 Род. відм. — родовий відмінок
 р., рр. — рік, роки
 с. — село
 сер. — середній рід
 с/р — сільська (селищна) рада
 ст. — століття
 с-ще — селище
 т. с. — те саме
 ф. — фонд
 фолькл. — фольклорний
 чв. — чверть
 ч. — чоловічий рід

Скорочення назв областей України

Він. — Вінницька
 Вол. — Волинська
 Дн. — Дніпропетровська
 Дон. — Донецька
 Жит. — Житомирська
 Зак. — Закарпатська
 Зап. — Запорізька
 ІФ — Івано-Франківська
 Київ. — Київська
 Киров., Кіров. — Кіровоградська
 Луг. — Луганська
 Льв. — Львівська

Мик., Ник. — Миколаївська
 Од. — Одеська
 Полт. — Полтавська
 Рв. — Ровенська
 Сум. — Сумська
 Терн. — Тернопільська
 Харк. — Харківська
 Херс. — Херсонська
 Хм. — Хмельницька
 Черк. — Черкаська
 Черниг., Черніг. — Чернігівська
 Чернів. — Чернівецька

ІНДЕКС ПРААНТРОПОНІМІВ

*Adylbь 17	*Bezsolica 341	*Čekьglajь 211
*Agьlba 73	*Bezsolь(јь) 341	*Čekьglanь 211
*Agьlbikь 73	*Bezsolьсь 341	*Čekьglějь 212
*Agьlda 85	*Bělobokь(јь) 331	*Čekьglь 211
*Agьldajь 86	*Bělomazь 36	*Čekьgna 236
*Agьldějь 86	*Bodьlba 17	*Čekьgnь 236
*Agьldikь 86	*Bogьlda 86	*Čekьgь 275
*Agьldь 85	*Bogьlma 96	*Čekьgtь 289
*Agьlša 108	*Bokьrda 152	*Čekьgva 304
*Agьltь 112	*Bokьrdiсь 152	*Čegma 223
*Akьrča 201	*Bokьrsa 275	*Čegmьxa 224
*Akьrčь 201	*Bokьrtь 289	*Čegmь 223
*Akьrda 151	*Bokьrzь 314	*Čegmьxa 224
*Akьrdajь 151	*Bolibokь 331	*Čegmьša 224
*Akьrdь 151	*Boskьrda 152	*Čegmьnь(јь) 224
*Akьrмь 236	*Bysobokь(јь) 331	*Čegь 277
*Akьrtь 288	*Byrdaгь 317	*Čegva 304
*Akьrza 314	*Byrdьnikь 317	*Čegvaсь 305
*Akьrganь 314		*Čegvajь 305
*Asьlda 67	*Čečilimь 349	*Čegvanь 305
	*Čedьlba 17	*Čegvatьjь 306
*Bagьlda 86	*Čegьlda 86	*Čegvєть 305
*Bagьldaгь 86	*Čekьrbo 119	*Červiсь 305
*Bagьldь 86	*Čekьrda 152	*Červikь 305
*Bagьlma 96	*Čekьrdajь 152	*Červo 304
*Bakьrlь 211	*Čekьrdesь 152	*Červь 304
*Bakьrša 179	*Čekьrdь 152	*Červьka 305
*Bakьrtь 288	*Čekьrga 165	*Červьko 305
*Baskьrda 152	*Čekьrgь 165	*Červь 304
*Bezdogьnьjь 320	*Čekьrka 189	*Červьnь(јь) 305
*Bezkrьsьjь 275	*Čekьrkь 189	*Čerzь 310

- *Čila 348
 *Čilajь 349
 *Čilakъ 349
 *Čil'akъ 349
 *Čilašь 349
 *Čilějь 349
 *Čiličь 349
 *Čiligojь 349
 *Čilimъ 349
 *Čilišь 349
 *Čilo 348
 *Čilošь 348
 *Čilъ 348
 *Čilь 348
 *Čilykъ 349
 *Čitъ(jь) 348
 *Čyгса 201
 *Čyгсajь 201
 *Čyгсакъ 201
 *Čyгсанъ 202
 *Čyгсатъ(jь) 202
 *Čyгселъ 202
 *Čyгсесъ 202
 *Čyгсісь 202
 *Čyгсікъ 202
 *Čyгсімъ 202
 *Čyгсикъ 202
 *Čyгсунъ 202
 *Čyгсунъ 202
 *Čyгсь 201
 *Čyгськъ 202
 *Čyгсьль 202
 *Čyгда 155
 *Čyгдакъ 155
 *Čyгдаль 156
 *Čyгдапъ 156
 *Čyгдасъ 156
 *Čyгдашъ 156
 *Čyгdiсь 156
 *Čyгdikъ 156
 *Čyгdimъ 156
 *Čyгdinъ 156
 *Čyгdo 155
 *Čyгdoba 155
 *Čyгdobajь 156
 *Čyгdokылějь 156
 *Čyгdonъ 156
 *Čyгdoшъ 156
 *Čyгdunъ 156
 *Čyгdъ 155
 *Čyгdыkъ 156
 *Čyгdысъ 156
 *Čyгdышъ 156
 *Čyгха 171
 *Čyгханъ 172
 *Čyгхагъ 172
 *Čyгханъ(jь) 172
 *Čyгхоlъ 171
 *Čyгхонъ(jь) 172
 *Čyгхъ 171
 *Čyгхыла 172
 *Čyгка 191
 *Čyгкасъ 192
 *Čyгkadlo 192
 *Čyгkajь 192
 *Čyгканъ 192
 *Čyгкагъ 192
 *Čyгкашъ 192
 *Čyгканъ(jь) 192
 *Čyгko 191
 *Čyгkonosъ 193
 *Čyгkoqсъ 193
 *Čyгkosъ 192
 *Čyгkoшъ 192
 *Čyгkozqсъ 193
 *Čyгkqta 193
 *Čyгkqтъ 193
 *Čyгkuxa 192
 *Čyгkыль 192
 *Čyгkунъ 192
 *Čyгkысъ 192
 *Čyгkышъ 192
 *Čyгkъ 191
 *Čyгла 213
 *Čygl'a 213
 *Čyглаjь 213
 *Čygl'ajь 213
 *Čyглакъ 213
 *Čygl'акъ 213
 *Čyglějь 214
 *Čyglę 214
 *Čyglіca 214
 *Čyglіkъ 214
 *Čyglukъ 214
 *Čyglъ 213
 *Čyglъkъ 214
 *Čyglъ 213
 *Čyglъсь 214
 *Čyгта 223
 *Čyгтасъ 223
 *Čyгтаjь 223
 *Čyгтака 223
 *Čyгтакъ 223
 *Čyгтанъ 224
 *Čyгташъ 224
 *Čyгтелъ 223
 *Čyгтějь 223
 *Čyгtmіkъ 223
 *Čyгtmітъ 224
 *Čyгtmuga 223
 *Čyгtmuxa 224
 *Čyгtmъ 223
 *Čyгtmъxa 224
 *Čyгtmъkъ 223
 *Čyгtmъпоkошъjь 224
 *Čyгtmъпъ(jь) 224
 *Čyгпасъ 244
 *Čyгнахъ 242
 *Čyгп'ахъ 242
 *Čyгнаjь 240
 *Čyгп'ajь 240
 *Čyгпакъ 243
 *Čyгп'акъ 243
 *Čyгпашъ 242
 *Čyгп'ашъ 242
 *Čyгпатъ(jь) 244

- *Čьgnavъ(јь) 245
 *Čьgn'avъ(јь) 245
 *Čьnega 240
 *Čьnexa 242
 *Čьnešъ 242
 *Čьneta 244
 *Čьnetъ 244
 *Čьnežъ 240
 *Čьněja 240
 *Čьnějъ 240
 *Čьneč 241
 *Čьnědъ 240
 *Čьněga 240
 *Čьněgъ 240
 *Čьněta 244
 *Čьnica 242
 *Čьničъ 241
 *Čьnidlo 240
 *Čьniga 241
 *Čьnigъ 241
 *Čьnixa 242
 *Čьnixъ 242
 *Čьnika 241
 *Čьnikъ 241
 *Čьnišъ 242
 *Čьnita 244
 *Čьnitъ 244
 *Čьnivъ(јь) 245
 *Čьnoba 240
 *Čьnobaba 245
 *Čьnobajъ 245
 *Čьnoberstъ 245
 *Čьnobělъ 245
 *Čьnoběšъ 245
 *Čьnobogъ 246
 *Čьnoboјъ 246
 *Čьnobokъ(јь) 246, 331
 *Čьnobordъ(јь) 246
 *Čьnobogъ 246
 *Čьnobratъ 246
 *Čьnobгъvъ(јь) 246
 *Čьnobгъvъсь 246
 *Čьnobyлъ 246
 *Čьnobyлъ 246
 *Čьnodaгъ 246
 *Čьmodědъ 246
 *Čьmodol'a 246
 *Čьmodobъ 246
 *Čьnoga 241
 *Čьnogajъ 246
 *Čьnogatičъ 246
 *Čьnogatja 246
 *Čьnoglazъ 246
 *Čьnogodъ 246
 *Čьnogoјъ 247
 *Čьnogolvъ 247
 *Čьnogogъ 247
 *Čьnogogъсь 247
 *Čьnogostъ 247
 *Čьnogobъ(јь) 247
 *Čьnogobъсь 247
 *Čьnogozъ 247
 *Čьnogordъ(јь) 247
 *Čьnogъrdlo 248
 *Čьnoxa 242
 *Čьnoxvostъ 248
 *Čьnoхъ 242
 *Čьnoja 240
 *Čьnoјaгъ 248
 *Čьnojědъ 248
 *Čьnoјъ 240
 *Čьnokaмень 248
 *Čьnokонъ 248
 *Čьnokora 248
 *Čьnokorkъ 248
 *Čьnokosъ 248
 *Čьnokoзъ(јь) 248
 *Čьnokožъ(јь) 248
 *Čьnokгicъ 248
 *Čьnokунъ 248
 *Čьnokигъ 248
 *Čьnokыpакъ 248
 *Čьnolatъ 248
 *Čьnolatъсь 248
 *Čьnolicъ(јь) 248
 *Čьnolixъ(јь) 248
 *Čьnolikъ(јь) 248
 *Čьnolotъсь 248
 *Čьnolutъсь 248
 *Čьnolъbъ 249
 *Čьnomazъ 249
 *Čьnoměгъ 249
 *Čьnomigъ 249
 *Čьnomогъ 249
 *Čьnomогъсь 249
 *Čьnomordъ(јь) 249
 *Čьnomordъ 249
 *Čьnomokъ 249
 *Čьnomožъ 249
 *Čьnomъrdъ(јь) 249
 *Čьnomујъ 249
 *Čьnomyslъ(јь) 249
 *Čьnonebo 249
 *Čьnopoгъ 249
 *Čьnopoшъ 249
 *Čьnookъ(јь) 249
 *Čьnooсъ 250
 *Čьnopalъ 250
 *Čьnopеtъ(јь) 250
 *Čьnoplatъ 250
 *Čьnopplet'ъjъ 250
 *Čьnopopъ 250
 *Čьnopređъ 250
 *Čьnogodъ 250
 *Čьnogogъ 250
 *Čьnogokъ 250
 *Čьnogгътъ 250
 *Čьnogусь 250
 *Čьnoskogъ(јь) 250
 *Čьnoskuлъ(јь) 250
 *Čьnoščekъ(јь) 251
 *Čьnošъ 242
 *Čьnošъjъ(јь) 251
 *Čьnošъvъсь 251
 *Čьnota 244
 *Čьnoudъ 251

- *Čьmouxъ 251
 *Čьmonǫdъ(jь) 251
 *Čьmonoldъ 251
 *Čьmonoltъ 251
 *Čьmonolъ(jь) 251
 *Čьmonъ(jь) 245
 *Čьmozemъ 251
 *Čьmozъbъ 251
 *Čьmugъ 241
 *Čьmuxa 243
 *Čьmuxъ 243
 *Čьmukъ 244
 *Čьm'ukъ 244
 *Čьmuša 243
 *Čьmušъ 243
 *Čьmъ(jь) 239
 *Čьmьko 241
 *Čьmьkъ 241
 *Čьmьyга 241
 *Čьmьyxa 243
 *Čьmьyхъ 243
 *Čьmьyшъ 243
 *Čьmьyшъ 241
 *Čьmъ 239
 *Čьmьсь 242
 *Čьrsa 276
 *Čьrsajъ 277
 *Čьrsakъ 277
 *Čьrsanъ 277
 *Čьrsidlo 277
 *Čьrsikъ 277
 *Čьrsqta 277
 *Čьrs'ukъ 277
 *Čьrsunъ 277
 *Čьrsъ 277
 *Čьrsьkъ 277
 *Čьrsъ 276
 *Čьrsa 175
 *Čьrsakъ 176
 *Čьrsinъ 178
 *Čьrsukъ 176
 *Čьrsъ 175
 *Čьrъko 177
 *Čьrъkъ 177
 *Čьrta 293
 *Čьrtadlo 294
 *Čьrtaxa 294
 *Čьrtajъ 294
 *Čьrtaka 294
 *Čьrtakъ 294
 *Čьrtanъ 294
 *Čьrtašъ 294
 *Čьrtičъ 294
 *Čьrtidlo 294
 *Čьrtikъ 294
 *Čьrtišče 295
 *Čьrtišъ 294
 *Čьrtobajъ 295
 *Čьrtobojъ 295
 *Čьrtodъbъ 295
 *Čьrtogryzъ 295
 *Čьrtola 294
 *Čьrtolomъnъ(jь) 295
 *Čьrtolyszъ(jь) 295
 *Čьrtomigъ 295
 *Čьrtonogъ 295
 *Čьrtorъsъ 295
 *Čьrtoralъ 295
 *Čьrtoralъсь 295
 *Čьrtorplъsъ 295
 *Čьrtorolxъ 295
 *Čьrtoroъ(jь) 295
 *Čьrtororxъ 295
 *Čьrtorotъ 295
 *Čьrtorędъ 296
 *Čьrtorędъ 296
 *Čьrtorogъ 296
 *Čьrtoryjъ 296
 *Čьrtovidъ 296
 *Čьrtula 294
 *Čьrtuшъ 294
 *Čьrtъ 293
 *Čьrtъko 294
 *Čьrtъkъ 294
 *Čьrtъ 293
 *Čьrtъjъ 294
 *Čьrva 304
 *Čьrvačъ 305
 *Čьrvajъ 305
 *Čьrvakъ 305
 *Čьrvanъ 305
 *Čьrvanъ 305
 *Čьrvasъ 305
 *Čьrvasъ 305
 *Čьrvatъjъ 306
 *Čьrvějъ 305
 *Čьrvętъ 305
 *Čьrvica 305
 *Čьrvičъ 305
 *Čьrvikъ 305
 *Čьrvъ 304
 *Čьrvьkъ 305
 *Čьrvъ 304
 *Čьrvьсь 305
 *Čьrza 310
 *Čьrzely 312
 *Čьrnaъjъ 348
 *Čьvanъ 348
 *Deribolto 319
 *Deribr'uxo 319
 *Deriglazъ 319
 *Derigozъ 319
 *Derikonъ 319
 *Derikotъ 319
 *Derikoza 319
 *Derikrajъ 319
 *Derikъčьma 319
 *Derimedъčedъ 319
 *Derimoda 319
 *Deripalъ 319
 *Deripojasъ 319
 *Derizaba 319
 *Dédogyldъ 85
 *Dobrosolъ 341
 *Dobrosolъ 341

*Dogylbъ 73	*Дылбеха 11	*Дылбусъ 16
*Dogylda 86	*Дылбехъ 11	*Дылбуша 12
*Dokъma 236	*Дылбелъ 13	*Дылбушь 12
*Dokъrtъ 289	*Дылбенъ 14	*Дылбузь 16
*Doračъ 320	*Дылбеса 16	*Дылбъ 8
*Dorakъ 320	*Дылбета 16	*Дылбъка 10
*Dorba 22	*Дылбежъ 16	*Дылбъкъ 10
*Dorbadlo 22	*Дылбѣja 11	*Дылбуць 13
*Dorbanъ 22	*Дылбѣjъ 11	*Дылбуха 12
*Dorbѣjъ 22	*Дылбѣga 11	*Дылбухъ 12
*Dorbѣta 23	*Дылбиць 10	*Дылбуль 13
*Dorbišъ 22	*Дылbidlo 15	*Дылбунъ 14
*Dorbotъ 23	*Дылбиxa 12	*Дылбуга 15
*Dorбъ 22	*Дылбиxъ 12	*Дылбугъ 15
*Dorбъko 22	*Дылbикъ 10	*Дылбугъ 15
*Dorбъкъ 22	*Дылбигъ 15	*Дылбуша 12
*Dorbyшъ 22	*Дылбишъ 12	*Дылбушь 12
*Dorega 22	*Дылбишče 11	*Дылбьсь 10
*Doreгъ 22	*Дылбитъ 16	*Дылбьль 13
*Dorica 320	*Дылbizna 16	*Дылбьп'а 14
*Doriць 320	*Дылbo 8	*Дылбьпъ 14
*Dorinъ 320	*Дылboderovo 10	*Дьrba 19
*Dorъ 320	*Дылboxa 12	*Дьrbaчъ 18
*Dorъko 320	*Дылboxъ 12	*Дьrbadlo 21
*Dorъсь 320	*Дылbonoшъ 10	*Дьrбахъ 20
*Dorъпъ(jъ) 320	*Дылbonъ 14	*Дьrбajъ 20
*Дылba 8	*Дылboqъ 10	*Дьrбакъ 18
*Дылbaчъ 12	*Дылбогъ 15	*Дьrбалъ 20
*Дылbadlo 14	*Дылbosarъ 10	*Дьrбанъ 21
*Дылbaxa 11	*Дылbosъ 16	*Дьrbasъ 21
*Дылbaxъ 11	*Дылboшъ 12	*Дьrbaшъ 20
*Дылbajъ 11	*Дылbotъ 16	*Дьrbatъ(jъ) 22
*Дылbaka 12	*Дылbotъ 16	*Дьrbavъ(jъ) 20
*Дылbakъ 12	*Дылбуxa 12	*Дьrbенъ 21
*Дылb'акъ 12	*Дылбухъ 12	*Дьrbешъ 20
*Дылbanъ 13	*Дылбujъ 11	*Дьrbѣjъ 20
*Дылbanъ(jъ) 13	*Дылbuka 13	*Дьrbѣka 20
*Дылbanъ 13	*Дылbukъ 13	*Дьrbиць 20
*Дылbarъ 15	*Дылbulъ 13	*Дьrbidlo 21
*Дылbasъ 16	*Дылbunъ 14	*Дьrbикъ 20
*Дылbaшъ 11	*Дылburgъ 16	*Дьrbинъ 21
*Дылbatъ(jъ) 16	*Дылbusa 16	*Дьrbola 20

*Дьрбосъ 22	*Гылбосъ 75	*Гылдара 83
*Дьрбосъ 22	*Гылбошь 73	*Гылдагъ 83
*Дьрбошь 20	*Гылботъ 75	*Гылдагъ 83
*Дьрботъ 22	*Гылбоза 75	*Гылдасъ 84
*Дьрбусъ 22	*Гылбота 75	*Гылдасъ 78
*Дьрбушь 20	*Гылботъ 75	*Гылдатъ 85
*Дьртъ 19	*Гылбухъ 73	*Гылдєлъ 81
*Дьртъкъ 20	*Гылбуиъ 73	*Гылдєсъ 84
*Дьрбулъ 20	*Гылбукъ 74	*Гылдєжъ 80
*Дьрбунъ 21	*Гылбунъ 74	*Гылдєтъ 85
*Дьрбушъ 20	*Гылбуга 74	*Гылдика 80
*Дьрбунъ 21	*Гылбугъ 74	*Гылдиць 80
	*Гылбушъ 73	*Гылдидло 82
*Едьповокъ(жъ) 334	*Гылбъ 73	*Гылдикъ 80
	*Гылбъ(жъ) 75	*Гылдима 82
*Gnilobokъ(жъ) 331	*Гылбъкъ 74	*Гылдимъ 82
*Golobokъ(жъ) 331	*Гылбусъ 75	*Гылдинъ 82
*Гьдъгьлдъ 85	*Гылбьсь 74	*Гылдишъ 79
*Гьлба 73	*Гылбьжъ 73	*Гьлдо 76
*Гьлбаць 73	*Гьлча 93	*Гьлдоба 78
*Гьлбага 73	*Гьлчаць 94	*Гьлдобожъ 85
*Гьлбахъ 73	*Гьлчапа 94	*Гьлдобъ 78
*Гьлбайъ 73	*Гьлчапъ 94	*Гьлдобылда 85
*Гьлбакъ 73	*Гьлчєжъ 94	*Гьлдодєжъ 85
*Гьлбанъ 74	*Гьлчиць 94	*Гьлдoga 78
*Гьлбага 74	*Гьлчиць 94	*Гьлdoxa 79
*Гьлбагъ 74	*Гьлчинъ 94	*Гьлдola 81
*Гьлбагъ 74	*Гьлчугъ 94	*Гьлdomъ 82
*Гьлбасъ 75	*Гьлчукъ 94	*Гьлдонъ 83
*Гьлбасъ 73	*Гьлчугъ 94	*Гьлдонъ 83
*Гьлбатъ 75	*Гьлчь 93	*Гьлдora 83
*Гьлбанъ(жъ) 75	*Гьлчьсь 94	*Гьлдогъ 83
*Гьлбежъ 73	*Гьлчькъ 94	*Гьлдогъ 83
*Гьлбиць 74	*Гьлда 76	*Гьлдошь 84
*Гьлбикъ 73	*Гьлдаць 80	*Гьлдошь 79
*Гьлбинъ 74	*Гьлdadlo 82	*Гьлdotъ 85
*Гьлбитъ 75	*Гьлдажъ 79	*Гьлдuga 78
*Гьлбо 73	*Гьлд'ажъ 79	*Гьлдугъ 78
*Гьлbolisica 75	*Гьлдакъ 80	*Гьлduxъ 79
*Гьлbonosъ 75	*Гьлд'акъ 80	*Гьлдуиъ 80
*Гьлбонъ 74	*Гьлдалъ 81	*Гьлдукъ 81
*Гьлборъ 74	*Гьлданъ 82	*Гьлд'укъ 81

*Gьdula 81	*Gьlgola 91	*Gьlmujь 96
*Gьdulь 81	*Gьlgonь 91	*Gьlmukь 96
*Gьdulь 81	*Gьlgonь 91	*Gьlmurь 97
*Gьdunь 83	*Gьlgogь 92	*Gьlmusь 97
*Gьdunь 83	*Gьlgota 92	*Gьlmь 95
*Gьdurь 83	*Gьlgota 92	*Gьln'акь 98
*Gьdurь 83	*Gьlgotь 92	*Gьlnaшь 98
*Gьdusь 84	*Gьlgujь 91	*Gьlnikь 98
*Gьdusь 84	*Gьlgunь 91	*Gьlnь 98
*Gьduša 79	*Gьlgurь 92	*Gьlnь 98
*Gьduшь 79	*Gьlgusь 92	*Gьlpa 100
*Gьdь 76	*Gьlguшь 92	*Gьlpaць 100
*Gьdьgьdь 85	*Gьlgь 90	*Gьlpadlo 100
*Gьdьka 81	*Gьlgьь 91	*Gьlprakь 100
*Gьdьko 81	*Gьlgьгь 92	*Gьlpaгь 101
*Gьdьkь 81	*Gьlxь 109	*Gьlpaсь 101
*Gьdьга 84	*Gьlka 93	*Gьlpeka 101
*Gьdьгь 84	*Gьlkadlo 93	*Gьlplikь 101
*Gьdyчь 81	*Gьlkanь 93	*Gьlpina 101
*Gьdyga 78	*Gьlko 93	*Gьlpo 100
*Gьdyхь 79	*Gьlkunь 93	*Gьlpuхь 100
*Gьdyкь 81	*Gьlkь 93	*Gьлрь 100
*Gьdyль 82	*Gьlma 95	*Gьлрьko 101
*Gьdynь 83	*Gьлмаць 96	*Gьлрь 100
*Gьdyга 84	*Gьлмахь 96	*Gьlsa 101
*Gьdyгь 84	*Gьлmajь 96	*Gьlsadlo 102
*Gьdyгь 84	*Gьlmaka 96	*Gьlsakь 102
*Gьdysь 85	*Gьlmakь 96	*Gьls'акь 102
*Gьdysь 85	*Gьlmanь 96	*Gьlsanь 102
*Gьdyшь 79	*Gьlmarь 97	*Gьlsenь 102
*Gьdь 77	*Gьlmasь 97	*Gьlsějь 101
*Gьdьnь(ь) 83	*Gьлмашь 96	*Gьlsiць 102
*Gьlga 90	*Gьlmatь(ь) 97	*Gьlsidlo 102
*Gьlgadlo 91	*Gьlmějь 96	*Gьlsikь 102
*Gьlgajь 91	*Gьlmęзь 97	*Gьlsimь 102
*Gьlganь 91	*Gьlmęзь 97	*Gьlsinь 102
*Gьlganь 91	*Gьlmiць 96	*Gьlsonь 102
*Gьlgarь 92	*Gьlmikь 96	*Gьlsonь 101
*Gьlgarь 92	*Gьlminь 97	*Gьlsuxa 101
*Gьlgasь 92	*Gьlmojь 96	*Gьlsukь 102
*Gьlgaшь 92	*Gьlmozь 97	*Gьls'ukь 102
*Gьlgo 90	*Gьlmoť 97	*Gьlsunь 102

*Gьlsъ 101	*Gьltinъ 111	*Gьlvukъ 113
*Gьlsъko 102	*Gьltorъ 111	*Gьlvъ 112
*Gьlsъ 101	*Gьltosъ 112	*Gьlvъkъ 113
*Gьlša 103	*Gьltoša 110	*Gьlza 115
*Gьlšadlo 108	*Gьltošъ 110	*Gьlzadlo 116
*Gьlšajъ 105	*Gьltota 112	*Gьlzajъ 115
*Gьlšakъ 106	*Gьltuxa 110	*Gьlzakъ 115
*Gьlšanъ 107	*Gьltuxъ 110	*Gьlz'akъ 115
*Gьlšagъ 108	*Gьltunъ 111	*Gьlzanъ 116
*Gьlšagъ 108	*Gьltunъ 111	*Gьlzarъ 116
*Gьlšavъ(jъ) 107	*Gьlturъ 111	*Gьlzelъ 115
*Gьlšenъ 107	*Gьltъ 109	*Gьlzēja 115
*Gьlševъ 106	*Gьltъka 111	*Gьlzějъ 115
*Gьlšějъ 105	*Gьltъko 111	*Gьlzičъ 115
*Gьlšičъ 107	*Gьltъkъ 111	*Gьlzikъ 115
*Gьlšidlo 108	*Gьltъгъ 111	*Gьlzinъ 116
*Gьlšikъ 106	*Gьlty 110	*Gьlzo 115
*Gьlšimъ 108	*Gьltyxa 110	*Gьlzuъjъ 115
*Gьlšinъ 107	*Gьltynъ 111	*Gьlzukъ 115
*Gьlšukъ 106	*Gьltysъ 112	*Gьlzul'a 115
*Gьlšunъ 107	*Gьltyšъ 110	*Gьlzulъ 115
*Gьlšъ 103	*Gьltъ 109	*Gьlzulъ 115
*Gьlšъka 106	*Gьltъcъ 111	*Gьlzunъ 116
*Gьlšъko 106	*Gьlva 112	*Gьlzugъ 116
*Gьlšъkъ 106	*Gьlvacъ 113	*Gьlzъ 115
*Gьlšъnъ(jъ) 107	*Gьlvaga 112	*Gьlzъ(jъ) 115
*Gьlta 109	*Gьlvaxъ 112	*Gьlzъkъ 115
*Gьltajъ 110	*Gьlvakъ 113	*Gьlzyгъ 116
*Gьlt'ajъ 110	*Gьlv'akъ 113	*Gьlzъ 115
*Gьltakъ 110	*Gьlvanъ 113	*Gьlža 90
*Gьltalъ 111	*Gьlvacъ 113	*Gьlžanъ 91
*Gьltanъ 111	*Gьlvacъ 112	*Gьlžatъ(jъ) 92
*Gьltagъ 111	*Gьlvatъjъ 113	*Gьlžějъ 91
*Gьltagъ 111	*Gьlvějъ 112	*Gьlžičъ 91
*Gьltasъ 112	*Gьlvičъ 113	*Gьlžikъ 91
*Gьltašъ 110	*Gьlvikъ 113	*Gьlžujъ 91
*Gьlteba 110	*Gьlvinъ 113	*Gьlžunъ 91
*Gьltešъ 110	*Gьlvišъ 112	*Gьlžugъ 92
*Gьltějъ 110	*Gьlvo 112	*Gьlžъ 90
*Gьltęta 111	*Gьlvošъ 113	
*Gьltičъ 111	*Gьlvotъ 113	*Xajakъ 345
*Gьltikъ 111	*Gьlvotъ 113	*Xajikъ 346

- *Хайіть 346
 *Хайета 346
 *Хайь 345
 *Хайьсь 346
 *Хайька 345
 *Хайько 345
 *Хайькь 345
 *Хакьrda 152
 *Хlqda 346
 *Хlqdenь 347
 *Хlqdeжь 347
 *Хlqdikь 347
 *Хlqдъ 346
 *Хlqдъко 347
 *Хlqдъкь 347
 *Хlqдъ 346
 *Хlqдъсь 346
 *Хlqдънь 347
 *Ходьrba 19
 *Холобокъ(жь) 331
 *Хорокьrda 154
 *Худаць 68
 *Худажь 69
 *Худ'ажь 69
 *Худаакь 68
 *Худ'акь 68
 *Худань 69
 *Худ'ань 69
 *Худань 69
 *Худара 70
 *Хударь 70
 *Худ'арь 70
 *Худась 70
 *Худазь 68
 *Худ'азь 68
 *Худатъ(жь) 70
 *Худеба 68
 *Худень 70
 *Худежь 68
 *Худежь 70
 *Худежь 69
 *Худеькь 69
 *Худica 69
 *Худиць 69
 *Худикь 69
 *Худима 69
 *Худимъ 69
 *Худина 70
 *Худинъ 70
 *Худизна 70
 *Худжьжь 68
 *Худоба 68
 *Худобордъ(жь) 70
 *Худоjarъ(жь) 70
 *Худоjедja 70
 *Худоxудъ(жь) 71
 *Худоxуъ(жь) 71
 *Худоконь 71
 *Худокуйь 71
 *Худокьгмъ 71
 *Худолежь 71
 *Худол'убъ(жь) 71
 *Худома 69
 *Худомелъ 71
 *Худомеъ(жь) 71
 *Худомеъ(жь) 71
 *Худомъ 69
 *Худоногъ 71
 *Худоносъ 71
 *Худонъ 70
 *Худоорба 71
 *Худореъ(жь) 71
 *Худора 70
 *Худорогъ 71
 *Худоргъ 70
 *Худосъ 70
 *Худосьrсть 71
 *Худоша 68
 *Худошъ 68
 *Худошилъ 71
 *Худоžitъ 71
 *Худунъ 70
 *Худура 70
 *Худъ(жь) 67
 *Худъкь(жь) 69
 *Худъгъ 70
 *Худуць 69
 *Худуга 68
 *Худука 69
 *Худукъ 69
 *Худунъ 70
 *Худусъ 70
 *Худушъ 68
 *Худъ 68
 *Худьба 68
 *Худьсь 69
 *Худько 69
 *Худьнь(жь) 70
 *Хулобокъ(жь) 332
 *Жьгьlda 86
 *Жьгьldуйь 86
 *Жьгьldъ 86
 *Жьгьltasъ 112
 *Жьгьltъ 112
 *Жькьгъ 289
 *Жьнорокъ 324
 *Жьnosvêтъ 324
 *Жьnozогъ 324
 *Жьнъгьlda 86
 *Жьнъгьldъ 86, 324
 *Жьнъсаръсь 324
 *Жьнъсаръка 324
 *Жьнъ Sorъ 324
 *Жьнъsorъ 324
 *Kadъlba 17
 *Kadъlbajъ 17
 *Kadъlbica 17
 *Kadъlbъ 17
 *Kadъlbъкь 17
 *Kadъlbъсь 17
 *Kagьlda 87
 *Kakьrda 152
 *Kakьrviшь 304
 *Kasъlda 67

*Коѣгѣа 155	*Korbějъ 134	*Kordajъ 157
*Коѣгѣд'акъ 156	*Korbę 133	*Kordakъ 158
*Коѣгѣкъ 192	*Korbica 133	*Kordašъ 157
*Коѣгѣма 224	*Korbičъ 133	*Kordelъ 158
*Коѣгѣманъ 224	*Korbidlo 135	*Kordějъ 158
*Коѣгѣта 293	*Korbixa 133	*Kordima 158
*Kodъlba 17	*Korbikъ 132	*Kordimъ 158
*Kodъlbъ 17	*Korbišъ 133	*Kordonъ 158
*Kogъlda 87	*Korbita 136	*Kordulъ 158
*Kogъlšinъ 107	*Korbitъ 136	*Kordъ 156
*Kokъrba 119	*Korbo 131	*Kordъka 158
*Kokъrčъ 201	*Korboxa 133	*Kordъko 158
*Kokъrda 152	*Korbolъ 134	*Kordъkъ 158
*Kokъrd'акъ 152	*Korbon'a 135	*Kordъkъ(jъ) 158
*Kokъrga 165	*Korbonъ 135	*Kordyka 158
*Kokъrgačъ 165	*Korbonъ 135	*Kordyšъ 157
*Kokъrganъ 165	*Korboša 133	*Kordъnъ(jъ) 158
*Kokъrka 189	*Korbošъ 133	*Korga 169
*Kokъrmanъ 222	*Korbotъ 136	*Korgačъ 169
*Kokъrmanъ 236	*Korbota 136	*Korgajъ 170
*Kokъrmašъ 236	*Korbota 136	*Korganъ 170
*Kokъrša 179	*Korbuxa 133	*Korgaгъ 170
*Kokъrzatъ(jъ) 315	*Korbuјъ 134	*Korgoda 169
*Korba 131	*Korbukъ 134	*Korgodъ 169
*Korbačъ 134	*Korbula 134	*Korgojъ 170
*Korbaxa 133	*Korbulъ 134	*Korgoъ 170
*Korбайъ 133	*Korbunъ 135	*Korgujъ 170
*Korbakъ 134	*Korbuša 133	*Korgula 170
*Korbалъ 134	*Korbъ 131	*Korgulъ 170
*Korbanъ 135	*Korbъka 132	*Korgunъ 170
*Korbanъ 135	*Korbъkъ 132	*Korgъ 169
*Korbara 135	*Korbъza 136	*Korgъlъ 170
*Korbarъ 135	*Korbъcъ 132	*Korgъlъ 170
*Korbašъ 136	*Korčanъ 190	*Korxa 180
*Korbaša 133	*Korčaгъ 191	*Korxačъ 180
*Korbašъ 133	*Korčějъ 190	*Korxanъ 180
*Korbatъ(jъ) 136	*Korčulъ 190	*Korxонъjъ 180
*Korbexa 133	*Korčunъ 191	*Korxъ 180
*Korbelъ 134	*Korčъ 189	*Korka 189
*Korbešъ 133	*Korčъka 190	*Korkajъ 190
*Korbetъ 136	*Korčъkъ 190	*Korkanъ 190
*Korbēja 134	*Korda 156	*Korkaгъ 191

- *Korkašъ 190
 *Korko 189
 *Korkora 191
 *Korkoša 190
 *Korkošъ 190
 *Korkoza 191
 *Korkozъ 191
 *Korkoda 190
 *Korkotъ(јъ) 191
 *Korkula 190
 *Korkulъ 190
 *Korkulъ 190
 *Korkunъ 191
 *Korkъ 189
 *Korkъјъ 190
 *Korkыъ 190
 *Korlačъ 213
 *Korlakъ 213
 *Korl'акъ 213
 *Korlašъ 213
 *Korl'ašъ 213
 *Korl'ę 213
 *Korlica 213
 *Korličъ 212
 *Korlikъ 212
 *Korlъ 212
 *Korlъ 212
 *Korlъсь 213
 *Korlъko 212
 *Korlъкъ 212
 *Korma 225
 *Kormačъ 225
 *Kormajъ 225
 *Kormalъ 226
 *Kormarъ 226
 *Kormašъ 225
 *Kormelъ 225
 *Kormějъ 225
 *Kormikъ 225
 *Kormišъ 225
 *Kormola 225
 *Kormolъ 225
- *Kormula 226
 *Kormuшъ 225
 *Kormъ 225
 *Kormъka 225
 *Kormъкъ 225
 *Kormъša 225
 *Kormъza 226
 *Kormухъ 225
 *Kormушъ 225
 *Kormъсь 225
 *Korma 238
 *Kormакъ 239
 *Kornatъ(јъ) 239
 *Kornavъ(јъ) 239
 *Korničъ 239
 *Kornikъ 239
 *Kornъ 238
 *Kornъ 239
 *Kornъka 239
 *Kornъko 239
 *Kornъкъ 239
 *Kornъ 238
 *Kornъсь 239
 *Korpa 266
 *Kopрачъ 267
 *Kopрајъ 267
 *Kopракъ 267
 *Kopралъ 267
 *Kopранъ 268
 *Kopрашъ 267
 *Kopратъ(јъ) 268
 *Kopretъ 268
 *Koppešъ 267
 *Koppēja 267
 *Koppējъ 267
 *Koppičъ 267
 *Koppišъ 267
 *Koppita 268
 *Koppitъ 268
 *Koprinъ(јъ) 268
 *Koprola 267
 *Koprolъ 267
 *Kopрошъ 267
- *Korpota 268
 *Kopqoda 267
 *Kopqota 268
 *Kopul'a 267
 *Kopulъ 267
 *Kopulъ 267
 *Kopръ 266
 *Kopръka 267
 *Kopръкъ 267
 *Kopръša 267
 *Kopръшъ 267
 *Koppyga 267
 *Koppyшъ 267
 *Kopръ 266
 *Kopръсь 266
 *Korsa 275
 *Korsadlo 276
 *Korsanъ 276
 *Korsēja 276
 *Korsējъ 276
 *Korsikъ 276
 *Korsъ 275
 *Korsъka 276
 *Korsъko 276
 *Korsъкъ 276
 *Korsъ 275
 *Koršajъ 180
 *Koršičъ 180
 *Koršunъ 180
 *Koršъ 180
 *Koršъka 180
 *Koršъko 180
 *Koršъкъ 180
 *Korta 290
 *Kortačъ 291
 *Kortadlo 292
 *Kortajъ 291
 *Kort'ajъ 291
 *Kortakъ 291
 *Kort'акъ 291
 *Kortanъ 292
 *Kortašъ 293

- *Kortějъ 291
 *Kortę 291
 *Kortica 291
 *Kortičъ 291
 *Kortikъ 291
 *Kortimъ 292
 *Kortoga 292
 *Kortoxa 293
 *Kortoxъ 293
 *Kortonogъ(јъ) 293
 *Kortopolъ(јъ) 293
 *Kortoša 293
 *Kortošъ 293
 *Kortuxъ 293
 *Kortujъ 291
 *Kortunъ 292
 *Kortuša 293
 *Kortuшъ 293
 *Kortъ 290
 *Kortъјъ 291
 *Kortъkolаръ(јъ) 293
 *Kortъkonogъ(јъ) 293
 *Kortъkorqкъ(јъ) 293
 *Kortъкъ(јъ) 291
 *Kortуць 292
 *Kortyga 292
 *Kortyka 292
 *Kortушъ 293
 *Kortъ 290
 *Kortъса 291
 *Kortъсь 291
 *Kortънъ(јъ) 292
 *Korva 306
 *Korвахъ 307
 *Korvajъ 307
 *Korvakъ 307
 *Korvanъ 308
 *Korvanъ 308
 *Korvagъ 308
 *Korvagъ 308
 *Korvaša 307
 *Korvaшъ 307
 *Korvatъ(јъ) 308
 *Korvica 306
 *Korvičъ 307
 *Korvikъ 307
 *Korvinъ 308
 *Korviшъ 307
 *Korvity 309
 *Korvon'a 308
 *Korvoшъ 307
 *Korvъ 306
 *Korvъka 306
 *Korvъko 306
 *Korvъкъ 306
 *Korvъсь 306
 *Korvъјъ 308
 *Korvъjakъ 308
 *Korvъnikъ 308
 *Korza 315
 *Korzēja 315
 *Korzějъ 315
 *Korzičъ 315
 *Korzъ 315
 *Korzънъ(јъ) 315
 *Korža 169
 *Koržanъ 170
 *Koržičъ 169
 *Koržънъјъ 170
 *Kosobokъ(јъ) 332
 *Kosъlda 67
 *Kosъldajъ 67
 *Kosъldъ 67
 *Kosъldъ 67
 *Kosъrmanъ 345
 *Kožылa 76
 *Kožылдějъ 89
 *Kрасьnobokъ(јъ) 332
 *Krivobokъ(јъ) 332
 *Krivokъrdajъ 144
 *Krivomazъ 36
 *Kukobokъ(јъ) 332
 *Kъldobokъ(јъ) 332
 *Kъleqсъ 325
 *Kъličъ 325
 *Kъlo 325
 *Kъlozqбъ 325
 *Kъль 325
 *Kъль 325
 *Kъnobokъ(јъ) 332
 *Kъrba 117
 *Kъrbačъ 120
 *Kъrbadlo 126
 *Kъrbaga 120
 *Kъrbaха 122
 *Kъrbaхъ 122
 *Kъrbajъ 120
 *Kъrbaka 120
 *Kъrbakъ 120
 *Kъrb'akъ 120
 *Kъrbala 124
 *Kъrbaлъ 124
 *Kъrbaлъ 124
 *Kъrbанъ 126
 *Kъrbанъ 126
 *Kъrbaгъ 126
 *Kъrbaшъ 128
 *Kъrbaшъ 122
 *Kъrbatъ(јъ) 129
 *Kъrbavъ(јъ) 131
 *Kъrbega 120
 *Kъrbexa 123
 *Kъrbela 124
 *Kъrbelъ 124
 *Kъrbelъ 124
 *Kъrbenъ 127
 *Kъrbeшъ 128
 *Kъrbeшъ 123
 *Kъrbeta 129
 *Kъrbetъ 129
 *Kъrbějъ 120
 *Kъrbę 122
 *Kъrbędъ 122
 *Kъrbica 122
 *Kъrbičъ 121
 *Kъrbidlo 126

*Къгбиха 123	*Къгбуѣъ 123	*Къгѣиъ 196
*Къгбихъ 123	*Къгбѣсь 122	*Къгѣукъ 198
*Къгбикъ 121	*Къгѣа 193	*Къгѣула 198
*Къгбисъ 128	*Къгѣаць 196	*Къгѣуль 198
*Къгбишь 123	*Къгѣadlo 195	*Къгѣупъ 200
*Къгбитъ 130	*Къгѣага 195	*Къгѣъ 193
*Къгбо 117	*Къгѣагъ 195	*Къгѣька 198
*Къгбодѣъ 131	*Къгѣаха 196	*Къгѣько 198
*Къгбоха 123	*Къгѣайъ 196	*Къгѣькъ 198
*Къгбoла 125	*Къгѣака 196	*Къгѣьма 199
*Къгболъ 125	*Къгѣакъ 196	*Къгѣьмагъ 199
*Къгбоомъ 126	*Къгѣаль 198	*Къгѣьмагъ 199
*Къгбоопъ 127	*Къгѣанъ 199	*Къгѣьмитъ 199
*Къгбопъ 127	*Къгѣанъ 199	*Къгѣьнѣъ 200
*Къгбoсъ 128	*Къгѣагъ 200	*Къгдa 137
*Къгбoсъ 128	*Къгѣаць 196	*Къгдаць 144
*Къгбоѣа 123	*Къгѣатъ(ъ) 201	*Къгdadlo 142
*Къгбоѣъ 123	*Къгѣавъ(ъ) 195	*Къгdаха 142
*Къгботъ 130	*Къгѣeba 194	*Къгdахъ 142
*Къгбoтa 130	*Къгѣebокъ(ъ) 201, 332	*Къгdajъ 144
*Къгбoтъ 130	*Къгѣebъ 194	*Къгd'ajъ 144
*Къгбуха 123	*Къгѣebнѣъ 194	*Къгdакъ 144
*Къгбухъ 123	*Къгѣega 196	*Къгd'aka 144
*Къгбуиъ 120	*Къгѣегъ 196	*Къгd'акъ 144
*Къгбукъ 122	*Къгѣexa 196	*Къгdаль 147
*Къгбула 125	*Къгѣель 198	*Къгdаль 147
*Къгбуль 125	*Къгѣетъ 201	*Къгdanъ 149
*Къгбулъ 125	*Къгѣenvъ(ъ) 195	*Къгd'anъ 149
*Къгбулпъ 127	*Къгѣѣъ 196	*Къгdanъ 149
*Къгбусъ 128	*Къгѣiць 198	*Къгdagъ 150
*Къгбусъ 128	*Къгѣidlo 195	*Къгdasъ 150
*Къгбушь 123	*Къгѣiga 196	*Къгdasъ 150
*Къгбъ 117	*Къгѣикъ 197	*Къгdaць 142
*Къгбько 122	*Къгѣimigъ 201	*Къгd'aць 142
*Къгбькъ 122	*Къгѣimъ 199	*Къгdatъ(ъ) 151
*Къгбуць 122	*Къгѣinъ 200	*Къгdavъ(ъ) 151
*Къгбукъ 122	*Къгѣiоъ 201	*Къгdaзь 142
*Къгбула 125	*Къгѣitъ 201	*Къгdeba 141
*Къгбулпъ 128	*Къгѣivojъ 201	*Къгdexa 143
*Къгбуysa 128	*Къгѣuga 196	*Къгdexъ 143
*Къгбуysъ 128	*Къгѣухa 196	*Къгdelъ 147
*Къгбуysъ 128	*Къгѣухъ 196	*Къгdenъ 149

*Kьrdesъ 150	*Kьrdovagъ 155	*Kьrgala 162
*Kьrdeša 143	*Kьrdovęгъ 155	*Kьrgalъ 162
*Kьrdešъ 143	*Kьrdota 151	*Kьrgalъ 162
*Kьrdetъ(jъ) 151	*Kьrdotъ 151	*Kьrganъ 163
*Kьrdežъ 151	*Kьrduхъ 143	*Kьrgagъ 164
*Kьrděča 145	*Kьrd'uxъ 143	*Kьrgagъ 164
*Kьrdějъ 144	*Kьrdujъ 144	*Kьrgasъ 164
*Kьrděka 145	*Kьrdukъ 147	*Kьrgaša 161
*Kьrdęba 141	*Kьrd'ukъ 147	*Kьrgašъ 161
*Kьrdębъ 141	*Kьrdula 148	*Kьrgata 164
*Kьrdęga 142	*Kьrdulъ 148	*Kьrgatъ 164
*Kьrdęta 151	*Kьrdulъ 148	*Kьrgavъjъ 164
*Kьrdičъ 146	*Kьrdunъ 150	*Kьrgo 158
*Kьrdidlo 142	*Kьrdusъ 151	*Kьrgoda 160
*Kьrdixa 143	*Kьrduša 143	*Kьrgojъ 160
*Kьrdixъ 143	*Kьrdušъ 143	*Kьrgola 162
*Kьrdikъ 146	*Kьrdъ 137	*Kьrgolъ 162
*Kьrdimъ 148	*Kьrdъ(jъ) 137	*Kьrgolъ 162
*Kьrdinъ 149	*Kьrdъka 145	*Kьrgoma 163
*Kьrdisъ 150	*Kьrdъko 145	*Kьrgonъ 163
*Kьrdiša 143	*Kьrdъkъ 145	*Kьrgonъ 163
*Kьrdišъ 143	*Kьrdučъ 147	*Kьrgoralъ 165
*Kьrditъ 151	*Kьrdyga 142	*Kьrgorolъ 165
*Kьrdivъ(jъ) 151	*Kьrdyxъ 143	*Kьrgorolъ 165
*Kьrdo 137	*Kьrdykъ 147	*Kьrgosъ 164
*Kьrdoba 141	*Kьrdyla 148	*Kьrgoša 161
*Kьrdobajъ 154	*Kьrdylъ 148	*Kьrgošidlo 165
*Kьrdobъ 141	*Kьrdylъ 148	*Kьrgota 164
*Kьrdoda 141	*Kьrdynъ 150	*Kьrgotъ 164
*Kьrdolъbъjъ 154	*Kьrdyсъ 150	*Kьrgodъ 160
*Kьrdolъ 148	*Kьrdušъ 143	*Kьrgotъ 164
*Kьrdoma 148	*Kьrdъ 141	*Kьrgujъ 160
*Kьrdomъ 148	*Kьrdъcъ 146	*Kьrgula 162
*Kьrdonogъjъ 154	*Kьrdыъ 148	*Kьrgulъ 162
*Kьrdonъ 149	*Kьrdъnъ 149	*Kьrgulъ 162
*Kьrdonъ 149	*Kьrga 158	*Kьrgunъ 164
*Kьrdopahъjъ 154	*Kьrgačъ 161	*Kьrgunъ 164
*Kьrdopohъjъ 154	*Kьrgaga 160	*Kьrgusъ 164
*Kьrdopohъcъ 154	*Kьrgaxa 161	*Kьrguшъ 161
*Kьrdorqkъjъ 154	*Kьrgajъ 160	*Kьrguza 165
*Kьrdosъ 151	*Kьrgaka 161	*Kьrguzъ 165
*Kьrdoшъ 143	*Kьrgakъ 161	*Kьrgъ 158

*Кыгыль 162	*Кыркаль 184	*Кыркота 187
*Кыгуль 162	*Кыркапъ 185	*Кыркотъ 187
*Кыгунъ 164	*Кыркапъ 185	*Кыркотъ 187
*Кыгузь 164	*Кыркара 186	*Кыркуха 182
*Кыгузь 161	*Кыркась 186	*Кыркухъ 182
*Кыгутъ 164	*Кыркась 182	*Кыркуйъ 183
*Кыгузь 165	*Кыркатъ(йъ) 187	*Кыркула 185
*Кыгха 170	*Кыркавъйъ 188	*Кыркуль 185
*Кыгхась 171	*Кырко 180	*Кыркуль 185
*Кыгхадло 172	*Кыркобъ 182	*Кыркунъ 185
*Кыгхажъ 171	*Кыркода 182	*Кыркура 186
*Кыгхалъ 171	*Кыркодѣль 188	*Кыркугъ 186
*Кыгхалъ 171	*Кыркодивъйъ 188	*Кыркусь 186
*Кыгхана 172	*Кыркодола 188	*Кыркусь 186
*Кыгханъ 172	*Кыркодоъ 188	*Кыркуша 182
*Кыгханъ 172	*Кыркоха 182	*Кыркушь 182
*Кыгхата 173	*Кыркохъ 182	*Кыркъ 180
*Кыгхатъ 173	*Кырколубъ 188	*Кыркыла 184
*Кыгханъ(йъ) 172	*Кыркола 184	*Кыркыль 184
*Кыгхо 170	*Кырколь 184	*Кыркыль 184
*Кыгхолъ 171	*Кыркомата 188	*Кыркуць 184
*Кыгхолъ 171	*Кыркомельсь 188	*Кыркуль 185
*Кыгхотъ 172	*Кыркомъ 183	*Кыркунъ 186
*Кыгхороль 173	*Кыркопозъ 189	*Кыркузь 187
*Кыгхота 173	*Кыркопъ 185	*Кыркуша 183
*Кыгхотъ 173	*Кыркопъ 185	*Кыркушь 183
*Кыгхонъ(йъ) 172	*Кыркофъ 189	*Кыркутъ 188
*Кыгхота 173	*Кыркога 186	*Кыгла 202
*Кыгхотъ 173	*Кыркогъ 186	*Кыглаць 208
*Кыгхуць 171	*Кыркогъ 186	*Кыглага 205
*Кыгхула 172	*Кыркоса 186	*Кыгл'ага 205
*Кыгхуль 172	*Кыркосъ 186	*Кыгл'агъ 205
*Кыгхуль 172	*Кыркоша 182	*Кыглахъ 206
*Кыгхунъ 172	*Кыркошь 182	*Кыгл'ахъ 206
*Кыгхунъ 172	*Кыркота 187	*Кыглайъ 207
*Кыгхъ 170	*Кыркотъ 187	*Кыгл'ажъ 207
*Кыгхыль 172	*Кыркотъ 187	*Кыглакъ 207
*Кырка 180	*Кыркотъ 187	*Кыгл'акъ 207
*Кыркась 184	*Кыркотъ 187	*Кыгланъ 209
*Кыркадло 183	*Кыркотъ 187	*Кыгл'анъ 209
*Кыркакъ 184	*Кыркоуць 189	*Кыгласъ 210
*Кыркайъ 183	*Кыркотъ 187	*Кыгласъ 210
	*Кыркоуць 189	
	*Кыркоуць 189	
	*Кырковъ(йъ) 188	
	*Кыркоза 188	
	*Кыркозь 188	
	*Кыркѣда 182	

*Кьrlašь 206	*Кьrluсь 210	*Кьгтєжь 216
*Кьrl'аšь 206	*Кьrl'уsь 210	*Кьгтiчь 218
*Кьrlata 210	*Кьrluša 206	*Кьгmidlo 215
*Кьrlatь 210	*Кьrluшь 206	*Кьгmiga 215
*Кьrleba 205	*Кьrlъ 202	*Кьгmigozь 222
*Кьrleпь 210	*Кьrlъкь 205	*Кьгmikь 217
*Кьrlešь 206	*Кьrlyчь 209	*Кьгminь 220
*Кьrleta 211	*Кьrlyga 206	*Кьгmись 221
*Кьrletь 211	*Кьrlyka 209	*Кьгmo 214
*Кьrleža 205	*Кьrlyкь 209	*Кьгmodějь 222
*Кьrležь 205	*Кьrlyшь 207	*Кьгmojaгь(жь) 222
*Кьrlēja 207	*Кьrlъ 202	*Кьгmojaгьсь 222
*Кьrlējь 207	*Кьrlьсь 205	*Кьгmola 219
*Кьrlę 205	*Кьгma 214	*Кьгmolь 219
*Кьrlędь 205	*Кьгmaшь 217	*Кьгmonь 220
*Кьrlica 205	*Кьгmaga 215	*Кьгmogь 221
*Кьrliчь 204	*Кьгmaха 215	*Кьгmogь 221
*Кьrliga 206	*Кьгmaхь 215	*Кьгmosь 221
*Кьrlika 204	*Кьгmajь 216	*Кьгmoшь 216
*Кьrlikь 204	*Кьгmaka 217	*Кьгmota 222
*Кьrlimь 209	*Кьгmakь 217	*Кьгmoza 222
*Кьrlinь 210	*Кьгmala 218	*Кьгmotь 222
*Кьrlišь 207	*Кьгmalь 218	*Кьgmuga 215
*Кьrlita 211	*Кьгmanь 219	*Кьgmuxa 216
*Кьrlitь 211	*Кьгmara 221	*Кьgmuxь 216
*Кьrlo 202	*Кьгmagь 221	*Кьгmuикь 218
*Кьrloba 205	*Кьгmagь 221	*Кьгmunь 221
*Кьrloxa 206	*Кьгmasь 221	*Кьgmusь 221
*Кьrlomь 209	*Кьгmaša 215	*Кьgmuša 216
*Кьrlonь 210	*Кьгmaшь 215	*Кьgmuшь 216
*Кьrlosь 210	*Кьгmatь 221	*Кьgmuzь 222
*Кьrloшь 206	*Кьгmazь 222	*Кьгmъ 214
*Кьrlota 211	*Кьгmazь 222	*Кьгmъka 218
*Кьrlotь 211	*Кьгmazь 222	*Кьгmъko 218
*Кьrlota 211	*Кьgmela 218	*Кьгmъкь 218
*Кьrlotь 211	*Кьgmelь 218	*Кьгmъзь 222
*Кьrl'uga 206	*Кьгmenь 220	*Кьgmuga 215
*Кьrluxa 206	*Кьгmesь 221	*Кьgmuka 218
*Кьrlukь 208	*Кьгmeša 216	*Кьgmusa 221
*Кьrl'uka 208	*Кьгmeшь 216	*Кьgmusь 221
*Кьrl'ukь 208	*Кьгmeta 221	*Кьgmuša 216
*Кьrluna 210	*Кьгmetь 221	*Кьgmушь 216

- *Кътмута 222
 *Кътмуза 222
 *Кътмузь 222
 *Кътмьсь 218
 *Кътмьль 218
 *Кътмьпъль 221
 *Кътма 226
 *Кътмаць 233
 *Кътм'аць 233
 *Кътмага 230
 *Кътмаха 230
 *Кътмахъ 230
 *Кътмажь 231
 *Кътм'ажъ 231
 *Кътмака 232
 *Кътмакъ 232
 *Кътм'акъ 232
 *Кътмалъ 233
 *Кътманъ 233
 *Кътмара 234
 *Кътмагъ 234
 *Кътмасъ 234
 *Кътмашь 230
 *Кътмать(жь) 234
 *Кътманъ(жь) 236
 *Кътмега 230
 *Кътмелъ 233
 *Кътмесъ 234
 *Кътмешь 231
 *Кътмета 235
 *Кътметъ 235
 *Кътмежа 230
 *Кътмежь 230
 *Кътмѣжь 232
 *Кътмѣкъ 233
 *Кътмѣ 230
 *Кътмѣдъ 230
 *Кътмѣгъ 230
 *Кътмѣса 228
 *Кътмѣсь 229
 *Кътmidlo 233
 *Кътміхъ 231
 *Кътмікъ 229
 *Кътміšче 232
 *Кътмішь 231
 *Кътміть(жь) 235
 *Кътмо 226
 *Кътмоба 230
 *Кътмобажъ 236
 *Кътмобѣда 237
 *Кътмобѣдъ 237
 *Кътmodоbъ 237
 *Кътmodудъ 237
 *Кътmoga 230
 *Кътмоха 231
 *Кътmoxvostъ 237
 *Кътмохъ 231
 *Кътmokотъ 237
 *Кътmolѣжь 237
 *Кътmomaзъ 237
 *Кътmonогъ(жь) 237
 *Кътmonосъ(жь) 237
 *Кътmoоsъ 237
 *Кътmopальсь 237
 *Кътmopольсь 237
 *Кътmoroкъ 237
 *Кътmosъ 234
 *Кътmoшь 231
 *Кътmota 235
 *Кътmotъ 235
 *Кътmouxъ 237
 *Кътmoulъ 238
 *Кътmovaгъ 238
 *Кътmonovоъ 238
 *Кътmonвъ(жь) 236
 *Кътmoza 236
 *Кътmozъ 236
 *Кътmota 235
 *Кътmotъ 235
 *Кътmuxъ 231
 *Кътм'уха 231
 *Кътmuйъ 232
 *Кътmukъ(жь) 233
 *Кътm'ukъ 233
 *Кътmulъ 233
 *Кътmustъ 234
 *Кътmuša 231
 *Кътmuшь 231
 *Кътм'ушь 231
 *Кътмъ 226
 *Кътмъль 228
 *Кътмъка 229
 *Кътмъкъ 229
 *Кътmуга 230
 *Кътмуха 231
 *Кътмушь 231
 *Кътмута 236
 *Кътмутъ 236
 *Кътмъ 226
 *Кътмьсь 228
 *Къгра 251
 *Къграць 256
 *Къgradlo 261
 *Къграха 254
 *Къграхъ 254
 *Къгражь 255
 *Къграка 255
 *Къгракъ 255
 *Къгр'акъ 255
 *Къграль 259
 *Къгранъ 261
 *Къгранъ 261
 *Къграгъ 263
 *Къграгъ 263
 *Къграсъ 263
 *Къграша 254
 *Къграшь 254
 *Къгратъ(жь) 263
 *Къгранвъжь 259
 *Къгрега 254
 *Къгрелъ 259
 *Къгрелъ 259
 *Къгрель 262
 *Къгреса 263
 *Къгресъ 263
 *Къгрешь 254

*Кърета 264	*Кърихъ 254	*Кърсиць 272
*Къреть 264	*Къриль 260	*Кърsidlo 272
*Кърень 259	*Къринъ 262	*Кърsigъ 270
*Къреза 265	*Кърисуъ 263	*Кърsika 271
*Кърезъ 265	*Кърисуъ 254	*Кърsикъ 271
*Кърѣжъ 255	*Къризъ 265	*Кърsimъ 272
*Кърѣка 257	*Къръ 251	*Кърsinъ 273
*Кърѣкъ 257	*Къръка 257	*Кърsитъ 275
*Кърѣ 259	*Къръко 257	*Кърso 268
*Кърpica 258	*Къръща 255	*Кърsoba 270
*Кърpиць 258	*Кърътъ 265	*Кърsobajъ 275
*Кърpidlo 261	*Кърруъ 257	*Кърsobъ 270
*Кърpика 257	*Кърруль 260.	*Кърsoga 270
*Кърpикъ 257	*Къррунь 263	*Кърsomotъ 275
*Кърpимъ 261	*Кърруъ 263	*Кърsomъ 273
*Кърpина 262	*Кърруъ 255	*Кърsonogъ 275
*Кърpинъ 259	*Кърpyта 265	*Кърsonъ 274
*Кърpиъ 263	*Кърpyтъ 265	*Кърsogъ 275
*Кърpисърпъ 265	*Кърpyза 265	*Кърsota 275
*Кърpишъ 254	*Кърpyзъ 265	*Кърsotъ 275
*Кърpita 264	*Кърръсь 258	*Кърsukъ 272
*Кърpитъ 264	*Кърръль 260	*Кърs'ukъ 272
*Кърpивъ(жъ) 259	*Кърръньжъ 259	*Кърsulъ 272
*Кърpiza 265	*Кърsa 268	*Кърsulъ 272
*Кърро 251	*Кърсаъ 271	*Кърsunъ 274
*Кърробожъ 266	*Кърsadlo 272	*Кърsunъ 274
*Кърроль 260	*Кърsajъ 270	*Кърсъ 268
*Кърромигъ 266	*Кърsaka 270	*Кърсъко 271
*Кърромуъ 266	*Кърsakъ 270	*Кърсъкъ 271
*Кърропосъ(жъ) 266	*Кърs'акъ 270	*Кърsyкъ 272
*Кърронъ 262	*Кърsalъ 272	*Кърсъ 268
*Кърроqъ 266	*Кърsanъ 273	*Кърсънь(жъ) 274
*Кърроъ 263	*Кърsanъ 273	*Кърsa 174
*Къррошъ 254	*Кърсаръ 275	*Кърsajъ 175
*Къррота 265	*Кърсаръ 275	*Кърsакъ 175
*Кърротъ 265	*Кърsavъ(жъ) 275	*Кърsanъ 178
*Кърроухъ 266	*Кърselъ 272	*Кърсаръ 179
*Кърронъ 259	*Кърsenъ 273	*Кърsavъжъ 175
*Кърpota 265	*Кърsetъ 275	*Кърselъ 177
*Кърpотъ 265	*Кърсѣжъ 270	*Кърseвѣгъ 179
*Кърpuga 254	*Кърсѣка 271	*Кърseвъ 175
*Кърриха 254	*Кърсѣкъ 271	*Кърsibъ 175

- *Кърšibordъ 179
 *Кърšica 177
 *Кърšićъ 177
 *Кърšidlo 178
 *Кърšigorъ 179
 *Кърšikъ 177
 *Кърšigъ 179
 *Кърšita 179
 *Кърšitъ 179
 *Кърšukъ 176
 *Кърšulъ 178
 *Кърšulъ 178
 *Кърšunъ 178
 *Кърšъ 174
 *Кърšька 176
 *Кърšько 176
 *Кърšькъ 176
 *Кърšьль 177
 *Кърšьпъ 179
 *Кърта 278
 *Къртаць 282
 *Къртадло 285
 *Къртага 280
 *Къртахъ 280
 *Къртажъ 282
 *Кърт'ажъ 282
 *Къртакъ 282
 *Кърт'акъ 282
 *Кърталъ 285
 *Къртанъ 286
 *Къртанъ 286
 *Къртагъ 287
 *Къртагъ 287
 *Къртаъ 287
 *Къртаъ 280
 *Кърт'аъ 280
 *Къртатаъ(йъ) 288
 *Къртавъ(йъ) 284
 *Къртега 280
 *Къртехъ 281
 *Къртель 284
 *Къртенъ 286
 *Къртеъ 288
 *Къртеъ 281
 *Къртевъ 284
 *Къртѣжъ 282
 *Къртѣ 283
 *Кърtica 283
 *Къртиць 283
 *Кърtidlo 286
 *Кърtixa 281
 *Кърtikъ 283
 *Кърtimъ 286
 *Кърtinъ 286
 *Кърtisъ 288
 *Кърtiša 281
 *Кърtiшъ 281
 *Кърто 278
 *Кърtoba 280
 *Кърtobajъ 289
 *Кърtobъ 280
 *Кърtogodъ 289
 *Кърtogonъ 290
 *Кърtogozъ 290
 *Къртоха 281
 *Къртохъ 281
 *Кърtolаръ 290
 *Кърtolъ 285
 *Кърtolъ 285
 *Кърtoma 286
 *Кърtomazъ 290
 *Кърtometъ 290
 *Кърtomirъ 290
 *Кърtomъ 286
 *Кърtomysъ 286
 *Кърtonogъ 286
 *Кърtonoшъ(йъ) 286
 *Кърtonъ 287
 *Кърtookъ(йъ) 290
 *Кърtoqъ 290
 *Кърtoroшъ(йъ) 290
 *Кърtoшъ 288
 *Кърtoшъ 281
 *Кърtota 288
 *Кърtotъ 288
 *Кърtouшъ(йъ) 290
 *Кърtonъ(йъ) 284
 *Кърtozъ 288
 *Кърtoъ 288
 *Къртугъ 280
 *Къртуха 281
 *Къртухъ 281
 *Къртужъ 282
 *Къртукъ 284
 *Кърtula 285
 *Кърtulъ 285
 *Кърtulъ 285
 *Кърtuna 287
 *Кърtunъ 287
 *Кърtusъ 288
 *Кърtuša 281
 *Кърtuшъ 281
 *Кърtuzъ 288
 *Къртъ 278
 *Къртъжъ 284
 *Къртъка 283
 *Къртъко 283
 *Къртъкъ 283
 *Къртуць 283
 *Къртуга 280
 *Къртухъ 281
 *Къртука 283
 *Къртукъ 283
 *Къртуль 285
 *Къртунъ 286
 *Къртуга 287
 *Кърtysa 288
 *Кърtyсъ 288
 *Кърtyшъ 281
 *Къртыль 285
 *Къртыль(йъ) 284
 *Кърва 296
 *Кърваць 300
 *Кърvaga 297
 *Кърvagъ 297
 *Кърvахъ 298

- *Кьгвајь 299
 *Кьгвака 299
 *Кьгвакь 299
 *Кьгв'акь 299
 *Кьгваль 301
 *Кьгвань 301
 *Кьгвагь 302
 *Кьгвагь 302
 *Кьгвась 302
 *Кьгвась 302
 *Кьгвазь 298
 *Кьгвать(јь) 302
 *Кьгвель 301
 *Кьгвешь 302
 *Кьгвета 303
 *Кьгветь 303
 *Кьгвѣјь 299
 *Кьгвѣка 300
 *Кьгвѣдь 297
 *Кьгвѣга 298
 *Кьгвика 301
 *Кьгвиць 300
 *Кьгвига 298
 *Кьгвиго 298
 *Кьгвигь 298
 *Кьгвикь 300
 *Кьгвила 301
 *Кьгвиль 301
 *Кьгвинь 301
 *Кьгвишь 299
 *Кьгвита 303
 *Кьгвить 303
 *Кьгвижьнѣјь 298
 *Кьгво 296
 *Кьгводѣјь 304
 *Кьгвогь 302
 *Кьгвосагь(јь) 304
 *Кьгвосагьнѣјь 304
 *Кьгвосѣкь 304
 *Кьгвошь 299
 *Кьгвота 304
 *Кьгвоть 304
- *Кьгвуга 298
 *Кьгв'уга 298
 *Кьгвухь 299
 *Кьгвујь 299
 *Кьгвукь 300
 *Кьгвуль 301
 *Кьгвусть 302
 *Кьгвушь 299
 *Кьгвнь 296
 *Кьгвнькь 300
 *Кьгвуса 302
 *Кьгвусть 302
 *Кьгвньсь 300
 *Кьгза 309
 *Кьгзадло 311
 *Кьгзаха 311
 *Кьгзайь 311
 *Кьгзакь 311
 *Кьгз'акь 311
 *Кьгзань 313
 *Кьгзega 311
 *Кьгзель 312
 *Кьгзень 313
 *Кьгзеть 314
 *Кьгзѣјь 311
 *Кьгзидло 311
 *Кьгзиха 311
 *Кьгзикь 312
 *Кьгзимь 312
 *Кьгзина 314
 *Кьгзинь 314
 *Кьгзо 309
 *Кьгзоба 310
 *Кьгзобь 310
 *Кьгзоль 312
 *Кьгзомь 313
 *Кьгзонь 313
 *Кьгзоть 314
 *Кьгзоватъјь 314
 *Кьгзуха 311
 *Кьгзуйь 311
 *Кьгзукь 312
- *Кьгз'укь 312
 *Кьгзуль 312
 *Кьгзунь 313
 *Кьгзунь 313
 *Кьгзъ 309
 *Кьгзъкь 312
 *Кьгзыка 312
 *Кьгзугь 314
 *Кьгзъ 309
 *Кьгзы'а 312
 *Кьгзыль 312
 *Кьгзынь(јь) 313
 *Кьгža 165
 *Кьгžaga 166
 *Кьгžайь 166
 *Кьгžакь 166
 *Кьгžалъ 167
 *Кьгžаль 167
 *Кьгžань 167
 *Кьгžагь 168
 *Кьгžать(јь) 168
 *Кьгžava 168
 *Кьгžавъјь 168
 *Кьгžeba 166
 *Кьгžebokь 169
 *Кьгžega 166
 *Кьгžexa 166
 *Кьгžejѣдь 169
 *Кьгžель 167
 *Кьгžень 168
 *Кьгžевъ(јь) 169
 *Кьгžѣјь 166
 *Кьгžє 168
 *Кьгžiць 167
 *Кьгžidlo 168
 *Кьгžикь 167
 *Кьгžимь 167
 *Кьгžинь 168
 *Кьгžивъјь 169
 *Кьгžуйь 166
 *Кьгžукь 167
 *Кьгžунь 168

- *Кыѣ 165
 *Кыѣсь 166
 *Кыѣко 167
 *Кыѣкъ 167
 *Кыѣнь 168
 *Леѣбокъ(ѣ) 332
 *Лѣгорѣ 43
 *Лѣхорѣ 42
 *Магыда 67, 87
 *Макѣдѣ 152
 *Макѣдо 152
 *Макѣдъ 152
 *Макѣгъ 212
 *Макѣта 289
 *Макѣтъ 289
 *Малорѣ 42
 *Маскѣда 152
 *Масыдъ 68
 *Маза 35
 *Мазаць 37
 *Мазадло 38
 *Мазага 36
 *Мазажъ 36
 *Маз'ажъ 36
 *Мазака 37
 *Мазакъ 37
 *Маз'акъ 37
 *Мазанъ(ѣ) 39
 *Маз'анъ 39
 *Мазаръ 40
 *Маз'аръ 40
 *Мазаръ 40
 *Маз'аръ 40
 *Мазатъ(ѣ) 41
 *Мазанъ(ѣ) 41
 *Мазеба 36
 *Мазень 39
 *Мазета 41
 *Мазетъ 41
 *Мазевъ 40
 *Мазѣја 36
 *Мазѣѣ 36
 *Мазѣка 37
 *Мазѣкъ 37
 *Мазѣ 41
 *Мазѣць 37
 *Мазидло 38
 *Мазѣха 36
 *Мазѣка 37
 *Мазѣкъ 37
 *Мазѣмъ 39
 *Мазѣна 39
 *Мазѣнъ 39
 *Мазѣгъ 40
 *Мазѣтъ 41
 *Мазло 38
 *Мазо 35
 *Мазоха 36
 *Мазохъ 36
 *Мазолъ 38
 *Мазонъ 39
 *Мазогъ 40
 *Мазонъ 40
 *Мазота 41
 *Мазотъ 41
 *Мазуга 36
 *Мазухъ 37
 *Мазужъ 36
 *Мазука 37
 *Мазукъ 37
 *Мазула 38
 *Мазулъ 38
 *Мазулъ 38
 *Мазуна 39
 *Мазунъ 39
 *Мазура 40
 *Мазуръ 40
 *Мазъ 35
 *Мазѣѣ 36
 *Мазѣка 37
 *Мазѣко 37
 *Мазѣкъ 37
 *Мазыга 36
 *Мазыка 37
 *Мазыкъ 37
 *Мазыль 38
 *Мазунъ 39
 *Мазыга 40
 *Мазуръ 40
 *Мазъ 35
 *Мазьсь 38
 *Мазько 37
 *Мазьница 39
 *Мазьникъ 39
 *Мазьнѣѣ 39
 *Мѣза 28
 *Мѣзажъ 28
 *Мѣз'ажъ 28
 *Мѣз'ака 28
 *Мѣзакъ 28
 *Мѣз'акъ 28
 *Мѣзанъ 30
 *Мѣзанъ(ѣ) 32
 *Мѣзел 29
 *Мѣзенъ 31
 *Мѣзенъ 31
 *Мѣзетъ 31
 *Мѣзевъ 32
 *Мѣзѣѣ 28
 *Мѣзѣка 29
 *Мѣзѣ 32
 *Мѣзиць 29
 *Мѣзѣка 29
 *Мѣзѣкъ 29
 *Мѣзѣла 29
 *Мѣзилъ 29
 *Мѣзима 30
 *Мѣзинъ 30
 *Мѣзинѣѣ 30
 *Мѣзиньсь 30
 *Мѣзитъ 31
 *Мѣзокъ 29
 *Мѣзонъ 31
 *Мѣзонъ 31

- *Mězookъ(йь) 29
 *Mězoušъ(йь) 32
 *Mězovъ 32
 *Mězota 32
 *Mězotъ 32
 *Mězuga 29
 *Měz'ukъ 29
 *Mězula 29
 *Mězulъ 29
 *Mězunъ 31
 *Mězunъ 31
 *Mězura 31
 *Měz'ura 31
 *Mězurgъ 31
 *Měz'urgъ 31
 *Mězъ 28
 *Mězъka 29
 *Mězъko 29
 *Mězъкъ 29
 *Mězъкъйь 29
 *Mězynъ 31
 *Mězъ 28
 *Mězъko 29
 *Mězъnъ(йь) 30
 *Mędlica 327
 *Mędlikъ 327
 *Mędlo 327
 *Mędlъko 327
 *Mogъlda 87
 *Mogъldanъ 87
 *Mojakъ 328
 *Mojanъ 328
 *Mojeta 327
 *Mojica 328
 *Mojičъ 328
 *Mojikъ 328
 *Mojъ 327
 *Mojъca 328
 *Mojъdѣdъ 328
 *Mojъgojъ 328
 *Mojъka 328
 *Mojъko 328
- *Mojъкъ 328
 *Mojъ'ubъ 328
 *Mojъmilъ 328
 *Mojъmirъ 328
 *Mojъslava 329
 *Mojъslavъ 329
 *Mojъsynъ 329
 *Mojъtѣxъ 329
 *Mojъvidъ 329
 *Mojъžigъ 329
 *Mokъgzely 315
 *Mokъgzыъ 315
 *Moskъrda 152
 *Mosъlda 67
 *Mosъldъ 67
 *Mosъldъ 67
 *Moza 32
 *Mozadlo 34
 *Mozajъ 33
 *Mozakъ 33
 *Moz'akъ 33
 *Mozalъ 34
 *Mozanъ 34
 *Mozara 34
 *Mozarъ 34
 *Moz'arъ 34
 *Mozela 34
 *Mozelъ 34
 *Mozenъ 34
 *Mozetъ 34
 *Mozēja 33
 *Mozějъ 33
 *Moze 34
 *Mozičъ 33
 *Mozidlo 34
 *Mozikъ 33
 *Mozo 32
 *Mozoxa 33
 *Mozonъ 34
 *Mozonъ 34
 *Mozorqкъ(йь) 35
 *Mozorgъ 34
- *Mozoša 33
 *Mozota 34
 *Moz'ukъ 34
 *Mozunъ 34
 *Mozurgъ 34
 *Mozъ 32
 *Mozъкъ 33
 *Mozyčъ 34
 *Mozyga 33
 *Mozynъ 34
 *Mozyra 34
 *Mozyr'a 34
 *Mozyrъ 34
 *Mozъ 32
 *Mozъnъйь 34
 *Mukъgzely 315
 *Mukъgzыъ 315
 *Mъrkobokъ(йь) 332
 *Mъza 35
 *Mъzokъ 35
 *Mъzugъ 35
 *Mъzyкъ 35
 *Mъzъ 35
 *Mъgla 326
 *Mъglo 326
 *Mъglъ(йь) 326
 *Mъnějъ 327
 *Mъnica 327
 *Mъnuxa 327
 *Mъnuxъ 327
 *Mънь 327
 *Mъньсь 327
 *Nabokъ(йь) 332
 *Nadora 320
 *Nadorъ 320
 *Nadъlba 17
 *Nagъlda 87
 *Nakъrda 153
 *Nakъrxa 179
 *Nakъmъ(йь) 236
 *Nakъša 179

- *Nakъza 315
 *Namoъzъ 33
 *Nečъrda 155
 *Nedora 320
 *Nedorъ 320
 *Nedorъnъjъ 321
 *Nedъlba 18
 *Nexajъ 345
 *Nexajъcъ 345
 *Nekъleqъcъ 325
 *Nekъrda 153
 *Nekъrдакъ 153
 *Nekъrsa 275
 *Nemojъ 328
 *Neroga 49
 *Nisъ 330
 *Ničikъ 330
 *Ničъ 329
 *Ničъjъ 330
 *Ničъka 329
 *Ničъko 329
 *Ničъkъ 329
 *Ničъvêda 330
 *Ničъvidъ 330
 *Ničъvojъ 330
 *Ničъvoldъ 330
 *Obdora 321
 *Obdorъ 321
 *Obdъlba 18
 *Obgъlba 73
 *Obgъlda 87
 *Obgъlša 108
 *Obxajъ 345
 *Obkъrčъ 201
 *Obkъrdimъ 153
 *Obkъrdъ 153
 *Obkъrkъ 189
 *Obkъrlêjъ 212
 *Obkъrta 222
 *Obkъrтишъ 223
 *Obkъrta 236
 *Obkъrтъ 236
 *Obkъrša 179
 *Obkъrшъ 179
 *Obkъrtъ 289
 *Obkъrza 315
 *Obpura 43
 *Obqêda 318
 *Obqêdъ 318
 *Obqôda 318
 *Obqôdъ 318
 *Obqôdъ 318
 *Obskъrba 119
 *Obskъrbъ 119
 *Obskъrda 153
 *Obskъrdъ 153
 *Obskъrdъ 153
 *Obskъrka 189
 *Obskъrkanъjъ 189
 *Obskъrko 189
 *Obskъrtъ 289
 *Obsolъ 341
 *Obsъlda 67
 *Obzêpъ 26
 *Obzêpъko 26
 *Obzъdъ 323
 *Onakъ 335
 *Onica 335
 *Oničъ 335
 *Onobokъ(jъ) 331
 *Onodorgъ 331
 *Onogostъ 331
 *Onomyslъ 331
 *Onoslava 331
 *Onъkъ 331
 *Orzдоръ 321
 *Orzsolъ 341
 *Orzъlda 67
 *Orzzêxa 26
 *Orzzêpa 26
 *Orzzêpъ 26
 *Padora 321
 *Pagъlda 87
 *Pakъrčъ 201
 *Pakъrda 153
 *Pakъrka 189
 *Pakъrtanъ 223
 *Pakъrtишъ 236
 *Pakъrшъ 179
 *Paribokъ 333
 *Pasara 316
 *Pasarъ 316
 *Paskъrda 152
 *Paskъrlatъ 212
 *Paskъrta 289
 *Paskъrtъ 289
 *Pekt'ibokъ 333
 *Perkъrtъ 289
 *Peṭibokъ(jъ) 334
 *Pobokъ(jъ) 333
 *Podora 321
 *Podorъ 321
 *Podъčъrtъkъ 294
 *Podъkъrшъnъjъ 179
 *Podъlba 17
 *Podъmazъ 41
 *Pogъlda 87
 *Pogъldakъ 87
 *Pogъlša 108
 *Pogъlшъ 108
 *Pokъrba 119
 *Pokъrtanъ 127
 *Pokъrčъ 201
 *Pokъrka 189
 *Pokъrkъlъ 189
 *Pokъrnikъ 236
 *Pokъrtъ 289
 *Pokъrъzъ 314
 *Pomaza 41
 *Pomazadlo 41
 *Pomazajъ 41
 *Pomazanъ(jъ) 41
 *Pomazuъ 41

- *Romazunъ 41
 *Romazъ 41
 *Romazъka 41
 *Romazъkъ 41
 *Romazъnъ(jъ) 41
 *Romoъ 33
 *Rorega 51
 *Roskъrъbъ 119
 *Roskъrda 152, 153
 *Roskъrđъ 153
 *Roskъrlatъ 212
 *Roskъrtъ 289
 *Rosъlda 67
 *Rosъldъ 67
 *Prasolъ 342
 *Pribokъ 333
 *Prisolъ 342
 *Prodogъ 321
 *Prođылbadlo 18
 *Progyldъ 87
 *Prokъrъcъ 201
 *Prokъrda 153
 *Proležeбokъ(jъ) 333
 *Proskъrda 153
 *Prosola 342
 *Prosolъ 342
 *Pura 42
 *Puračъ 46
 *Puradlo 44
 *Puraxa 45
 *Purajъ 45
 *Pur'ajъ 45
 *Puraka 46
 *Purakъ 46
 *Pur'акъ 46
 *Puralъ 47
 *Puranъ 47
 *Purasъ 47
 *Purasъ 47
 *Purašъ 45
 *Pur'ašъ 45
 *Puratъ(jъ) 48
 *Puravъjъ 48
 *Purega 45
 *Purelъ 47
 *Purelъ 47
 *Purenъ 47
 *Puresa 48
 *Puresъ 48
 *Purešъ 46
 *Purějъ 45
 *Puričъ 45
 *Puridlo 44
 *Puriga 45
 *Purikъ 44
 *Purimъ 44
 *Purimъ 48
 *Purisъ 48
 *Purišъ 46
 *Puro 42
 *Purolъ 47
 *Puronъ 47
 *Purosъ 48
 *Purošъ 46
 *Purulъ 47
 *Purunъ 47
 *Purusъ 48
 *Purušъ 46
 *Purъ 42
 *Purъjъ 48
 *Purъka 45
 *Purъko 45
 *Purъkъ 45
 *Puryga 45
 *Puryxa 46
 *Puryka 47
 *Purylъ 47
 *Purynъ 47
 *Purysъ 48
 *Puryšъ 46
 *Purъ 42
 *Purъca 45
 *Purъcъ 45
 *Purъjanъ 47
 *Purъnъjъ 48
 *Purъnъ 47
 *Purъskъjъ 48
 *Pъlnobokъ(jъ) 333
 *Pъnibokъ 333
 *Rega 51
 *Reganъ 51
 *Regogozъ 51
 *Regota 51
 *Regulъ 51
 *Reguzъ 51
 *Reгъ 51
 *Roga 48
 *Rogačъ 49
 *Rogadlo 49
 *Rogajъ 50
 *Rogalъ 50
 *Roganъ 50
 *Rogašъ 50
 *Rogata 50
 *Rogodějъ 50
 *Rogolъ 50
 *Rogon'a 50
 *Rogujъ 49
 *Rogunъ 50
 *Rogota 50
 *Rogъ 48
 *Rogъlъ 50
 *Rogъno 50
 *Rogъnъ 50
 *Roža 50
 *Rožinъ 50
 *Samosogъ 324
 *Sarobokъ(jъ) 333
 *Saromazъ 36
 *Sargъja 354
 *Sargъjъ 354
 *Sedmibokъ(jъ) 334
 *Sekъrda 153
 *Sigъltъ 112

*Sikъrda153	*Skorba 132	*Skorga 169
*Sinebokъ(жъ) 333	*Skorbačъ 134	*Skorgaľ 170
*Sira 51	*Skorbadlo 135	*Skorxa 180
*Siraga 52	*Skorbakъ 134	*Skorxъ 180
*Siragъ 52	*Skorbalъ 134	*Skorkъ 189
*Siraxъ 52	*Skorbanъ 135	*Skorlyga 213
*Siraka 54	*Skorbanъ 135	*Skorľ 212
*Sirakъ 54	*Skorbarъ 135	*Skorma 225
*Sir'akъ 54	*Skorbasъ 136	*Skormakъ 225
*Siranъ 52	*Skorbatъ(жъ) 136	*Skormičъ 225
*Siranъ 52	*Skorbely 134	*Skormoxa 225
*Sirašъ 52	*Skorbica 133	*Skormoxъ 225
*Sirega 52	*Skorbičъ 133	*Skormuxa 225
*Sireta 53	*Skorbikъ 132	*Skormъ 225
*Sirica 51	*Skorbišъ 133	*Skormъkъ 225
*Siričъ 52	*Skorbo 132	*Skormъcъ 225
*Sirikъ 51	*Skorbola 134	*Skormъnъjъ 226
*Sirinъ 53	*Skorbon'a 135	*Skorn'akъ 239
*Siritъ 53	*Skorbotъ 136	*Skornъ 238
*Siro 51	*Skorbota 136	*Skornъkъ 239
*Siroba 52	*Skorbota 136	*Skornъ 238
*Sirobъ 52	*Skorbunъ 135	*Skorokъrža 169
*Sirogolъ(жъ) 54	*Skorbura 136	*Skopra 266
*Siroxa 52	*Skorbugъ 136	*Skoprakъ 267
*Siroxъ 52	*Skorbъ 132	*Skopratъ(жъ) 268
*Sirota 52	*Skorbъka 132	*Skopreta 268
*Sirotmъ 52	*Skorbъko 132	*Skopretъ 268
*Sironъ 53	*Skorbъkъ 132	*Skopreъjъ 267
*Sironъ 53	*Skorbъcъ 132	*Skopričъ 267
*Sirošъ 52	*Skorčъ 189	*Skopreta 268
*Sirota 53	*Skorčъko 190	*Skopretъ 268
*Sirotъ 53	*Skorčъkъ 190	*Skopръ 266
*Sironъjъ 54	*Skorda 156	*Skopръkъ 267
*Sirota 53	*Skordidlo 158	*Skopръcъ 266
*Siruga 52	*Skordikъ 158	*Skorsъ 275
*Sirukъ 54	*Skordo 156	*Skorsъko 276
*Sirъ 51	*Skordul'a 158	*Skoršъ 180
*Sirъ(жъ) 51	*Skordъ 156	*Skoršъkъ 180
*Sirъko 52	*Skordъka 158	*Skortanъ 292
*Sirъkъ 52	*Skordъko 158	*Skortulъ 292
*Sirъcъ 51	*Skordъkъ 158	*Skortunъ 292
*Skakъrta 289	*Skordъko 158	*Skortъkъ(жъ) 291

- *Skortьnъ(я) 292
 *Skorvanъ 308
 *Skorvanъ 308
 *Skorvъ 306
 *Skorzъ 315
 *Skorža 169
 *Skъliчь 325
 *Skъlo 325
 *Skъль 325
 *Skъль 325
 *Skъrba 117
 *Skъrbaчь 121
 *Skъrbakъ 121
 *Skъrbala 124
 *Skъrbaль 124
 *Skъrbanъ 126
 *Skъrbanъ 125
 *Skъrbasъ 128
 *Skъrbatъ(я) 129
 *Skъrbelъ 124
 *Skъrbenъ 127
 *Skъrbeta 129
 *Skъrbějъ 120
 *Skъrbežъ 131
 *Skъrbę 122
 *Skъrbiчь 121
 *Skъrbidlo 126
 *Skъrbixa 123
 *Skъrbixъ 123
 *Skъrbikъ 121
 *Skъrbimęrъ 131
 *Skъrbiшь 123
 *Skъrbitъ 130
 *Skъrbo 117
 *Skъrboль 125
 *Skъrboль 125
 *Skъrbonъ 127
 *Skъrbonъ 127
 *Skъrboslavъ 131
 *Skъrboшь 123
 *Skъrbota 130
 *Skъrbotъ 130
 *Skъrbota 130
 *Skъrbota 130
 *Skъrbuxa 123
 *Skъrbukъ 122
 *Skъrbula 125
 *Skъrbulъ 125
 *Skъrbunъ 127
 *Skъrbunъ 135
 *Skъrbuшь 123
 *Skъrbъ 117
 *Skъrbъka 122
 *Skъrbъko 122
 *Skъrbъkъ 122
 *Skъrbъсь 122
 *Skъrbъль 124
 *Skъrbъnъ(я) 128
 *Skъrča 193
 *Skъrčajъ 196
 *Skъrčakъ 196
 *Skъrčanъ 200
 *Skъrčiчь 198
 *Skъrčikъ 197
 *Skъrčina 200
 *Skъrčъ 193
 *Skъrčъkъ 198
 *Skъrda 137
 *Skъrdadlo 142
 *Skъrdajъ 144
 *Skъrd'ajъ 144
 *Skъrdakъ 144
 *Skъrd'akъ 144
 *Skъrdanъ 149
 *Skъrdenъ 149
 *Skъrdějъ 144
 *Skъrdęta 151
 *Skъrdibъrda 155
 *Skъrdidlo 142
 *Skъrdikъ 146
 *Skъrdimъ 148
 *Skъrdinъ 149
 *Skъrdo 137
 *Skъrdoba 141
 *Skъrdoda 141
 *Skъrdonъ 149
 *Skъrdosъ 151
 *Skъrdujъ 144
 *Skъrdulъ 148
 *Skъrdъ 137
 *Skъrdъka 145
 *Skъrdъko 145
 *Skъrduкъ 147
 *Skъrdъ 137
 *Skъrdъсь 146
 *Skъrdъjъ 144
 *Skъrdъnъ 149
 *Skъrga 160
 *Skъrgaчь 161
 *Skъrgakъ 161
 *Skъrgala 162
 *Skъrganъ 163
 *Skъrgatъ 164
 *Skъrgo 160
 *Skъrgota 164
 *Skъrgota 164
 *Skъrgotъ 164
 *Skъrgunъ 164
 *Skъrgъ 160
 *Skъrgъль 162
 *Skъrgyka 162
 *Skъrxa 170
 *Skъrxanъ 172
 *Skъrka 181
 *Skъrkanъ 185
 *Skъrkaгъ 186
 *Skъrko 181
 *Skъrkonъ 185
 *Skъrkъ 181
 *Skъrgla 202
 *Skъrglajъ 207
 *Skъrgl'ajъ 207
 *Skъrglakъ 207
 *Skъrgl'akъ 207
 *Skъrglanъ 209
 *Skъrglaшь 206

- *Skьrlatъ 210
 *Skьrlega 205
 *Skьrletъ 211
 *Skьrlějъ 207
 *Skьrlę 205
 *Skьrličъ 204
 *Skьrlikъ 204
 *Skьrlinъ 210
 *Skьrloxъ 206
 *Skьrlomъ 209
 *Skьrlošъ 206
 *Skьrlotъ 211
 *Skьrlotъ 211
 *Skьrlukъ 208
 *Skьrluшъ 206
 *Skьrlъ 202
 *Skьrlyga 206
 *Skьrlyшъ 207
 *Skьrlъ 202
 *Skьrlьсъ 205
 *Skьrma 214
 *Skьrmaxъ 215
 *Skьrmaxъ 217
 *Skьrmanъ 219
 *Skьrmatъ 221
 *Skьrmetъ 221
 *Skьrmikъ 217
 *Skьrmitъ 221
 *Skьrmoтъ 222
 *Skьrмъ 214
 *Skьrмько 218
 *Skьrna 226
 *Skьrnакъ 232
 *Skьrn'акъ 232
 *Skьrнатъ(ь) 234
 *Skьrneга 230
 *Skьrniчъ 229
 *Skьrnotъ 235
 *Skьrнъ 226
 *Skьrpa 251
 *Skьrпакъ 255
 *Skьrпанъ 261
 *Skьrпaшъ 263
 *Skьrпатъ(ь) 263
 *Skьrpexa 254
 *Skьrpela 259
 *Skьrpelъ 259
 *Skьrpelъ 259
 *Skьrpeta 264
 *Skьrpetъ 264
 *Skьrpějъ 255
 *Skьrpidlo 261
 *Skьrpikъ 257
 *Skьrpinъ 259
 *Skьrpiшъ 254
 *Skьrpita 264
 *Skьrpitъ 264
 *Skьrpo 251
 *Skьrpola 260
 *Skьrponъ 262
 *Skьrposъ 263
 *Skьrpota 265
 *Skьrponъ 259
 *Skьrpota 265
 *Skьrpotъ 265
 *Skьrpulъ 260
 *Skьrpъ 251
 *Skьrpьka 257
 *Skьrpькъ 257
 *Skьrpyta 265
 *Skьrpьсъ 258
 *Skьrпы'а 260
 *Skьrпыъ 260
 *Skьrsinъ 273
 *Skьrsunъ 274
 *Skьrsunъ 275
 *Skьrsъ 268
 *Skьrsъ 268
 *Skьrša 174
 *Skьrшъ 174
 *Skьrшьka 176
 *Skьrta 278
 *Skьrтачъ 282
 *Skьrtadlo 285
 *Skьrtalъ 285
 *Skьrtanъ 286
 *Skьrtelъ 285
 *Skьrtičъ 283
 *Skьrtikъ 283
 *Skьрто 278
 *Skьرتونъ(ь) 284
 *Skьrtulъ 285
 *Skьrtъ 278
 *Skьrtькъ 283
 *Skьrtыъ 285
 *Skьrtьпъ(ь) 284
 *Skьrva 296
 *Skьrvaga 297
 *Skьrvaxъ 298
 *Skьrvanъ 301
 *Skьrvičъ 300
 *Skьrvinъ 301
 *Skьrvitъ 303
 *Skьrvo 296
 *Skьrvukъ 300
 *Skьrvъ 296
 *Skьrvyтъ 304
 *Skьrza 309
 *Skьrz'акъ 311
 *Skьrzъ 309
 *Skьrža 166
 *Skьržanъ 167
 *Skьržikъ 167
 *Skьržinъ 168
 *Skьržъ 166
 *Sola 341
 *Solajъ 342
 *Solakъ 343
 *Sol'акъ 343
 *Solanъ 343
 *Solаръ 343
 *Sol'агъ 343
 *Solevarъ 339
 *Solica 343
 *Soličъ 342
 *Solidlo 342

*Solikъ 342	*Sqъьdalъ 323	*Sъldinъ 63
*Solivoda 339	*Sqъьdanъ 323	*Sъlditъ 66
*Sologonъ 339	*Suxobokъ(яъ) 333	*Sъldo 56
*Sologorъ 339	*Suratъ(яъ) 343	*Sъldoba 59
*Sologostъ 339	*Svojeta 329	*Sъldobajъ 66
*Sologostъ 339	*Sъdora 321	*Sъldobokъяъ 66
*Sologobъ(яъ) 340	*Sъdorikъ 321	*Sъldobъlda 66
*Soloxvastъ 340	*Sъdorgъ 321	*Sъldoxa 60
*Solojêdъ 340	*Sъdorgъняъ 321	*Sъldolêjъ 66
*Solomêrъ 339	*Sъdъlbunъ 14	*Sъldoma 66
*Solomôdгъяъ 340	*Sъkъrda 153	*Sъldometъ 66
*Solomyslъ 340	*Sъlda 56	*Sъldomirъ 66
*Solonosъ 340	*Sъldadlo 61	*Sъldomъ 66
*Soloqъъ 340	*Sъldajъ 60	*Sъldona 64
*Solopopъ(яъ) 340	*Sъld'ajъ 60	*Sъldonъ 64
*Soloslavъ 340	*Sъldaчъ 61	*Sъldonъ 64
*Solouxъ(яъ) 340	*Sъldakъ 61	*Sъldora 64
*Solovarъ 340	*Sъld'akъ 62	*Sъldorgъ 64
*Solovodъ 340	*Sъldalъ 63	*Sъldosъ 66
*Solovolkъ 340	*Sъldanъ 63	*Sъldoša 60
*Solovozъ 340	*Sъldanъ 63	*Sъldotъ 66
*Solozobъ(яъ) 340	*Sъldara 64	*Sъldovъ(яъ) 59
*Solunъ 343	*Sъldarъ 64	*Sъldotъ 66
*Solynъ 343	*Sъldarъ 64	*Sъlduga 59
*Solъ 341	*Sъldasъ 65	*Sъlduxa 60
*Solъ 341	*Sъldašъ 60	*Sъlduxъ 60
*Sora 324	*Sъldatъ 66	*Sъldujъ 61
*Sorgъ 324	*Sъldega 59	*Sъlduka 62
*Sqдora 321	*Sъldegъ 59	*Sъldukъ 62
*Sqдorgъ 321	*Sъldelъ 63	*Sъld'ukъ 62
*Sqгъlda 87	*Sъldenъ 63	*Sъldula 63
*Sqгъldъ 87	*Sъlderъ 64	*Sъldulъ 63
*Sqгъldъ 87	*Sъlderъ 64	*Sъldunъ 64
*Sqkъrba 119	*Sъldesъ 66	*Sъldura 65
*Sqkъrča 201	*Sъldešъ 60	*Sъldurъ 65
*Sqkъrda 153	*Sъldevъ 59	*Sъldusъ 66
*Sqkъrka 189	*Sъldêjъ 60	*Sъlduшъ 60
*Sqkъrmiчъ 223	*Sъldêba 59	*Sъldъ 56
*Sqkъrтъ 289	*Sъldêga 59	*Sъldъkъ 63
*Sqъьda 323	*Sъldiчъ 62	*Sъldъra 65
*Sqъьdakъ 323	*Sъldikъ 62	*Sъldъro 65
*Sqъьdalъ 323	*Sъldimъ 66	*Sъldъrъ 65

- *Sыdyga 59
 *Sыdyxa 60
 *Sыdyka 62
 *Sыdyкъ 62
 *Sыdyra 65
 *Sыdyгъ 65
 *Sыdyгъ 65
 *Sыdyсъ 66
 *Sыdyсь 60
 *Sыдь 58
 *Sыдьнь 63
 *Sыsa 352
 *Sыsajъ 352
 *Sыsakъ 352
 *Sыs'акъ 352
 *Sыs'анъ 352
 *Sыsara 353
 *Sыselъ 353
 *Sыsenъ 352
 *Sыsějъ 353
 *Sыsikъ 352
 *Sыsimъ 353
 *Sыsinъ 352
 *Sыsitъ 353
 *Sыso 352
 *Sыsora 353
 *Sыsoсь 353
 *Sыsqta 353
 *Sыsujъ 353
 *Sыsuka 352
 *Sыsukъ 352
 *Sыs'ukъ 352
 *Sыsunъ 352
 *Sысъ 352
 *Sысъko 352
 *Sысъкъ 352
 *Sыsyga 353
 *Sыsyka 352
 *Sысь 352
 *Sысьсь 352
 *Sысьko 352
 *Sыськъ 352
- *Sысьн'a 352
 *Sысьнь 352
 *Sыva 337
 *Sыvaць 337
 *Sыvaхъ 338
 *Sыvajъ 338
 *Sыvaka 337
 *Sыvakъ 337
 *Sыv'акъ 337
 *Sыvanъ 338
 *Sыvanъ 338
 *Sыvaсь 338
 *Sыvata 339
 *Sыvatъ 339
 *Sыvĕka 338
 *Sыvĕga 338
 *Sыviць 337
 *Sыvikъ 337
 *Sыvitъ 339
 *Sыvo 337
 *Sыvoxъ 338
 *Sыvota 339
 *Sыvota 339
 *Sыv'uga 338
 *Sыv'ugъ 338
 *Sыvuxa 338
 *Sыvuka 338
 *Sыvukъ 338
 *Sыv'ukъ 338
 *Sыvuša 338
 *Sыvuta 339
 *Sыvъ 337
 *Sыvъko 337
 *Sыvъкъ 337
 *Sыvyga 338
 *Sыvъ 337
 *Sыvъсь 337
 *S(ъ)pura 43
 *S(ъ)purakъ 46
 *S(ъ)purikъ 44
 *S(ъ)purinъ 48
 *S(ъ)purъ 43
- *S(ъ)purъko 45
 *S(ъ)purъкъ 45
 *S(ъ)purъjakъ 46
 *S(ъ)purънь(jъ) 47
 *Sыrbatъ(jъ) 350
 *Sыrmanъ 343
 *Sыъda 323
 *Sыъdaсь 323
 *Sыъdalъ 323
 *Sыъdanъ 323
 *Sыъdĕtiць 323
 *Sыъdъ 323
 *Sыkъrdějъ 153
- *Šajъ 350
 *Šajъсь 350
 *Šajъka 350
 *Šajъko 350
 *Šajъкъ 350
 *Šajъnoga 350
 *Šajънь(jъ) 350
 *Šegыda 88
 *Šegыdějъ 88
 *Šegыtasъ 112
 *Šekъrbunъ 128
 *Šekъrda 153
 *Šekъrdanъ 154
 *Šekъrdo 153
 *Šekъrdъ 153
 *Šekъrma 223
 *Šekъгъ 289
 *Šekъrza 315
 *Šekъrzanъ 315
 *Šidlobokъ(jъ) 334
 *Širobokъ(jъ) 334
- *ŠČegыbiць 73
 *ŠČegыdъ 88
 *ŠČыĕakъ 201
 *ŠČыĕějъ 202
 *ŠČыĕukъ 202
 *ŠČыĕъ 201

- *Ščьrda 155
 *Ščьrdakъ 155
 *Ščьrdějъ 155
 *Ščьrdikъ 156
 *Ščьrdinъ 156
 *Ščьrdo 155
 *Ščьrdukъ 156
 *Ščьrdъ 155
 *Ščьrduкъ 156
 *Ščьrka 191
 *Ščьrkadlo 192
 *Ščьrko 191
 *Ščьrkotъ 193
 *Ščьrkunъ 192
 *Ščьrkъ 191
 *Ščьrl'a 213
 *Ščьrlakъ 214
 *Ščьrlę 214
 *Ščьrlica 214
 *Ščьrlukъ 214
 *Ščьrlъ 213
 *Ščьrlyga 213
 *Ščьrma 223
 *Ščьršavъ(ь) 175
 *Ščьrъ 276
 *Ščьrtъ 293
 *Ščьrtъkъ 294

 *Tribokъ(ь) 334
 *Tugьldъ 88
 *Tukъrda 154
 *Tukъrtъ 289
 *Tьlstobokъ(ь) 334

 *Udora 321
 *Uskъrtъ 289
 *Usoъ 342

 *Velegьša 108
 *Vidogьldъ 85
 *Vislobokъ(ь) 334
 *Vъkъrtъ 289

 *Vьlgomazъ 36
 *Vьlpobokъ(ь) 334
 *Vьzdogъ 321
 *Vьzdogъnъ(ь) 321
 *Vьdogъ 321
 *Vьdogъnъ(ь) 321
 *Vьdьlbъ 18
 *Vьgьldъ 88
 *Vьkъrtъ 289
 *Vьjuxa 356
 *Vьjuxanъ 356
 *Vьjuxovidъ 356
 *Vьjuxъ 356
 *Vьjuxьvidъ 356
 *Vьjurolovъ 355
 *Vьjugъ(o)palъ 356
 *Vьsevoidъ 330

 *Zadora 322
 *Zadogъ 322
 *Zadogъnъjъ 322
 *Zakъrba 120
 *Zakъrdajъ 154
 *Zakъrd'ajъ 154
 *Zakъrdasъ 154
 *Zakъrdъ 154
 *Zakъrka 189
 *Zakъrko 189
 *Zakъrl'uka 212
 *Zakъrl'ukъ 212
 *Zakъrmaка 223
 *Zakъrnajъ 236
 *Zakъrnъ 236
 *Zakъršьnъjъ 179
 *Zakъrvašъ 304
 *Zamozъ 33
 *Zapugъ 42
 *Zarogъ 49
 *Zasola 342
 *Zěpa 24
 *Zěpadlo 24
 *Zěrajъ 25

 *Zěpakъ 25
 *Zěrapъ 25
 *Zěričъ 25
 *Zěplo 25
 *Zěrunъ 25
 *Zěръ 24
 *Zěръka 24
 *Zěръko 24
 *Zěръkъ 24
 *Zěрьnъjъ 25
 *Zidaпъ 324
 *Zidaгъ 324
 *Zidičъ 324
 *Zidъ 323
 *Zidъka 324
 *Zidъkъ 324
 *Zidъcъ 324
 *Zьda 322
 *Zьdanъ 322
 *Zьdanъcъ 322
 *Zьdanъko 322
 *Zьdęta 322
 *Zьdimъ 323
 *Zьditъ 323
 *Zьdota 323
 *Zьdunikъ 322
 *Zьdunъ 322
 *Zьdunъko 322
 *Zьdunъkъ 322
 *Zьdunъcъ 322
 *Zьdъcъ 322
 *Zьmosoъ 342

 *Žirobokъ(ь) 334
 *Žьba 76
 *Žьbajъ 76
 *Žьbanъ 76
 *Žьbičъ 76
 *Žьbinъ 76
 *Žьboka 76
 *Žьbuxa 76
 *Žьbunъ 76

*Žybъ 76	*Žыkунъ 94	*Žынка 99
*Žyčikъ 94	*Žыkunъ 94	*Žыnko 99
*Žyčugъ 94	*Žыkъ 94	*Žыnъkъ 99
*Žyda 88	*Žыky 94	*Žыnyra 99
*Žydaжъ 89	*Žыkунъ 94	*Žыnyгъ 99
*Žydaкъ 89	*Žыma 97	*Žыnъ 98
*Žydanъ 89	*Žыmanъ 97	*Žыnъcъ 99
*Žydaгъ 90	*Žыmo 97	*Žыpa 100
*Žydaсъ 90	*Žыmоrъ 97	*Žыръ 100
*Žydaшъ 89	*Žыmъ 97	*Žыsunъ 103
*Žydatъ(jъ) 90	*Žыmъka 97	*Žыcъ 103
*Žydeжъ 89	*Žыmъko 97	*Žыvaсъ 113
*Žydikъ 89	*Žыna 97	*Žыvaga 113
*Žydinъ 90	*Žыnaсъ 99	*Žыvakъ 113
*ŽydoBa 88	*Žыnakъ 99	*Žыvanъ 114
*Žyduнъ 90	*Žыn'акъ 99	*Žыvatъ(jъ) 114
*Žydzъ 88	*Žыnaгъ 99	*Žыviсъ 114
*Žydzъkъ 89	*Žыnaгъ 99	*Žыvikъ 114
*Žydyga 89	*Žыnica 99	*Žыvunъ 114
*Žydzъ 88	*Žыniсъ 99	*Žыvъ 113
*Žyga 92	*Žыnikъ 99	*Žыzakъ 115
*Žygadlo 92	*Žыnitъ 99	*Žыža 92
*Žygara 93	*Žыno 98	*Žыžagъ 93
*Žygarъ 93	*Žыnobobъ 99	*Žыžera 93
*Žygura 93	*Žыnoboжъ 99	*Žыžerъ 93
*Žyguгъ 93	*Žыnobokъ(jъ) 100, 334	*Žыžičъ 92
*Žygъ 92	*Žыnodedъ 100	*Žыžikъ 92
*Žyka 94	*Žыnogъkъ 100	*Žыžinъ 93
*Žykanъ 94	*Žыnovodъ 100	*Žыžigъ 93
*Žыkonъгъ 95	*Žыnъ 98	*Žыžъ 92

Наукове видання

Бібліотека української ономастики

ШУЛЬГАЧ Віктор Петрович

НАРИСИ З ПРАСЛОВ'ЯНСЬКОЇ АНТРОПОНІМІЇ
Частина III

Друкується в авторській редакції
Комп'ютерна верстка І. А. Перехрест

Здано на складання 29.02.2016. Підписано до друку 12.10.2016.

Формат 60х84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.

Друк офсетний. Ум. друк. арк. 29,5. Обл.-вид. арк. 36,5.

Тираж 100 пр.

Виготовлювач – Вежа-Друк

(м. Луцьк, вул. Винниченка, 14, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України

ДК № 4607 від 30.08.2013 р.

У СЕРІЇ
«БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИКИ»
ОПУБЛІКОВАНО:

Вербич С.О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра. Етимологічний словник-довідник. К., 2007. 120 с.

Дослідження з ономастики: Збірник наукових праць пам'яті Олексія Сильвестровича Стрижака / Відп. ред. І.М. Желєзняк. К., 2008. 168 с.

Студії з ономастики та етимології. 2008 / Відп. ред. О.П. Карпенко. К., 2008. 296 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2008. Ч. I. 413 с.

Студії з ономастики та етимології. 2009 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2009. 318 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2009. 234 с.

Студії з ономастики та етимології. 2010 / Відп. ред. І.В. Єфименко. Луцьк, 2010. 452 с.

Желєзняк І.М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті) / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2011. 288 с.

Студії з ономастики та етимології. 2011–2012 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2012. 352 с.

Пахомова С.М. Еволюція антропонімічних формул у слов'янських мовах. Ужгород, 2012. 344 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Нижнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2013. 155 с.

Українська ономастика: бібліографічний покажчик / Відп. ред. С.О. Вербич. К., 2013. 364 с.

Габорах М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій. Етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ, 2013. 932 с.

Студії з ономастики та етимології. 2013 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2013. 320 с.

Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. Вид. 2-е, випр. і доп. Луцьк, 2013. 148 с.

Железняк І.М. Київський топонімікон / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2014. 224 с.

Студії з ономастики та етимології. 2014 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2014. 256 с.

Габорах М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. Вид. третє, доп., перероб., уточн. Івано-Франківськ, 2015. 604 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2015. Ч. II. 504 с.

Скляренко А.М., Скляренко О.Н. Типологическая ономастика. Одесса, 2016. Кн.3. Ч. 2. 416 с.

